

CSER. Fortuna omnipotens & ineluctabile fatum: secundum stoicos locutus est: qui nasci & mori: fatis dant media omnia fortuna: nam uitae humanae incerta sunt omnia: unde & miscuit: ut quasi plenum ostenderet dogma. Nam nihil tam contrarium est fato quam casus: sed secundum stoicos dixit, ¶ Egere: coegere: ut quasi ostendat se inuitum, ¶ Carmentis nymphae monita: matris eius: nymphae autem maritae dixit nam graece sponfa $\nu\nu\mu\phi\alpha$ dicitur: haec autem non uere nympa fuit: sed uaticinatrix, Auctor scilicet oraculorum, ¶ Monstrat & ara: quam matri fecit extinctae: est at iuxta portam: quam primo a Carmente carmentalis dicta est: post scelerata a Fabiis

Fortuna Omnipotens: & ineluctabile Fatum
His posuere locis: matrisque egere tremenda
Carmetis nymphae moita: & deus auctor apol
Vix ea dea: dehinc progressus monstrat & Ara: (lo
Et Carmentalem Romano nomine portam.
Qua memorant nymphae priscum Carmetis hore
Vatis Fatidica: cecinit quae prima futuros
Aeneadas magnos: & nobile Palanteum.
Hinc lucum igetem: quem Romulus acer Asylum
Rettulit: & gelida monstrat sub rupe Lupercal
Parrhasio dictum Panos de more Lycæi:
Nec non & sacri monstrat nemus Argileti.
Testaturque locum: & letum docet hospitis Argi:
Hinc ad Tarpeiam sedem: & Capitolia ducit

cccvi. uiris: qui per ipsam in bellum profecti non sunt reuersi, ¶ Vatis fatidica: bene addidit fatidica: nam uatem & poetam possumus intelligere, Luc. Nec si te petore uates Accipiam: Vnde solum plenum non erat ergo tale est: ut est illud in Salustius: in tugurio mulieris ancillae: non quia mulieris statim & ancillae: si aut ancilla: statim & mulier est, ¶ Quae prima: quia postea etiam Sibylla dixit nobile palanteum futurum scilicet sicut & aeneades, ¶ Asylum rettulit: postquam Hercules migravit e terris: nepotes eius timentes insidias eorum quos auus afflixerat: athenis sibi primum asyly: hoc est templum misericordiae collocarunt: unde nullus posset abduci: quod etiam Stat. dicit Herculeos fama est fundasse nepotes, Ideo ergo ait: quod Romulus acer asyly rettulit: hoc est fecit ad imitationem atheniensium asyli: quod ideo Romulus fecit: ut haberet aduenas plures: cum quibus conderet romam, Iuuenalis, Et tamen ut longe repetas longaque reuoluas Nomen: ab infami gente deducis asylo, ¶ Gelida monstrat sub rupe lupercal: sub monte palatino est quaedam spelunca in qua de capro luebatur: id est sacrificabatur: unde & lupercal dictum nonnulli putant, Alii uero dicunt quod illic lupa Remum & Romulum nutre-

rit, Alii quod est uerisimilius lucum hunc esse sacratum Pani deo arcadiae: cui etiam mons lycaeus in arcadia est consecratus: & dictus est quod $\lambda\nu\nu\omicron\nu\sigma\iota$, lupos non sinat in oues seuire: ergo ideo & Euander deo gentis suae sacrauit locum: & nominauit lupercal quod praesidio ipsius numinis lupi a pecudibus arcerentur, ¶ Parrhasio dictum panos de more lycæi: ordo est monstrat lupercal Panos lycæi dictum de more parrhasio, ostendit lupercal Panos lycæi dicatum ex more arcadico, Nam parrhasia arcadia est, ¶ Dictum: dicatum consecratum, ¶ Panos lycæi: huius panos genitiuus est graecus: & panos lycæi sic dictum est: ut Iouis olympi: Apollinis delphog, ¶ Sacri monstrat nemus argileti: sacri execrabilis, sane argiletum multi uolunt quasi argillem a pingui terra: Alii a fabula, Nam euander argum quendam suscepit hospitio: qui quum de eius cogitaret interitu: ut ipse regnaret: Euandro haec non sentiente focii intellexerunt: & argum necarunt: cui Euander & sepulchrum fecit: & locum sacrauit: non quod ille merebatur sed hospitalitatis causa: bene autem Euander in hac re imoratur: & docet casus: ne apud hospitem in suspensionem ueniat: ergo argiletum ab argo illic sacro & sepulto, ¶ Testatur locum: iurat non sua culpa iura hospitii esse uiolata,

CDONA. Cecinit quae prima: Magnum argumentum quod dea fuerit: & fatidica: Cum prima cecinerit aeneadas futuros magnos: palanteum futurum nobile, ¶ Lucum: qui postea a Romulo asyli nomen accepit, ¶ Lupercal: unde luperci & lupercalia dicuntur, ¶ Argi: qui ex hospite factus est inimicus: unde non erat pudendum si hospitem talem interemisset qui hospitalis religionis oblitus fuisset,

CHRIS. Fortuna omnipotes: Videtur ponere fortunam pro fato in hoc loco: proptereaque omnipotentem appellat, Quomodo autem a philosophis fatum a fortuna: & a casu diuidatur: alio loco puto dixisse, Euandrum autem ex pallantio urbe arcadiae in Italiam uenisse sexaginta annos ante res troianas: ait Dionysius, Creditumque esse Mercurii filium & nymphae cuiusdam arcadiae incolae: quam graeci thenon esse dicunt: fatidicamque demonstrat Romani carmentem dixerunt: quia uetura carmine praediceret, Quo autem duxit uenerunt quoniam diffidete populo pars inferior ultro excessit: Receptus est liberaliter a Fauno rege aborigenum pronepotem martis atque ab eo data est portio agri quam uoluerunt arcades qui pauci erant, Elegerunt praemonstrante Carmentem collem tyberi uicinum paruumque in eo oppidum condiderunt: appellarunt pallantium a metropoli eorum regionis: quibus Polybius dicat dictum a pallante adolescente ibi mortuo: sed nullum uestigium extat: quod Euander aliquas cerimonias illi instituerit: cum aram Carmentis sub Capitolio erexerint iuxta portam carmentalem, Instituerunt autem templum Pani lycæo arcadum deo uetustissimo in loco quem romani lupercal: nos lyceum dicimus, Erat autem illis temporibus antium magnum sub colle arboribus tectum: & fontes sub Petris profundi: & adherens rupibus densa sylua ibi atra apud quam etiam nunc romani sacra faciunt mense februario cum zona pellis caprinae discurrentes praegnantium foeminarum dextras ad facilem partum uerberant, Hinc nonnulli putant dictum lupercal eo quod luant per caprum, In uertice collis uictoriae templum erat haec & longe plura in Dionysius, Sunt & alia de Euandro: quae apud Seruium & conciuem nostrum Bocatium florentinum inuenias, ¶ Docet letum: id est docet & qui letum intulerunt: & quare intulerunt: ut culpam a se amoueat,

Euander

Carmē
ta

Aeneidos

C SER. Aurea nunc: nunc ad utrūq; pertinet: & ad auream: & ad tarpeiam sedem: nā tarpeia sedes dicta est a Tarpeia uirgine: quum enim Romulus contra sabinos bella tractaret: & Tarpeio cuidam dedisset arcem tuendam: filia eius Tarpeia aquarum profecta in hostes incidit: quā quum cohortarentur ad proditionem: illa pro præmio poposcit ornatum manuum sinistrarum: id est armillas: facta itaq; arcis proditiōe hostes ingeniosa morte promissa soluerunt. Nam scuta, i. sinistrarum manuum ornatum super illam iacentes eam luce priua uerunt: q̄ illic sepulta tarpeia sedi nomen imposuit. **¶ Dira:** magna: ut An sua cuiq; deus fit dira cupido. **¶ Religio:** id est metus ab eo quod mentem religet dicta religio. **¶ Hoc nemus:** bene ubiq; nemus dixit: nā tunc ædificia non erant. **¶ Ipsum:** credunt se uidisse Iouem in hoc scilicet nemore: sane ad illud alludit quod primi dicuntur Ioui templa fecisse: necn. longe sunt a monte olympico: unde eos dixit Iouem uidisse: & quod ipsi sunt προσελθοντες: id est ante lunam creati: ut Stati. Arcades astris lunaq; priores. licet dicat Sal. primo cretenses inuenisse religionem: unde apud eos natus fingitur Iuppiter. **¶ Aegida:** concuteret: hic distinguendum est: nam aegida: id est pellem amaltheæ capræ a qua nutritus est sinistra Iupiter tenet. **¶ Dextra:** nimbosque cietet: & de dextra fulmina commoueret. nam modo nimbos pro fulminibus posuit quæ de dextra iacit. Aegidis autem concussio commouet pluuias. **¶ Disiectis oppida muris:** unum Iani aliusud Saturni: iam tunc uetusta. **¶ Mōūmenta uirorū:** hoc sermone ostēdit etiam Saturnum uirum fuisse. **¶ Passimq; armēta uidebāt:** quæ plus mortem Caci nullo timore passim uagabantur. **¶ Romanoq; foro:** romanum forum est ubi nunc rostra sunt. **¶ Lautis mugire carinis:** carinæ sunt ædificia scā in carinarū modum: quæ erant intra templum telluris: lautas dixit aut propter elegātiā ædificiorū: aut propter Augustū: qui natus est cunis ueteribus: & nutritus est in lautis carinis. **¶ Victor alcides subiit:** εὐστυβολος: id est bonus Aeneæ omen ostenditur. **¶ Aude hospes contemnerē opes bene aude quasi rem arduam & difficilem.** **¶ Dignū finge deo:** compone te in similitudinem numinis. **¶ Angusti sup̄ter fastigia tecti duxit:** ex contrarietate quæ situs ornatus ait enim angusti tecti sup̄ter fastigia ingentem Aeneam duxit. **¶ Pelle libystidis ursæ:** species pro genere: nam cuiuslibet feræ possumus accipere. **¶ Exterrita mater:** ideo terita quia mater.

C DONA. Ducit: ostendendo: non autem ambulando: nam senex ardua nō ascendisset uespertino tempore. **¶ Ad tecta:** ut iam appropinquasse ostendat: non autem tecta ne ingredi uiderentur. **¶ Regia:** Quæcunq; domus modo a rege habitetur regia iure dicitur. **¶ Aude hospes:** multum tribuit æneæ: cum Herculi compararet. **¶ Rebusq; ueni non asper egenis:** id est ne aspere ueni rebus egenis. Sum enim pauper cui & si copia desit: aliquante tamen substantiæ sunt: sed non sum egenus. Ille enim in miseria est: & egestate. Ergo non bis repetendum. **¶ Libystidis ursæ:** ut ex præcio bestiae aliquid gratiæ illi strato adderet. **¶ Vulcanum alloquitur:** tantum habens spei: quantum uxor de uiro concipere debet: & tantum desperationis quantum odium inter uictricum & priuignum esse consuevit. Ergo illum fraude adoritur. **¶ Thalamo:** ut inter secreta lectuli extorqueret quod ille nollet.

C CHRI. Nunc: is capitolia: & tarpeia: & aurea: nam euandri temporibus nec aurea erant: nec illa nomina habebant: nam mons iste primo Saturnus est appellatus: deinde tarpeius a tarpeia uirgine sabinorum scutis necata: de qua Proper. Tarperæ manes & tarpeia turpe sepulchrum Fabor & antiqui limina capra Iouis: postremo cum Tarquinus priscus fundamenta ad ædem Iouis faciendam cauaret ab inuento humano capite capitolium dixit. Quod sequentibus temporibus ita ornatum excultumq; fuit: ut primum inter septem orbis spectacula poneretur. **¶ Terrebat:** nā primus in orbe deos fecit timor. **¶ Pauperis euandri:** uel ut ostendat quæta deinde inuenta fuerint urbis romæ: uel per trāsitum antiquorum frugalitatem laudat. **¶ Passim armēta:** nam in iis priscorum diuitie erant. **¶ Romanoq; foro:** plus palatium erat in uia sacra ad radices capitolii. **¶ Carinis:** carinæ uiam sacram pertingebant: uincula diui Petri in illis sunt. **¶ Hæc regia:** quasi dicat quauis parua: & humilis: & ostendit magnos uiros non fortunæ pompas: sed animi uirtutes admirari. **¶ Angusti ingentem æneam:** pulcherrima est declamatio a contrario: & occulte significat etiam magnos animos in angustiis laribus inueniri posse. **¶ Diuinum amorem:** quasi dicat maximum: & qualē a tali dea inspirari posset.

Aurea nunc: olim siluestribus horrida dumis,
 Jam tum religio pauidos terrebat agrestes
 Dira loci: iam tū Siluam: saxumq; tremebant,
 Hoc nemus: hūc inquit frondoso uertice collē
 Quis Deus incertū ē: hitat Deus. Arcades ipsū
 Credunt se uidisse Iouem: cum sæpe nigrantē
 Aegida concuteret: dextra: Nimbosq; cietet.
 Hæc duo præterea disiectis Oppida muris
 Reliquias: ueterūq; uides monumēta Viroꝝ.
 Hanc Ianus pr̄: hanc Saturnus condidit Urbē
 Ianiculumq; illi: huic fuerat Saturnia nomen.
 Talibus inter se dictis ad tecta subibant
 Pauperis Euandri: passimq; armenta uidebant
 Romanoq; Foro: & lautis mugire Carinis.
 Ut uentum ad sedes: hæc inquit limina uictor
 Alcides subiit: hæc illum regia cepit.
 Aude hospes cōtēnere opes: & te quoq; dignū
 Finge Deo: rebusq; ueni non asper egenis,
 Dixit: & angusti sup̄ter fastigia tecti
 Ingentem Aeneam duxit: stratisq; locauit
 Effultum foliis: & pelle Lybistidis Ursæ.
 Nox ruit: & fuscis tellurem amplectitur alis.
 At Vēus haud animo nequiq; exterrita mater:
 Laurentumq; minis: & duro mota tumultu
 Vulcanū alloq̄t: thalamoq; hæc cōiugis aureo

CSER. Dictis diuinū inspirat amore: petitura p filio de adulterio pcreato orōne suā igēti arte cōposuit: qđ ēt Vulcanus ipse testat dicēs: Quid cās petis ex alto? Nō, nāpta est eius petitio: sed lōgo pcreatio pueram amore mariti circūuenit mētē. ergo q̄stionē hāc q̄ nascit ex petitiōe Veneris ipudica soluimus his modis. Priō qđ Vulcanū amore circūuenit: deide qđ ē nacta occasione ei⁹ t̄pis: quo Marti arma faciebat: quē fuisse sciebat aduulgē: p qđ dat̄ itelligi Vulcanū oēm suspicionē & irā: quā habuit circa Venerē deposuisse: adeo ut arma ēt ipse fabricaret adultero p̄terea Vulcanū uxoriū fuisse testat: & ipse Vir. dicēs Tūc p̄ æterno fat̄ deuictus amore: & Sta. ubi

Incipit: & dictis diuinum aspirat amorem.
 Dum bello argolici uastabant pergama Reges
 Debita: casurasq; inimicis ignibus arces:
 Non ullum auxiliū miseris: non arma rogauit
 Artis: opisque tuæ: nec te Carissime coniux:
 Incassum ue tuos uolui exercere labores.
 Quamuis & Priami deberem plurima natis:
 Et durum Aeneæ fleuissimæ sæpe laborem.
 Nunc Iouis imperiis Rutulorum cōstitit oris:
 Ergo eadē supplex uēio: & sanctū mihi numē
 Arma rogo Genitrix nato: te filia Nerei
 Te potuit lachrymis Tithonia flectere coniux.
 Aspice qui coeant populi: quæ mœnia clausis
 Ferrum acuant portis in me: excidiūq; meorū.
 Dixerat: & niueis hinc atq; hinc diua lacertis
 Cunctantē amplexu molli fouet: ille repente
 Accepit solitam flammam: notusq; medullas
 Intrauit calor: & labefacta per ossa cucurrit:
 Nō secus atq; olim tonitru cum rupta corusco
 Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.

rata: uñ ē: Egdē credo mea uulnera restāt. Cūctātē. s. de pmissiōe: quā rē p amplexū suū imisso amor p̄soluit. Accepit. s. alludit ad rē nālē. Nāq; iō Vulcanus fingit̄ maritū Veneris: qđ uenerē offm̄ n̄ nisi calore cōsistit: uñ ē Frigid⁹ i Venerē senior. Labefacta p ossa: si ossa labefecit q̄to magis aiuz: Atq; os fere: ut solet: nā n̄ ē aduerbiū t̄pis. Ignea rima: s. fulmē: cui⁹ nām exp̄ssit. Nāq; nubes uēto coactæ plerūq; rūpūnt: & ex se fulmē emittūt.

CDONA. Diuinū: quē humanis pectoribus dono inferere cōsueuit: nā amor q̄ est ex uoluntate nostra humanus est. Priami natis: de Creusa maxime intelligit: laborat at̄ ut uerecūde uideat̄ petere: ne mariti auxiliū inaniter rogaret in rebus q̄ remoueri nō possent. Eadem: Quæ tacuit Genitris nato: maiore miserationem mouet nominibus necessitudinum q̄ mouisset nominibus propriis. In me: iunxit personam suam ut magis moueret. Accepit solitā flammā: Ostendit plus profuisse loci temporis & personæ obseruationem q̄ uerba.

CCHRI. Dū bello argolici: in deliberatiuo genere ē. Petit. n. arma filio. Est at̄ cā turpis: cū petat ei filio arma a marito: quē ipsa ex adulterio cōceperat. Quapp̄ magna ex pte ponit psonā p psona: Demōstrat. n. cā troianorū maxime moueri. Captat at̄ in primis beniuolentiā a psona sua: cū ostēdat maximā rationē mariti habuisse: & quāuis multū cuperet troianorū: cā: plurimūq; deberet troianis pp̄ iudiciū Paridis: tamē nunq̄ uoluisse illū in cassum laborare in re nihil profutura: nūc aut̄ petere arma cū teucti iussu Iouis in Italiā cōstituerint. Artis opis. q. d. q. facile p̄stare potuisses. Carissime: cū efficaciat protulit & gestus lenocinio. Carissime: p̄pea noluit incassum laborare: qā mihi es carissimus. Carissime: q̄ si hoc uerbo medet̄ dolori ueterato Vulcani ex adulterio anchisæ: q̄ si iferat nō pp̄ se anchisæ admiscuisse qđ tēdio mariti afficeret: sed alia ueniali cā ergo carissime coniux. cuius cōiugiū mihi semp̄ gratissimū fuit: nā nulla alia re grauius ferūt uxoris adulteriū: uiri qđ qđ dolēt postponi in amore. Quāuis priami natis: Quod habebat Paridi soli ueluti gratissima se hoibus debere dicit. Et durū aeneæ: nō noiauit aeneā nisi iā corroborata cā atq; ea conat̄ ducere in cōmiserationē: cū eius noiat durū laborē: & cū multū cōsideret formæ suæ: addit fleuissimū: ut moueat pp̄ se: si nō mouet pp̄ aeneā. Iouis imperiis rutulorū: ostēdit egere auxilio: Quia in oris rutulorū. Ostēdit picula nō esse ieuitabilia: qā sint sub tutela Iouis. Ergo eadē: ostēderat cām petēdi esse honestā: neq; desperādā: nūc pōit petitionē. Nato filia: ergo cōcedēdū te. Nerei te potuit. l. th. c. Argumētū a maiori. Aspice: oīdit auxiliū necessariū pp̄ hostiū potētiā. Et niueis hinc atq; hinc: foeminaq; ē pulchritudinē & blāditiis plus cōfidat q̄ ueris argumētatiōibus: ipsa at̄ prudētissime egit: ut priō rōnibus cōmoueret: deinde cōmotū pulchritudie & blāditiis ipelleret. Cunctatē: ex moralis sensu docet maxios ēt uiros muliebri forma ac lenocinio domari posse: ut de Hercule Sansoneq; referūt.

ESER. Formæ cōscia cōiux: itellexit se dolis & pulchritudine p̄uertisse mētē mariti. Deuictus: hoc sermō ostēdit eū cūcta posse cōcedere. Ex alto: argumētatio ne lōge repetita. Nec fata uetabāt st̄atq̄ supra ait debita. Sed sciēdū secūdū aruspiciæ libros & sacra arūtia: q̄ Tages cōposuisse dī fata decē annis q̄dā ratione differri: q̄d nūc dicit Vulcanus potuisse fieri: ergo nō ē cōtrariū: Nā fata differunt t̄m: nūq̄ penitus immutatur: q̄d ēt lu no dicit Atq̄ immota manet fati lauinia cōiux: At traher̄ atq̄ morā tātis licet addere reb̄. Si bellā paras: q̄a dixerat In me excidiūq̄ meorū. Possūt p̄mittere curā: uel possūt q̄cqd̄ cure ē. officii & sollicitudinis. Ligdo electro: puro: & secūdū Pli. i naturali historia sūt tria electri genera: unū ex arboribus q̄d succinū dī: aliud q̄d naturaliter iuenit: tertiū q̄d fit de tribus partibus auri & una argēti: q̄s partes ēt si naturā resoluas iuenies: unū errat q̄ dicit meli⁹ eē naturale. Electri at̄ natura p̄bat ueneno: quo recepto & stridorē emittit: & uarios ī dissimilitudinē reddit colores. Animæ: uētis: ατο τωv αvε. ω. ωv: q̄a secūdū aliquos aīa uētus est: ut Atq̄ ī uētos uita recessit. Precādo uirib̄: idu bitare tuis: idubitare: nā in uacat: & hoc dicit p̄cū ni mietas: postulatiōis significat dubitationē. Coniugis infusus gremio: hoc ē aī cōcubuit: & sic quuit. Probus uero & Carminius p̄p̄ cacēphatō infusū legūt: ut sit s̄esus dormit cū cōiuge dormiente: i. petiit soporē infusū ēt in cōiugis gremio. Curriculo: tpe mō: alias loco: alias officio. Colo: hūc seq̄mur: nā hui⁹ colī dicim⁹: nō ut Stat hui⁹ col⁹ ī sexto theb. Extrema iā fī la colu datus ordo senectæ: & ī q̄rto: Nigræq̄ sororū Intrauere col⁹. Tenuiq̄ minerua: nō filo tenui: sed paruo p̄cio lanificii: & alī hic distigūt: & subaudiūt: mos ē: aut placet ut sit s̄esus Cui tolerare colo uitā tenuiq̄ minerua mos ē uel placet: & sic īferūt īpositū cinerē & sopitos: ut cōtra Hor. Incedis p̄ ignes suppositos cineri doloso. Alti sic legūt Tenuiq̄ minerua īpositū: cui hęc necessitas fataliter data. Noctē addēs op̄i: p̄ trāsītū ostēdit eē noctē partē diei. Exercet p̄so: fatigat. Teren. in andria: Prio hęc parce ac duriter uitam agebat lana & tela uictū q̄ritās hinc ergo traxit. Virgilius ut diceret. Castum ut seruare cubile.

EDONA. Pater: q̄ loco patris æneæ eēt p̄futurus. Quid causas: ita loquit̄ q̄ si nō ipse eēt q̄ paulo ante cuncta bat. Ex alto: lōga circuitiōe uerborū. Nec pater om̄ nō posse penitus subuertit sed posse differri fata ostēdit poeta. Ferro: ad robur pertinet. Electro: ad pulchritudinē. Sed armorū splendor uehementer uerret hostes. Anima: uenti q̄bus ignis animat. Gremio: itelligit̄ gremiū nō solum sedētis sinum: uerū etiam quicquid homini ad requiem p̄stiterit locum: ita alibi: Et fotum gremio dea tollit in altos. Famulas: pro manibus accipiamus: quibus uice famularum utuntur pauperiores: quibus ad comparandas famulas pecunia non est.

CHRIS. Sēsit læta dolis: nihil enim fœminæ gratius accidere pōt: q̄ cum sua sentit pulchritudine uix uinci. Quid causas ex alto: aiadueterat artificiosā piugis orationē: Vulcanus: & illā īsinuationē argumētatiōis ex lōgīquo repetisse: & ueluti amore p̄domitus op̄am suā p̄fectā absolutāq̄ pollicet. Quis: namori resistat: Vnde ipse alibi. Oīa uicit amor & nos cedam⁹ amori. Liquido ue pōt electro: nō me fugit iueniri apud antiquos potestur. Nā Lucra it̄ l̄iii. q̄d tū expleri nulla rōne potestur: ut ēt dixerūt potesse idē q̄d si forte una credūt rōne potesse. Verū ī hoc uersū nō stat: q̄a electrū primā syllabā p̄ducit: ε. n. η. λ. ε. i. τ. p. o. v. & η l̄ra semp̄ apud nos ī e lōgā trāsīt. Ergo si dicat. Liquido ue potestur electro corripit̄ e: q̄m̄ ē ultīa dactyli: q̄ rōne īductus puto Virg. hūc uersū fecisse sp̄odiācū: ut ē cornua uellatæ obuertim⁹ antēnæ: & alibi Persi. Sic costā lōgo subduxius ap̄enino. Quā p̄p̄ dicet. q̄d fieri ferro ligdo ue pōt electro: ut teste sit ī q̄nta sede sp̄odeus. p̄ dactylo: q̄d apud gr̄ecos tristissimū est. Aīa: uēti: Hora: impellūt aīa linthea Thraciæ: nā uēto p̄ folles cōcitato egēt fabri ferrarij ad ignē uiuificādū: idē flāma a flatu dicit̄. Cū femina primum: ostendit per trāsītū oportere bonam matrem familias assiduo opere cūctā quæ domi sūt curare & pro uiribus familiā nutrire: & castitate duritia uitæ & assiduo labore conseruare: Quapropter restæ luue. Præstabat castas humilis fortūa latinas: Quondā nec uiis contingi parua sinebat Testa labor: somniq̄ breues & uellere thusco Vexatæ duræq̄ manus. Noctem: quā multæ in nimia lasciuia cōterūt. Famulasq̄: nam quæ regendæ familiæ præest̄ omnem a muliebri sexu desidiā dimouere oportet: si illum castum continere cupit: recte ergo Quidi. Oīa si tollas p̄iere cupiar. P̄so: a p̄sando dicit̄ pensum: accipiebāt enim famulæ lanā certo quoddā p̄dere: ergo q̄d p̄faretur p̄sum dicebāt. Hinc libraria ea erat q̄ reliquis lanā p̄debat. Pondere enim pondus facit: a pendo fit pensio. Dicimus etiā pensum examē & diligentem curam siue cognitionem & consultationem: quam in maioribus rebus adhibere cauti consueuerunt: q̄a si a corporeis ad incorporea trāslationem faciamus cogitare est ip̄sas res pendere: & quia p̄isci pecuniā quæ ænea fuit non numerabant: sed pendebant pendere soluere dicebant. Rependere est aliud pro alio pendere.

Pendo
P̄sum
Penso

SER. Ignipotens: Vulcanus ut diximus ignis est & dicitur Vulca, quasi uolicanus: quod per aerem uolet: ignis enim e nubibus nascitur: unde & Homerus dicit Eum de aere præcipitatum in terras: quod omne fulmẽ de aere cadit: quod quia crebro in lemnum insulam iacitur: ideo in eam dicitur cecidisse uulcãus: ubi eum finitres nutriuereunt. Claudus aut dicit: quia per naturã nunq̄ rectus est ignis, hoc enim ex Home, tractum ubi dicit: *μηδὲ γὰρ μὲν καὶ ἄλλο τὰ λῆξεν μὲν αἰ μέμαωτα πᾶν ἀνῆρ φέρο μὴν ἀλλὰ δὲ ἠελίω ἦτα δ' αὐτῆ*

*ρὶ ψὲ ποδος τεταγών ἀπο βήλον θεσπέσιοιο
ναππέσον εν λημνω ολιγος δέτι θυμος ἐν ἠέυ
ἐνθά μὲ σιν τιές ἀνδρὲς ἀφάρ νομι σάντο μέσον/
τα*

Coniugis: & possit paruos educere natos.
Haud lecus ignipotens: nec tẽpore segnior illo
Mollibus e stratis opera ad fabrilia surgit.
Insula sicanium iuxta latus: Aeoliamq̄
Erigitur Liparen fumantibus ardua faxis:
Quã sup̄ter spec̄: & Cyclopũ exesa caminis
Antra ætnæa tonant: ualidiq̄ incudibus ictus
Auditi referunt gemitum: striduntq̄ cauernis
Stricturæ Chalybũ: & fornacib⁹ ignis anhelat:
Volcani domus: & Volcania nomine Tellus.
Hoc tunc ignipotens cælo descendit ab alto.
Ferrum exercebant uasto Cyclopes in antro
Brôtēsq̄: Steropēsq̄ & nud⁹ mēbra Pyracmō.
His informatum manibus iam parte polita
Fulmen erat: toto Genitor quæ plurima cælo
Deiicit in terras: pars imperfecta manebat.
Treis imbris torti radios: treis nubis aquosæ
Addiderant Rutili treis Ignis: & alitis Austri.
Fulgores nunc terrificos: sonitumq̄: metumq̄
Miscabant operi: flammisq̄ sequacibus iras.
Parte alia Marti Currumq̄: rotasq̄ uolucres
Instabāt: quibus ille uiros: q̄bus excitat urbes:

Ad fabrilia: dura: ex contrariis epithetis fecit ornatũ dicens Mollibus e stratis opera ad fabrilia surgit, & Sicaniũ iuxta latus æoliãq̄ Ergit liparẽ: physiologia est cur Vulcãus in his locis officinam habere fingatur inter liparen & ætnam, s̄ propter ignẽ & uentus: quæ apta sunt fabris: æoliam autem ideo liparẽ: quia una est de illis septem insulis: q̄bus Acolus imperauit, & Antra ætnæa tonat: magnitudinem ictuũ ostendit: quibus & uicini montes resultabāt: aut certe ætnæa quasi ætnæa dixit, & Auditi referunt gemitum: p̄ echo: & breuiter significauit, & Stricturæ chalybũ: strictura est terra ferri in massam coacta, Chalybes proprie sunt populi apud quos nascitur ferrũ: ut ipse At chalybes nudi ferrũ uirosq̄ p̄tus Castorea: unde modo chalybum posuit stricturas proferrimassis, & Hoc tunc: id est huc tum: & hoc pro huc posuit secundũ antiquũ morem, Nam antea hoc aduerbium loci fuit: quod nunc aboleuit, Nam crebro in antiquis lectiõibus inuenit: sicut in epistolis probat Verrius Flaccus exemplis auctoritate & ratione dicens in aduerbio prouo plerunq̄ maiores ponere cõsuetos: & sic pro huc hoc ueteres dicere solebāt: sicut pro illuc illo dicimus: unde etiã hoc o longũ apparet esse: sicut illo dicimus: q̄d pro illuc ponitur, & Brontesq̄: quid facturi sint ex nominibus docet: nã Brontes a tonitru dicit⁹ ε̄ ἀπο της βροντης, & Steropēsq̄: a fulgetra: ἀπο της στροπύς, & Pyracmō: uero qui nunq̄ a calenti incude discedit ἀπο του πυρος καὶ ἀνωονος Nã πυρ ignis est: ἀνωον incus, & Nudus mēbra: per hunc etiã ceteros nudos fuisse significat,

Informatũ: in quãdam formã designatũ & compositũ: dicit autẽ in fulmine partẽ non perfectã: partem iam politã fuisse, & Toto genitor q̄ plurima cælo: toto cælo, iab omni parte cæli, Nã dicũt physici de sexdecim partibus cæli iaci fulmina, & Quæ at: qualia ut Hunc euryale aspicio, iatalem, Ergo hoc dicit faciebant fulmen in eoz̄ similitudinẽ: q̄ Iuppiter iacit toto cælo: hoc ẽ diuersis partibus cæli, s̄ sexdecim, & Treis imbris torti radios: constrikti & coacti in grandinem, Staius: Siccos quos asper hiatu Præsolidat boreas: Et sciẽdum in hoc eum uelle ostendere toto anno iaci fulmen: nam per has periphraſis tempora ostendit anni totius: quæ & quatuor esse & ternos menses habere manifestũ est: unde dicit Treis imbris torti radios: hoc est grandinis q̄ abundat p̄ hiemem, & Treis nubis aquosæ: hoc est ueris quo tẽpore nimix sunt pluuix: ut Et ruit imbriferum uen, & Rutili treis ignis: hoc est æstatis, & Et alitis austri: hoc est autumnĩ: quo uentorum crebra sunt flamina: & prudẽter his omnibus naturam exprimit fulminis: q̄d necesse est ut per nubes & uentos nascatur, & Fulgores nũc terrificos: quos fulgetras dicũt, & Sonitumq̄ metũq̄: per sonitũ tonitrua ostendit per metũ fulgetras: & hunc ordinẽ sic posuit ut hoĩbus uidef: nã re uera prior collisio nubiuũ unde ignis emittit, Nos autẽ ideo prius fulgetras uidemus q̄ tonitrua audiamus: quia uelocior oculorum q̄ aurium sensus est, & Sequacibus: persecutricibus,

CHR. Paruos: qui suo labore aut industria sibi consulere per ætatem nequeunt: aut qui paruuli magis sunt sub protectione materna q̄ paterna, & Cyclopes: Straait cyclopa septimo fuisse: quos gasterochiras: id est uentrimanos dicit appellatos: quoniam sua industria & artificio allebantur: elyciaq̄ uocatos fuisse, Hesio, tres fuisse scri, Brontem: Steropem: & Harpem filios cæli & terræ: dictos deniq̄ cyclopes: quia unicum rotũdum in fronte habent oculum: alii dicunt Neptunni ex Amphitrite, Isti primo in creta ferrariam exercuerũt, & lam parte polita: ostenditur Vulcani studium perficiendorum armorum: qui opus ichoatum relinquĩ iussit: & id opus quod esset omnium maximum Et eius esset dei qui ceteris omnibus diis imperaret, & Treis imbris: & phisicæ simul & poetice fulmen describit: nam quod addant radios imbris torti: & nubis aquosæ & rutili ignis & austri physicum est: q̄ uero metum & terrorem adiungant: poeticum est, Fulmen enim ut in primo diximus ex humido est & calido intra nubem inclusis, & Instabant: scilicet fabricare: instare rei est cum ita illi imminemus: ut nusquam discedamus,

Aeneidos

¶ SER. Aegidaq; horrificā: aegis pprie est munimētū pectoris aereū habens in medio Gorgonis caput: qđ munimētū si in pectore numinis fuerit aegis uocaf: si in pectore hominis sicut in antiq; imperatoꝝ statuis uideamus: lorica dicit̃, ¶ Turbata: p turbatis: nā timuit om̃eoteleuton: & fecit supinā significationē: alii ad fabulā referūt: qđ dicit̃ in bello gigantū arma pdidisse turbata: ut qđ si ipsa nunc reparat: cuius dicti nullus auctor idoneus reperit̃, ¶ Squāmis serpētū auroq; polibant: aegida horrifera aureis squāmis serpētū certatim polibāt: alii uolunt re uera de corio serpētū dicere eū arma esse leuigata, ¶ Cōnexosq; angues: Gorgonis, scapiti, ¶ Defecto uertētē lumina collo: aut sua lumina circūferentē: & mortis indignatiōe q̃rentē: quoz se interitu posset ulcisci: aut certe intuentē lumina in saxa uertētē: hoc aut caput iō Minerua fingit̃ habere in pectore: qđ illic est ois prudētia: qđ cōfundit alios & iperitos ac saeos cōprobat, ¶ Tollite cūcta inquit: uile est qđ pleriq; dicunt ppter arma Martis iratū esse Vulcanū: p̃sertim quū & arment Mineruam: & fabricent fulmina cyclopes: & Vulcanus dixerit cōtra tollite: ergo tollite aut differte ē: aut celerius terminate, ¶ Cœptosq; auferte labores: qđ dixerat His informatū manibus iā parte polita Fulmē, ¶ Aetnæi cyclopes: ut Aetnæos fratres, ¶ Nūc uiribus usus: nunc est uestraz uirium exercitium, i. tempus exercendæ uirtutis circa arma uiri fortis, ¶ Arte magistra: ambitiosi: qđ si magistri diceret: rē personæ in artē transtulit: ut si dicas opus est peritia medicinæ: non medici, ¶ Præcipitate moras: præcipitant̃, i. festinanter abiicite, ¶ Nec plura effatus: sicut festinantē decebat, ¶ Ocyus incubuere: qđ ille p̃ceperat, ¶ Pariter: pari mō, ¶ Sortiti: diuiserunt inter se laboris officium: ut Sortiti remos, ¶ Vulnificusq; chalybs: populū apud quē nascitur p ferro posuit: & liquefcit dixit pprie: nā ferrū nō soluitur: sed mollescit, ¶ Informāt: designāt, ¶ Ingentē: aut & magnitudine & soliditate: nā & clypeū dixit: qđ magnitudine corpus furat̃: unde & clypeus dictus est απο του αλεπταιν: & dicturus est Septenosq; orbibus orbis, ¶ Impediūt: i. ueluti septē scuta facta i unitate cōnectūt, ¶ Accipiūt reddūtq;: iungendū uno, n. eodēq; tēpore partim reddūt: partim uētos accipiūt, Stridentia tingunt: tingēdo stridere faciūt, ¶ In numez: in ordinē: ut Tū uero in numez faunosq; ferasq; uideres Ludere, ¶ Forcipe: forcipes sunt qbus incidimus: forcipes sunt qbus aliqd foruū tenemus: qđ si foruicapes: nā foruū est calidū: unde & formosos dicimus: qbus calor sanguinis ruborē pulchritudinis creat, ¶ Hæc dū pperat: pperater facit: & est honesta locutio, ¶ Aeoliis: nā ut diximus uulcania una est de septē æoliis, ¶ Lemnius: qđ in lēnū insulā ut dixiū cecidit a lunone pp deformitatē deiectus quā aerē cōstat esse: ex quo fulmina pcreant̃: iō autem Vulcanus de femore lunonis fingit̃ pcreatus qđ fulmina de imo aere nascantur: quod etiam Luca, dicit: Fulminibus terræ ppior succendit̃ aer: Pacē summa tenent.

¶ DONA. Tollite: magnū æneæ meritū qđ cūcta supis necessaria tollerent̃: ut arma illi fierēt, ¶ Acti aruuiro: Supp̃ssit cuius cā ne nimis uxorius uideret̃, Nec noiat priuignū: qđ naturali malitia odiosus eē p̃ōs, ¶ Illi oci: i. uerbētis auctoritas oñdit̃, ¶ Fluit: de auro & reliq; metallis: qđ ita fluunt ut currāt effusa, ¶ Liq̃scit: de ferro qđ non ita soluit̃, ¶ Vnū oia cōtra tela, Ex p̃sona poetæ: nā Cyclopes nesciebāt cui fabricarēt, ¶ Septenis: Quatuordecim circulis Clypei textura currebāt ordiatis oib; ut se iuicē necterēt, ¶ In n. Ordiat̃ uicib; feriēdi & uersādi: Qđ aut̃ icudib; i plurali dixit & massā & forcipē i singulari itelligas sigulis icudib; sigulas massas & forcipes fuisse.

Aegis

¶ CHRI. Aegida: aegis scutū fuit Iouis dictū απο της αιγος, i. a capra Nā ille a capra amalthea nutritus est: cuius mortuæ pelle scutū suū operuit, Deinde dono dedit: Mineruæ: caprā uero in uitā & restituit: & alia pelle obductā inter astra collocauit: seq; ob capræ memoriā ægiochū appellari uoluit: ut ait Diodo, ¶ Horrificā: pp caput Medusæ: qđ in ea Perfes collocauit, ¶ Tollite: mira animi festinatio ex orationis breuitate ostenditur: nā qđ festinat: nunq; longiorē adhihet orationē, ¶ Cœptosq; auferte labores: ad exp̃sionē rei posuit: nam non ita cuncta tolli iubere putandū erat: ut incepta relinquerēt imperfecta: nisi nominatim hoc exprimeret, ¶ Huc aduertite mentem: attentionē captat, ¶ Arma acri faciendā uiro: Cum pondere proferenda uerba: ut illos attētos ad rē agendam reddat, ¶ Nunc uiribus usus: posuit: quibus res breui perficitur, uires celeritatem: & artem, ¶ At illi: non est inferioris respondere: sed iussa qđ primum exequi: præsertim cū intelligit properato opus esse, ¶ Incubuere: diligenter: & sine intermissione in faciendo opere pseuerauere, ¶ Pariterq; laborē sortiti: Non satis est qđ oēs incumbant nisi etiā pariter, i. equis partiōibus operent̃, ¶ Fluit æs riuus aurig; metallū: Distincte locutus, Nā æs & auz funduntur, Ferrum aut̃ nō fundit̃: sed liquefcit, ¶ Vnū contra omnia tela: Quasi dicat tale ut solū omnium telorum resistat: & ictibus latinoz uirorum fortiū, ¶ Septinosq; orbibus: Hæc descriptio celeritatem: uires & ingenium quæ omnia Vulcanus requisierat adhibita a cyclopiis demonstrat.

CSER. Volucrum sub culmine: potest & generaliter accipi: uolucrū quarumuis & specialiter ut hirūdinū.
 ꝑ Tyrrhena uincula: tusca calciamenta: & dicit crepidas: quas primo habuere senatores: post equites roman
 nunc milites. ꝑ Tegeaum ensem: arcadicum gladium. Totum hoc ex Homoe legitur de Agamemnone.

ΕΞΕΤΟ ΔΟΡΕΩΘΕΙΣ ΜΑΛΑΚΗΝ ΔΕΝ ΔΥΝΕ ΧΙΤΩΝΑ
 ΠΡΟΣΙ ΔΥΠΑΙ ΛΙΠΟΡΟΙ ΣΙΝΕ ΔΗΣΑΤΟ ΝΑ ΛΑΠΕΔΙΛΑ
 ΗΑΛΟΝ ΨΗ ΓΑΤΕΘΝ ΠΕΡΙ ΔΕ ΜΕΓΑ ΒΑΛΛΕΤΟ ΦΑΡΟΣ
 ΑΜΦΙ ΔΕΡΩ ΜΟΙΣΙ ΒΑΛΕΤΟ ΞΥΦΟΝ ΑΡΥΗΡΟΗΛΟΝ.

ꝑ Demissa ab leua pãtheræ terga retorquēs: a sinistro hūero pellē demissam habuit: quā retorquēs & i dextrā
 reuocās partē se amiciebat. ꝑ Gemini custodes: hoc
 & in Homero lectum est de Telemacho Vlixis filio.
 ΕΥ ΤΩ ΒΙΒΗΡΗ ΜΕΥ ΕΙΣ ΑΓΟΡΗ ΥΠΑΛΑΜΗ ΔΕ ΧΕ ΧΑΛ
 ΝΕΟΥ ΕΥΧΟΣ.

ΟΥΝΟΙΟΣ ΑΜΑ ΤΩ ΔΕ ΔΥΩ ΜΥΝΕΣ ΑΡΓΟΙ ΕΠΟΝΤΟ.
 Et in historia romana: q̄ ait Syphax inter duas canes
 stans Scipionē appellauit. ꝑ Sermonū memoris. ꝑ pro
 missi auxilii: ut Auxilio tutos dimittā opibusq; iuua
 bo. ꝑ Heros: hoc nomen non tantū p̄sentis est uirtu
 tis: sed & p̄teritæ: unde est q̄ Euandrū heroem dicit:
 quū sit uirtutis emeritæ plærūq; heros & generis ē.
 ꝑ Matutinus agebat: rē tēporis ad p̄sonam trãstulit.
 ꝑ Licito tandē sermone: tandē qa amboꝝ desiderio
 nox morã fecerat. ꝑ Nunq̄ res equidē troiæ uictas: fa
 tis mature equidē dixit: ego qdē troiã te uiuo uictã
 non arbitror: quantū est in opinione mea. ꝑ Pro no
 mine tanto: pro tui nominis gloria. ꝑ Et murē circū
 sonat armis: & breuitatē sui ostēdit imperii: & hosti
 lē necessitatē: obquã se penitus exarmare nō poterat.
 ꝑ Thusco claudimur amni: thusco iō dixit: qa ip̄e fu
 it romã finis imperii: Iuue. Et q̄ imperii fines tiberi
 nū uirgo natauit. ꝑ Sed tibi ego: artificiose agit: ut ēt
 q̄ monstrant auxilia ipsius uideant esse. Ingētes aut
 populos nō sine cã dixit: nã thuscia duodecim lucu
 mōes habuit. i. reges: qbus unus præerat: unde ē Gēs
 illi triplex: populi sub gēte q̄terni. ꝑ Quã fors inop
 na: hoc bñficiū casus p̄stat: q̄ effecit: ut eo tpe q̄ras au
 xiliū: quo tyrrheni ducē req̄rūt. ꝑ Fatis huc te poscē
 tibus affers: p̄ge illuc poscētib⁹ fatis: nã talis ē sensus:
 sed si legeris affers: similiter iūgit fortunã fato: ut su
 pra ubi ait Fortuna oipotēs & ineluctabile fatū: si at
 legeris affers talis erit sensus: fati necessitate factū ē ut
 uenires fortunæ beneficiū: ut illi ducē requirāt: legi
 mus ergo & affers & affers. ꝑ Saxo: incolif: fundata ue
 tusto: antiquo ope: ut tēpla dei saxo uenerabar stru
 cta uetusto. ꝑ Urbis agyllinæ sedes: q̄ nūc cære dicit.
 ꝑ Lydia quōdã gēs: quōdã infedit: nō bello quōdã p̄
 clara: nã & tūc florebat. Sane ēt supradixius mæoniã
 puincia eē: cuius dū breuitas duos frēs Lydū: & Tyr
 rhenū ferre nō posset: ex forte Tyrrhenus cū ingenti multitudine p̄fectus partē Italiæ tenuit: & tyrrheniã no
 minauit: hi diu piraticã exercuerunt: ut etiã Cice. in hortensio docet: quō captiuos nouis p̄oenis affligerent oc
 ciforum eos religantes cadaueribus: quod Virgi. dat Mezentio sciens lectū esse de tyrrhenorum gente. Sane il
 lo tēpore tyrrhemi dicti sunt: post thusci ατρο του ουειν. Lydiã aut̄ a Lydo rege fratre: q̄ in puincia remãserat.

Euandrum ex humili tecto lux suscitāt alma:

Et matutini uolucrum sub culmine cantus.

Confurgit senior: tunicaq; inducitur artus.

Et tyrrhena pedum circundat uincula plantis:

Tū lateri: atq; humeris tegeaū subligat ensem:

Demissa ab leua Pantheræ terga retorquens:

Necnon & gemini custodes limine ab alto

Præcedunt: gressumq; Canes comitant herilē.

Hospitis Aenææ sedem: & secreta petebat

Sermonū memor: & promissi muneris Heros.

Nec minus Aeneas se matutinus agebat

Filius huic Palas: olli comes ibat Achates.

Congressi iungunt dextras: mediisq; residunt

Aedibus: & licito tandem sermone fruuntur.

Rex prior hæc.

Maxime Teucrorū ductor: quo sospite nunq̄

Res equidem Troiæ uictas: aut regna fatebor:

Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto

Exiguæ uires: hinc thusco claudimur amni:

Hic Rutulus p̄mit: & murū circūsonat armis:

Sed tibi ego ingētes populos: opulētaq; regnis

Iungere castra paro: quã fors inopina salutem

Ostentat: fatis huc te poscentibus affers.

Haud p̄cul hinc saxo colitur fundata uetusto

Urbis Agyllinæ sedes: ubi Lydia quondam

Gens bello præclara iugis infedit Hetruscis.

Hæc multos florentē annos: rex deinde supbo

Imperio: & sæuis tenuit Mezentius armis.

Thyrrhenū ferre nō posset: ex forte Tyrrhenus cū ingenti multitudine p̄fectus partē Italiæ tenuit: & tyrrheniã no
 minauit: hi diu piraticã exercuerunt: ut etiã Cice. in hortensio docet: quō captiuos nouis p̄oenis affligerent oc
 ciforum eos religantes cadaueribus: quod Virgi. dat Mezentio sciens lectū esse de tyrrhenorum gente. Sane il
 lo tēpore tyrrhemi dicti sunt: post thusci ατρο του ουειν. Lydiã aut̄ a Lydo rege fratre: q̄ in puincia remãserat.
CDONA. Quia uolumē. D̄bati fragmētū ē: nullæ extāt interpretatiōes eoz̄ uersuū: q̄ sunt reliq̄ in hoc libro.
CCHRI. Ex humili. l. s. a. Nã populi rectores uigilātes eē oportet. ꝑ Pãthera: pãthera & tygris macula: ua
 rietate p̄pe solæ bestiarū spectant. Cæteris unus ac suus cuiusq; generis color ē. Pãtheris in cãdido breues ma
 cula: oculi. Ferūt colore eaz̄ mire sollicitari quadrupes: sed toruitate capitis terreri. Quare eo occultato re
 liq̄s dulcediē inuitatas corripit. Sunt q̄ credāt in armō iis simillē lunæ eē maculã ad lunæ quoq; normã crescē
 tē atq; decrescētē. Scaurus prius ædilitate sua. cl. misit: inde Pōpe. magnus. cccc. in dedicatiōe theatri Marcelli
 primū Romæ uisa ē tygris in cauea māsuefacta. Claudius deinde q̄tuor dedit. ꝑ Canes comitat: Mira & fidissi
 ma ē custodia canū. Nã manifestū ē: ut & Plī. ait canē p̄ salute domini acerrime pugnare aduersus hostes. Ga
 ramātū regē ab exilio cæs ducētī reduxer cōtra p̄liātes resistētes. Colophōii & Castabalōses i bello canū coh
 tes hēbāt: & primi i acie dimicabāt acerrime. Prætereo multa alia: Sed nra quoq; tēpestate plurim i auxilio ca
 nū usi sunt. ꝑ Nec mi. a. in utroq; n. uigilatiã eē oportebat. ꝑ Maxie teu. maxia laus i aenea qd̄ illo sospite diruta
 p̄ria dici nō possit. ꝑ Sed tibi ego: qd̄ meis uirib⁹ p̄stare nō possum: ut alij p̄stēt enitar: & ip̄m p̄siliū auxilii loco
 p̄sepæ habet. ꝑ Fatis huc. p̄. maxia. n. cōiectura est: q̄ fatis uenerit: qn̄ qdē in tãto cōmoditatis articulo uenera t

Pãtheræ

Canes

ESER. Quid memorem infandas caedes? figura oratoria: quae paralepsis uocatur, Cicero: Nam illa nimis antiqua praeterea, Effera: cruenta, Dii capiti ipsius: ut quod diu prius omen in ipsum conuertant, Tormenti genus: exclamatio est inuenti supplicii, Sanie taboq; sanies mortui est: tabo uiuentis scilicet sanguinis, Confugere: confugiebat: & ut diximus historicus est stilius, Defendier: defendi: id est defendebatur: & uertit historiam: nam ut diximus Turnus magis confugit ad Mezentium, Praesenti marte: sine aliqua dilatione, Ad dam: aut dabo: aut re uera addam habentibus tarchontem, Longaeuus aruspex: argumento aetatis uult doctum uideri, Optate duces: uotis scilicet, Hoc acies capo: quasi iam in bellum parati, Regniq; coronam: insigne non re uera coronam: quam thufci nunquam reges habuerunt: ergo spes est pro genere, Mandatq; insignia: aut mittit insignia, ornamenta regalia: aut re uera mandat insignia, magna: ut Castris succedam & capeffam regna tyrrhena, Sed mihi tarda gelu: occurrit tactis quaestionibus dicens se non iisse propter aetatem senilem: filium uero propter mixtum genus per originem matris: unde Aeneam dicit ire debere: cui aetas & origo regna concedunt, Saeculisq; effoeta senectus: notandum dicta saecula etiam in uno homine secundum eos qui dicunt saeculum triginta annos habere, Nam alii uolunt, Cuius mille annis putant saeculum contineri, Inuidet imperium: bona elocutio: ut Liber papineas iuidit collibus umbras, Quae numina poscunt: ut Externos optate duces, Italum fortissime ductor: εὐσού. πολωσ. iam ductorem, italiae uocat Aeneam, Spes & solatia: spes quia multa de eius uirtute sibi promittebat pater, Solutum quia amissa coniuge unici filii utebatur solatio: est autem solatium praesentis diminutio tristitia, Tolerare: quasi res asperam & difficilem, Miretur: imitetur, Luca, Miratoremque catonis, Optima enim ingenia necesse est, ut ea quae mirantur: imitentur, Suo nomine: bene in omnibus filii gratiam facit: nam dicit Dat tibi Palas milites ducetos suo nomine: ipse uero a me ducetos accipies, Tristi cum corde: pro breuitate auxiliorum, Caelo aperto: sereno: ut Aperta serena prospicere,

CHRIST. Facta tyranni Effera: huiusmodi facta: ut etiam in tyranno effera essent: quasi dicat omnem tyrannicam saeuitiam superabant, Tormenti genus: cum summo stupore pronuncianum: quasi dicat genus tormenti etiam apud tyrannos inauditum, Felli: diuturna crudelisque calamitate, Et rem uerisimilem facit: non enim aliter ciues a suo rege defecisse credibile erat, Circumstantur ipsumque domumque Obtruncant socios ignem ad fastigia iactant: Vehementia orationis exprimit popularem furorē: & colore rhetorico: quod dissolutum appellat celeritate rei, Ille inter caedes, elapsus & dexteritas suae simul & fortunae beneficio illum effugisse ostendit: id enim elabi esse uester & sic facit rem credibilem: & simul cum ad turnum confugerit ponit causam quam illos in auxilium sibi facile asciscat, Ductorem te his milibus, Singula uerba habent pondus & uictoriam promittunt, Addam ergo te: quasi dicat talem tantumque ducem his milibus: quasi in numero militum numero, Quid ergo desperandum ubi amplissime sint copiae: & ab optimo imperatore regantur & extrema ira quae fortitudinem acuit in regem accensam, Nulli fas italo: addit pene necessitatem: ut ethrusci se aeneae committant, Longaeuus aruspex: dat fidem & auctoritatem persuadenti, Quod aruspex esset: quod artificium auctore Targe sub aratro iuncto ab ethruscis originem habuerit: & senex esset quasi longa experientia edoctus, Ad me: ergo facile suadebo: cum tantum mihi tribuant,

Quid meore infandas caedes: quod facta Tyranni Effera: Dii capiti ipsius: generique referuent, Mortua quinetiam iungebat corpora uiuis: Compones manibusque manus: atque oribus ora (Tormenti genus) & sanie: taboque fluentes Complexu in misero longa sic morte necabat, At fessi tandem ciues infanda furentem Armati circumstant: ipsumque domumque Optruncant socios: ignem ad fastigia iactant: Ille inter caedes Rutulorum elapsus in agros Confugere: & Turni defendier hospitis armis, Ergo omnis furis surrexit Hetruria iustis, Regem ad supplicium praesenti Marte reposcunt, His ego te Aenea ductorem milibus addam, Toto namque fremunt condensae littore puppes, Signaque ferre iubet: retinet longaeuus Aruspex Fata canens: o Meoniae delecta iuuentus Flos ueterum Virtusque uirum: quos iustus in hoste Fert dolor: & merita accendit Mezentius ira: Nulli fas italo tantam subiungere gentem, Externos optate duces: tum hetrusca refedit Hoc acies campo monitis exterrita diuom, Ipse oratores ad me: regnique coronam Cum sceptro misit: mandatque insignia Tarcon, Succedam castris: tyrrhenaque regna capeffam: Sed mihi tarda gelu: saeculisque effoeta Senectus Inuidet imperium: seraque ad fortia uires, Gnatum exhortarer: nisi mixtus matre Sabella Hinc partem patriae traheret: tu cuius & annis Et generi fatum indulget: quae Numina poscunt Ingredere o Teucrum atque Italum fortissime du Hunc tibi praeterea spes: & solatia nostri (ctor: Palanta adiungam: sub te tolerare magistro Militiam: & graue Martis opus: tua cernere facta Assuescat: primis & te miretur ab annis, Arcades huic equites bis certum robora pubis Lecta dabo: totidemque suo tibi nomine Palas, Vix ea fatus erat: defixique ora tenebant Aeneas Anchisiades: & fidus Achates: Multaque dura suo tristi cum corde putabant: Ni signum caelo Cytherea dedisset aperto,

CSER. Improuiso: nullū n. iudiciū p̄cesserat nubiū. Fulgor: fulgetra. Cū sonitu: tontitru, sicut dixiūs supra ordinē tenuit: q̄ nobis appet: ut fulgetras dicat priores: cū sint añ tōitrua. Ruere oīa: sicut sonat ut uideat ruina alibi Caeliq̄ ruina. bñ at̄ tēperauit dicēs uisa. Tyrrhenusq̄ tuba mugire p̄ aethera clāgor: tyrrhenū clāgorē dixit tuba: nō q̄a apud Tuscos Tubā p̄stat eē inuētā: ergo tyrrhenus clāgor sonus tyrrhenag: tubag: & bñ cōgruis omnibus arma nūcianē p̄ sonos tubag. Frigor into: fragor p̄prie armog: ē sonus. qd̄ at̄ dicit itonat illuc spectat fulminat Aeneas armis: & uult fragore tonitrua splēdore fulgetrā imitari. nō at̄ mīg: ē a dea libidinē Venerē allatis armis inesse fulgorē: nā & Home, dicit a Thetide oblata arma habere motū quendā & spiritū q̄ duo in aqua esse manifestum est: thetidem autem nouimus nympham: Home autem sic, ὄσαρρα φώνησσασα θεά νατα τευχέεθνη. προθεν αχιλλῆος τα δανέβραχελαι δαλα πάντα

Nanq̄ improuiso uibratus sub aethere fulgor
Cum sonitu uenit: & ruere omnia uisa repente:
Tyrrhenusq̄ tuba mugire p̄ Aethera clāgor.
Suspiciunt: itez atq̄ itez: fragor intonat ingēs:
Arma inter nubem cæli regione serena
Per sudum rutilare uident: & pulsa tonare.
Obstipuere animis alii: sed Troius Heros
Agnouit sonitum: & Diuæ promissa parentis.
Tum memorat: ne uero Hospes ne q̄re p̄fecto
Quē casū portēta ferāt: ego poscor Olympo.
Hoc signum cecinit missuram Diua Creatrix
Si bellum ingrueret. Volcaniaq̄ arma p̄ auras
Laturam auxilio.

Heu q̄tā miseris cædes Laurēib⁹ istāt: Cūdas
Quas p̄enas mihi Turne dabis: q̄ multa sub
Scuta uirum: galeasq̄ & fortia corpora uolues
Thybrī pater. poscāt acies: & fœdera rumpāt.
Hæc ubi dicta dedit: solio se tollit ab alto.
Et primum herculeis sopitas ignibus aras
Suscitāt: Hesternumq̄ Larē: paruosq̄ penates
Latus adit: mactat lectas de more Bidentes
Euander pariter: pariter Troiana iuuentus:
Post hinc ad nauis graditur: sociosq̄ reuisit:
Quos de numero: qui sese in bella sequantur
Præstantes uirtute legit: pars cætera prona
Fertur aqua: segnisq̄ secūdo defluit amni
Nuncia uentura Ascanio rerumq̄: patrisq̄:
Dant equi Teucris Tyrrhena petētibus arua.
Ducunt exortem Aeneæ: quē fulua Leonis
Pellis obit totum præfulgēs unguibus aureis.

eē uidebat: hinc egres quū a Tarcōte accepisset Aeneas auxilia cū aliis hetruscis eq̄tib⁹ p̄ terrā missi: obuios statim habuēt bellātes: & q̄si iā hīc recta p̄gere uident i plū: Vñ ē a Cymodocea nauigātī Aeneæ dī lā loca iussa tenet forti pmixtus hetrusco Arcas eq̄s. Segnis: sine rēigio: & respexit ad ascēdētes: de qb⁹ ait: remigio noctēq̄ diēq̄ fatigāt: s̄ fuerit lenissim⁹ fluui⁹. Reg: q̄s gesserat. Priis: ubi eēt. Exortē: æi: extra sortē alioq̄: Per id quod est factum indicatur quod non est factū: per exortē autē optimū & p̄cipuum significat. Pellis obit totum: pellis ostēdit magnitudo in hoc quod dicit totū obit. Vnguibus aureis: aut quia ungues ipsi: quū aruerint auri: imitantur colorem: aut quia solebant de aurari. Staius: Auro mansueuerat ungues.

CHRI. Sub te magro, q. d. sub optio magro & occulte significat qd̄ i oib⁹ artib⁹ optius sit p̄ceptor eligēd⁹: qd̄ p̄hi aptissime p̄cipiūt. Tyrrhen⁹ tuba clāgor: Nā ut ait Pli, a p̄sæo tyrrheno aenea tuba inuēta ē. Lactārius tñ i iis quos in Statii thebaidos cōmētariis reliq̄t. Ait Maletū tyrrhenog: regē tubā primū inuenisse. Et pul. rex magnitudine sonit⁹ cū tonare dicat, ostēdit q̄lia sint arma. Ne: phibētis ē: Nā negatio i peratiuo nō iūgit. Nā nō dicitur nō scribe: sed ne scribe. Diua, cōiū creatrix: Sic Lucre, Aeneadū genitrix hominū diuūq̄ uoluptas Alma uenus cæli subter labētia signa. Quæ mare nauigerū: q̄ terras frugiferēteis Cōcelebras: p̄ te qm̄ gēus oē animātū Cōcipit: uisitq̄ exortū lumina solis. Ingrueret: imineret. Post hinc: primū tēporis ē scdm̄ loci. Quorū de numero: prudens cōsiliū: ut neq̄ solus p̄ficisceret: castra tamē q̄ minime posset minueret.

nis Venerē allatis armis inesse fulgorē: nā & Home, dicit a Thetide oblata arma habere motū quendā & spiritū q̄ duo in aqua esse manifestum est: thetidem autem nouimus nympham: Home autem sic, ὄσαρρα φώνησσασα θεά νατα τευχέεθνη. προθεν αχιλλῆος τα δανέβραχελαι δαλα πάντα

αυταρ αχιλλευσ
ωσει δως μιν μαλλον εδυχολος,
Inter nubē: p̄ nubē more suo: & dicit i serēa p̄te cæli fuisse nubē p̄ quā arma portata sunt. Per sudū: sudū est q̄si subudū serenū post pluuias: ut Ver noctæ sudū. Agnouit sonitū: hoc ē qd̄ sonit⁹ significaret. Diuæ p̄missa parētis: nā τα τοσιώπωμενον itel/ligim⁹ Venerē ei p̄mississe. Hospes: & q̄ suscipit: & q̄ suscipiter: hospes uocat: ut hoc loco euader. Itē sup̄: Hospitis Aeneæ sedē: sicut & uestor quehit & quehit: & alū⁹ q̄ alit & q̄ alit. Ne uero ne q̄re p̄āba p̄ ticolæ adornatū prinēt tñ. Portēta: mō bōa omīa q̄ uictoriā portēdūt de hostibus. Ego poscor, olym. aut de olympo poscor, i. hæc signa mei cā fiūt: aut certe i olympū poscor: dēpta, p̄pōne: ut it clamor cælo. Diua creatrix: regē oīum generaliter. Heu: adeo de uictoria fretus ē: ut ēt hostiū miserat: qd̄ aeneæ nā τα τοπρεπον recte tribuit: q̄ ubiq̄ pius inducit: & hīc nascit ille sensus Nō hæc o pala dederas p̄missa parētī. Itē Aeneas hī nri reditus expectatq̄ triūphi: Hæc mea magna fides. Fœdera rumpāt: q̄ se factur⁹ Latin⁹ p̄miserat: nō. n. erat facta. Herculeis fossi, hypallagē ē. i. suscitauit aras herculeas: i qb⁹ erat ignes sopiti. Hesternūq̄, i. cui pridie sacrificauerat: & ē iteratio: nā male qd̄a externū legūt, i. extraneū. Post hian. g. unū uacat: aut post aut hīc: ut Post hīc digrediēs iubeo frōdētia capris: tale ē & illud Prius ibi ante oēs. Qui sese i. b. i. in expeditionē & bellicā p̄parationē: nā ut supradixiūs bellū ē tps oē quo uel p̄parat aliqd̄ pugnae necessariū: uel quo pugna gerit. Præliū at̄ dī cōsistit ipe belloq̄: uñ mō bñ dixit: Qui sese i bella sequant nō i plū: nā ad auxilia petēda uadit: nō ad pugna: q̄q̄ ēt si diceret: q̄ se i plū sequant: nō ualde ab re

Tuba

Aeneidos

CSER. Subito uulgata: cur subito? ipse dicit q̄ si p̄ paruā urbē. Ocius: positiu⁹ antiquus ē. celeriter: neq̄ n̄ pōt ee cōparatiuus ubi nulla ē cōparatio: aut cōparatiu⁹ p̄ positiuo ponit: ut senior p̄ senex: ē a t̄ græco noīe cōparatū **ANUS**. Vota metu duplicat̄ m̄res: bñ duplicat̄ metu: nā inest semp̄ i m̄ribus uotū. Propiusq̄ piclo It timor: p̄ prius piclo p̄ p̄ prior: nā m̄res q̄ timēt hoc putāt liberis posse cōtingere. Iā apparet: adhuc illis p̄ gētibus iā plū cogitat̄ a m̄ribus. Dextrā euntis: s̄ q̄ dixerat p̄. Hæret in expletus: multi hic distingūt ut sit in expletus hæsit & talia locutus est lachrymās: alii legunt in expletus lachrymis: honestius tamē est in expletū lachrymans: ut sit nomen p̄ aduēbio. in explebili ter. O mihi p̄teritos referat si Iuppiter annos. Qualis eram: & o & si optātis sunt q̄ nūc iungunt. Nā singula ante ponebant: ut Si nūc se nobis ille aureus arbore ramus: ergo unū uacat quātū ad antiquitatē: & notādū uotū de p̄terito fieri. Qualis erā: aut utinā sim talis: q̄lis tūc erā quādo ista p̄fecit: aut certe laudātis est: ut Qualis erā quū primā aciē preneste sub ipsa Straui: scutorūq̄ incendi uictor aceruos: hoc traxit de historia. Tarquinius. n. Priscus uictis fabinis in honore Vulcani eorū arma succēdit: quē postea secuti sunt cæteri. Cui tres animas: p̄ trāsītū ostēdit illā Platonis & Aristotelis cōtētionē q̄ dubitabāt utrū quatuor an tres animæ sint in hoīe **ΦΥΣΙΝΑ: ΩΙΩΘΗ ΤΙΝΗ: ΥΟΗ ΤΙΝΗ ΝΥΦΤΙΝΑ**: hoc aut̄ loco p̄ tres aīas magnū & p̄fectū indicat uix: nā quantū ad fabulā p̄tinet: tres aīas p̄pter tria habuit corpora: attēdēdū est sane hoc sibi Euandruū uindicare: q̄ fuit in Hercule: nā ut ille Geryonē extinxit: ita hic Herilū occidit: inde est q̄ paulo post dicit Neq̄ finitimo Mezentius unq̄ Huic capiti insultās: mos. n. Herculis fuit ut etiā nō rogatus laboratibus subueniret: tūc. n. sicut etiā Varro dicit oēs q̄ fortiter fecerant Hercules uocabant: licet eos prius. xliiij. enumerauerit: hinc est q̄ legimus Hercule tiryinthiū: argiuū: thebanū: libym. Feronia m̄: nympha cāpaniæ: quā etiā supradiximus: hæc etiā liberto rū dea est in cuius tēplo raso capite pileū accipiebāt: cuius rei etiā Plau. in amphitryone facit mētionem: Q̄ utinā ille faxit Iuppiter: ut ego hodie raso capite caluus capiā pileū. Terna arma mouēda: figura poetica: nā trina debuit dicere: arma. n. tātū numeri pluralis: cui nō iungunt̄ noīa numeralia: ut supra dixim⁹: nō. n. dicimus tria arma: mouēda at̄ uel cōtra ipsum uel ab ipso. Finitimo: aut infinitimo: aut finitimo capiti. Viduasset ciuibus urbē: uiris fortibus perēptis: & p̄prie uiduasset dixit: q̄ urbs est generis fœminini. Horabusiue & fatis incōgrue in genere masculino posuit dicens: Viduus pharetra risit Apollo. At uos o superi: iā hic q̄ si p̄ loquit̄. diuisan. hæc ē allocutio & ultima pars eius hēt parentis affectū: q̄ & ipse ostēdit dicens: Et patrias audite preces. prima uero uiri fortis est: ut Qualis erā quū primā aciē preneste sub ipsa Straui. Durare lapsus. s̄. senectutis. Ter. Senectus ip̄a morb⁹ ē: durare at̄ ē sustinere. Hora. Ac sine finib⁹ uix durare carinæ Possunt ip̄eriosi⁹ æquor: & Vin. Durare & uosmet rebus seruate secūdis. Infandū carētis ē q̄ formidat nolle memorare. Crudelē. u. q̄ filio ē sup̄stes. Sola & se. q̄ & un⁹ erat & seri⁹ suscept⁹.

CHRIS. Scutorūq̄ incendi uictor. a. optime cū p̄nestinos superasset: eorū deū uulcanū p̄ sacrificiū aut si bi re cōciliare: aut reuocare uoluit. Colebāt. n. Vulcanū qm̄ inde genitus ē Cæculus: q̄ p̄nestinis ip̄erauit: in sacris aut Vulcani qm̄ ipsi ignis ē: oīa q̄ oblata essent: icēdio assuebant. Hinc Macro. sacrificiū apud ueteres erat p̄ter uia noīe in quo q̄ epulis superaret igne cōsumebat. Cato ergo albidū quēdā cui postq̄ uniuersum patrimoniū ad liguriat̄ domus: q̄ reliq̄ erat arserat proter uia fecisse dicebat. Treis aīas: ostēdit illū tricorporē fuisse: ut de Geryone fabulant. Concedit̄ aut̄ ut apud ignotū se laudibus efferat. Neq̄ ēt recidit a natura senū q̄ gloriosius q̄ par ē: antea ab eis facta p̄dicat̄. Viduasset: acyrologia ē. i. impropria locutio: ut sit trāslatio a muliere uiro priuata: nā uidua dicit̄ a uiro idua. i. separata. Vnde idus dicunt̄ ab iduādo: qm̄ mēses iduant. i. diuidāt. Si numina uestra: expolitio est q̄ in eadē sententia auditorē diutius detinemus: hoc aut̄ facit ut omnino exprimat se filio defuncto superesse nolle. Si numina: si fata. Quod pene idē est: quādo fatū in rebus dicimus: quod in mēte dei prouidentia nuncupamus. Est & color rethoricus repetitio q̄ grauitatem orationi nō minimam affert.

Fama uolat paruam subito uulgata per urbem
 Ocyus ire equites Tyrreni ad littora regis:
 Vota metu duplicant matres: p̄prieq̄ periclo
 It timor: & maior Martis iam apparet imago.
 Tum pater Euandrus dextram cōplexus eūtis
 Hæret in expletum lachrymans: ac talia fatur.
 O mihi p̄teritos referat si Iuppiter annos:
 Qualis eram: cū primā aciē Preneste sub ipsa
 Straui: scutorumq̄ incendi uictor aceruos:
 Et regē hac Herilum dextra sub Tartara misi.
 Nascenti cui tres animas Feronia mater (da:
 (Horredū dictu) dederat: terna arma mouen-
 Ter leto sternendus erat: cui tunc tamē omneis
 Abstulit hæc aīas dextra: & totidē exiit armis.
 Non ego nunc dulci amplexu diuellerer usq̄
 Gnate tuo: neq̄ finitimo Mezentius unq̄
 Huic capiti insultans tot ferro sæua dedisset
 Funera: tam multis uiduasset ciuibus urbem.
 At uos o Superi & diuom tu maxime rector
 Iuppiter: Arcadii quæso miserescite regis:
 Et patrias audite preces: si Numina uestra
 Incolumem Palanta mihi: si Fata reseruant
 Si uisurus eum uiuo: & uenturus in unum:
 Vitam oro: patiar quēuis durare laborem.
 Sin aliquem infandum casum Fortūa minaris
 Nunc: nūc o liceat crudelem abrūpere uitam:
 Dum curæ ambigæ: dum spes incerta futuri:
 Dum te care Puer mea sola & sera uoluptas
 Complexu teneo: grauior ne nuncius aures
 Vulneret: hæc genitor digressu dicta supremo

CSER. Iamq; adeo exierat: adeo ad ornatū pertinet tantū. Ipse agmine palas In medio: hic enim fuit mos ut tyrones ponerentur in medio: & ambirent uiri fortes exercitum: aut certe honoris est medium locum in exercitu tenere: ut ipse alibi Medio dux agmine turnus: & supra cum posuit sponda: mediamq; locauit. Conspicetus: conspicuus conspicabilis: nam pro nomine participium posuit. Ante alios astrorum diligit ignes: Venus in cælo habet unam propriam stellam: quæ oriens luciferum: occidens uesperum facit: inde Sta. Et alterno deprenditur unus in ortu habet etiam duas alias: unam in signo tauri: & unam in septentrione: unde etiā taurus

Fundebat: famuli collapsum in tecta ferebant.

Iamq; adeo exierat portis equitatus apertis:

Aeneas inter primos: & fidus Achates:

Inde alii Troiæ Proceres: ipse agmine Palas

In medio: chlamyde: & pictis cōspectus in armis:

Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda:

Quæ Venus ante alios astrorum diligit igneis:

Extulit os sacrum Cælo: tenebrasq; resoluit.

Stāt pauidæ in muris matres: oculisq; sequuntur

Puluerem nubem: & fulgentis ære cateruas.

Olli per dumos: qua proxima meta uiarum

Armati tendunt: it clamor: & agmine facto

Quadrupedate putrē sōitu q̄rit ungula cāpū.

Est igens gelidū lucus prope Cærtis amnem

Relligione patrum late sacer: undiq; colles

Inclusere caui: & nigra nemus Abiete cingunt.

Silvano Fama est: ueteres sacrasse Pelasgos:

Aruorum: pecorisq; Deo: lucumq; diemq;

Qui primi fines aliquādo habuere Latinos:

Haud pcul hinc Tarco: & Tyrrheni tuta tene-

Castra locis: celsoq; omnis de colle uideri (bāt

Iam poterat legio: & latis tendebat in aruis.

Huc pater Aeneas: & bello lecta iuuentus

λόν Apollo: & πλάτων Plato: aliter uersus nō stat. Tuta tenebāt castra locis: hoc est natura & industria munitissima: sed nouimus castra p naturā munita eē nō posse: nisi in collibus fuerint: qd' si in mōtibz sunt quomō pcedit Latis tēdebat in aruis: ne sit ergo cōtrariū itelligamus qd' hodieq; uidemus & legimus hanc: colliu fuisse naturā: ut planicies eēt in summo: in qua erant castra Tarcontis: q̄q; multi uelint. Celsoq; oīs de colle uideri lā poterat legio: ad Aeneā referre: ut itelligamus in collibus ueniētes fuisse troianos: castra uero hetrusca fuisse in cāpis: qd' si uellimus accipere: quē ad modū pcedit Tuta tenebāt castra locis: i. per naturam locorum. Tēdebat in aruis: ut hic sæuus tendebat achilles: id est tentoria habebat. Bello lecta: quia ait supra Qui sese in bella sequantur Præstant es uirtute legit: aut proprie: quia delectus militum est.

CHRIST. Collapsum: Ut sit p̄fagiū quoddā futura: filii mortis. Quæ Ven⁹ ante alios astroz di. Vide ubi de Venere tractauimus luciferū atq; hesperū eādē eē stellā & Venerē appellari. Vegz cū solē nobis p̄cedit: & ante illius ortū orit: luciferū appellāt latini. Græci uero phosphorō. Cū at solē circa occidētē subseq uidet: nos etiam Græco noīe hesperū dicimus. Extulit: extra tulit: qui per orizontē orientālē egrediens apparuit in nostro hemisperio. Extulit os: tanquam de homine locutus: qui quidem emergens prius caput effert. Oculis: cū non possint corpe. Et cum ipsos gradientes pp interualla uidere nō possent: uidebant aut puluerē surgentē: aut reflexionē solis repercussū in teris armis. Istis. n. duobus signis exercitum ex longinquo incedentem cōspicimus. Per diuinos. q. d. relinquentes tortuositate uiarum recta linea ēt ubi uia nō esset uel per dumos incedebant: uel ostendit qd' uia turbam nō capiebat. Est igens gelidū: topographia. Caui: quia cōuallem faciūt. Silvano: Varro mulieri fœtæ post partū tres deos custodes cōmemorat adhiberi: ne siluanus nocte ingrediēs uexet Eorumq; deorū significandoz causa tres homines noctu circuire limina domus: Et primus limē securi ferit. Alter pilo. Tertius deuerrit scopis: ut is datus culturæ signis deus siluanus prohibeantur intrare q; nec arbores ceduntur: aut putant sine ferro: neq; far cōficitur sine pilo: nec fruges coaceruātur sine scopis. Ab his tribus tres nominant deos Intercidone: Pilumnū: Deuerram. Hi igitur siluestrem deum culturæ signis utpote contrariis deterrent. Ex his apparet: & pecoris: & culturæ deum esse siluanum. Vegz q; pueris noceat restatur ēt Horatius

CSER. Equos & corpora curat: igēti arte qd' seq̄bat omisit redditur⁹ in decimo: nāq; si uellet dicere uēisse Aeneā uidisse Tarcōtē: petisse auxilia: satis lōgū fuerat: & pbat illud qd' ait supra Toto nāq; fremūt cōdēsa litore puppes: quū hetruscorū festinationi dicētis breuitas cōgruat: uerū hoc qd' ī isto loco p̄termisit: reddidit in decimo dicēs: Nāq; ut ab euādō castris īgressus hetruscis Regē adit: & regi memorat nomēq; genūsq; Ae thereos nimbos: per aerem numinum, ī purgatiorem: qui circa deos est: dona ferens aderat: Homerus ait.

Ἡ ΔΕ ΝΗΣΟΣ ΙΝΑΝΕ ΘΕΟΥ ΠΑΡΑ ΔΩΡΑ ΦΕΡΟΥΣΑ.

Ido ē nimīū gelido: & est una ps orōnis: ut Edurāq; pirū: in ualde durā: & sic dixit Secretū flumine egelido: hoc ē p̄sidio fluminis: ut dicimus secretus est mōte uel siluis, latēter aut ostēdit Aeneā nō nisi in flumine ablutū numē uidere potuisse, & Obtulit se ultro, i. deā cōfessa est: ut in secūdo dixit Quū mihi se nō ante oculis tā clara uidēdā Obtulit: & ē ordo obtulit se & locuta est, & Promissa: ΝΑΤΑ ΤΟ ΣΙΩΙ ΠΩ ΜΕΥΟΝ: ut supra Hoc signū cecinit missurā diua creatrix, & Laurētis superbos: ut Quo illi bello p̄fugos egere superbo, & Acrē turnū: fortē & pprie apud nos acer est: qui Δεινος apud ἱ γράcos: nā fortē & uehementē: & asperū: & amarū pōt significare, & Poscere: puocare, Cice, priā & secūda actione in Verre poscūt maioribus p̄culis, i. puocant, & Dea donis, i. p̄pter arma, & Tanto lætus honore: munere diuā: quod manifesto uideat matrem & plenam numinis sui, & Interq; manus & brachia uersat: ex Homerus,

ΤΕΡΠΕΤΟ ΔΕΥΧΑΙ ΡΕΘΙΥ ΕΧΩΝ ΑΥΛΑΑ ΔΩΡΑ.

Distiguedū est ut intelligas Aeneā manibus minoribus brachiis maiora arma considerasse: ut puta lorica uel scutū: hęc nam̄a maiora sunt: minora uero galeam gladiū ocreas, & Versat: cōsiderat: ut Huc illuc uinclo rū imēsa uolumina uersat, & Rigentē sanguineā igētē: distinguēdū propter plura epitheta, & Solis inardescit radiis: Irim physica rōne describit: q̄ fit cū aquolā nubē solis ardor irradiat: nec ē icognita hęc p̄paratio: cū lorica diuersis metallis fieri plerūq; cōsueuit, & Leuis

αὐτὰρ ἐπειδὴ τεύχε σακνος μέγα τεστὶ βαρον τε
τεύχε λοι κορυβὰ βριαρην προταφοῖς ἀραρυγάν
τεύχε Δε οἰνήμι Δας εανον νάσσι περοιο

ΤΕΥΧΑ ΟΙΘΑΡΗ ΝΑ ΦΑΙ ΝΟΤΕΡΟΝ ΠΥΡΟΣ ΑΥΧΗΣ
ΝΑΛΗΝ ΔΑΙΔΑΛΗΝ ΕΠΙ ΔΕ ΧΡΥΣΕΟΝ ΛΟΦΟΝ ΗΝΕ

CCHRJ. Versat: Frequēter uertit. Vertit at frequēter: ut exploret & diligētius īspiciat, & Terribilē cristis: cui⁹

cristæ terrorē hostibus īferrēt & ē laus fabrorū: q̄ nō solū īfrāgibilē fabricauerāt: sed et ita ut horrorē incuteret, & Flāmasq; uo, ita ierāt flāmæ sculptæ: ut ueræ apparerēt: & a galea euomi uiderēt, & Rigētē: q̄ si ita multiplicē: ut stat posset: neq; facile flecteret, & Sanguineā: eū colorē addiderat: ut cædibus deīde ab ænea editis cruetata uideret: unde hostibus horror cresceret, & Lupā: de q̄ ī superioribus aliqd dictū ē, Plī tamē sic ait, Nāq; de īfantibus ferarū lacte nutritus cū eēt expositi p̄dunt: sicut de cōditoribus nris a Lupa magnitudini fatorū accepta ferri æquū q̄ ferax naturæ arbitror: uerū hęc historiā: Qu. Fabi, pictor: quē & L. Cicius & Portius Cato & Calphurnius p̄so sequunt sic narrat, īfantes ipos in fluiuū iaciēdos iussu Amulii eē asportatos: sed tyberī ībribus auctū ripas tūc egressum agros occupasse, Itaq; expositus alueus sup̄ ultimas aq; paulū enatauit: sed mox recedēte fluuio illius lapidi īfantes effudit ī cenū: q̄bus uagiētibus cū ī cenō uerfarent: Lupa nup̄ facta plēis uberib⁹ accurrīt ubera ori admouēs ligua cenū quo pleni erāt abstergebāt. Vidit unus e pastorib⁹ lupā: motusq; miraculo alios acciuit: Mæbat ītrepida tāq; māfuefacta lupa: illi eā īfantes tanq; filios fouētē: & eos tāq; m̄ri īherētes aspiciēbāt: sed cū lupā terretēt illa ab īfātibus sensim deuulsa abiit: at Fauſtulus regionū armētōrū magister pueros tollit deorū eē ratus: & uxori Larētæ nutritōdos dedit, Sūt tamē q̄ negēt a lupa nutritos pueros: affirmātq; ipi Larentiæ: quoniā pudicitia uulgauerat lupæ cognomē pastores q̄ circa palatiū hitabāt dedisse nā meretrices lupæ uocāt: de Siluia uero rhea matre puerorū: ita refert Diony, Numitor & Amulius fratres cū eēt: minor natu erat Numitor: sed Amulio⁹ fratrē eū p̄ iniuriā regno expoliāt: & iter uenādū īterfici curauit: & Siluiā rhea ei⁹ filiā iā nubilē sacerdotē uestæ designat, Quarto deīde āno eū ī lucū Martis Siluiæ: ut aq; purā īde ad sacra afferret uitiū ī tēplo qdā attulit: quē dūt p̄cū suū fuisse puellæ amore a teneris ānis captū, Alii amulii ipsū fuisse nō tā libidine īpulsū q̄ ī diis: apparuisse at̄ armatū: & horrētī aspectu: ut quātū posset se illius cognitiōi subtraheret, Fabulant at̄ plurimi gēiū eius loci fuisse: quī attulerit: cū eo tpe solis obseruatio: & ī aere caligo apparuerit, Aspectū quoq; illius lōge excellētiorē: maiorēq; q̄ hoīs fuisse dūt: eūq; merētī puellæ cōsolātē dixisse se deū eē: & ex eo cōcubitu gemios nascituros reb⁹ bellicis p̄clarissimos: atq; iis dictis nube circūdatū p̄ aerē sese extulisse, Sūt aut̄ gēiū: ut idē asserit Diony, tertia qdā natura īter deos & hoīs q̄nq; oibus: q̄nq; diis admixta: uñ fabulār illud herōū gēus sit, Puella igit̄ grauida facta simulās ex p̄silio matris ualitudinē: sacra nō adibat, Amulius siue cōsciētia sui sceleris: siue alia suspitiōe motus medicos misit: q̄ iuestigarēt: deīde cū mulieres morbū hmōi eē dice

& Reducta: secreta, & Egelido secretū flumine uidit: ege

Succedunt: fessiq; & equos: & corpora curant.

At Venus æthereos inter Dea candida nimbos

Dona ferens aderat: Natumq; ī ualle reducta:

Ut procul egelido secretū flumine uidit:

Talibus affata est dictis: seq; obrulit ultro:

En perfecta mei promissa coniugis arte

Munera: ne mox aut Laurētis Nate supbos,

Aut acrem dubites in Prælia poscere Turnū:

Dixit: & amplexus Nati Cytherea petiuit:

Arma sub aduersa posuit radiantia Quercu,

Ille Dea donis: & tanto lætus honore

Expleri neq; atq; oculos per singula uoluit.

Miratur: interq; manus & brachia uersat

Terribilē cristis Galeam: flamasq; uomentem:

Fatiferumq; ensem: Loricam ex ære rigentem:

Sanguineā: ingētem: qualis cū cærule nubes:

Solis inardescit radiis: longeq; refulget.

Tum leuis Ocreas Electro: Auroq; recocto:

rent: ut non sit uiris prodendus: apposuit custodem uxorem. Tandem cum pepisset geminos: alii dicunt eam uirginis caesis necaram: alii dicunt petenti filiae pro consobrina deprecanti q; una nutrita essent eam condonasse & in carcere detenuisse: solutamq; deinde fuisse mortuo Amulio.

Hastamq; & Clypei non enarrabile textum.
 Illic res italas: Romanorumq; Triumphos
 Haud uatum ignarus: uenturiqu; inscius aui
 Fecerat Ignipotens: illic genus omne futurae
 Stirpis ab Ascanio: pugnatq; in ordine bella:
 Fecerat & uiridi foetam mauortis in antro
 Procubuisse Lupam: geminosq; huic ubera circum
 Ludere pendentis pueros: & lambere matrem
 Impauidos: illam tereti ceruice reflexam
 Mulcere alternos: & corpora fingere lingua.
 Nec procul hic roma: & raptas sine mori Sabias
 Confessu cauea magnis Circensibus actis
 Addiderat: subitoq; nouum consurgere bellum
 Romulidis: Tatioq; seni Curibusq; seueris:
 Post iidem inter se posito certamine Reges
 Armati Iouis ante aram: patera q; tenentes

mus factum fuisse: ut Ter circum iliacos raptauerat hec tora muros, & Corpora fingere lingua, i. tergere. Cites in festiana: Spongiis sanguis effingebatur, i. tegebatur. Nec procul hic roma: congrue iuxta proprios conditores. Raptas sine more sabinas: raptas spectaculo sine ullo exemplo. Confessu cauea: cauea est ubi populus spectat. Plaut. in amphitryone Ut conquisitores singuli in subsellia eant per totam caueam spectatoribus. Magnis circensibus actis: magnis quantum: ad paupertatem pristinam pertinet: nam legimus propter equorum inopia diuersis eos tunc usos animalibus: raptae autem sunt sabinas consualibus: hoc est mense Martio. Consus autem est deus consiliorum: qui ideo templum sub tecto in circo habet: ut ostendatur tectum debere esse consilium: hinc est q; & fidei panno uelata manu sacrificabat: quia fides tecta esse debet & uelata. Ideo autem dicato Consi simulacro rapuerunt sabinas: ut tegetet initu de rapto consiliu. Iste Consus & eques Neptunus dicit: unde est in eius honore circenses celebrant: Errant ergo qui dicunt magnis circensibus: aut megalesiacis: aut romanis: quos constat fieri ante kalendas Ianuarias. Actis autem quum agerentur: quia non erat praesens a passiuo participiu: ut Et q; uestus abas. Circensibus: circenses dicti uel a circuitu: uel q; ubi nunc metae sunt: olim gladii ponebant: quos circuibant. Dicti autem circenses ab ensibus circa quos circuibant. Sane notandum positos circenses sine adiectione ludorum: quum ita dicimus ludos theatrales: ludos gladiatorios: ludos circenses: ludos Romulidis: hic datiuus pluralis uenit ab eo quod est hic romulida. Curibusq; seueris: mire dixit seueris: quum enim filias perdiderint Genienses antenates: crustumini & sabin: caeteris quiescentibus sabinu soli bella sumpserunt: qui interuenientibus postea triginta foeminis iam enixis de illis: quae raptae erant: pax facta est ex quarum noibus curiae appellatae sunt in comem etiam mulierum honorem kalendae eis dicatae sunt martiae. Horatius Martius caelebs qd agat kalendis. Iuuenalis Munera foemineis tractat secreta kalendis: nec enim aliter congruit martias kalendas esse foeminarum: nisi quae ut diximus foeminae bella sedarunt. Sane sciendum oes uirgines raptas excepta Herfiliam: quam sublatam a marito sibi Romulus fecit uxorem. Posito certamine: finito: ut Ante diem clauso compoet uesper olympo. Iouis ante aram: ante templum Iouis statoris: quae fecerat Romulus: postquam oras elatis armis meruit ne suus exercitus fugeret.

CHRIST. Matre: ita uti mater esse quando dum illos: ut filios lamberebat. Subito: ex insperato enim euenerat. Nouum: magnum admirabile: ut Pollio: & ipse facit noua carmina. Sabinas: cupiebat affinitates cum finitimis contrahere Romulus: sed cum impretare desperasset propter nouitatem colonorum suorum consilium de rapiendis inuit: cui etiam Numitor auus affuit: Hoc constituto primum quidem deo arcanarum consulationum duci si dolus sibi ex sententia eueniret: sacrificium quot annis & ferias agendas nouit: ac consulto deinde senatu diem festum: & ludos indixit Neptuno agendas. Venerunt multi hospites cum coniugibus & liberis: ac die ultimo dato signo ad rapinam discurrit iuuentus: Fuerunt raptae uirgines sexcentae & octogintatres. Hoc gestum est: ut aliis placet primo: ut alii uero quarto regni Romuli anno. Hos ludos consualia uocant: in quibus etiam ara subterranea constructa iuxta circum maximum Circum fossa: terra sacrificiis: & igneis solennitatibus colitur: cursusq; equorum agitur iunctorum & non iunctorum. Deus autem cui sacra faciebant Consus a romanis uocatur: quae graece possidona fischithona interpretatur: ac ppea subterranea colitur ara q; hic deus terram habeat. Alii dicunt dies festos Neptuno agi: & cursus & equites fieri. Ara uero postea Genio cuidam arcano institutam fuisse occultorum: & consiliorum duci atque custodi.

CSER. Iungebāt fœdera porca: fœdera ut diximus supra dicta sunt a porca fœde: & crudeliter occisa cuius mors optabatur ei: qui a pace resiliisset: falso autem ait porca: Nam ad hoc genus sacrificij porcus adhibebatur. Ergo aut usurpauit genus pro genere: ut Timidi uenient ad pocula dammæ: cum has dammas dicamus. Item supra lupam: quum artis sit hic & hæc lupus: aut certe illud ostendit: quia in omnibus sacris fœminini generis plus ualent uictimæ. Deniq; si per marem litarem non possent succidanea dabantur fœmina: si autem per fœminam non litassent: succidanea adhiberi non poterat. Citæ metum in diuersa quadrigæ: Donatus hoc loco cō-

tra metrum sentit dicēs citæ diuisa: ut est in iure erecto non cito: id est patrimonio: uel hereditate non diuisa: Nam citus cum diuisus significat ci longa est: ergo citæ ueloces intelligamus: quem autem dicit Virgilius metum: Metius suffetius dictus est: quod nomen mutilauit causa metri. Nouimus autem est nomen uel mutationem uel mutilationem concessam poetis: sic pro Polluce Castorem: pro Citheride Lycoridem posuit: ut Sed quæ legat ipsa lycoris: hic autem Metius Suffetius quum apud albanos summam rerum teneret: a romanis in auxilium contra fidenates uocatus iure societatis uenit quidem: sed in ipso prælio ad hostes defecit: quæ cernens Tullus Hostilius ait Voce maxima militibus suis: ita ut etiã hostis audiret: ne trepidetis meo consilio factum est: ut factiose Metius Suffetius ad hostes transfiret: quo consilio & suis iam pene amissas reddidit uires: & effecit ne hostes crederent Metio: quem plus uictoriam captum Tullus Hostilius religauit ad binas quadrigas: ita ut ab unis quadrigis traherentur manus: pedes ab alteris: quibus ageratis uelociter cum crudeli morte discessit. Videns itaq; poeta romano nomini incongruam esse uindictam: culpa in criminis torquet auctorem dicens ex sua persona ad ipsum Metium: At tu dictis albane maneres. Ideo etiam mendacis infert: ut tacitæ quæstioni & inuidiæ crudelitatis occurrat. Nec non tarquinium eiectum porfenna iubebat: Tarquinius superbus habuit perditos filios: inter quos Aruntem qui dum in castris esset patre suo ardeam obsidente: & ortus esset inter eum & Collatinum maritum Lucretiæ de uxoribus sermo: eousq; processit contentio: ut ad probandos earum mores arreptis equis statim domos suas simul proficiscerentur. Ingressi itaq; ciuitatem collatiam: ubi fuit Lucretiæ domus: inuenerunt eam lanificio operam dantem: & tristem propter mariti absentiam. Inde ad Aruntis domum profecti: quum uxorem eius inuenissent cantilenis & salationibus indulgētem: reuersi ad castra sunt quod Aruns dolens: quum de expugnada Lucretiæ castitate cogitaret: mariti eius nomine epistolam fingit: & deditus Lucretiæ: in qua hoc continebatur: ut Aruns susciperetur hospitio: quo facto per noctem stricto gladio eius ingressus est cubiculum cum æthiope ac arte egit: ut secum coiret dicens: nisi mecum cōcubueris: æthiopem tecum interimō: tanq̄ in adulterio depræhenderim. Timens itaq; Lucretia ne castitatis famam morte deperderet: quippe quam sine purgatione futuram esse cernebat: inuita turpibus imperiis paruit: & altera die conuocatis propinquis marito Collatino patre Tricipitino Bruto auunculo: qui tribunus equitum celerum fuerat: rem indicans: petit ne uiolatus pudor: neue inultus esset eius interitus: & erecto gladio se interemir: quem Brutus de eius corpore exertum tenens processit ad populum: & multa conquestus de Tarquinii superbia & filiorū eius turpitudine egit ne in urbem reciperentur auctoritate qua plurimum poterat. Nam ut diximus Brutus tribunus equitum fuerat: sed quum non susciperetur Tarquinius: contulit se ad Porfennam regē thusciam: qui pro Tarquinio cum ingentibus copiis capto ianiculo & illic castris positus romā uehementē obfedit: & quū per subiciū pontē hoc est ligneū trāsire conaret: solus Cocles hostilē ipetū sustinuit: donec a tergo pons solueret a sociis: quo soluto se cū armis precipitauit in thiberi: & licet laesus in coxa: tamē eius fluēta supauit: unde est illud ab eo dictū: quū ei in comitiis coxæ uitiū obiceret p̄ singulos gradus admoneor triūphi mei. In tantā at obsidiōis necessitatē populus uenerat: ut et obsides daret: ex quibus chloelia iuēta occasiōe trāsnatauit fluuiū: & romā reuersa est: reddita est rursus pacis lege eā Porfenna repetere: quod admiratus uirtutē puellæ dedit ei optionē: ut cū quibus uellet redire: illa elegit cæteras uirgines: unde Porfenna hoc quoq; miratus concessit: & rogauit per litteras Po. Ro. ut ei aliqd uirile decerneretur: cui data est statua eq̄stris: quæ in sacra uia hodieq; conspicimus. Eiectū: atq; facile poterat suscipi & occidi: sed ideo nō est susceptus: quia occidi nō poterat religioē impedire. Rex uetiā sacrorū fuerat: unde postea alii facti sunt consules: alii reges sacrorū. Porfenna: unū n̄ addidit metri cā: unde & penultimæ datus accentus est: nā Porfenna dictus est. Mar. Hæc spectare manū Porfenna nō potuit. Aeneadæ: satis longe petit epithetū. Illū: Coclitē: & mō Cocles in hoc hoīe de quo dicit ppriū est nomen: in aliis appellatiuum: nam luscōs coclites dixerūt antiqui: unde & cyclopas coclitas legimus dictos: quod unum oculum habuisse perhibentur. Plautus in curculione: de coclitum profapia te esse arbitror: nam hi sunt unoculi.

CHR. Federa: conuenerūt romani & albani: ut fœde a ferirēt: apud rōanos faciali is nūc hostiliū regē de fœdere rogat. Hic plus multa uerba ait. Audi Iuppiter: audi p̄ priæ populi albāi: audi tu populus albanus. Deinde exp̄ssis fœderis cōditiōibus subiūxit Iuppiter Po. Ro. sic ferito: ut ego hūc porcū ferio tātoq; magis ferito q̄to magis potes pollesq; intelligebāt at si nō seruaretur pax. Id ubi dixit porcū silice percussit. Fœdus hinc dicitur ic̄tu: quia non sine ic̄tu sancitur. Ennius appellat fœdus a fide. Quinti, dixit inesse quandam maiestatem cum dixit porca non porco. Metium: uide Seruium.

*^ Prius lib. 9. fol.
69. p. 2. d.*

ANSER. Vinculis innaret chloelia ruptis: atqui obsides non ligantur: sed uincla pro custodiis accipiamus: aut certe ruptis uinclis pontis: id est iam ponte resoluto. Summo custos tarpeiae manlius arcis: in summa clipei parte: & bona ratione utitur: in pictura apta unicuique rei loca distribuens. Ideo enim in summa clipei parte dicit factum esse capitolium: quia hoc arcem urbis esse manifestum est. Historia talis est Brenno duce senones galli uenerunt ad urbem: & circa alliam fluuium occurrentem sibi deleuerunt exercitum omnem populi romani. Alia quoque die quum uellent ingredi ciuitatem primo cunctati sunt timentes infidias: quia & patent

**Et fluuium uinclis innaret Chloelia ruptis.
In summo custos Tarpeiae Manlius arcis
Stabat pro templo: & Capitolia celsa tenebat.
Romuleoque recens horreba Regia culmo:
Atque hic auratis uolitans argenteus Anser
Porticibus Gallos in limine adesse canebat.
Galli per dumos aderant: Arcemque tenebant
Defensi tenebris: & dono Noctis opacae.
Aurea caesaries illis: atque aurea uestis.
Virgatis lucent Sagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur: duo quisque alpina coruscant
Gesa manu: scutis protecti corpora longis.
Hinc exultantes Salios: nudosque Lupercos.**

portas: & nullum in muris uidebat: postea paulatim ingressi: & cuncta uastarunt octo integris mensibus: adeo ut ea quae incendere non poterant militari manu diruerent solo remanente capitolio: ad quod cum utensilibus reliqui confugerant ciues: qui tamen a gallis obsidebantur etiam id penetrare cupientibus: quos alii per dumeta & saxa aspera: alii per cuniculos dicunt conatos esse ascendere. Tunc Manlius custos capitolii gallos detruxit ex arce: clangore anseris excitatus: quem priuatus quidam Iunoni dederat dono. Namque secundum Plinium nullum animal ita odore hominis sentit: quod Ouidius in metamorphoseos intelligens dixit nec seruaturis uigili capitolia uoce cederet anseribus. Pro templo: pro defensione templi nam ante templum non procedit: quum obsessus intra templum esset: sic in nono. Ipsi itus dextra ac leua pro turribus astant, Terentius Nam nisi haec ita essent: pro illo haud stares phaedria. Tenebat: defendebat: & est militare uerbum: ut etiam Salustius dicit: unde contra uictos loco: motos dicimus: Cice, Loco

ille motus est. Horrebat regia culmo: curiam calabram dicit: quam Romulus texerat cumis: ad quam calabatur: id est uocabatur senatus: uocabatur & populus a rege sacrificolo: ut quoniam adhuc fasti non essent ludorum & sacrificiorum praenoscere dies. Atque hic: in capitolio: & satis prudenter argenteum anserem dixit: nam quod si epitheton est coloris: & significauit rem ueram: nam in capitolio in honorem illius anseris: qui gallorum nunciari aduentum: positus fuerat anser argenteus. Auratis porticibus: hoc ad tempus rettulit florentis romanae rei publicae. Nam illo loco ubi dixit Horrebat regia culmo: Ideo addidit romuleo: ut incipientis & pauperis ad huc imperii tempora designaret. Canebat: quasi praediuinabat. Nam canere & dicere & diuinare significat. Arcemque tenebant: de est pene: nam prope tenuerunt: unde & tempore praeterito imperfecto usus est tenebant: non autem tenuerunt. Defensi tenebris & dono noctis opacae: multi iterationem uolunt: alii dicunt tenebris propter cuniculos. Dono noctis: somno Manlii: nam somnus noctis est donum. Aurea uestis: hoc est barba: unde contra inuestes dicimus imberbes: unde est Quum mihi prima genas uestibat flore iuuentus. Virgatis lucent sagulis: quae habebant in uirgarum modum deductas uias: & bene alludit ad gallicam linguam per quam uirgae purpura dicitur. Virgatis ergo: ac si diceret purpuratis. Gesa: hastas uiriles: nam etiam uiros fortes gallicos uocant. Scutis longis: per haec corporum ostenditur magnitudo: ut supra: Stabant tercentum nitidi in praesepibus altis: per quod equorum magnitudinem expressit. Hinc: id est in eodem scuto: & congrue sacerdotum statim post templa commemorat. Salios: qui sunt in tutela Iouis Martis Quirini dicti salii: ideoque circa aras saliant & tripudiant. Nudosque lupercos: quum in honorem Panos lupercaliorum solemnitas celebraretur: pecora romanorum subito a latronibus rapta sunt. Illi proiectis uestibus persecuti sunt latrones: quibus oppressis & receptis animalibus propter rem a nudis prospere gestam permansit consuetudo: ut nudi lupercalia celebrarent.

CHRIST. Chloelia: cum in bello pro tarquinio Porfena ostendisset se uelle res componere miserunt romani legatos qui de induciis agerent donec iudicium rex fecisset: & de primis familiis uigesimo pueros duxerunt qui obsides essent dantibus filios suos primum consulibus. M. quidem Oratio filium. P. uero Valerio filiam iam nubilem. Verum uirgines dum Porfena de re deliberat: rogarunt custodem: ut sinat eas se in propinquo flumine lauare atque interim ab eis discedere ne nudas aspiciat. Qua re impetrata Chloelia ceteras adhortata est: ut se sequantur: primaque fluuium transire coepit: relique sequuntur: sicque in urbem ad parentes rediere. Chloeliae statua Aenea erecta in uia sacra qua in forum itur. Virginitatem autem praeter hanc statuam nullam: ex tantem inuenimus: Dionysius ait Anser: haec auis uenientes gallos praesentens clangore edito canes excitauit: Canes uero Mallium: ut est apud Liuium: sicque seruatum est capitolium: unde teste Plinius cibaria anserum censores in primis locabant. Est illi fama amoris: nam Olenum puerum argis ab anseris amatum ferunt: item glaucem: qui Ptolomaeo Regi cythara canebat. Lucidi uero philosopho ita perpetuo sibi comes adhesit: ut nusquam illum reliquerit: sunt qui asserant singulis annis consueuisse romanos oibus diis de anseris sacrificare: quae consuetudo ita conuersa est ad christianos: ut in omnium sanctorum celebratione: quae kalendis Nouembris est: anserem epularentur: quod adhuc florentini obseruant. Sagulis: saga militares sunt uestes: hinc per diminutionem sagula. Lactea: candida: nam praeter ceteros albi sunt galli. Quapropter graecis propter huiuscemodi colorem galatae dicuntur ab eo quod est galla: id est lac: recte ergo lactea dixit.

CSER. Lanigerosq; apices:flamines in capite hēbāt pileū: i quo erat breuis uirga de sup hīs lanæ aliqd: qđ quū p æstus ferre nō possent: filo rātū capita religare cæperūt: nā nudis penitus eos capitibus icedere nefas fuerat: unde a filo quo utebantur flamines dicti sunt: q̄si filamies. Verū festis diebus filo deposito pilea necesse erat accipere: q̄ secūdū alios ad ostēdēdā sacerdotū eminentiā sunt repta: sicut colūne mortuis nobilibus supponunt: ad ostēdēdū eorū culmē: Alii dicūt nō pp eminentiā dignitatis hoc factū: sed qā quū sacrificaret apud laurolauiniū & eis exta frēq̄nter aues de uicinis ueniētes lucis arripēt: eminentiā uirgarū eas terre uoluerūt. Exide ēt cōsuetudo pmāsit: ut apđ laurolauiniū igētes haberēt uirgæ nō breues: ut i urbesunt ēt q̄ flamines a gestamīa pilei dicti sint: q̄si pila mias. ¶ Lapfa ancilia cælo: Regnāte Numa pōpilio scutū breue & rotūdū cælo lapfū ē: & quū aruspices respōdissent illic fore urbis ipiū ubi illud fuisset: diligētia Numæ: neq̄n ab hostib; possēt auferri adhibito Mamurio fabro multa similia facta sunt: & in tēplo Martis locata: qđ at dicit anciliā plurali numero utit̄ p singulari: nā unū lapsum est. Ancile at dī aut q̄si undiq; circuncisum: aut q̄si αμφιχειρον: undiq; labrū habēs. ¶ Extuderat: studiose fecerat: & a tūdo tutudi. ¶ Ducebant: deducebant: hæc enim fuerat consuetudo. ¶ Pilentis matres in mollibus: pilenta sunt uehicular: sicut nunc basternas uideamus. Erāt autē tunc ueneti coloris: nō ut nūc russati: quibus nisi castæ utebantur: mollibus aut pēsilibus: ut cōtra plumas pēsiles dicimus & molles significam; ¶ Hic procul: bene lōge a tēplis inferos facit. ¶ Scelerū pœnas: p sceleratorū: & bene ait scelerū pœnas. In crimina. n. psonæ scidunt: nō ipfarū sunt proprie crimina: unde & sceleribus sunt statuta supplicia: q̄ in se scīdētes homines obnoxios faciūt. ¶ Et te Catilina minaci Pendentē scopulo: hoc q̄si in Ciceronis gratiam dictū uidetur. ¶ His dantē iura catonem: ut supra diximus censoriū significat nō uticensem: qui contra Cæsarē bella suscepit: & supergressus est hoc loco Homeri dispositionē. Siquidē ille Minoē: & Rhadamantū: & Aecū de ipiis iudicare dicit: hic romanū ducē in oētibus dare iura cōmē orat. ¶ Ha c iter: bene iter inferos & superos mare factū dicit: q̄ ut supra diximus nos ab antipodibus diuidit: qui inferi sunt nri cōparatiōe. ¶ Imago aurea: nō est cōtrarium q̄ & cæruleā & aureā & argēteā maris dixit esse imaginē: quū scimus pro uētorū q̄litate mutari: & colores reddere: qđ expressum i scuto fuisse significat. ¶ Cærulea. maria. ¶ Fluctu cano: omnis. n. spuma alba ē: q̄ fluctibus nascit̄. ¶ In orbē: i circuitū. ¶ Aestūq; secabat: naturalē. n. rē ostēdit: nā semp mare turbatur: quom delphini appuerūt. ¶ Cernere erat: græca figura est: sicut græce dicitur ορανεσι. ¶ Leucaten: in promontorio epiri est mons leucate. ¶ Hinc augustus agens italos: quū de statu rei publi. esset lōga contentio inter Augustū & Antoniū & Lepidū: placuit ut totū orientem teneret Antoniū: Augustus gallias & hispanias cū Italia: Lepidus Africā Sardiniam Siciliam. Ad eām maioris fidei Antoniū sorore Augusti duxit uxorem. pfecti itaq; sunt in puincias suas: sed Antonius in egypto captus est amore Cleopatrar nō usq; quaq; adeo ut eadimissa cōtra parthos pficeretur: quibus uictis dū Cleopatrar cupiditate festinat: exercitū omnē: frigore in armenia pdidit: ipse tamē animaliu cadaueribus pastus cū paucis ad ægyptū est reuersus: ubi ei cœpit suadere Cleopatra: ut se fortiret uxorem derelicta sorore Augusti: quo factō Augustus uehementer accensus contra eū cœpit bella moliri. Antonius re comperta collectis oriētis uiribus prior cū uxore Cleopatra uēit ad bellū: cōflitū est nauali certamine circa actiū epiri pmontoriū: ubi uicti sunt Antonius & Cleopatra & in fugā coacti: postea occiso Antonio illa sibi serpentē adhibuit: sed qā belli ciuilis triūphus turpis uidet̄: laborat poeta ut pbet iustū bellū fuisse dicens Augustū esse cū patribus populoq; penatibus & magnis diis: contra cū Antonio auxiliā peregrinā & mōstruosa ægypti numina. Et re uera in exercitu Antonii omnes barbari fuerūt: quod & Virgilius dicit Aegyptū uiresq; orientis: atq; ultima secum Baetra uehit. Vnde etiam de hoc bello egit triumphū nec enim ciuile putatum est: quod tantummodo romano duce gestum est: qui & ipse barbaræ seruebat uxori: adeo ut prætorā ei castra concederet: quorum quæ potiebatur imperio ipse uocabat exercitum: Vnde est illo loco de Cleopatra Patrio uocat agmina sistro: nam Antonius consulare sibi tantum detinuit imperium: in quo sola est ptas iubēdi: ille. n. ducit exercitū q̄ hēt i ptate castra ptorā. ¶ Pēatibus & magnis diis: alii uolūt unū esse: alii separāt ut magnos deos accipias Iouem Mineruam Mercurium: quos Aeneas de samothracia sustulit.

CHR. Et te Catilina: imitatur græcos: & ut illi Tantalum Sisyphum: & huiusmodi sceleratos apud inferos relegatos pœnas scelerū pendere describūt: & contra Aecū Minoa & alios iustos reges illis se uirissimos iudices proponunt: ita Vir. & Cati. & Cato. addidit. ¶ Delphines: de horum natura in Buc. diximus. ¶ Leucate: promontoriū Epiri altissimū apud quod Antonium Cleopatrar bello nauali superauit Augustus: ob quā uictoriam ambraciam propinquam urbem nicopolim dixit: & romæ in palatio templū Apollini ædificauit in ea parte quæ fulmine fuerat iccta. Addidit porticum & bibliothecam. ¶ Italos: nam Augusti milites romani erant: & romanis sacris imbuti. Antoniū uero barbari & barbaræ mulieris imperium sequentes.

CSER. Tēpora flāmas læta uomūt: naturaliter. n. Augustus igneos oculos hūisse dicit: adeo ut qdā rōanus interrogatus ab eo cur uerteret faciē respōderit qā fulmē oculorū tuorū ferre nō possum: sicut ait Suetonius, ¶ Apit̄ uertice sidus: sidus in uertice hoc est super galeā: nā ex quo tpe p̄ diem stella uisa est dum sacrificare. Veneri genitrici & Iudi funebres Cæsari exhiberent: cuius sidus putatum est Augusto persuadente in honorē patris Augusti stellā in galea cepit habere depictam, ¶ Parte alia: nō est cōtra sed in alia parte, ¶ Vētis & diis Agrippa pa secūdis: secūdis dixit Augusti comparatione: nā hoc dicit Augustus nimio uentorū & numinū utebat̄ sauro

Stans celsa i puppi: geminas cui tpa flammās
Læta uomunt: patriumq; aperit uertice Sidus
Parte alia uentis: & diis Agrippa secundis
Arduus agmen agens: cui belli insigne supbū
Tempora nauali fulgent rostrata corona.
Hinc ope barbarica: uariisq; Antonius armis
Victor ab Auroræ populis: & littore rubro
Aegyptum: uiresq; orientis: & ultima secum
Bactra uehit: sequiturq; (nefas) Aegyptia cōiux.
Vna omnes ruere: ac totum spumare reductis
Conuulsum remis: rostris stri dētibus Aequor:
Alta petunt: pelago credas innare reuulsas
Cycladas: aut montes cōcurrere mōtib; altos
Tanta mole uiri turritis puppibus instant:
Stupea flamma manu: telisq; uolabile ferrum
Spargitur: arua noua Neptūia cæde rubescūt.
Regina in mediis patrio uocat agmina Sistro:
Nec dum etiā geminos a tergo respicit angues
Omnigenumq; deū mōstra: & latrator anubis:
Cōtra Neptunū: & Venerē: cōtraq; Mineruā.
Tela tenent: sauiū medio in certamine Mauors
Cælatus ferro: tristescq; ex æthere Diræ.
Et scissa gaudens uadit Discordia Palla:
Quā consanguineo sequitur Bellona flagello.
Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Desuper: omnis eo terrore Aegyptus: & Indi:
Omnis Arabs: omnes uertebant terga Sabæi.
Ipsa uidebatur uentis regina uocatis
Vela dare: & laxos iā iamq; immittere funes:
Illam inter cædes pallentem morte futura
Fecerat ignipotens: undis & lapige ferri.
Contra autem magno mœrētem corpore Nilū

citias ac funebre bellum, ¶ Actius hæc cernens: quem postea Actium nominauit Augustus, ¶ Vertebant terga sabæi: omnes isti populi oriētis sunt, ¶ Iam iamq;: scilicet auiditate fugiendi, ¶ Inter cædes: inter suorū cadauera, ¶ Morte futura: omine mortis futuræ, ¶ Lapige ferri: uento qui de apulia flans optime ad orientem ducit, ¶ Horatius. Obstruis aliis præter lapiga, ¶ Magno corpore: septenfluo,

CHRIST. Tempora naua: nā de coronis a nobis dictū est, ¶ Variis: multiplices, n. & ex uariis nationibus exercitus cōtraxerat: cum ipse Augustus: ut supra dixit solos italos in bellū duxisset, ¶ Rubro: hoc mare iter in indicum & æthiopicū oceanum amplissimo ore ab austro in septentrionem funditur: & ne in mediterraneum exeat a terris persarū arabumq; tenetur, Dicit̄ rubrū quia illius littora quoniā rubro colore sunt: aquas rubras cū limpidae sint ostēdūt: ē dictū Erythreū ab Erithra rege: & quia Erythros rubrū significat multi putant erythreū rubrum interpretari, ¶ Bactra: bactra bactrorum urbs est: quæ zariasta uocatur, ¶ Sistro: species est tympani seu cymbali: quod instrumentum credo non absimile esse ab eo quo puellæ florētix utuntur in choreis,

re: Agrippa secūdis: hoc est ille habuit primū fauorē: iste secūdū, ¶ Nauali rostrata corona: Sextus Pōpeius Pompei filius in Sicilia piraticā exercuit: cōtra quem priō cū Agrippa dimicauit Augustus: postea Agrippæ cura data ē: q̄ eū deleuit: ob qd̄ ei Augustus rostratā dedit coronā: qā uicerat nauali certamine, ¶ Hic: a parte cōtraria, ¶ Victor ab auroræ populis: qā uicerat parthos: ut diximus, ¶ Littore rubro: erythræo mari: qd̄ est inter ægyptum & indiam, ¶ Ultima secum bactra uehit: ultima non quantū ad fines spectat orbis terrarū: sed ultima imperio Antoniano, Cōstat, n. bactria nos plus se habere gētes innumerat, ¶ Nefas: exclamatio est nō in eo tātū q̄ ægyptiam romanus duxerat: sed etiam q̄ mulier castra sequebatur: qd̄ in genti turpitudine apud maiores fuit, Vnde bellatorus Pompeius i lesbo reliq̄t uxorē, ¶ Ruere: ruebāt, i. cū imperu ueniebant, ¶ Cōcurrere montibus altos: alii altis legunt: unū tamē est, Turritis puppibus instant: hoc de historia traxit, Nam Agrippa primus hoc genus turriū inuenit: ut de tabulatis subito erigerentur: simuliac uentū esset in plū turres hostibus improuisæ, ¶ Arua noua neptunia cæde: noua cæde magna nimia: nā non dicit re uera noua: quā alia fuerint bella ciuilia & cædes aliæ in ipsis, ¶ Patrio uocat agmina sistro: Cleopatra sibi tantū assumpserat: ut se Isim uellet uideri, Isis autē ē genius ægypti: qui p̄ sistri motū: qd̄ gerit in dextra nili accessus significat: & recessus per situlam: quā sinistra retinet: ostendit fluentiam omniū lacunarum, Isis autem lingua ægyptiorum est terra: quam Isim uolunt esse, ¶ A tergo respicit angues: hoc est nondum uidebat mortem futuram, ¶ Deum monstra: ideo monstra dixit: quia sub Augusto necdum romani ægyptia sacra susceperāt, ¶ Latrator anubis: quia capite canino pingitur: hunc uolunt esse Mercurium: ideo quia nihil ē cane sagaci us, ¶ Contra neptunum: Homerum sequitur: qui deos dicit contra se pro diuersis partibus habere certamen, ¶ Cælatus ferro: aut in armis locatus: aut de ferro sculptus: scilicet & metallo sibi cōgruo, ¶ Diræ: diræ proprie sunt ultrices deæ: & bene has interesse dicit prælio ad puniendum Antonium: qui matrimoniale læserat foedus, ¶ Discordia palla: ideo discordia: quia unius ciuitatis erant: & bene diram discordiam sequitur: quam Bellona comitatur: nam per discordiam uenitur ad bellum, ¶ Horatius Ira truces inimici

Eri/
threū
Mare
Bactra

SER. Vocantem caeruleum in gremium: hoc de historia est: nam legit Cleopatram praefugio mortis fuerat oblita esse recessus aegypti petere: in quibus poterat facile bella reparare de qua se moriens dicitur in crepasse. Latebrosaque flumina: quia nili origo nescitur: licet Plinius dicat haud longe ab aethiopia maurorum post maiorem atlantem lacum esse ex quo erumpit: quod uidetur esse uerisimile ex baeluarum similitudine. Triplici triumpho: tres enim Augustus habuit triumphos: nam primo die triumphauit exercitus: qui Antonium uicerat. Secundo qui dalmatas uicerat. Tertio ipse cum alexandrino est ingressus triumpho. Ludisque uiae plausuque fremebant: hoc est per compitalitia ludi celebrati sunt. Candentis limine phœbi: in templo de solido marmore effecto: quod allatum fuerat de portu lunæ: qui est in liguria. Dona recognoscit populorum: Aurum coronarium dicit: quod hodieque a uictis gentibus datur: Imponebant autem hoc imperatores propter concessam uitam: Ideo ergo dixit dona: nam si hoc non esset spolia diceret. Hic nomadum genus: atqui Antonius orientis habuit populos: sed intelligas has gentes africae operas suas locasse: & simul cum Antonio ab Augusto esse superatas. Discinctos: uel habitum eorum ostendit qui usque in talos fluebat. Quod Plautus in pœulo ridet dicens: Quae est illa auis: cum astrum uidisset uestem demissam trahentem: aut discinctos dixit inhabiles militiae. Omnes enim qui militat cincti sunt: aut certe inefficaces: ut contra praecinctos strennuos dicimus. Horatius Altius ac nos praecinctis unum. Vnde & graece ευζωγος appellatur: non qui bonam zonam habet: sed qui est strenuus. Mulciber: Vulcanus ab eo quod totum ignis per mulcet. Lelegas: thessalo. Lucanus de thessalia Mox lelegum dextra pressum descendit aratrum. Carasque: carae insulani populi fuerunt piraticam exercentes famosissimi uicti a Minoe: ut Thucydides & Salustius dicunt. Gelonos: populos scythiae. Euphrates iam mollior undis ibat: sentiens se quasi esse superatum. Horatius: Minorem uoluere uerticem. Morini: populi galliae in finibus: qui Britanniam spectant. Rhenus: fluuius galliae. Bicornis: aut quia per duos fluit alueos: per unum qua romanum imperium est: per alterum qua interfuit barbaros: ubi Iambal dicitur & facit insulam batavorum. Indomiti que dae: populi scythiae. Araxes: fluuius armeniae: quem pontibus nixus ex Xerxes conscendere: uel cui Alexander magnus pontem fecit: quem fluminis incrementa ruperunt quem postea Augustus firmiore ponte eum ligauit: unde ad Augustum gloriam dixit: pontem indignum. Parentis: nunc honoris: in aliquibus autem libris ita habetur: per clypeum Vulcani: hic distinguendum est nam Vulcani parentis non procedit: nam dona parentis: id est matris accipiendum est imagine gaudet ignarus: ignarus erat ueritatis: sed triumphorum imagine delectabatur. Attollens humero famamque & fata nepotum: hunc uersum notant critici quasi superfluo additum nec conuenientem grauitati eius: namque est magis neotericus. Rerum: scilicet futurarum: quae nondum fuerant. Famamque: gloriam. Nepotum: posterorum.

CHRIST. Lelegas: Arcananiae partem Cureres habent: Lelegae partem: theleboi locros lelegas dicunt: & occupasse boeotiam: nam uolunt: inter eos quendam fuisse nomine lelegam: & lelegae neptem theleboam cuius uigesimo liberi theleboi dicti horum pars leucadem habitauit. Cares incoio. Vnde pulsus petiuerunt phrygiam. Pulsus deinde sunt a graecis: qui expugnarunt troiam: Strabo ait Cares fuisse sub Minoe: & tunc lelegas appellatos: & insulas habitasse: deinde in continentem uenisse: & multa maritimae orae: & mediterraneae habitatoribus abstulisse. Deinde iones & dores multa illis ademisse. Fuerunt autem eodem teste rei militaris studio si: Hoc indicat quod lora cristas: & caetera insignia carica dixere prisca. Ait enim Anacreon Nestite bene compactum cariae locum. Alceus itidem Caricam quatiens cristam. Morini: galliae populi sunt iuxta menapios: & horanos. Irim: ut plurimum Iunoni ministram dat irim: quia Iuno ipsa aer est in quo iris gignitur. Datur & Ioui: quia & ipse etiam Iuppiter nonnunquam pro eare sumitur.

Explicit Liber Nonus.

Tq̄ Ea diuersa penit⁹ dū: In hoc libro mutatio ē reg⁹ oīum. Nā & p̄sone: & loca alia sūt: & aliud negociū icipit. ab Aenea. n. trāsīt ad Turnū: a thuscia ad ardeā: a petitiōe auxiliō: ad bellū: quē trāsītū ad Turnū: qdā culpāt nesciētes Vir. prudēter iūxisse supiorib⁹ negociis sequētia p̄ illā p̄ticulā. Atq̄ ea diuersa penit⁹ dū pte gerunt. s. dū offerunt arma: dū dant auxilia. Sane forma tus ē isteliber ad illud Homeri ubi dicit p noctē egressos eē Diomedē: & Vlyxē cū capto Dolo ne castra penetrarūt. Nā pte maximā & œconomīæ & negociō: exinde hēt. ⁊ Diuersa pētus:

ADILON.

Non⁹ hēt pugnas: nec adest dux ipse tumultu.

Modestini Iurisperiti. Argumentum. IX.

Tq̄ ea diuersa penit⁹ dū pte gerunt: lunōis monitu Turn⁹ festiat ī hostē. Teucroꝝ naues rutul' iaculātib⁹ ignē

Nympharū in speciem diuino numine uerlæ. Euryali & Nisi cœptis fuit exitus impar. Pugnatur. castra Aeneadæ: uallumq̄ tuentur. Audacem Rutulum dat lato pulcher Iulus: Fic uia ui Turnus Bitian & Pandaron altum Deiicit: & totis uictor dat funera castris. Iamq̄ fatigatus recipit se in castra suorum.

P. Virgīlii Maronis Aeneidos. Liber. IX.

Tq̄ ea diuersa penitus dum parte geruntur: Irim de Cælo misit Saturnia Iuno Audacem ad Turnum: Iuco tunc forte parentis

Pilumni Turnus sacrata ualle sedebat: Ad quē sic roseo Thaumantias ore locuta est. Turne quod opranti Diuom promittere nemo

li cōstitutione signo subiiciunt. ⁊ Turne: captat beniuolentiā ab eo: quasi dicat: Talis uir qui etiā in rebus difficilimis inuictum te præstare consueuisti. ⁊ Quod opranti: ostendit magnitudinē occasionis: quæ tanta est: ut non modo mortalis quisquam eam præstare queat sed nullus etiā deorum promittere auderet: ueluti qui supra suas uires esse sentiret: quæ ergo potest esse maior occasio q̄ illa quæ etiā deorum excedat potestatem.

ualde diuersa: lōgī⁹ remota: uī paulo post dicit: Nec satis extremas corinthi penetrauit ad urbes Lidortūq̄ manū. ⁊ Irim: iris: q̄ si ep̄o dicta ē. Nunq̄. n. ad cōciliationē mittit: sicut Mercurius: sed ad disturbance: & est ministra nō tantū deaz: sed deoz: & Virg. hoc pbat dicēs Aereā cælo nā Iuppiter Irim Demisit ger mæa haud mollia iussa ferēt. ⁊ Audacē turnū: fortē sine felicitate: sicut de Palāte dixius. ⁊ Parētis pilūni: Pilūnus & Pitūnus frēs fuerūt dii: hoz. Pitūnus ster corādoꝝ iuenit usū agroꝝ. uī & Sterq̄linius dicit⁹ ē Pilūnus uero pinsendi frumētū: unde & a pistoribus colif: & ab ip̄o pilū dictū est. ⁊ Sacrata ualle: iō sacra ta: q̄ ut dixius nunq̄ ē lucus sine religiōe. ⁊ Sedebat: ut Asper dicit: erat q̄ clausula antiq̄ ē: & de usu remo ta: secū dū Plautū sedere ē cōsiliū cape: q̄ iducit seruū dicētē: Sine iuxta arā sedea. & dabo meliora p̄silia: s̄ scdm̄ augures sedere ē auguriū captare: nāq̄ post de signatas cæli ptes a sedēibus captant auguria: qd̄ & ipse supra ostēdit latēter inducēs Picū solū sedētē: ut Paruaq̄ sedebat Succinctus trabea: qd̄ ē augur: quū alios stātes induxerit: ergo sedebat aut erat: aut cōsilia capiebat: aut augurabat. ⁊ Thaumantias ore locuta ē: scdm̄ poeticā. i. Thaumantis filia: cæterū ex admīratioe hoc nom̄ accepit: q̄ admiratio de ei⁹ colorib⁹ nascit: & græce θαυμασι dī. ⁊ Diuō pmittere nemo: nemo p nullus posuit: & ē acyrologia: nā diuom ne mo non possumus dicere cū pprie nemo sit nechō.

CDONA. Diuersa: a troianoz castris remota sic in. v. Quo diuersus abis. a metu remotis. ⁊ Sedebat: in ocio erat & nō actib⁹ necessariis uacabat: ut mul ti uolūt. uult. n. poeta illius inertia laudes aeneā p cō parationē extollere: & ut aeneā a loco & frigor flumi nis: sic hūc uitupat q̄ in loco ameno ociaret: cū aene as p laborē subiisse néora: & lōgī⁹ ptes petisset. Mi sit ergo iri Iuno: ut torpētē excitaret. ⁊ Audacē: incō sultū & temerariū. Iris uero hīc hortat illinc obiur gat. ⁊ Turne: noīe excitat & ppōit occasionē utilē nō omittendā. ⁊ Aeneas: magnum pondus in nomine.

CHR. Pilūni: uide Seruiū: sunt tñ qui Saturnū putēt a pinsendo dictū eē pilūnū: qm̄ pili quo frumēt ta pisebant iuētor fuerit. ⁊ Sacrata: nā luc⁹ erat. ⁊ Se debat: cogitabat ī cōsultādo uersabat: nō q̄ sedere id significet: sed solēt q̄ intenti⁹ aliqd̄ mēte agitat̄ sede re ut corp⁹ imobile teneat: ne mobilitate corp̄is aiūs quoq̄ uacillet. ⁊ Thaumantias: de iri Thaumantis fi lia dictū ē in q̄rto. ⁊ Turne: optia oīo in cā deliberati ua. Nā statū ostēdit qd̄ suadere nitit̄ fieri oīo facile būficio fortūæ: q̄ maxias sibi ī bello (ut est ostēdit Ci. in actiōe gratiæ p. M. Marcello) ptes uēdicat: nā sē pe ignaui illius fauore īpulsī superat fortes: cōtra illi⁹ iniquitate sēpe superant. Persuadet ergo ab occasiōe q̄ a fortūa puenit: & ē una ex sex p̄tibus q̄ in cōiectura

C SER. Auderet: docet per transitū multa interdū tēporis ratione prouenire: q̄ numina p̄stare nō possunt: quod etiā paulopost in matris deū petitiōe Iuppiter p̄bat dicens: Cui tanta deo permessa potestas: p̄ Voluenda: pro uolubilis: p̄ Nec satis: quia occurrebat ab Euandro eū facile posse remeare: p̄ Coriti: montis thusciā: q̄ ut dixi nomē accepit a Corito rege: cū cuius uxore cōcubuit Iuppiter: unde natus est Dardanus: p̄ Armat agrestes: ne ei formidinē iniiciat agrestes esse cōmemorat: p̄ Turbata arri: ca: aut arripe & turba: aut turbata iuade: p̄ absentia Aeneas: p̄ Secuit sub nubibus arcū: hoc est duxit: ut Ille uiam fecat ad naues: & re uera arcus ipe uariis colorib⁹ sectus ē: bene at̄ sub nubibus: q̄a sine nubis beneficio arcus non uidet. p̄ Agnouit iuuenis: Iri tantum agnouit: non & aquo missa esset: utrū a Ioue aut a Iunone: hinc est qd̄ dicit Quis te mihi nubibus actam: p̄ Repete: Item aliud augurium: nā cum Iris sine nubibus non possēt uideri: post eius abscessum statim est secuta serenitas: clara autē bene addidit: quia tempestas τὸν ἀεθῶν. p̄ Discindere cælū: chasma dicit factū: s̄ subitā aeris diruptionē: & quēdam recessum: p̄ quod uult uideri chasma Irim se recepisse. Mediū autē bene dixit. Nam est & summū: unde est Sic uertice cæli constitit: Nubes autē in medio sunt ubi sunt omnia signa: q̄ dicitur Iris: chasma: serenitas: nā si in summo fieret: nullus uidere potuisset: humani: n. oculi altioreni nīmīū splendorē ferre nō possunt: sane chasma est: ita: n. Plu. uocat diruptione & quidā cæli recessus: p̄ Palantesq; polo stellas: bene palantes: q̄ si in alienū tēpus errore uenientes: p̄ Omnia tanta: sic cælestia: p̄ Quisquis in arma uocas: uel Iuno: uel Iuppiter: p̄ Onerauitq; æthera uotis: iterum atq; iteq; est uota pollicitus: locus autē iste dictus est secundū augurū morem: apud quos fuerat cōsuetudo: ut si post acceptū auguriū ad aquā uenissent: inclinati aurirent exinde manibus: & fufis p̄cibus uota promitterent: ut uisum perseveraret auguriū: qd̄ aquæ intercessu dirumpit: unde etiā in. x. uisum auguriū quod aquæ intercessu dirumpit non p̄cedit: Nā sortitur exitum infirmū: q̄a cygnus dimissus ab aquila in fluuiū cecidit: ut Prædamq; ex unguibus ales Projecit fluuiō: hinc uidet etiā Turnus minime potuisse liberari: p̄ Iamq; omnis cāpis exercitus ibat apertis: intelligamus hunc exercitū primum in campos cōfusa ruisse: post digestū in ordines: ut sit sequentiū fluminum congrua comparatio: q̄ flumina dicit post cāpog inundationē in alueos suos reuerti. Nā hoc uult dicere: ut de cāpis flumina in alueos redeunt: sic digesta est in acies militū multitudo: q̄ fuerat ante diffusa: p̄ Diues equū: per genitiūū frequentius utimur hac figura q̄ per ablatiūū. p̄ Coercent: cogunt: colligunt: p̄ Altus per tacitū ganges: fluuius est india: qui secundū Senecā in situ india nouē alueis fluit: secundū Melonē. vii. qui tamē & ipse cōmemorat nōnullos dicere: q̄ tantū tribus alueis fluat. Virg. tamen nilo eum iungens septem alueos habere significat: hanc uarietatē Donatus fugiens longum hyperbaton facit dicens ceu surgens. vii. annibus nilus: aut ganges altus per tacitum. Sane bene addidit per tacitum altus: hoc est per profundam altitudinem. Nam licet crescat: intra ripas tamen est: nec superfunditur: ut nilus campis unde Asper distinxit: altus per tacitum.

C DONA. Nunc tēpus equos: Monet quid faciendū: ne ille in consultādo perdat tēpus: p̄ Dixit: nam obiurgata est: terruit: iſtruxit: hortata est. p̄ Decus cœli: Quanta est laus ornare cœlum & meritum & pulchritudo.

C CHRI. Dies: recte nam occasio cōmoditas est quæ affertur a tēpore: & optime addit uoluenda non uolubilis: sed cui hoc necesse affit: ut deinceps uoluatur & sic admonet: ut p̄sentī utatur: nā paulopost ex mutatione temporis mutabitur & ipsa. Duo ergo ostendit. Primū occasionem esse tantam: quantam non modo homo quisquam: sed ne deus quidē aliquis p̄stare queat deinde illam ex mutabilitate temporis: nisi eam quā primum arripiat habituram: p̄ Aeneas: non satis erat ostendere tēpus commodum nisi etiā ostendat spacium sufficiens ad rē transigendam: nam & spacium ipsum signi pars est. Hoc igitur arguitur lōgū futurum: quod nō solum Aeneas palanteum ad nauigauerit: sed inde etiam in Etruriam longius abierit. Ergo anteq̄ illinc ad castra sua redeat erit spacium amplum. Turno ad castra diripienda: p̄ Tempestas: qualitas est temporis siue apertis serena ue sicut hic siue contra turbida: & aduersa. Alirquando idē erit quod tēpus: ut sæpe apparet apud Salustium. p̄ Pictai: pro picta: & est diphongi græci dissolutio. Et. nā apud illos diphongus ai & apud nos transit in ae. p̄ Vertitur: quod est proprium ducis ad quem summa totius rei pertinet: ut omnia ob eundo lustrādoq; exploret: atq; administret: & modo usq; ad prima signa deferatur: modo ad nouissimos redeat.

Auderet: uoluenda dies en attulit ultro.
Aeneas urbe: & sociis: & classe relicta:
Sceptra palatini: sedemq; petit Euandri:
Nec satis: extrēas Coriti penetrauit ad urbes
Lydorumq; manū: collectosq; armat agrestes.
Quid dubitas: nūc ips equos: nūc posce cur
Rūpe moras oēis: turbataq; arripe castra. (19.
Dixit: & in Cælum paribus se sustulit alis.
Ingētemq; fuga secuit sub nubibus Arquom.
Agnouit iuuenis: duplicesq; ad sidera palmas
Sustulit: ac tali fugientem est uoce secutus.
Iri decus Cæli: quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras: unde hæc tam clara repente
Tempestas: uideo mediū discindere cœlum:
Pallantesq; polo stellas: sequar omnia tanta:
Quisquis in arma uocas: tū sic effatus ad ūdā
Processit: sūmoq; hausit de gurgite lymphas:
Multa deos orans: onerauitq; æthera uotis:
Iamq; omnis campis exercitus ibat apertis
Diues equum: diues pictai uestis & auri:
Messapus primas acies: postrema coercent
Tyrrhida iuuenes: medio dux agmine turnus
Vertitur arma tenēs: & toto uertice supra est:
Ceu septem surgens sedatis annibus altus

SER. Pingui flumine Nilus dicitur esse quasi vitæ. **AVV** hoc est nouum limbum trahens: quod uolens exprimere dixit: Pingui flumine: in fluore: quod res fecunda efficit terram: quod & ipse in Geographia dicitur: Liqueunt motibus anas: Felicemque trahunt limbum. **Itē** Et uiride ægyptum nigra fecundat herbas. **¶** Quis globus? admiratis, non est nisi interrogatis: nec nisi interrogat quod nunciat. **¶** Hostis, hic distinguitur: ut eia sit militum proprium clamor: & est enianum quod ait Eia machæras: Ergo eia igitur clausum dicentes ad portas ruebant: alii hostis adest eia legitur. **¶** Nāque ita dixit, per excusatio troianorum: ne portas clausisse tios uiderent. **¶** Optius anpitus armorum: dux egregius: quod & futura prouideret. **¶** Si quod in foris, si bellicus causus. **¶** Pudor iraque

Per tacitum Gages: aut pingui flumine Nilus
Cum refluit campis: & iam se condidit alueo.

Hic subitam nigro glomerari puluere nubem
Prospiciunt Teucris: ac tenebras insurgere capis:
Primus ab aduersa conclamat mole Caius:

Quis globus o Ciues caligine uoluitur atra?
Ferte citi ferum, date tela: scandite muros.

Hostis adest, eia ingenti clamore per omnes
Condunt se Teucris portas: & mœnia complēt.
Nāque ita discedens præceperat optimus armis
Aeneas: si qua interea Fortuna fuisset:

Ne ustruere auderet aciem: neu credere capō.
Castra modo: & tutos seruarēt aggere muros.

Ergo: & si conferre manū Pudor: iraque monstrat
Obiciunt portas tamē: & præcepta facessunt:

Armatique cauis expectant turribus hostem.
Turnus ut ante uolens tardum præcesserat agmen

Viginti lectis equitum comitatus: & urbi
Improvisus adest: maculis que Thracius albis

Portat: equos: cristaque tegit Galea aurea rubra.
Ecquis erit mecum iuuenes quod primus in hostem

En ait: & iaculum attorquens emittit in auras
Principium pugnae: & capō sese arduus infert.

Clamorem excipiunt socii: fremituque sequuntur
Horrissono: Teucrum mirantur inertia corda

Nō æquo dare se capō: nō obuia ferre (huc
Arma uiros: sed castra fouere: huc turbidum atque

Lustrat equo muros: aditumque per auia quod rrit.
Ac ueluti pleno Lupus: insidiatus ouili

Cum fremit ad caulas uetos ppeffus: & imbres
Nocte super media: tuti sub matribus Agni

Balatum exercent: ille asper: & improbus ira

ad omnem euentum intenti: nihil eos latere potuisset. **¶** Mole cauis, in custodia agebat in turri hostibus opposita. **¶** Quis globus, admiratis est & stupetis non interrogatis: nam res improvisa uehementer perturbat animum unde et minora maiora uideat. Ergo quis globus qui imensa accostipata multitudo. Globus, in latine est quod Græcæ ἐνοπερ non ergo uidebat milites: sed ex globo pulueris proiectabat quod multi eunt. **¶** Ferte citi, in maxima preperatione preperate effert oratione quod de monstrat clausula breues: & sine copula posita. **¶** Cōdūt se: cōponūt se ad custodias agēdas & ad repugnandum. **¶** Neque iccirco non pedibatur obuia hosti: quod timeret: sed ut eent obsequentes imperio aeneas: quod phibuerat illos cum hostibus se absente manu deserere. **¶** Prudentissimi ergo ducis consiliū est non permittere: ut absente se bellum ineat pro incertos fortuæ casus: Quod app se uerissimum Malti in filium supplicium quod imperium in huiusmodi re contempsisset non improbat. **¶** Pudor ira: ponit Aristoteli, cum fortitudinem describit multos pudore et si uera in illis fortitudo non sit hostibus non cedere: & iram tamen coram ad fortitudinem acueda esse per patetici omnes affirmat ondit igitur quod quis ira & pudor ad maiorem deserendas impelleret: tamen qualuit apud eos imperium ducis: ut illi obtempauerit. **¶** Turnus ut, ponit Macquator dicendi genera esse copiosum: breue: siccu: pingue: uel floridum: atque huc locum siccu esse genus ondit. **¶** Improbus, in que ira facit improbum, in insatiabile,

malicet eos hortaret ira & pudor. **¶** Tardum, a peditu dicit: quod equum preperatione tardi sunt. **¶** Urbi: troiae: quam fecerat Aeneas castrorum in more. **¶** Maculis, quod thas, non ue albas maculas dixit: quod proprie macularum hæc sit nam ut obscuritate sua albam aliquid infuscet. **¶** Cristaque, gaur, duo ablatiui sunt: & duo nominatiui: quos metri causa rone discernimus. **¶** Nā & rubra crista longæ sunt ultia: quod ablatiui sunt: sane huiusmodi uersus pessimi sunt. **¶** Principium pugnae, hoc de romana solenitate tractum est: quod uel let bellum indicere pater patratus hoc est princeps factia lium proficiscatur ad hostium sine: & prefatus quodam solenia clara uoce dicebat se bellum indicere propter certas causas: aut quod socios læserant: aut quod nec abrepta anima: nec obnoxios reddiderant: & hæc clarigatio dicebat a claritate uocis: postquam clarigationem hasta in eos: si nes missa indicabat iam pugnae principium. **¶** Clamorem, si legitur & clamorem: si clamore sensus erit talis hastæ iactu socii clamor comitant: si clamorem: intelligitur Turnus: eos clamorem excepisse: & cum fremitu eum sequuntur. **¶** Inertia, cum re uera: sed sicut hostibus uidebat. **¶** Aditumque per auia: sane exprimit Turni uolentiam. **¶** Nā uia per auia nullus requirit. **¶** Ad, communimenta & septa ouium: est, in græcū nomē, a detracto. **¶** Nā græci aulas uocant animalium receptacula. **¶** Nocte super media, ultra mediā noctem, in maiore eius parte: & est bona facta elocutio per syllepsin: ut si dicas legi noctem super mediā, ultra mediā noctem. **¶** Nulla, in syllepsis est quod non & causus mutet: & egeat sub auditione: ut Hæc ego nunc ignarā huiusmodi quod cunctum picli.

CDONA. Per cōparationē ondit magno silētiū iuisse Turnū: ut iprouisus opprimeret incautos: tū ingens puluis illos manifestauit. **¶** Quis globus, primo dubitauit: deinde cognouit esse hostes. **¶** Tela: et lapides: & omnia missilia dici possunt. **¶** Nāque ita, dicitur, paliter, in timidi poterat uideri Troiā: quod instructa acie non exiret contra hostes aeneas preceptum pro incertos fortuæ casus sapiens fuit. **¶** Ergo duas dedit uirtutes: alteram ne ibelles uiderent: alteram ut Regi pateret. **¶** Tardum: non quod tarde ambularet: sed cōparatione Turni. **¶** Iaculum: dedit principium pugnae idem, signum fuit animi quod nulli licebat arma mouere.

CHR. Gages fluuius: idia quod oris ex caucaso septentrionalis idia morte in mare indicum influit cis Tarpobate insula. **¶** Quod at alueis uide Ser. Romanorum primus in pilum classe duxit. **¶** Traianus autem Traianum Alexander mace. Nil de quo iam dictum est. **¶** Hic subit, in ondit Teucrorum uigilantia quod ex iprouiso opprimi non potuerunt cum

CSER. Sæuit i absentes: phatâsiã sæuitiã exp̄ssit: q̄a & lupi circa caules fremūt: ut i ipsis aialibus solēt. Ex lō go rabies: absoluta elocutio: ut si dicas ille famæ fatigat ex longo. Et q̄ uia clausos: qua aduerbiū loci ē: nō p nomen: Nā nō stat uersus: si uia septimus sit nō noiatiuus: ergo q̄ uia: p̄ quā partē uia uallo troianos excutiat. Legit̄ tñ & q̄ uia: & ē sensus absolutio. Facibus accigit̄ atris: armat̄: īstruitur: atris uero q̄si lætiferis: nā faces ardentes sunt. Piceū fe, hūi, lu, sordidior, nex tædis & igni fumus est. Quis deus o musæ: q̄a res deorū est & ardua: iō p̄ se eā nō pōt dicere: hic at̄ gloria Turni latēter oñdit̄: cui⁹ uis nisi a nūnib⁹ repelli nō potuit. Prisca fides factō sed fama perēnis: Oīs antiqtas difficilis: pu ra & incorrupta manat in posteros: hoc n, dicit factū hoc licet priscū sit tñ fama ei⁹ nō ē oblitterata uetusta te. Quo primū: hoc ē initio. Nō, n, secūdo facte sunt naues apud idā æneæ. Formabat̄, i, formare cogi tabat: nō, n, ī ida: sed apud antadrū factæ sūt. Alta pelagi: absolutū ē: ut Lata cāporū. Ipsa deū fertur genitrix: figmētū hoc licet poeticū sit: tamē q̄a exēplo ca/ ret notat̄ a criticis: unde lōgo p̄cmio excusat̄. Nā iō & prisca ratiōe religiōis & Iouis beneficio dicit eē p̄fe ctū: ut naues mutarent̄ i nymphas quo uel aliqua ex parte possit eē uerisimile. Berecynthia: mater deū a mōte phrygiæ berecyntho: cuius ultima syllaba caret aspiratiōe: q̄ addimus quoties mōtē deli cynthū dici mus: ē at̄ tenuis ista discretio: q̄bus noibus subtrahi debeat aspiratio. Nā ecce ripæi mōtes arcadiæ nō scri bunf cū aspiratiōe: q̄ addimus quoties riphæos mō/ tes scythiæ significamus. Da na, pe, ac si diceret ei: q̄ iubere debuerat. Domito te poscit olym, uif dicere p̄sta ei: cui⁹ b̄ificio seruatus ad olympi f̄igna uenisti, Saturnus, n, quū oēs cōsumeret filios: louē solū eē nō potuit celatū matris auxilio: domito ergo olym: i tuas scilicet leges p̄ beneficiū meum mūdo redactō, Pineæ silua mihi: cōgrue: nā pinus i tutela matris ē deū. Arce fuit summa: hoc ē apud Gargara: q̄ dicta sūt q̄si ἄρξ ἠρξτος, i, caput capitis: altitudinis altitu do: cara ē ἠνέφαλι: Home, γὰρ γὰρον ἀνρον, Gar gara at̄ sūt mōtis idæ cacumia: pp̄ qd̄ dixit i arce sum ma. Nigrati picea: um brosa: & picea genus est arbo ris: uif p̄x defudat: hæg at̄ secūdu Pliniū qnq; sūt spe/ cies: sicut ēt supra diximus. Has ego: nō trabes, Nā de acer naues nō frūt: unde meli⁹ arbores itelligim⁹ referētes ad piceas: uel ad pinos. Sane notādū trabes eū dixisse de arborib⁹: quū nō dicant̄ nisi iā cæsæ & iā compositæ. Classis egeret iusta Aeneæ petitio: & concedentis benignitas numinis exclusit piaculum, Nam his remotis sacrilegium committeretur. Ti mor anxius: aut perpetuū est timoris epitheton: aut certe ueḡ timorē uoluit significare: ut separet ab eo: q̄ ex cupiditate nascit̄ p̄speroz: ut Exultantiq; hau rit Corda pauor pulsans. Profit, n, i, m, o, bōa breui/ tas. Nam detraxit & his & esse: nam plenum est p̄sit & his ortas eē in mōtibus n̄is: quod fecit elocutiōis causa.

CDONA. Urget, p̄, plus ualet p̄sentia eius q̄ pōt iubere q̄ iussio: cū at̄ dicit fumida tela exprimit̄ q̄re dixerit facibus atris. Tēpore quo: Verisimilis fit res cū tēpus: & locus expōit̄. Ipsa, d, g, nullus hō hæg uiderat: aut au diuerat: sed musæ poetā docuerunt. Da: i peratiua uox ostēdit parētis. Nate: quod nomē ad i petrandū mul tum ualet. Chara: ut sit de parenti q̄ diligit̄: & q̄ te amat. Rem autem arduam petitura: causas iustas īserit.

CHRI. Sicca sæ fauces, i, ex ardore q̄ puenit ex sanguie arefcūt fauces. Tuēt̄ ignescūt iræ: cū, n, tueat̄ mu nimēta in expugnabilia excādescit q̄a despat expugnationē. Dolor: a q̄a puenit ex ira: ira, n, est accēssio sangui nis ad uidiētā sumēdam ergo ardet qui uindicat si desperatur gignit dolorē. Excutiat uidebat, u, posse supari Troiāos: si ex castris p̄dirēt: sed desperabat ipsos posse elicere. Classē quæ lateri: Vna hæg uia uidebat̄ resta re q̄ cōpellerēt̄, s, ut nauib⁹ icēsis succurrerēt, Triplex ergo la, æneæ q̄ mādauerat ne se abēte i plūū exirēt. Troia/ noz q̄ ipatori suo obseq̄ntes fuerāt: & Turni q̄ summo p̄e conares. Urget p̄sentia turni: nullus, n, tā ignauus ē miles q̄ p̄senti impatore aliq̄ d̄ declinet piculū. Atris: p̄pter fumeos uapores, Vnde sequitur Fumeū fert picea lumē. Quis, d, i re difficili scita minimæq; uerisimili musas inuocat. Sed fama perennis: quasi dicat hæg so/ la uia ē q̄ res prisca nec lris mādata sciri potuerit q̄ fama p̄petua cōseruata sit. Tpe: Optimū figmētū & a sum/ mo poetæ ingenio p̄fectū. Prisca, f, ergo credēda res quoniā nec apud priscos q̄ rei p̄piores erant defuit fides.

Sæuit in absentes: collecta fatigat edendi
 Ex longo rabies: & sicca sanguine Fauces.
 Haud aliter Rutulo muros: & castra tuenti
 Ignescunt iræ: & duris dolor ossibus ardet:
 Qua tentet ratione aditus: & qua uia clausos
 Excutiat Teucros uallo: atq; effūdat i Aequor:
 Classē: quæ lateri castrorum adiūcta latebat
 Aggeribus septam circū: & fluuiialibus undis
 Inuadit: sociosq; incendia poscit ouantes:
 Atq; manum Pinu flagranti feruidus implet.
 Tum uero incumbunt: urget præsentia Turni:
 Atq; omnis facibus pubes accingitur atris.
 Diripuere focos: piceum fert fumida lumen
 Tæda & cōmixtā Volcanus ad astra fauillam.
 Quis Deus o Musæ tam sæua icēdia Teucris
 Auertit: tantos ratibus quis depulit ignes?
 Dicite: prisca Fides factō: sed Fama perennis.
 Tempore quo primū phrygia formabat i Ida
 Aeneas classē: & Pelagi petere alta parabat:
 Ipsa Deum fertur genitrix Berecynthia magnū
 Vocibus his affata louē: da Nate petenti:
 Q d̄ tua chara parēs domito te poscit Olym/
 Pineæ silua mihi multos dilecta per annos (po.
 Lucus in arce fuit sūma: quo sacra ferebant:
 Nigranti Picea: trabibusq; obscurus acernis.
 Has ego Dardanio luueni: cum classis egeret:
 Læta dedi: nunc sollicitā timor anxius urget.
 Solue metus: atq; hoc p̄cib⁹ sine posse parētē:
 Neu cursu quasiatæ ullo: neu turbine uenti

CSER. Torq̄: q̄ sustinet: regit: Quo facta, ondit fata aliq̄ten⁹ trahi: nō tñ usq̄ q̄q̄: hoc n̄ dicit: quo: ad q̄ rē
 Peris: i. p̄ istos. Nā sic dicim⁹ peto tibi. p̄ rē. Fas. huius: nec n̄ possent aeterna eē: q̄ ab hoīb⁹ facta sunt. Non De
 bemur morti nos n̄ rāq̄. Nā sicut aī facta sunt immortalia: ita corporis peū. Salu. Ceter⁹ studia n̄ra sicut aīa immorta
 lia sūt. Certusq̄ in p̄ hoc dicit casib⁹ licētia hāc petitio uult adimē. Nā aeneas forte q̄ hō ē nauigatiōis dēt ti
 mere piculū: q̄d p̄t si ei⁹ nauib⁹ aeternitas det. Cui tā d. p. po. cui ac si diceret: nec regi q̄dē deoꝝ. Defuncta:
 Liberata: ut O radē magnis pelagi defuncte periculis. Portusq̄ nautico usus est uerbo: cū de nauibus diceret.

Vincantur: pro sit nostris in montibus ortas.
 Filius huic contra forquet qui sidera mundi.
 O genitrix: quo fata uocas? aut qd petis istis?
 Mortali ne manu factū immortale carinae
 Fas habeant: certusq; incerta pericula lustrer
 Aeneas: cui tanta Deo permilla potestas?
 Immo: ubi defunctae finem: portusq; tenebūt
 Aufonios: olim quacumq; euaserit undis:
 Dardaniumq; ducem Laurentia uexerit arua:
 Mortalem eripiam formam: magniq; iubebo
 Aequioris esse deas: qualis Nereia Clotho
 Et Galatea secant spumantē pectore Pontum.
 Dixerat. idq; ratum stygii per flumina fratris:
 Per pice torrenteis: atraq; uoragine ripas
 Anstuit: & totum nutu tremefecit Olympum.
 Ergo aderat promissa dies. & tempora Parcae
 Debita complebant: cum Turni iniuria matrem
 Admonuit ratibus sacris depellere tēdas.
 Hic primum noua lux oculis effulsit: & ingens
 Visus ab aurora Caelum trāscurrere Nimbus:
 Idæiq; chori: tum uox horrenda per auras
 Excidit: & Troi: Rutulorumq; agmina cōplet.
 Ne trepiditate meas Teucris defendere naues:
 Neue armate manus: maria an̄ exurere Turno
 Quam sacras dabitur pinus: uos ite soluta:
 Ite Dea pelagi: genitrix iubet: & sua quaeq;
 Continuo puppes abrupunt uincula ripis:
 Delphinumq; modo demersis aequiora rostris
 Ima petunt: hinc uirginē (mirabile monstrū)
 Reddunt se totidem facies: Pontōq; feruntur:
 Quot prius arata steterant ad littora prorae.
 Obstipuere animis Rutuli: conterritus ipse
 Turbatus Mefapus equis cunctatur: & amnis

gophysicalū aliqd & theologicū posuit: ut diffiniret uer⁹ deū: mox ut poeta ad fabulas reuoluit. Mortali ne. m.
 foia q̄cūq; sūt adeo sūt. Sed q̄dā ip̄e facit imediate. sine aliquo medio & sine sc̄dis cās: & hāc qm̄ p̄xia sūt suo fa
 ctori: nulla p̄ cā it̄pōit: it̄e se factorēq; suū adeo retinet de nā factoris q̄ immortalis ē: ut parē ab ea degeneret: &
 p̄p̄ea immortalitē retinet: ut sunt aīa hūana. Quā dā uero facit nō oīno imediate sed p̄ secūdas cās: ut s̄t corpa
 cōposita: & hāc itā degenerat ut nō seruet factoris immortalitatē. Mortalē eripia for. q. d. ipse nulla cā it̄pōsi
 ta ut immortales iure eē possint. Et to. n. i. Macro. alioq̄ uir multa doctrīa excellēs i hoc loco natiōis īgenio
 nō discedit: nā Graeci oīa suis arrogāt. Nostris cōtra oīa detrahere conant. At igit phidīa cū louē olympū fin
 xisset it̄rogatū de quo diurnā mutuares effigē iudisse se archerypū louis in trib⁹ Homerū uer s̄b inuenisse
 tanq̄ illi uitio det si q̄qd Home dicit ipse nō dicat: ac de sup̄ciliis & crinibus totū illius uultū collegisse. Mira
 turq; hoc a mat̄e p̄termisum. Sed nō uideo cur hoc Hemistichio illi⁹ maiestātē nō min⁹ q̄ Homi. exp̄ferit.

Qua: cūq; hic ondit aliq̄s eē pituras. Euaserit u.
 de undis exierit: quū uenerit ad eū locū de quo nauī
 gaturus iā nō sit: alii legūt euaserit undae periculū.
 Mortalē eripia formā: b̄i dixit mortalē. Nec n̄ pōt
 fieri: ut eadē res & mortalis sit & immortalis aī ē ut de
 sinat eē mortalis. Qualis nereia clo. non tales dixit
 erūt: sic supra Qualis miugit⁹ fugit cū sauci⁹ arā Tau
 r. Per p̄ uar dētes: & ē signētū poeticū. Aderat.
 p. d. p̄missum t̄ps aduenerat. Turni ins̄quā infere
 bar: & mō iuria ē αΔιμ̄. αΔιμ̄. iustitia: hic & ap̄ cō
 micos i uir⁹ ē q̄ audet aliqd cōtra ordinē iuris: & b̄i
 iniuria: qm̄ & cōtra necessitatē fati & cōtra tōnem fe
 deris bella cōmouerat. Noua in nubibus deoꝝ: q̄d &
 paulo post dicit. Ne. p̄ ne festinetis: & p̄ hoc signi
 ficat: iō ad nauū defensionē egressos nō eē troiāos:
 q̄a numē uetuit. Itē d. p̄. alii hanc usq; uolunt matrem
 deū locutā: alii uigūt gōitū iubet: Quā sacras dabit
 pin⁹: fabulā talis ē: at⁹ s̄ puer speciosus cū m̄ris Deū p̄
 esset sacris a rege ciuitatis suae amat⁹ ē: sed cū it̄ellige
 ret ut sibi a rege inflare illā i filias pfugit: cū uero m
 uer⁹ eēt: & uī studeret infere rex uerēda sup̄ratoris
 abscedit: q̄ moriēs eadē ipsam corpis puero abscedit:
 quē semianimē sub pinū latēte cū iuenissent antistī
 tes m̄ris magna: plātū i rēplū Dea: frustra cōati refi
 cere: defunctū sepeliuerūt. Cui⁹ ut p̄petua memoria
 māeret: m̄r magna istu uir: ut quot annis i sacris suis
 plangere: pinūq; arborē: sub q̄ iacuerat: tutelae suae
 adscripsit & effecit: ut cultōres sui uiriles sibi partes
 amputaret: q̄ archi galli nūcupant. Obstipuere ru
 timuerūt rutuli: timuit Mefap⁹ numinis fili⁹: tūit
 Tiberis: p̄ hos at grad⁹ maior. Turni designat audā
 ciuitatis ē & i q̄ro: At nō ifelix aī phoenissā. Et a. i. s̄
 licet anti quitas habuerit hic & hāc amnis: melius tā
 mē est accipere rauca sonans p̄ rauce q̄ rauca amnis.
EDONA. Torq̄: q̄s cui ē oīum rex: p̄tās: sed tam
 nō dēt aliqd p̄stā cōtra fatū ut illa petis: sūt & naues
 & aeneas nō sint subiecti casib⁹. Hic. p̄. debuerūt an
 te cōiurationē p̄ire signa ne casu res facta uideat: de
 uox sequit⁹ ut coniectura signoz firmet. Maria
 ante: pulcher a loco in quo erant possibilitatem sumā
 p̄stā. Totidē: ut apparet ip̄as esse q̄ fuerūt uertae.
CHRIS. Torq̄ bat q̄. s̄m. i. circuitū ait: ē. n. q̄ solū
 mouet: & ē hāc p̄ria cā & uer⁹ de⁹ p̄ quē oīa sūt ip̄e
 at p̄ se ē. Stabilisq; manēs dat cūcta moueri: ē itidē q̄d
 mouet & mouet: ut sūt secūda cā ē q̄d solū mouet:
 ut h̄ inferiora. Optie igit diffiniuit deū: q̄ torq̄ sydera
 mūdū: q̄ oīa mouet cū ip̄e immobilis maeat: i fabula er

C SER. Reuocatq; pedē tyberinus ab alto: nūc ipsum deū territū dixit: supra undas fuisse pteritas: & i se repressas: Aios tollit dictis: magnanimitatē suā cōprobat dictis: tale ē illud ecōtrario: Turbatq; oculis: Hęc mōstra petūt: appetūt ut reginā petūt. Iuppiter ipse: hq; oibus p̄stare cōsueuit: uñ & Iuppiter dictus ē q̄si iuuas p̄ ergo auxiliū solitū nō circa troiāos accipimus: sed q̄d ipse p̄stare cōsueuit. Nō tela neq; ignes expectāt rutulos: nō expectāt troiāi: ut rutulorū telis aut ignibus pereāt: q̄a iā nauū amissioe pierūt. Maria inuia teucris: eorū ē: nā rē quā troiāi p se putabāt: i cōtrariū uerūt: dicēs nauigatiōis auxiliū & fugā pdidisse troiāos: quos cōstat p felicitate habuisse nauigatiōis uitare discrimina. Regē ps altera: hūanā naturā duo elementa cōcessa sunt: mare uidelicet & terra. Nil me fatalia terrēt: tacitis q̄stioibus occurrit dicēs si fataliter se ad Italiā uēisse dicūt: iā uenerūt: cōpleta sunt fata. Et calide tacuit q̄ erat fatale: Troiani nō dicebāt Italiae sibi regna deberi: & ē oratorū q̄stioes ita pponere: ut facile solutiōis fortiant euetū. Si q̄ phryges p se iactāt: q̄si & ista cōfingāt. Sunt & mea p̄tra fata mihi: hoc falsum ē q̄d dicit Turnus: sed in arte rhetorica tūc cōcedit uti nobis mēdatio: quū redarguere nullū pōt: ut hoc loco: q̄s n̄ uere pōt scire Turno data eēt nec ne respōsa: q̄a scit falsum eē q̄d dixit argumētis: p̄bare dicta cōtēdit dicēs eē sceleratā gētē ob raptā sibi cōiugē: in quo factō uti f̄ græcorū exēplo: q̄ raptā Helenā gētē deleuere troianā. Cōiugē p̄p̄ta: inuidiose sp̄sām cōiugē uocat. Nec solos tāgit atridas iūdo: cur nō in similitudine criminis sit p̄cnae similitudo: si culpa repetit supplicia quoq; geminent. Penitus mō nō genus oē perosum Fœmineū: mō omē gēus fœmineū nō eos penitus posos decebat: locut⁹ ē at si gurate. Fossarūq; morā: q̄si nō tūtelā: sed mortis dilatio. An nō uiderūt: legit & at nō: si an nō abfolura ē: si at nō ē iceptiua p̄tūcula ad ornatū p̄tinēs: Hora. At o deorū q̄cqd i cælo regit: tale ē: At nō sic phrygius penetrat lacedæmona pastor: Vallū: uallū dī ipsa munitio. Nā ualli fustes sunt: q̄b⁹ uallū munit: ipse defūstetaculis utiū. Prius uallos sub recta refero. Nō armis mihi uulcāi: bñ arma ḡaliter dixit. Nā ipse habuit a Vulcāo: sed solū gladiū: ut ensē. Quē dauno ignipotēs de⁹ ipse parēti fecerat: & stygia cādetē tinxerat undā: p hoc at q̄si latēter dicit se Achille meliorē: q̄ se troiāos ēt sine diuinis armis superare posse cōfidit. Addāt se p̄tin⁹ oēs: ne timere uideat auxiliōrū multitudinem: dicit eē i cremēta uictoria. Luce palā pp̄ tenebras: & furta iertia. Quosidib⁹ bñ soli⁹ Hectoris facta ē cōmemoratio: ut oīdas ipse p̄uisse: q̄ potuit eē terrori: pp̄ q̄d uult Aeneā nihil fortiter fecisse i bello troiāo. Melior qm̄ ps diei: maior & priā. Bñge: q̄m in eo tū q̄ hostes nō aufi sunt egredi. Home ē vuv Δερχεθ επι Δειπνον ινα συ να γουεν αρηα. Pugnā sperate parati: p̄tra troiānos: nō a troiāis: ne uideat p̄tra supra dicta oīa nūc sociis inferre timorē: sperate at dixit q̄a cupidos eos ostendit pugnā & uictoria: ut uiros fortes. Vigilū excubiis: excubiæ sunt diurnæ: uigilia nocturnæ.

CDONA. Increpat: ut temeritas maxia q̄ cū factū intellexisset: debuit potius fortunā sua deslere. Auxiliū solitū: q̄ d̄ q̄ fingere semp̄ soliti sunt. Tot milia: separa & deīde dic gētes. Phryges: p̄ cōiutio posuit. Solos atridas: si luerunt p̄cenas primāz iniuriarū: in atridas pulsi patria luent & istarum in nos iā extores: & ideo imbecilliores est ergo mirum exemplū deprimit autem omnia illorum gesta apud Troiā: & se græcis p̄ponit q̄ non fraude: sed ui uelit adoriri.

CHRI. Auxiliū. se. Maxia prudētia ut q̄ ab hostibus ē p se facere argumētē. Regē p̄a: cū mari ac terra mortales uti possint: mare ereptū: eē rēotis nauib⁹ oīdit terrā uero i sua p̄tate eē qm̄ tot itali i suū auxiliū uēiūt. Si q̄ ph. mire cōfutatō: primū. n. dicit Troianos iactare fata sua: q̄d est ac si dicat falsa esse q̄ loquunt: deinde circūscribit q̄ negare omnino nō pōt: nā dicit uoluerūt fata in Italiā uenire: Troianos: nō autē regnare: & cum

Rauca sonās: reuocatq; pedē Tyberinus ab alto
At non audaci cessit fiducia Turno
Ultero animos tollit dictis: atq; increpat ultro:
Troianos hęc mōstra petunt: his Iuppiter ipse
Auxiliū solitum eripuit: non tela: neq; ignes
Expectāt Rutulos: ergo maria inuia Teucris:
Nec spes ulla fugā: rerū pars altera adēpta est.
Terra autē in nostris manibus: tot milia gentis
Arma ferunt Italæ: nil me fatalia terrent
Si qua Phryges p̄ se iactant responsa deorū:
Sat fatis: Veneriq; datum est: tetigere q̄ arua
Fertilis ausoniae Troes: sunt & mea contra
Fata mihi ferro sceleratam excindere gentem
Coniuge p̄repta: nec solos tangit Atridas
Iste dolor: solisq; licet capere arma Mycenis
Sed perisse semel satis est: peccare fuisse
Ante fatis: penitus modo nō genus omē posos
Fœmineum: quibus hęc mediū fiducia Valli
Fossarūq; morē lati discrimine paruo
Dant animos: an non uiderunt mœnia Troiæ
Neptunni fabricata manu considerare in ignes:
Sed uos o lecti ferro qui scindere uallum
Apparat: & mecū inuadit trepidantia castra:
Non armis mihi Volcani: non mille carinis
Est opus in Teucros: addāt se protinus omnes
Hetrusci socios: tenebras: & inertia furta
Palladii cæsis summæ custodibus arcis
Ne timeant: nec Equi cæca condemur in aluo.
Luce palā certum est igni circundare muros.
Haud sibi cū Danais rē faxo: & pube Pelasga
Esse putēt: decimū quos distulit Hector in an-
Nūc adeo: melior quoniā pars acta diei
Quod super ē latū bene gestis corpora rebus
Procurate uiri: & pugnam sperate parati.
Interea uigilum excubiis obsidere portas
Cura datur Messapo: & mœnia cingere flāmis.
Bis septem Rutuli: muros qui milite seruent

uenerint fati factū ē fatis: deinde cōtra apponit factū suū qđ quis falsum sit: tamē nō facile dilui pōt: & illud ualidissimū pfert si nō fuit illis fati rapuisse unā cōiugē. Helenā nō debere eē fati q; semel perierit. Hęc me, su. ualidissimū argumētū: nā si nō potuerūt cū integri essent munitissima ualidissimaq; urbe se tueri: quo nā modo nunc multum imminuti fossa & uallose defendēt: cōtra quos nec Vulcaniis armis dicit sibi opus esse: neq; mille nauibus etiam si omnes etrusci ab illis pugnent: cum careant Hectore a quo per decennium defensi sunt: neq; aut dolis Vlyxis quibus palladium furatus est: neq; dolis equi rem aggressurum: sed aperto Marte arcturum pmittit. Sed uos: optimus progressus: nam primo ducit hostes in contempionē: deinde hortatur suos: ut in illos audeant. Mecum: ut ostendat non mittere eos ad pericula quæ ipse detractat.

Delecti. ast illos centeni quemq; sequuntur
Purpurei cristis iuuenes: auroq; corusci
Discurrunt: uariantq; uices: fusi q; per herbam
Indulgent uino: & uertunt Crateras ahenos.
Collucent ignes: noctem custodia ducit
Insomnem ludo.

Hęc super e uallo prospectant Troes: & armis
Alta tenent: nec non trepidi formidine portas
Explorant: pontesq; & ppugnacula iungunt.
Tela gerūt. in stat Mnestheus: acerq; Serestus.
Quos pater Aeneas: si quādo aduersa uocaret
Rectores iuuenū: & rerū dedit esse magistros.
Omnis per muros Legio sortita periculum
Excubat: exercetq; uices: qđ cuiq; tuendū est.
Nisus erat portæ custos acerrimus armis
Hyrtacides: comitem Aeneæ quē miserat Ida
Venatrix iaculo celerem: leuibuscq; sagittis.
Et iuxta comes Euryalus: quo pulchrior alter
Non fuit Aeneadū: troiana neq; induit arma.
Ora puer prima signans intonsa iuuenta.
His amor unus erat: pariterq; in bella ruebant.
Tum quoq; cōmuni portam statione tenebāt.
Nisus ait: Dii ne hunc ardorē mentibus addūt
Euryale: an sua cuiq; Deus fit dira cupido?
Aut pugnā: aut aliqd iādudū inuadere magnū
Mens agitat mihi: nec placida cōtenta q̄ete est.

CSER. Cēteni quēq; cēturionū. sex more romanae militiae. Nā ex nūero militū: q; eos sequunt gradus dignitatis apparet: unde & milites dicti a mille: & tribuni militū dicti sunt χίλιαρχοι. Vertūt crateras ahenos: potāt: & ē hemistichiu ēnianū. Trepidī formidine: festini pp formidinē. Nā nō ē iteratio. Pōtes: q; fiūt ī muris angustiorib; Propugnacula: pinas. Rectores iuuenū: legif & iuueni si iuueni ascario si iuuenū magistrōs militū accipe. Sortita pericli: sorte diuisa ad defensionē pericli. Quod cuiq; tuendū est: exercet unusquisq; uices ad id qđ accipit tuendū. Ida uenatrix: a plerisq; Ida mater Nisi accipit: qā dixit uenatrix. nā si montē uolueris accipere: ab uenatrix idā uenatricē dictā intellige: p uenatiōibus abūdantē. Nā uenatrix proprie est q̄ uenat: nō q̄ uenatiōibus abūdāt. Iaculo celerē: bene inducit Nisum optimū esse iaculatorē: & hanc pmittit armōq; peritiā qua post plurimū poterit in Euryali defensione. Troiana nec induit arma: hoc est q̄ nondū bellicosā arma induerat. i. acceperat: & hoc dicit pulcher qđ dē erat: sed nōdū bellādī peritus. Dii ne hūc ardorē mētibus addūt Euryale: an sua cuiq; de9 fit dira cupido: apud Plotinū philosophū: & alios querit utrū mentis nostræ acies per se ad cupiditates & consilia moueat: an impulsu alicuius numinis: & primo dixerūt mentes humanas moueri sua spōte, dephēderūt tū ad oīa honesta ipelli nos genio: & numie quodā familiari: qđ nobis nascētib; dat: praua uero nra mēte nos cupere & desiderare: nec n. pōt fieri: ut praua numinū uolūtate cupiamus: qbus nihil malū cōstat placere: uī nūc hic ortus ē sensus. hoc n. dicit Nisus. O Euryale dii ne nris mētibus cupiditates inuiciūt: & desideria: an de9 fit ipa mētis cupiditas? Mētibus addunt: bene addūt. Nam aiūs sui natura prudens est: sed ei addit: ut aliqd ipatiēter desideret: q̄si præter eius naturam adiunctum ex altero. Dira: magna. Aliquid magnum. s. per hostis transitum.

¶ Mens agitat mihi: molitur. Quiete: modo ocio non somno: nam in uigiliis fuerat collocatus.

CDONA. Iuueni: ascario: aut appellatione unius omnes intellexit. Troiana induit arma: cæteris pulchrior: pulcherrimus autem cū esset armatus. Dira cupido: cogitationes maximas deus aliquis mouet: an ipsa sibi mens parus est.

CHRI. Nōtē isomnē. i. milites isomnes ī nocte. Ludo: nā uoluptas q̄ capif ī ludo excitat spūs q̄ excitati somnū arcēt. Hęc sup: ut multa fiducia reddebat rutilos negligētiōres: ita cōtra Troāi expiculo admōiti oīa diligētius curabāt: facit ergo narrationē uerisimilē: qā ē secūdū naturā. Pōtes: nā cū mœnia nō sint: ita lata ut discurretes p illa recipe possint: apponunt tabulata: & ueluti pontes. Propugnacula: sunt quibus e mœnibus pugnādo hostes arcemus: & tutos nos reddimus. Quos p. a. & hoc prudētis iperatoris fuit: ut abfuturos ali quos sūmæ rerū pficeret. Rectores iu. nā illa ætas cū aiūs abūdēt: & prudētia careat rectoribus idiget. Sortita p. p. sortes accipiēs iter se ea ī qbus piculū erat. Qđ cuiq; incertis. incertis rebus delegādi sunt: nā qđ oibus faciendū relinq̄ a nullo fit. Nisus: & optime iuueni dat robur ai sine multa prudētia. Nō. s. a. u. i. a. nō fuit alter ex us q̄ arma iduerēt. Dii ne hūc ar. m. a. An sua cuiq; de9 fit dira cupido. optima ē Seruii expositio: sunt et q̄ dicant aiūs nostras: ita esse instructas suis uiribus: ut duas extremas operari non sentiamus: ergo quemadmodū uegetatiua q̄ oīum humillima est nō sentit a nobis cū operat: nā neq; sentimus corpus crescere: neq; decoctionē in stomacho epate ue fieri neq; uenas pulsare: & alia multa: ita intelligentia q̄ supma est: & supra intellectū posita deo pene coniungitur nobis non aduertentibus agit: & hęc quidem nobis: ut platonici aiunt pro deo est.

CSER. Cernis quæ rutulos hæat fiducia rerum? ipsius desiderii uult esse rationabiles causas. Somno uinorumque se alteri pedet ex altero: & sepulti quasi sine pulsu & nil sentientes. Porro: ortatis est. Quid dubitatis cogitatis, ois. n. cogitatur in dubitatione est aut finiam. Populusque patresque: trãssert in troiãos romanã psuetudinẽ: ut solet plerumque: prius. ni iubebat popul: post confirmabat senatus. Reportet: portet: nã re uacat. Si tibi quæ posco. promittunt: poscere est secundum Varronẽ quoties aliquid pro merito nostro deposcim. Petere uero est quum aliquid humiliter & precibus postulamus: & bñ Euryalũ: quod non lit dicere late ter ostendit. Mœnia palãtea: ubi nũc credit esse Aeneã. Summis adiungere rebus: summũ & extremũ dicitur & laudabile. bene ergo in re dubia sermone usus est dubio. Nã hoc dicit non debes me nec a tua gloria: nec a piculis segregare. Genitor bellis assuetus: ipse puer est. nec dum probatus: uñ se & ab illis temporibus: & a patris uirtute comedat. Argolicũ terrorẽ: quẽ graeci iserebant. Sublatũ: susceptũ. Est hic animus: hic potest esse & aduerbiũ demonstrãtis: ut sit: est hic. in meo pectorẽ: potest & sic accipi: ut dicas hic est animus lucis contemptor: hoc est iste animus. ergo hic & produci potest & corripit. Istũ Qui uita bene creata. ten. ho. quo tẽdis. ad quẽ niteris libẽter emat uita. uita precio. Nil tale uerebar: quæle tu suspicaris. Hęc: huãana negocia. uel quæ loquuntur. Mãdet humo: multi hic distinguunt: alii iungunt mãdet humo solita: ut comedet in terra. solita aut fortuna quæ piis inuidere consueuit. Statim hinc trahẽs colore ait Inuida fata piis: & fors ingentibus ausis. Rara comes. Absenti ferat inferias: hoc est cenotaphio faciat: & impleat honorẽ sepulchri. E mĩribus: est nobilibus. Nã mĩres non nisi nobiles dicimus: unde & matronæ dictæ sunt. Scim. aut non oēs mulieres in sicilia remãsisse. Nã legitur in xi. Et mœstũ iliades crinẽ de more soluta. Ille ait: hoc loco est interrupta oratione Nisi intelligimus. Vigiles simul excitat: quæ uigiliarũ officium simul habebat. Seruatque uices: hic distinguendum est: alias sensus non procedit: si adiunxeris statione relicta. Regemque regit: regis filium: ut Magnũ reginæ sed. in miseratus amorẽ. Cætera per terras omnes: exaggerat more suo Vigilantiũ laborẽ. Consiliũ summis regni de rebus habebat: Luciliũ uersus uno sermone mutato. Nã ille ait Consiliũ summis hominum de rebus habebat. Iã nũcius est: iã aut cito: aut quum nullũ inueniret. Adnixi hastis: ostendit iã eos diurna statione fatigatos: quod aut statim & romã: moris est: & bellicæ necessitatis: hũc aut statim habitũ & Sal. commemorat: ut Fessi arma sua quæque statim incubere. Castrore & capi medio: in medio capi spatio: quæ capus castrore mediũ fuit. Remagnã preciumque more fore: dicebat se afferre remagnã: cuius mora precium posset afferre. i. poenam. Ter. Ego precium ob stultitiã fero: ut sit sensus: si tardius mitamur ad Aeneã: luemus hostiũ poenas: alii sic intelligunt scimus quod aduertũ nostrũ: morã uestris afferre consiliis: uerũ huius moræ erit precium: id est remuneratio. Nãque hoc offerrebant: quod illi cogitabant: ut diximus supra. Quis ue aeneã iam nuncius esset.

DONA. Sed si quis: Omnia huc refert quæ in causa minus spei plus timoris inest.

CHRI. Cernis quæ rutulos: mouebat ad tam egregiũ facinus adolescentẽ ingens gloria: & summa reip. utilitas deinde dabat spẽ pficiendi negligentia hostiũ quæ rex secundaque semp comes esse solet. Obstipuit: non

Cernis quæ Rutulos habeat fiducia rerum.
Lumina rara micant. Somno: Vinoque sepulti
Procubuerunt: silent late loca: percipe porro
Quid dubitẽ: & quæ nũc animo sententia surgat.
Aenean acciri omnes Populusque: Patresque
Exposcunt: mittique uiros qui certa reportent.
Si tibi quæ posco promittunt (nam mihi facti
Fama sat est) tumulo uideor reperire sub illo
Possẽ uiam ad muros: & mœnia Palantea:
Obstipuit magno laudum percussus amore
Euryalus: simul his ardentẽ affatur amicũ.
Me ne igitur socium summis adiungere rebus
Nise fugis? solum te in tanta pericula mittam?
Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes
Argolicum terrorem inter: Troiãque labores
Sublatum erudit: nec tecum talia gessi
Magnanimũ Aenean: & fata extrema secutus:
Est hic: est Animus lucis contemptor: & istum
Qui uita bene credat emi: quo tẽdis: honorẽ.
Nisus ad hęc. equidem de te nil tale uerebar:
Nec fas. non ita me referat tibi Magnus ouãte
Iuppiter: aut quicumque oculis hęc aspicit æquis:
Sed si quis: quæ multa uides discrimine tali
Si quis in aduersum rapiat Casus ue: Deus ue:
Te super esse uelim: tua uita dignior ætas.
Sit qui me raptum pugna: præcioque redemptũ
Mãdet humo solita: aut si quid Fortũia uetabit:
Absenti ferat inferias: decoretque sepulcro.
Neu matri miseræ tanti sim causa doloris:
Quæ te sola Puer multis e matribus ausa
Prosequitur: magni nec mœnia curat Acestæ.
Ille autem causas nequiquẽ nectis inanes:
Nec mea iam mutata loco sententia cedit.
Acceleremus ait: uigiles simul excitat: illi
Succedunt: seruantque uices statione relicta.
Ipse comes Niso graditur: regemque requirunt.
Cætera per terras omnes Animalia somno
Laxabant curas: & corda oblita laborum.
Ductores Teucrum primi: & delecta iuuentus
Consilium summis regni de rebus habebant:
Quid facerẽt: quis ue Aeneã iam nũcius esset?
Stant longis adnixi hastis: & scuta tenentes:
Castrore: & campi in medio: tum Nisus: & una
Euryalus confestim alacres admittier orant.
Remagnã: preciumque moræ fore: primũ Iulus
Rex secundaque semp comes esse solet. Obstipuit: non

periculo: sed cupiditate laudū. Me ne: oſo eſt ab amiciffimo aīo cū neq; ab illo ſpernēdū ſe in ſocietate rerum magnarū neq; ſe illū in periculo deferere dignū putat. Nō ita: modeſte ſe laudat cū quicq; in ſe roboris ſit ab educatiōe q; ppria parētis eſt: puenire demōſtrat. Nec te cū talia geſſi: nā ſi aliis per ætatē minus cognitus ſim tibi tamē cū quo ſemper ſum: pbatū me eē oportet. Caſus: ſecūdū epicureos: Qui deos humana curare negabāt: & omnia caſu fieri putabāt. Deus ue: ſecūdū academicos maxime q; puidētia dei oīa regi: ut nos uolunt: Totus autem iſte locus & quid ualeat amicitia cum uera eſt: & commiſerationem ſummam propter euetum demonſtrat: quæ prouenit ab excellentia animorum utriuſq;. Commiſeratio enim captatur: ut oſtendit Cice- ro Non minus a magnitudine animi q; a lachrymis,

Accepit trepidos: ac Niſum dicere iuſſit.
Tunc ſic Hyrtacides, audite o mentibus æquis
Aeneadæ, ne ue hæc noſtris ſpectent ab annis
Quæ ferimus: Rutuli Sōno: Vinoq; ſepulti
Procubere: locum inſidiis conſpeximus ipſi
Qui patet in biuio Portæ: quæ pxima Ponto.
Interrupti ignes: aterq; ad ſidera fumus
Erigitur: ſi fortuna permittitis uti
Quæſitum Aeneas: & mœnia Palantea.
Mox hic cum ſpoliis ingenti cæde peracta
Affore cernetis: nec nos uia fallit eunters.
Vidimus obſcuris primā ſub uallibus urbem
Venatu aſſiduo: & totum cognouimus amnē.
Hic annis grauis: atq; animi maturus Alethes:
Dii patrii: quorū ſemp ſub numine Troia eſt
Non tamen omnino Teucros delere paratis:
Cum taleis aīos iuuenum: & tam certa tuliftis
Pectora: ſic memorās hūeros: dextraq; tenebat
Amborū: & uultū lachrymis: atq; ora rigabat.
Quæ uobis: quæ digna Viri p laudibus iſtis
Præmia poſſe rear ſolui: pulcherrima primū
Dii: moreſq; dabunt ueſtri: tum cætera reddet
Actutum pius Aeneas: atq; integer æui
Aſcanius meriti tanti non immemor unq;.
Immo ego uos: cui ſola ſalus genitore reducto

adhuc ætas iſtegra ſuper eſt: unde Ennius deos æui integros dicit: qbus multū æui ſupeſt. Meriti tati: pſtiti: ut merui quoq;. Itē Quiq; ſui memores alios fecere merēdo: cum mereri ſit conferre: ut ſi bene quid de te merui,

CDONA. Vidimus: demonſtrat rē fieri poſſe. Dii: maturi hominis matura oratio: recte autem incipit a diis quorum fauore reſpu, tales uiros recipiunt: lachrymæ autem gratulationis fuerat q; extitiffent tales: itē doloris q; recordaretur tot fortium uiroꝝ iam amiſſorum: quia dixerat non tamen omnino Teucros dele re paratis. Dii: qui bonis fauent. Moreſq; ueſtri: Recte uiuendo. Aeneas: Et ut diuturnior res ſit Aſcanius.

CHRI. Audite o mētibus eqs: cū cauſa hæc fide caritura uideret. Captat in primis attētionē: & ſtatim inci pit cōſutare ualidiora argumēta aduerſariorū illi, n. opponere potuiſſent iuuenilē ætatē q; ut plurimū conſilio caret. Deinde quod promittūt eos pſtare nō poſſe pp hoſtiles excubias: q; fallere nequeant. Primo ergo demō ſtrat nō temere rem hanc ſumpſiſſe: ſed cum conſilio: deinde facilitatem rei uel ſaltem poſſibilitatem ex negli gentia hoſtiū qui iā ex uiuo p fundiori ſomno pmanant. Ac deniq; demōſtrat locū iam ſibi ad inſidias eleſtū. Si fortuna permittitis uti, q. d. fortuna quidē ſeſe ultro offeret modo illa uti uelitis. Nec nos uia fallit: nō ſo lum prouidi quomodo hoſtilia caſtra tutus egrederet. Sed etiā q; deinde iter tenendum ſit. Primam urbem: primas partes urbis. Obſcuris: pp iteraualla locorum. Vultum & ora: Os in quo uultus apparet: nā uultum iam demonſtrauiſſimus eſſe accidentia in facie q; ab aliqua perturbatione pueniūt aut egritudinis: aut timoris: aut lætitiæ: aut ſpei. Viri, q. d. q; in adoleſcentiæ annis uirilē aīum geritis. Dii moreſq;: uide Seruiū. Aeneas a. aeneas q; ipiū tener q; primū dare poterit. Verū cū ætas ueſtra illi ſup futura ſit: reſtabit aſcanius q; cū coetaneꝝ uobis ſit oīa pſoluet: ex quo oſtēdit q; munus tati facinoris nō uno aut altero: ſed plurimis cōtinuatiffq; bñficiis honeſtandū ſit. Vnū ergo & breuis tps erit piculū. At remuneratio uniuerſam deinde uitam decoratā reddet.

O

OSER. Excipit ascanius, i. subsequitur: & a poeta dictum est: *Canæ uestæ: uenerabilis: antiquissimæ.* Obtestor: adiuro: & est ordo Immo ego cui sola salus genitore reducto: uosq; obtestor per deos reuocate parētē. *Fortuna fidesq; est: quod casu: quod consilio egero uobis committā: Nā per fidē consilia significat: per fortunam opes & imperium: & cuiuslibet rei possibilitatem.* Nihil illo triste recepto: subaudi erit: *Deiicta genitor quæ cepit arisba: atq; scdm Omerū Arisba troiāns misit auxilia: & ab Achille subuersa ē: sed accipimus a ut ante bellū græcorū Arisbā a troianis captā: & in amicitiaē foedus admissā: aut certe pocula. hæc data ab Heleno: qui i Achillis bona per Pyrrhi successerat hæreditatem: ut sit q̄ cepit pro accepit.* *Deiicta Arisba: ab Achille.* Duo magna talēta: bene addidit magna. Nā uariū apud diuersas gentes est talēti pondus: unde talētū pōt & breue aliqd: & magnū significare. Nam ut supra dixim⁹ secūdu Plautū talentum, lxx. librarū ē: q̄ quū dixisset debere, cxi. libras: paulo post intulit duo talēta per iocū dicens Debentur talēta tot quot ego & tu sumus. Item Homerus talentū breue quiddam ostendit: apud quem i quorum cursu tertiu præmiū est leuē: quippe qd̄ accepit uictus: quū uictori leuia sint data munera. *Ducere sortem: statuere alii proprie: ducere legunt: quod est sortium: ut Stat ductis fortibus urna.* Excipiā forti: p̄ter fortē dabo. *Insup id: super hæc Campi qd̄ habet rex ipse latinus: Mos fuerat ut uiris fortibus: siue regibus pro honore daret aliq̄ agrī particula: ut habuit Tarquinius superbus i cāpo martio quod spaciū ab Homero τὸ τευεος dī: hoc ergo qd̄ Latinus p̄ honore de re. p̄hūit ab Ascanio intelligamus eē promissum.* Pectore toto: omni affectu. *Rerū uerborūq; fides: & rem pu. tibi committā: & te cū oē commūicabo consiliū.* Me nulla dies rā fortibus ausis dissimilē arguerit: ab hoc officio & ab hac audacia accessu t̄pis inferior non probabor: qualiscūq; fortuna comites. *Tantū: tātmōdo hoc possum de me p̄mittere: ut semp audeā: semp uelim fortiter facere. Nā hoc est qd̄ dicit Fortibus ausis Dissimilē arguerit: tātmōdo meū ē hoc mittere: siue p̄spa: siue aduersa fortuna comites: Nā aut disiunctiua particula ē: nō negātis aduerbiū.* Sup oīa dona: ultra oīa. *Priami de gente uetusta: de familia: & bene eā ēt ex cognatione commēdat. Nā Ascanius nepos ē Priami p̄ Creusam.* Misērā: q̄ sic impatiēter diligebat filium. *Me cum excedētē: ut Ille meū comitatus iter. Vult enim intelligi sui causā matrem secutam.*

CDONA. Canam: antiq̄ & perperuam. *Obtestari aut est ob aliq̄ causam deos testes adhibere.* *Victa aris: nihil enī tollitur post uictoriam nisi quod sit magni meriti.* *Insup: mos mirandus in poeta ubi enī multa narranda sunt ne continuatio fastidium pariat diuidit. Interponendo aliquid quod tamē non sit alienum.* *Genitrix: magnum pondus in his uerbis. Maternum enim nomen omnes affectus trāsit. Præterea q̄ sit ex genere Priami non accessione noua: sed uetustate coniuncta. Laudauit ergo a genere sed quia frustra laus originis tangitur: nisi is qui laudatur uita & moribus se maioribus suis dignum gerat ponit: suas uirtutes excusat autem q̄ ignaram relinquat: quia nisi illa causa intercessisset scelus non paruum commisisset.*

CHRI. Excipit: statim subsequitur: nec potuit liberalius respondere cum quicquid aut consilio aut uirtute sibi prouēturū sit. *Id p̄tius permittat illis.* *Bina dabo argēto: Laudat munus a numero q̄ duo sint: laudat a materia & ab artificio: laudat a difficultate: q̄ ex hostibus rapta sint.* *Magna talenta: Quia ut ostendimus & parua inueniebantur.* *Quem dat sidonia dido: laudat ab auctore.* *Vidisti quo turnus: nouerat istos cupi-dissimos gloriæ. Ergo quid magis promittere poterat q̄ summi ducis equum.* *Id campi: romanum morem sequitur qui bene de re. p̄. meritos agro donabant: ut de Mutio & multis aliis legimus.* *Te uero quem spaciis propioribus: Demonstrat q̄ similitudo ætatis beniuolentiam conciliat.* *Venerande puer: pro miraculo dictum: Nam nihil tam longe a pueritia q̄ ueneratio est.* *Tantum fortuna secūda aut aduersa cadat: id est modo aliquid accidat: quo curandum sit siue in secunda siue in aduersa fortuna.* *Super omnia dona: id est q̄ ego pluris q̄ cætera dona faciam.* *Priami de gēte uetusta: est amanda a te: quia est ex eadem familia de qua mater tua. Est itidem a me q̄ præter q̄ mater est. Omnia tedia & laborem ut me sequeretur perpeffa est.*

Excipit Ascanius: per magnos Nise Penates:
Assaraciq; Iarem: & cana penetralia Vestæ
Obtestor (quæcunq; mihi Fortuna fidesq; est
In uestris pono gremiis) reuocate parentem:
Reddite conspectum: nihil illo triste recepto.
Bina dabo argento perfecta atq; aspera signis
Pocula: deiicta genitor quæ cepit Arisba:
Et tripodas geminos: Auri duo magna Talēta.
Craterea antiquum: quem dat Sidonia Dido.
Si uero capere Italiam: sceptrisq; potiri
Contigerit uictori: & prædæ ducere sortem:
Vidisti quo Turnus equo: q̄bus ibat in armis
Aureus: ipsum illū Clypeū: Cristasq; rubentes
Excipiam fortis: iam nunc tua præmia Nise.
Præterea bis sex genitor lectissima matrum
Coppora: captiuosq; dabit: suaq; oibus arma.
Insup id cāpi: quod rex habet ipse Latinus.
Te uero mea quem spaciis propioribus ætas
Insequitur uenerande Puer: iam pectore toto
Accipio: & comitē casus complector in omnis
Nulla meis sine te quæretur gloria rebus:
Seu pacem: seu bella geram: tibi maxima rerū:
Uerborumq; fides: contra quem talia fatur
Euryalus: me nulla dies tam fortibus ausis
Dissimilem arguerit: tantum fortuna secunda:
Aut aduersa cadat: sed te super omnia dona
Vnum oro: genitrix Priami de gente uetusta
Est mihi: quam miserā tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentē: nō mœnia regis Acestæ.

CSER. Quodcūq; pericli ē: syllepsis: nā subaudis piculū. Inq; salutatā linquo: isalutatā: & ē tmesis: ut Inuti
lis inq; ligatus cedebat. Qd̄ nequeā lachrymas perferre parētis: excusat ne uideat crudelis: unde sequitur ma/
tris eius tragicus & miserabilis ille conquestus potuisti linq̄re solā crudelis: & talia. Inopem: modo auxilii
egentem. In casus omnes: ut supra Fortuna secunda: uel aduersa. Pulcher iulus: incongruum epitheton pul/
chritudinis posuit: cum res esset in loco religionis. Strinxit pietatis imago: perstrixit: memordit: admonuit.
sensus autem est: aut postq̄ uidit istum sic amare matrem: paternae pietatis coepit uirtutem agnoscere: Aut cer

Hic ego nūc ignarā huius (quodcūq; picli ē)
Inq; salutatam linquo (Nox: & tua testis
Dextera) qd̄ nequeā lachrymas pferri parētis:
At tu (oro) solare inopem: & succurre relictā.
Hanc sine me spem ferre tui: audentior ibo
In casus omnes: percussa mente dederunt
Dardāidæ lachrymas: añ omneis pulcher Iul?
Atq; animum patriæ strinxit pietatis imago.
Tum sic effatur.

Spondeo digna tuis ingentibus omnia coeptis:
Nāq; erit ista mihi genitrix: nomenq; Creusæ
Solum defuerit: nec partum gratia talem
Parua manet: casus factum quicūq; sequetur:
Per caput hoc iuro: p quod Pater ante solebat:
Quæ tibi polliceor: reduci: rebusq; secundis:
Hæc eadem matrisq; tuæ: generiq; manebunt:
Sic ait illachrymās: humero simul exiit ensem
Auratum: mira quem fecerat arte Lycaon
Gnosius: atq;abilem uagina aptarat eburna.
Dat niso Mnestheus pellem horrentisq; Leonis
Exuuias. galeam fidus permutat Althes.
Protinus armati incedunt: quos omnis eunters
Primog; manus ad portas: Iuuenūq; Senumq;
Prosequitur uotis: necnon & pulcher Iulus
Ante annos: animumq; gerens: curamq; uirilē
Multa patri mandata dabat portāda: sed auræ
Omnia discerpunt: & nubibus irrita donant.
Egressi superant fossas: noctisq; per umbram:
Castra inimica petūt: multis tamē ante futuri
Exitio. passim somno: uinoq; per herbam
Corpora fusa uident: arrectos littore currus
Inter lora: rotasq; uiros: simul arma iacere

aut p reditu uota faciētes. Et nubib; irrita donāt: ut Ipse partē uolucres disperfit i auras. Castra ini. nō tātū
hostilia: sed etiā pntiosa. Nā cū dolore dictū inimica: unde s. redituri nō erant quod ex sequentibus cōprobat:
dicēdo enim multis tamē ante futuri exitio: ostendit perniciofa eē castra: quæ ipsis fuerant mortem allatura.
CHRIS. Ignarā & isolitā: timebat. n. ne robur aī pietate materna succūberet. Præposuit igit̄ rēpub. matri: &
remediū sua prudētia adinuenit. Talē pa. nō erit illi parua remuneratio q; te peperit. Hæc ea. m. manebūt: su
baudi si nō redieris: qd̄ subtraxit ne male aliqd̄ omiāref. Generiq; qm̄ mater ipa oia Eurialo pmissa acciper
pp uetustā ætatē: & pp sexū ihabilis erat. Humero. s. en. dat ad p̄sens minorū miera: qbus maiorē fidē con
firmet. Quos. o. facit rē uerisimilē ex quo fieri solet. Ante ānos: nā puerilis etas si ei? naturā respicias ea nō fe
rebat. Animū: fortitudinē. Curā: prudētiā & cōsiliū. Noctisq; p um. nā in luce dephēsi fuisset. Castra ini
mica. q. di. uenitabile exitiū: Nā duo tot supare q poterāt: sed tñ ut demōstret̄ corū fortitudo addit. Multis tñ an
te futuri exitio. Passim: negligētia hostiū & p̄fundus somnus facit rē uerisimilē: nā hæc Iuueni aīum dabāt.

te coepit etiā ipse sic i pietatē moueri: ut eius cōsueuit
pater: Aut certe exēplo Euryali audius coepit amare
patrē etiā ante dilectū. Nec partū gratia talē Parua
manet: debet ab oībus coli: q̄ talē creauit. Casus fa/
ctū q̄cūq; sequet̄: satis cōgrue. Præmia. n. nō debent
eū tui: sed uoluntati. Per qd̄ pater ante solebat: alii
uolunt ideo ante: quia absens est Aeneās: nam iura/
re possumus & per absentis filii caput: alii ad causam
religionis trahunt: quæ præcepit: ut filii imitentur
in omnibus rebus suos parētes: ut nunc quasi imita/
tio sit iurisiurādi: ut dicat Ascanius Iuro p caput me/
um: sicut præsens pater per caput suum iurare con/
sueuerat: quoties fidem suam confirmare cupiebat.
Alii uolunt ideo dictum ante: quia pontificibus per
liberos iurare non licebat: sed per deos tantūmodo:
ut sit anteq̄ pontifex esset Aeneas. Reduci rebusq;
secundis: mira arte moratur in prosperis: & ea iterat:
tacet aduersa & magis intellectui: & subauditioni
relinquit. quum enim non dicat: si non redieris ait
Matriq; tuæ generiq; manebunt. hoc autem secun/
dum morem romanorum dicit: apud quos præmia
decernebantur ut illi liberisq; eius: ut darentur libe/
ris quæ accipere non potuissent parentes. Lycaon
gnosius: cretensis: & est laus ab artifice. hunc autem
gladium Euryalo datum intelligamus. Nam nifus
accepit pellem & galeam. Pellem horrentisq; leo/
nis Exuuias: το αυτο dixit: hoc est bis idem: ut Bel/
lum etiam pro cæde bouum stratisc; iuuecis Laome/
dontiada. Galeam: alia enim sunt exploratum:
sicut etiam Homerus ostendit: qui explorationes sic
armat: & primo de Diomede.

αμφι ΔΕ ΝΥΝΕΗΥ ΝΕΦΑΛΗ ΦΙΝΕΘΗΝΕ ΤΑΥΡΕΙΗΥ.
αφαλοντε και αλοφου ητε ναται τυφνηληται.
Et infra de ulyse

αμφι ΔΕ ΟΙ ΝΥΝΕΗΥ ΝΕΦΑΛΗΦΙΝ ΕΘΗΝΕΥ
ΡΙΝΟΥ ΠΟΙΗΤΗΥ ΠΟΛΕΣΙΥ ΔΕΥ ΤΟΟΣΕΥ ΙΩΑΣΙΥ
ΕΝ ΤΕ ΤΑΤΟ ΣΕΡΕΩΣ: ΕΝ ΤΟΟΣΕΥ ΔΕ ΛΕΥΝΟΙ ΟΔΟΥΤΕΣ
ΕΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΑΜΕΝΟΣ ΜΕΩΣΗ ΔΕΥΙ ΠΙΛΟΣ ΑΡΗΡΕΙ.

Sed de illa Diome, pprie itelligēdū q̄ sine cono ē ut
ocultior sit explorator. Talis. n. uocat̄ ναται τυφ: q̄
sit hūilis fabricata. i. να τω τυφτη: & alia bellantiū.
Primog; genitiū? hic uēit ab eo qd̄ ē hi primores
sicut hi p̄ceres: quorū noīum noīatiū? singularis nō
iuenit: licet dicamus primoris. Votis: aut cū uotis:

ESER. Vina simul: uasa scilicet uini: in quibus uina ponuntur, ¶ Ore locutus: non est perissologia, Nam secundum Homerum exploratores quæ uolunt plerumque nutu significat: apud quæ ulysses Diomedem sibilo inuit, *ποιήσεν λαρά πιφασσώνων Διομήδει Διῶ,* ¶ Audendum dextra: quia audemus & cursu & animo, ¶ Hac iter est: per hostium cædem: & audaciam nostram, ¶ Hac ego uasta dabo: de quibus dixit Corpora fusa uidet, ¶ Sed non augurio potuit depellere pestem: ostendit per transitum fati necessitatem nulla perita posse depelli: est autem Homeri uersus, *αλλουνοίωνοισιν ερυσσάτο νηρα μελαίηναν,* ¶ Temei passim: fortuito: negligenter, ¶ Pre-

mit opprimit, ¶ Sub ipsis equis: circa ipsos, ¶ Pendentia colla: quasi ebriorum, ¶ Singultatem: cum singultu animam efflantem, ¶ Plurima luserat: pro plurimum, ¶ Deo: uino uel somno, ¶ Per ouilia turbans: perturbans ouilia: nam tmesis est, ¶ Mutumque metu: scilicet pecus: nam male quidam accipiunt mutum fremitum de leone: quod si dixeris: uacat metu, ¶ Incensus & ipse Perfurrit: exemplo Nisi, ¶ Sine nomine plebem: bene expressit & bellatoris peritiam: & tyronis in consideratam aueritatem, Nam Nisus reges iterum, Euryalus scilicet in plebem: ut Salu, Et insolentia aueritius malefaciendi: sine nomine autem dixit sine gloria: quorum per humilitatem non sunt omnibus nota nomina, ¶ Rhetemque uigilantem: hoc loco non tantum Rhetem timor: sed nisi audacia compromatur, ¶ Et multa morte recepit purpuream: multi hic distinguunt ut sit sensus talis: eduxit gladium cum multo cruore purpureum: alii multa morte recepit: ut sit gladium cum multo cruore: & sic iherunt Purpuream uomit ille animam: secundum eos: qui dicunt animam esse sanguinem, ¶ Recepit: eduxit: ut Hastamque recepat Ossibus hærentem, ¶ Vina refert: proprie quæ paulo ante potauerat, ¶ Hic furto feruidus instat: scilicet Euryalus: qui scilicet latenter: ut sit furto nocturno prælio, Nam fures ideo dicti sunt quod furuo: id est nigro tempore furta committunt: aut re uera furto feruidus: quia Mesapi galeam sustulit: Rhamneris phaleras, ¶ Religatos: non solutos: sed diligenter ligatos: unde addidit re: id est ex militari consuetudine optime ligatos, ¶ Lux inimica: proditrix.

EDONA. Temere: ostendit hos ita uino fuisse oppressos: ut cecidisse potius quam corpora ad quietem tradidisse uiderentur, ¶ Secat: quod non fit sine mora, Hoc ueniebat ex securitate agentis & ignoratione patientis ex nimia ebrietate, ¶ Deo uictus: ostendit hunc sola ebrietate oppressum esse, Vigilantem hic loco timore perit: qui nec clamare: nec ire contra ausus est, ¶ Purpuream: purpura nigra est cum rubore: sic sanguis propter copiam uini nigrior in eo fuerat, ¶ Instat feruidus: occasio rei gerendæ illum accedebat, Ostendit autem hos non motos esse præcio rerum sed gloria qua abstulerunt solum ea quibus ornarentur.

ACHRI. Audendum dextra: quia animo ut uerbis non fat esset: nunc in tanta occasione, ¶ Colliguntur: enim hæc omnia quæ rhetores sub signo in coniecturali reponunt, sicut tempus spaciū occasio: Ex quibus sequitur spes perficiendi & spes celandi, ¶ Consule longe: ita consule ut longinquum spaciū oculis lustrando explores, ¶ Vasta: nam quis locus magis uastus esse potest quam qui habitatoribus uacuatur, ¶ Lato limite: quia latum spaciū hominibus euacuabo, ¶ Proflabat: maior inest in dormientibus anhelitus, ¶ Augur: uide Serui,

Vel dic quod per transitum spernit huiusmodi artes uaticinandi tanquam ex maiori parte mendaces, Ex hac autem temeraria cæde ostendit plus longe prodesse consilium prudentium: quam iuuenum audaciam: nam si hic cautus egisset tutus euadere cum socio potuisset, ¶ Deo: uel somno uel baccho, ¶ Protinus: iugiter perseueranter, ¶ Absistamus: recte illi quæ ætate præibat sapientius consilium dat, ¶ Inimica: nobis quæ tenebrarum beneficio freti hæc audemus,

Vina simul: prior Hyrtacides sic ore locutus.

Euryale audendum dextra: nunc ipsa uocat res:

Hac iter est: tu: nequa manus se attollere nobis

A tergo possit: custodi: & consule longe.

Hæc ego uasta dabo: & lato te limite ducam.

Sic memorat: uocemque præmit: simul ense supbū

Rhamnetē aggredit: qui sorte Tapetibus altis

Extractus toto proflabat pectore somnum:

Rex idem: & regi Turno gratissimus augur:

Sed non augurio potuit depellere pestem.

Tres iuxta famulos temere inter tela iacentes:

Armigerumque præmit Rhamni: aurigamque sub ipsis

Nactus equis: ferroque secat pendentia colla.

Tū caput ipsi aufert domio: truncumque relinquit

Sanguine singultantem atro: reperfacta cruore

Terratorumque madent: necnon tamyrumque: lamamque

Et iuuenem Serranum: illa qui plurima nocte

Luserat insignis facie: multoque iacebat

Membra deo uictus: felix si protinus illum

Aequasset nocti ludum: in lucemque tulisset.

Impastus ceu plena Leo per ouilia turbans.

(Suadet enim uesana fames) maditque: trahitque

Molle pecus: mutumque metu fremit ore cruento.

Nec minor Euryali cædes: incensus & ipse

Perfurrit: ac multam in medio sine nocte plebem

Fadumque: Hebesumque subit: Rhetumque: abarimque

Ignaros: Rhetum uigilantem: & cuncta uidentem:

Sed magnū metuens se post Cratera tegebat.

Pectore in aduerso totum cui cominus enssem

Condidit assurgenti: & multa morte recepit.

Purpuream uomit ille animam: & cum sanguine mixta

Vina refert Moriens: Hic furto feruidus instat:

Iamque ad Mesapi socios tendebat: ubi ignem

Deficere extremum: & religatos rite uidebat

Carpere gramem equos: breuiter cum talia Nisus:

(Sensit enim nimia cæde: atque cupidine ferri)

Absistamus ait: nam lux inimica propinquat:

ESER. Poenarum exhaustū satis est: bene exhaustū: ut ostendat eos avidos cædis fuisse & eroris hostilis. Via facta p hostes: ut Hæc ego uasta dabo & lato te limite ducā. Euryalus phaleras rhamnetis & aurea bullis Cingula tyburri: phalera ornamenta equorū sunt: & est sermo græcus τα φάλαρα enim dicūt Cingulum autem hominum generis est neutri. Nam animalium genere fœminino dicimus has cingulas. Tyburri remulo ditissimus olim Quæ mittit dona: Consuetudo erat apud maiores: ut iter se homines hospitii iura mutuis muneribus copularent: uel in præsentī: uel per iternūcios. Sensus ergo nunc talis est Cedicus quidā Remulo quū eū sibi absens hospitio uellet adiungere: misit phaleras & cingula bullis aureis: hoc est clauis isignita. Remulus moriens nepoti suo cognomini hæc reliquit: qui postea uictus a rutulis est & occisus: post cuius mortē apud Rhamnetē rutulū reperta sunt hæc mūera. Quod autem dixit Tyburri Remulo: aut tyburтино itelligamus: hoc ē de Tybure: ut sit datiuus ab appellatiuo ueniēs hic Tyburs aut Tyburte: hoc ē filio Tyburri ab eo quā est hic Tyburtus huius Tyburri: ut sit tyburri remulo: sicut deiphobe glauci. Suo moriens dat habere nepoti: Remulo: quē supra auo cognominē diximus. Nā quoties aperte nō ponit nōmē filii: uel nepotis: cognominē eū esse itelligimus auo uel pri: quorū nomē apte positū iueniē: & ecōtra si filii uel nepotis nomen positū fuerit: p̄missū aut parētū cognomines eos itelligamus necesse est. Post mortē, in nepotis Remuli secūdū supra dictū sē sū. Nā Dōar⁹ dicit post mortē nisi & Euryali bello potiti sūt rutuli: quā nō p̄cedit: si diligēter aduertas. Sāc sciēdū hūc locū ēē unū de xii. Virgīlii siue per naturā obscuris: siue insolubilibus: siue emēdādis: siue sic relictis: ut a nobis p̄ historiæ antiq̄ ignorātiā ligde nō itelligant. Neq̄q̄: nō fruiturus: & est neq̄q̄ aptat: non neq̄q̄ fortibus. Galeā mesapi: nō occisi mesapi abstitit galeā: nā dimicaturus ē paulopost sed inuenit iacētē & sustulit. Cristisq̄ decorā: bene præmittit dicēs decorā. Nā eius splēdor̄ prodēte Euryalus capis. Excedunt castris: rutulorū scilicet Nā supra dicit Castra inimica petūt. Vrbe latina: nō est contrariū illi loco ubi ait: Sepit se tectis: rerūq̄ reliquit habēas: quā mō a latia urbe auxilia uenire cōmemorat. Itelligimus enim Latinū in p̄cipio discordiæ & tumultus paululū se abstīnuisse: postea tamē nec suorū copias: nec propria denegasse cōsilia. Nā eū & cœtui & fœderi-

Pœnarū exhaustum satis est: uia facta p hostes.
 Multa uirum solido argento pfecta relinquūt
 Armaq̄: Cratera q̄: simul pulchrosq̄ tapetas.
 Euryalus phaleras Rhamnetis: & aurea bullis
 Cingula Tyburri Remulo ditissimus olim
 Quæ mittit dona: hospitio cū iungeret absens
 Cedicus: ille suo moriens dat habere nepoti.
 Post mortem Rutuli bello: pugnaq̄ potiti.
 Hæc rapit: atq̄ humeris neq̄q̄ fortibus aptat.
 Tum galeā Mesapi habile: cristisq̄ decoram
 Induit. excedunt castris: & tuta capeffunt.
 Interea præmissi equites ex urbe latina:
 Cætera dum Legio campis instructa moratur:
 Ibant: & Turno regi responsa ferebant.
 Tercētum scutati omnes Volscente Magistro.
 Iamq̄ p̄pinquabant castris: muroq̄ subibant:
 Cū procul hos leuo flectentes limite cernunt.
 Et galea Euryalum sublustri noctis in umbra
 Prodidit imēorē: radiisq̄ aduersa r̄fulsit. (scēs.
 Haud temere ē uisū: cōclamat ab agmie Vol-
 State uiri: q̄ causa uiæ est: q̄ ue estis in armis:
 Quo ue teneris iter: nihil illi tendere contra.
 Sed celerare fugam in siluas: & fidere nocti.
 Obiiciunt equites sese ad diuortia nota

bus interfuisse dicturus ē. Legio cāpis instructa morat: p̄prie. Nā legiones peditū sunt: turmæ uero equitum. Tercētum: quia romani equites primo tercētū fuerūt: de singulis. n. curiis deni dabantur: quas triginta suis se diximus. Scutati oēs: nō clipeatis. Nā clipei peditū sunt: scuta uero eqtū: ut hæc breuiora: illi uero longiores. Volscēte magistro: proprie. Nā magister equitū dicitur. Muro: troiāorū. Leuo limite: respiciēs sitū regio- nis locutus est. Sublustri noctis in umbra: sublustris nox est habēs aliquid lucis. Hor. Noctē sublustri nihil p̄rer astra uidit & undas. Radiis: lunaribus. Haud temere: particula hæc mō sine causa significat: alias fortuito: alias male: alias iprouide: quæ pro loco itelligunt. Nihil tēdere cōtra: hoc est nihil ei responderūt: nā tēdo contra sermonem tuum: est respondeo tibi: tendo contra tuum iter: est occurro tibi: ergo nihil cōtra tendebat: id est nihil respondebant econtra. Ad diuortia: ad diuerticula uiæ militaris. Ter. Vbi ad ipsum ueni diuerticulum. Diuerticula autem sunt semitæ transuersæ: quæ sunt a latere uiæ militaris.

CDONA. Nequiq̄: quia omnia in morte perditurus erat. Sublustri: umbra noctis quæ sereno cœlo habet aliquid luminis. State: mira breuitate omnia interrogat.

CHR. Exhaustū: cōuēiēter dictū in cædis avidos. Reliquūt: nō. n. auaritiæ cā: sed gloriæ cupiditate illa egerāt. Euryalus phaleras: hæc at cupiebāt: ut eēt p̄petuū testimoniū suarū uirtutū. Neq̄q̄: quā nō erat illa possessurus. Habile: itarco Mesapi potiusq̄ alius quoniā illi sibi q̄drabat: nā habile id dicimus quā q̄drat. i. q̄ optime h̄et & pro nostro arbitrio tractare possumus. Ergo in priō libro. Habileq̄ humeris suspēderat: habile ergo. i. q̄ neq̄ laxior capiti: neq̄ angustior eēt: sed ita q̄draret ut cōmode se h̄et. Excedūt castris: usi sunt se cūda fortia in castris: sed quoniā nimis diu illa sunt abusi dephēsi sunt ab eqtibus quos si maturius recessissent nec tāta stragē edere uoluissent facile euassissent. Morat: p̄p nimiā turbā & maiora ipedimēta nō ita facile p̄fici pōt immemorē: iprouidū. nō. n. meminit quā sciebat. Reflexione radiorū lunæ in illa posse illos qui tenebras q̄rebant prodi. Obiiciunt equites ad diuortia: proprie diuortia sunt: unde aquæ cadentes in diuersa defluunt: ut uidemus a iugis montiū: sed hic diuortia appellat diuerticula. i. uiæ quæ a frequētiōri uiā diuertuntur.

CSER. Abitūq; coronant: melior ē lectio abitū: q̄ aditū Cingūt enim siluā: ne habeant unde abire possint. **Ducebat** semita calles: legitur & lucebat: q̄ si est rara pro raro accipiendū est: ut sit raro lucebat: herbas scilicet in aliquibus locis interuenientibus: si ducebat: intelligimus inter calles pecorū rarā fuisse semitā: hoc est hominū uiam. **Euryalū** impediūt: impedio te per accusatiuum dicimus: & casus mutari nō potest: nisi deferas uerbū: ut si dicas **Impedimēto** mihi est. Sciendum sane multas cōferri in Euryalū excusatiōes. **Nifus** abire: bene meminit uelocitatis: quam ei in q̄nto dedit: ut **Primus** abire: lōgeq; ante oīa corpora Nifus **Emitat**. **Imprudēs**: scilicet re manētis Euryali. **Albā** de noīe: uel porcā: uel ciuitatis: uel regis albāt: cui successit Procas. **Infelix** qua te regione reliq; se infelicē dicit: qui dolet non illum propter quē dolet. **Iter** omne reuoluēs: scilicet siluā **Urbanus** hucusq; uerba Nifi uult esse. **Alii** poetæ dāt rursus perplexum iter omne. **Signa** sequentū: militatē sonum dicit: q̄ uariū est: nā interdū canit: ut isequantur eos qui fugiūt: interdū receptū. **Nec** longū in medio tēpus: inter auditū sonum & uisum Euryalum. **Oppressum** rapit: quem iam oīs manus rapit: nam male q̄dam uidens rapit accipiūt: q̄ si admitteris: uacat **Quē** iā manus omnis. **Pulchram** properet per uulnera mortē: gloriosum enim est pro amico perire: & pulchrā ex persona poetæ dictū est. **Tu** præsens nostro succurre labori: non dicit quā præsens es: sed præsens succurre labori: id est ilico statim. **Siqua**: qua uacat: & hic & in sequenti. **Suspēdi** ue tholo: tholos proprie est ueluti scutum breue: quod in medio tecto est: in quo trabes cōeunt: ad quod dona consueuerant suspendi: bene autem uēatorem nomen inducit inuocare siluarum. **Turbare** globum: sana petitio. Nam q̄ impossibile uincere fuerat: petit ut saltē perturbet telorū beneficio. **Rege** tela per auras: p̄ noctē in qua sine auxilio numinis: rectus iactus esse nō potest. **Ferrum** conicit hasta: de ferro ad hastā trāsit. **Conicit** pro conicit. Nā conicit antiquū est.

CDONA. Silua: Breuis descriptio: & quā ea sola continent quā errorē Euryalo facere possint: hęc separati sunt quos discerni nō oportuit. **Euryale** infelix: duplex ē lectio uel infelix Euryale uel euryale: ego infelix qua regione reliqui te: sed magis ad se refert cui labores & picula iā pacta repetēda sint. **Fraude** loci: iam liberat Nifum ab inertia. **Tu** dea: ut possis. **Astrorum** decus: q̄ rogat: ut bēuolā reddat. **Siq;** ostendit interitum quod nihil proficeret: nisi pro se pater fecisset. **Tholū** autē dicit medietatem tecti in rotundum collecti. **Petit** autem quod facile est non liberationem sui & socii: sed turbationem globi.

CHRI. Aditum: locum per quem abire possent. **Horrida** aspera: & sentibus nisi paucis callibus iua tenebrā ramorū. **Rara** p̄ occultos calles: snia est nō solū uia: sed ne semitā quidem fuisse: sed raros calles q̄ pro semita essent: nam de actu uia semita tramite & calle dictum est. **Possimus** legere q̄ semita rara ducebat per occultos calles: ut ostenderet semitam non iugem fuisse sed modo se semitam prebere: modo ita tenuem reddi: ut in calles qui minores sunt: & eos quidem uix apparentes desineret. **Fallitq;** sentētia est q̄ ex timore amisit cognitionem itineris: quod tenere propter regionis & uiarū ambiguitatem difficile erat. **Rurfus**: retro. **Perplexum**: implicitum: ambiguū. **Quid** faciat: dubitatio est quā apud oratores maxime mouet pathos. Est enim dolentis: uel irascentis dubitare quid agat: ut **Dido** En quid agam? rursus ne procos irrisa priores experiar? & de orptheo: **Quid** faceret? quo se raptabis coniuge ferret? **Ocius** abducto: ne in magna quidem trepidatione suā fortitudinis oblitus est. **Verum** occultius nos admonet poeta non esse prudentis sese fortunæ credere. Nam quā paulo ante sese lætam ostenderat breui penitus aduersa facta est. **Tu** dea: omnes homines naturæ impulsu in rebus dubiis diuinum fauorem quærunt: sed recte hic nocturno tempore in siluis eam deam quā & nocti & siluis præest iuocat. **Hyracus**: qui uenator uenatricem colebat. **Calidum** flumē: frigidus nam propterea moriens frigescebat: quoniā sanguis quo corpora calent omnis uno momento fluebat.

Hic: atq; hic: omnemq; abitū custode coronāt.
Silua fuit late dumis: atq; **Illice** nigra
Horrida: quā densi complerant undiq; sentes.
Rara per occultos ducebat semita calles.
Euryalum tenebrā ramorū: onerosaq; præda
Impediunt: fallitq; timor regione uiarum.
Nifus abire: iamq; imprudens euaserat hostes
Atq; lacus: qui post Albā de nomine dicti
Albani: tū Rex stabula alta Latinus habebat.
Ut stetit: & frustra absentem respexit amicum:
Euryale infelix qua te regione reliqui:
Qua ue seqr̄: rursus p̄plexū iter oē reuoluens
Fallacis siluæ: simul & uestigia retro
Obseruata legit: dumisq; silentibus erra.
Audit equos: audit strepitus: & signa sequentū.
Nec lōgū in medio tēpus: cū clamor ad aures
Peruenit: ac uidet Euryalū: quem iā manus oīs
Fraude loci: & noctis subito turbante tumultu
Oppressum rapit: & conātem plurima frustra.
Quid faciat: qua ui iuuenē: q̄b; audeat armis
Eripere: an sese medios moriturus in hostes
Inferat: & pulchrā properet p̄ uulnera mortē:
Ocyus adducto torquens hastile lacerto
Suspiciens altam Lunam: sic uoce precatur.
Tu Dea: tu præsens nostro succurre labori.
Astrorum decus: & nemorum Latonia custos:
Siqua tuis unq; pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit: siqua ipse meis uenatibus auxi:
Suspēdi ue Tholo: aut sacra ad fastigia fixi.
Hūc sine me turbaſ globū: & rege tela p̄ auras.
Dixerat. & toto connixus corpore ferrum
Cōiicit: hasta uolās noctis diuerberat umbras.

CSER. Aduersi in tergū sulmonis ibiq; frangit: tergū p' tergus dixit, Salustius: Tergis uicebāt pro tergori/ bus ut intelligamus hastā in scutū uenisse: & illic esse collisam: ut frangit sit collidit: fissoq; scuti: ligno ēt pcor/ dia penetrasse: aliter nō procedit. Nā si hastā re uera fractā accipiamus: ratione caret qd' dicit Fisso transit pcor/ dia ligno. Alii re uera in tergū uolunt esse percussum: quod falsum est: nam quo modo ante fissum est lignū: & sic p'cordia penetrata? Sciendū tamē locū hunc esse de iis: quos diximus supra, ¶ Hoc acrior idem qd' latuerat: & quod ei primus prospere processerat iactus, ¶ Telum librabat ab aure: gestus iaculantis exprimitur: aut n. ab

Et uenit aduersi in tergum Sulmonis: ibiq;
Frangitur: ac fixo transit p'cordia ligno.
Voluitur ille uomens calidū de pectore flumē
Frigidus: & longis singultibus Ilia pulsar.
Diuerſi circūspiciunt: hoc acrior idem
Ecce aliud summa telum librabat ab aure:
Dū trepidant: ite hasta Tago per tempus utrūq;
Stridens: traiectoq; hæsit tepefacta cerebro.
Sæuit atrox Volſcens: nec teli cōspicit usquam
Auctorem: nec quo se ardens immittere possit.
Tu tamen interea calido mihi sanguine pœnas
Perſolues amborum inquit: simul ense recluso
Ibat in Euryalum: tum uero exterritus amens
Conclamat Nisus: nec se celare tenebris
Amplius: haud tantū potuit perferre dolorem.
Me: me: adsum qui feci: in me cōuertite ferrum
ORutuli: mea fraus omnis: nihil iste nec ausus
Nec potuit: cælum hoc: & cōscia sidera testor.
Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
Talia dicta dabat: sed uiribus ensis adactus
Transadigit constas: & candida pectora rupit.
Voluitur Euryalus leto: pulchrosq; per artus
It cruor: inq; humeros ceruix collapsa recūbit.
Purpureus ueluti cum Flos succisus aratro
Languescit moriens: lasſo ue Papauera collo
Demisere caput: pluuia cum forte grauantur.
At Nisus ruit in medios: solumq; per omnes
Volſcentem petit: in solo Volſcente moratur:
Quē circū glōerati hostes hic cōmīus: atq; hic
Proturbant: instat non segnius: ac rotat ensem
Fulmineum: donec Rutuli clamantis in ore
Cōdidit aduerso: & moriēs aiām abstulit hosti.
Tum super exanimem sese proiecit amicum
Cōfossus: placidaq; ibi demum morte quieuit.

Est n. celerissima: ut si possit auertat hostes ab amico: & se ita offert ut non sit uolētibus ulcisci quærendus, ¶ Ni/ miū ifelicē: qā & suæ & amici mortis cā fuit, ¶ Trāsadigit. co. q. d. potuisset tanta pietate cōmoueri hostis si ictū/ iā illatū potuisset reuocare. Descriptiōe at mortis Euryali: & cōparatiōe maximū iplet pathos, ¶ Cādida pe. ru.
Amō ē pathos, ¶ Pulchrosq; p' arā pulchritudine deturpata, ¶ At nisus ruit: nulla alia superat cōsolatio nisi: ut
ultus amicū sup illū recūberet: unde ait Placidaq; ibi demū morte quieuit. Quā at hoc sūmū amicitia exēplū fu/
it eos fortunatos appellat cū tā p'clara res iter mortales amicitia fuerit: ut etiā in extrema calamitate pp illā for/
tūati appellari possint, ¶ Si qd. m. c. p. poetæ officii iplet: q bonorū misereri debēt eosq; laudare & malos odisse
atq; infectari: hinc Horatius. Ille bonis faueat & consilietur amice Et regat iratos & amet peccare timentes: &
paulopost deosq; precetur & oret ut redeat miseris habeat fortuna superbis, Pollicetur autem præmium quo
hominibus gloriæ cupidis: nullum maius esse possit famam: scilicet perennem.

aure: aut a latere tela iaciunt, ¶ Per tps utrūq; cōgrue
dicit telū per tps utrūq; transisse. Ait n. diuerſi circū
spiciunt: hoc est huc & illuc circū ora ferunt: per q op
portunitatē potuit telū tēpus utrūq; transisse. Aſper
tamē dicit per tps utrūq; hoc est iter tps utrunq; : ut
econtra Hūc iter fluuiō tyberinus amœno. i. per hūc:
qd' si est: intelligimus eū in frōte esse uulneratū, ¶ Te
pefacta cerebro: alibi Et fixo ferrū in pulmone tepe/
sciū, ¶ Interea: donec ille iuenitur, ¶ Perſolues ambo/
rū: aut occisorum: aut tuas & Nisi. Nā duos eos fuisse
nouit: supra enim ait, State uiri, ¶ Me me: subaudi in
terficate: & ē iterrupta elocutio dolore turbati, ¶ Nec
potuit: ualidior argumentatio ex impossibilitate: ut
Quid troes potuer? Itē Nō ea uis aiō: nec tāta supbia
uictis, ¶ Tātū infelicē nimū dilexit amicū: cōtra illud
Cur ergo uēit? dicit tātū ai cū dilexit: ut cū nihil pos/
set: tamē uēiret, ¶ Voluit euryalus leto: aut septimus
est: aut datiuus. Sed si datiuus est: figuratū est. in le/
tū: ut It clamor cælo, ¶ Purpureus ueluti cū: flos suc/
cisus aratro Languescit: habet ratio cōparationis. Vi
detur enim euryalo Hyacinthū cōparare: qui pulcher
rimus fuit: & post mortem in florem conuersus est.
¶ Lasſo ue papauera collo dimisere caput: Homeri ē
& cōparatio & figura. Nā & ille sic ait: ut multorum
unū diceret caput.

ΜΗΝΩΝ ΔΩΣ ΕΤΕΡΩΣΕ ΝΑΡΗ ΒΑΛΕΝ: ΗΤΕΥΙ ΝΗΠΟ
ΝΑΡΠΩ ΒΡΙΘΟΜΕΝΗ ΝΟΤΙ ΗΣΙ ΤΕ ΕΙΣΡΙ ΝΗΣΙ,
¶ Volſcētē petit: appetit. Petitiones n. pprie dicimus
impetus gladiatorū: unde Cice. Quot ego tuas peti/
tiones ita cōiectas: ut uitari nullo mō possent: parua
quadam declinatione cōcutiunt: & ut aiunt corpore
excussit, ¶ Proturbāt: cōfodiunt: Vnde paulopost cō/
fossus, ¶ Non secius: nō segnius q uulneratus, ¶ In ore
condidit aduerso: archaismos est: ut supra Pectore in
aduerso totū cui comīus ensem Cōdidit, ¶ Placidaq;
ibi demū morte quieuit: aut ppriū epithetō est mortis:
aut ex affectu parētis dictū ē: q cū amico moriebat.

CDONA. Summa librabat ab aure: sūma copia
scriptoris: nam supra dixit abducto lacerto, ¶ Sæuit:
Crescit ira quoniā auctor facti nō apparebat, ¶ Pur/
pureus: At totum corpus refertur hæc comparatio.
Papauer uero ad ceruicem & ad caput, ¶ Dum do/
mus: Ostendit omnia uentura ad finem.

CCHRI. Tū uero exterritus: Quāta sit uis amici/
tia appet cū p amici salute seipſū pdat, ¶ Exterritus:
nō sibi sed amico timēs, ¶ Amēs: nā ex nimio timore
mētē amiserat, ¶ Me me adsum: efficacissima oratio.

Aeneidos

¶ SER. Siquid mea carmina possunt: uerecūde ad euitādā arrogātiā dictū. **¶** Domus: familia. **¶** Capitoli immobile saxum. **¶** Accolet: In urbe roma tēplū Iouis nō fuit: qđ quū iam deuotum a Prisco Targnio uellet supbus Targnius ædificare: cœpit auguriis captare: qđ mōs huic tēplo esset aptissimus: & quū in omnibus tarpeius eēt inuērus: in quo erāt multa diuerforū numinū sacella: actū est ut exinde ad alia tēpla numina euocarent sacrificiis: quo posset libere & sine piaculo tēplū Iouis ædificare. Cūq; omnes diuilibenter migrassent: Terminus solus: hoc est limitū deus abscedere noluit: sed illic remāsit. Tunc de hoc ipso sacrificatū est: & deprehensum qđ terminus cū Ioue remanens æternū urbi imperium cum religione significaret: unde in capitolio prima pars tecti patet: quæ lapidem ipsum terminum spectat. Nam Termino nō nisi sub diuo sacrificabatur. Hinc ergo nūc dixit Capitoli immobile saxū. **¶** Accolet: quia Terminus nō est reuulsus de loco. **¶** Præda rutuli spoliisq; potiti: nō solum suis armis eos exuerūt: sed etiā illa præda: q̄ rutulis fuerat ante detracta. **¶** Serranoq; numaq; decima antapodosis: q̄ fit quoties commemorant ea: quæ nō sunt ante prædicta. **¶** Tepidaq; recentē cæde locū: hypallage: tepidū locum recentē cæde: unde multi legūt Tepidumq; recentē cæde locum: sic alibi Tepidusq; cruor fumabat ad aras. **¶** Spumantes sanguine riuos: spumas tūc habet sanguis: quū effunditur. Nā postea cōquiescit: unde bene dixit spumantes riuos: quia p̄misit Seminecesq; uiros. **¶** Iā rebus luce reiectis: supra Et rebus nox abstulit atra colorē. **¶** Cogit quisq; suos: comites. **¶** Iñā plena ē Aerataq; acies. **¶** Acuunt rumorib; iras: quia duo ausi sunt per eorū castra trāsire. **¶** Euryali & nisi: uolunt nonnulli clamorē esse militū: sed melius hoc a poeta dictū accipimus: nam rutuli eorū nō no uerūt nomina: ut sit Quin etiam capita euryali & nisi præfigunt in arrectis hastis: & cū magno clamore comitantur. **¶** Cingit amni: amne debuit dicere: nū quā enim in i bene exeunt: nisi quæ communis sunt generis: ut docilis agilis: sed ideo ausus est: ita p̄dere ablatiū: quia ut supradiximus: apud maiores hic & hæc amnis dicebatur: ueruntamen quæ duas habent cōsonantes ante is in i & in e ablatiū mittunt: ut ignis igne uel igni: Vir. Vulnus alit uacui & cæco carpit igni: & uectis uecte uecti: Terē. in eunucho cū uecti dorax. **¶** Tenēt fossas: tuent defendunt. **¶** Nota nimis miseris: hoc plus cōmouebant: quoniā etiā abstulit uultus nec dum agnitionis amiserant notas. **¶** Excussi māibus radii: bene excussi q̄si nesciēti: q̄si diceret piecti: radii sunt textoris istrumēta. **¶** Fœmineo ululatu: ipatiēti: ut Fœmineo p̄dæ & spoliisq; ardebat amore. **¶** Prima petit: ideoq; prima: quia solēt in extrema necessitate etiā mulieres muros ascendere: ut ipsæ de muris matres. **¶** Non illa uirum non illa pericli: unum pudoris est: aliud salutis.

¶ DONA. Victores: irrisorie: tanq̄ qui magnum putarent: si trecenti duos uicerint: cū duo tres intere missent. **¶** Duri: durantes in labore. In matre aut euryli ostendit quid possit dolor: cum oblita sexus: & etatis tantum fureret. Deniq; accusat eorum quæ & si facta fuissent: nihil tamen prodesse.

¶ CHRI. Siquid mea carmina possunt: propter modestiam hac conditione pollicetur. **¶** Dum domus: non erat ignarus poeta omnia mortalia ad interitum tandem uentura: sed uoluit propter fauorem captandum æternitatem romano imperio ominari. Est ergo sensus. i. dum romani qui ab aenea sunt: quorum caput domus est iulia colet capitolium. i. romam: cuius capitolium arx est. **¶** Pater: rex & princeps: cuius munus est: ut suæ fidei deditos ueluti filios regat. **¶** Pater: quoniam senatores qui patres appellabant consilio suo cuncta administrabant. **¶** Armis circumdatus ipse: Oportet. n. prouidētem ducē nō uerbis solū: sed exēplo sui alios ad arma excitare. Ergo nō inermis sed armatus uocabat. **¶** Nota nimis miseris: nam idcirco stant mœsti quia nimis nota. **¶** Excussi manibus radii: pathos a luctu sepe mouet: ut in hoc loco. **¶** Pennata: quasi celeri uolatu. Nā rerum infœlicium uelocissima fama ruit.

Fortunati ambo: siquid mea carmina possunt:
Nulla dies unq̄ memori uos eximet æuo:
Dum domus Aeneæ Capitoli immobile saxū
Accolet: imperiumq; Pater Romanus habebit.
Victores præda Rutuli: spoliisq; potiti
Volscentē exanimem flentes in castra ferebāt,
Nec minor i castris luctus Rhamnete reperto
Exanguis: & primis una tot cæde peremptis:
Serranoq; Numaq;: ingens cōcursus ad ipsa
Corpora: seminecesq; Viros: tepidaq; recentem
Cæde locum: & plēos spumanti sanguine riuos,
Agnoscent spolia inter se: Galeamq; nitentem
Mefapi: & multo phaleras sudore receptas.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Iam sole infuso: iam rebus luce reiectis
Turnus in arma uiros armis circumdatus ipse
Suscitat: ærataq; acies in prælia cogit.
Quisq; suos: uariisq; acuunt rumoribus iras:
Quin ipsa arrectis (uisu miserabile) in hastis
Præfigunt capita: & multo clamore sequuntur
Euryali: & Nisi.
Aeneadæ duri murorum in parte sinistra
Opposuerunt aciem: nā dextera cingitur amni:
Ingenteisq; tenent fossas: & turribus altis
Stant mœsti: simul ora uirum præfixa uidebāt
Nota nimis miseris: atroq; fluentia tabo.
Interea pavidam uolitans pennata per urbem
Nuncia Fama ruit matrisq; adlabitur aures
Euryali: at subitus miseræ calor ossa reliquit.
Excussi manibus Radii: reuolutaq; Pensa:
Euolat infelix: & fœmineo ululatu
Scissa comam: muros amēs: atq; agmina cursu
Prima petit: non illa Virum: non illa pericli:
Telorūq; memor: Cælū dehinc q̄stibus implet.

CSER. Hunc: id est talē: & est cōquestio matris Euryali plena artis rhetorica. Nā penē omnes partes habet de misericordia cōmouenda a Cicerone in rhetoricis positas. ¶ Hunc te aspicio: a qualitate cædis. ¶ Sera meæ: Euāder mea sola: & sera uoluptas. ¶ Potuisti liquere solā: ab intercepto solatio. ¶ Crudelis: qui potuisti linquere solā cū pius esses. ¶ Affari extremū: cum mos fuisset dicere uale uale Anchises: Sic o sic positū affati discedite corpus. Terentius *Quin igitur dū licet mecū loquimini Antipho.* ¶ Nec tua funera mater: id est funera. Nam apud maiores funereas dicebāt eas: ad quas funus pertinet: ut sororem matrem: nā præfica: ut supra diximus:

Hunc ego te Euryale aspicio: tu ne illa senectæ
Sera meæ requies: potuisti linquere solam
Crudelis: nec te sub tanta pericula milium
Affari extremum miseræ data copia Matri,
Heu terra ignota Canibus data præda Latinis
Alitibusq; iaces: nec te tua funera Mater
Produxi: pressive oculos: aut uulnera laui
Veste tegens: tibi quam noctes festina diesq;
Urgebam: & tela curas solabar aniles.

Quo sequar: aut q̄ nūc art?: auulsaq; membra
Et funus lacerum Tellus habet: hoc mihi de te
Nate refers: quæ sum terraq; mariq; secuta:
Figite me: si qua est pietas: in me omnia tela
Coniicite o Rutuli: me primā absumite ferro.
Aut tu magne Pater Diuom miserere: tuoq;
Inuisum hoc detrude caput sub Tartara telo:
Quādo aliter nequeo crudelē abrūpere uitā:
Hoc fletu cōcussū animi: mœstusq; per omnes
It gemitus: torpent infractæ ad prælia uires.
Illam incendentes luctus: Idæus: & Actor
Ilionei monitu & multum lachrymantis Iuli
Corripiunt: interq; manus sub tecta reponūt.
At tuba terribilem sonitum procul ære canoro
Increpuit sequitur clamor: cælumq; remugit.
Accelerant acta pariter Testudine Volsci.

CHRI. Hūc: talē. ¶ Tu ne ill senectæ: pathos ab eo q̄ ē p̄ter sp̄e. ¶ Euolat infœlix: nā potuit furor aī ex dolore excitatus imbecillitatē senectutis superare: & foeminae audaciā afferre. ¶ Heu terra: magna uis eloquētia: quæ ēt ex inanibus rebus maxias apud imprudētes tragœdias citat. Hæc n. cōquerit ueluti si miserimū sit in ignota terra in sepultū canibus laniandū relinq. Vnde & *Homæουτους δελωρια τευχη νυνεσιω οιω νοισι τεπασι:* ad huiusmodi iacturā sapientes q̄ sunt nihili faciunt. Ergo aut Anchisæ tanto uiro dignā sententiā dedit: dixit. n. Facilis iactura sepulchri: sic nūc mulierē a muliebri perturbatione abesse noluit. Ille ergo ueluti aliter Diogenes q̄ ad sepulturam pertinent contemnit: hæc uel ex eo filium infœlicissimum putat quod illa cauerit. Lamentatio autem & discursus per muros huius mulieris de Andromache uirum lugente sumpta est. ¶ Artus auulsaq; mēbra Et funus lacerū: expoliatio ē. Idē. n. dicit pluribus uerbis ut in re atrocissima diutius detineat auditorē: & sic maiorē citet cōmiserationē. ¶ Hoc mihi de te nate refers: singula uerba uim maximā afferūt ad cōmiserationē captādā. Hoc. s. rātū lectū cū ego cōtra meæ te senectuti summā uoluptatem sperarē. ¶ Mihi: & matri & indulgētissimæ & q̄ tot incōmoda subii ut te frequēter. ¶ De te: in quo oēm sp̄e reposuerā: & a quo oīa mihi iucundissima expectauerā. ¶ Figite me: q̄tus sit luctus: & quāta miseria hinc apparet q̄ loco summæ in se pietatis acceptura sit si multis uulneribus transsossa interficiat. ¶ Aut tu magne p̄: q̄d a rutulis assequi desperat a Ioue poscit. ¶ Torpēt infractæ uires: q̄ oīa durissima in p̄liis pati poterāt. ¶ Hoc pati nō poterāt: ergo quos metus nō p̄turbauit: q̄ fortes essent p̄turbauit luctus qm̄ essent pii. ¶ Illā incēdētē luctus: sapiēs consiliū ut cū torporē ex nimia cōsideratione inferret militibus: a cōspectu eorū amoueret. Ne uiderent: nā ut ait Hora, Segnius irritant q̄ sunt demissa p̄ aures: q̄ q̄ sunt oculis subiecta fidelibus. ¶ At tuba: mira nar ratio in qua cuncta ante oculos ita adducit ut res non solum agi: sed summo animorū ardore geri uideat. Incertumq; sit an acrius rutuli impugnant: an uehementius troiā repugnarēt. ¶ Acta pariter: q̄a una cū clamore agebat.

sunt plantus principes non doloris: funeras aut dicebāt quasi funereas: ad q̄s pertinet funus. ¶ Funus lacerū: dilaniatū cadauer: nā funus p̄ cadauere posuit. ¶ Siqua est pietas: si qua pietas in occidēdo est: in me proberur. ¶ Me primā absumite ferro: unusquisq; n. in propriæ salutis desperatione credit uniuersa etiā posse cōsumi: unde est quod dixit Me primā. ¶ Inuisum hoc detrude caput sub tartara telo: inuisum q̄dem est hoc & odiosum caput: uerum misericordiæ genus est: si me etiā iratus interimas. ¶ Quando aliter nequeo crudelē abrumpere uitā: hinc traxit illū colorē: Iuuenalis Quod facinus dignū tam lōgo admiserit æuo. ¶ Torpent infractæ: antea infractæ: nūc tamen torpent: ut Turnus ut infractos aduerso Marte Latinos. ¶ Lachrymātis Iuli: puero dat lachrymas: cui potest sine pudore: uiris fortibus tantum modo dolorē. ¶ Subtecta reponunt: Homericæ, εἰς δὲ οὐρα φερούσιν. Quod autē dixit corripiunt: non iniuriæ est: ut raptores distrahāt: sed celeritatis: id est raptim tollunt. ¶ At tuba terribilem sonitū: hemistichium Ennii: nā sequentiā iste mutauit. ille enim ad exprimendū tubæ sonitum ait Taratāra dixit & multa huiusmodi Virgīlicum aspera inuenerit: mutat, bene tamen electis uerbis hic imitat sonitum tubarū. ¶ Increpuit: & insonuit & segnitā increpauit. ¶ Volsci: non mirū quia dicit uolscos: cū & Camilla de uolscis sit: ut Et uolscæ de gēte camilla: nāq; pars aliqua Thuscis dat Turno auxilia: quū thuscis dixerimus specialiter Aenææ fauere. Itē ecōtra pars Venetiæ auxiliū præstat Aenææ: quam Turni fuisse superius diximus. ¶ Testudine: testudo est scutorū cōnexio curuata in testudinis modum. Namq; in armorum generibus milites sumunt ab animalibus nomina: ut aries. Salustius In modum hirci militaris.

CDONA. Canibus data præda: non solum morte: sed mortis accidentibus cruciatur.

CSER. Fossas implere parant: uertit ordinem. Nā ante est ut impleatur fossa tollantur ualli: & sic testudine accedatur ad murum: q̄q̄ possumus intelligere etiā ad fossas eos uenisse facta testudine, & Effundere contra: pro prie: tela enim non iaciuntur in subiectos: sed funduntur: & dicēdo omne genus telorum ostendit telum uocari omne q̄d iacit: ut gr̄ci τὰ βέλῃ ἀπο τοῦ βάλῃν: sicut latine tela ἀπο τοῦ τηλῆν. Assueti longo: docet i oib⁹ usū plurimū posse, & In festo uoluebāt pōdere: infesti pōderis, & Nec iā sufficiūt: diu iā nō sustinet, & Armorūq; resoluit tegmīa: piphrausticos: hic ostēdit armorū cōnexionē eē testudinē. Luca, de testudie: At postq̄ uirtus incerta uirorū Perpetuā rupit defeso milite cratē Sigula cōtinui cesserūt ictibus arma, & Hetruscā, p ipse hetruscus, & Vos o calliope, p̄, syllepsis p̄ numeros, erat, n. re ctū uos o musæ aut tu Calliope, & Aspirate: fauete: ut Aspirat primo fortūa labori. Ductū ē uerbū a p̄spei nauigari b⁹: q̄b⁹ uetus dī ἐξουπιον dī spirai, & Oras euoluite, b. narrate nō tm̄ initia: sed et extrema bello rū: nā orā sūt extremitates: ut & meministis, n. diuæ & memorat̄ potestis, differt, n. meminisse ac mēorā cū illud sit memoriter tenere: memorare uero exponere & narrare: Est autem Home, sentētia: ait enim ἐσπετέ νυν μοι μουσαι ολυμπια δῶματ εχουσαι υμεις γαρθεαι εσε παριθετε ιδατε παντα & Turris erat: turres huiusmodi eē ad munitionem ciuitatū & i secūdo legim⁹. Sed hæc plerūq; mobiles sūt: plerūq; fixæ: ut i secūdo Turres ac tecta domorū Mobiles: ut i duodecimo meminit Subiit q; rotas & pontes strauerat altos: & Luca, Stellatis axibus agger erigitur: geminasq; æquates mænia Turres accipit, & Opportūa, i. s. circa portas, & Cauas: patulas, & Opū ui: pōt & hypallage eē: ut sit ope uiriū, & Dens: p̄ tela densa, & Flāmā affixit lateri: affectate, debuit, n. dicere affixit: aut facē aut malleolū nō flāmā, & Quæ, pu, gli scēs: aut & magna facta p̄ uentū, & Hæsit adesis: nō iā adesis: sed q̄d exedit adhæredo, & Malog; uelle fugā: honestissima ē locutio: cū honestius sit forti mala fugere uelle q̄ timere mala quod timidi est non fortis, & DONA. Effūdere: plus ē q̄ mittere, Ille, n. effūdit cui magna ē copia: nec mittēdi pp̄ copiam metuit finē: Præterea ē q̄ emitti nō possūt fundimus & fusa p̄ficiūt ut ē aq̄ calida Pix feruēt & soluta & oleū candēs, Trudere cōtis: nā scalis ad eos pueniebāt, Quāto aut̄ rutulorum laudatur instantia tanto p̄ferunt̄ troiani, & CHRI. Interlucetq; corōa: appellat coronā milites i circuitu mœniū ad p̄pugnacula positos: q̄ ubi loca mūitiora sūt ibi i frequentiores eē solēt, Laudat ergo & troiāos a prudētia: q̄ i paucitate militū ita acies instituerit & rutulos ab animog; robore p̄ illuc puenire cōtēdūt, & Interlucet q̄a pp̄ raritatē lucē admittāt, Vnde apud Pliniū & Columellā iterlucare dictū iuenies cū a uiribus aliq̄ ptē Pāpinorū decerperūt ut pp̄ raritatē sol ad uuas facilius penetret, & Assueti: nā longo usu q̄ p̄cepta omniū magistrōg; supat rē optiē callebāt, & Voluūtq; r. nā pp̄ magitudinē subuehere nō poterāt, & Ruūt: ad ruinā ipellūt, & Parte alia: nihil i tētātū reliquebāt, Alii, n. minus missilibus detrudēbāt a custodia ualli, Alii eo minus: aut urere aut uellere parabāt, & Vos o calliope: ex iuocatiōe rei difficultatē ostēdit q̄ si dicat nō possē tāta Turni facta sine diuino auxilio p̄ferre, Ergo summus imperator ea fecit q̄ summus poeta: nisi deus sibi faueat explicare nō possit, & Vos calliope aspirate: nō sine rōe utit̄ plurali i una musa, Nā p̄ calliopē reliq; intelligit: & iure nā si p̄ singulas priores musas singularū sperarū singulos itelligūt cātus: & p̄ calliopē illog; uniuersog; cōcētū iure ipsa Calliope oēs significabit musas, & Et, n. memorat̄ oras: mecū ut demōstret se q̄dē laboraturū sed sine earū auxilio nihil p̄fecturū, & Oras: extremitates, q. d. narratæ usq; ad extremū: uel horas, i. tempora, & Euoluite: ostēdit uera narratione, & Vasto suspectu: uasta altitudine quo sit altus suspectus, & Certabāt: quia illa expugnata porta facile effringi poterat, & Flammam: Quia p̄cutiēs materia accensa efficit ut flamma apprehenderetur, & Plurima uēto: incrementum p̄ uentū nacta, & Hæsit adhesit: nā quanto magis est lignū flamma: tanto magis adhæret,

Interlu
cere

Et fossas implere parant: ac uellere uallum.

Quærunt pars aditū: & scalis ascēdere muros.

Qua rara est acies: interlucetq; corona

Non tam spissa uiris: telorum effundere cōtra

Omne genus Teucris: ac duris detrudere Cōtis

Assueti longo muros defendere bello.

Saxa quoq; infesto uoluebant pondere: si qua

Possent tectam acie perrumpere: cū tamen oēs

Ferre libet sup̄ter densa Testudine casus.

Nec iam sufficiūt: nā qua globus iminet ingēs

Immanem Teucris molem uoluuntq; ruuntq;:

Quæ strauit rutulos late: amorumq; resoluit

Tegmina: nec curant cæco contendere Marte

Amplius audaces Rutuli, sed pellere uallo

Missilibus certant.

Parte alia horrēdus uisu quassabat hetruscam

Pinum: & fumiferos infert Mezentius ignes.

At Mæsupus equom dormitor Neptūnia ples

Rescindit uallum: & scalas in mœnia poscit,

Vos o Calliope precor aspirate canenti

Quas ibi tū ferro strages: quæ funera Turnus

Ediderit: quem quisq; uirum demiserit Orco.

Et mecum ingenteis oras euoluite belli.

Et meministis, n. Diuæ: & memorare potestis.

Turris erat uasto suspectu: & pontibus altis

Opportuna loco: summis quā uiribus omnes

Expugnare Itali: summaq; euertere opum ui

Certabant: Troes contra defendere saxis:

Perq; cauas densi tela intorquere fenestras.

Princeps ardentem coniecit lampada Turnus

Et flammam affixit lateri: quæ plurima uento

Corripuit tabulas: & postibus hæsit adesis.

Turbati trepidare intus: frustra q; malorum

Velle fugam: dum se glomerāt: retroq; residūt

In partem quæ peste caret: tum pondere turris
 Procubuit subito: & Cælū tōat omne fragore:
 Semineces ad terram immani mole secuta
 Confixiq; suis telis: & pectora duro
 Transfixi ligno ueniunt: uix unus Helenor
 Et Lycus elapsi: quorum primæuus Helenor
 Maxonio regi quem serua Licymnia furtim
 Sustulerat: uetitifq; ad Troiam miserat armis,
 Ense leuis nudo: Parmaq; inglorius alba.
 Isq; ubi se Turni media inter milia uidit:
 Hinc acies: atq; hinc acies astare latinas:
 Ut Fera quæ densa uenantum septa corona
 Contra tela furit: seseq; haud nescia mortis
 Iniicit: & saltu supra uenabula fertur.
 Haud aliter iuuenis medios moritur? in hostes
 Irruit: & qua tela uidet densissima: tendit.
 At pedibus longe melior Lycus inter & hostes
 Inter & arma: fuga muros tenet: altaq; certat
 Prædere tecta manu: lociūq; attingere dextras.
 Quem Turnus pariter cursu: telosq; secutus
 Increpat his uictor. nostras ne euadere demēs
 Sperasti te posse manus: simul arripit ipsum
 Pedetē: & magna muri cū parte reuellit. (gnū
 Qualis ubi aut leporē: aut cādenti corpe Cy-
 Sustulit alta petēs pedib? Iouis Armiger ūcis,
 Quæsitum aut matri multis balatibus agnū
 Marti? a stabulis rapuit Lupus: undiq; clamor
 Tollitur: inuadunt: & fossas aggere complent.
 Ardentes tædas alii ad fastigia iactant.
 Ilioneus saxo: atq; ingenti fragmine montis
 Lucetium portæ subeuntem: ignesq; ferentem:
 Emathiona Liger: Chorinæum sternit Asilas.
 Hic iaculo bonus: hic longe fallente sagitta.
 Ortygium Cæneus: uictorem Cænea Turnus:
 Turnus Itin: Cloniūq;: Dioxippū: promulūq;
 Et Sagarim: & summis stātē p turribus Idan.
 Priuernū Capys. hūc priō leuis hasta Themil-
 Strixerat: ille manū piecto tegmic demēs (læ
 Ad uulnus tulit. ergo alis allapla sagitta
 Et leuo infixæ est lateri manus: abditaq; intus
 Spiramenta animæ letali uulnere rupit.
 Stabat in egregiis Arcentis filius armis
 Pictus acu chlamydē: & Ferrugie clarus Ibera
 Insignis facie: genitor quem miserat Arcens

CSER. Peste: icēdio ut Et toto descēdit corpe pe-
 stis. Vn? subaudis & alter: nā nō pcedit un? He-
 lenor Et Lyc? elapsi n̄ mortis: s̄ turris ruīa. Mæo-
 nio regi: aut p̄priū p̄ris nomē est: aut cognominē eū
 filio itelligamus: q̄a ut supra dixi: quū filii uel p̄ris
 nomē p̄mittit: & aliud tacet: cognomines eos eē in-
 telligim? Furtim sustulerat: ex stupro educauerat.
 hinc est Et dulcia furta. Vetitifq; ad troiā armis: se-
 cūdū Donatū uetitis fato: sed melius lege militari in-
 telligimus: q̄ serua a militia phibebant: uñ in deiota
 rana purgat hoc Cice. cū fuisset obiectū iter equites:
 quos Deiotar? miserat Cæsari unū seruum fuisse. at
 nescio quē ex eo nūero seruū iudicatū non arbitror:
 nō audiui: sed in eo etiā si accidisset: culpā regis nullā
 fuisse arbitraret. Virg. autē nouimus aliq̄ de historia
 trahere. Seruos sane nunq̄ militasse cōstat: nisi serui
 te deposita: excepto Hānibalis tpe: quū post cānēse p̄
 liū i tāta necessitate fuit urbs roma: ut ne liberādorū
 qdē seruoꝝ dare facultas. Ense nu. i. stricto. Par-
 maq; inglori? alba: q̄ si tyro: ut dixi supra. Lōge
 melior Lycus: ergo & Helenor bonus. Inter. ip: ut
 hūc iter fluuio tyberin? amœno. Prædere saxa ma-
 ga tūc alti nō erāt muri: sed ad ipetū tm̄ repellēdū: ut
 et Sal. oñdit ubi Sertoriū humeris sublatū p̄ muros
 ascēdisse cōmemorat. Cursu telosq; senim iā ei? oñ
 dit celeritatē: q̄ potuit telū missum cōseq. Nā hoc di-
 cit cū p̄missō telo ad hostē uenit. Stati? Et missum
 cursu comprehendere telum. Reuellit: in uerbo uel-
 lo facit in participio uulsus. Qualis ubi aut leporē:
 pro qualiter. Comparatio Home.

ορμησεν δε αλεις ως αιετος υπψιπε της
 ως της πεδιον δε δια νεφελων ερεβεν των
 ορπαξων ηαρνα μαλη νηπτων λα γυμων.

p̄ Pedib? Iouar. un. ga dī aqla in bello gygāteo Ioui ar-
 ma ministrasse: qd̄ tñ fingit: nā ut supra diximus: re-
 ges fuerūt Iuppiter & Saturnus. dū Iuppiter cū p̄re Sa-
 turno haberet de agris cōtentionē: ortū bellū ē: ad qd̄
 egrediēs Iuppiter aqlæ uidit auguriū: cui? quū uicis-
 set auspicio: fictū ē q̄ ei pugnāti tela ministrasset: uñ
 ēta felici augurio natū est ut aqlæ militū signa comi-
 tent. Quæsitū: q̄ requit: nā p̄ris a passiuo n̄ habuit:
 & ē hystero p̄terō: nā pl? raptū requit. Martius lu-
 p? aut cruētus: aut marti dedicat. Aggere: agger
 est cuiuslibet rei coaceruatio: uñ fossæ aut ualles pos-
 sunt repleti. Ingēti fragmie. m. supradicti saxi exag-
 geratio ē. Lucetii: solū hoc nomē ē: qd̄ dictū a Vir-
 in nullo alio reperit auctore. Sane ligua osea Luce-
 tius ē Iuppiter dict? a luce: quā p̄stare hoibus dī. Ipse
 est. n̄ n̄ra ligua diespiter. diei p̄r Hor. Nāq; diespiter
 plerūq; p̄ sudū tonātis egit equos. Cænea turnus:
 turn? Iti: ut ait Lucil. bonū schema ē quoties sensus
 uariā iteratiōe uerborū. Pro turrib?: aut p̄ defen-
 siōe turriū: aut sic magni ut turres putares. Hasta
 themillæ: Themillas Themillæ: ut Aeneas Aeneæ.
 Leuis at hasta p̄ leuiter ueniēs: uñ & strixerat dixit.
 paululū uulnerauerat: ut Tādē et magno strinxit de
 corpe turni. Demēs: q̄ scutū quo se tuebat abiecit.
 p̄ Alis: pinis. Leuo in ē la. ma. oñdit uulneris locū:
 quē antea sup̄p̄serat: sic in q̄rto: Infixū stridet sub pe-
 ctore uuln? Spiramēta aiæ: diffinitio pulmonū: q̄a

*Pier. in dylpeo
 fol. 313. E. F.
 sup. lib. 7. p. 284.
 et p̄ris scuta
 Labii.*

dī a spirādo. iā pulsu sicut græce πνεύμων απο του πνεύιν. Pict? a. c. & sic. i. ferrugo coloris gēus ē: q̄ uicin?
 est purpuræ subnigræ: & iberā at nō hispana sed pōtica. Nā iberia ps pōti ē: ut ostēdit Hora. dicēs Herbasq; q̄s
 colchos atq; iberia mittit uenenos ferax. Genitor quē miserat arcens: ordo est: Stabat Arcentis filius: Arcēs

in armis egregius: nam non congruit ut huius filii prætermisso nomine bis fiat patris commemoratio.

CDONA. Subito: recte: Nam signum dedisset seruari potuissent.

CHRIST. Immani mole: id est ipsa turri. Quæ immans molis erat, & Confixi: suis telis: quæ cadentibus euenire solet, & Vt fera: Quamuis hactenus inglorius esset tam ex desperatione audax est effectus, & At pedibus: natura: induce id defensaculū adhibemus quo plurimum posse confidimus: ergo iste cui maior aderat uelocitas pedibus se credit, & Prendere: ita, n. humilia erant: ut si ille sese erigeret manus sociorum: qui proni illas porrigerent apprehendere possent, & Pendentem: a terra iam eleuatam: & manibus summitatem muri prendentem.

C SER. Symæthia circum flumina: Symæthus fluius est siciliæ haud lōge ab urbe catinensi: circa quæ sunt palici dei: quoque talis est fabula. Aetnā alii hanc Thaliā uocant: istā aetnā nymphā Iuppiter cū uitiaisset: & fecisset grauidā timens Iunonē scdm alios ipsam puellā terræ cōmendauit: & illic enixa est: scdm alios partus eius postea cū de terra erupisset: duo pueri palici dicti sunt quasi iterū uenientes: nā πάλιν est rursus, ἄνευ est uenire: hi primo humāis hostiis placabant: postea quibusdā sacris mitigati sunt: & eorum in mutata sacrificia. Ideo ergo placabilis ara: quia mitigata sunt eorum numina, & Liquefacto tēpora plūbo Diffidit: plumbū, n. iactū nimio rotatu ex ætheris calore dissoluit, Statius: Et arsuras cæli p inania glandes, & Porrectū extendit arena: intelligimus eū cecidisse trans murū. Dicendo autē multa ostendit: corporis proceritatem, & Minorem germanā: quia maior nympha fuerat Iouis uolūtate mutata, & Digna atq; indigna relatu: indigna, turpia & obscena, & Nouo regno: aut noui regni generis affinitate: aut quia etiā ipsi p regis filii portio debebat imperiū, & Ingentē sese clamore ferebat: nō erat ingēs sed esse se clamitabat ingentē, & Iteq; denuo: iā tertio obsident: & iterum non nisi de duobus dicimus, & Bis capti phryges: semel ab Hercule: post a græcis, & Morti p̄ndere muros: emphasis ē, morti, n. p bello posuit: sic supra Læti discrimine paruo, & Nostra cōnubia: aut q̄si Turni cognatus loquit: aut inuidiose retorquet: & uult causam omnium esse cōmunē, & Non hic atridæ: exaggeratio uituperationis: nā non tātum se troianis: sed etiā eorum uictoribus præfert, & Fandi fictor Vlyxes: aut fallax: aut logodædalus: id est qui dolum celat sermonis ornatu.

CDONA. Dicitur, s. m. s. n. poeta quoniam impossibile uidebatur pueri manibus cecidisse robustissimum uirum non se facit auctorem, & Phryges: pro conuictio posuit: quasi dicat: ideo capti quia phryges, & En: uituperantis demonstratio, & Quis mendici & exules, & Nostra: quasi meliorum & fortiorum, & Bello: cum sciant in simili causa se uictos, & Non hic atridæ: inuenietis fortiores iis qui tamen uos uicerunt.

CHRIST. Placabilis ara palici: Vide Ser, sed Macar, Nullū apud latinos duos palicos posuisse: sed a græcis Maronē habuisse, Simethus siciliæ fluuius ē, Palicog; fabulas prius Aeschylus in Tragœdia æthna posuit iuxta simethū Thalia nympha a Ioue cōpressa metu Iunonis: ut sibi terra dehisceret optauit: sed ubi uēit pariedi tēp terra reclusa ē: & duo infantes de utero Thaliæ pgressi emerferūt: appellatq; sunt palici ab emergēdo q̄si rursus nascētes: qm̄ prius in terrā mersi inde reuersi sunt, Nec lōge lacus duo breues: sed p̄fundi scaturigine aquarū ebulliente crateres ab incolis noiati: & noīe Delos appellat palicorūq; fratres existimāt: & habent in cultu maxio p̄cipue circa exigendū iuxta eos iusurandū efficax numē intelligit: ergo iuxta eos iusurandū exigēt & prius a suo specto fideiussor dat de dissoluēdo, Qd si ille fideliter iuraret discedebat illesus, Sin p̄tra in lacu uitā amitebat: Hæc res ita fratrum religionē cōmendabat: ut in placabiles crateres dicerent, Sed palici et diuinationē habebāt, Nā cum siciliā sterilis annus at refecisset diuino palicorum responso admoniti sicuti heroi cuidā certū sacrificiū celebrauerunt & rediit ubertas, Qua gratia singuli omne genus frugū cōgesserunt in arā palicorū: ex qua ubertate ara ipsa pinguis uocata ē, De palacis etiā Gallia in septimo historiæ meminit & Anaxagoras in tertia historia: in lib. xi, Diodori legitur, C. Nautio Rutilio, L. Minutio Carutiano consulibus Ducetius siculog; dux iuxta palicog; templū urbē condidit Palicas appellauit Templū in planitiæ ædificatū est porticibus & sumptibus ædificog; conspicuū miraculis & uetusta religione horrendū iuxta sunt scaturigines aquarū crateras uocant q̄ sunt p̄fundissimi igneas scintillas sæpe euomentes: illud mirum q̄ aquarū ebullientes nunq̄ se effundūt: nunq̄ etiā subsistunt: in tēplo est iusurandi trutina: & q̄ illic peierant statim ceci efficiunt, Hinc Syluius italicus: & q̄ præsentis domitāt p̄ iura palici: illuc fugientes semp̄ tuti erāt, & Is primā ante: ostendit neminē foelicitate sua fretū superbire oportere, & Non pudet obsidiōe: inditiū inertiae ac stultitiæ est arrogans iactatio, Qd nunc poeta in Numano ostendit, Ergo ut est apud Terentium ob stultitiam tulit, & En qui nostra: Summopere indignandum q̄ imbecilles audeant laceffere uiros fortissimos, & Quis deus: Tam iratus uobis, & Italiam: in q̄ perituri sitis, & Dementia: Est enim extremæ dementiæ ut imbecilles fortes petant, & Non hic atridæ: non uobis cum græcis nunc agendum est qui minus q̄ nos bello possunt: & tamen uos superarunt.

Eductum Martis luco: Symæthia circum
Flumina: pinguis ubi: & placabilis ara Palici.
Stridentem fundam positis Mezentius armis
Ipse ter adducta circum caput egit habena:
Et media aduersi liquefacto tempora Plumbo
Diffidit: ac multa porrectum extendit harena.
Tum primum bello celerem intendisse sagittā
Dicitur: ante feras solitus terrere fugaces
Ascanius: fortemq; manu fuisse Numanum;
Cui Remulo cognomen erat: Turniq; minorē
Germanam nuper Thalamo sociatus habebat,
Is primā ante aciem digna: atq; indigna relatu
Vociferans: tumidusq; nouo præcordia regno
Ibat: & ingentem sese clamore ferebat.
Non pudet obsidione iterum: ualloq; teneri
Bis capti Phryges: & morti prætere muros:
En qui nostra sibi bello connubia poscunt.
Quis Deus Italiā: quæ uos dementia adegit?

CSER. Durū a stirpe genus: Italiae disciplina uita laudat: quā & Cato in originibus: & Varro in gēte populi romani cōmemorat. Gelu duramus & undis: undis gelidis: & est endyadis: ut Hamis auoq; triliē. nā nemo q; plus est prius dicit, si n. duo essent ante aquā diceret sic gelu. Venatu: p uenatu: ut curru pro curru. Siluasq; fatigāt: ipsi fatigant in siluis: aut p feris siluas posuit: in qbus sunt ferae. Flectere lud⁹ equos: aliog labor nostrae pueritiae lud⁹ ē. At patiens operum: paruog; assueta iuuet⁹: hoc & in Georgicis laudat: nā magna uirtutis est & in nimio labore paruus esse contentū. Terrā domat: bene bellico usus est uerbo: & ne a militari

Non hic Atridæ: nec fandi fictor Vlyxes:
Durū a stirpe genus. natos ad flumina primū
Deferimus: sæuoq; gelu duramus & undis.
Venatu inuigilant pueri: siluasq; fatigant
Flectere ludus equos: & spicula tēdere cornu.
At patiens operum: paruog; assueta iuuentus:
Aut rastro terrā domat: aut q̄rit oppida bello.
Omne æuum ferro teritur: uersaq; luuencum
Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
Debilitat uires animi: mutatq; uigorem.
Caniciem galea premimus: semperq; recentes
Conuēctare iuuat prædas: & uiuere rapto.
Vobis picta Croco: & fulgenti Murice uestis.
Desidia cordi: iuuat indulgere Choreis:
Et tunicæ manicas: & hñt redimicula Mitræ.
Oueræ Phrygiæ (neq; n. Phryges) ite p alta
Dindyma: ubi assuetis biforē dat Tibia cantū:
Tympana uos: buxusq; uocat Berecynthia ma-
Idææ. sinite arma uiris: & cedite ferro. (tris
Talia iactantem dictis: ac dira canentem

phrygiæ: ipsos uituperat phrygas: sed nunc ad maiorem iniuriam phrygas non phrygas dicit: sicut Home,

ὄμοιοι ἀπειλιθῆρες ἀχαιοὶ ἰαδὲς οὐδέτι ἀχαιοὶ αὐτὸν δὴ λωβῆτα δέροσεται: αὐνοθεὺν αὐτως.

Alta dindyma: mōtes mris deū. Biforē dat tibia cantū: bifonū imparē: & seruauit eis tibiæ suæ naturā. Tibiæ aut ferranæ dñr q̄ sunt pares: & eq̄les hñt cauernas. Aut phrygiæ q̄ ipares sunt & inæquales hñt cauernas. Ergo biforē dissonū: dissimilē: nō. n. sunt pari modulatiōe cōposita. Vt n. ait Var. tibia phrygia dextra unū hēt foramē: sinistra duo: quog; unū acutū sonū hēt: alter: grauē. Buxusq; u. ha mōte berecyntho. Dī at hæc bux⁹ & hoc buxū: ut Torno rasile buxū: unde supfluo qdā arborē generis. Fuolūt: cū hoc loco ēt de ligno scemini habeamus exēplū. Et cedite ferro: aut ferrū relinq̄te: & ē iteratio: aut cedite ferro. i. quū uiri nō sitis: abscedite partē uirog; castrare uos debetis more uestrog; gallog; cybeles sacerdotū: ut luue. Phrygio quos tēp⁹ erat iam more superuacua cultris abrūpere carnē. Iactantē: de suog; gloria. Dirā canentem: ad iniuriā troianog;.

CDO. Dux: fortē. A stirpe: n arte sc̄ nā. Flectere: l. e. n. iertib⁹ ludis itēti sūt. Tarda: q̄ faciat hoies tardos.
CCHRI. Dux a stirpe ge. Laudat italos ab iis q̄ sunt attributa psonæ: q̄ Cice xi. pōit. Et priō a genere: Natos ad argumētū a uictu. In quo ē: Querit i quo negocio aut q̄stu ait artificio uersent & quo mo⁹ uiuāt: & quos habeat pceptores. Versant ergo i uenatu i agricultura & i bello. Educant apud eog; senes i reb⁹ durissimis. Ludus: Quasi cū uoluptate faciāt q̄ aliis laboriosa uident. Aut rastro: erat. n. maxio p̄cio agricultura. Vñ teste ca tōe magnifice laudatū ciuē Romanū putabāt si illū bonū colonū appellassent. Laudat at Italos a trib⁹ artificis q̄ nullo uitio inquinata sint & aium corpusq; corroborēt. Nā disciplina militaris: agraria: ac uenatoria: oēm de fidiā pellūt delitias nullas nouerūt: & aium simul ac corp⁹ ualidū cōseruāt. Qd̄ at dicit Cōuēctare p̄das & uiuere rapto ad uēationē ac iusta Bella nō ad crudelitātē retulit poeta. Vobis picta. Vitupatio a p̄trariis. Exprobrat mollitiē educatiōis & habit⁹: & p uenatu & agricultura & bello uitā desidiosa: ac uoluptuosam & delitiis mulierib⁹ deditā eē illis obicit. Et tunica māicas: Vitupatio ab habitu q̄ tunicas: q̄s expeditas hñe oportebat illi māicis ipeditēt ut uix māib⁹ uti possent. Dindyma: puto hūc mōtē uocatū eē a Dindyma q̄ fuit uxor Meōis phrygiæ & Lidia Regis: ex quo illā natā eē dicit addūt ēt Meonē cū eā nutrire nollet i Cybelo mōte exposuisse i quo a pardis illa nutrita sit. Deide a muliere pastore iuēta educata ē: & Cybele appellata q̄ adulta forma mode stia ac sapia uehemēter excelluit. Nā ex plurimis calāis fistulā primā cōposuit: itē Cymbala & Tympana ad cho reas inuēt: & p̄tra pecudū puerorūq; morbos remedia excogitauit: ait Diod. Biforē: Tibia phrygia in dextra unū: in sinistra duo foramina habet. Huic deæ aut mulieres aut emasculati uiri: q̄ galli dicebant: sacrificabant.

*Queri. in vestime-
tis. fol. 295. E.*

CSER. Ante Iouē supplex per uota precatus: atqui Apollinem debuit inuocare iaculaturus sagittas: sed di-
 cimus ideo Iouem inuocatū: quia omne initium Ioui debetur: ut Ab Ioue principiū musæ: unde nūc Ascanius
 non quid faciat cogitat: sed qd primum: inde inuocat Iouē, & Iuppiter omnipotens: hoc epithetō interdum ad
 numinis gloriā ponitur: interdū ad causam dicētis: nam q; hoc loco dicēdo omnipotens ostendit eum etiā iis:
 qui per minus ualent præstare posse uirtutē, & Ferā solēnia: ferā de iuueno non dicimus: sed adducam. Intelli-
 gimus ergo eum alia dona ferre promississe. Singulis n. numinibus certa sunt dona: quæ offeruntur: unde est
 Strueremq; suis altaria donis, i. congruis, & Et statuā
 ante aras: aptā se daturum ostendit uictimā, alibi Et
 ductus cornu stabit facer hircus ad arā, quoties n. ui-
 ctima reluctabat: ostendebat se improbari Luca, Di-
 scussa fugit ab ara Taurus, Iuencū at secundū roma-
 nas cerimonias dixit, Ioui n. de tauro non immola-
 bat: ut in tertio diximus nisi cum triumphī nomine
 sue uel tauro fiebat: qd tamen ideo admissum est: qd
 nō tantū Ioui sed aliis diis q bello præsumt sacrificia
 batur, & Aurata fronte: ita n. uictima ornari consue-
 uerat, & Candentē: candidum, Iuue, Duc in capitolia
 magnū Cretarumq; bouem, & Caput cum matre fe-
 rentem: equalem matri: nondum patris: Iuue, Quē
 iam pudet ubera matris ducere qui uexat nascēti ro-
 bora cornu, & De parte serena: ut non causæ natura-
 lis sit: sed augurii, & Intonuit leuom: prosperū: ut n.
 etiam supradiximus: quæ sinistra nobis uidentur in
 tuentibus cælum: illic dextra sunt: non q; sinistra bo-
 na sint: sed quod dextra cæli nobis sinistra sunt, & So-
 nat una letifer arcus: simulatq; augurium, & Et fu-
 git: melius effugit legi, & Perq; caput remuli uenit:
 figmenta hæc uulnere non sine ratiōe ponit poeta,
 nā mō hunc iō in capite dicit esse percussum: qd eū su-
 pra uaniloquū & supbū introduxerat: qd uitio capi-
 tris euenit, Hor, Attollēs uacuum plus nimio gloria
 uerticem: sic Home, Therisitem a tergo uulneratum
 dicit usq; ad præcordia,

ως αρεση σπηπρω δε μετ αφρενον η δε και ωωω,
 πληξιν: οδ ιανωη βαλερον δε οι νεπεσελαου:
 ποδασ ωνυς αχιλλευς: τε ποδ αρης Διος αχιλ-
 λευς, & Virtutē illude: illudo tibi dicius: & insul-
 to tibi: nā illudo te figuratū est: ut hoc loco, Itē insul-
 to te, Sal, Multos a pueritia bonos ifultauerat, & Hoc
 tātū Ascanius: & dixit & fecit, & Animosq; ad sidera tollūt: aut suos: aut Ascanii p fauor ē, & Nube sedēs: sicut so-
 lent numina, Iuno nec tu me aëria solā nūc sede uideres digna: indigna pati, & Macte: magis aucte affectatæ glo-
 riæ: & est sermo tractus a sacris: quoties n. aut thus aut umū sup uictimā fundebat: dicebāt mactus ē taurus ui-
 no uel thure: hoc est cumulatā hostia & magis aucta, & Noua uirtute: aut magna: ut Pollio & ipse facit no-
 ua carmina: Aut re uera noua quantū ad bellū, & Diis genite: ppter Venerē, & Geniture deos: ppter Iuliū Cæ-
 sare & Augustum, & Iure: merito, & Gente sub assaraci: sub gente romana, Assaracus enim pater est Cyprios
 auus Anchisæ, & Fato uentura: magna, hæc enim bella sunt grauiā: quæ fatali ratione proueniunt: ut troiana
 & thebana, & Nec te troia capit: maioris meriti es q; ciuitas in qua nunc es, Luca, de Cæsare: Plus patria potuisse
 sua, & Spirantē: uitales quibus spiramus & uiuimus.

CDONA. Præcat: Quia primordia erāt belli recte Iouē pcat ē, & Leuom: Qd pspenū ē, Qd pstatibus leuū
 est idē accipientibus est dextrū in Butē: Nā ætate: & longa exercitatiōe dignus erat: cuius cōsiliū multifacerēt,
CHRI. Nō tulit: neq; n. potest aius generosus eaq; i priæ suæq; gentis ignominia dñr æquo aīo ferre, Er-
 go iusta indignatiōe motus optimū euentū sortitus est optimoq; auspicio rē bellicā inchoauit, & Iuppiter: op-
 time institutus adolescēs cuncta in diuino reponit auxilio, & Audacibus: qd supra meā ætatem sunt, & Caua tē-
 pora: diuino n. fauore factū ē: ut eā partē uulneraret q facile uita eripi posset, & In uerbis uirtutē illude supbis:
 refert hæc cōtra superbā hostis: & tamē nō excedit modū in iurgio: ut ille fecerat, & Victore affat: p miraculo
 dictū ē in tenera ætate, Et simul uaticiniū deus illū eiusq; posteros oīa uicturos, & Mactæ noua: mactare magis
 augere ē: ut iā dixi, Quapp cā adolecētē laudamus de ea re q supra illorū ætatē iure dicimus Mactæ puer-
 i, magis aucte uirtute q per ætatē liceat, Quod uero fingat Appollinē laudasse ascaniū: nō ab re si deus cui daf
 palma in sagittado in eodē artificio pueq; laudat, Illa n. uera laus est quæ uenit ab eo qui in ea re ualet quæ lau-
 dat, Hinc Hector neuanus a uiro laudato laudari cupit, Recte deinde cōuertit in butē: q deus pditus est sapiē-
 tia: ut ostendat nō sine sapientia Butē illū a plio amouisse, Absente n. ænea nihil tale tentandum a puero erat.

Non tulit Ascanius: neruoq; obuersus equino
 Contendit telum: diuersaq; brachia ducens
 Constitit ante Iouem supplex p uota precatus,
 Iuppiter Oipotens audacibus annue cœptis,
 Ipse tibi ad tua templa feram solennia dona:
 Et statuam ante aras aurata fronte Iuuenum
 Candentem: pariterq; caput cū matre feretem
 Iam cornu petat: & pedibus q spargat harenā,
 Audiit: & Cæli Genitor de parte serena
 Intonuit leuom: sonat una letifer arcus,
 Effugit horrendum stridens elapsa sagitta:
 Perq; caput Remuli uenit: & caua tēpora ferro
 Traicit, I uerbis Virtutē illude supbis, (tūt,
 Bis capti Phryges hæc Rutulis respōsa remit-
 Hoc tantū Ascanius, Teucris clamore sequunt.
 Lætitiāq; fremunt: animosq; ad sidera tollunt,
 Aetherea tum forte plaga Crinitus Apollo
 Desuper Ausonias acies: Vrbeinq; uidebat
 Nube sedens: atq; his uictorem affatur Iulum,
 Macte noua uirtute Puer: sic itur ad Astra
 Diis genite: & geniture deos: iure omnia bella
 Gente sub Assaraci fato uentura resident:
 Nec te troia capit: simul hæc effatus ab alto
 Aethere se mittit: spirantē dimouet auras.

CSER. Petit: notādū petit sine infidiis dictū. **Fidusq;** ad limina custos: aditus fuit: qđ ut supra dixi in gēti honore apud maiores fuit: illic nō & epulabant: & deos colebāt, cēsus ēt oīs illic seruabat: qđ & Plau. docet in Asinaria: in q̄ iducit Saureā seruū atriensem in tota familia plurimū posse. **Sæua** sonoribus arma: strepitu terribilia. **Ardētē** desiderio dimicādi: uñ Aīos ad sidera tollūt, melius Ascāiū intelligim⁹: Sic Sta. de Menæceo Et laudibus implet honestis. **Aeneide:** patronymicō hoc nō uenit ab eo qđ ē hic Aeneas: nā hic æneades & o æneade faceret: sed ab eo qđ ē Aeneus: ut Theseus theside. **Primā** hāc tibi magnus apollo: dicēdo hāc pollice

Ascaniumq; petit: forma tum uertitur oris
Antiquum in Buten, hic Dardanio Anchisæ
Armiger ante fuit: fidusq; ad limina custos.
Tū comitē Ascanio pater addidit: ibat Apollo
Omnia longæuo similis: uocemq; coloremq;
Et crines albos: & sæua sonoribus arma.
Atq; his ardentem dictis affatur Iulum:
Sit latis Aeneide: telis impune Numanum
Oppetiisse tuis: primā hāc tibi magnus Apollo
Cōcedit laudem: & paribus non inuidet armis.
Cætera parce puer bello: sic orsus Apollo
Mortaleis medio aspectus sermone reliquit:
Et procul in tenuem ex oculis euauit auram.
Agnouere deum Proceres: diuinaq; tela
Dardanidæ: pharetramq; fuga sensere sonātē.
Ergo auidū pugnæ dictis: ac numine Phœbi
Ascanium prohibent: ipsi in certamina rursus
Succedūt: animasq; in aperta pericula mittūt.
It clamor totis per propugnacula muris.
Intendunt acres arcus: amenta q; torquent.
Sternitur omne solum telis: tum scuta: cauaq;
Dant sonitū galeæ flictu: pugna aspera surgit:
Quātus ab occasu ueniēs pluuialibus Hædis
Verberat iber humū: quā multa gradie Nibi
In uada precipitāt: cū Iuppiter horridus Austris
Torq̄t aquosā hyemē: & Cælo caua nubila rū-
Pandarū & Bitias idæo Alcanore creti: (pit:
Quos Iouis eduxit luco siluestris Hiera:
Abietibus Iuuenes patriis: & montibus æquos
Portam: quæ ducis imperio cōmissa: recludūt

cens portā: qđ ducis imperio cōmissa fuerat: hoc est clausa: eā aperuerūt. cōmissura. n. dicit tabulæ cōiunctio: si cut Cice. in fundaniana meminit: ergo melius est ut cōmissam clausam dicamus: qđ creditā Pandaro & Bitiæ.
CDONA. Aeneadæ: ab eo quod est in nominatiuo casu æneada. **Apollo** mortalis: id est constitutus sub hominis forma. **Pro** turribus: Vice turrium.

CHRI. Sit satis: cū admiratiōe dem. q. d. qđ maximū ē & cū pōder legēdū numanū: qđ tñ uig. **Tuis:** qđ si tā puerilib⁹: ergo satis oportet eē ab adolefēte Tyrōe fortissimū uig. cælum. **Magnus:** nā qđ mai⁹ qđ edū ē: si magn⁹ de⁹ te sibi æq̄ri patif neq; accōmodatiore ofone poterat cupidiss. m⁹ laudis adolefēs a uictoria remo ueri: qđ eū admonere & tē magnā fecisse: & ne nimis effereſ id būficio dei assecutū eē. **In** apta. p. i. manifesta. **Nec** tñ temeritas erat sed uera fortitudo: qđ unī ū illud remediū erat pichitātī priæ. **Pluuialibus.** h. De his sederib⁹ dictū ē i Geon. Aptissimaq; cōparatio ē: & qđ rē ante oculos pōat. **Portā.** q. d. nō multū dissimilis loc⁹ ē illi qđ est apud Home. ubi Græci polypoctes & leonteus stāt immobiles. pportis alium ueniētem expectātes: quis illū ul tro aperiāt portas. **Nec** minus placet hic Maro qđ illic Home. ostēdit at i hoc loco robur sine prudētia pagæ uale re. **Ostēdit** ēt semp sapiētiori obtēperādū eē. **Recten.** pceperat: ne portæ absente se aperirent. **At** Pādarū & Bitias dū freti suis uiribus sapiētis cōsiliū negligūt seipsos perdidērunt: & summā reipū. in periculū adduxerunt.

& aliā. cōcedere at ei se dixit iō: qđ sagitax deus est: & licet eū Iuppiter iuuerit: Apollo tñ sibi suū officiū uī dicat: qđ dicit se cōcessisse: qđ nō phibuit. **Ea.** n. qđ ab aliis numinibus poscimus: tūc implent: si nō aduerſent numina quoq; ppria sunt qđ poscimus: uñ & in q̄tro Iūo ait Adero: & tua si mihi certa uolūtas: hoc est qđ in me ē: ūgā eos: restat ut & tuū impleri uelis officiū. **Parib⁹** nō inuidet armis: pari gloriæ. **Nā** ut apollo puer occiso Pythōe ult⁹ ē m̄is iuuiat: sic Ascani⁹ occiso Numāo troianorū castra: in iuuiat: qđ defen dit: paribus ergo armis. i. similibus: nō peritia: sed genere uictoria. **Cætera:** deiceps: & ē aduerbiū. **Orsus:** mō locut: alias cœpit: qđ magis ē ppriū: ut Sic uen⁹: & ueneris ptra sic fili⁹ orsus. **Medio** ser. iō medio qđ nō rñdit Ascāius: **Tot⁹** at sermo ex dicēte nū dēteq; pficit. **Fuga:** abscessu. **Pharetrā:** fuga sensere sonantē: qđ dixit supra Et sæua sonoribus arma.

ΕΝΝΛΟΥΞΑΥ ΔΑΡΟΙΣΟΙ ΕΠΩΜΩΥ ΧΕΟΜΕΝΟΙΟ:

ΑΥΤΟΥ ΝΙΝΗΘΕΝΤΟΣ.

Dictis: pp aud. tā ofonē. **Numine:** pp agnitū deū. **Intēdūt** acres arc⁹: p ipi acres ut. n. & in p̄rio dixi⁹: arcū unusquisq; hēt p uirib⁹ suis. **Amētā:** torquēt: p tela amētis torquēt. **Nā** amētū est lorū: quo media religat & iacit hāsta. **Flictu:** p afflictu. i. ictu: nā detraxit more suo ppositionē. **Pluuialibus** hædis: sup tauri cornua est signū cui auriga nomē ē: hūc tauro una clara stella piugit. **Retiner** at auriga stellas duas i māu: qđ hædi uocant: quoq; & ort⁹ & occasus tēpestates grauissimas facit: oriunt at cū scorpio mēse octobri. **Iuppiter:** aer **Horra.** Mact sub Ioue frigidus uenator. **Mōtib⁹** æquos: idæo uel ei⁹ arborib⁹ exæquādos. **Ducis** iperio cōmissa: aut qđ eis cōmissa fuerat iperio abeūtis Aeneæ: aut qđ mel⁹ ē qđ Aeneæ iperio fuerat cōmissa Pādarō & Bitiæ: ne cōtrariū sit qđ dixit Rectores iuuenū & rex dedit eē magistros. **Ducis** iperio cōmissa: scim⁹ qđ Mnestheo & aliis ducibus iperauerat Aeneas ad petēda pficiscēs auxilia: ne portas aperirēt: ut Castra mō & tutos seruarēt aggere muros. **Itē** legimus Mnesthea & Serestū ductores fuisse & rex magros nō Pādax & Bitiā: uñ appet qđ hūc locū male intellexit Dōat⁹ dicēs cōmissam portā. i. creditā Pādaro & Bitiæ: qđ duces nō erāt Cornutus uero mel⁹ sensit di

CSER. Pro turribus: aut uice turriū aut pro defensionē Armati ferro: aut bene instructi armis: aut ut Asp

dicat: ferrea corda habentes: id est dura & cruento comitantes: ut Ennium sit secutus: qui ait Succincti corda ma

cheris: Quales aeriæ comparatio ex Homero,

μας υπερωμοους λαπιθων αιχμητων

τον δε λεονθηα βροτο λοιγωισοναρηι

εσσασαν ως οτε δρυες ουρεσιν υψιναρηγοι

ριξισιν μεγαλησι διημενες αρχρηα

ως αρχ τωχει ρασι πεποιθοτες η δε βιηφι

μιωνον επερχομενον μεγαυ ασιον ουδε φεβον

το, ¶ Liqueſtia flumia: iuxta padū & atthesim Vene

tia flumia et est fluuius liq̄tius: quē nūc cōmemorat:

ergo liq̄tia p̄priū ē nomē: nō epithetō: ne ſcipiamus

a generalitate ad speciē reuertī: qd' uitioſū ē ut ſi dī

cas circa flumia nascunt arbores: & ſiciferas circa Ty

berī uel anienē ſufficit dixiſſe circa flumia general

ter: uñ apparet q̄a liq̄tia legēdū ē: nō liqueſtia, ¶ Inton

ſaq̄ ca: attollūt capita: hoc ad ſupradictas criſtas re

fertur, ¶ Gemina quercus: nō q̄a duæ tātū nascunt: ſed

iſtoꝝ ſimilitudinē aſpexit: q̄n ſimiles eleuant quer

cus, ¶ Pulcher eq̄colus armis: pulcher ueſtibus ſicut

pulcher armis: hoc ē p̄ arma: qd' erat armorū rettu

lit ad p̄ſonā, ¶ Præceptis ai: figurate genitiuo iunxit: nā

diciμꝝ p̄ceptis furorē, ¶ Agmibus totis: deest ab: & ſi

gnificat eos p̄ſo fugatos eē: mox occiſos: aut certe alio

quos fugatos: aliquos iterēptos, ¶ Aiſd, hoſtilibꝝ, ſi

troiāoꝝ: q̄a a rutulis diſcordabāt, ¶ Fratresq̄: ſcilicet

quos ſupradixi portā tenerē, ¶ Se primꝝ agebat: ſe age

bat: hoc ē cedebat: ut ſeſe palinurus agebat: tractꝝ ē

āt ſermo a rōne phyſica: nā agit corpus ai iudicio: ut

Ter, Quo te agit? ¶ Sarpedōis alti: nō nobilis, ¶ Itala, c.

telū de itala cornu factū, ¶ Stōacho: ſermo græcus ē,

¶ Specus uulneris: poetica exaggeratio, ¶ Erimātha

manū, ſi gladio cōminuſ ferit: nā illi de qbꝝ ſuperius

dixit: nō manu occiſi ſunt: ſed miſſo iaculo: ergo ad

diſſerētiā teli iacti accipe māu, ſi gladio, ¶ Ardētē ocu

lis aiſq̄ fremētē: & geſtu corporis & mente cōmotū,

¶ Vita dediffet: pro reddiſſet, ¶ Phalarica uenit: de

hoc telo legiſ: q̄a ē igēs torno factū habēs ferrū cubi

tale & rotūditatē de plūbo ī modū ſpæræ ī ipā ſūmi

tate: dī ē ignē hēre aſſixū: hoc āt telo pugnat de turri

bus: q̄s phalas dici māfeſtū ē. luue, Cōſulit añ phalas

delphinorūq̄ colūnas: ergo a phalis dicta ē phalarica

ſicut a muro muralis: ſane phalaricam Luc, dixit ner

uis mitti tortilibꝝ: & q̄dā machia: ut Vibrata phala

rica neruis Obruat Vir, uero ait Turnū manu iacula

ri potuiſſe: uñ appet aut a Luc, ad auxeſim illiꝝ: q̄ occi

dēdꝝ fuerat: eē dictū: aut a Vir, ad laudē Turni: q̄ talē

haſtā māu aculatꝝ ē, ¶ Fulmis acta mō: amat tela cū ī

petu ueniētia fulminibus cōpare, ¶ Taurea, tuſurpa

uit p̄ tauria: alibi taurinis follibus: uñ ſicut & Plidi

cit deriuatiōes firmas nō hūt regulas: ſed exeūt p̄t

auctōribꝝ placet: bñ āt p̄ trāſitū eius arma deſcripſit

¶ Duplici ſq̄, & auro, i. duplicibꝝ ſquamis aureis: ſq̄mæ āt loricæ catenæ ī modū ſquamæ cōpoſitæ ſunt, Sane

ſquama & ſplēdorē ſignificat: ſi a piſcibus ueniat & ſordes ſi a ſqualore: ſed ī Virg, ubiq̄ ſplēdorem ſignificat

CDONA. Nihil inueniens quod ſcribi conducat,

CCHRI. Ductoria, q. d. nō illa auſi fuiſſēt troiāi p̄ſente Turno, ¶ Feruere: nimis icaleſcere: & q̄ ſi ſuos ſupera

¶ Patētes: Qd' nimia fiducia: & q̄ ſi ſui cōtēptū ſignificat, ¶ Deſerit in, qd' nō feciſſet niſi cōmotus magna ira cū

fortis uiri ſit ab icēpto nō deſiſtere: niſi neceſſaria cā itercedēte, ¶ Altū pe, p̄fūdū ubi epar ē ſanguinis ſedes: Vñ

undā ſpumātē ut oñderet copiā ſāguinis ī pulmōe, ¶ Tū, m. atq̄ erimātha: clarite oñonis exprimit turni ī cæde

celeritatē, ¶ Taurica, ſi ſicuti phalarica: ait amianꝝ appellata ē a phalarityrāno uel q̄ phalas, i. turres icētu diruat:

ē āt haſtile miſſile: & teres p̄terq̄ ad extremū ubi p̄miēt ferrꝝ pedale ſtupa circūdatū: & pice & ſulphur circūlitū

addito aliq̄ bitumie & oleo: nō emittit niſi cōcepta flāma ut cū p̄ aerē deſerit fulmē: uideat ledit icētu & igni

ΕΥ ΔΕ ΠΥΛΗΣΙ ΔΥ ΑΝΕΡΑΣ ΕΥΡΟΝ ΑΡΙΣΟΥΣ
ΤΟΝ ΜΕΝ ΠΕΙΡΙΘΟΟΥ ΨΑΙΡΑΤΕΡΟΝ ΠΟΛΥΠΟΙΤΗΝ
ΤΩ ΜΕΝ ΑΡΑ ΠΡΟΠΑΡΟΙΘΕ ΠΥΛΑΩΝ ΥΠΨΑΛΩΝ
ΑΙΤ ΑΝΕΜΟΝ ΜΙ ΜΥΟΥΣΙ ΚΑΙ ΥΕΤΟΝ ΗΜΑΤΑ ΤΑΥΤΑ

Freti armis: ultroq; inuitat mœnibus hostem.

Ipsi intus dextra ac leua pro turribus astant

Armati ferro & cristis capita alta corulci.

Quales aeriæ liqueſtia flumina circum

Siue Padi ripis: Athesim seu ppter amœnum

Conſurgūt geminae Quercus: in tonſaq; Cælo

Attollunt capita: & ſublīmi uertice nurant.

Irrumpunt aditus Rutuli ut uidere patentes

Cōtinuo Quercēs: & pulcher Eq̄colus armis:

Et p̄ceps animi Tmarus: & mauortiꝝ Hæmō.

Agminibus totis aut uerſi terga dedere:

Aut ipſo portæ poſuere in limine uitam.

Tum magis increſcūt animis diſcordibus Ira.

Et iam collecti Troes glomerantur eodem.

Et cōferre manum: & p̄currere longius audēt.

Ductori Turno diuerſa in parte furenti:

Turbantiq; uiros perfertur nunciuſ hoſtem

Feruere cæde noua: & portas p̄æbere patētes.

Deſerit inceptum: atq; immani concituſ ira

Dardaniam ruit ad portā: fratresq; ſuperboſ:

Et primū antiphatē (iſ enī ſeſe primuſ agebat)

Thebana de matre notum Sarpedonis alti

Coniecto ſternit iaculo: uolat Itala cornuſ

Aera per tenuem: ſtomachōq; infixā ſub altū

Pectus abit: reddit Specuſ atri uulneris undā

Spumātē: & fixo ferrū ī pulmōe tepēſcit. (pnū

Tū meropē: atq; erimātha māu tū ſternit aphi

Tum Bitiā ardentē oculis: animiſq; fremētē.

Nō iaculo (neq; enim iaculo uitā ille dediſſet)

Sed magnū ſtridens contorta Phalarica uenit

Fulminis acta mō: quā nec duo taurea terga:

Nec duplici ſquama Lorica fidelis: & auro

Suſtinuit: collapſa ruunt immania membra.

Phalari
ca

CSER. Et clypeū sup itonat igēs: aut ipse igēs sup clypeū itonat: nā lectū ēt hoc clypeū: ut pbat Caper: qd' magis debem' accipere: nā Homeg imitatus est: qait αραβιοεδε τευχε εν αυτω. **E**uboico baiag littore: bñ baiag addidit: nec euboēā isulā itelligerem': uñ chalcidēses uenerūt: q cōdiderūt cumas: q sūt baiis uiciā. **P**rona trahit: ita. n. exā edificat. **P**rochyta alta tremit: atq hęc insula plana ē: sed epithetō de pterito traxit: nā ut dicit Plīi naturali historia: iarimes mōs fuit: q terrā motu diffusus alterā isulā fecit: q pchyta ab effusiōe dicta ē: sūdere ē. n. ENXVEIY: pchyta uero alta quōdā. **D**urūq; cubile: mortifeg; ad pōnā statutū. **S**timulos acres: s' auiedī. s' nā sūt & timoris & libidinis stimuli: notanda quoq; œconomia: q id egit: ut uerisimile sit Turnū uictorē euasisse de castris. **V**ndiq; cilli sine dubio: qbus Mars iniecit audaciā: iuēta opportūitate irrumperūt castra troiana. **D**uro i. c. sine spe euadēdi. **A**st alios secū includit: Sta. Par. opi iactura lucro: nāq; hoste recepto. **E**xclusere suos. **V**ltro: isup. **D**emēs: hoc ex affectiōe sua dixit poeta: alibi Sed tū forte caua dū psonat a quora cōcha Demēs: & cātu uocat icertamīa diuos. **D**otalis regia amata: tibi data p dotē: & bñ amata: q sola illū geneg eē cupiebat. **N**otandū sane qa id agit: ut ostēdat se nō p iprudētiā Turnū iclusisse: sed illū p temeritatē sibi minie p futura castra penetrasse. **O**lli subridēs: magnā cōfidētiā uirtutis ostēdit. **P**riamo narrabis achillē: pp illud Sibylla: **A**lius latio iā paratus achilles: & dictū ē: ut illud Degenerēq; neoptolemū narrare memēto. **R**udē nodis: nō leuē nec pulchrā: sed fortē. **C**ortice crudo: uiridi. **N**ā hastā plerūq; torrens. **V**uln' saturnia iuno Detorsit ueniēs: pleriq; sed nō idōei cōmētatores dicūt hoc loco occisū Turnū: sed cā œconomia gloriā a poeta Aeneā eē seruata: qd' fallū ē. **N**ā si ueritatē historiae regras: priō plio itereprus Latin' ē: idē ubi Turn' Aeneā uidit superiorē Mezētiū iplorauit auxiliū: secūdo plio Turn' occisus ē: & nihilo minus Aeneas postea nō cōparuit tertio plio Mezētiū occidit Ascanius: hoc Liuius dicit: & Cato i originibus. **T**elū: hoc loco telū gladiū dixit a lōgitudine: unde & mustela dr qsi: mus lōgus. **T**elū posuisse pro gladio illud significat: qd' isert paulopost: **C**onsurgit in ensē. **I**s teli: talis par similis. **D**ONA. **N**eq; his uersibus quiquam quod non etiam mediocri ingenio pateat ponit Donatus. **C**HRI. **S**axeā pila cadit: magnū saxū. **T**rahit ruinā: nā cū petat fundū trahit secum ruentes aquas. **P**rona in penitusq; trahit illisa recūbit: ita enim in fingit uadis penitus. i. ualde inter ne ut recūbat: quasi firmā sedē capiat. **M**ars armipotēs: ad excusationē troiāog; qd' a deo & ab hoibus fugati sint. **P**rochyta: isula ē aī misenū pmōtoriū nō pcul cumis. auulsa olī ab inarine isula q a statiōe nauii aeneā anaria est dicta. **S**tra. **P**ythecussā noiat a doliis q graci pythea uocat: eāq; chalcidēses hitasse refert: & priō sedi tiōe: deide qa flāmas uomeret: aseruerūt. **Q**uā res fabulā dedit sub ea sepultū eē Typhoeū. **I**mmanē: optiā cōparatio ad Robur ad uelocitatē & ad crudelitātē. **S**āguieā: uel ex cāde sāguieā uel q ex horrofi mētibus troiāis ita uiderēt. **F**ulmiā: nā radii ex scuto terrorē icutiebat: ut flumina apperēt. **M**is. n. uisus atq; audit' ex subita aliq; atq; horreda re decipiūt: ut & ea q nō sūt eē uideāt: & q sūt lōge appareāt maiora. **T**ū pādarg: **R**eliq; uehemēti formidie correpti erāt: **P**ādarg; at mole sua ac uiribus gygāteis fret' temerarie audebat: qd' oīo sua indicat q temerarii potius q fortis ē. **O**lli se magna ai pstatia: q i tāto piculo nihil cōmoueat. **V**ulnus saturnia iuno: facit rē credibilem. **N**ā sine diuino auxilio hō hęc pstatē nō potuisset.

Prochyta

Dat Tellus gemitū: & clypeū sup itonat igens:

Qualis in euboico Baiarum littore quondam

Saxeā pila cadit: magnis: quam molibus ante

Constructam Ponto iaciunt: sic illa ruinam

Prona trahit: penitusq; uadis illisa recumbit.

Miscent se maria: & nigrae attoluntur arenae.

Tū sonitu Prochyta alta tremit, durūq; cubile

Inarime louis imperiis imposta Typhoeo.

Hic Mars armipotēs: animum: uiresq; Latinis

Addidit: & stimulos acres sub pectore uertit.

Immisitq; fugam Teucris: atrumq; timorem.

Vndiq; conueniunt: quoniā data copia pugnae

Bellatorq; animo Deus incidit.

Pandarus: ut fuso germanum corpore cernit:

Et quo sit Fortuna loco: qui Casus agat res:

Portam ui multa conuerso cardine torquet

Obnixus latis humeris: multosq; suorum

Moenibus exclusos duro in certamine linquit

Ast alios secum includit: recipitq; ruentes.

Demēs: qui Rutulū i medio nō agmine Regē

Viderit irrumpētē: ultroq; incluserit Urbis:

Immanem ueluti pecora iter inertia Tigrim.

Continuo noua lux oculis effulsit: & arma

Horrēdum sonuere: tremunt in uertice Cristae

Sanguineae: clypeoq; micantia fulmina mittit.

Agnoscut faciē iuisam: atq; immania membra

Turbati subito Aeneadē: tum Pandarus igens

Emicat: & mortis fraternae feruidus ira

Effatur: non hęc dotalis Regia Amatae. (nū.

Nec muris cohibet patriis media Ardea Tur-

Castra inimica uides: nulla hinc exte potestas.

Olli subridens sedato pectore Turnus.

Incipe: siqua animo Virtus: & consere dextrā.

Hic etiā inuētum Priamo narrabis Achillem.

Dixerat. ille rudem nodis: & cortice crudo

Intorquet summis adnixus uiribus hastam.

Excepere aurā. uulnus Saturnia Iuno

Detorsit ueniens: portaq; infigitur hasta.

At non hoc telum mea quod ui dextera uersat

Effugies: neq; enim is teli: nec uulneris auctor.

Hil cōmoueat. **V**ulnus saturnia iuno: facit rē credibilem.

SER. Alte confurgit in ensem: genus feriēdi gallicanū. Salustius Regressi ad faciliores ictus loco cedebāt. & Bello gētīq; fuisset: duo dicit & bellū finiri potuit omnibus interemptis: & gens penitus fuisset extincta occiso Ascanio: a quo romani ducūt originem. Ideo bello gētīq; dixit: qā plerūq; bellum finitur gente superflite: ut in bello troiano contigit. & Cædisq; insana Cupido: excusat Turnum cur nō a porta fugatis troianis penitus delecta sint castra. & Principio: intra castra post troianorum fugam. & Succiso poplite gygen Excipit: ordo est excipit & succidit poplitem: nam ante fuit ut eum circumueniret insidiis: poples autem po correpta est sicut in Sereno legitur: sed producitur positio. & Hinc: nec loci est: nec temporis: sed ordinis: idest deinde. & Raptas autē de hostilibus cadaveribus. Nam quod dicit Donatus de armigero non procedit: nec enim lectum est. & Iuno uires animumq; ministrat: ne sit incongruū unum tot occidisse: Iunonis dat auxilium. Hor. in arte poetica: Nec deus interfit nisi dignus uideat nodus Inciderit. & Alcandrumq; haliumq; noemonaq; prytanumq; Homeri uersus tantum coniunctione mutata.

ἄλλων ἄρον ἄλιοντὲ νοή μόναντὲ πρυτανίοντὲ
Vnde apparet nō ad historiā: sed ad ornatū poematis hæc nomina pertinere. & Tendente cōtra: in se facientem impetum. & Cum galea longe iacuit caput: ad exprimendam celeritatē p̄terito usus est tēpore: potuisse autē caput cū galea longe iaci p̄missa loci altitudo significat: ergo eū cōminus percussum intelligimus: sed tantā uim ictus fuisse: ut longe caput excuteret. & Felicius: peritius: nā in unguēdis telis non est felicitas sed peritia. Sane nec ungo nec unguētum u recipit: excepto uno nomine ut unguen: unde est. Et pingues unguine cæras: Vir. Versus in georgicis. & Ferrumq; armare ueneno: speciose dictū armabat ferrum: quo nos armare consueuimus. & Amicū cretea musis: poetā: lyricū: & tale est schema p̄ repetitiōnē: ut Sequitur pulcherrimus astur Astur equo fidēs. & Numerosq; intēdere neruis: rhythmos facere intēditiōne neruorū. Nā numeri sunt rhythmi: ut Numeros memini si uerba tenerem: hoc ergo dicit secūdū chordas uerba cōponebat. & Audita cæde suorum: seruat το πρῆπον: idest decorum: ne p̄sentibus ducibus tot strages fecisse uideatur.

DONA. Semper equos: laus hominis q; tantam musicam: non ad turpes actus: sed ad res egregias adhiberet.

CHR. Et si cōtinuo: plerūq; n. uenit ut uictoria uti nesciāt: nam qui paulo ante nullo timore turbatus erat: nunc furore percitus ita cædi intētus fuerat: ut rem salutarem penitus oblitus sit: ostēdit etiā plurimū posse ī rebus bellicis fortunā. Quādo quidem etiam maximi duces errores maximos committant: ut de Cæs. Alexādro: Hannibaleq;: ac de plerisq; aliis legimus. & Furor quo ē sapiētibus oīs prudētia ammouet. & Hic raptas fugiētibus ingerit hastas: sensus ē: qā undiq; hastas rapiebat: aut eas q; hostes manu gerebāt: aut eas quæ iā contortæ iacebāt: & illas acruatim cōtorquebat. & In tergum: nā omnes in fugam conuersi erant. & Iuno uires: non absone fictum q; Iuno incitaret Iuppiter reprimeret: nam huiusmodi uiros regnandi cupiditas in manifesta pericula impellet quæ Iuno est. Aequitas autem atq; iusticia quæ a Ioue est: uim iniuriasq; phibet. & Ferrumq; amare ueneno: Duplex translatio: & quod dicat armare ferrū: & armare ueneno. & Amicū cretea musis: Poeta morte poetæ nō iniuria cōmiserationē excitat. Fuit autē creteus poeta lyricus ad cuius nomē poeta nunc alludit. & Cretea musarū: hēt leporē huiusmodi iteratio ac efficiā in laudē huius poetæ: ac maxime mouet cōmiserationē sic in secundo. Ad cœlū tendens ardētia lumina frustra Lumina: nā teneras arcebat uincola palmas. Itē Timidis: supuenit æglæ. Aeglæ naiadū pulcherrima. & Numeros intēdere neruis. i. qui intēdendo. i. extēsiōne quadā modulādo neruos numeros. i. rhythmos canebat Numeros. latini rhythmos dixerunt: ut numeros memini si uerba tenerem. & Tandē: manifestū ē demonstrat turbā militū: quīs robusta sine impatoris ductu atq; exortatiōe parū p̄ficere: neq; robur sine p̄silio multū ualere.

Sic ait: & sublatum alte confurgit in ensem:
Et mediā ferro gemina inter tempora frontem
Diuidit: impubesq; immani uulnere malas.
Fit sonus: ingenti concussa est pondere tellus.
Colapsos artus: atq; arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens: atq; illi in partibus æqs
Huc caput: atq; illuc hūero ex utroq; pepedit.
Diffugiunt uersi trepida formidine Troes.
Et si continuo uictorem ea cura subisset
Rūpere claustra māu: sociosq; immittere portis:
Ultimus ille dies bello: gētīq; fuisset.
Sed furor ardentem: cædisq; insana Cupido
Egit in aduersos.
Principio Phalarim: & succiso poplite Gygen
Excipit: hinc raptas fugientibus ingerit hastas
In tergum: Iuno uires: animumq; ministrat.
Addit halym comitē: & cōfixū phegea parma
Ignaros deinde in muris: Martemq; cientes
Alcandrumq; haliumq;: noemonaq;: Prytanumq;
Lyncea tendentem contra: sociosq; uocantem
Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
Occupat: huic uno deiectum comminus ictu
Cum galea longe iacuit caput: inde ferarum
Vastatorem Amycum: quo non felicior alter
Vnguere tela manu: ferrumq; armare ueneno.
Et Clytium Aeolidem: & amicū cretea musis
Cretea musarū comitem: cui carmina semper
Et Citharæ cordi: Numerosq; intēdere neruis.
Semp equos atq; arma uirū: pugnasq; canebat
Tandem ductores audita cæde suorum
Cōueniunt teucris Mnestheus: acerq; Sereftus
Palantescq; uident socios: hostemq; receptum

CSER. Quo deinde fugam: aut uacat deinde: ut tandē gentiū locorū: aut itelligimus mēte eū tractasse: qđ de cāpis milites solent ad castra cōfugere: & sic dixisse: quo deinde: sive castris quo fugietis ulterius: & hoc ē mēlitus: unde & sequitur Quos alios muros & sic dictū est post cogitationē quo deinde: sicut Ter. Quid igit faciam. ¶ Vnus homo: ac si diceret mortalis: & bona attenuatio: quū supradixerit Rutulum in medio non agmine regem. ¶ Infelicis patriæ: troiæ in qua nūc sunt: ¶ Veterumq; deorū: penates significat: quos semp coluere troiani. ¶ Miseretq; pudetq; sic Pallas Nunc prece: nūc dictis uirtutem accendit amaris. ¶ Ceu sauum turba leonē:

Et Mnestheus: quo deide fugā: quo tēditis iqt:
 Quos alios muros: q̄ iā ultra mœnia hētis:
 Vnus homo: & uestris o ciues undiq; septus
 Aggeribus: tantas strages impune per urbem
 Ediderit: iuuenum primos tot miserit Orco:
 Non infelicis Patriæ: ueterumq; Deorum
 Et magni Aenææ segnes miseretq; pudetq;
 Talibus accensi firmantur: & agmine denso
 Cōsistunt: Turnus paulatim excedere pugna:
 Et Fluuiū petere: ac partē quæ cingitur Amni.
 Acrius hoc Teucrici clamore icumbere magno:
 Et glomerare manū: ceu sauum turba Leonē
 Cum telis premit infensis: at territus ille
 Asper acerba tuens retro redit: & neq; terga
 Ira dare aut uirtus patitur: nec tendere contra:
 Ille qđ hoc cupiēs potis est: per tela: uirosq;
 Haud aliter retro dubius uestigia Turnus
 Improperata refert: & mens exastuat ira.
 Quin etiam bis tum medios iuaserat hostes:
 Bis conuersa fuga per muros agmina uertit.
 Sed māus e castris propere coit omnis in unū.
 Nec contra uires audet Saturnia Iuno
 Sufficere: aeream Cælo nam Iuppiter Irim
 Demisit germanæ: haud mollia iussa ferētē:
 Ni Turnus cedat Teucrorū mænibus altis.
 Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum:
 Nec dextra ualet: iniectis sic undiq; telis
 Obruitur: strepit assiduo caua tēpora circum
 Tinnitu Galeæ: & saxis solida æra fatiscunt.
 Discussæq; Iubæ capiti: nec sufficit Umbo
 Ictibus: ingeminant hastis: & Troes: & ipse
 Fulmineus Mnestheus: tū toto corpore sudor
 Liquitur: & piceum (nec respirare potestas)
 Flumē agit: fessos quatit æger anhelitus artus.
 Tum demum præceps saltu sese oibus armis
 In fluuium dedit: ille suo cum gurgite flauo
 Accepit uenientem: ac mollibus extulit undis.
 Et lætum sociis abluta cæde remisit.

Explicit Liber Nonus.

nec coepit cedere nisi oium hostiū uirib; urgētib;. ¶ Ac mol. al. n. q. fugere potuissent. ¶ Ergo. n. c. demōstrat nō cessasse nisi a multitudie q̄ obruebat armis diffractis i tāta deuēisse fatigationē ut penetrosi sudorē fliq̄scer.

Anditur interea domus omnipoten-
tis olympi: Secundum poeticum mo-
re: hoc dicit: factus est dies: quia poe-
ta dicunt matutino tempore aperi-
ri caelum: noctu uero claudi: unde e-
illud Ante diem clauso componet ue-

per olympo: nam & paulo post descripturus est no-
ctem: ut iamque dies caelo concesserat: ut intelligamus
alium diem esse consumptum: & nunc eum more so-
lito noctis praetermissae descriptionem: quae pandit
caelum: & iam simpliciter possumus accipere pro quo
libet tempore: scilicet ad numina conuocanda: quod
& melius est: quia ait interea: dum haec geruntur in-
ter diuina, nam interea particula praeterita negocia con-
iungit futuris. ¶ Sideream in sedem: in astriferum
circulum: non enim omnes circuli astriferi sunt: sed
solus superior. ¶ Terras unde arduus omnis: ut in pri-
mo Et iam finis erat quae Iuppiter aethere summo
Despiciens mare uel uolum terrasque iacentes. ¶ Ca-
straque dardanidum aspectat populosque latinos: post
generalitatem intulit speciem: consequens etiam est
ut omnes terras uidens cernat etiam castra troiana.
¶ Bipatentibus: physice dixit: nam caelum patet ab
ortu & occasu: est autem sermo Ennianus tractus ab
hostiis: quae ex utraque parte aperiuntur: unde modo
bipatentibus apertis intelligimus. ¶ Caelicolae ma-
gni: orationis istius hoc agit intentio: ut ab odiis tro-
ianorum Iuno reuocet. ¶ Quianam: Ennianus ser-
mo est. ¶ Versa retro: mutata: ut Quae te genitor sen-
tentia uertit. ¶ Certatis: aut contra uos: aut contra
meam sententiam.

¶ DONA. Caelicolae: Omnium facit causam:
quoniam fauore Iunonis omnes: contra troianos
erant nominatim autem uxorem suam carperen-
do. ¶ Sententia uertit: ostendit non decere deos mu-
tari aut iniustos esse.

¶ CHRI. Peditur: describit solis ortum quo coe-
lum & omnia panduntur: figmentum est postridie
qua gesta est tam atrox pugna Iouem cum uaria deo-
rum studia cerneret illorum ueluti senatum con-
uocasse. Certamen autem summum ostenditur in-
ter Venerem & Iunonem: quia uolenti consistere in
Italia aeneae: id est cupienti sese speculationi dari uiro
forti. Venus: id est amor rerum diuinarum illi fauet.
Iuno autem quae est typus ambitionis & cupidita-
tis rerum terrenarum summopere aduersatur. ¶ Sy-
deream: lacteam intelligit quae pene tota sydus est:
nam & si per uniuersum coelum stelle sparsae sint: ta-
men in ea parte quam graeci galaxiam nos uiam lac-
team dicimus plures stellae coaceruatae sunt: unde
ab illarum candore nomen sibi sumpsit: uiam autem
lacteam iter esse ad regiam Iouis poetae fabu-
lantur: hinc Quidius est uia sublimis caelo manife-
sta sereno Lactea nomen habet candore notabilis ip-
so: Hac iter est superis ad magni tecta tonantis Rega-
lemque domum: hoc autem non temere fingitur: nam
ut ostendit Albertus magnus: stella Iouis plerumque
circa lacteam uersatur.

ADILON.

Occidit Aeneae decimo Mezentius ira.

Modestini Jurisconsulti. Argumentum. X.

Onciliū Diuis hoium de reb9 habet
Interea rutuli portis circū oibus istat
Aduēit aeneas multis cum milibus heros.
Mars uocat: & totis in pugnam uiribus itur.
Interimit Palanta potens in praelia Turnus
Caduntque duces: cadit & sine nomine uulgius.
Subtrahitur pugna Iunonis numine Turnus
Aeneas perstat Mezentii caede piata:
Et Lausum iuncta perimit per uulnera dextra,
Mox ultor nati Mezentius occidit ipse.

P. Virgilii Maronis Aeneidos. Liber. X.

Anditur interea domus Omnipoten-
tis Olympi:
Cociliumque uocat: Diuom pater:
atque hominum Rex
Sideream in sedem: terras unde
arduous omnes
Castraque Dardaniū aspectat populosque Latinos
Confidunt tectis bipatentibus. incipit ipse
Caelicolae magni quianam sententia uobis
Versa retro: tatumque animis certatis iniquis

CSER. Abnueram bello italiam cōcurrere teucris; phibuerā italiā cōtra troianos bella suscipere: atqui in primo ait Bellū ingens geret italia: qd' ita soluit: aut quia cū uno deo uel dea aliter loquitur: unde est in primo Hic tibi (fabor, n. quando hæc te cura remordet:) aliter uero cū omnibus diis utilitatis causa ppter remouedā eorū contentionē: Aut certe quia ait in primo Ternaq; transferint rutulis hyberna subactis: Illic enim dixit Aeneā in italiā cōtra rutulos tantū esse pugnaturū: nūc autem omnis est italia in bella cōmota Iuno iis instinctu: quod & Alecō promissit: ut Finitimas in bella feram rumoribus urbes: & Iuno pollicita est se magis esse factu

Abnueram bello Italiam concurrere Teucris:
 Quæ cōtra uetitū Discordia: q's met⁹: aut hos
 Aut hos arma sequi: ferrumq; laceffere suasit:
 Adueniet iustū pugnae (ne accersite) tempus:
 Cum fera Carthago romanis Arcibus olim:
 Exitium magnū: atq; Alpeis immittet aptas:
 Tum certare odiis: tum res rapuisse licebit.
 Nunc sinite: & placidū læti compōite fædus.
 Iuppiter hæc paucis. at nō Venus Aurea cōtra
 Pauca refert.
 O Pater: o Hoīum Diuomq; æterna potestas
 (Nāq; aliud qd sit qd' iā iplorare queamus:)

cit: aceto rupit Iuuenalis Et montē rupit aceto: deniq; loca ipsa quæ rupit pēninae alpes uocatur. Res rapuisse licebit: clarigationē exercere: hoc est per fæciales bellū idicere: nā Ancus martius quū uideret populū romanū ardētē amore bellorū: & plerūq; i ferre bella gentibus nulla iusta extāte rōne: & exinde picula grauia creati: misit ad gentem æquiculana: & accepit iura fœcialia: per quæ bellum indicebatur hoc modo: sicut etiam de albanis rettulit Liuius: nā si quādo homines uel animalia ab aliqua gente rapta eēt populo romano cū fœcialibus: id est sacerdotibus: qui faciendis fæderibus p̄sunt: proficiscebant etiam paterpatratus: & ante fines stans clara uoce dicebat belli causam: & nolētibz res raptas restituere: uel auctores iniuriæ tradere: iacebat hastā: quæ res erat pugnae principiū: & sic licebat more belli res rapere: clarigatio autē dicta est aut a clara uoce: quæ uerba tur paterpatratus: aut απο της κληρου: hoc est forte. Nam per bellicam sortē inuadebāt agros hostiū: unde & κληρον ομοι dicuntur græce qui iure fortiunt bona defuncti. Placidū: mihi. Iuppiter hæc paucis: habet personarū cōsiderationē: ut superioribus psonis det breuiloquiū: ecōtra inferiori potestati plixā orationē: ut ait de Venere At nō uenus aurea cōtra Pauca refert. Itē Dido regina q̄si paucis locuta est: ut Tū breuiter dido. O pater o hoīum: & Titianus & Caluus qui thematū materias omnis de Virgilio elicuerūt & deformauerūt ad dicendi usum in exēplo cōtrouersiarū has duas posuerūt allocutiōes dicētes Venerē agere cōtrouersia statu absolutiuo: quū dicit Iunoni tu causa fuisti periculorū his: qbus italiā fata cōcesserāt. Iunonē autē uti statu relatiuo per quē ostēdit troianos nō sua causa laborare: sed Veneris. O pater: O pater generaliter accipe: nō tantū Veneris: Nā supra in primo ait Iuno ad Aeolū Diuū pater hominū rex: & bene in principiis fauorē sibi arte cōciliat. Hominū diuomq; æterna ptās: hūc locū Probus q̄rit: sed dicit unā rē secūdū phisicos: alterā secūdū mathematicos. Nā diuū potestas est: q̄ ipse est æther: q̄ elemētōrū possidet p̄cipatū: hoīum uero: q̄ bona Iouis irradiatio honores hoībus tribuit: æternā autē potestātē adiecit ppter aliorū nūminū discretionē. Nā & Apollinē legim⁹ deposuisse diuinā potestātē: & Heri, uel Liberū patrē nō sp̄ deos fuisse: un̄ & deæ arborū cū arborib⁹ uiuūt: & cū arborib⁹ dicunt⁹ mori quo circa & αρα δρυα δεσ s̄ appellat. Nāq; aliud qd sit: ac si diceret cū pene oēs dii i fauorē Iu. p̄cesserūt. Nāq; n. cōiunctio ostēdit hāc habuisse cogitationē. Implorā: iplorare ē auxiliū cū miseratiōe deposcēt: q̄ rōe bene dicēt iploro te ut misero feras auxiliū: cōtra iploro te ad diē festū nō p̄cedit.

CDONA. Abnuera bello Italiā cōcurrere: Nō est contra id qd' dixit in primo: Bellum ingēs gerit Italia: nā æneam dixit gesturū bellum in Italia: non Italiam gesturam. Cum autem omnes deos obiurgat Iunonē insolētiæ reprehendit. Venus autem nacta est tempus congruum querelis: quia uidit Iouem fauentem troianis.

CHRI. Quis me suasit aut hos q cōtra troiāos s̄ aut hos q fauēt troiāis seq arma. bellū gerēt qd declarat cū dicit Laceffer ferrū. puocare armatos ad pugnā. Cū fera car̄picipue de secūdo bello pūico itelligit: in quo Hānibal ipiū romanū uehemētē afflixit. Rapuisse. iui iucebit sed erit uobis factas licet. n. aliqui figūcat iuridicā esse facultatē. Aliqñ esse simplicē facultatē. Fuit at oīo Iouis maiestati suæ cōueniēs. Est. n. sobria & sine psuasionū lenociniis. O p̄: oīo ē oīo artificio elaborata & uersat i gnē deliberatiuo psuader. n. Iouē cōf: ut curet troiāos posse eē icolumes i italia quis admisceat iudiciale gēus. Accusat. n. iniquitatē Iunonis. Vt̄ at cōstitutiōne iuridicali absoluta. O p̄: p̄rio hoc uersu captat bēiuolentiā cū æternā ptātē appellat: qm̄ sit sūmus atq; unic⁹ uere deus: a quo reliq; sint dii: nā nos i superiorib⁹ demōstrauimus Iouē capi mō p̄ rege cretēsi mō p̄ aer mō p̄ æthere: nōnūq; p̄ aīa mūdī: sape autē p̄ ip̄o deo q̄ solus uer̄ sit deus: quē Plato hyp̄cosmiō appellat. Hoc ergo mō ē p̄ oīum: q̄ oīa ab eo s̄ creata: & in oīa hēt ptātē æternā: Nā i stabilisq; manēs dat cūcta moueri. Nāq; a. i sinuatiōe utitur nā ne offendat psonā fratris & mariti refert: ideo oēs id qd paulopost cōtorquebit in Iunonē.

CSER. Cernis: ad augēdā iudiciā ait cernis: ac si diceret nō ē opus narratiōe: quū troianoz̄ misērias ipse cōspiciat. Insultēt rutuli: pp̄ illud Interea rutuli portis circū oībus istāt. Insultare at̄ ē inimicos irridere p̄ cauillatio nē: uñ & gr̄ci em̄ χαιρὲν κωνίαν appellat: Exultat uero gloriari & lētū eē. Per medios: suos. Insignis eqs: pp̄ illud Viginti lectis eqtū comitatus. Nā castra nō eques irruerat. Secūdo marte: ad illud respicit: Hic mars arripotēs animū uiresq; latinis Addidit. Ruat: irruat. Clausa moenia: magna iudicia: scimus. multum eē p̄ fidiū i castra cōfugere: & hostilē ipetū plerūq; differre: sicut factū ē i bello troiāo: mō ergo dicit adēptā eē ēt hīc arā misericordiā: siqdem intra muros hostis insultat. Quis: qn̄ ēt. Ipsis: i ipis. Aggerib: at̄ munitiōib: s̄d̄ abusiue & i muris: iō q̄a supra dixit Ignarus deide i muris martēq; ciētes. Aggerib: agger pp̄rie d̄f ter ra illa q̄ uallo factō pp̄ius pōit: sed abusiue & muros & mūm̄ta oīa aggerē dicim: sicut mō aggerib: mu roz̄ p̄ munimētis. Mœroz̄: pro muroz̄ antiq; nā ueteres plerāq; eoz̄ q̄ nos p̄ u dicim: p̄ diphthōgon p̄nuntiābāt: hīc est mœroz̄ p̄ muroz̄: & ecōtra pœ nio p̄ punio: qd̄ uerbu a pœna uenit qd̄ gr̄cū ē uo cabulū πονη dictū hīc ē Et punica regna uides: quū pœnos ubiq; legerimus: hoc aut̄ facit orthographia: q̄ uocalē q̄ nos u habem: illi diphthōgō habēt. ou. & iō putarūt posse p̄ hac littera: licet nō eādē diphthō gō poni. Inūdat: iplēt: & iundare faciūt. Leuari ob fidiōe fines: liberari: & obliq; p̄ Ioue iudiciā cōmouet Iunōi. Aetolis surgit ab arpis: at q̄ nō ē uēturus: un de accipiamus Venerē non q̄ si deā loq; sed q̄ si unā de troiāis: ut in priō Vni: ob irā Prodimur. Itē eodē lo co Caeli qbus annuis arcē: ne futura ignorare uideat. aetolis at̄ arpis sic dixit ut cumas euboicas. Nā de aetolia Diomedes uēit: q arpos i apulia collocauit. Mea uulnera restant: ut possim iterū uulnerari. Demoror: expecto: sustineo. Si sine pace tua: sine tua beni uolētia: ut Orates pacē ueniāq; petētes. Itē Exorat pa cē diuū: ergo pace: beniuolētia: suffragio: dicēdo aut̄ si ad Italiā sine deoz̄ uolūtate uenerūt: dent pœnas: oñdit statū eē absolutū: & insinuatōe uti. id ficta cō dictiōe cōcedēdo: qd̄ nō eē uerū Ven: cōscia ē: ut dei de: cū diu rē idignā oñderit: & idignitatē auxerit: nihil simile a se factū oñdēs magis ac magis Iouis exoret fauo rē. Inuito numie troes: syllepsis p̄ gen: Luat: luāt. i. absoluāt: dicim: at̄ & luo pœnā meli: & luo peccatū nā peccatū soluit pœna: qn̄ crimie tenet obnoxio: eū pœna a pristia liberat obligatiōe: cōtra luo pœnā si dixe ris: nō p̄cedit q̄ re pœna soluat: tñ auctoritas licēter ista cōfundi timore quo solet poni: uel a sequēti qd̄ p̄cedit: uel a p̄cedēti qd̄ sequit. Neq; illos iuueris auxilio: cōcessiuus ē mod: secūdu Probū: nāq; i artibus nō iuēt: fit at̄ quoties tedio cōtētiōis: q̄ si uidemur cōcedere: qd̄ tñ nolumus fieri: nā id agit Ven: hoc loco: ut Iuppiter ma gis p̄stet auxiliū. Respōsa se: hoc ē si nō solū phibiti nō s̄: sed eis cōcessū ē. Supi: ut Apollo. Māes: ut Creu fa: & Anchises. Quisq; uerecūde q̄a apud maritū cōtra uxore agit. Exustas erycino i littore classes: argumē tū ē utrū hēat uolūtate nocēdi q̄ nocuit: Erycino i littore at̄ secūdu opinionē suā dixit: nā alii apud caietā dicūt exusta nauigia: uñ καὶ ἐν uererere & caiecta dicta ē. Actā nubibus irim: i pulsam: sicut persuaderet matribus in cendium nauium: aut secundum artem rhetoricā rem unā in duas diuiserit: nā per irim naues exuste sunt: sed melius est: ut non sit iteratio: & ad Turnum missam intelligere Nec nos commoueat ordo conuersus. Solent enim grauiora in principiis: & in fine secundum artem rhetoricam poni. Nubibus: per nubes.

CDONA. Alecto: cōmouerat superos uētos: fluctus: terras hoies. Restabāt at̄ i ferri: sed & hos nuper mouit.

CCHRI. Cernis: ostēdit manifestū piculū uñ magis moueat. Nūq; ne le. misericordia ē a diuturnitate t̄pis: ut septē illū phibēt totos ex ordie mē. Eqdē credo: Cū alia icōmoda uideā redire facile possum credere iterū me a Diome. uulneradā: & cū sim nō mō dea uerumetiā tua sūmi dei filia uulnerabor ab homie. Arpis aetho lisi. quoz̄ cōditor ex aetholia uēit. Luat peccata. i. pœnā p̄ peccatis. Cōcedit at̄ ea p̄ditiōe q̄ nusq; ē: ergo restat nō eē luēdā pœnā. Sin tot respōsa se: reicit tacite oē crimē i deos ut sit hmōi argumētatio: aut peccarūt tro iani ueniēdo i Italiā: aut si nō peccarūt nō sūt digni pœna. Si peccarūt culpa deoz̄ est: q̄ suis oraculis ut uenirent impulerūt. Tot respōsa: eēt digni uenia: si unū respōsum accepissent. Ergo maiori cū plura acceperit. Maxia aut̄ si nō solū a supis: uerūetiā ab inferis acceperūt. Tua: qbus oēs parere oportet. Quisq; qd̄ si maximus sit deus & cū insinuatione retorquet crimē in Iunonē. Vertere: in cōtrariū adducere: quod est magis q̄ imutare: & ut ostēdat quid sit uertere iussa Iouis addit noua cōdere fata: nam cū fatū pueniat a diuina puidētia q̄ uer ti iussa summi dei fatū euertit. Quid repetā: demonstrauius illā usam esse insinuatione ut aperte inueheret in Iunonē q̄ Iouē offēdisset nūc uero cā iā cōfirmata audet ea dicere q̄ nisi ad Iunonē referri nō possint. Quid repetā: occupatio est q̄ nunc adhibet breuitatis cā ut oībus paucis uerbis i unū colatis rē acrocissimā redderet

Cernis ut insultent Rutuli: Turnusq; feratur
 Per medios insignis equis: tumidusq; secundo
 Marte ruat: nō clausa tegūt iā moenia teucros
 Quin intra portas: atq; ipsis praelia miscent:
 Aggeribus Mœroz̄: & iundāt sanguine fossa:
 Aeneas ignarus abest. nunquam ne leuari
 Obsidiōe fines: muris iterum imminet hostis
 Nascentis Troiā: nec non exercitus alter:
 Atq; iterū in Teucros Aetolis surgit ab Arpis
 Tydides: equidē (credo) mea uulnera restant:
 Et tua progenies mortalia demoror arma.
 Si sine pace tua: atq; inuito numine Troes
 Italiam petiere: luant peccata: neq; illos
 Iuueris auxilio: sin tot responsa secuti
 Quae supi: manesq; dabāt: cur nunc tua quisq;
 Vertere iussa potest: aut cur noua cōdere fata:
 Quid repetā exustas Erycio i littore classes:
 Quid tempestatū Regem Ventosq; furētes
 Aeolia excitos: aut actam nubibus Irim:
 Nunc etiam Manes (hæc intentata manebat

CSER. Sors rerum: idest regnum: nam per sortem inter se fratres mundi regna diuiserunt: quæ Iuno præter inferos in troianorum perniciem mouerat. Superis immissa: ac si diceret non iam troianis: sed diis: respexit autem ad illud Et cæli conuexa per auras. Bacchata per urbes: perfuruit: & bene bacchata per urbes: quia per simulationem sacrorum Liberi patris matres egerat in furorem. Super imperio: de imperio: ut Multa fu per priamo rogans: est autem uerecunda petitio & obliqua: per quam magna Ioui inuidia commouet. Sperauimus: ista absolute dixit. Coniux dura: hic distinguendum: ne duo incipiant esse epitheta: dura fumantia

Sors rerum) mouet: & superis immissa repete
A lecto: medias Italum bacchata per Vrbes
Nil super imperio moueor. sperauimus ista
Dum fortuna fuit: uincant quos uincere mauis.
Si nulla est regio Teucris quã det tua coniux
Dura: per euerſæ Genitor fumantia Troiæ
Excidia: optestor liceat dimittere ab armis
Incolumẽ Aſcanium: liceat ſupereſſe nepotẽ:
Aeneas ſane ignotis iactetur in undis.
Et quãcunq; uiam dederit Fortuna: ſequatur.
Huc tegere: & diræ ualeam ſubducere pugna.
Eſt amathus: celsa mihi paphos: atq; cythera:
Idaliæq; domus poſitis inglorius armis
Exigat hic æuom: magna ditione iubeto
Carthago premat Auſoniã. nihil urbibus inde
Obſtabit Tyriis. quid peſtem euadere belli
Iuuit: & argolicos medios fugiſſe per ignes:
Totq; maris: uastaq; exhausta pericula terræ:
Dũ Latiũ Teucris: recidiuaq; Pergama q̄runt:
Non ſatius cineres patriæ inſediſſe ſupremos:
Atq; ſolũ: quo troia fuit: Xanthũ & Simoenta

dit corpore peſtis: quum de nauibus loqueretur incẽſis. Fugiſſe per ignes: exprimit quid ſit belli peſtem euadere. Recidiua pergama: renaſcentia. Tractus autem ſermo eſt de arboribus: quæ aliis ſectis repullulant. Ergo illud ſolum recidiuum dicimus: quod poſtea renaſcitur: unde modo recidiua dixit: quæ renouantur ab his qui ſunt ſuperſtites troianis periculis. Cineres patriæ inſediſſe: propter illud Dulceſq; meorum Reliquias colerem. Atq; ſolum quo troia fuit: ut in tertio: Et Campos ubi troia fuit. Xanthum & ſimoẽta Redde oro miſeris: ambiguum eſt utrum dicat redde nobis re uera troiam antiquam: an redde nobis terras in Italia ad ſimilitudinem troiæ. Nouimus enim hanc conſuetudinem fuiſſe: ut aduenæ patriæ ſuæ imaginem ſibi redderent: ut Effigiem Xanthi troiæq; uidetis. Bene ergo Venus medio uſa eſt genere loquendi: ut utrunq; ſignificaret: & antiquam troiæ reddidit & imperium italia: quod troianis ad ſimilitudinem troiæ fore Iuppiter promiſerat: & magis hoc eſt: quod latenter deſiderat atq; petit.

CDONA. Tua coniux: obliq; hætenus in eam locuta eſt: nunc doloris neceſſitate compellitur: ut eam nominet. Ignotis undis: per ignota maria continet errores. Acta furore: ergo iniuſte commota. Oſtendit Iuno ſe inuitam cogi. Nam nihil rumpitur niſi magna uiolentia.

CCHRI. Nil ſuper iperio: permiſſio eſt grauiffima: & quæ magnã poſſit concitare cõmiſerationem. Nam cum oſtenderit multorum oraculorum reſponſis datam eſſe illis ſpem imperii: nunc ut miſericordiam commoueat: oſtendit ita illud ob Iunonis inimicitias deſperaffe: ut ſolius Aſcanii ſalutẽ deprecetur. Concedit ergo illud propter hoc quod tamen non eſſe a Ioue faciendum ualidiſſimis argumentationibus comprobauerat. Onerat autem maximo odio & inuidia Iunonem cum oſtendat q̄ illam fretam uiribus ſuis fata ipſa quæ immutabilia eſſe oportet: uertere tentet. Vincant quos uincere mauis: admonet illum & quantum poſſit: & qd facere illum deceat. Quam det tua coniux: quoniam ipſa ſola fatiſ aduerſatur. Obteſtor per euerſæ fumantia: maximam hinc ducit commiſerationem. Eſt amathus: exaggerat inuidiam quaſi dicat nullam aliam regionem poſſe per Iunonem licere ſibi polliceri nepoti. Magna ditione iubeto: Alia permiſſio ad exaggerandam inuidiam Iunoni Nihil urbibus inde obſtabit tyriis. Hæc omnia huc tendunt: ut illa per ſummam iniuriam cunctis potiatur. Illa nihil ex iis quæ iubet fata poſſit aſſequi. Quid peſtem euadere belli: Dolet omnes ſuos labores in irritum recidiſſe.

Aeneidos

CSER. Iterumq; reuoluere casus: si ad troiā uis referre: sic dic da nobis troiā p naufragia & pericula. i. patria mur denuo: quæ ptulimus: dūtaxat nobis troia reddatur si uero ad italiā uis referre sic intellige redde nobis italiā: & libēter repetimus ea quæ in troia ptulimus. **Alta silētia:** Iuno ubiq; silens inducit: unde ei oratio nisi eximia necessitate nō datur: hinc est Acta furore graui: Sta. Iunonē tacitā furibūda silentia torquēt: & notandū q; sigillatim dicta Veneris hac orōne soluunt. **Silētia cogis rūpere:** silentium rūpere est oīno tacere: unde aparet usurpatiuē dictū eē Cōposito rūpit uocē. i. loquitur: nā uocē rūpere silere est. silentiū rūpere loq; **Obductū dolorē:** celatū: & diuturna iā cicatrice cooptū: nā ob duci dicunt uulnera: quæ cicatrice claudunt. **Aenean hoīum qsq; celat quæ facta sunt:** q nō sunt facta cōmemorat. nā non Aeneas: sed Turnus istinctu Iunonis bella cōmouit. **Vritur at replicatiōe rerū obiectarū:** post enim segtur resolutio. **Esto: mō aduerbiū est cōcedētis:** nā græcū est εἶπε: illo aut loco uerbiū est esto nūc sol testis. **Cassandra ipulsus furiis:** bene furiis plurali numero: qd' de uaticinātibus nō dī: ut uideant merito esse decepti: qui Cassandra in famēti crediderūt: qd' falso dī a Iunone: sicut ex uerbis pbamus Anchisæ: qui ait in tertio **Quē tū uates Cassandra moueret.** **Vicā cōmittere uentis:** i. incertis & inanibus rebus. **Nū puero sūmā belli:** exaggeratio est ab ætate. **Tyrrhenā ue fidē:** inire societate cū inimicis gētib; aut certe disrūpere fœdera: q; Turnus cū tyrrhenis inierat Sciendum sane Turnū auxiliōrū cā ad Mexētīū cōfugisse. **Gentesq; getas:** nā licet uellēt in bella prūpere: tamē erāt getæ: pp illud oraculū: **Externos oprate duces.** **Quis deus in fraudē:** in piculū. Ita enim in iure lectū est fraudi erit illa res. i. periculo. **Quæ dura potētia nra:** ad illud respicit. Si nulla est regio teucris: quā det tua cōiux Dura. **Nubibus iris:** ppter illud: **Aut actā nubibus irim.** **Indignū ē italos troiā circūdare flāmis:** rhetoricū ē: nā quoties aliq nō possumus soluere: paria opponimus: qd' nunc Iuno facit. Nā negare non pōt nec soluere: qā obsident troiani: unde dicit hoc indignū est troianos obsideri: aliena eos mīmonia prīpere dignū est: sic in Bucolicis: **Dic qbus in terris in scripti nomina regum.** **Pilūnus auus:** cōparat gēus Turni cū Aenea dicēs ēt auū eius eē deū. Itē ad Veneris obrectationē dicit **Cui Vēlia mī:** Nā Venilia nympha est. **Pilūnū at iō Turni auū dicit:** ut a uicino nobilis: genere eē uideat: sicut ē Aeneas. Nā paulo post dictura ē **Pilūnusq; illi qrt' pī:** **Atra face:** sæuo bello: & ē belli diffinitio: uī **Hom. ὄσοι μὲν μορπον το νόμισαβῖ pugna uerāt.** **Auerrere p̄das:** i. uidiōse: cætex nihil rapuerāt. **Legere:** furari: unde & sacrilegi dicunt qui sacra legūt: hoc ē furant: alibi uel q̄ sublegi tacitus tibi carmina nup. **Gremiis:** p. nā ante usū tabulag: mī mōi cautiōes sibi iuicē emittebāt: i. qbus spōdebāt se cōsentire in iura mī mōi: & fidei iussores dabāt: unde admissū ē ut dicamus uig: a spōdēdo spōsū: cætex p̄prie spōderi puella ē: ergo spōsus nō qā p̄mittit: sed qā spōdet & sponsos dat. Sæe exaggeratio ē nimia i eo qd' ait gremiis abducere tanq̄ iā uxor eēt. **Præfigere puppibus arma:** pp illud **Scuta uig: fluuio pictasq; inare carinas.** sūqdo ad petēda nauigauit auxilia. **Pacē aut ora:** pp Cētū oratores augusta ad moenia regis. Itē iubet. **Proq; uiro nebulā:** ad opprobriū uiro dixit nō p filio rē inanē oppositā: dicit aut qdo eū Vēus a Diomede liberauit: uel Neptunus ab Achille: qd' Veneri iputat: qā in eius gratiā factū est. **τι ἴα τῶ μὲν ἐπεί τ' ἴα τ' ὀφθαλμῶν χεῖν ἄλλ' ὑπὲρ ἰλίου χιλιῆς.** **Vētos iā uacuos:** & ē nebulæ diffinitio.

CDONA. Aenean: nititur colorare falsa: nam Aeneas bellum non mouit sed instinctu Iunonis latini. **Nū puero:** Hoc quoq; falsum est: Nam senioribus rem reliquit: & pugnam committere uetuit. **Cui pilumnus auus:** Per comparisonem Aeneæ & Veneris & sui & Turni extollit causam suā: & deprimat aduersariorum.

CHRI. Quid. m. al. si. co. & hæc pathetica orō ē. **Vī icipit ab interrogatiōe:** & hēt p̄cipiū abruptū. **Quid me alt. sil. cog. Rūpe silētiū loq ē.** **Alta p̄cīt' abstrusa:** qā p̄posuerat nullo pacto illa diuulgare: nec qri nisi a Venerē laceffita sua orōne fuisset. **Aeneā. q. d. neg. meo. neg. cuiusq; ipulsu:** sed sua spōte bellū suscepit pp cæsū ceruū. **Italiā. p. cōsutat respōsa.** **Nū liqre castra. q. d. uenerit ipulsu fatog:** tamē q̄ patit stultitia sua patit: q & castra reliqrit: & sūmā rerū puero & muro tradiderit. **Quæ oīa nō fraude mea: neg. q. iri miserī:** sed eius stultitia cōmissa sunt. **Cui pilūnus. q. d. cur magis indignū est pelli Turnum:** & ipm natū ex diis ex regno auito q̄ troia nos qui ultro bellū intulerūt opprimere: q̄ arua aliena inuasere & inde p̄das abegere & socerū sumphere & spōsam sibi eripuerē. **Tu potes:** si omnia ista tu potuisti: quæ maxima sunt cur erit nefandū aliquid pro rutulis agere. **Aeneas ignarus & absit.** **Possūm hoc optare:** quia non per me sed per suā stultitiā factū est.

Redde oro miseris: iterumq; reuoluere casus
Da pater Iliacos Teucris. tum Regia Iuno
Acta furore graui. quid me alta silentia cogis
Rūpere: & obductū uerbis uulgare dolorē:
Aenean hominum quisq; Diuomq; subegit
Bella sequi: aut hostem regi se inferre Latino:
Italiam petiit fatis auctoribus: esto:
Cassandra impulsus furiis: nū linquere castra
Hortati sumus: aut uitam cōmittere Ventis:
Nū puero summā belli: num credere muros:
Tyrrhenam ue fidē: aut gentes agitare getas:
Quis Deus in fraudē: quæ dura potētia nra
Egit: ubi hic Iuno: demissa ue nubibus Iris:
Indignū est Italos Troiā circūdare flammis
Nascentem: & patria Turnum cōsistere terra:
Cui Pilūnus Auos: cui Diua Venilia mater:
Quid face Troianos atra uim ferre Latinis:
Arua aliena iugo premere: atq; auertē p̄das:
Quid soceros leger: & grēiis abducei pactas:
Pacē orare manu: præfigere puppib; arma:
Tu potes Aeneam māibus subducere Graium:
Proq; uiro nebulā: & Vētos obtēdere ina nes:

ESER. Et potes in totidē classē cōuertere nymphas: licet hoc mater deū fecerit: tamē hoc Veneri impu-
 rat: q̄a in eius gratiā factū ē: ut in illo loco Quas illi Philomēa dapes: cū Progne fecerit: sed pp̄ Philomenā. Aut
 certe q̄a Venerē dicūt eē matrē deū. ¶ Aeneas ignarus abest: ea q̄ soluere nō possum⁹ irridemus: ut hoc loco: sic
 in Bucolicis p̄misit Diuini opus alcimedōtis: postea p̄ irrisiōē ait Et nobis idem alcimedon duo pocula fecit.
 ¶ Graidā bellis urbē: alibi Populosq; feroces Cōrūdet: urbē at̄ puiciā dicit: quomō Italiā q̄ro patriā. ¶ Nos ne
 tibi fluxas: status relatiuus: p̄ quē ostēdit Venerē magis troianis cām fuisse piculog. ¶ Fluxas: molles: q̄ possent

Et potes i totidē classē cōuertere Nymphas.
 Nos aliquit Rutulos cōtra iuuisse nefandū ē.
 Aeneas ignarus abest: ignarus & absit.
 Est Paphos: Idaliumq; tibi: sunt alta Cythera.
 Quid grauidā bellis urbē: & corda aspa tētas
 Nos ne tibi fluxas Phrygiā res uertere fundo
 Conamur: nos: an miseros q̄ Troas Achiuis
 Obiecit: quæ causā fuit consurgere in arma:
 Europamq; Asiamq; & fœdera soluere furto:
 Me duce Dardāius Sp̄tā expugnauit adulter:
 Aut ego tela dedi: fouiq; Cupidine bella:
 Tum decuit metuisse tuis: nunc sera querelis
 Haud iustis assurgis: & irrita iurgia iactas.
 Talibus orabat luno: cunctiq; fremebant
 Cælicolæ assensu uario: ceu flamina prima
 Cum deprensā fremunt siluis: & cæca uolutāt
 Murmura: uenturos nautis prodentia uentos.
 Tum pater Oipotēs: rerū cui summa potestas
 Infit: eo dicente Deum domus alta silescit:
 Et tremefacta solo Tellus: silet arduus Aether.
 Tū Zephyri posuer: p̄mit placida æquora pō
 Accipite ergo aīs: atq; hæc mea figite dētā: (19.

cedit: q̄a magis conuitiabatur. ¶ Assensu uario: q̄a pars Veneri fauebat: pars Iunoni. ¶ Ceu flamina prima quā
 deprehensā fremunt siluis & cæca uoluntant Murmura: non tēpestatis facit comparationem: sed signa tempe-
 statis futuræ: quadā enim arcana ratione fit: ut sit murmur in siluis ante uentog; aduentum: ut testatur Luca-
 nus cū amyclas cæsari futura signa tempestatis enarrat: Sed mihi nec motus nemog; nec littoris ictus Nec pla-
 cet incertus q̄ prouocat æquora delphin. Vnde ait cæca murmura: quorum ratio nō apparet: ut Cæciq; in nu-
 bibus ignes Terrificant animos: & sic in Georgicis: Cōtinuo uentis surgentibus aut freta ponti Incipiunt agi-
 tata tumescere & aridus altis Montibus audiri fragor. ¶ Tremefacta solo tellus: loquēte loue stupor elemento
 rū ostenditur p̄ naturæ mutationē. Nā quicqd in æterno motu est: quieuit: & cōtra terra mota est semper im-
 mobilis: unde Hor. Et bruta tellus. ¶ Accipite ergo animis: totus hic locus de primo Lucillii translatus est: ubi
 inducunt̄ dii habere concilium: & agere primo de interitu Lupi cuiusdam iudicis rei: postea sententias dicere:
 sed hoc quia indignum erat heroico carmine: mutauit & induxit primo Iouem loquentem de interruptis fœ-
 deribus: cuius orationē interruptit Venus: post secuta Iunonis uerba sunt quibus redarguit Venerē: unde nūc
 Iuppiter ad illud quod omiserat redit dicens: Ergo quoniam pacem esse nō finitis ea q̄ sum dicturus accipite.
EDONA. Nos aliqd extenuat factū suū. Verē Vēus affuit causæ: cui dii & fata fauebāt. ¶ Me duce: q̄ grauior
 ra sunt argumēta in sine seruat. ¶ Infit: nā cū sibi potestas decernēdi sit apte loquit̄. ¶ Accipit: nō potuit sedare
 partes: sed sic dimisit: ut nullā præferret ne aui filiam aut uxorē laderet: seque æquū omnibus pollicitus est.
CHRI. Nos ne tibi: cā belli troiani quo Europa cū Asia cōflictauit. Nō ego sed tu fuisti qm̄ te auctore Pa-
 ris Helenā rapuit eo dicente deū domus alta silescit: nā summo deo oīa obtēperāt. ¶ Me duce Dardāius partā
 expugnauit adulter: Dion. Chrysostomus uir multa doctrinā excellens ea non solum apertissimis cōiecturis:
 uerumetiam testimonio eorum quæ scripta sunt in monumētis sacerdotū ægyptiorum comprobās: scribit
 Helenā non fuisse raptā a Paride: sed illi a Polluce & Castore fratribus in uxorē traditam. Græcorū aut̄ princi-
 pū q̄ maiores erant partim indignatione moti: q̄ tā pulchra mulier barbaro potius q̄ græco nupsisset: partim
 cupiditate auri quo troiā abūdabāt incēsi Troiā iuisse: nec illā expugnasse: sed uictos iugatosq; fuisse nā ab Ho-
 me. Et Herodotus historicus dissentit: q̄ refert Helenā a Proteo rege ægypti interceptam troiam nunquam ue-
 nisse. ¶ Accipit hæc animis: idest diligentissime aduertite. ¶ Figite: memoriæ imprimite: & phisice locutus est.

CSER. Quando quod bene sententiae dicenda ordinem seruat: nam sicut in Sal. & in Philippicis legitur: antequam dicat sententiam permittit rationem: quod hodie in usu est. Haud licitum est: & licitum est: sicut & placuit & placitum est. Terentius. Vbi sunt cognita: placita sunt. Quae cuique est fortuna hominum specialiter Iuppiter pro troianis agit: sed hac arte ut uideat totum per lunonem loquitur: & re uera uerba per lunonem sunt: sed altius intuetur deprehendit troianorum fauorem. Nam dicendo nulli fauere: & in eo statu fore res: in quo sunt hodie: significat se fauere troianis: quorum ducis aduentu statim uictoria consequetur: & uult nihil ualere ea quae aut uerus conuersa fuerat de absentia Aeneae: aut lio de Turni parentibus dixerat in eius commedatione. Secat: sequitur: tenet: habet: ut Ille uiam secat ad naues: uiam & sectas dicitur habitus aiorum & instituta philosophiae circa disciplinam. Fata uero fuerit: futuri temporis uerbum defectiuum. Seu fati italum ca. o. te. siue malo fato italorum: castra obsident troiana: siue troiani malo errore & sinistris monitis ad Italiam uenerunt: neminem absoluo: uiam per amphibologiam sic distinguat italum: & in castra obsidione tenentur. si troianorum: ipsi non obsident non italum. Soluo: absoluo: nam aphaere sim ptulim. Monitisque sinistris: per Cassandrae impulsi furis. Exorsa: regis initia actus hodierni diei. Labor fortunae: periculum & felicitatem. Fata uiam in scit non hoc esse fatale: ut Aeneas speret in Italia. Stygii per flumina fratris: hypallage est per stygia fratris flumina: & bene est iure iurando confirmat. Et totum nutu tremefecit olympum: Hom. ε. α. ε. γ. α. Δ. ε. λ. ε. λ. ε. ξ. ε. γ. ο. λ. ο. μ. π. ο. ν. Portis, ο. i. i. s. t. a. t. portis omnibus circum: i. i. c. i. r. c. u. circa fusi: nam modo circum aduerbiu loci est. Vallis: intra uallos: i. i. f. u. s. t. e. s. fossage qualli uocantur: nam mutatio ipsa uallum dicitur neutraliter: & hoc dicit tenebant troiani intra uallos: quos ipsi posuerunt: ne eorum castra facile irruerent rutuli. Vallum non modo obsiditum: sed obsessorem debemus accipere. Nec: si u. fuga: fuga miserimum & ultimum praesidium est: tamen hoc est carebat. Imbrasides: Imbrasi filius. Icetaonius: Icetaonis filius: & bene ex uarietate syllabarum quasi uerbum ornatum: nam patronymica aut in des aut in ius exeunt: quibus & uti possumus: quibus in on terminantur ad nos transire non possunt: ut παλαιός. Senior cum Castore thybris: possumus & solus thybrim accipere senem: possumus & Castorem: si legamus & senior cum castore: nam amphibologia est. Præ acies: hoc est magni uiri: & est diffinitio eorum qui in præ acie fuerunt: uiam laudis magis est quam dixit præ acies ordinis. nec non potest: quia res in muro agit. Germani sarpedonem inter se germani filii Sarpedonis: Aut Sarpedonis fratres. Ab alta: nobili. Lyrnesius: i. phryx. Lyrnesos: i. ciuitas est phrygiae unde fuit briseis. Menestheo: non Mnestheo: de quo paulo post dicturus est legendum est: ne uersus non stet. Sed Menestheo: ita tamen ut meminerimus ultimam syllabam esse syneresim propter rectam scansionem. Hi iaculis: rutuli scilicet. Saxis: troiani.

CDONA. Interea reddit ad narrationem quam posuit in fine noni libri. Stabant: utpote qui pauci aduersus plurimos non auderent.

CHRI. Quando quidem: uolebam equidem sedare discordias: sed cum uideam studia uestra diuersa: statui perbere me æquum utrique parti: ita ut neutri faueam: neutri ue noceam. Est autem hæc oratio grauis: & Iouis maiestate digna. Haud licitum est: fieri non potest simpliciter dixit: nam iure licebat: sed obstant diuersa atque contraria studia deorum. Secat: recta uia sequitur & non per circuitiones. indubitata tenet: quia necat ad lineam rem deducit: unde est illud. Ille iter secat ad naues: dicit autem hæc ut oratione lunoni satisfaciat ceterorum nouerat ille fata tandem uelle troianos uictores: consolatur ergo eam cuius partes succumbent: ita tamen ut nihil mentiamur. Fata italum: quod fata uelint in hoc italis fauere. Siue errore troia: quasi stultitia troianorum hæc infœlicia illis eueniant: & monitis sinistris: i. falsis oraculis. Dicit autem hæc ut non prius lunonem spe. Sua exorsa: nam ut illi ordiantur: ita finem sortiantur. Est. n. prouerbum: ut semetem facies: ita colliges & uidetur dicere quod nulli admet arbitrium. Fata uiam inueniet: nam si fatum dicunt platonici inferre rerum id quod in mente diuina prouidentia est iure dixit Fata uiam inuenient: nam quod prouidet deus id fieri necesse est. Et totum nutu tremefecit olympum: Nam in dei manu omnia sunt. Stant: pugnant. Rara: ob paucitatem militum. Non: non tot erant ut murorum circuitum ipsi qui in corona stabant densi possent conficere. Lyrnesius: Lyrnesus oppidum est Phrygiae prope pedasum. Hoc oppidum Achilles diripuit: indeque Bryseis regis filiam Bryseida rapuit. Hi iaculis illi saxis: potest utrumque referri ad troianos: ut ostendat nullum genus auxilii ab illis negligi: sed omni circumspectantia re agi.

Quando quidem Ausonios coniugi foedere Teucris
Haud licitum est: nec uestra capit discordia finem:
Quae cuique est Fortuna hodie: quam quisque secat sperem
Tros: Rutulus ue fuerit: nullo discrimine habebit:
Seu fati Italum castra obsidione tenentur:
Siue errore malo troia: monitisque sinistris:
Nec Rutulos soluo: sua cuique exorsa laborem
Fortunamque ferent. rex Iuppiter omnibus idem.
Fata uiam inueniet. stygii per flumina fratris
Per pice torrentes: atraque uoragine ripas
Annuat: & totum nutu tremefecit Olympum.
Hic finis fandi: solio tum Iuppiter aureo
Surgit: Cæcolæ mediū quem ad limina ducunt.
Interea Rutuli portis circum omnibus instat
Sternere caede uiros: & mœnia cingere flammis.
Ast Legio Aeneadum uallis obsessa tenetur.
Ne spes ulla fugæ: miseri stant turribus altis
Nequique: & rara muros cinxere corona.
Iasius Imbrasides: Icetaoniusque Thymætes:
Assaracique duo: & senior cum Castore Thybris
Prima acies: hos germani Sarpedonis ambo
Et clarus Ethemon Lycia comitantur ab alta.
Fert ingens toto connexus corpore saxum
Haud partem exiguam moris Lyrnesius Agmon:
Nec clycio genitore minor: nec frater Menestheo:
Hi iaculis: illi certant defendere saxis.

CSER. Veneris iustissima cura: quae illi debebat imperium. Caput detectus: sine galea quasi non pugnaturus: nam audierat Caetera pro puer bello: erat autem iter duces quasi dux. Honestum: pulchrum. Tere. Ita me dii bene amet honestus est. Micat. Alcaeus fulget quod litera gemma. Aut ca. aut capiti: figurate: nam colli uel capitis erat commune. Oricia terebyntho: oricos ciuitas est epiro: iuxta quam nascitur terebynthum nigrum lignum huius soliditate in buxi specie. Retulit autem comparationem ad candidum uultum: quod erat crinibus cinctum. Magnania: si gētes. Ismareg. modo nomen est proprium: nam ismarus facit appellatiuum a morte ilmaro thraciae. Vulnera dicitur aut uulnere pro sagitta posuit: ut in secundo Inse-

Moliri quae ignem: neruoque aptare sagittas.
Ipse inter medios Veneris iustissima cura
Dardanius caput ecce puer detectus honestum:
Qualis gemma micat: fuluum quae diuidit aurum:
Aut collo decus: aut capiti: uel quale per arte
Inclusum Buxo: aut Oricia Terebyntho
Lucet ebur: fusos ceruix cui lactea crines
Accipit: & molli subnectit circulus auro.
Te quoque magnanimam uiderunt Ismare gētes
Vulnera dirigere: & calamos armare ueneno
Meonia generose domo: ubi pingua culta
Exercentque uiri. Pactolusque irrigat auro.
Affuit & Mnestheus: quem pulsus pristina Turni
Aggere murorum sublimem gloria tollit.
Et capys: hinc nomen campanae ducitur urbi.
Illi inter sese duri certamina belli
Contulerant: media Aeneas freta nocte secabat.
Namque ut ab Euandro castris ingressus hetruscis
Regem adit: & regi memorat nomenque: genusque:
Quid ue perat: quod ue ipse ferat: mezeti arma
Quae sibi conciliet: uiolentaque pectora Turni
Edocet humanis quae sit fiducia rebus
Admoet: imiscetque praesens: haud fit mora Tarcō
Iungit opes: foedusque ferit: tum libera satis
Classem conscendit iussis gens Lydia Diuom
Externo commissa duci: Aeneia puppis

net: quasi sit humanis rebus fiducia. Nomen: ut cognoscat. Gēus: ne ab ignobili putet se rogari. Quae rit autem non necessaria pallas: quae si maturior aetate fuisset non quaesisset: erat a sinistris quia si duo erant dignior erat aeneas.
CHRIS. Moliri quae ignem: quem phalaricis iaculabant. Nam de iis quae bombardas siue boardas a bobo uel a boatu dicitur nihil omnino credideri: nam gēus hoc tormenti praesens fuisse minime credibile est: nam neque poeta quicquam neque historicus hanc meminit Terebynthum teste Theophrasto: arbor est: uel resina quam terebynthina dicitur: fluit & iciso manat cortice. Haec arbor masculinum habet quod est sine fructu: & foemina: sed haec duplicem. Nam in altera rubet fructus magnitudine letis: in altera pallet & cum uite maturescit: in Macedonia breuis est terebynthum: in Syria & praesertim in agro damasceno praesera & materiam habet decoram ad delicias lectorum coloris subnigri. Oricia: epirotica. Oricos. Epiro oppidum est uersus macedonia. Vulnera. d. & ca. u. duplex est translatio: & quod armare dicat calamos & quod arma illos dicat ueneno. Et ca. ab hoc capua condita dicitur. Alii dicitur thuscum regem ea regione subacta urbe condidisse: & capua noisse quoniam capis lingua ethrusca falconem aue: cuius augurio condita est significat. Media: quippe quod nullum temporis spacium accelerans praeteriret ergo media nocte ad ostendendam hominis uigilantiam. Namque ubi aemira poetae uarietas. Nam ut in aduentu aeneae ad euandrum omnia longo ordine & suo tempore cum maximo ornatu exposuit: si contra ut uarietati studeret ea quae de aduentu ad ethruscos & de implorando auxilio dicenda fuerant obtinuit: & in hunc locum non narranda sed praestrigenda transtulit. Quod proprium poetae est: uel Hora. Ordinis haec uirtus erit & Venus aut ego fallor: ut iam nunc dicat: iam nunc debet dici: pleraque differat: & prius in tempore omittat. Vitauit ergo fastidiosam similitudinem & relicta salutatiōe & postulatiōe Aeneae: & responsione Tarcōtis discessit eis a litore ethrusco posuit. Quae si quis esse deat pro crebra mutatione omnium rerum. Significat diligenter aduertat iuuet hic omnia semina argumentationum: ex quibus possit effici omnino artificiosissima in genere deliberatio: nam cum dicit: regem adiit significat quod supplex aduenerit: deinde quod commedauerit: se a gente a fama: ut pro nobilitate generis eos moueat.

quis in festo uulnere pyrri. Aut acerrime expressit in euitabiles sagittas: dices eum uulnera non tela dirigere. Meonia: Lydia: quae ante meonia dicebatur. Pactolusque in auro. Pactolus & hermus Lydiae flumina sunt auge sicut tagus trahetia. Et ca. hinc nomen campanae ducitur urbi: iste quod dicitur a Capye dicta campania: quod & Lucus sensit: Meonia Dardani tenuit campana coloris. Sed Livius uult a locis capes tribus dicta: in quibus sita est. Sed constat ea a thuscis condita uiso falconis augurio: quod thuscia lingua capis dicitur: uel noinata campania. Thuscos autem omnem pene Italiam subiugasse manifestum est. Contulerant: nocte iteruenire pegerant: & est explanatio regis quos Aeneas gessit: postquam profectus ab Euandro ad petenda auxilia: dum inter suos: & Turnum bella gerebant. Remanum omiffam breuiter exequitur. Quid perat. auxiliium. Quid ue ipse. uicissitudinem auxilii: ut supra Accipe daque fide. Mezetium autem. Quae si. com. Inicit late ter timore: ne forte possit collectis auxiliis in regna peruenire: a quibus fuerat ante depulsus. Violentaque. pro. sub. ut Quos illi bello. pro. fugos egere sub. pro. Humans quasi sit si. late ter hoc dicitur: nolite hoc putare fixa esse & stabilem felicitatem. magna enim est regis uarietas: iucunde accipietis auxilia. Admoet. in. pro. pri. rogat: pro. tim admoet hoc solatiu est uitae humanae tutissimum: si uel mutua dentur auxilia: uel si in prosperis positi est subiecta considerent: & est superioris uersus expressio. nam edocet quod peterent: & quod eum sollicitabat. Admoet uero uel ca. Mezetium: uel quae instabilis est & uaga fortuna. Tarcō: hoc nomen graece ubique posuit: excepto uno loco: ut Haud procul hic tarco & tyrrheni: quod metri causa fecit. Libera satis: exempta fatali necessitate qua pugnare non poterant: propter illud Ex turnos optate duces.

CDONA. Caput detectus: non pugnaturus: quae prohibuerat deus. Mnestheus & capis: alterum laudat a factio: altege a merito ciuitatis. Noctē: ad laudem aeneae. Et regi me. tria dixit: memorat: edocet: admoet. Memorat ergo nomen & gēus: & quod perat: & quod ferat: edocet turni uiolenta pectora: quae arma conciliet. Admo-

Terebyntho

Oricos

Capua

CSER. Prima tenet: more uiri fortis in principiis est: alibi Princeps ante omnes densum palinurus agebat Agmé. Rostro phrygios subiuncta leones: uult pro iugo rostrum nauis fuisse: Leones autē singulos in singulis nauis partibus fuisse depictos: Sane notatur a criticis Virgilius: hoc loco quemadmodum sic cito dixit potuisse naues Aeneae fieri: quod excusat pictura: quam sola mutatam debemus accipere. Gratissima: propter illic facta nauigia. Euentus belli uarios: licet haberet fortissimum militem: cogitabat tamen incerta bello. Noctis iter: aut per quae sidera nox decurrit: aut quae intuentes nauae iter peragunt noctibus. Iam modo:

ut iamq; hos cursu: iam praeterit illos. Pandite nunc heliconae deae: parnassus mons thessaliae iuxta boetiam: quae in duo finditur iuga citheronē Liberi: & heliconē apollinis & musarum. Massicus arata princeps secat aquora tigris: licet catalogus: in quo enumerant hi qui uenerunt de thuscis: inuenit tamen aliquam uarietatem: quae hos nauibus uenisse commemorat: quum in septimo Turni praesidia per terram uenisse commemorauerit. Sane sciendum amare Virgiliū italis ducibus dare nomina uel fluuiorum uel montium: ut ergo supra Almeonē & auentinum commemorauit: sic nunc massicū dicit: nam massicus mons est: unde & uinum massicū dicitur: plerique tamen massicū nolunt nomen esse propriū: sed appellatiuum dicentes. Osinium esse massicū regem: nam paulo post dicitur: Quae rex clusinis aduectus osinius oris: & nunc dicit Qui moenia clusi: multi alium Massicū: alium Osiniū esse uolunt. Tigris arata: cuius rostrum erat in similitudine tigridis: namque solent naues uocabula accipere a pictura tutelaru: hinc est Hunc uehit immanis triton. Itē Et aurato fulgebat apolline puppis. Tigris at secūdu regulā dixit: nam graeca nomina quae genitiuum singularem in is mittunt: in eo tantum & in datiuo crescunt: in accusatiuo & ablatiuo paria sunt nominatiuo: ut tigris tigridis tigridi o tigris tigris. Isis isidis isidi isin isis isi: si aliter inuenerimus: abusiue dictum est: ut in Luciano: Ocyor & caeli flammis & tigride foeta. Moenia clusi: pro clusi: nam clusium dicitur: & est dictum pro synaeresim: sicut Nec cura peculi pro peculii: clusium autem oppidum iuxta massicū. Cosas: ciuitas thusciae: quae in numero dicitur singulari secundum Saluianum appetit esse usurpationem. Choritique: choriti proprie sunt arcuum thecae: dicuntur tamen et sagittarum: quae & pharetras nominantur. Toruos: terribilis. Fulgebat puppis Apolline. Armis: exercitu. Populonia: ciuitas thusciae: matrem autem eorum quae uenerat dixit: alibi: Insigne quae in arista misit. Exptos: pitos: nam exptes sunt ignari. Ilua: insula adiacens thusciae. In exhaustis: quantum exhausta fuerit: tanto generosior: ergo in exhaustis non est una pars oronis: namque Plinius. Secundus dicit quum in aliis regionibus effossis metallis terrae sunt uacuae: apud iluam hoc est mixtum quod sublata renascuntur: & rursus de eisdem locis effodiuntur. Var. & aliud dicit nasci quod illic ferrum sed in stricturam. Interpres hominum diuomque: interpretis mediū est: nam & deorum interpretator & hominum: quibus diuinas indicat mentes: interpretis uocat: & notandum quod ait Nigidius Figulus has artes inter se ita esse coniunctas: ut alter sine altero esse non possit: uel his quos perfectos uult probare Vir. oium diuinandi artium praestat scientiam: ut hoc loco: ita supra Heleno: de quo ait, Troiugena interpretis diuum: & singula. Nigidius at solus est post Varronem: licet Var. precellat in theologia: hic in communibus litteris: nam uterque utrumque scripserunt.

CDONA. Pandite: haec inuocatio tenet summam rerum & speciem propositionis. Toruum: aut oculis distortis: aut contracto uultu.

CHRISTO. Pandite nunc heliconae deae: ita iterat inuocationem ut ostendat esse sibi opus non modo musarum auxilio: sed oia quae ab illis uenire possunt auxilio: ex quo ostendit. re sane magna ipsam narratur: uel maxima excitat attentio. Pandere est ita aperire: ut totum pateat. Ergo totum uestrum pro mitte auxiliū. Heliconae: helicon mons aethiopiae facit musis. Catus: quos ego pro me prestare non possum massicus: nomen proprium est ducis: nam massici ethruiae populi non sunt: sed captae iuxta Falernos & calcos. Clusi: clusium olim inter ethruiae nobilissima oppida enumerabatur cui urbi Porfena imperabat: quae pro Targniis bellum aduersus romanos gessit: in hac urbe positum Plinius labyrinthum fuisse huiusmodi: ut caetera oia aedificia superaret. Cosas: in partibus littoralibus ethruiae: si incipias a macra flumine uenies Lunam nobili portu praedicta: Deinde Luca post illa Pisas ortas a Pelope pisique siue a tenucais graeca gente. Vada uolaterana: populonia iuxta Cecinam flumen Cosa: Grauisca: castrum nouum pyrgie: Caere: quae agyla dicta est. De quibus sic meminit poeta. Tygris at & apollo sunt insignia nauium. Ilua: insula nostra quoque aetate nouissima olim. Ethalia a rege idigena nuncupata. Portum argou habuit a naue Argo. Nam praecipue medeae Circae forore uisere cupietis: huic portu argonautae appulerunt. Generosa me in exhaustis: nobilis pro metallis quibus quis assiduo fodiant: non exhaurit: tanquam si assiduo renascuntur. Interpretis diuum & hominum: quae ea interpretat: hominibus quae diuina decreuerunt. Parat: non quae parat: sed ostendit ita uerba fuisse uerba: ut quicquid de fibris & sideribus praedixerit ea cuncta euenerit: ut credere possis fibris: & sidera illi parere: pro fibris at intelligit aurspicina: per uolucres auguria: per sidera astrologiam: per flumina portenta.

Prima tenet: rostro phrygios subuecta Leones.
Imminet Ida super profugis gratissima Teucris.
Hic magnus sedet Aeneas: secumque uolunt
Euentus belli uarios: Palaesque sinistro
Affixus lateri. iam quaerit sidera opacae
Noctis iter: iam quae passus terraque: marique.
Pandite nunc Heliconae Deae: catusque mouete
Quae manus interea thuscis comitetur ab oris
Aeneas: armetque rates: pelagoque uehatur.
Massicus arata princeps secat aquora Tigris.
Sub quo mille manus iuuenum: quae moenia Clusii
Quique urbem liquere Cosas: quis tela: sagittae:
Choritique leues humeris: & letifer Arcus.
Una toruos Abas: huic totum insignibus armis
Agmen: & aurato fulgebat Apolline puppis.
Sexcentos dederat illi Populonia mater
Expertos belli iuuenes: aut Ilua trecentos
Insula in exhaustis chalybum generosa metallis.
Tertius ille Hominum diuomque interpretis Asilas:

SER. Fibra: iecoris extremitas: parēt at pitissime agnoscunt: qđ ad oia rferēdū ē ad fibras. **Sydera:** uoces auū: & fulmīa: nā si uident nō accipias: cuius possūt uideri: nec nō intelligi: itē uoces auū nō uidēt: sed cognoscunt audire: nec parēt: obteperāt: pcedit: nā quomō sydera: uel fibra: uel aues: uel fulgura possūt obteperare? **Rapit:** rapit ducit. **Dēfos:** aī acie cōstrictos & cōiūctos. **Alpheā** ab origie pīfā: Alpheus fluius ē apud Pīfā & Aelidē ciuitates arcadia: ubi ē tēplū Iouis olympici: ex qbus locis uenerūt q pīfas ī Italia cōdiderūt dictas a ciuitate prīstia: unde addidit Vrbs ethrusca solo: quū pmississet Alpheā ab origie pīfā. **Fidēs equo:** eqs optimus. **Verficoloribus armis:** depictis: p qđ bellicofus ostēdit. **Tercētū adiciūt:** accedūt & cōseriūt ei uolūtati: uñ ait Mēs omnibus una sequēdi. **cōiura:** ti sūt. **Qui cærete domo:** ac si diceret q sunt domo carthagie: cære at ut supra dixim⁹ ē agylia dī: nec uideat cōtrariū qđ ait Ducit agylia nequiq̄ ex urbe secutos: q̄si & Turno & Aenē p̄stet auxiliū: nam illi Lausū fugiētē secuti sūt: hi uero cōmuni odio ī Mezētū arma cōmouerūt. **Miniois:** flui⁹ minio. **Pyrgi ueteres:** hoc castellū nobilissimum fuit eo tpe: quo thusci piraticā exercuerunt. Nā illic metropolis fuit. **Intēpestāq̄ grauiscā:** grauiscā oppidū: alli itēpestū dicūt: q̄ uētis & tēpestatibus caret: qđ nulla pōt ratione cōtingere: itēpestas ergo grauiscas accipiamus pestilētes secūdū Plīi naturali historia & Catonē in originibus ut itēpestas itelligamus sine tēperie. **trāglita:** re: nā ut ait Cato: iō grauiscā dictā sūt: q̄ grauē aerē sustinēt. **Cupauo:** hic cupauo o cupauo: & declinat Cupauo sicut Cice & cato. **Nāq̄ ferūt cygnū** luctu phaethōtis amati: Phaethō Clymenes & Solis filius fuit: q̄ quū doleret obiectū sibi ab Epapho rege aegypti q̄ esset nō de sole sed de adulterio p̄creatus: duce matre uenit ad Solē: & poposcit ut si uere eius eēt filius: petēda p̄staret: qđ quū Sol iurasset p̄ stygē Paludē se eē facturū: petit ille ut ei⁹ currus agitaret. Sol iusurādū negare nō potuit. **Acceptis itaq̄ curribus** Phaethō quū orbitā Solis excessisset: & cōpisset mundus ardere: a Ioue fulmiatus ī Eridanū cecidit: q̄ & padus uocat: huius iteritū flētes sorores Phaetusa & Lape-thusa deorū miseratiōe ī arbores mutata sūt: ut hic dicit ī populos: & ī bucolicis ī alnos: Fuit qđā ē ligur Cygnus noīe Phaethōtis amator: q̄ quū eū fletet extictū ī aue sui nominis cōuersus ē: cuius nūc filiū Cupauonē dicit hēre cygni pennas ī galea ad formā pater

Cui Pecudum fibra: Cæli cui sydera parent:
Et linguæ uolucrū: & prælagi Fulminis ignes:
Mille rapit densos acie: atq; horrētibus hastis.
Hos parere iubent Alpheā ab origine Pīfā.
Vrbs Ethrusca solo. sequit pulcherrim⁹ Astur
Astur equo si dens: & uersicoloribus armis.
Tercentū adiciunt: mēs omnibus una sequēdi:
Qui Cærete domo: qui sunt Minionis ī aruis:
Et Pyrgi ueteres: intēpestāq; Grauisca.
Non ego te Ligurum ductor fortissime bello
Trāsierim Cygne: & paucis cōitate Cupauo.
Cuius olorinæ surgunt de uertice pinna.
Crimē Amor uestrū: formāq; īsigne paternā.
Nāq; ferūt luctu Cygnū Phaethontis amati
Populeas inter frondes: umbramq; sororum
Dum canit: & mœstum musa solatur amorem
Canentem molli pluma duxisse senectam:
Linguentem terras: & sydera uoce sequentem:
Filius æquales comitatus classe cateruas
Ingentem remis centaurum promouet: ille
Instat aquæ: saxumq; undis immane minatur
Arduus: & longa sulcat maria alta carina.
Ille etiam patriis agmen ciet ocnus ab oris
Fatidicæ manthus: & thusci filius amnis:

ternæ īsigne mōstrādū. **Crimē amor uestrū:** Phaethōtē amatū a Cygno aut pie aut turpiter accipiamus necesse ē: si turpiter talis ē sensus: crimē uestrū ē o cygne & Phaethō & sic amastis: & hoc uobis tātū potest obici. **Alii uestrū p̄ tuū accipiūt:** & ad solū Cygnū referūt: ut Vos o calliope p̄cor: si pie amauit secūdū Asperū crimen erit cā: ut alibi **Et crimē ab uno Disce oēs:** ut sit sensus o phaethōtiades sorores & cygne cā uestra. **uestra mutatiōis amor ē.** **Vmbrāq; sororū:** ambitiose dictū p̄ iter arbores de sororibus factas: & ē unū de iis q̄ hēt Vir. **imitabilia & sua ppria:** tale ē: **Et sinuatq; alterna uolumia crurū.** Itē. **Cū primū sulcos æquāt sata.** **Musa:** caritne. **Cithara:** cātilena. **Canētē senectā:** q̄ canētē senectā mollibus trāsegit ī plumis. **Sydera uoce sequētē:** cū cātu cælū petētē: uel q̄ ē re uera relatus ī sydera: sicut uidim⁹ ī sp̄ra. **Æquales comitat⁹.** **classe cateruas:** p̄ naues æqliter habēs distributas cateruas. **Ocnus:** iste Ocnus: quē ī bucolicis Bianorē dicit: ut lāq; sepulcrū incipit apparet bianoris. hic Mātua dī cōdidisse: quā a mātis noīe appellauit: nā fuit filius Tiberis & Mātus Tiresiæ thebani uatis filiam: quæ post patris interitum ad Italiam uenit. **Mantus:** genitiuus est græcus: nam si latine declinaueris: mantonis facit: sicut in Plauto legimus Ionis.

CDONA. **Verficolor:** Qui dum uertitur mutat colorem. **Ocnus:** filius fuit Mantus qui muros dedit urbi: & de matris nomine illa uocauit. **Armat in se:** Armat quia causam præbuit q̄ illi in se amarent.

CHR. **Cærete:** hoc cære ceretis oppidum a pelasgis conditum. **Vmbramq; sororum:** Nō cupauonis sed sororum inter se: ut alibi. **Oceanumq; patrem rerum nymphasq; sorores:** & est positio inter frondes populeas appositue umbras sororum: Nā in ipsas populos conuersæ fuerant Phaetusa & Lampethusa phaethōtis sorores. **Canentem senectam:** idest candidum colorem: ut est incana senectas. **Voce musica:** nam suauissimi sunt cantus in cygno ut dictum est in Bucoli. **Fatidicæ manthus:** genitiuus græcus est Ocnus Mantus & Tyberis filius urbem a nomine matris appellauit: eam tres incolere nationes: Thebani qui uenerunt cum manto filia Thiresiæ thebani uatis: & thusci qui uenerunt duce Ocnō: quem in Buc. appellat Bianorem & circumpadani: idest ueneti post calamitatē thebanorum. **Plinius** ait Mātua ethruscorū coloniā trans padū solam esse.

CSER. Diues auis: maioribus spotens. Sed nō genus omnibus unū: quia origo Mantuanorū & a thur-
scis uenit: qui in Mātua regnabant: & a uenetis: nam in Venetia posita est: q̄ & gallia cisalpina dicitur. Gens illi
triplex populi sub gente quaterni: quia Mantua tres habuit tribus: q̄ in quaternas curias diuidebant: & singu-
lis singuli lucumones imperabant: quos tota in thuscia duodecim ruisse māifestū est: ex qbus omnibus unus
præerat: hi autem totius thusciæ diuisas habebant quasi præfecturas: sed omniū populorū principatū Mātua
possidebat: unde est Ipsa caput populis. Thufco de sanguine uires: robur totū a lucumonibus habuit. In se
mezentius armat: odio sui in arma compellit. Par-
tre benaco uelatus arūdine glauca Mintius ifesta du-
cebat in æquora pinu: benacus lacus est Venetiæ: de
quo fluuius nascit mintius. Iure ergo dux Venetus
fluuiū puinciae suæ depinxit in nauis: quē benaci fi-
liū: q̄a ex ipso hēt originē dicit. Grauis: fortis: ut Fe-
rit ense graue thymbræus osyrim. Centenaq; ar-
bore fluctū: nō ait remis sed arboribus ad exprimē-
dā nauis magnitudinē: q̄ plures habuit remorū ordi-
nes: uñ ait Luc. Et summis lōge ferit æquora remis.
Marmore: mari. Cærulea: cærulea freta: nō cæru-
lea p̄cha: nā uersus nō stat. Hispida: porrida fetosa.
Frōs hoīem p̄fert: mō primā hoīs p̄tē itelligere de-
bemus: nā hoc dicit a capite usq; ad ima latera hoīs
mōstrabat effigies. Ter denis, xxx. accipiāus naues
fuisse: nō ut qdā uolūt singulos duces tricēas hūisse:
nā enumeratorū militū nō puenit nūer⁹: p̄fertū quū
sequat subsidio troiæ. puo auxilio: nā apud maio-
res bella n̄ ābitu sed uirtute p̄stabat. Phœbe: Lūa si-
cut Sol Phœb⁹: itē Titā Sol & Titāis Lūa. describit at
noctē mediā: & dicit finitū diē secūdū romanū ritū:
nec Lūa fit sine cā cōmemoratio: nā aliter nymphæ
uideri nō poterāt. Noctiuago cur, cursus, nūlūa nō
rect⁹ ē p̄ zodiaci mediū sicut solis q̄ cur⁹ agit p̄ eclip-
pticā lineā: q̄ zodiacū bifariā diuidit cū lūa ad extrēas
zodiaci decurrat oras nūc ī austrū: nūc ī septentrionē
declinās & uagās id at uagū appellat: q̄ nō rectā secat
uiā: sed errare dī: uñ & απο της πλανης, ab errore
πλανηται uocati sunt. Clauoq; regit: iā ei & ī quī-
to gubernādī dedit peritiā. Medio in spacio: iterna
uigādū. Cybelle alma: mī deū Cybele dicta est uel
απο του νυβισαν την νεφαλην: q̄ semp galli p̄ fu-
rorē motu capitis comā rotātes ululatu futura p̄nū-
ciabāt. Luca. Crinēq; rotātes Sanguinei populis ulu-
larūt tristia galli: uel a phrygiæ mōtib⁹ ubi colitur:
quos cybelos uocat. Cybele at bachi⁹ ē. i. pes ex pria
breui p̄stās & duab⁹ lōgis: nā Cybele anapest⁹. ut hīc
mī cultrix cybele. Quot, p̄, subtraxit tot⁹. Doctis-
sima cypœtica sicut mutatio ipsa ē cōfingit: nā stu-
tissimū ē qdā ait qdā iō doctissima: q̄ Ilionei nauis fuit. Dorso, e, pitia natādi ostēdit. Subremigat: subnatat.

CDONA. Iam dies: laus æneæ q̄ die nocteq; continuata nauigatio illum non defatigaret. Sedebat ergo &
uigilabat: & cum plura cogitaret: tamen & temone nauem regebat & uelis. Agnoscunt: nam propter noctur-
nas tenebras: alii non facile cognoscerent.

CHRI. Unū gēs: nō qd̄ oēs nō sunt ethrusci: sed triū gentiū erant ethrusci q̄a tres habuit tribus ethrusciæ
fines sunt Machra & tybris & mare tyrrhenū: in qd̄ cadūt hii fluuii: & quicquid apennini mōtis est inter hos
duos amnes. Mintius: de quo diximus in Bucoli. Marmore: mari sic, n. græcæ splendor dicit. Tot lecti
proceres, q̄d, si numerus exiguus erat uirtus militū maximæ copiarū uices subibat. Alma: ab alēdo: nā cū a
singulis planetis singula nobis proueniāt: a Saturno ratiocinandi: a Ioue agēdi, προατινον uim hēmus Mars
uero animositas ardorē. i. ουμιτῆνον: sol sciendi opinādiq; naturā: Venus desiderii motū: Mercurius p̄nū-
ciandi: interpretandiq; uim præbet. A luna autē plārādi agēdi q̄ corpora natura trahimus: quod φυτινον di-
cunt: ergo iure luna alma ab alēdo dī. Neq; mēbris dat cura quietē: nā principis est cuncta curare: & noctur-
no etiam tempore uigilare. Vnde Homerus, οσχρη παννυχιον ευλειν βουληφορον ανδρα.
Clauoq; regit: quemadmodū in erroribus uersabatur Aeneas: quia nondum uirtutum habitum contra-
xerat Palinuro: quē in obtēperantē rationi appetitū interpretati sumus rectore utebatur: sic cum ad Italiā: ad
contemplationē iam deuenit obducto iam uirtutū habitu: ipse sua ratione ad clauum sedet: quia non am-
plius ducit rationem appetitus: sed rationi obtemperat: & quod illa ostendit id uult: idq; petit.

Qui muros: matrisq; dedit tibi Mātua nomē:
Mantua diues auis: sed nō genus omnib⁹ unū.
Gens illi triplex: populi sub gente quaterni.
Ipsa caput populis: thusco de sanguine uires.
Hinc quoq; quingētos in se Mezētius armat:
Quos patre Benaco uelatus arundine glauca
Mincius infesta ducebat in æquora pinu.
It grauis Auletes: cētenaq; arbore fluctū (so.
Verberat a surgēs: spumāt uada marmore uer
Hunc uehit immanis Triton: & cærulea cōcha
Exterrens freta: cui laterum tenuis hispida nāti
Frōs hoīem præfert: in Pistrim definit aluus.
Spumea semifero sub pectore murmurat un-
Tot lecti p̄ceres ter denis nauibus ibāt (da.
Subsidio Troiæ: & campos salis ære secabant.
Iamq; dies Cælo discesserat: almaq; curru
Noctiuago Phœbe mediū pulsabat olympū.
Aeneas: (neq; enim membris dat cura quietē)
Ipse sedens: clauoq; regit: uelisq; ministrat.
Atq; illi medio in spacio chorus ecce suarum
Occurrit comitū Nymphæ: q̄s alma Cybelle
Numē habere maris: Nymphasq; e nauib⁹ eē
Iusserat: innabant pariter: fluctusq; secabant.
Quot prius arata steterant ad littora proræ:
Agnoscunt longe regem: iustrantq; Choreis:
Quarum quæ fandi doctissima Cymodocea
Pœ sequēs dextra puppim tenet: ipsaq; dorso
Eminet: ac leua tacitis subremigat undis.

SER. Vigilas ne deum gens: uerba sunt sacrorum: nam uirgines Vestæ certâ die ibant ad regem sacrorum: & dicebant uigilas ne rex: uigila, quod Virgilius iure dat Aeneæ quasi & regi & quem ubiq; & pontificem & sacrorum peritum inducit. Deum gens: propter Diis genite: & geniture deos. Pinus: hoc loco secundum quartam declinationem dixit: in Bucolicis iuxta secundam: Vt Mænalus argutumq; nemus pinosq; sequentes: Semper habet. Nos sumus: loquitur per diffinitiones. Perfidus: qui post fœdus bella commouit, hinc Latinus Ipsi has sacrilego pendetis sanguine pœnas. Inuita: ac si diceret malueramus tibi potius seruire: q̄ in

Tū sic ignarū alloquitur: uigilas ne Deū gens Aeneas: uigila: & uelis immitte rudentes.

Nos sumus idææ sacro de uertice Pinus.

Nūc Pelagi Nymphæ classis tua: p̄fid⁹ ut nos

Præcipites ferro Rutulus: flāmaq; p̄mebat:

Rūpimus inuitæ tua uincula: teq; per æquor

Quærim⁹: hâc genitrix faciē miserata refecit

Et dedit esse Deas: æuomq; agitare sub undis.

At puer Ascanius muro: fossisq; tenetur

Tela inter media: atq; horrēteis Marte Latios:

Iam loca iussa tenet forti permixtus ethrusco.

Arcas eques: medias illis opponere turmas:

Ne castris iungant: certa est sententia Turno.

Surge age: & Aurora socios ueniēte uocati (ipse

Prim⁹ in arma iube: & clypeū cape: quē dedit

Inuictum Ignipotens: atq; oras ambiit auro.

Craftina lux: mea si non irrita dicta putaris:

Ingentes rutulæ spectabit cædis aceruos.

Dixerat: & dextra discedens impulit altam

Haud ignara modi puppim: fugit illa p̄ undas

Ocyor & iaculo: & uentos æquante sagitta:

Inde aliæ celerant cursus: stupet inscius ipse

Tros Anchisiades: animos tamen omine tollit.

Tū breuiter supera aspectās cōuexa precatur.

Alma parēs Idæa Deū: cui Dyndima cordi:

Turrigeræq; urbes: biuigiq; ad frena Leones.

Tu mihi nūc pugnae p̄iceps: tu rite p̄pinques

Augurium: Phrygibusq; adsis pede diua scdo.

Tantum effatus: & interea reuoluta ruebat

Matura iam luce dies: noctemq; fugarat.

Principio sociis edicit signa sequantur:

Atq; animos aptent armis: pugnae q; parent se.

Iamq; in cōspectu Teucros habet: & sua castra

Stās celsa in puppi: Clypeū tū deinde sinistra

Extulit ardentem: clamorem ad sydera tollunt

tiam. Edicit: est edicere cum auctoritate aliquid curandum iubere.

CHRIST. Arcas eques: ostendit aeneæ se hâc scire quæ ipse ponit: ut inde capret fidem in uaticinatione ui-

ctoriæ: quam ipse futuram esse nescit. Stupet: cum præsens miraculum uelocitatis animaduerteret: accepit

spem etiam uictoriæ quam illa prædixerat. Alma parens: idest nam hâc terra est, Terra at omnia alit. Dy-

dyma: mons: unde & ipsa dea dindymene est dicta. Biuigi: quod bigæ essent. Fabula autem leonū est notissi-

ma. In cōspectu: intra id spacium quo cōspectus prouenit. Ardentem: splendētē: ut Tyrioq; ardebat mu-

rice lena: & facit rem uerisimilem nam quo modo potuisset e longinquo conspici clypeus: nisi propter splen-

dorem: & nisi ipse ex altiore: parte nauis extulisset. Clamorem: propter subitam lætitiā.

nympharum numina commutari. Teq; p̄ æquor
quærimus: hâc nobis uagandi est causa: ut te iuua-
re possimus. Refecit: aut reuocat: aut quia ante in
ipsis forma fuerat nauium. Dedit esse deas: græca
figura: ut donat habere uiro. Iam loca iussa tenet:
& ut supra diximus hoc ΝΑΥΤΑ ΤΟ ΣΙΩΠΩΔΕΥΟΥ ac-
cipiendum est: nam intelligimus eum equites misit
se per terram. Ne castris iungant: aut se subaudis
aut iungant pro iungantur. Craftina lux mea si nō
irrita dicta putaris Ingentes rutulæ spectabit cædis
aceruos: Spectabit est uera lectio: & ordo est: si mea
dicta non putaris irrita: craftina lux ingentes acer-
uos cædis spectabit: nam male quidam spectabis le-
gunt & ad lucem referunt: quod non procedit. nul-
lus enim sic loquitur, o Aenea si quæ dico minime
credis: o lux craftina ingentis cædis aceruos specta-
bis. Haud ignara modi: moderatiōis: quippe quæ
fuerat nauis. Inde aliæ celerant: inde aliæ nymphæ
nauium cursus celeriores efficiunt: sicut fecerat Cy-
modocea. Inscius rerum: quas audierat: nam ex ap-
to credere non poterat. Omine: augurio promissæ
uictoriæ. Alma parens idæa deum: alma proprie
est tellus ab eo q; nos alit, abusiue etiam aliis numi-
nibus epitheton datur, Terram autem constat esse
matrem deum: unde & simulacrum eius cum clau-
pingit, nā terra aperit uerno: hyemali claudit tēpo-
re. Dyndima: mōs phrygiæ. Turrigeræq; urbes:
ciuitates turritæ: unde & cū corōa turrita mater pin-
gitur deū. Ad frena leones: ideo hoc fingit q; om-
nis feritas maternæ subiacet affectioni: & subiugata
est. Propinques: familiare efficias: ut Et p̄pinus res
aspice nostras. Phrygibusq; adsis: ac si diceret culto-
ribus tuis. Tantum effatus: breuiter: ut supra ait
propter lucem iam maturam: idest plenam: nam nō
crepusculum: sed lux matura describitur. Reuolu-
ta: aperta: sicut contra inuolutum dicimus esse illud
quod clausum est. Ruebat: autē oriebatur: ut Ruit
oceanō nox: & est in sensu hysteron proteron: prius
enim nox fugatur: sic dies oritur. Sociis edicit: se-
cundum edicta nymphæ. Signa sequantur: uel tes-
seræ uel tubarum uel signa militaria.

DONA. Vigilas recte dubitat: nam tempus
somnia curæ uigilias suadebant. Surge: sedentē
excitat non dormientē. Aurora: anteq̄ plene ueni-
at lux. Spectabit aceruos: prædixit futura ut dea ap-
pareret. Tollit animos: audierat a nymp̄ha etiam:
Aduersa ergo non lætabatur: sed quia plura nuncia-
bantur prospera attollebat animos. Alma parens
Idæa: ex iis tribus nominibus captauit beniuolen-

CSER. Quales sub nubibus aialtis, Strymmōia uero grues a fluuio thraciæ Strymmōe: iuxta quæ habitāt, hæc at cōparatio nō ad telos p̄tinēt: sed ad troianorū clamorē: Nā & Hom. sic posuit: a quo sumpta ē cōparatio. τρῶες μὲν ἢ λαγγὴ τένοπτι τισὶν ὄρνιθες ὡς ἠυτεπερ ἢ λαγγὴ γέρονων πέλαι οὐράγοι θίπρο

αἰτ' ἔπει οὖν χεῖμῶνα φνγγον: καὶ αἰεσφάτον οὐμβρον ἢ λαγγὴ ταχέπε τονται ἔπω ἢ εἰνοιο ραῶνα

Fugiūtq; notos: aut quouis uētos frigidos: nā ēt grues significāt tēpestatē futurā: ut in Georgicis legimus: Aut illū surgētē uallibus imis Aeris fugere grues. Aut re uera notos: horū n. calorē fugiunt quū reuertunt in traciā. Ad labi classibus: cū classibus labi. Ardet a. ex sequētib; intelligim; Aeneæ armorū fieri descripiōnē: nā dicitur ē: At nō audaci Turno fiducia cessit: quis talia arma respiceret, Si tamē primā respicias connexionem: quasi de Turno uidetur dicere: quod non procedit. Apex: conitudo hoc loco: est autem Homeri & locus & comparatio.

παμφαίνον: ὡς ταςερεπεσσυμένον πῆδιοιο ὡς ρα τομορης εἰσιν: ἀριξήλοιοι αὐγαί φαίνονται πολλοῖσι μετὰ ρασιν υντος αμολιγῶ

οὐτὲ κιν ἄριωνος ἐπιἠλῆσι νἰαλεοσιν. λαμπροτατος μέγ ογες: καὶ ἰον δῆτε σηματέ τυνται:

καὶ τε φέρεῖ πολλοῦ πυρετον δειλοῖσι βροτοῖσι. Hoc at iste uolēt; posuit: q; ille stellæ rātū facit cōparationē: hic ēt stellæ pestiferæ: respiciēs q; clades rutulis eēt illatur; Aeneas, & Cometa sanguinei lugubre: p̄ lugubris, Cometa at latine crinitæ stellæ appellant; & Stoici dicit has stellæ eē ultra xxxiii; q̄ rū noia & effect; Abien; q; iābis scripsit Vir. fabulas memorat, Pli. Secūdo ēt dicit cometas stellæ eē nāles q; apparēt certis t̄pib; Itē hoc quoq; cōmemorat cōmetas fieri de plāetis q; uī iterdū bōa: iterdū pestifima significāt: nā si de Venere aut Ioue fiat: optima p̄nūciāt: si de Marte aut Saturno deteriora: nā mercurialis semp̄ talis ē q̄lis ille cui coheret: uī & minister deorū fingit; hinc ē q; mō ait Cometa sanguinei lugubre rubēt; noxiū; Siri; ar. siri; stella ē i ore canis: q; ut i tercio dixi; q; tū i p̄aē pestifera ē: sed p̄ q; litate adiacētū aut uincit; aut minorib; ut i uirib;:

hinc ē q; cū certo t̄pe semp̄ oriat;: nō semp̄ ē noxia, & Leuo: noxi; q; at ait cōtristat lumine quū de stella loq̄ref: quā armis splēdētib; cōparauit: bñ hoc Sta. ad ip̄a arma trāstulit dicēs: Arma; in auro tristia, & Qd' uoio; magna ars p̄suadētis ē: ut qd̄ cupit fieri i p̄udiciū trahat; sic hoc loco q; uult Turn; ut optēt pugnā eius sociis: hāc eos dixit semp̄ optasse, & Perfringere; d. fortitē facere: & bñ uerbo usus ē militari; In ma. nō iā i uotis: sed in maib; res ē, Esto: p̄ sit: tertia p̄sona ē, & Referto; fa. pa. alii hic distigūt ut sit referat mō un; q; q; facta patrū & laudis: & secut; Sal. hoc dicit: q; ait his p̄aorū fuisse ut i bella eūtib; iuueib; parētū facta memoret; a m̄ib; alii distigūt: nūc magna referto facta: ut duas res dixerit: nūc unusq; & suorū factorū m̄inerit; & laudis parētū.

CDONA. Dardāidæ e. m. o. i. d. i. t. qd̄ possit spes: nā q; metu fugiebāt: nūc spe i hostes isurgūt. Ad. t. H. i. n. i. p. l. a. n. o. p̄stituti uide; Aeneā nō poterāt. Totū; a. l. Moraliter qd̄: nā repētino turbatis motu oia maiora uident.

CCHRI. Spes sui. nā spes tollit aios: & aiorū elatio nos ad ultionē excitat uī excitat actor p̄ugna: nā possūt q; posse uident. Ardet a. o. n. d. i. t. fulgorē sanguineū galeæ atq; clypei summū hostib; terrorē icutere potuissē. Desyrio uero & cometa dictū ē in superiorib;. Totū; a. l. cl. a. nā ex timore res maior uidebat. Sanguinei: Quia sunt de colore Martis: q; sanguineus ē: & portēdūt bella & cedes. Lugubre rubēt; q; rubēt luctū & sanguinis effusionē notāt. Haud t̄n. a. t. f. a. i. g. ē. t. e. qd̄ terrorē arma icutiebāt. Sed tāta erat i Turno audacia: ut nō discederet a solita uolētia. Capiti; optimū p̄silū ita se ueniētī æneæ iterponere: ut se suis p̄iugere nō posset: ut disuētis uirib; i beciliores eēnt. Et q; re ostēdit: ut fortitudo in hoc duce erat ita fuisse & sapiam Quæ duo ipe ratorē absoluūt: altera n. qd̄ opus sit factō cernit; altera qd̄ iā cognitū ē p̄ficis. Q. u. o. cōueniētissima oīo in genere demonstratio: & statim ea p̄ponit q; pudorē afferre possint: & infamiā: nisi uirili aīo p̄stent. Multa. in q; bus uera fortitudo eē nō pōt pudore & infamiæ metu ad ea ipellunt; ad q; uera uirt; si adesset ipulisset. In ma. m. i. u. q. d. q; ii q; uirtute p̄stāt p̄ suo arbitrio Martē tractāt; uictoriā in p̄tate habēt ergo pudēda res ē cū effugere quē toties opastis: ut sit argumētatio ab hōesto: Deinde arguit a facili: cū i maib; fortū uiro; oia sint posita. Postreō oīdit illos i de ip̄o & de abitiōe certat; sed p̄ domo p̄ uita p̄ p̄iugib; atq; liberis: q; ē argumētatio a necessitate: ergo p̄fectissima ex breuib; uerbis oīo ad hōesto ut fugiāt opprobriū ne fugiāt quos uotis optarūt: qd̄ ē sūma ignominia a facili p̄ eorū fortitudinē a necessario q; pugnāt p̄ salute sua & suorū. Auitāda ignominia q; subiret si a maiorib; degeneraret: itez a facili cū accidat occasio: ut possint labētes nec firmo gressu stātes iuadere: & cogere hostes: ut in quo loco uelint: i eo pugnēt; addit postreō sentētiā q; audētes fortuna iuuat.

Dardanidæ e muris: spes addira suscitāt iras.
Tela māu iaciunt: q̄les sub nubibus atris (nāt Strymmōia dāt signa Grues: atq; æthera tra-
Cum sonitu: fugiūtq; Notos clamore secūdo.
At Rutulo regi: Ducibusq; ea mira uideri
Aufoniis: donec uersas ad littora puppes
Respiciunt: totumq; ad labi classibus Aequor.
Ardet apex capiti: cristisq; a uertice flamma
Funditur: & uastos umbo uomit aureus ignes.
Nō secus ac liquida si quando nocte Cometae
Sanguinei lugubre rubent: aut Sirius ardor:
Ille sitim: morbosq; ferens mortalibus agris
Nascitur: & leuo contristat lumine Cælum.
Haud tamen audaci Turno fiducia cessit
Littora præripere: & uenientis pellere terra.
Ultro animos tollit dictis: atq; increpat ultro.
Quod uotis optastis adest: p̄fringere dextra
In manibus mars ipse uiris: nunc coniugis esto
Quisq; suæ: tectiq; memor: nūc magna referto
Facta patrū: laudesq; ultro occurrāus ad undā
Dum trepidi: egressisq; labant uestigia prima.
Audentes Fortuna iuuat.

CSER. Versat quos ducere cōtra: cogitat qdē sed nō facit: ne diuiso exercitu utrobique uincat: qd' seqntia idē
 cat: nā paulo post dicturus est: Et rapit acer totā aciē in teucros: Cōcredere: conuacat: Pontibus: scalis nauū:
 Languētis: trāglli: Breuibus: uadis: Per rem: scaphis: Nō spirāt: legif & sperat: qd' melius est: nā dū uada
 eē nō sperat: icidit in ea: Tollite fer: ra: ad celeritatē dictū est: Findite rostris: militari felle dictū est: ut ēt terra
 ipsa quodammodo sentiat hostis aduētum: Statio: est portus tpalis: nā portus est ubi hyemat: sed mō
 statio siccum littus significat: hoc nō dicit potiar terra: & nauē frangere nō recuso: Innocuē: inocuus est cui nō

Hæc ait: & secum uersat quos ducere contra:
 Vel quibus obfessos possit concredere muros:
 Interea Aeneas socios de puppibus altis
 Pontibus exponit: multi seruare recursus
 Languētis Pelagi: & breuibus cōcredere saltu.
 Per remos alii: speculatus littora Tarcon (da.
 Qua uada nō spat: nec fracta remurmurat un
 Sed mare inoffensum crescenti adlabitur æstu.
 Aduertit subito proras: sociosq; precatur.
 Nunc o lecta manus ualidis incumbite remis.
 Tollite: ferte rates: inimicam findite rostris
 Hæc terram: sulcumq; sibi premat ipsa Carina.
 Frangere nec tali puppem statione recuso
 Arrepta tellure semel: quæ talia postq;
 Effatus Tarcon: Socii consurgere tonsis:
 Spumantesq; rates aruis inferre Latinis:
 Donec rostra tenent siccum: & sedere carinæ
 Omnes innocuæ: sed non puppis tua Tarcon:
 Nanq; inflicta uadis: dorso dū pendet iniquo
 Auiceps sustentata diu: fluctusq; fatigat:
 Soluitur: atq; uiros mediis exponit in undis:
 Fragmina remorum: quos & fluitantia trāstra
 Impediūt: retrahitq; pedes siml' unda relabēs.
 Nec turnū segnis retinet mora: sed rapit acer
 Totā aciē in teucros: & cōtra in littore sistit.
 Signa canunt: primus turmas inuasit agrestes
 Aeneas: omen pugnae: strauitq; latinos
 Occiso Therone: uirum qui maximus ultro
 Aeneam petit: huic gladio: perq; ærea scuta
 Per tunicā squallētem auro latus haurit aptū.
 Inde Lycam ferit exectum iā matre perēpta
 Et tibi Phœbe sacrum casus euadere ferri
 Cui licuit paruo: nec longe Cyssæa durum:
 Immanemq; Gyam sternentes agmina claua
 Deiecit leto: nil illos Herculis Arma:
 Nil ualidæ iuuere manus: genitorq; Melāpus
 Alcida comes: usq; graues dum Terra labores
 Præbuit: Ecce Pharo: uoces dum iactat inertes
 Intorquens iaculum clamanti sistit in ore:
 Tu quoq; flauentem prima lanugine malas
 tur uocalem dummodo sint non in eadem dictione: sed in sequenti: ut hic tamen ratio fit,

noceat: innoxius q nō nouit nocere: sed hoc poetæ ple
 rūq; cōfundūt: Dorso ini: dorsum ē durior arca: q;
 remeātibus fluctibus & eūtibus densat: & in modū
 saxi durefcit: qd' a nautis puluinus uocat: Iniquo:
 sibi nocēt: Fluctusq; fas: sub audis eā: nā fluctus no
 miatiuus ē singularis: Expōit in undis: nō i undas:
 quia in ipso loco res agit: nec est mutatio: Omen
 pugnae: Sal: pugna illā p oī bello futurā: iō ergo omē
 quia sicut nūc: sic ubiq; uicet Aeneas: Inuasit agre
 stes: qā dixit Et latos uastāt cultoribus agros: The
 rone: hoc nomen in pindaro lectū est rātū: Tunicā
 sqllentē: i: splendētē loricā: Haurit: ferit mō signifi
 cat: Et tibi phœbe sacru: oēs qui secto matris uētre
 procreant: ideo sunt Apollini consecrati: qā deus est
 medicinæ: per quā lucē fortiūtur: unde Aesculapius
 eius fingit filius: Ita: n. procreatū supradiximus: Cæ
 sarū etiā familia iō sacra retinebat Apollinis: qā qui
 primus de eorū familia fuit: execto matris uētre p
 creatus est: unde etiā Cæsar dictus est: licet uaria de
 ætymologia huius nominis dicant: ut diximus su
 pra: Qā licuit paruo: legif & cui licuit: Vsq; tan
 diu: donec: Ecce pharon: legitur & pharo: ut It cla
 mor cælo: ut sit datiuus ab eo qd' est pharus si autē
 pharon legeris: figuratum est: nam de nominatiuo
 transit ad datiuum dicens clamanti.

CDONA. Versat quos ducere: in tanta despera
 tione: nec consilium nec uim animi amisit.

CCHRI. Hæc ait: mira ducis uirtus qui in tanto
 & tā iprouiso piculo nihil de aīo iminuerit. Neq; qd
 fieri solet in magna rerū pturbatiōe suæ prudentiæ
 oblitus est: Nam & subita oratione socios ne qua in
 re deficerent corroborauit: & hostes anteq; in terra
 consisterent: atq; in ordines redigerentur inuadere
 parauit & delectū ex tēpore tum eorū quos ad expu
 gnāda mœnia relinquerēt: tum eorum quos secum
 contra Aeneam educeret habuit. Nec minor in Ae
 nea atq; hetruscis demonstratur industria ac celeri
 tas: in qua etiam per Tarcontē exprimit summo pe
 re curandū esse ne celeritas sit sine summa cautione:
 quæ nisi adhibeatur persæpe euenit: ut properatio
 tarditatē afferat: in quo loco manifestū est tātū uirū
 ira potius qua in Mezentū flagrabat p̄cipitatū quā
 consilio ut id tentaret adductum esse. Ex quo recte
 admonet poeta ut in agendis rebus nihil per pertur
 bationes: sed omnia per rectam rationem agenda
 esse. Quam quidem rem sinister nauis exitus pul
 chre admōet. Hoc idem sua oratio manifestat: quæ
 concitatissima est: & illud non sapienter: profert
 frangere nec tali puppim statione recuso: Consuluit
 ergo poeta uitæ & moribus hominum: consulit &
 suauissimæ cuidam iocunditati quam uarietas af
 fert. Mirifice autē pugnam uarietate casuum distin
 guit atque exornat. Squallentem: splendentem:
 sed de hac dictione alibi dictum est: Aerea scuta:
 quāuis non fiat positio si plures consonantes sequā

CSER. Infelix noua gaudia cydon: de cretensibus accipimus q; in amores puerorū intēperantes fuerūt: qd̄ postea in laconas & totā grāciā trāslatū est: adeo ut Cicero dicat in libris de re publica opprobrio fuisse adoleſcentibus si amatores nō haberēt: propter qd̄ poeta Cydonē inducit amatorē. Nouimus autē Cydones cretēſes dici. Sane Cydon quando nomē est p̄priū: c̄i naturaliter p̄ducit: si appellatiuū corripit: ut Parthus siue Cydon telū imedicabile torſit: tamē Statius ēt in p̄prio corripuit: ut Hæc regi p̄missa cydō hæc lāpe dabamus: quod fecit abutēs licētia: qua utimur in noībus p̄priis. Flauētē malas: flauētēs malas habētē primæ ætatis. Noua gaudia: q̄a tūc primū amare cœpat. Stratus: deest pene. Misérade: p̄ miserādus: nā p̄ nomiatiuo uocatiuū posuit: ut cōtra Socer arma latinus habeto: licet illic possit accipi socer arma latinus habeat: nam habeto & secūda & tertiā p̄sonæ ē: tamē alibi noīatiuū p̄ uocatiuo posuit: ut Corniger hespidū flui⁹ regnator aq̄rū. Stipata cohors: unanimiter uēiēs. Septēaq; tela: more suo p̄ septē: ut bina p̄ duob⁹. Deflexit ptim stringētia corpus alma uenus: male ait Donatus hoc loco ante dictorū ēē oblitū: Virgī q; post Iouis phibitionē bellis faciat numina iterecē nō respiciēs louē magis deos hortatū ēē in fœdera: q̄ a bellis phibuisse nā & paulo post tā Iuno q̄ Iuturna bellis itererūt. Achaten: oīa noīa q̄ i tes exeūt: uocatiuū in a mittunt: ut Achates Achata: Thymœta: ut ολησῆς λησῶ: Δεσποτης Δεσποτα. Suggere tela mihi: ordo est Suggere tela mihi: q̄ in cāpis Iliacis in græcorū steterē corporibus: nullū n̄ mea dextra in Rutulos sine cā iaculabif telū eorū: q̄ iam sunt cæde hostiū cōprobata. Trāsuerberat: sc̄idit. Traiecto missa lacerto: q̄ fuerat missa retroacto lacerto. Protinus: iugiter: cōtinue. Tenorē: currēdi modū. Moribūda: moriēti similis: qd̄ ita ēē: ēt Sal. ostēdit: q̄ ait Quasi uitabūdus p̄ tramites & saltuosa loca exercitū ductare: nā lugurtha nō uitabat legatū: sed eū uitare simulabat: nā q̄a nomē est: iō significat similitudinē nō passionē: qd̄ si participialiter diceret: a passiuo uēiret. Oīa nā passiuo participia indus exeūt: moribūda similis moriēti: nō n̄ participialiter aliquid significat sed noīs hēt significationē: noīs autē significatio similitudinē hēt nō passionē: quando dico moriturus est: uere moriturus est: moribūdus uero nō uere: sed similis morienti: unde & Sal. dixit q̄ si uita-bundus. Fratris de corpe rapti: si diceret fratrū de corpore speciosius ēē: qd̄ iō omisit: q̄a hasta alcanoris tātū uulnerauerat manū: i Meonis uero hæserat corpe. Femur: femur dicimus q̄a lectū est: & declinat̄ huius femoris: illius uero ablatiui nō inuenit̄ nominatiuus Lætus eripit a femine: licet Caper in libris enucleati sermonis dicat femem: sed nō pōit̄ exemplum: ergo aut hoc femur aut hoc femem: nā femus nō dicimus penitus. Hic curibus: hoc est tunc: & ē ordo Tunc fidens primæuo corpore aduēit clausus curibus: qui erat de curibus: ut uerres romulīa: aut fidens curibus: ut Ecce sabīnorū prisco de sanguine magnū Agmen agēs clausus. Rigida: tenens eā: nō uiibrans & iaciens. Boreæ de gēre suprema: aut originem ducēs a Zeto & Calai: qui Boreæ filii & nympha Orithyæ fuerūt: ut de gente de genere accipiamus: Aut certe in hyperboreis montibus natus: unde est origo uenti boreæ. Ismara: thraciæ ciuitas a monte Ismaro. Expellere tendunt: loco se inuicem mouere contendunt. Limine: idest litore. Magno æthere: idest aere in magno: nam uenti in æthere non sunt: sed in aere: sicut supra Atq; æthera tranant cum sonitu pro aerem. Obnixa omnia contra: mare mari: nubes nubibus: uenti uentis: legitur & obnixa: ut referatur ad uentos.

CDONA. Thorax: indumentum quo bellator usq; ad pectus munitur.

CCHRI. Deflexit: flectendo remouit. Protinus: iugiter continuat. Rigida: inflexibili: ergo durissima.

Dū sequeris Clyciū infelix noua gaudia Cydon
Dardania stratus dextra securus amorum:
Qui iuuenū tibi semp̄ erāt: miserāde iaceres:
Ni fratrum stipata cohors foret obuia Phorci
Progenies: septem numero: septenaq; tela
Coniiciunt partim galea: clypeoq; resultant
Irrita: deflexit partim stringentia corpus
Alma Venus: fidum Aeneas affatur achaten.
Suggere tela mihi: non ullum dextera frustra
Torserit in Rutulos: steterāt q̄ in corpe Graiū
Iliacis campis: tum magnā corripit hastam:
Et iacit: illa uolans Clypei transuerberat ara
Meonis: & Thoraca simul cū pectore rumpit.
Huic frater subit Alcanor: fratremq; ruentem
Sustentat dextra: traiecto missa lacerto
Protinus hasta fugit: seruatq; cruenta tenorē.
Dexteraq; ex hūero neruis moribūda pepēdit.
Tum Numitor iaculo fratris de corpore rapti
Aeneam petiit: sed non & figere contra
Est licitum: magniq; femur perstrixit Achata.
Hic Curibus fidens primæuo corpore clausus
Aduenit: & rigida Dryopen ferit eminus hasta
Sub mētum grauius pressa: pariterq; loquētis
Vocē: animamq; rapit traiecto gutture: at ille
Fronte ferit terrā: & crassum uomit ore cruorē.
Tres quoq; Threicios Boreæ de gente sup̄ma:
Et tres quos Idas pater: & priā Ismara mittit:
Per uarios sternit casus: occurrit Alesus.
Auruncæq; manus: subit & Neptunia proles
Insignis Mesapus equis: expellere tendunt
Nunc hi nunc illi: certatur liminie in ipso
Ausonia: magno discordes Aethere Venti
Prælia ceu tollunt animis: & uiribus æquis:
Non ipsi inter se: non Nubila: nō Mare cedit.
Anceps pugna diu: stant obnixa omnia cōtra:
Haud aliter Troiana Acies: Aciesq; Latina

ESER. Hæret pede pes: p pedi: nã antiptosis ē: & ē Homeri uersiculus ασπίδα λαομίλα ἔπειλε νόπος νόπος αὐτῶν Δαυήρ. ꝑ Arcades: accusatiuus est pluralis: cuius ultima syllaba iō breuis ē: q̄a nominatiuus pluralis es terminatur: ut hi arcades: delphines delphinas. ꝑ Latio seq̄ci: p latinis: alibi: Inuadunt urbem somno uis noq̄ sepultam. ꝑ Dimittere quãdo: sigdē: & ē rōanæ militiæ: nã in locis impeditis equos comitibus dabant: & pedestri certam iē cōfligebãt. ꝑ Quo fugitis: hoc amare dictū ē: nã p̄ces sequuntur. ꝑ Deuictaq̄ bella: finita: exhausta: nã hostis uicif nō bellū. ꝑ Fidite ne pedibus: datiuus ē pedibus: nã fido tibi dicimus. ꝑ Hac uos & palãta

Concurrūt: hæret pede pes: dēsusq̄ Viro Vir.
 At parte ex alia: qua saxa rotantia late
 Intulerat Torrens: arbutaq̄ diruta ripis:
 Arcades Insuetos acies inferre pedestres
 Ut uidit Palas Latio dare terga sequaci:
 Aspera quis natura loci dimittere quando
 Suasit equos: unum quod rebus restat egenis
 Nūc prece: nūc dictis Virtutē accēdit amaris:
 Quo fugitis sociis per uos: & fortia facta:
 Per ducis Euandri nomen: deuictaq̄ bella:
 Spēq̄ meã: patriæ q̄ nūc subit æmula laudis:
 Fidite ne pedibus. ferro rumpenda per hostes
 Est uia: qua globus ille uirū dēssissimus urget:
 Hac uos & Palãta ducem Patria alta repossit.
 Nūna nulla p̄mūr: mortali urgemur ab hoste
 Mortales: totidem: nobis animãq̄: manusq̄.
 Ecce maris magno claudit nos obiice Pontus:
 Deest iã terra fugã: Pelago Troiã ne petetis:
 Hæc ait: & medius densos prorūpit in hostes:
 Obuius huic primum fatis adductus iniquis
 Fit lagus: hūc magno uellit dū pōdere saxum
 Intorto figit telo discrimina costis
 Per mediū qua spina dedit: hastãq̄ recepat
 Ossibus hærentē: quē nō sup occupat his bon:
 Ille q̄dem hoc sperans. nã palas ante ruentem:
 Dum furit: incautum crudeli morte sodalis
 Excipit: atq̄ ensem tumido i pulmōe recondit.
 Hinc sthenelū perit: & rhoeti de gente uetusta
 Anchemolū thalamos ausū icesitare nouerã.
 Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis
 Daucia Laride: Thymbereq̄ simillima proles
 Indiscreta suis: gratulq̄ parentibus error:
 At nunc dura dedit uobis discrimina Palas:
 Nã tibi thymbre caput Euãdri? abstulit ensis.
 Te decisa suum Laride dextera quærit:

multū ualeat eos retineat: cōmēorat facta eorū excellentia: & gloriã euãdri regis q̄ oia p̄nti pugna deturpari de honestariq̄ facile possint si fugiãt. Addit & spē suã & modeste: ita rē tractat ut oia ad illos adhortãdos nō ad se ipsū laudãdū rēdere uideãt. ꝑ Fidite ne. p̄i. fugã ad exitiū t̄i. p̄ducen. q̄. d. si amittēda uita ē poti⁹ gloriose dū uiriliter pugnatis q̄ ignominiose dū turpiter fugitis amittēda ē. Dehortat ergo fugã qm̄ turpissima sine aliq̄ utilitate futura sit. deinde hortat ad pugnã q̄ suadet ab utili cū illa sola salutē sibi cōparare possint: oñditq̄ nō eē illã impossibilē cū res illis cū hoibus quici possūt & nō cū diis q̄ sūt iuicti futura sit. Postreō oñdit necessariū eē illos stare q̄ fuga ois iterclusa illis sit. ꝑ Et me. dēsos: nō. nuerbis solū sed multo magis exēplo suo psuadendū erat.

ducē patria alta repossit: hoc uult patria ut per cade hostiū reuertamur. ꝑ Numia nulla p̄mūr: argumēta tur a facili dicēs nō cōtra deos: sed cōtra mortales bella tractamus. ꝑ Ecce maris: q̄d ē efficax in fine posuit: nã dicit eos quo fugiãt nō h̄re: quū terra teneat ab hostibus: mare at pedibus trãfire nō possint: castra uero ingredi turpissimū sit: aut certe ē hoc impossibile si ab hostibus obsidētur: ut qdã uolūt intelligentes Et rapit acer totã aciē i teucros: siquã deducebat certis relictis. ꝑ Magno claudit nos obiice: mō usus hēt ut dicamus hic obex: unde qdã magno obiice legunt. Antiquetiã hæc obex dicebat: secūdū qd ē magna obiice. hic est qd nōnulli uitant generis dubietatē: & legūt magni. s. maris. Cap tñ in libris dubii generis pbat dici hic & hæc obex: qd ut dixim⁹: hodie de usu recessit. ꝑ Dēfos prorūpit i hostes: ut eos hortaret exēplo. ꝑ Fatis iniqs: exitū p̄occupauit futurū. ꝑ Magno pōdere: magni pōderis: ut Aere cauo clipeum: p caui. ꝑ Receptat: iō frequentiarius usus est: q̄a hærentē hastã ossibus auellere facile nō poterat: ergo receptat ē frequēti cōcussione diuellit. ꝑ Sup occupat: quē nō dē sup occupat: iō autē desup q̄a Palas ad euellēdã hastã fuerat inclinatus. ꝑ Nã palas ante ruētē dū furit: ordo est. Nã eundē Palas ante excepti. i. dolo interemit. illen. i. cautus ruerat furēs pp̄ crudelē mortē sodalis: unde & incautus fuerat. ꝑ Tumido i pulmōe: & naturaliter tumido: & q̄a furebat: i pulmōe at recōdit archaismos est p i pulmōe. ꝑ Rhoeti de gēte uetusta Anchemolū: hæc fabula nūq̄ iuenit i auctoribus. Abienus aut q̄ totū Virgiliū & Liuiū i abicis scripsit hæc cōmemorat dicēs gręcã eē. Rhoet⁹ ergo marrubiorū rex fuit in Italia: q̄ Anchemolo filio Casperia superduxit nouerã: hæc priuignus stuprauit: quo cognito quū eū pater p̄sequeret: & ad p̄cã uocaret: fugiēs ille se ad Turnū cōtulit. ꝑ Suis: et suis. Luc. Et amissum fratrem lugētib⁹ offert. ꝑ Discrimia: differētias. ꝑ Thymbre: pro thymber metri cã metaplasimū fecit. ꝑ Euãdrius abstulit ensis: possessiuū ē modo nō patronymicon.

EDONA. Quo fugitis: cū omnia teneant hostes.

CHR. Hæret pe. pes: ex metri necessitate posuit

pede. p pedi p antiptosis. ꝑ Insuetos: ergo digni uēia.

pugnabãt. n. pugna pedestri: cui nō eēt assueti: neq̄

id stulta electiōe adducti: sed iniquitate & aspitare loco

rū coacti excusãt ergo q̄ fugiãt: maxiaq̄ dat̄ adolescē

ti laus q̄ i tãto piculo & senili p̄silio & iuictio aīo usus

sūmi ducis officii adimpleuerit. ꝑ Quos. q. d. cū nul

lū uictis refugiū sit: nã ut ait Salu. nec loc⁹ nec amic⁹

qsq̄ textit: quē arma nō texerūt: arguit ergo a necessa

rio nō eē fugiēdū: & ut pudore q̄ res i aīs excellētibus

CSER. Semianimesq; micat digiti ferruq; retra.
 Enni est: ut Oscitat in capis caput a ceruice reuulsu:
 Semianimesq; micat oculiq; lucēq; requit: que uer
 sum ita trāstulit ad suū carmē Var. Traconus. Tuē
 tes: mō uidētes: alibi defēdētes. Dolor & pudor: sic
 de Mezētio: Aestuāt ingēs Vno icorde pudor mix
 toq; isania luctu. Fugietē rhoetea pter: pter fugien
 tē. Fuit ilo: subaudis ad mortē Ili: hoc spaciū fuit
 tānū: & hęc sola mora quo minus llus periret. Teu
 thra: ab eo qd' ē hic Teutras huius teutraz quo mo
 do Aeneas huius Aeneaz. Tyrē: ab eo qd' ē hic Ty
 res. Optata. lex uota: p æstatē. n. uēti frequēter op
 tanf: & qsi cōtingere uident ex uota. Extēdit una:
 sicut duces diuersis locis cōmissa plia cōtinuauerāt.
 Acies uulcania: iō abusus est: qā cōparatio ad bellū
 pertinet: nā de igne dicere: aciē satis icōgruū est: ergo
 acies uulcania uis ignis: q late p cāpos effundit. Vi
 ctor: cui uota pcesserūt. Voti campos. ἱεπιτύχων.
 Ouāteis: abusus est nō pprietas. Coit oīs in unū:
 unanimiter oēs fortiter faciūt. Sed bellis acer: sed
 mō particula icipitua est: sicut in Salustio sapius si
 cut ait iterdū: nā nō est cōiūctio ratiocinātis. In sua
 colligit arma: post scutum se claudit: alibi: Et se colle
 git in arma. Elatū i iugulū: iugulo suo uulnus mi
 nantē. Fata canēs: qsi diuinus: alii cauēs legūt: secu
 dū qd' nō statī & diuinus apparet: nā & ab aliis audi
 ra cauere potuerat. Canētia lumina: aut hypallage
 est p ipe canēs: aut physica rē dixit: dicunt. n. pupille
 mortis tpe albescere. Iniecere manū pca: traxerūt
 debitū sibi: & sermone usus est iuris: nā manus inie
 ctio dē quoties nulla iudicis auctoritate expectata:
 rē nobis debitā uindicamus. Da nūc thybri pi: uir
 cinū i choat numē: cui ripis bella tractant: sic supra
 Tu dea: tu p̄sens nō succurre labori. Tua q̄reus: in
 tuis ripis creata. Audiit: mō exaudiit: & ad effectū
 deduxit: paulo post tānū audiit: ut Audiit alcides iu
 uenē. Dū textit: dū spoliat: nā tēpus p̄sens est non p
 teritū ab eo qd' est tego: sic Plautus: Ego hūc homi
 nē detexā pallio. At nō cæde uiri tāta p̄territa lau
 sus: subaudis eē. Nodumq; morāq;: bene addidit
 morā: ne nodū aliū acciperemus: nā nodus pprie est
 densa peditū multitudo: sicut turma eqtū: ut lectū ē
 in disciplina militari. Nodū ergo p̄ difficultate acci
 pe: q̄ uix possit exolui. Graiis imp̄dita corpora teucri
 quos graeci p̄dere nequiuērūt. Teucros at accipimus
 Quos secū duxit Aeneas: nā ait quorū de numero q
 sese i bella sequat̄ Prastātes uirtute legit: alias n̄ p̄ce
 dit: nā paulo post erupturi sē q̄ obsidēt i castris. Ex
 trēi addēsēt acies: Luc. Quātū pede priā relato cōstri
 git gyros acies: dēsēt at scdā p̄ugatiōis ē. Nec tur
 mo. te. ma. sin. Luc. Gladiosq; suos cōpressa timebat.
CDONA. Arcades: uehementer mouet uirtus
 aliēo exēplo maxie ducis. Petit: telo & p̄ca uerbis.
CCHRI. Arcades: multa pōit ut quæ singula ar
 cades excitā possent: primū p̄sentia orātis ducis: de
 inde eiusdē exēplū qd' ē timidos ignauosq; excitare
 ualet. Pudor deniq; q ab oī dedecore mortales absti
 ner cogit: atq; iracūdia q̄ ad grauissima q̄q; picula p̄cipites agit. Sapiētissimus ergo poeta ut rē uerisimilē faciat
 nullā ex ualidissimis causis qb' ad piculohissimā pugnā accēdi possēt omisit: nā cū fortitudo una sit & i paucis
 iueniat̄ posuit: oia q̄ sapiēssime uirtutis uicē agūt: deide cū narratio tātæ stragis i fastidū auditorē duceſ possēt:
 locū ipm̄ mira uarietate distiguit: & multis lūinib' illustrat. Rhoet' hūc marrubioz q̄ i Maris sē regē fuis
 se dūt & Anchemolo filio nouercā caspiā induxisse ast ille eā cōstuprauit: ideq; irā p̄ris metuēs ad turnū fugit

Semianimesq; micat digiti: ferruq; retractat.
 Arcadas accensos monitu: & præclara tuentes
 Ecā uiri: Mixt' dolor: & pudor armat i hostes.
 Tū Palas Biiugis fugientem Rhoetea præter
 Traicit: hoc spatium: tantumq; moræ fuit Ilo.
 Ilo nanq; procul ualidam direxerat hastam:
 Quā medi' rhoeteus intercipit: optie Teuthra
 Te fugiens: fratremq; Tyrem: curruq; uolutus
 Cædit semianimis Rutulorum calcibus arua.
 Ac uelut optata Ventis æstate coortis
 Dispersa immittit siluis incendia pastor:
 Correptis subito mediis extenditur una
 Horrida per latos acies Volcania campos:
 Ille sedens uictor flammæ despectat ouāteis.
 Non aliter sociū uirtus coit omnis in unum.
 Teq; iuuat Pala: sed bellis acer Alesus
 Tendit inaduersos: seq; in sua colligit arma.
 Hic maçtat Ladona: Pheretaq; Demodocūq;
 Strymmonio dextram fulgenti diripit ense
 Elatam in iugulum: saxo ferit ora Thoantis:
 Ossaq; dispergit cerebro permixta cruento.
 Fata canens siluis genitor celarat Alesum.
 Ut senior leto canentia lumina soluit:
 Iniecere manum Parca: telisq; sacrarunt
 Euandri: quem sic Palas petit ante precatus.
 Da nūc Tybri pater ferro: quod missile libro:
 Fortunam: atq; uiam duri per pectus Alesi.
 Hęc arma: exuuiasq; uiri tua Quercus hēbit.
 Audiit illa Deus: dū textit Imaona Alesus
 Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
 At non cæde uiri tanta perterrita Lausus
 Pars ingens belli finit agmina: primus Abantē
 Oppositū iterimit pugna: nodumq; morāq;
 Sternitur Arcadiæ proles: sternunt Ethrusci.
 Et uos o Graiis imperdita corpora Teucri.
 Agmina concurrūt: ducibusq; & uiribus æqs.
 Extremi addensant acies: nec turba moueri
 Tela: manusq; finit. hinc Palas instat: & urget.
 Hinc contra Lausus: ne multū discrepat ætas:
 Egregii forma: sed quis Fortuna negarat
 In patriam reditus: ipsos concurrere passus
 Haud tamē iter se magni Regnator Olympi.

CSER. Maiore sub hoste: sub hostilitate: nā sub diuersis hostibus peūt: aut synecdoche ē singularis p plura
 li ut utrūq; armato milite cōplēt. **AEQUORE** iusso: p ipsi iussi: & ē usurpatū picipiū: nā iubeor nō dicimus: un-
 de pōt uenire iussus: q̄q̄ iterdū sic dicat: ut Luc. Cuius seruaueris umbrā: Si q̄qd iubeare uelis: sic ergo hic p̄ci-
 p̄ū usurpauit: ut Hora. uerbū dicēs Hæc ego p̄curare & idoneus ip̄eror & nō iuitus, Ergo satis licet̄er dictū ē:
 adeo ut hoc loco Probus hic correptū a lōgū posuerit. **TŪ**: deide. **TYRANI**: regis superbi. **AUT SPOLIIS** ego iā ra-
 pris laudabor opimis aut leto: dilema argumētum: qd̄ est ab utraq; parte firmissimū: & cōcludit aduersarios.

Mox illos sua fata manent maiore sub hoste.
 Interea soror alma monet succurrere Lauso
 Turnū: qui uolucris curru mediū secat agmen.
 Ut uidit locios: tempus desistere pugnae:
 Solus ego in Palanta feror: soli mihi Palas
 Debet: cuperem ipse parēs spectator adesset.
 Hæc ait: & socii cesserunt æquore iussi.
 At Rutulum abicessu: iuuenis tū iussa supba
 Miratus stupet in Turno: corpusq; per ingens
 Lumina uoluit: obitq; truci p̄cul omnia uisu.
 Talibus & dictis it contra dicta Tyranni
 Aut spoliis ego iam rapris: laudabor opimis:
 Aut leto insigni, forti Pater æquus utriq; est.
 Tolle minas. fatus mediū procedit in æquor.
 Frigidus Arcadibus coit in præcordia sanguis.
 Desiluit Turnus biugis: pedes apparat ire
 Comminus: utq; Leo specula cū uidit ab alta
 Stare procul campis meditantē prælia Tauq;
 Aduolat. haud alia est Turni uenientis imago.
 Hunc ubi contiguū missæ fore credidit haltæ:
 Ire prior Palas: si qua fors adiuuet ausum
 Viribus ip̄arib; : magnūq; ita ad Aethera fat.
 Per pris hospitium: & mensas q̄s Aduena adisti
 Te precor Alcide cœptis ingentibus adsis:
 Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta:
 Victoremq; ferant morientia lumina turni.
 Audiit Alcides iuuenem: magnumq; sub imo
 Corde p̄mit gēitū: lachrymasq; effundit ianes.
 Tum genitor Natum dicti effatur amicis.
 Stat sua cuiq; dies: breue & irreparabile tēpus
 Omnibus est uite: sed Famā extendere factis

missus est contra me. **SPECTATOR**: quia grauiora sunt quæ uidentur: quā quæ audiuntur: Quod leoni Turnū
 & tauro Palantem comparat: iam euentum rei demonstrat.

CHRIS. Solus ego in palanta feror: Vtinā pater spectator adesset. Amara uerba: & est illud dicēdi genus ar-
 dens & concitatum. De quo in superioribus diximus. **MIRATUS** stupet: p̄lagia sunt hæc futuræ mortis. **AUT**
 spoliis ego iā: Oratio cōueniens magnanimo iuueni. **FRIGIDUS** arcadibus: & hoc ē p̄lagiebat futurā calamita-
 tem. **UTQ; LEO**: quadrat cōparatio: nam & si taurum uincat leo: non tamen multo inferior taurus ē leone. **OSTEN-**
 dit autem q; natura euenire solet: plus in adolescente animorum fuisse q̄ prudentiæ. **HAUD** alia est terni ueni-
 entis imago: Nam leo ita in taurum fertur: ut nihil de uictoria dubitet. **IRE** prior: Diffidentia hoc potius q̄ cō-
 fidentia signum esse uidetur: quod manifestius oratio sua ad Herculem demonstrat. **AUDIIT**: quasi dicat lib̄e-
 ter exaudisset: si fata darent. **STAT** sua cuiq; dies: sententia est non solum stoicorum qui omnia satis tribuunt:
 sed etiā oīum grauissimorū philosophorum. **IRREPARABILE**: quod reparari: id est restaurari nequit. Oratio est q̄
 & orantis & ei ad quem uerba habentur uehementer quadret. **QUIS** enim & apud deos maiore maiestate per-
 ditus est q̄ Iuppiter: aut apud homines constantior Hercule?

SPOLIIS opimis: q̄ dux duci detrahit: ut dixim⁹ su-
 pra opima sunt spolia. **FRIGIDUS** arcadibus coit i p̄-
 cordia sanguis: p̄lagio mortis futuræ. **SPECULA** cū
 uidit ab alta: hoc ad currus altitudinē spectat. **LEO**:
 ad Turni uiolētiā ac feritatē: & ē ordo utq; leo aduo-
 lat: talis ē Turni imago uenientis. **COTIGUŪ**: postq̄ ui-
 dit eū uenisse itra iactū telis: ut posset feriri. **IRE** pri-
 or palas: subaudis uoluit. **FORS**: fortūa: pp̄ illud au-
 detes fortuna iuuat. **TE** p̄cor alsupra cōtra inferio-
 rē hostē fluminis ip̄lorauit auxiliū nūc cōtra maio-
 rē uiribus deū uocat uirtute p̄stā: ē. **CERNAT** semine-
 ci: ad illud qd̄ ait Turnus Cuperē ip̄e parēs spectator
 adesset. hic dicit ipse suū cernat iteritū. **VICTOR**q; fe-
 rat̄ morientia lumina turni: Donatus dicit memine-
 rit: sed meli⁹ ē sustineat q̄s p̄odus & p̄cna: nō. n. pos-
 sunt meminisse oculi. **LACHRYMAS**q; effundit ina-
 nes: ostēdit euetū futurū. **STAT** sua cuiq; dies: Sectis
 philosophorū poetæ p̄ q̄litate negociorū semp̄ utū-
 tur: nec se unq; ad unā alligāt: nisi quog; hoc proposi-
 tū est: ut fecit Lucre. q̄ epicureos tantū secutus est. Sci-
 mus autē inter se sectas esse contrarias: unde fit ut in
 uno poeta: aliq̄ inueniamus contraria: non ex ipsius
 uitio: sed uarietate: sectarum. Illud nāq; quod ait in
 quarto Sed misera ante diē: epicureoz; est: qui casi-
 bus cuncta cōcedūt: nūc qd̄ dicit Stat sua cuiq; dies:
 stoicorū est q̄ dicūt fatorū statuta seruari. Sane pru-
 det̄er fecit ut fluxā & uagā opinionē epicureorū da-
 ret hoī: nā illud ex p̄sona poetæ dictū: hæc aut ualidā
 daret Ioui: nā stoici & nimia uirtutis sūt: & cultores
 deorū. **STAT**: fixa ē. **DIES**: tēpus uitæ: ut Terē. dicit
 Adimere ægritudinē hoībus: nā fœminino usus est
 genere: quū. n. masculino utimur: re uera diē signifi-
 camus. **BREUE** tēpus uite: qa quādōq; finit: ip̄e pau-
 lo post: Rebe diu res si qua diu mortalibus ulla est
 Viximus. Itē Cice. Quid est. n. hoc ipsum diu: in quo
 est aliqd̄ extremū? & idē Hora. n. p̄tereūt & dies &
 mensis & anni. **OIBUS** ē: magna cōsolatio q̄ ostēdit
 nō ēē dolēda communia. **Sed** famā extēdere factis:
 cōtra illud qd̄ occurbat uirāda eē ardua: si breuis
 est uita: dicit ergo amandas esse uirtutes: ut uitæ bre-
 uitas fama & gloriæ meritis possit augeri.

DONA. Cuperem ipse parēs: ip̄e scilicet q̄ amat
 ipse q̄ inimicis meis auxilia subministrat: ipse a quo

C SER. Opus: officium, & Gnati de, ut Achilles Thetidis: Mennō Auroræ Ascalaphus Martis, & Sarpedō: secū dū Virgiliū declinationē: ut Sarpedonis alti: ultima hēbit accētū in noīatiuo: secūdū Homeq & sarpedōtos & sarpedonos facit & ultima & penultima, & Etiā sua turnū: multi ēt legūt: ut sit ecce & p̄tinet ad cōsolationē: nā sic ait: piturus est ille q̄ uincit, & Metas: fines: ut in primo: His ego nec metas rerū nec t̄pa pono, & Peruenit: bene ad exprimēdū celerē mortis aduentū p̄terito usus est tempore, & Rutulorū reicit aruis: respiciēdo fecit par tē feliciorē: ut aspice nos hoc tantū: quippe quod, n. uidet admodū iuuat: reicit re naturaliter breuis est: & pro longa posuit: sic alibi Reice ne maculis infuscer uel lera pullis: qđ licet possit excusari: q̄a quū facit: reici it̄er duas uocales i posita p̄ducit sup̄iorē: ut dicam⁹ eā lōgā eē siue: q̄a p̄ decliationē lōga futura ē: tū q̄a in hac re argumētū magis est q̄ ratio dicāus ec̄tasim factā: q̄ poetis plerūq̄ cōcedit, & Fulgētē di, en. ne iacto telo iermis eēt, & Viā molita: hoc ē cū difficultate q̄si uit: p̄ qđ & soliditas clypei & minus firmus hastæ iactus ostēdit, & Nū mage sit: legi & magis ē: unus ta men est sensus: sed si mage legamus propter merrū dictum est pro magis: sic etiā pote pro potis: Persius Qui pote uis dicam nugaris quū tibi calue: qđ adeo in usum uenit: ut etiam in prosa inueniat, Cicero in frumētaria: Mage condemnatum hominem in iudicium adducere non posse, & Penetrabile: pro penetrabile dicitur: nā quod penetrat penetrabile dicitur: qđ autē penetratur penetrabile, & Cuspis igens: ita accipiendū est ne incongruum sit: si de puero dixeris: ingens pectus. Sane cuspidē abusiue pro hastæ mucrone posuit, & Et pectus perforat: hic distinguendū: ut igēs sicut diximus ad superiora possit referri, & Animusq̄ sequuntur: pro anima, Nam animus consilii est: anima uitæ, & Referte euādro: potest & hic distinguī: pōt & supra referre: ut sit Euādro remitto qualē meruit filium, & Solamen humādū est: quia solatiū uiuētū est humare defunctos, & Stabant: cōstabūt, & Paruo: nō paruo periculo: uel nō paruo precio uel damno, & Balthei: potest & sinæresis esse balthei: potest & hypmetrus uersus: nā sequēs a uocali ichoat, baltheus autē in numero singulari masculini tantū est generis, Iuus, Baltheus & tunica & crista in numero uero plurali est neutri: idem, Quoties rumoribus ulciscunt balthea, & Impressumq̄ nefas: insculptū danai dū nefas, Donatus tamē dicit impressum coactū: q̄ a patre cōpulsæ sunt facere: q̄rū talis est fabula, Danaus & Aegyptus Beli filii fuerūt: ex his Danaus quinquaginta filias habuit: & Aegyptus totidē filios, Danaus coactus a fratre ut filias iuuentibus intraderet matrimonio in ipsos nuptiarū dies gladios uirginibus dedit: quibus illa ex p̄cepto p̄ris sponfos suos interfecerūt: excepta Hypermestra: q̄ Lynceum seruauit, & Bonus eurylaus ab artifice: ut Mira quē fecerat arte Lycaon, Item Diuini opus Alcimedōtis,

CDONA. Una, s̄no, iu, Hmōi cælatura triste auguriū detulit Turno futura, sicut ipse nuptiæ cā eēt piturus,

CHRI. Hoc uir, opus, i, hoc p̄stare possunt uiri uirtute p̄diti, & Oculos ru, re, ar, Ut demonstraret quīs palas occidēdus eēt nō plus fauere, Turno q̄ sibi: nā dii solo aspectu fauēt, & Illa: uia: Nō defuerūt uires iuueni: sed hasta nō icidit in corpus Turni: exp̄ssit autē mirifice interitū adolescentis: ardorē cū eodē pene t̄pe & hastā cōtorserit: & illa contorta ensem distinxerit, & Diu librās: tanq̄ securus: neq̄ de euctū qcquā dubitās: qđ oratio m̄ifestat Corruit in uulnus: ex Homero, & Ingēs perforat: Ostēdit p̄c̄ritatē corporis: iam refert Martinus annaliū scriptor in sua martiniana īperante Hernico tertio huius cadauer haud procul roma ab agricolis effossum adeo integrum ut nuper extinctū uideret: adeo Ingēs ut mœnia Rōana p̄c̄ritate suparet: & supra eius caput lucernā p̄petuo ardentē q̄ nullo liquore nec spiritu extingui possit: sed tandē p̄forato fundo extincta est: erat autē & epitaphiū huiusmodi, Filius euādri palas quē: lancea Turni militis occidit mole sua iacet hic, & Immania pōdera: & per hoc etiam ostenditur corporis magnitudo cū tantus esset baltheus, & Impressumq̄ nefas: quasi uel hoc triste fuisse prodigium, & Bonus: doctus ut Cur non mopsē boni quoniā conuenimus ambo, & Cælauerat: sculperat, Nam cælum sculpellem: quo statuarii statuas sculpendo conficiunt,

Hoc Virtutis opus: Troiæ sub mœnibus altis
Tot gnati cecidere Deum: quin occidit una
Sarpedon mea progenies: etiam sua Turnum
Fata uocant: metasq; dati peruenit ad æui.
Sic ait: atq; oculos Rutulorum reicit aruis.
At Palas magnis emittit uiribus hastam:
Vaginaq; caua fulgentem dirripit ensem.
Illa uolans: humeri surgunt qua tegmina sūma
Incidit: atq; uiam Clypei molita per oras
Tandem etiā magno strixit de corpore Turni.
Hic Turnus ferro præfixum robur acuto
In Palanta diu librans iacit: atq; ita fatur:
Aspice nū mage sit nostrū penetrabile Telū.
Dixerat: at Clypeum tot ferri terga: tot Aeris:
Cum pellis toties obueat circumdata Tauri:
Vibranti Cuspis medium transuerberat ictu:
Loricæq; moras: & pectus perforat ingens.
Ille rapit calidum frustra de uulnere telum:
Una: eademq; uia Sanguis: animusq; sequunt.
Corruit in uulnus: sonitū super arma dedere:
Terramq; hostilem moriens petit ore cruento:
Quem Turnus super assistens.
Arcades hæc iquit memores mea dicta refert:
Euandro: qualem meruit Palanta remitto.
Quisq; honos tumuli: qcqd solamē hūandi ē
Largior, haud illi stabunt Aeneia paruo
Hospitia: & leuo pressit pede talia fatus
Exanimē: rapiens immania pōdera Balthei:
Impressumq; nefas una sub nocte iugali.
Cæsa manus iuuenum fœde: thalamiq; cruēti:
Quæ bonus Eurytion multo cælauerat auro:

CSER. Nescia mens hominum: quia propter hunc periturus est balthem: quem nunc se sustulisse læta-
tur. Sublata: elata. Magno cum optauerit: præcio scilicet: sic alibi Et magno mercentur atrida: & est sensus
talis: tempus erit: quo Turnus optabit: quouis præcio redimere: ne ipse Palantem occidisse uideat. Multo ge-
mitu: cum multo gemitu. O dolor: hos duos uersus pleriq; a poeta dictos uolunt: alia focis: qui portant ca-
daver: dolor autem propter Hæc te prima dies bello dedit hæc eadem aufert: Decus propter Quum tamen
ingentes rutulorū linquis aceruos. Certior auctor: id est nuncius uerus. Tenui discrimine leti: modico mor-
tis interstitio: propter quod magna Palantis uirtus
ostenditur: quo interempto omnis est in fugam cō-
uersus exercitus. Versis: fugatis. Latum limitem
ardens agit per agmen: id est facit: sic melius q̄ si di-
cas latum per agmen: ergo sic intelligamus aut per
ordinem: aut per hypallagen, nam & supra sic ait
Hæc ego uasta dabo: & lato te limite ducam. Palas
euāder ī ip̄sis Omnia sunt oculis: erat rectum Palas:
Euander mensas: q̄s aduena primus Tūc adit dex-
træq; data in ip̄sis omnia sunt oculis: sed perite scis/
sa est narratio: per quā animus Aeneæ perturbatus
exprimitur. Inferias quos immolet umbris: infe-
riæ sunt sacra mortuorū: quæ inferis soluuntur. Sa-
ne mos erat in sepulcris uirorum fortium captiuos
necari: qđ postq̄ crudele uisum ē placuit gladiatores
ante sepulcra dimicare: qui a bustis bustuarii appel-
lati sunt. Nā & Home, facit ad Achille seruari: quos
ad patrocli sepulchrum imolet.

Quo nūc Turnus ouat spolio: gaudetq; potit?
Nescia mens hominum Fati: sortisq; futuræ:
Et seruare modum rebus sublata secundis.

Turno tēpus erit magno cū optauerit emptū
Intactum Palanta: & cum spolia ista: diemq;
Oderit: at locii multo gemitu: lachrymisq;
Impositum scuto referunt Palanta frequentes.

O dolor: atq; decus magnum rediture parēti:
Hæc te priā dies bello dedit: hæc eadē aufert.

Cum tamen ingentes Rutulorū linqs aceruos.
Nec iam Fama mali tanti: sed certior auctor
Aduolat Aeneæ: tenui discrimine leti

Esse suos: tempus uersis succurrere Teucris.
Proxima quæq; metit gladio: latumq; p̄ agmē

Ardens limitem agit ferro: te Turne superbū:
Cæde noua quærens. Palas: Euander in ip̄sis

Omnia sunt oculis: mensæ quas aduēa primus
Tunc adit: dextre q; data: Sulmone creatos

Quatuor hic iuuenes: totidē quos educat ufēs
Viuentes rapit īferias: quos immolet umbris:

Captiuoq; regi perfundat sanguine flammæ:
Inde Mago procul infensam cōtenderat hastā.

Ille astu subit: ac tremebūda superuolat hasta.
Et genua amplectens affatur talia supplex.

Per patrios Manes: & spes surgēris Iuli
Te precor hāc animam serues natoq;: patriq;.

Est domus alta: iacent penitus defossa talenta
Cælati argenti: sunt Auri pondera facti:

Infectiq; mihi. non hic uictoria Teucrum
Vertit: haud anima una dabit discrimina tāta.

Dixerat. Aeneas cui contra talia reddit.
Argenti: atq; Auri memoras quæ multa talēta

piofissime prosequit: Iuena, in ea satyra cuius initium est, Omnibus in terris quæ sunt a gadibus, Ibi, n. est: No-
citura toga nocitura petunē milicia: inuehit: etiā in hoīum insolentiam: qui in rebus secūdis ita efferunt ut se
intra modestiæ terminos cōtinere nō possint. Hæc te prima dies: ostēdit q̄ sint fallaces rerum eūctus q̄ incerta
in rebus fortuna: q̄ nihil de ea sperandū. Nā is qui plenus spe uenerat & uictoriā iam aīo conceperat: primo pu-
gne congressu extinctus est. Limitē agit: q̄ si dicat: uiam quīs angustā sibi per hostes facit: ut ostēdat q̄ quis for-
tissimus esset æneas, illi tamen terga non dabāt: sed uix illi tantū cedebāt q̄nū transire possent. Palas euander in
ip̄sis omnia sunt: Vir, n. beneficiorū gratissimus moleste ferebat talem se gratiam Euandro rediturū. Per pa-
trios mās: breuis & ip̄si accōmodata oratio. Nā cū petat se seruari patri & filio: rogat per patrē & per filiū: deī/
dē pponit utilitatē: postremo ostendit salutē suā nullū esse detrimētū uictoriæ. Oratio at æneæ demonstrat nō
crudelitate naturæ sed necessitate quā tulit Turnus nō parci sibi: ergo potius ex pietate in palanta q̄ ex odio in
eū id agere cogitur. Multa enim sua natura impia uideri possunt: quæ aliqua re interueniente fiunt pia.

ο ΔΕ ΠΕΙ ΝΑ ΜΕ ΧΕΙ ΡΑΣΕΝΑΙ ΡΩΝ:
ΞΟΥΣ ΕΝ ΠΟΤΑΜΟΙΟ ΔΥΩΔΕΝΑ ΛΕΞΑΤΟ ΝΟΥ ΡΟΥΣ
ΠΟΙΝΗΝ ΠΑΤΡΟΝ ΛΩ ΜΕΝΟ ΤΙ ΔΙΔΟΘΕΝΟΝΤΟΣ
¶ Captiuo sanguine: pro captiuorū: ut Captiui pen-
dēt cūrrus. Itē Captiuoq; uestis Congerit: & est ut di-
ximus speciosus ornatus. Mago: datiuus: ut supra
Ilo nāq; pcul. Subit: sub sedit. Per patrios manes
& spes: per eas personas rogat propter quas p̄catur fi-
liū ac patrem: subdit enim hāc causam serues natoq;
patriq;. P̄itus de fossa talēta: multi enim diuitias
suas obruebant: unde Hora, Quid iuuat imensum
te argenti pondus & auri Furtim defossa timidi de-
ponere terra? Sane melius infossa diceret q̄ defossa:
ad quod est metri necessitate compulsum: nam fugit
dubiam syllabam: & hic locus est Homeri.
ξοῦρεϊ ατρεος ηε: ουδ αξια δεξια σποινα (ται
πολλα δεν αντιμαχοιο δο μοις νεϊ μαλια νεϊ/
χαλνος τε: χρυσος τε: πολωνμητος τε σιδηρος
¶ Non hic uictoria teucrū Vertitur: Luc, Nec pon-
dera rerum Nec momenta sumus.

CDONA. Merit: qui metit facile secat segetes &
obstantia mouet sic æneas facile cedebant qui obsta-
bāt. Quatuor sulmone creatos: mira uirtus homi-
nis qui tanta facilitate tot uiuentes hostes rapiat.

CCHRI. Nescia mens hominū: miseret humani
generis: cuius tāta est rerū inistia: ut sæpissime gau-
deāt se adeptos eē ea quæ sibi exitio futura sint: ut co-

CSER. Gnatis parce tuis: qui in Virgilio scripsit: declamationes de hoc loco ait: improbus es: quia aut regi dones: aut filios exhaeredes, parce at est secundum antiquos ferua: ut apud Lucillium & Ennium inuenitur. Natis parce tuis: atque supra dixit Natosque patrique: quomodo ait natis: non est contrarium, nam liberos etiam dicimus unum filium: adeo ut Terentius filios liberos dixerit: ut in ecyra: Qui illum dignum decreuerunt: suos cui liberos committerent: ubi pater de filio ad uxorem loquitur: ergo usurpauit respiciens ad liberos: ut gnatos de uno diceret. Commercium: uicissitudines & ignoscendi facultate. Nec procul haemonides: hoc nomen licet possit esse & patronymico quia in des exit: ut dicamus Haemonis filius: tamen melius est ut id proprium esse dicamus: quia nusquam aliud nomen eius aut praemissum est: aut secutum, ergo simile est patronymico: ut sit Haemoides: sicut Thucydes. Infula: fascia in modum diadematis: a qua uittae ex utraque parte dependebant: quae plerumque lata & plerumque tortilis de albo & cocco. In signibus armis: Asper sic legit: & utitur Salustii exemplo, qui ait Equo atque armis insignibus. Probus uero in signibus albis dicit legendum: ut uestes albas accipiamus: quae sunt sacerdotibus congruae: sicut Statius de amphiarao dicit Albaque purpureas interplicat infula cristas. Campo: per capum. Immolat: quasi uictimam: ut ille consueuerat: nam hoc uerbo ad sacerdotis nomen alludit. Ingentique umbra tegit: aut magnitudine corporis sui obumbrat eius caduer: aut ingenti umbram, morte tegit: ut in aeternam claudunt lumina nocte aut ingenti umbra tegit: secundum usum accipiendum est, insultatione eum opprimit & obumbrat. Serestus: Serestos duos intelligamus: unum in castris: & unum cum Aenea. Nam troiani non dum erupere: ut intelligamus eum: quem supradixit: ergo duo sunt: nec mirum quum & ipse dixerit: quod exemplo esse possit Assaracique duo. Lecta refert: proprie dixit: nam spolia quae aptantur trophaeis legi dicuntur. Trophaeum: declinatio latina est: unde & penultima habebit accentum in numero plurali: quia trophaea dicimus sicut graeci: nec aliquid tamen mutamus: erit in antepenultima accentus sicut apud graecos. Instaurat acies: $\nu\alpha\tau\alpha\ \tau\omicron\ \sigma\iota\omega\ \pi\acute{\alpha}\nu\alpha\upsilon\omicron\upsilon$ ante fusas accipiamus ex eo quod dixit instaurat. Volcani stirpe creatus: notandum stirpem de patre dictam: quum semper de longa generis significatione dicatur. Dardanides: patronymico a maioribus. Dixerat ille aliquid: probabiliter dictum est: ac si diceret non mirum sic occisum esse eum qui sibi plurimum arrogabat. Caeloque animum fortasse ferebat: forte exaquerat caelo: ut de Aenea Drances quibus caelo te laudibus aequum. Siluicola fauno dryopae quae nympha crearet: Faunus hoc loco quidam rusticus intelligendus est non deus sicut supra Anxurus quae legimus Iouem: nonnulli etiam nympham non deam uolunt: sed graece spousam dictam: nec incredibile sit ex duobus numinibus precreatum esse mortale: quum haec numina secundum Aristotelem aliquando mortant. Ille reducta, longa: ut Interea uidet aeneas in ualle reducta: & intelligimus propterea hasta Tarquii arma esse impedita: Alii reducta reducta dicunt: quod non procedit. Istic nunc metuende iace: sarcasmos est hostilis irrisio: est autem Homeri uersus,

$\alpha\upsilon\mu\ \alpha\pi\omicron\lambda\iota\chi\ \mu\eta\sigma\omicron\upsilon\tau\ \alpha\eta\eta\lambda\epsilon\epsilon\varsigma,$

Patris sepulcro: etiam hic apparet Faunum hominem fuisse. Impasti: ita uidi ut semper credantur ipasti: sicut de harpyis dixit in tertio: Et pallida semper ora fame quasi fame. Aufonidum: pro aufonidarum: sicut deum pro deorum: nam aufonidum a genere feminino uenit: ut haec aufonis haec aufonides: aufonidarum uero uenit ab eo quod est hic aufonida huius aufonida. Tacitis regnauit amyclis: iter caietam & terracinae oppidum constitutum est a laconibus: qui comites Castoris & Pollucis fuerunt: & ab amyclis praenuntia laconicae ciuitate est et nomen idem: Lacones itaque isti cum secundum pythagore in sectam a caede omnium animalium abstinerent: unde Iuuenalis cum istis aialibus abstinuit quum tanquam hominem: & ex uicinis paludibus natas serpentes occidere nefas putarent: ab iisdem intercepti sunt: unde Amyclas tacitas dicitur, pythagoreas: nam pythagorica uirtus est qui quaeuiale silenti: est & alia expositio: quum frequenter falso nunciarentur hostes: & inani tetore ciuitas quasi stare: lata lege

Gnatis parce tuis: belli commercia Turnus
Sustulit ista prior: iam tum Palate perempto:
Hoc patris Anchisae manes: hoc sentit Iulus.
Sic fatus galeam leua tenet: atque reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdedit enses.
Nec procul haemoides Phoebe: triuique sacerdos
Infula cui sacra redimibat tempora uicta
Totus collucens ueste: atque in signibus armis:
Quem congressus agit capulo: lapsusque supstitas
Immolat: ingenti que umbra tegit: arma Serestus
Lecta refert hueris: tibi rex Gradi ue trophaeum.
Instaurant acies Volcani stirpe creatus
Caeculus: & ueniens marsoque a motibus Vmbro.
Dardanides contra furit: Anxuris ense sinistra:
Et totum Clypei ferro deiecerat orbem.
Dixerat ille aliquid magni, uimque affore uerbo
Crediderat: Caeloque animum fortasse ferebat:
Cauciemque sibi: & longos promiserat annos.
Tarquitus exultans contra fulgentibus armis:
Siluicola Fauno Dryopae quae nympha crearet:
Obuius ardenti sese optulit: ille reducta
Loricam: clypeique ingens onus impedit hasta.
Tunc caput orantis nequique: & multa parantis
Dicere: deturbat terra: truncumque tepentem
Prouoluens: super haec inimico pectore satur.
Istic nunc metuende iace: non optima mater
Cedet humi: prius ue onerabit membra sepulcro.
Alitibus linquere feris: aut gurgite mersum
Vnda feret: Piscesque impasti uulnera lambent.
Protinus Antaeum: & Lycam priam agmia Turni
Persequitur: fortemque Numam: fuluque Camertem
Magnanimo Volscente satum: ditissimus agri
Qui fuit ausonidum: & tacitis regnauit Amyclis:

$\epsilon\upsilon\tau\alpha\upsilon\omicron\iota\ \nu\upsilon\upsilon\ \eta\epsilon\iota\sigma\omicron\ \mu\epsilon\tau\ \tau\iota\chi\alpha\upsilon\sigma\iota\upsilon\ \omicron\iota\sigma\omega\tau\alpha\lambda\eta\varsigma$

cautū ē: ne q̄s unq̄ hostis nūciaret aduētū: postea quū uere hostis uēiret: nullo nūciare ex iprouiso capta ē: uti ta-
 citā Amyclae dicta sunt q̄ periere silētio: hīc ē q̄ ait Lucili⁹ Mini necesse ē loq̄: nā scio Amyclas tacēdo p̄isse.
 DONA. Canitiemq̄ sibi: irridet q̄ futuroꝝ scientiā cōfidunt. Metuende: q̄ te metuendū arbitratus es.
 CHRI. Istic nūc metuēde iacet: Hostilis & arma increpatio. Amyclis: uolūt nōnulli milites castoris q̄ la-
 cōes eēnt post primū bellū troianū in Italiā uenisse. Alii at̄ scribūt illos lacōes q̄dē fuisse nō castoris milites: sed
 exilio actos q̄ inter Caietā & fundos urbē palustri loco cōdiderē: & ab amyclis urbe laconica Amyclas dixere.
 Has Plinius ait a serpētibus delatas. Emilius at̄ Asper refert cū saepe falso annūciaret aduētus hostiū amyclēsi-
 bus capitale ex lege institutū esse si illud deinceps nunciaret. Ergo cū aduentarent hostes nihil nūciatū est: &
 per silentiū capta est urbs. Hinc Lucilius ait Mihi necesse est loq̄. Nā scio amyclas silentio perisse: & Silius ita
 licus. Quaeq̄ euertere silētia amyclae: sed potuerunt ita captae sequētibus deinde tēporibus a serpētibus deleri.

Aegæon qualis: centum cui brachia dicunt
 Centenasq̄ manus: quinquaginta oribus ignē
 Pectoribusq̄ arsisse: Iouis cum fulmina contra
 Tot pibus streperet clypeis: tot strigeret enses:
 Sic toto Aeneas defauit in æquore uictor:

Vt semel intepuit mucro: quin ecce Niphei
 Quadriuges in equos: aduersaq̄ pectora tē-
 Atq̄ illi longe gradientē & dira fremētē (dit.
 Vt uidere: metu uersis: retroq̄ ruentes:

Effunduntq̄ ducē: rapiuntq̄ ad littora Curr⁹.
 Interea biuugis infert se Lucagus albis
 In medios: fraterq̄ Liger: sed frater habenis:
 Flectit equos: strictū rotat acer Lucag⁹ ensem
 Haud tulit Aeneas tanto feruore furentes,
 Irruit: aduersaq̄ ingens apparuit hasta,
 Cui Liger.

Nō Diomedis equos: nō currū cernis Achilli:
 Aut Phrygiæ campos: nunc belli finis: & xui
 His dabitur terris: uesano talia late
 Dicta uolant Ligeri: sed non & Troius Heros
 Dicta parat contra: iaculū nā torquet in hostē.
 Lucagus ut pronus pendens in uerbera telo
 Admonuit biuugos: proiecto dum pede leuo
 Aptat se pugna: subit oras hasta per imas
 Fulgētis Clypei: tum leuum perforat Inguen:
 Excussus curru moribundus uoluitur aruis.

Quem pius Aeneas dictis affatur amaris.
 Lucage nulla tuos currus fuga segnis equorū
 Prodidit: aut uane uertere ex hostib⁹ umbrā.
 Ipse rotis saliens iuga deseris. hęc ita fatus
 Arripuit biuugos: frater tendebat inermes
 Infelix palmas curru delapsus eodem.
 Per te per qui te talem genuere: parentes
 Vir Troiane: sine hęc aiām: & miserere p̄cātis.
 Pluribus oranti Aeneas: haud talia dudum
 Dicta dabas: morere: & fratrem ne desere frater.
 Tū latebras animæ pectus mucrone recludit.

interempti. Palātis dare uideret: dixit pius æneas dictis amaris ut pietas nāe: amator cōcitatiōis eē significaret.

SER. Aegæō q̄ ipse ē & Briare⁹. Ignē p̄ca. Asp
 dicit: ignē hūc aiām itelligēdū calorē uenētē ex feroci-
 rate: ut sit quū uim suā crudelitatis efflaret. Alii ignē
 hūc fulmīs uolūt: ut sit dictū quēadmodū i prio illū
 expiratē trāssixo pectore flāmas. Sane notādū ignē ar-
 sisse quū igni alia res ardeat. Sic: ut nō unā manū pu-
 tares: nāq̄ ad hoc p̄tinet cōparatio: ut itelligam⁹ eū
 multitudis uice dimicasse. Intepuit. m. minima. scæ/
 de. Quadriuges: p̄p hom̄ceo teleutō noluit dicere
 q̄driugos: p̄tulitq̄ se ad aliā declinationē: nā & q̄dri-
 ugos & q̄driuges dicitur: sicut inermes & inermos:
 exaiēs & exaiōs. Atq̄. n. s. nā ad supiora retulit: q̄d
 sciēdū ē eē uitiosū: interposuit. n. Aduersaq̄ pectora.
 Lōgag. lōgis gradib⁹ icēdētē: & ē militaris icessus:
 & ē Hom. ut u. ἀνὰ πρὸς βῆσας. Biuugis: erit noīa
 tiu⁹ hoc biuug⁹: nā biuugib⁹ facēt si eēt tertiæ formæ
 ab eo q̄d ē hoc biuugis hui⁹ biuugis. Nō. d. e. n. c. a. a.
 duos obicit: a q̄b⁹ est uicē aeneas: nec tū usq̄ q̄q̄: nā
 eoz̄ ipetus euitauit. Dcā. p̄t legi & dcā pat cōtra:
 P̄on⁹: pedēs: p̄n⁹ nom̄ ē: nā & cōparat ut p̄rior: si
 at̄ p̄icipiū eēt: fieret uitiosa locutio sine iterpōne lo-
 cutiōis. Proiecto: extēto: ut p̄iectaq̄ saxa pachynni.
 Lucage. n. a. l. s. e. Prodidit aut uāe uertere ex hosti-
 b⁹ umbrā: hęc allocutio cōtraria est supiori: hoc. n.
 cōtinet. obiecisti mihi q̄ sim & a diome. & ab achille
 cōuersus i fugā te uero o Lucage nec e quoz̄ tarditas
 pdidit: q̄d mihi cōtrigūt: cū a diomede occisus ē Pāda-
 r⁹ q̄ i eodē curru dimicabat: nec aliq̄ umbra eq̄ tui te-
 rriti: q̄d sc̄m: sapi⁹ i Hom. legit: sicut paulo post Tur-
 nū cogit imago bella deseret: p̄t tū & ad illd̄ referri
 quo tpe eū ab achille nube neptūn⁹ eripuit ut i. v. cō-
 memorat. Ipse rotis saliens: sarcasmos est: nā p̄ irri-
 sionē dictū ē. Ille. n. uulnerat⁹ ceciderat. Rotis. i. cur-
 ru: a pte totū. Sine: p̄mitte uitā. s. relinq̄: patere: &
 στυγῶν φθόνον. Latebras. a. p. definitio pectoris ē.

DONA. Achillē & Diomedē nō uult laudare:
 sed illos cum Aenea deprimūt. In phrygiis. q̄d. in
 q̄bus uersabant imbelles. Nō diomedes. p̄nā pru-
 dens norat non lingua: sed manu utendum in bello.
 CHRI. Aegæō: de quo in superioribus dixi:
 nā ipse Briare⁹ ē cētū brachia: nā ἐκ τοῦ χειρὸς. i. cē-
 timanus fingit. Nō diomedis equos: uanitatis ple-
 na oīo ē q̄ ex ore fortissimoz̄ prudētūq̄ uiroz̄ nō
 egredit. Quin. res grādes aggrediunt̄ si potius silen-
 tio cōsiliū tegūt q̄ uanis minis efferunt. Vū de aenea
 p̄fert: Sed nō & troi⁹ heros dicta parat cōtra. Quē
 pius æneas dictis affat̄ ama. genus dicēdi ardens are-
 ctū & infensum est q̄d q̄le sit: & cui tribuat̄ iā supra
 demōstrauimus. Hoc nō mitiori Aeneas naturā q̄-
 dra: sed aiō suo morte palātis exacerbatō uerit. Er-
 go poeta ne hoc i genio suo: sed cōcitatiōi ex merore

CSER. Edebat: quasi ad spectandū: unde & munerū editores dicuntur. **Vt rebare:** ut arbitrabaris: uerū est q̄ troiani Veneris uirtute nitunt: & dictum est per ironiā: nam superfluo quidā hanc orationē simpliciter dictam uolunt: ut re uera dicat Iuppiter per se nihil iuuare posse troianos: q̄ falsum est: adeo ut Iunōis oratio ad ironiam non ad simplicia uerba respondeat. **Nec te sententia fallit:** hoc per parenthesis dictum est. **Viuida:** fortis: ut Sed bello uiuida uirtus. **Cui Iuno summissa:** humilis: & quia intellexit se obliqua troianorū accusatiōe impugnari suum pudorem: & ipse respondit obliquē. **Tristia:** seuera. Terentius: Et tristis seueritas inest: atq; in uerbis fides. Item contra Virg. **Furias amnemq; feuerū:** idest tristem. **Quin:** idest ut nō: nam confirmatiua particula non est. **Nunc pereat:** teucrisq; pio det sanguine pœnas: sermo obliquus: non apertus ductus: nam non agit ut pereat: sed magis fauet eius salutē: quod autem dicit pio sanguine: Aenae eum latenter exaquat: qui ubiq; inducitur cultor deorū. **Ille tamen: q̄q; moriturus:** tamen ab diis originem duct. **Nostra: diuina:** Quartus pater: abauus: nec est contrariū illud Cui Pilūnus auus: potuit enim fieri ut & auus & abauus eius a Pilūno Pilumni nominarentur. **Si mora praesentis Leti:** ex Iouis cōcessiōe quali arte egerit Iuno cognoscitur: scilicet ut Turnus possit euadere. **Caduco:** morituro. **Ponere: facere:** sic Lucilius Homerū secutus: q̄ ait αλγὲ ἔσθηνεν, i fecit. **Haecenus indulisse uacat:** ingenti arte locutus est: nā dicendo uacat: ostēdit supra hoc breue spaciū ulterius bonae stellae irradiatione Turni fata differre nō posse: unde nō ait indulisse libet sed uacat: ac si diceret iā undiq; in mortem truditur Turnus: hoc tantū uacat ipaciū: hinc est q̄ & supra ait Metaq; dati peruenit ad aui. **Venia ulla:** beneficium quod speras te mereri. **Quod uoce grauaris:** negas fato: uox enim Iouis fatū est. **Sta. Et uocem fata sequunt:** hoc autē dicit: utinam quae negas uoce: idest fato: mente praestares: nā si Iouis uox fatum est: potest aliud fando fati ordinem commutare. **Grauaris autem negas grauiter fers:** & hac locutio non nisi per accusatiuū utimur: ut si dicas aggrauior aduentū tuum: idest grauiter fero: grauior plentiam: nā & ipse dixit q̄ grauaris aliter nō dicimus in hac significatione: similiter etiā accusatiuo casu utimur: cū uolumus absolutā facere locutionē: & per gerundii modū aliqd dicere: ut petendū mihi ē equū: codicem: Byrrū: hinc Virg. Et pacē troiano ab rege petendū: nā si dixeris petendus ē codex: iā nō per gerundii modū: sed participialiter loqueris. **Rata:** firma: ppetua. **Veri uana feror:** sum ueritatis ignara.

CDONA. Summissa: humilem esse decet quem necessitas praecandi urget.

CHRI. Turbinis: de quo alias. **Tādē:** est postq̄ aeneas ita uires hostiles cōtriuerat: ut pene obsidionē iā desererēt. **Ascanius: q̄ & parēti subuenire:** & hostē ulcisci cupidissim⁹ erat. **Neq; q̄a supari:** aut ne erūperē phiberi nō potuit. **Cui Iūo, hostēdit exfortūae uarietate & superioris detici & abiectiores efferrī cōsueuisse.** Videm⁹, n. nūc Iunonē i desperatiōe oīum regē fast⁹ & grandia sua uerba deposuisse. Muliebriter igit q̄rif de iminuto Iouis amore erga se: & supplex orat: ut si nō uictor saltē icolumis e pugna discedat Turnus. Est atq; oīo artificiosa. Nā a principio oñdit nō cedere Veneri: sed illi quē timet: ut & in Venerē iuidiā moueat q̄ nō sua industria: sed alieno auxilio superet: & i se cōmiserationē captat: q̄ iniquitate mariti succūbere cogat. **Q̄ magis dolēdū uidet q̄ nō sui aut rei culpa sed iminutiōe amoris hoc sibi accidere oñdit:** nec discedit a nā muliebri q̄ oīa sibi denegata iputat iminutiōe amoris. **Si mo. p. l. intellexit Iuppiter q̄ Iūo in tā plena pcessiōe obliquē nō solū q̄ turnus tūc subtrahi possēt a p̄senti pugna petebat: sed oīno icolumis deiceps euaderet: iccirco illi circū scri. tps i quo notat q̄ fata diferrī possunt: sed nō tolli. **Ponere: cōstituere.** **Q̄ at umbra in formā aenae cōstituatur Iuno nō ē ab re.** Nā ipa ambitio p̄sepe honore cupidos uiros ita ipellit: ut ūbras p aenae. inanē quādā gloriā p uera laude festent: & illa gloria capti: multa supra humanā cōditionē aggrediant: cui rei fabula ēt ixionis q̄ drat q̄ cū se Iunoni concubere putat: nubibus admisceat.**

Talia per campos edebat funera uictor
Dardanius: torrentis aqua: uel turbinis atri
More furēs: tādē erumpūt: & castra relinquūt
Ascanius puer: & nequiq; oblesca Iuuentus.
Iunonem interea compellat Iuppiter ultro:
O germana mihi: atq; eadē gratissima coniux
Vt rebare: Venus (nec te sententia fallit)
Troianas sustentat opes: non uiuida bello
Dextra uiris: animusq; ferox: patiensq; pericli.
Cui Iuno summissa: quid o pulcherrime cōiux
Sollicitas agram: & tua tristia dicta timentē:
Si mihi q̄ quondā fuerat: quamq; esse decebat
Vis in amore foret: nō hāc mihi nāq; negares
Omnipotēs: quī & pugnae subducere Turnū:
Et Dauno possē in icolumem seruare parēti.
Nūc pereat: Teucrisq; pio det sanguine pœnas.
Ille tamen nostra deducit origine nomen:
Pilumnusq; illi quartus pater: & tua larga
Saepe manu: multisq; onerauit limina donis.
Cui Rex Aetherei breuiter sic fatur Olympi.
Si mora praesentis Leti: tempusq; caduco.
Oratur iuueni: meq; hoc ita ponere sentis:
Tolle fuga Turnū: atq; instantibus eripe fatis:
Haecenus indulisse uacat: sin altior istis
Sub precibus uenia ulla latet: totumq; moueri
Mutari ue putas bellum: spes pascis inanes.
Cui Iuno illachrymans: qd si: q̄ uoce grauaris:
Mēte dares: atq; hāc Turno rata uita māeret:
Nūc manet in fontē grauis exitus: aut ego ueri
Vana feror: quin ut potius formidine falsa
Ludar: & in melius tua: q̄ potes: orsa reflectas.
Hāc ubi dicta dedit: Caelo se protinus alto

CER. Nimbo succincta: nubibus: quia promissit agēs hyemē: quod nisi eēt splēdorē acciperemus: quod ē circa corpus deorum. Nube caua: erit noīatius hāc nubes: nā nubs nō dicitur: quod ait Liuius Andronicus: quod prius: edidit fabulā latinā apud nos. Cicō in Tuscul. serius poeticā nos accepimus: fere annis quodringentis post romā cōditā Liuius fabulā dedit. C. Claudio Cæcili. M. Tuditi. Coss. Iuba sc̄: pp̄ equinā caudā quod ē solebat in galeis: ut Cristaq; hirsutus equina. Diuini assimulat capitis: hoc ex p̄sona poetæ dictū ē intuētis futura: nā post mortē in numere referunt deorum. Dat inania uerba: nec a mēbris: nec a mēte ueniētia. Obita: sūpta & suscepta: & cōpleta. Exultat: exultare ē gaudere: & p̄ se plēnū ē: nā insultare est irridere inimicos: & dicitur insulto tibi: licet Sal. dixerit Multos ab adolescētia bonos insultauerat: quis possit illic asia eē significatio: multos insultauerat: hoc ē i petū fecerat. Irritatq; uix telis: iō hac arte agit lūo: & imagine decipit Turnū: quod si ex apto fugā suaderet: more uiri fortis ille fugā p̄poneret mortē: quō p̄sertim ipse in sequētibus dicat: Vsq; adeo ne mori miserū est. Turbidus: elatus: arrogātia tumēs. Tellus: quod si ta p̄ un. sic alibi En agros & quā bello troiane petisti Hesperia metire iacēs. Vociferans sequitur: sequēs clamabat: nā at dixit: & sic ē securus. Nec fuscus: puerbiū ē uēri ferūt gaudia. Iactat: icassum: sic supra: Sed auræ oīa discerpūt. Itē p̄tē mēte dedit partē uolucres disperfit i auras. Forte ra. descriptio p̄ ecbasim sc̄a: nō. nā superioribus p̄det: sed antedictis adiūgit: ut in sula sicānū iuxta lat̄: has at descriptiōes eē aptas & raras cōuēit: sicut & Hor. docet i arte poetica dicens Purpure late: quod splēdeat un⁹ & alter Assuit p̄anus: sunt in ornatu. Crepidine saxi: crepido ē abruti saxi altitudo. Sane hoc loco antiptosis facta ē pp̄ metrū: cōiūcta ergo crepidine p̄ crepidini: sicut Hæret pede pes p̄ pedi. Osini: ipse ē quē supra Massicū dixit: ergo ut dixit si Osini. pp̄riū ē: Massic⁹ appellatiuū: licet possit fieri ut duo noīa un⁹ sint: ut ē Nūa Pōpilius: Alexander magnus. Clusinis oris: thusciæ ciuitate. Trāsilit: hoc sermōe festinātū celeritas idicat. Rupit saturnia funē: ne deprehēso dolo ad bellū rediret. Illū. a. a. i. p. sic meli⁹ quod sicut nōnulli uolūt. Urbānus nā sic legit: ille at Aeneā absentē i p̄lia poscit: ut quod si ad Turnū possit referrī. Obuia. m. u. d. g. m. quod Urbānus dici arbitrat de nautis i nauī iuētis: quod nō p̄cedit: nā abis dī quod recedit: quod nūc Turno cōgruit: nō Aeneā: quod interest p̄liis. Medio: ad mediū. Turbo: uis uēri. Ignarus rerum: artis: p̄ quā euaserat. Oīpotes genitor: duo antomasia p̄ uno pp̄rio: ut Tritōia pallas. Tātō: p̄ tātōe: & cōstat mutilatas partes oīonis accētū i eodē loco h̄re: i quo ēt itēgræ habuerūt: nā ἀορία. i. miores p̄ticalæ: ut quod ne: ue: ce: quoties iūgunē aliis partibus ante se accentū faciūt quod si libet sit syllaba quod p̄cedit: siue breuis siue lōga: ut musaq; huiusne: illiscerantōe: adduce: deduce: & hāc mutilata similiter proferuntur scilicet sub eodem accētū.

Misit: agēs hyemem nimbo succincta p̄ auras
 Iliacamq; aciem: & Laurentia castra petiuit.
 Tū Dea nube caua tenuē sine uiribus umbrā
 In faciem Aeneā (uisu mirabile monstrum)
 Dardaniis ornat telis: clypeumq; iuba sc̄
 Diuini assimulat capitis: dat inania uerba:
 Dat sine mēte sonum: gressusq; effingit eūtis:
 Morte obita quales Fama est uolitare figuras:
 Aut quæ sopitos deludunt Somnia sensus.
 At primas læta ante acies exultat imago,
 Irritaq; uirum telis: & uoce lacessit.
 Instat cui Turnus: stridentemq; eminus hastā
 Coniicit: illa dato uertit uestigia tergo.
 Tum uero Aeneā auersum ut cedere Turnus
 Credidit: atq; animo sp̄ turbid⁹ hausit inanē.
 Quo fugis Aeneā: thalāos ne desere pactos.
 Hac dabitur dextra tellus quæ sita per undas.
 Talia uociferans sequitur: strictumq; coruscat
 Mucronem: nec ferre uidet sua gaudia Vētos.
 Forte ratis celsi coniuncta crepidine saxi
 Expositis stabat sc̄alis: & ponte parato
 Qua rex clusinis aduectus Osinius oris:
 Huc sese Aeneā trepida fugientis imago
 Coniicit in latebras: nec Turn⁹ segnior instat:
 Exuperatq; moras: & pontes transilit altos.
 Vix proram attigerat: rupit Saturnia funem:
 Auulsamq; rapit reuoluta p̄ æquora nauem.
 Illum autem Aeneas absentē in prælia poscit
 Obuia multa uirum demittit corpora morti.
 Tum leuis aut ultra latebras iā quærit imago:
 Sed sublime uolans nubi se immiscuit atræ:
 Quū Turnū medio iterea fert æquore turbo:
 Respicit ignarus rerum: ingratusq; salutis.
 Et duplices cum uoce manus ad sydera tendit
 Omnipotēs genitor tanton me crimine dignū
 Duxisti: & tales uoluisti expendere p̄enas:

crimē pōt excogitare dux quod castra suorum & pugnātes acies hostibus p̄dere: & tū nō suo cōsilio factū ostēdit: sed a Ioue i hūc errorē deductū dolet. Tātō: nō potuit illustri⁹ exprimerē. quod d. q. tū nullū aliud ne excogitari quod pōt: poti⁹ at de Ioue quod de reliqs diis quod r̄is: quia ipse primus oīum suo nutu oīa gerit. Est at pathetica oīo: & quod in hoīe summa & p̄turbatiōe furētī esse decet Vī principū abruptū habet: & clausulas cōcīsas: ut alius crebro æstuet neq; usquā cōsistat. Omnipotēs genitor: captat apte beniuolētīā dū oīpotentē & genitorē appellat: sed obliq; dolet quod cū omnipotēs sit & parentē curā subire deceat in tam nefandū ac ignominiosum errorē illū induxerit.

C SER. Quae ue reducet: q̄l̄e: ut Hūc ego te euryale aspicio: & q̄si nesci⁹ sui ē ī tāra rerū pmutat̄ōe: Laurē-
tis ne itez muros: q̄si deliberatio ē. Quid man⁹ illa uix: syllepsis p gen⁹: nā a manu: i. multitudine ad uiros
trāsītū facit. Palātes. u. intelligimus eū nō lōge a terris fuisse: nā qd̄ ait supra Medio fert aequore turbo: ut dixi-
mus ad mediū accipiēdū ē: aut qa mediū dī oē qd̄ ē iter finē & inītiū: ut ī q̄nto Interea mediū a neas iā classe te-
nebat. Gemitūq; ca. hīc apparet de Aenea dictū Obuia multa uix demittit corpora mortis. Ima terra: do-
let sibi ēt īfeliciū uota sublata: si qd̄ ē ī mari cōstitutus optare hiatū nō pōt terrā. Ima at terrā dixit: q̄ cōtinet ma-
ria. Misereſcite. u. p petētis q̄litate: nōnūq̄ ēt mors
uideſ eē miseratio: ut hoc loco: Itē supra Fugite me si
qua ē pietas. Adoro: ad uacat: & ē metri cā additū.
Syr̄tis: ubi arenosa sūt loca: ergo imitte me ad ſaua
uada ſyr̄tū: aut arenosa loca: Aut re uera ad ſyr̄tes. i.
ad mūdi extrema quo me nec fama cōiteſ. Mucro
ne induat: aut ἄρα ἄρασι ἄρασι dixit induat p feriat:
aut hypallage ē. p mucrōe suo iduat corpe: si n. iduer
est uestire: nō mucrōe corpus iduit: sed iduit mucro
corpe. i. tegit & uestit. Crudū: crudelē: cruētū. Aī:
p aīo miserata: nā figurat elocutus est sicut O p̄stās aī
Iuuenis: p aīo: & illius rei. p illa re. Ad urbē: ardea:
& iō sic lōge ne ex p̄p̄quo statū rediret: & ut eū affe-
ct⁹ retineret parētis. At Iouis iterea monitis: noui-
m⁹ sacrilegū ēē Mezētū: Iouē ēt hortatū eē alios de-
os ut a bello deſiſteret: & dixiſſe rex. Iuppiter oībus
idē: quo mō ergo pcedit: At Iouis iterea monitis: di-
cim⁹ p̄rio Iouē iuſtitia fauere nō partib⁹: qd̄ si ē iure
Mezētū ī Turni locū fecit uenire: ut iuſtū p̄liū inue-
niaſ: nec una pars penit⁹: a ducib⁹ ſit deſtituta: qd̄ at
dī sacrilegū Iuppiter admonere nō debuit: nō admo-
net ut uicat: sed ut poſſit p̄i. Illud ēt fruſtra q̄riſ quē
admodū numini sacrileg⁹ obtēperare potuit: cū Me-
zētū nō apte Iuppiter moneat: sed ei inītiat tale deſi-
deriū: uñ ē: Dii ne hūc ardorē mētibus addūt Eurya-
le: an ſua cuiq; de⁹ ſit dira cupido. Mōitis: ab eo qd̄
eſt hāc monita hāc uēit datiu⁹: nā & hos monit⁹ di-
cim⁹: ut Perſi⁹ Hos pueris monit⁹ patres iſūdere lip-
pos: sed a q̄tra declinatione nec ſingulari datiuo uti-
mur nec plurali: nā unū nomē ē de his: q̄ licet duplicē
hēant declinationē: tñ aliqb⁹ eoz caſib⁹ pp̄ aſp̄tatē
nō utimur: ut lauri laurib⁹: cū & hui⁹ laurus ab hac
laurō dicamur. Cōcurrūt tyrrhenae acies: q̄ ſp̄aliter
odio Mezētū ī bellū reuēbāt. Prodit ī aequor: extēdi-
tur: ſic Iuue. Quae pelago occurrūt mediō lōgeq; reli-
quā ī Italiā. Pōto: p̄tra Pelago: nā datiu⁹ ē. Caeliq;
ma. ſicut & Mezētū odiorū & teloz toti⁹ exercit⁹.
Fugacē: uelocē mō. Latagū: occupat os: p Latagi
os occupat: & ē grāca figura ī Homero frequēs: ut ſi
dicat ἔριπον στέν ἀχιλλέων ποταμῶν. Achillē p̄cuſſit
pedē: p p̄cuſſit achillis pedē. Poplite palmū: ea par-
te qua plurimum poterat. Donat habere: grāca ſi-
gura: ut Argenti magnum dat ferre talentum.

CDONA. Nihil est de Donato.

CHRI. Quo. ſi. q. d. eo feror: uñ ſūma ignominia
puētura ſit. Vñ. a. q. d. a meis quos qa a mea cā in tā-
to piculo cōſtituti ſt deſereſ ſūmū nefas fuit. Quid
ma. u. nō graue ē honeſto uiro uiriliter pugnando
honeſte cadere. Sed turpiter cedere & ſuos ī māiſteſto
piculo. p̄dere peius oī genere mortis optat. Quo: ergo aīo credibile ē illū & gemitus ſuorū audiſſe & fugā ui-
diſſe. Quae. ſi. ſi. de. Terra cū ī tñ dedec⁹ uir fortis & ſoli⁹ gloriā appetēſ ſe icurriſſe uideat: qd̄ aliq̄ optet: ni-
ſi ut terra ſibi dehiſcat: & qd̄ uis gen⁹ mortis exoptet: & q̄ p̄cul a rutulis ferat: a qb⁹ ſe maxie p̄bari: & ī maxia
laude ſe apud illos eē cupiebat: & quos ī tātas calamitates dū ſibi cōiugiū regnūq; ſeruari ſtudet ipulerat: Iuno
at phibuit. Cupido regnādi p̄tinuit. At Iouis i. t. m. nā cū p̄miſſeſt Iunōi: ut Turnū pugnae ſubtraheret iniq;
egriſſet niſi curaſſet ut alter loco turni ſuccederet. Ouātes: q̄ ſi nihil iā amoto turno timētes. Vni: fecit rē uerū
milē q̄ illo p̄pto & odiū ſaturāſſet: & metu tyrāni ſiq̄ liberi euāſiſſet & pp̄ hoc ſolū ī expeditionē hāc uenerāt.

Quo feror uñ abii: q̄ me fuga: q̄ ue reducet:
Laurentis ne iterū muros: aut caſtra uidebo:
Quid man⁹ illa uirū q̄ me: meaq; arma ſecuti:
Quos ue (nefas) omnes īfanda ī morte reliq;
Et nunc palantes uideo: gemitumq; cadētum
Accipio. quid agā: aut q̄ iam ſatiſima dehiſcat
Terra mihi: uos o potius miſereſcite Venti.
In rupes: in ſaxa (uolens uos Turnus adoro)
Ferte ratem: ſauisq; uadis immitte Syrtis.
Quo neq; me Rutuli: neq; conſcia Fama ſeq̄t
Hāc memorās aīo nūc huc: nūc fluctuat illuc
An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens
Induat: & crudum per coſtas exigat enſem:
Fluctibus an iaciat mediis: & littora nando
Curua petat: Teucrūq; iterū ſe reddat ī arma.
Ter conatus utranq; uiam: ter maxima Iuno
Continuit: iuuenemq; animi miſerata reſſit.
Labitur alta ſecans aſtu: fluctuq; ſecundo.
Et patris antiquā Dauni deſertur ad urbem.
At Iouis interea monitis Mezentius ardens
Succedit pugnae: Teucroſq; inuadit ouantes.
Cōcurrunt Tyrrhenae acies: atq; omnibus uni
Vni: odiisq; uiro: telisq; frequentibus inſtant.
Ille uelut rupes: ualſtum quae prodit in aequor
Obuia uentorum furis: expoſtaq; Ponto:
Vim cūctā: atq; minas perfert Caeliq; Marisq;
Ipa imota manēs: p̄lem Dolicaonis Hebrum
Sternit humi: cū quo latagū: Palmūq; fugacē:
Sed Latagū ſaxo: atq; ingēri fragmine montis
Occupat os: faciēq; aduerſam: poplite Palmū
Succifo uolui ſegnem ſinit: armaq; Lauſo
Donat habere humeris: & uertice figer̄ criſtas:
Necnon Euanten Phrygiū: paridiſq; Mimāta
Aequalem: comitemq;: una quē nocte theano
In lucem genitori Amyco dedit: & face p̄gnās

CSER. Cisseis: Hecuba filia Cissei scdm Euripidē in Hecuba: πολυδαρος ἐνάβης πᾶσις γέγως τῆς
 ΝΙΟΣ ΕΩΣ. Secūdū alios Dimātis: qđ at ait face pgnās: hęc rō ē qa anteq̄ pareret: faculā se peperisse uidit in
 somnis: Vrbe paterna occubat: subaudis Paris: qđ ut nō diceret metri ē necessitate cōpulsus: Ignarē laurens:
 hēt ora mināta: scāsus sui. Vera tñ ē lectio ignarē: ignoratū: q̄ nesciret: & ē supina significatio: sicut in q̄rto Li
 q̄q̄ uolatile ferrū Nesci⁹: p q̄ nesciebat: Act⁹: coact⁹ in retia: Defendit: textit: ut Hic mihi dū teneras desen
 do a frigore myrtos: Vesulus: mōs liguriæ ē iuxta alpes. Liguria at̄ cohæret thusciæ: de q̄ fuerat Mezētū⁹: un̄

Cisseis regina Parin creat: urbe paterna
 Occubat. ignarē Laurens habet ora Mimanta.
 At uelut ille canum morſu de montibus altis
 Actus Aper: multos Vesulus quē pinifer ānos
 Defendit: multosq; Palus laurentia silua
 Pastus harundinea: postq̄ inter retia uentū est.
 Substitit: īfremuitq; ferox: & inhorruit armos.
 Nec cuiq̄ irasci: propius ue accedere Virtus:
 Sed iaculis: tutisq; procul clamoribus instant:
 Haud aliter: iustæ quibus est Mezentius iræ
 Non ulli est animus stricto concurrere ferro:
 Missilibus longe: & uasto clamore lacesſunt.
 Ille autē impaudus partes cunctat̄ in omnes
 Dentibus infrendens: & tergo decutit hastas.
 Venerat antiquis Coriti de finibus Acron
 Graius hō: īfectos linquēs pfugus hymenæos.
 Hunc ubi miscentē longe media agmina uidit
 Purpureum pinnis: & pactæ coniugis ostro.
 Impastus stabula alta Leo ceu sæpe peragrans
 (Suadet enim uesana fames) si forte fugacem
 Cōspexit Capreā: aut surgētē ī cornua Ceruō.
 Gaudet hiās immane: comasq; erexit: & hæret
 Visceribus super accūbēs: lauit improba teter
 Ora cruor.

Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes.
 Sternitur infelix Acron: & calcibus atram
 Tundit humū expirās: infractaq; tela cruētat.
 Atq; idē fugientē haud est dignatus Orodem
 Sternere: nec iacta cæcū dare cuspide uulnus.
 Obuius: aduersoq; occurrit: seq; Viro Vir
 Cōtulit haud furto melior: sed fortibus armis:
 Tū super abiectū posito pede nixus: & hasta.
 Pars belli haud tēnēda Viri iacet alt⁹ Orodēs.
 Conclamant socii lætum Pæana secuti.
 Ille autem expirans: non me: qcunq; es: inulto
 Victor: nec longum lætabere: te quoq; fata
 Prospectāt paria: atq; eadē mox arua tenebis.
 Ad quem subridens mixta Mezentius ira
 Nūc moref. ast de me Diuō p̄: atq; hoium rex
 Viderit. hoc dicens eduxit corpore telum:

terat: Subridēs: pp̄ p̄tectū: Mixta: quā ex maledictō p̄ceperat: Diuō p̄: ipi⁹ p̄teptu: & p̄ironiā hęc dixit.

fatis ē p̄grua cōparatio: Multosq;: p̄ multos ue. nō
 nuicina ē pal⁹ laurētia mōti uesulo: ut possit unus
 atq; idē apte itelligi: Past⁹: p̄ pastū: nā supra ait quē
 ergo at̄iptosis ē: Laurētia: p̄ laurēs: nā recta deriua
 tio hęc ē: Inhorruit. a. p̄ armis inhorruit: Aut certe
 in armos horruit: & erexit setas: Tutis. p̄piculū.
 Iustæ. p̄ illā Mortua qn̄ ēt iugebat corpa uiuis:
 Cōponēs māibusq; māusq; atq; orib⁹ ora: Cūctat:
 dispōit se p̄ oēs p̄tes: Tergo: scuto: ut Et uēit aduer
 si ī tergū sulmōis: Coryti de fi. coryt⁹ ē ciuitas thu
 scia: & mōs: & rex p̄ Dardāi: un̄ nūc ad qđ uis p̄t re
 ferri: Grai⁹ hō: oriūdo qđē grac⁹: sed q̄ nūc de thu
 scia uēisset ad bellū: Miscētē: p̄turbātē: Purpureū
 pin. bñ galeatū: ut Purpurei cristis iuuenes. i. pulchri
 Vesana. salibi: Et maleſuada fames: Fugacē: uelo
 cē: Surgētē: crescētē: cornib⁹ eminetē: Comasq;
 an̄nāle ē ut irati leōes erigāt iubas: Lauit: ab eo qđ
 lauo is: nā hoc uerbū & priæ cōiugatiōis ē: & tertiæ:
 a q̄ nūc ait Et lauit: Itē Hor. lauit āne crines: Itē neq;
 dulci mala uino lauere: Infracta: aut ualde fracta:
 aut reuera īfracta: Orodē: istū Orodē uix̄ fortem
 itelligimus in fugam cōuersum necessitate Nā ipse
 Mezētius paulo post dicturus ē ad hortādos socios:
 Pars belli haud tēnēda uiri iacer altus orodes: Fur
 to: īsidiis: Haud tēnēda uiri: Asper uiris legit: Al
 tus: magnus: ut Sic pater ille deū faciat: sic altus apol
 lo: Pæana secuti: Pæan p̄prie Apollinis laus est: sed
 abusiue etiā alioz̄ dicit: unde Pindar⁹ opus suū: qđ
 & hominū & deorum cōtinet laudes Pæanas uocat.
 Nec lōgum lætabere: duo dixit: nec diu lætaberis:
 nec me indefenso. Homeri autem more morienti
 dedit scientiam futurorum: ueluti patroclum mo
 rientem Hectori mortem prædicere.

αλλο δε τοι ερεω: συ δε νι φρεσι βαλλεο σῆσι
 ουην ουδ αυτος διηρον βει: αλλα τοι ηδη
 αγγι περε σῆνε θανατος: και μοιρα προταιη
 χερσι δαμεντ ἀχιλλῆος αμυμονος αιωνι δαο
 Et Hectorem Achilli.

φραξο νυν μοι τοι τιθεων μηνι μα γενο μάτ
 ηματι τω οτε ηεν σε παρις: και φοι βος απολλων
 εθλον εοντ ολεσσωσιν ενι σῆκαιησι πυλησιν.
 Longū: p̄ lōge: nomē p̄ aduerbio posuit: Subri
 dens: p̄ iracundiā ridēs loquit̄: unde & illud dictū p̄
 irrisionē accipit̄: Ast de me diuō pater atq; hoium
 rex Viderit. uiderit utrū Mezentio possit nocere il
 le quē uos deorum & hominum creditis esse recto
 rem: Eduxit corpore telum: quo facilius posset pe
 rire. Luc. Non eget ingestis sed uulsis corpore telis.
 DONA. Neq; hīc habuit q̄ de Dōato excerpere.
 CHR̄I. Vesul⁹: mōs de quo ī Geor. dictū ē: Pa
 l⁹ laurētia: qa uolutabris apri gaudēt: Inhorruit. a.
 qa setas erigūt: Ille. a. Horodi huic diuinationē tr
 buit: qm̄ uulnere letali cōfect⁹ p̄pe mortē cōstitutus
 erat. Nā eo tpe aius pene a corpe solut⁹ ī nām rediēs
 suā diuinitatē oīdit quā corpe opp̄ssus oīdēt nō po
 ceperat: Diuō p̄: ipi⁹ p̄teptu: & p̄ironiā hęc dixit.

Aeneidos

CSER. Dura quies: blande contraria: sicut dictum est & somnus ferreus.

οὐς οὐ μὲν αὐτῷ πρὸς ὧν ἵοι μῆσ' ὄρω χ' ἄλνεον ὑπ' ἴον.

in aliquibus nominibus. Nam quis sit Troianus: quis sit Rutulus ignoratur. Rapo: Rapon dicitur: sicut Tarcon: sed metri causa detraxit n: ut possit fieri finaloepha: sicut supra ait: At procul hinc tarco. Infrenis: casu eq asperrimi: qui frenorum sperneret regimen. Infrenos autem etiam homines dicimus: ut Hinc numidæ infreni cingunt. Dicimus autem & infrenus & infrenis: sicut inermus & inermis. Processerat agis: contra Mesapū

dimicaturus: quod nequit efficere: nam a Valero ante ad Mesapum perueniret occisus est. Haud expers: non ignarus uirtutis parentum. Iaculo & longe fallente sagitta: ictu longe fallentis sagittæ: nam pendiadim dixit: ut Hamis auroq; trilece. Itemq; Molemq; & montes. Cædebant: legitur & cedebant. i. terga uertebant: secundū quod ruebant in sequebantur significat. Si autem cædebant: id est occidebant: ruebant: hoc est cadebant significat. Iram miserantur inanem: generaliter dicit omnem iram bellicā. Vbi enim tā inanis iracundia est quam in bello: ubi ut pereamus irascimur. Pallida Tisiphone: non ipsa dea: sed effectus furia: hoc est infania. Orion cum pedes incedit per medii maxima nereï stigma: Oriō (ut etiam in primo diximus) Oenopiōis regis filius fuit: & concessus a Ioue: Mercurio: Neptunoq; susceptis hospitio: hic uenator immensi corporis fuit: qui quodam tempore susceptus a rege Oenopione cum uellet eius filiam uitiare: ille iratus ei oculos sustulit. Cæcus itaq; Orion quum consuleret: quemadmodum oculos posset recipere: responsum est ei posse lumina restitui: si per pelagus contra orientem pergeret: ut loca luminum radiis Solis semper offerret: quod id ille efficere ita potuit: nam cū audisset strepitum cyclopium Ioui fulmina fabricatum: sono ad eos ductus unum de his humeris superposuit: & eo duce oraculi præcepta compleuit. Non autem incongrue fingitur ire potuisse per medium pelagus quasi filius pro parte Neptuni: hæc autem comparatio pertinet ad solam corporis proceritatem. Maxima nereï stigma: per epithetō eleuauit tapinosin more suo. Imperterritus: prima est compositio: nō secunda. Nam hoc est perterritus quod territus: & tūc est uera compositio cum sermonis natura corrumpitur. Spacium emensus quantum satis hastæ: speciosa elocutio. Voueo: confecro: & dedico. Prædonis: Prædones sunt qui populandam alienam inuadunt prouinciam: alibi Perfidus alta petens abducta uirgine prædo. Trophæum: dictum est ὄρω τοῦ τρῆπῆσ' ὄρω: id est ab hostium conuersione: unde qui hostem fugasset merebatur trophæum: qui autem occidisset triumphū ὄρω τοῦ ὀριῶν βεβειν. i. ab exultatione. Sciēdū sane Lauso propriā ideo nihil profuisse pietatem: q; in eum pater mente sacrilega munera trāsferrebat: deoz; & ei occisorum spolia deuouebat.

DONA. Neq; hic uideo quid afferat Donatus quod uel pueros: fugere possit.

CHRJ. Longe fallente sagitta: fallebat enim qui uulnerabatur cum non putaret ex tam longinquo spatio illam ad se peruenire posse. Iram inanem: Quia illa nihil proficiebat. Speculatus: Quoniam huic rei intentus erat. Dextra mihi deus: Nam cum deos esse negaret cuncta in sese reposuerat: impia ergo oratio & omnino sceleratissima. Loquitur enim de dextra deq; telo suo ueluti de summo deo. Quid Protagoras: aut Diagoras Atheos cognomine: aut Theodorus qui deos esse negarūt sceleratius dixissent. Ipsum te lause trophæum: Nam ut reliqui quercum amputatis ramis hostilibus armis exornabant: sic iste Lausum filium. Et dulces moriens reminiscitur argos: A loco sæpe trahitur indignatio ut Cum uitam in siluis inter deserta ferarum: item & libye deserta peragro: item commiseratio: ut in hoc loco: item illud Littora cum patriæ lachrymans portumq; relinquo.

¶ Cedicus alcathoum: in hoc loco est confusio

Olli dura quies oculos: & ferreus urget
Somnus: in æternā claudunt lumina noctem,
Cedic⁹ alcathouū obrūcat: Sacrator Hydaspe:
Partheniūq; Rapo: & prædurū uirib; Orfen:
Mesapus: Cloniumq; Lycaoniumq; Ericatē.
Illum infrenis equi lapsu tellure iacentem:
Hunc peditē pedes: & Lycius pcesserat Agis:
Quē tñ haud expers Valerus uirtutis auitæ
Deicit Atronium Salius: Saliūq; Nealces
Insignis iaculo: & longe fallente Sagitta.
Iam grauis æquabat luctus: & mutua Mauors
Funera: cædebant pariter: pariterq; ruebant.
Victores uictiq; neq; his fuga nota: neq; illis.
Dii: Iouis in tectis iram miserantur inanem
Amborum: & tantos mortalibus esse labores.
Hinc Venus: hinc cōtra spectat Saturnia Iūo.
Pallida Tisiphone media inter milia sæuit.
At uero ingentem quatiens Mezētius hastam
Turbidus ingredit' cāpo: quā magnus Orion
Cum pedes incedit medii per maxima Nerei
Stagna uia scindēs humero sup' eminet undas:
Aut summis referens annosam mōtib; Ornū
Ingrediturq; solo: & caput inter nubila cōdit:
Talis se uastis infert Mezentius armis.
Hinc cōtra Aeneas speculatus in agmine lōgo
Obuius ire parat: manet imperterritus ille
Hostē magnanimū opperiēs: & mole sua stat.
Atq; oculis spacium emensus q̄tum satis hastæ
Dextra mihi Deus: & telum quod missile libro
Nunc adsint. uoueo prædonis corpore raptis
Indutum spoliis ipsum te Lause Trophæum
Aenæ: dixit: stridentemq; eminus hastam
Iecit: at illa uolans Clypeo ē excussa proculq;

CSER. Anthorē: erit nominatiuus hic Anthores: quomodo Diore: nā si Anthor fuerit nominatiuus me
tri ratio nō procedit. Omnia enim nomina græca in or terminata in obliquis casibus corripunt o: ut Hector
ris: Nestor ris: Castor ris: & sic Anthor ris: Alieno uulnere: telo qđ in Aeneā fuerat destinatum, & Cælumq;
aspicit: ut alto quæsiuit cælo lucē. Itē Hæserat cælū: mentemq; recepit. Naturaliter, n. morientes cupiunt fatiari
extremo lucis aspectu, & Dulceis mories reminiscitur argos: inter physica signa moriturorum etiam hoc legi/
tur patriæ aspectum desiderare perituros, & Linea terga: lino enim tegebantur scuta: ut posset inherere pictu/
ra, & Ima: hasta: hypallage ē p in imo inguine, & Afe
more: ut etiam supradiximus secundū Caprum erit
nominatiuus hoc semē: licet nusq; lectū sit: ut etiam
ipse commemorat, & Lachrymæq; per ora uolutæ:
non uiri fortis: sed filii est considerata persona, & Op/
tima facta: alii optime legunt, & Hic: in hoc loco: uel
bello: nam aduerbium est, & Si qua fidem tanto est
operi latura uetustas: non de suis carminibus dicit:
nec enim sibi arrogaret: sed tanto operi: id est pietati
& uirtuti tuæ: nam hic est sensus: Ego quidem facta
tua o Lause & mortem ex pietate uenientem non si/
lebo. Si tamen crederet uetustas ex scelerato homine
pium filium procreatum fuisse, & Inq; ligatus: pro il/
ligatus: & est tmesis cum hystero-logia, & Inimicum
hostile: cuiusdam quasi picturæ pompa & imago de
scribitur, & Iamq; assurgentis dextræ: iamq; subiit
mucronem Aeneæ dextræ assurgētis: id est plagam
ferentis, & Morando sustinuit: moram iniuciendo
eius impetum lufit, & Dum genitor parma nati: de
historia est. Nam Scipio Africanus cum esset anno/
rum uix decem & septem patrem suum defendit in
bello: nec recessit uigefimo septimo confossus uulne
ribus, & Præcipitāt: præcipitantur, & Dum pluit: hic
distinguedū: Nam si iunxeris Dū pluit in terris: erit
archaismos. Debit enim dicere In terras. Tamē sciē
dum est hemistichiū hoc Lucretii esse: qđ ita (ut in/
uenit Virgilius) transtulit, & Exercere diē: hypallage
est pro ipsi per diē exerceri, & Nubem belli dum deti
net: bellantum impetum sustinet: donec deseruerat:
& bene traslationē fecit a uicina comparatiōe, & Fal/
lit te incautū pietas tua: quod credis me iccirco piū ti
bi ueniam posse concedere: quia & ipse pietatis intui
tu dimicas p patris salute. Tua autem pietas prudē/
ter est additum quasi nō a parente descendens: cū in
deos sit pater impius & pietas in filio sit nulla patris
imitatiōe, & Fila legūt: propriū fuerat rūpunt: tamē
legunt aut colligūt est: aut trāseunt: ut Littoraq; epi/
ri legim⁹, & Exigit ensem p mediū æneas: poetica de
scriptio est. Nam re uera fieri nō potuit: ut & gladius
transiret p corpus iuuenis: & in eius corpore abscon/
deretur: nam exigit est ex eo agit trans corpus, & Par
mam: id est leuia arma nō clypeum. Minacis autem
non Lausi: non enim ipse minatus fuerat: ergo ordo
est: Mucro minacis Aeneæ scilicet.

Egregium Anthorem latus inter & ilia figit:
Herculis Anthorē comitē: q missus ab Argis
Hæserat Euandro: atq; itala confederat urbe.
Sternitur infelix alieno uulnere: Cælumq;
Aspicit: & dulceis moriēs reminiscitur Argos.
Tum Pius Aeneas hastam iacit: illa per orbem
Aere cauum triplici: per linea terga: tribusq;
Transiit intextum Tauris opus: imaq; sedit
Inguine: sed uires haud pertulit: ocyus ensem
Aeneas uiso Tyrreni sanguine lætus
Eripit a femore: & trepidanti feruidus instat.
Ingemuit cari grauiter Genitoris amore
Ut uidit Lausus: lachrymæq; per ora uolutæ:
Hic mortis duræ casum: tuaq; optimaq; facta
Siqua fidem tanto est operi latura Vetustas:
Non equidē nec te Iuuenis memorāde silebo.
Ille pedem referens: & inutilis: inq; ligatus
Cedebat: Clypeoq; inimicū hostile trahebat,
Proripuit iuuenis: seseq; immiscuit armis.
Iamq; assurgentis dextræ: plagamq; ferentis
Aeneæ subiit mucronem: ipsumq; morando
Sustinuit. socii magno clamore sequuntur:
Dum Genitor Nati parma protectus abiret.
Telaq; coniciunt. proturbant eminus hostem
Missilibus: furit Aeneas: tectusq; tenet se.
Ac uelut effusa siquando Grandine Nimbi
Præcipitant: omnis campis diffugit arator:
Omnis & agricola: & tuta latet arce uiator:
Aut amnis ripis: aut alti fornice saxi
Dum pluit: in terris ut possit sole reducto
Exercere diem: sic obrutus undiq; telis
Aeneas nubem belli dum detinet: omneis
Substiet: & Lausum icrepitat: Lausoq; minat.
Quo moriture ruis: maioraq; uiribus audes:
Fallit te incautum pietas tua: nec minus ille
Exultat demens: saeua iamq; altius iræ
Dardanio surgunt ductori: extremaq; Lauso
Parcæ fila legunt: ualidū nanq; exigit ensem
Per mediū æneas iuuenem: totumq; recondit.
Transiit & parmā mucro leuia arma minacis:
Et tunicam: molli mater quam neuerat auro:

CHRIST. Hic mortis duræ casum tuaq; opti/
ma facta: Hoc enim proprie poetæ est ut ueluti cho
ri uicem sustinens: bonos laudet & extollat: malos
taxet & deprimat. Hinc Horatius: ille bonis faueat
atq; auxilietur amico, & Ac uelut effusa: Vitat agrico
la & uiator grandinem ut redeunte sole possit opera
ri. Sic Aeneas uitabat ingentem missilium uim: ut
nacta occasione Lausum & Turnū perderet, & Fallit
incautum pietas tua: Damnat illum non sine laude
qđ in errorem nimia pietate labatur. Stultitia enim
est illum supra uires res aggredi: sed ex nimia in pa
trem pietate labitur.

SER. Tum uita per auras Concessit mœsta ad manes: id est anima: & abusiue dictū est: nam ad inferos si mulacrum pergat non anima, Pro laudibus istis: quia & contra fortiorem: & pro patris salute dimicare conatus est: Ideo enim pluraliter laudibus dixit, Quod pius aeneas tanta dabit indole dignum: propter euitādam arrogantiam tertia persona usus est, Indoles autē proprie est imago quaedam uirtutis futurae, Quibus lætatus habet: moris enim fuerat: ut cū his rebus homines sepelirentur: quas dilexerant uiui, Si qua est ea cura remitto: aut more illo dixit quo solent sepulcra ad ipsa cadauera nō pertinere: licet umbris sicut in vi. legimus proficit: ut Si qua est ea gloria signet, Item de Palante:

Vano mœsti comitamur honore: Aut certe si q̄ est ea cura Mezentio, patri sacrilego: qui superos: inferosq; contemnit, Aeneæ magni dextra cadis: sicut alibi: Nomen tamē haud leue patrum Manibus hoc referes telo cecidisse camilla, Comptos de more capillos: antiquo, s. more quo uiri sicut mulieres cōponebant capillos: quod uerum esse & statuæ antiquorū docēt: & personæ quas in tragœdiis uidemus similes in utroq; sexu quantum ad ornatum pertinet corporis, Interea: dum hæc geruntur: & omnino sic est apud poetas interea sicut apud Salust, eodem tempore, Vulnere siccabant lymphis: noue & physice locutus est, Nam cum aqua omnia infundatur: ait siccari uulnus, Fluxus enim sanguinis aquarum frigore continetur, Leuabat: inclinatione creabat, Procul: modo iuxta significat: & in bucolicis egloga sexta: Serta procul tātum capiti delapsa iacebat, Grauius arma quiescūt: bene grauius: ut & galeam arma: sed leuia intelligamus, & talis est figura sicut illa Salu, Leonem atq; alias feras: ergo & leo fera: Quiescunt autem: quasi in terra posita: quoniam galea quæ pendebat poterat & moueri, Colla fouet: sustinēs se arboris trūco, Fusus p̄pexam in pectore barbā: barbā in pectus fusam habes, Archaismos autē est q̄ ait in pectore pro in pectus: ut alibi Medius effusus in undis: p̄ i medias undas, Multa: p̄ multū: sicut Et pede terrā crebra ferit pro crebro, Sup̄ arma ferebāt: supra scutū: ut supra Impositū scuto referunt palāta frequētes, Ad cælū tendit palmas: increpans deos: q̄ si sacrilegus, Et sciendū uno eodēq; tpe nō eū potuisse & hæere corp̄i & manus ad cælū leuare: licet ista poeta cōiūxerit, Corpe inhæret: aut inhæret Lauso suo corpore: aut certe hystorologia ē: ut sit hæret in corpore, Melius tamen est ut sit antithesis pro corpori: ut hæret pede pes: pro pedi.

CHR. Vita: anima mœsta: nā naturali appetitu corpori cōiuncta esse cupit, Quid tibi nunc miserande: Ostēdit quot etiam hostibus: si egregio animo sint placet pietas quamuis contra se sit, Vulnere siccabat lymphis: mouet in hoc loco pathos ab habitu: ut est et fatigatio Entelli Atq; illum fidiæ quales genua ægra trahentem, Ad lausum socii: Pathos ab eo qd̄ est p̄ter spem: Nā cū uiuū credēs mitteret q̄ pugna illū reuocaret uidit interemptū referri, Præfaga mali mēs: mēs, n. humana: quoniam immortalis est p̄æpe ui quā dā sibi inata malū sibi ueturū præfagiti, prænoscit, Sagire enim est callide sentire inde sagaces cæs qui callide feras inuestigant, Ad cælū: Ut diis quos cōtemnebat cōiuciareretur: nā & si malo prauoq; ingenio deos tanq̄ q̄ nō essent cōtemneret tamē in subdita aliq̄ cōsternatiōe nemo tam barbaro ingenio est: neq; tā deprauata consuetudine: ut superiorē aliquā potestatem esse nō credat, Tanta: iustissima deorum indignatio quam nēm̄sim græci appellāt suo ordine meritis poenas exegit q̄a fuerat cōtemptor diuū nō ut capro uidet quia cōtemptis diuis in homines sæuieret: nā & de Busiride quē illaudatū scribit idem dixisset, Sed quia curam sacrorum diis nō exhibuit, Nā ut ait Cato in originibus: Mezentius rutulis imperauit: ut primitias quæ diis debentur sibi offerrent, Et latini similis imperii: metu ita uouerunt, O Iuppiter si tibi magis cordi est nos ea tibi dare potius q̄ Mezētio uti nos uictores facias: hinc est sacerdotis exultatio: Hæc sunt spolia: & de rege superbo primitiæ, Quapropter non enim satis graue supplicium lussit impius homo: & sæuissimus tyrānus si insurgētibus in se ciuibus prius tumultu cæsus fuisset, Mirius, n. q̄ par erat secū actum fuisset: si tā breui morte tātas calamitates euassisset, Sed in primis patriam amisit: q̄ hoibus ipsa uita carior eē solet, Deinde exercitū illū cui imperare cōsueuerat: quēq; sibi obsequētissimū hæctenus expertus fuerat in se insatiabili odio furentē armatū uidit: Postre-

Impleuit sinum sanguis: tum uita per auras
Concessit mœsta ad manes: corpusq; reliquit.
At uero ut uultum uidit morientis: & ora
Ora modis Anchisiades pallentia miris
Ingemuit miserās grauius: dextramq; tetēdit.
Et mentem patriæ subiit pietatis imago.
Quid tibi nūc miserāde puer p̄ laudib; istis?
Quid Pius Aeneas tanta dabit indole dignū?
Arma quibus lætatus habet tua: teq; parentum
Manibus & cineri: (si qua est ea cura) remitto.
Hoc tamen infelix miseram solabere mortem
Aeneæ magni dextra cadis: increpat ultro
Cunctantes socios: & terra subleuat ipsum
Sanguine turpātē comptos de more capillos.
Interea genitor Tyberini ad fluminis undam
Vulnere siccabat Lymphis: corpusq; leuabat
Arboris accliuus trunco: procul aerea ramis
Depēdet galea: & prato grauius arma quiescunt.
Stant lecti circum iuuenes: ipse æger: anhelās:
Colla fouet: fusus p̄pexam in pectore barbā:
Multa super Lauso rogitat: multosq; remittit
Qui reuocent: mœstiq; ferāt mādāta parētis.
At Lausum socii exanimē super arma ferebāt
Flentes ingentem: atq; ingenti uulnere uictum
Agnouit longe gemitum Præfaga mali Mens:
Caniciem multo deformat puluere: & ambas
Ad cælum tendit palmas: & corpore inhæret.
Tanta ne me tenuit uiuendi Nate Voluptas:

mo optimū filiū in ipso adoleſcētiā flore cuius pietas in se defendēdo: & suis armis ptegēdo pſpecta fuerat cæsum uidere coactus est: huiusmodi uulneribus nō semel: sed pluries mori cogeret. Quæ oīa ita a poeta describunt: ut maximo nobis exēplo sint. Ut expiati oībus sceleribus: & religionē in deos: & pietatē in patriā: & mansuetudinem: atq; innocentīā in omnes adhibeamus: nobisq; persuadeamus deos eē memores fandi: atq; nefandi. Vltimum autem supplicium quo affectus fuit q; sua delicta tum demum recognosceret: cum illis remediū nullum afferre posset quot tormentum maximum est. Vnde Persi, Magnæ pater diuum sæuos punire tyrannos: Haud alia ratione uelis nam dira libido, Modeat ingenium feruenti tincta ueneno Virtutem ut uideat in tabescantq; relicta, Tanta ne: ostendit hostili uulnere non affici: sed hoc penitus exanimari.

Ut pro me hostili paterer succedere dextræ
 Quē gēui: tua ne hæc gēitor p uulnera seruor
 Morte tua uiuēs: heu nūc misero mihi demū
 Exilium infelix: nunc alte uulnus adactum.
 Idē ego Nate tuum maculaui crimine nomen
 Pulsus ob inuidiam Solio: sceptrisq; paternis.
 Debueram patriæ pœnas: odiisq; meorum,
 Omnes p mortes animā fontē ipse dedissem:
 Nūc uiuo: nec adhuc hoīes: lucemq; relinquo:
 Sed linquam: simul hoc dicens attollit in ægrū
 Se femur. & q̄q̄ uis alto uulnere tardat
 Haud deiectus: equō duci iubet: hoc decus illi
 Hoc solamen erat: bellis hoc uictor abibat
 Omnibus. alloquitur mœrentē: & talibus ifit.
 Rhæbe diu: (res siq; diu mortalibus ulla est)
 Viximus: aut hodie uictor spolia illa cruenta:
 Et caput Aeneæ referes: Lausi q; dolorum
 Vltor eris mecum: aut aperit si nulla uiā Vis:
 Occūbes pariter: neq; enim fortissime (credo)
 Iussa aliēa pati: & domios dignabere Teucros.
 Dixit: & exceptus tergo affueta locauit
 Mēbra: manusq; ābas iaculis onerauit acutis:
 Aere caput fulgens: cristaq; hirsutus equina:
 Sic cursū in medios rapidus dedit: æstuat igēs
 Imo in corde pudor: mixtoq; infania luctu:
 Et furiis agitatus Amor: & conscia Virtus:
 Atq; hic Aenean magna ter uoce uocauit.
 Aeneas (agnouit enim) lætusq; precatur:
 Sic pater ille Deum faciat: sic altus Apollo.
 Incipias conferre manum.
 Tantum effatus: & infesta subit obuius hasta:
 Ille autem: quid me erepto sæuissime Nato

¶ CHRI. Ut pro me hostili: expolitio est: tribus enim modis idē dicit: & exprimit id qd dixit. Nullū illi esse maius tormētum q̄ q; recognoscat p̄terita scelera. Nūc alte uulnus adactū: Tacite & q̄si per diffinitioem mouetur: pathos cum res quæ commiserationem mouet non clare dicitur: sed relinquatur intelligi. Nam qd per hoc uulnus intelligitur nisi amissio filii. Hoc decus illi hoc solamen erat: Repetitio est: quæ ut diximus sæpe cōmiserationem affert: ut Te dulcis coniux te solo in littore secum, Te ueniēte die te discedēte canebat. Rhæbæ diu: mouetur pathos si sermo aut ad res Inanimatas cōuertitur: ut Dulces exuuiæ dum fata deusq; sinebāt Aut ad bruta: ut hic, Res si qua diu mortalibus: ulla est. Dolet & breuitatem uitæ humanæ. Aestuat ingens Imo in corde pudor: nam istis omnibus perturbationibus: ita uehementer exagitabat mens: ut mare æstuat uariis uentis: cōcitātū. Inde aliud super atq; aliud: Tam uariis pturbationibus æstuan ac celeritate uti debuit.

R.

¶ SER. Per uulnera seruor: aut re uera p uulnera quia p totū eius corpus mucro trāsierat: aut inuidio se ait uulnera p uulnus: sic Teren. Nō ppeti meretri cū cōtumelias: cū de Thaide loq̄ret. Nūc demū exiliū infelix: nūc alte uulnus adactū est: Solatio. n. uiuētis filii utrunq; fuerat ante tolerabile. Idē ego: qui nūc cā tuæ mortis sui: q; feci ut exulis & sacrilegi filius eē dicereris. Pulsus ob inuidiam: excusat ne merito expulsus eē uideatur. Omnes p mortes: p oīa mortis generas. p diuersa supplicia: p quæ uēitur in mortē. Vis alto uulnere tardet: alii uulneris uolētia. Alloquitur mœrentem: tristēm. Hæc enim animalia secūdem Homerum cum sint tristitia idicāt dominorum mortem futuram.

τον Δαρ υπο ξυγοφιν προσεφη ποδας αιολος ιππος

ξάνθος, αφαρδ ηδύσε ναρήατι: πασα δε χαίτη ξευλῆς εἴερι πουσα παράξυγον ουδας ινανέν. Rhæbe diu res si q; diu mortalibus ulla est: hoc loco notant Virgiliū critici: qui homini sacrilego dedit prudentē sententiā: quam rem ratio naturalis excusat. Ea enī quæ per naturā mouēt animos: in quīs personā cadunt, illa uero sunt tātum prudentū: quæ nō nisi cōsulto & ratiōe deprehendūtur. Vnde & Teren. seruis dat plerūq; snias prudentissimas quidē: sed q̄ se per naturam offeruntur cūctis: ut ne quid nimis. Spolia illa cruenta: arma Aeneæ Lausi cruore perfusa. Vnde itulit Et caput Aeneæ: per quod etiā spolia Aeneæ intelligimus: nam Lauso nihil detraxerat Aeneas. Dixit enim Arma quibus lætatus habe tua. Aut aperit si nulla uiā uis: aut nullam ostendit fortitudo rationē. Neq; enim fortissime credo: q; dignaberis habere domios teucros: se licet ignauos. Nam hoc itelligimus ex eo quod dixit Equo fortissime. Plerūq; enim ex alterius personæ uituperatione uel laude cognoscimus quid de alia dicat: ut hoc loco Troiāos uituperatos ex eq̄ laude cognoscimus. Item alibi contra: Et nunc ille paris: scilicet adulter. Nam illo loco ex persona Parisi uituperat Aeneas. Exceptus tergo: equo se præbente susceptus: quod fieri plerūq; cōspicimus in cōsuefactis eqs. Iaculis onerauit: auiditas sæuētis exprimit magna. Teren. sapius. Infesta hasta: i uulnus parata: uel ptēta.

¶ DONA. Dixit & exceptus: Non enim poterat ascēdere: sed ex superiori loco se in equo cōposuit.

CSER. Quā perdere posses: deest me: nam hoc dicit nisi extincto filio nulla se ratione posse superari. Nec diuom parcimus ulli: quia Aeneas inuocauerat deos: ut Sic pater ille deum faciat. Desine: scilicet mortem minari: quoniam libenter moriturus adueni. Vmbo: scutum: nam a parte totum intelligimus. Leuos equitavit in orbem: secūdam artem militiā: nam eques stans facillime superatur a pede. In leuam autem ideo partem circūbat: ut Aeneā dexteram partem circūueniret: quæ utiq; nuda erat. Pugna iniqua: pedes contra equitem. Multa mouens: utrum in ipsum an in equum tela intorqueret: quo uulnerato Mezentius carebat effugio. Inter tempora: idest in frontem. Bellatoris equi: πολεμιστρ per quem bellum geritur: Aliter hominem dicimus bellatorem: qui bellum gerit. Implicat: impedit. Cernuus: cernuus equus dicitur: qui cadit in faciem quasi in eam partem quæ cernimus: unde & pueri quos in ludis uidimus ea parte: qua cernunt stantes: cernui uocantur: ut etiam Var. in ludis theatralibus docet. Clamore incendunt cælum: implent. & abusiue dicit. Troesq; gaudio. Latiniq; dolore. Hausit cælum: hoc est aerem. Lucretius. In hoc cælo quæ dicit aer: & hoc dicit postquam respirauit: & mentem recepit post turbationem ex equi uenientem ruina. Hostis amare: asper. & est Homerus de telo dictum: quod hic ad hominē trāstulit. Ille enim ait τινπονοισον. Nullum in cæde nefas: mori ultro forti nefas non est unde in primo æneas & fortis: & pius inducitur sic loquens O terque quaterque beati. Nec ego sic ut uincerem ueni: hoc est cum uoluntate procumbos. Nec te cum meus hæc pepigit mihi fœdera lausus: hoc est non cum hoc pacto a te Lausus recessit: ut uitam requireret. Fœdera autem pepigit per translationem dixit: idest non sic pugnaui: ut ullum mihi uitæ reliquerit desiderium. Venia: beneficium: ut Orantes ueniā. Hunc oro defende furorem: inimicorum iram: & post fata fauere cupientem. Defende autē est prohibe: ut Dū te peras defendo a frigore myrtos: & bene petit ab Aeneā quæ scit eum ultro concedere: ut probauit in filio. Petit autem non de eius pietate dubitans: sed timēs iram suorum. Haud inscius: improtes figura: nō enī dicit non ignarus: sed expectans omnibus uotis: ut Munera nec sperno: idest libenter accipio. In hac autem figura plus cogitatur quā dicatur. Vndantiq; animam: ordo est in arma undanti cruore animam diffundit: cuius sedem pleriq; sanguinem uolūt eē: & sic est dictum: ut Vna eademque uia sanguis aiusque sequuntur: Tuque hanc animam effundere dextra: quasi: quæ in cruore fouetur.

CDONA. Corpus humo patiar tegi: Verebat in ne ciues ex ueteri odio in eius cadauer nimis fauieret.

CHRI. Figitque uolatque: mira enim uelocitate figebat hastilia in scuto & fugiebat. Leuos equitauit in orbem: idest circūcurrendo in orbem habebat æneam ad sinistram. Aliter. n. currēdo hastilia in eum haud facile contorsisset. Nam dexteram facilius in leuam mouere poterat. Siluam: appellat siluam densa illa iacula scuto Aeneæ affixa. Corpus humo patiare tegi: non quia multifaceret sepulturam: sed quia egre ferebat suos ciues hoc assequi. Haud inscius: ita describit Turnus ut animo esset iunctus. Dyonisius in hac hystoria scribit quæ commissa pugna latinus: & Turnus cecidere: & Aeneas nusquam amplius apparuit. Deinde scribit obsessis troianis Mezentius tanquam uictor imperabat: petebatque ab Ascanio sibi dari uinum quod Latio proueniret. Ascanius recusauit: & uinum Ioui uouit inde nocturno tempore e castris exercitum educens hostes inuasit: ualidaque pugna commissa captis hostium castris multos: & cum his Lausum troiani ceciderunt. Mezentius occupato cum paucis propinquo monte audita cæde filii cum Ascanio pacem egit: & reduxit in Ethruam. Virgilius autem hæc quæ dicit in laudem Aeneæ fingit.

Terres: hæc uia sola fuit: qua perdere posses.
Nec mortē horremus: nec Diuō parcim⁹ ulli.
Desine: nā uenio moriturus: & hæc tibi porto
Dona prius: dixit: telumque intorsit in hostem.
Inde aliud super: atque aliud: figitque: uolatque
Ingenti gyro: sed sustinet aureus Umbo:
Ter circum astantem leuos equitauit in orbem
Tela manu iaciens: ter secum Troius Heros
Immanem arato circumfert tegmine siluam:
Inde ubi tot traxisse moras: tot spicula tedet
Vellere: & urgetur pugna congressus iniqua:
Multa mouens animo: iā tandē erūpit: & inter
Bellatoris Equi caua tēpora coniecit hastam.
Tollit se arrectū quadrupes: & calcibus auras
Verberat: effusumque equitem sup ipse secutus
Implicat: eiectoque incumbit cernuus armo.
Clamore incendunt cælū Troesque: Latiniq;
Aduolat Aeneas: uaginaque eripit ensem.
Et super hæc ait: ubi nūc Mezentius acer: & illa
Efferat uis animi: contra Thyrenus: ut auras
Suspiciens hausit cælum: mentemque recepit.
Hostis amare quod increpitas: mortemque miraris:
Nullum in cæde nefas: nec sic ad prælia ueni:
Nec tecū me⁹ hæc pepigit mihi fœdera lausus
Vnū hoc pro: (siquē uictis uenia hostibus:) oro:
Corpus humo patiare tegi: scio acerba meorum
Circū stare odia: hunc (oro) defende furorem:
Et me consortem Nati concede sepulcro:
Hæc loquitur: iuguloque haud inscius accipit ensem.
Vndantiq; animam diffundit in arma cruore.

Explicit Liber Decimus.

Explicit Liber Decimus.

ADILON.

Vndecimo uicta est nō equo Marte Camilla.

Modestini Iurisperiti. Argumentum. XI.

Constituit Marti spoliū ex hoste
Trophæum:

Exanimūq; p̄ri natū Palāta remittit.

Iura sepulturæ tribuit: tempusq; Latinis
Euander patrios affectus edit in urbe.

Corpora cæsa uirum passim digesta cremant̄.

Legati referunt Diomedem arma negasse:

Drances & Turnus leges æquante Latino

Concurrunt dictis: Aeneas imminet urbi.

Pugnatur: uincunt Troes: cadit icta Camilla.

Deinde duces castris donec cessere: minantur.

P. Virgilio Maronis Aeneidos. Liber. XI.

Ceanum interea surgens Aurora
reliquit:

Aeneas (q̄q̄ & sociis dare tēpus
humandis

Præcipitāt Curæ: turbataq; fune
re Mens est:)

Vota Deum primo uictor soluebat Eoo.

Ingentem Quercum decisis undiq; ramis

Constituit tumulo: fulgentiaq; induit arma:

Mezenti ducis exuuias (tibi magne Trophæū

Bellipotens) aptat rorantes sanguine Cristas:

is, & primo eoo: nam cum in noctem protracta esset pugna prius non poterat, & primo eoo: id est prima auro-
ra, & ingentem quercum: non solum in testimonium uictoriæ: uerum etiam in honorem deorum erige-
bant antiqui trophæum.

Ceanum interea surgēs aurora reli-
quit: More suo prætermisit noctis
descriptionem: quam transisse indi-
cat præsens ortus diei: & hoc est un-
de Horatius ait: Nec uerbum uerbo
curabis redder fidus Interpres. Quæ

enim naturalia sunt omnibus patent, & Aeneas q̄q̄
& sociis dare tempus humandis Præcipitant curæ:
Consuetudo romana fuit: ut polluti funere minime
sacrificarent: si tamen contingeret ut uno eodemq;
tempore & funestaretur quis: & cogeret dare ope-
ram sacrificiis laborabat ut ante sacra compleret q̄
funus agnosceret: Vnde etiam Horatius, Puluillus i
capitolii dedicatione cum ab inimicis ei filius extin-
ctus nūciaref ait: Cadauer sit: nec uoluit funus agno-
scere donec templa dedicaret secundum quem ritum
etiam Aeneas iducitur ante operam dare sacrificiis:
& sic ad sociorum & Palantis sepulturam reuertit̄.
& Præcipitant curæ: urgent, longam enim dilationē
sepultura non patitur, & Turbataq; funere mens est:
funere Palantis ἰστέφοχην. Nam hæc consuetudo
est apud poetas ut a plebe segregarent duces: sic pau-
lo post ait: Interea socios: inhumataq; corpora terræ
Mandemus: & intulit Mcestamq; Euandri primus
ad urbem Mittatur palas: sicut dictum est: Reliqui
as danaū atq; immitis achilli. Item Forsitan & pria-
mi fuerint quæ fata requiras, & Primo uictor solue-
bat eoo: anteq̄ luctum subiret & funestaret: primo
autem eoo subaudimus tempore. Nam græce ἠώς
dicitur: quā nos Auroram uocamus. Homerus πο-
δοδωντύλος ἠώς: quod nomen latini traxerunt p̄
deriuationem ut dicerēt: Et lætus eois Eurus equis:
Item Eoasq; acies. Sane ut etiā supra diximus in hoc
sermone prima syllaba naturaliter longa est: sed cū
opus fuerit corripitur aut licetia nominis proprii:
aut quia eam uocalis sequitur, & Constituit tumulo
in colle: quia trophæa non figebantur nisi in emi-
nentioribus locis. Salu. de Pompeio: Deuictis hispa-
nis trophæa in Pyrenæis iugis cōstituit: ex quo mo-
re trophæa in urbibus figebantur i arcibus exadi-
ficatis. Ideo nūc trophæum ponit Aeneas: q̄a necdū
plenam est uictoriam consecutus: sed occiso Mexen-
tio fugauit exercitum. Plenæ enim uictoriæ (ut su-
pra diximus) triumphus debetur: & persoluitur uo-
ta uel pp̄ tati ducis iteritū: uel q̄a fas erat ēt deprimi-
tis sacrificat̄. & Tibi magne trophæū bellipotēs: hoc
per parēthesim dictū ē, & Aptat: apte locat: & p̄grue.
C̄CHRI. Turbataq; funere mens est: nam cum
cuperet iuxta exhibere iis qui bene de rep. meriti oc-
cubuerant: tamen ne funere pollueretur anteq̄ sacra
diis immortalibus ex uotis susceptis perficeret: non
poterat nō turbari: Vel dicamus præcipitanti: id est
præcipitem agūt curæ: quoniam qui uictoria recte
uti nesciunt: p̄sæpe nequiq; uicerunt: ergo cupiebat:
& diis immortalibus: ut par erat sacra exhiber: capie-
bat & funera: quæ dilationem non patiuntur procu-
rare: sed nec cura prosequendæ uictoriæ omittenda
erat. Maxime autē turbabatur funere quia iniquissi-
mo animo ferebat cede suorum præsertim palan-

CSER. Telaq; trunca uiri: praefacta. Ita enim in trophaeis poni consueuerunt. Iuue. Et fracta de casside buccula pendens: Et curtū temone iugū: uictaq; triremis Aplustre. Et bis sex thoraca petitū Perfossūmq; locis: duo/decim uulneribus appetitū: quia (ut supra dixit) totius Thusciae populus in duodecim partes fuit diuisus: ut Gēs illi triplex populi sub gente quaterni: qui singulis lucumonibus parebāt. Moris autem fuit ut iteremptos duces omnis uulneraret exercitus: sicut etiam de Hectore Homerus commemorat.

ΟΙ ΚΑΙ ΘΗΝΣΑΥΤΟ ΦΟΗΥ: ΚΑΙ ΕΙΔΟΣ ΑΥΗΤΟΝ

Vnde est: Quæ circū plurima muros Accipit patri/ os. Clypeūq; ex ære: figuratius q̄ si æreū diceret. Et Ensem collo suspēdit eburnū: uaginā eburneā. Sane ebur eboris facit non eburis: sicut murmur mur muris: unde quia in principalitatis declinatione uarietas iuenitur: & deriuatio uaria est. Nā eburnus facit ab eo quod est ebur: eburneus: ab eo qd' est eboris. Maxima res effecta uiri: occiso tāto duce: simul etiam trophaei ostēdit cā. Abesto: absit. Nā tertia persona est. Quod superest: de reliquo: & est abfoluta elocutio. Et de rege supbo Primitiæ: aut hoc dicit primitiæ istā q̄s fecimus nō de plebe sunt: sed de rege supbissimo: aut certe superbū regē Turnū accipiamus: Nam de ipso legimus: Aut rutulo abcessū iuuenis tū iussā supba mirat: ut sit sensus: hæc spoliā & hanc primā belli partē supbo Turno sustulimus. Nā hoc epitheton propriū Turni: est qd' ei Virgī, pingēti scelere dat. Apud enim maiores supbia ingēs facinus fuit: adeo ut Tarquinius pro multis sceleribus superbi nomē acceperit. Mezentius hic est: talis: ut Hūc ego te euryale aspicio. Murosq; latios: iam cāpestri superauimus plio: restat ut etiā obsidione uincamus. Credit enim q̄ sibi iam aperte nullus occurrat: nec inaniter. Nam & paulo post dicturus est Turnus: Furta paro belli: & in duodecimo Latinus: Vis urbe tuemur Spes italas. Arma parate animis: aut hypallage ē pro armis parate animos: Aut certe mutanda est distinctio: ut sit animis & spe præsumite bellū: mēte p̄ occupate: ut supra Turnus: Et pugnā sperate parari. Bene autē ait præsumite: q̄ si rē iam sui iuris: ut ei debere uideatur certa uictoria. Vellere signa Annuerint superi: ne in mora sitis: cū captatis auguriis ad bellū exire cœperimus. Vellere autem pprie dixit: quia Romana signa figebātur in castris: & cū ad bellū eundū fuisset captis auguriis euellēbant e terra. Nā alibi ea figi non licebat: sed inter auguria etiā hoc habebatur: si auellentē facile sequerent: adeo ut cū filio in Arabis particho bello sit Crassus occisus: qui iturus ad præliū auellere signa uix potuit. Interea socios: donec obsidionis tempus adueniat. Qui solus honos acheronte sub imo est: propter Centum erant annos: uolitantq; hæc littora circum: & bene acheronte sub imo: quia hæc res ad umbras tantum pertinet. Nam apud prudentes homines nullius momenti sunt ista.

CDONA. Recte diis cōsecrat eius arma q̄ deos semp cōtēpsit. Bis sex: q̄ta uis fuit istius q̄. xii. plagis occidi nō potuit: nā in apto iugulo periit. Nūc iter ad regē: nō. n. uult tūc eē cōsultandū de bello cū plū erit gerēdū.

CHRI. Bellipotens in mars: nō enim filiū: ut Mezentius Lausum trophaeo honestare uolebat: sed deū cuius beneficio uictoriā assecutus fuerat. Maxima res: nihil potuit accōmodatius proferri. Erāt enim milites anxii uehementer de futuro: & non sine summo timore nam nō sine sanguine fugauerant hostes: & adhuc superer Turnus & Latinus: Hortatur igitur quoniam ipsum optimum initium rei bene agende plus q̄ dimidium totius esset. Primitiæ & de rege superbo: Hoc exposui paulo ante. Mezentius hic: id est in nostra potestate quæ quidem res magna est. Haber. n. emphasim mezentius. q. d. tam metuendus rex nunc iter ad regē. q. d. superato exercitu campestri uia ferro nobis ad ipsam urbem aperuimus. Maxima ergo rex perfecta cum uicto exercitu urbs obsideri possit. Arma parate animis: non enim iubentur arma induere: nunc erat humani socii: & nō pro pugnādum: sed sint animis uiri parati ad rama q̄ primū capienda cum opus fuerit. Interea socios: hoc aut pronunciat: ut non solum peremptis satisficiat: uerū ut exemplo uiuentes accendat ad rem strenue agendam.

CSER. Egregias animas: ingenti arte laudat potius q̄ misereatur extinctos: ut præsentium animos in bella succendat. Quem non uirtutis egentem: Ennii uersus est. Funere merfit acerbo: immaturo translatio a pomis. Qui parrhasio euandro: arca dico a ciuitate Arcadiæ: quam Donatus uult a parrha dictam: quod procedit si Parrha nomen est græcum: Si autem latinum est: stulte sensit. Nam græcum nomen latinam etymologiam non recipit. Ibat: pro ierat. Alumno: alumnus ē q̄ græce τροφίμος dicitur: qd' nomē q̄ latinū nō ē: ut ab eo qd' ē nu-

ΕΝΤΟΡΟΣ ΟΥΔ ΑΡΑ ΟΙΤΙΣ ΑΥΟΥΤΗΤΙ ΥΕ ΠΑΡΕΣΗ

Telaq; trunca uiri: & bis sex Thoraca petitum Perfossūmq; locis: Clypeūmq; ex ære sinistrae Subligat: atq; ensē collo suspēdit eburnum. Tum socios (nanq; omnis eum stipata tegebat Turba Ducum) sic incipiens hortatur ouātes. Maxima res effecta Viri: timor omnis abesto Qd' superest: hæc sunt spoliā: & de rege supbo Primitiæ: manibusq; meis Mezentius hic est. Nunc iter ad Regem nobis: murosq; Latinos. Arma parate animis: & spe præsumite bellum: Nequa mora ignaros: ubi primū uellere signa Annuerint Superi: pubemq; educere castris: Impediat: segnesq; metu sententia tardet. Interea socios: inhumataq; corpora terræ Mādemus: q̄ solus honos Acherōte sub imo ē.

Ite ait: egregias animas: quæ sanguine nobis Hæc patriam peperere suo: decorate supremis Muneribus: mcestaq; Euādri primus ad urbē Mittatur Palas: quem non Virtutis egentem Abstulit atra dies: & funere merfit acerbo. Sic ait illachrymās: recipitq; ad limia gressum Corpus ubi exanimi positum Palantis Acetes

Seruabat senior: qui Parrhasio Euandro
 Armiger ante fuit: sed non felicibus æque
 Tū comes auspiciis caro datus ibat Alumno.
 Circū oīs famulumq; man⁹: Troianaq; turba:
 Et mœstum Iliades crinem de more solutæ.
 Vt uero Aeneas foribus sese intulit altis:
 Ingentem gemitum tunsis ad sydera tollunt
 Pectoribus: mœstoq; immugit Regia luctu.
 Ipse caput niuei fultum Palantis: & ora
 Vt uidit: leuiq; patens in pectore uulnus
 Cuspidis Ausoniæ: lachrymis ita fat' obortis:
 Te ne inquit miserande Puer: cū læta ueniret:
 Inuidit fortuna mihi: ne regna uideres
 Nostra: nec ad sedes uictor ueherei paternas:
 Non hæc Euandro de te promissa parenti
 Discedēs dederam: cum me complexus euntē
 Mitteret in magnū iperū: metuensq; moneret
 Acres esse uiros: cum dura prælia gente:
 Et nunc ille quidem spe multum captus inani
 Fors & uota facit: cumulatq; altaria donis.
 Nos iuuenē exanimū: & nil iā cælestibus ullis
 Debentem: uano mœsti comitamur honore:
 Infelix Nati Funus crudele uidebis.

tuna mihi: ut Liber pampineas inuidit collibus umbras. ¶ Discedens dederant: κατὰ τὸ σιωπῶντων hoc intelligimus. Nam abscedens nusq; est Euandrum allocutus Aeneas. ¶ Cum dura prælia gente: subaudimus fore. ¶ Fors & forte etiam uota suscipit: Potest & unum esse Fors: & idest forsitam. ¶ Cumulatq; altaria donis: & sacrificat: & suscipit uota. Naturaliter autem quæritur de errore mentis humanæ. ¶ Nil iam cælestibus ullis Debentem: uiui enim superiorum sunt: mortui ad inferos pertinent: unde in. vii. Vos o mihi manes este boni: quoniam superis auersa uolūtas. Superis autem debemus omnia donec uiuimus: ideo quia ut dicunt phisici cum nasci cœperimus: sortimur a Sole spiritum: a Luna corpus: a Marte sanguinem: a Mercurio ingenū: a Ioue desiderium: a Venere cupiditates: a Saturno humorem: quæ omnia singulis reddere uidemur extincti. ¶ Vano mœsti comitamur honore: inani ut supra diximus quantum ad uiuos pertinet: nam talia de mortuis fiunt ad solatiū supstitū: ut est apud Cicero in catone maiore Solonis quidē sapientis elogiū est quo se negat uel le suam mortem dolore amicorum & læmentis uacare: uult credo se esse carum suis.

CDONA. Puerum dixit palanta: ut uictoris minueretur gloria: nam alibi Iuuenem dixerat.

CHRI. Quæ sanguine nobis Hæc patriam peperere suo: Duas ualidissimas causas proponit quibus egregio funere decorandi sint ostendat: & quod suo sanguine eam uictoriam pepererunt qua qui superstites sunt adepti sibi sint in Italia sedes: q; & hic honos nouissimus ultimusq; sit: Et quoniam Palas externus homo: & a cuius patre profugus & sine regno liberalissime acceptus fuerat: & auxilio consilioq; subleuatus eandem operam quam ciues præstiterant præcipuum illi & regio filio adolescenteq; fortissimo dignum funus parat. Verum ita uniuersam hanc rem profequitur poeta: ut nihil miserabilius explicari possit. Nullumq; locum omittit: unde aliqua possit educi commiseratio quem non tractet & grauissime & copiosissime. Primum enim propriis lachrymis omnia miseranda facit. Quis enim non mœrore afficiatur lugente rege mouet deinde pathos ab ætate: nam cum hætenus Euāder foelicissimus fuerit: nunc demum senio confectus in adolescentem spem unicam patris infœlicissimus sit factus: Mouet a luctu atq; ululatu omnium circumstantium. Maxime autem mouet a pulchritudine Palantis & ætate. Nam cum natura duce maxime amemus pulchritudinē uehementer dolemus eam in tenera ætate ita crudeliter extingui: ut pulcherrimum pectus durissimo ferro sit transfossum. Mouet ab oratione Aeneæ qui in primis inuehit in iniquitatē fortunæ qui illum tam optime de se meritum rebus suis paulopost foelicissimis futuris ita inuidæ atq; crudeliter præripuerit ut sua uirtute partis frui nō potuerit: nec q; illi pro triumpho fuisset in patriam uictor non potuerit redire. Maxima autem est illa commiseratio q; & ipse & Euander præter spem in tantam calamitatem inciderint. Nec parum momenti est in eo q; tam anxie Euander illum commendarit. Nam timorem maximum ostendebat.

CSER. Hi nostri reditus: tale est: ut manibusq; meis mezentius hic est. Hæc mea magna fides: *ἵκετα τό σιωπῶμενον*: quam de Palantis reditu promiserat patri. Pudendis uulneribus: a tergo illatis: & est consolatio. Nec sospite: pro sospiti: antiptosis est. h. d. Si fugisset uulneratus a tergo ipse ei optares interitum. Hæc ubi defleuit: id est postq; hæc cum lachrymis dixit. Flere enim est cum uoce lachrymare. Vnde habemus in sexto: Continuo auditæ uoces uagitus & ingens Infantumq; animæ flentes in limine primo. Toto lectos ex agmine Troianos: Tustos: Arcadas. Exigua: quis enim magna sint orbitati patris prodesse non possunt. Pheretrum: græce φερτρον dicitur. Vnde per diæresim phertron pheretrum facit. Nam latine capulus dicitur. Vnde ait Plautus: Capularis senex: id est uicinus capulo: qui dicitur capulus ab eo quod corpus capiat. Vimine querno: sunt aliqua duræ deriuationes: tamē eis sic utimur cū adiunctiōe alterius nominis: ut quernum uimē. Item columnā ueru: ut Pinguiaq; in ueribus torrebimus exta columnis: ficulnū lignū ut Horatius: Olim truncus eram ficulnus inutile lignum. Item a prugnum callum pro aprinum. Optentu frondis inumbrant: ueluti cameram quandā capulo ramorum extensione fecerunt. Agresti sublimem stramine ponunt: hoc est super frondes ponunt. Nam hic reddit quod omiserat supra dicens Extructos toros: nec addēs unde. Demessum: participium est ueniens ab eo quod est metor: Sane ab eo quod est meto: præteritum perfectum messui facit. Sua forma recessit: propria pulchritudo. Auroq; rigentes: unumq; uacat: & est additum hiatus causa. Læta laborum: figura est Lætus illius rei. Nam modo dicimus Lætus labore. Discreuerat: depinxerat: simul amatis affectus ostenditur. Harum unam: de duobus: & horum alterum: & horū unum possumus dicere. Nam artigraphi hoc tantū uetant: ne de duobus alium dicamus: quod de multis proprie dicitur. Sane figurate dixit uestem induit: ut Exuuias indutus achilli: cum in usu sit Induit illa re: ut Indutusq; iubet truncos hostilibus armis.

CCHRI. Hi nostri reditus: quasi dicat quantū falsi sumus a nostra opinione. Hæc mea magna fides: Conqueritur fidem suam esse imminutam. At non euandre: & hoc mouet pathos. Hæc ubi defleuit: egregius & excelso animo uir qui tantum tribuit luctui quantum exigit humanitas. Deinde præparat id funus quod Euandro in tāto mœrore aliquā posset afferre consolationem: Sed plorat postremū damnum filii ex morte palantis. Lectos mille uiros ex toto agmine: Singula uerba: ingens pōdus habet. Eligunt enim non ex una altera ue ala aut cohorte: sed ex toto exercitu: & legit mille ut pompa esset numerosa & legit uiros: id est homines fortissimos: qui & comitentur funus: & patrem cōsolarētur. Solatia exigua ingentis luctus: declamatio a cōtrario est exiguū & ingens q̄ ostenditur quātus in parente luctus fuerat. Sed debita: quasi dicat quāuis uideret. Aeneas q̄ parum proficeret tanto apparatu: tamen debitum officium non censuit prætereundum. Crates & arbuteas uirgīs: ponit quia res in tanto rerum momento summam celeritatē desiderans: artificium nullum expectare non poterat: sed hæc omnia agrestia & extemporanea magnifice exornata sunt preciosis uestibus superimpositis. Ergo nec mora fuit miseratio fabricando: nec magnificentia uestium ad ornatum defuit. Stramine: & frōdes & paleas: & quicquid ea gratia substernimus: ut quod superimponendum mollius excipiat. Qualem uirgineo: optima comparatio: nam ut flos nuper succisus & si languescat non statim a mittit pulchritudinem: sic palantis pulchritudo non statim discesserat: ex ista autem comparatione summam citat commiserationem. De uiola autem & hyacinto diximus in Bucolicorum & Georgicorum. Mater alit: nam humore terrestri alunt plantæ: quem radicibus suis sugūt: & uim stomachi præbentes de quoquunt: & in alimentum conuertunt. Ostro auroq; rigentes: sæpe poetæ duo uni uerbo adiungunt: quorum alterum nō quadrat: ut in Georgicis Tenues pluuiæ & penetrabile frigus adurat: nam frigoris ut & caloris adurare est: sic hoc loco uestis ex purpuræ infectura non riget: id est nō redditur inflexibilis: ex multo autem intertexto auro riget. Laudat: autem uestes a materia: qui ex purpura esset & auro laudat ab artificio ac postremo ab auctoritate donatoris.

Hi nostri reditus: expectatiq; Triumphi:
 Hæc mea magna fides: at nō Euandre pudēdis
 Vulneribus pulsum aspicias: nec sospite dirū
 Optabis nato funus Pater: hei quantum
 Præsidium Ausonia: & quātum tu perdis Iule.
 Hæc ubi defleuit: tolli miserabile corpus
 Imperat: & toto lectos ex agmine mittit
 Mille uiros: q̄ supremū comitentur honorem:
 Interfintq; patris lachrymis solatia luctus
 Exigua ingentis: misero sed debita patri.
 Haud segnes alii crates: & molle Pheretrum
 Arbuteis texunt uirgīs: & uimine querno:
 Extructosq; toros optentu frōdis inumbrant.
 Hic iuuenem agresti sublimē stramine ponūt.
 Qualem uirgineo demessum pollice Florem
 Seu mollis Violæ seu languentis Hyacinthi:
 Cui neq; fulgor adhuc: nec dū sua forma recessit.
 Nō iā mater alit Tellus: uiresq; ministrat. (sit.
 Tum geminas uestes Ostroq; Auroq; rigētes
 Extulit Aeneas: quas illi læta laborum
 Ipsa suis manibus quondam Sidonia Dido
 Fecerat: & tenui telas discreuerat Auro:
 Harum unā iuueni supremū mœstus honorē

CSER. Arsurasq; comas obnubit amictu: harū unā induit Iuueni: altera caput eius uelauit: Nā supra dixit duas uestes: esse latas. Obnubit autē uelauit: trāslatio a nubibus: quibus tegitur cælū: unde & nuptia dicuntur: quibus nubentium capita uelentur. Laurentis præmia pugnae: mittit præmia: quæ de præda Laurentis pugnae sustulerat: nam præda est quæ eripitur: præmium quod offertur. Equos & tela quibus spoliauerat hostem: uel Palas: uel Aeneas: nam ambigue positum est. Spolia autem cum ea tantum sint quibus hostis spoliari potest ut lorica uel uestis. Abusue etiam spoliū dicitur: quicquid ab hostibus tollitur: unde est Postq̄ illum uita uictor spoliavit achilles. Vmbris inferias: propria: nā inferiæ sunt sacra mortuorū. Cæso sanguinæ: pro cæso: ut supra: Captiuoq; rogi pfundat sanguine flammās. Ipsos ferre duces: suos scilicet qui illis mille præerāt. Melius tamen est: iubet truncos ferre ipsos duces: hoc est ducum spolia: ut Trophæa ipsos duces dixerit: sicut supra: Manibusq; meis mezētius hic est. Inimicaq; nomina figi: inimicorum. Dicit autem affixos trophæis titulos cum nominibus occisorum. Ducif infelix æuo confectus Acetes: quasi qui consternatus nimio dolore ire non poterat: & bene ex rerum permutatione expressit doloris magnitudinem dicens ita doluisse Acetē: ut pene carēs humano sensu per se ire non posset: & equū ita sensisse iteritum domini: ut in humanū migraret affectum. Nam & lachrymabat: & sponte sequebatur cadauer. Foedās: uel cruētans: uel lacerans. Terrā: in terra. Positis insignibus: sine phaleris. Quod autem equum dicit lachrymare non mirum est: cum Home, etiam diuinantem induxerit: Xanthū Achillis equū mortē, και λιη σέτι νυν γε σαωσομέν: οβριμοχιλλεος αλλα τοι εγγυθεν ημαρολεβριον ουδετι ημεις αιτιοι: αλλα θεος τεμεγας και μοι ρα ηραταιη. Et paulo post, αλλα σοι αυτω, μορσι μου εσι θεοθε και ανερι ιφι λαμηναι.

Induit: arsurasq; comas obnubit amictu:
 Multaq; præterea Laurentis præmia pugnae
 Aggerat: & longo prædam iubet ordine duci:
 Addit equos: & tela: quibus spoliauerat hostē:
 Vixerat & post terga mās: quos mitteret um
 Inferias cæso sparsuros sanguine flāmā: (bris
 Indutosq; iubet truncos hostilibus armis
 Ipsos ferre duces: inimicaq; nomina figi.
 Ducitur infelix æuo confectus Acetes
 Pectora nūc foedās pugnis: nūc unguibus ora:
 Sternitur & toto proiectus corpore terrā:
 Ducunt & Rutulo perfusos sanguine currus.
 Post bellator equus positus insignibus Aethon
 It lachrymās: guttisq; humectat gradibus ora.
 Hastam alii: Galeāq; ferūt (nā cætera Turnus
 Victor hēt) tū mœsta Phalāx: teucricq; sequun
 Tyrhēiq; duces: & uersis Arcades armis. (tur:
 Postq̄ omnis lōge comitum præcesserat ordo:
 Substitit Aeneas: gemituq; hæc addidit alto.
 Nos alias hīc ad lachrymas eadē horrida belli
 Fata uocant: Salue æternū mihi maxime Pala:
 Aeternumq; uale: nec plura effatus: ad altos
 Tendebat muros: gressumq; in castra ferebat.

πρωερον & alia ei sustulisse intelligamus: nō tantū balteū: ut legimus supra. Phalanx: lingua Macedonū legio. Quod autē ait mœsta: Arcadas intelligimus unde infert Teucricq; tyrhēniq;: & hoc est quod ait supra: Et toto lectos ex agmine mittit Mille uiros. Versis arcades armis: lugentum more mucronē hastæ non cuspidē cōtra terram tenentes: scuta etiā iuertētes pp numina illic depicta: ne eorum simulacra cadaueris polluerentur aspectu: ut nonnullis frustra placet. Nam lugentum mos est prioris habitus immutatio. Alias hinc ad lachrymas: ad aliam sepulturam. Salue æternum mihi maxime pala: Aeternūq; uale: Varro in libris logistoricis dicit: ideo mortuis salue & uale dici: non quod ualere: aut salui esse possint: sed quod ab his recedimus eos nunq̄ uisuri. Hinc ortum est ut etiā male dicti significationem interdū uale obtineat: ut Terētius ualeant qui inter nos disfidium uolunt: hoc est ita a nobis discedant: ut nunq̄ ad nostrum reuertātur aspectum. Ergo cum mortuo dicitur uale: non etymologia consideranda est: sed consuetudo: quod nullis uale dicimus: nisi a quibus recedamus. DONA. Quibus spoliauerat hostem: Ambigue dictum uel quibus usus fuerat dum hostes interimeret: uel quibus uictor hostes spoliavit: Vltima tamen sententia melior est.

CHRIS. Multasq; spēm pene triumphī adhibuit. Quibus spoliauerat: Palas potius quā æneas. Vixerat: nam captiuos hostes ad sepulcrum ducis interfecti iugulabant. Inde sequentibus temporibus damnati capite pugnare in magnorum uiroꝝ funere cogebātur ut essent qui sanguinem spargerēt donec gladiatores puererūt. Indutos truncos: Ad quādā trophei spēm. Ipsos duces: Vt maiorē auctoritatem haberet res uel duces funeris intellige. Ducif infelix æuo confectus acetes: Pathos ab ætate: sic illud Et fauni miserere senecte. Aethon: nomen equi pallantis deductum ab uno ex equis solis. Erat enim Pyrois: Eous: Aethon: & Phlegon quod autem eum ex desiderio domini illachrymātē scribit non omnino poeticum est: nam equos & uictoria exultare atq; efferrī & læticiam ostendere & cum uicti fuerint summo mœrore confici etiam qui naturalem historiam tradidere affirmant: nam Plinius. Præstāgium pugna & amissos lugent dominos: lachrymasq; interdum desiderio fundunt interfectoq; Nicomede rege equus eius desiderio uitam finiuit: ac multa alia in eandem sententiā ponit.

Aeneidos

ESER. Oratores: legati a peroratio pro re publica nominati. **Vrbe latina:** pro Latini, de Lauro lauino. **Ve lati ramis oleae:** non coronati. **Nec, n. lugentes decebat:** sed instructi & ornati: id est in manibus oliuae ramos feretes: sic Homerus.

ΣΕΜΜΑ ΤΕΧΩΝ ΕΝ ΧΕΡΣΙΝ ΕΝΗΘΟΛΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ.

Velari aut ornari: ut illo loco significat Victori uelatum auro uittisq; iuuentum: cum uittis non aut uelent aut coronent uictimae: sed ornent. **Veni atq; rogantes:** pro beneficiis. **Ferro q; iusa:** modo iterum: alias fugata: sed discernunt epithetis: ut si dicas ferro fusus est uel metu fusus. **Redderet:** ostendit iam posse in Troianorum esse parte. **Et**

aethere cassis: uacuis: unde & retia casses dicitur. **Hoc autem bene addidit q; uicti possunt inouare certamen.** **Haud aspernanda:** iusta non contemenda. **Sepulturae:** in beneficiis generaliter debetur uniuersis. **Insuper addit:** accumulatur uerbis beneficiis dicens: pacem se etiam uiuis uelle praestare. **Pacem autem ideo defunctis:** quia ait: **Nullum cum uictis certamen & aethere cassis:** & mortuorum pax sepultura est: unde elegit uerbum utrisq; aptum. **Quenam:** quanta & qualis: nam mirantis est: nec enim dubitat: cum ipse dicat indigna. **Implicuit:** inuoluit iuitos. **Nec ueni:** nec uenissim: tempus pro tempore. **Nec bellum cum gente gero:** sed cum Turno: per quod eorum captat fauorem. **Huic morti:** ΔΕΙΝΤΙΝΩΣ: quasi ostendit iacentes. **Si bellum finire manu:** hoc est enim interemptio: potest enim & pace finire. **Vixet:** pro uixisset: & est syncope. **Deus aut sua dextra dedisset:** uictoria uel uitam: quia duplici ratione constat uictoria: aut uirtute: aut uoluntate fortuna. **Miseris ciuibus:** quasi aliena culpa pereuntibus. **Obstipuerunt silentes:** id est obstupescunt: & silere coeperunt. **Tunc senior:** cui ab aetate praestabatur auctoritas. **Odis & crimine draces:** Inensus iuueni Turno: aut per suum crimen: id est inertiam: quam semper uirtuti constat esse contraria: aut Turni crimine qui tot uiris mortis causa extiterat. **Orsa refert:** cepta uerba. **O fama ingens ingentior armis frustra ait Dona:** hoc nomen de his est: quae non recipiunt comparationem. **Nam quia augmentum recipit etiam comparatur.** **Alia illa sunt nomina:** in quibus est dubitatio utrum comparant: ut est perfectus: quia si uelis comparare incipit perfectus non esse perfectus. **Caelo te laudibus aequet:** pro his qui in caelo sunt: id est diis: ut **Ceruleus thyrbris caelo gratissimus amnis.** **Iustitiae ne prius mirer belli ne laborum:** figura graeca miror illius rei: & regno illius rei: ut **ἀύμαξίω ενεί του: και ορχω ενεί του.** **Vnde Horatius ait:** Et qua paupere daunus agratum regnauit populorum: pro agrestibus populis.

DONA. Miseris: qui non in suo: sed in Turni negotio perierant.

CHRISTIANI. Iam oratores: ostendit quae ampla fuerit uictoria cum ita se uictos hostes fateretur ut statim ad pacem petendam sese submitterent. **Ostendit etiam quantum unius uiri auctoritas possit:** nam absentia Turni haec pene omnia euenerunt. **Nullum cum uictis certamen & aethere cassis:** Grauissimus locus: & qui plurimum apud eum uirum in quo recta ratio ualeat: omnem perturbationem supprimeret. **Quapropter primo congressu placatus est Aeneas.** **Prosequitur uenia:** quasi dicat statim donat ueniam. **Qui nos fugiatis:** nam cum & se & illos excusare uelit: reicit culpam in fortunam: & re uera latinus societatem expetiuerat troianorum: & ipse aeneas nihil aliud tenebat: sed iniquitate fortuna a Turno in bellum impulsus fuit. **Et uiuis concedere: uel sententia est.** **Vellem ipsos non fuisse extinctos:** ut uiuentibus pacem dare possem: uel dicit ita: **Omnia caesis remitto:** ut etiam cum uiuentibus conuenire cuperem. **Nec ueni:** quasi dicat non fuit causa ueniendi ut uos debellarem: sed ut quem fata locum dabant acciperem. **Hinc sequitur ut non geram bellum cum latinis:** quos incolumem esse cupio: sed cum rege uestro a quo terris fatalibus prohibeor: tandem omnem culpam in Turnum reicit acumulatq; inuidia qui cum belli causa fuerit a pugna discesserit. **Conuersiq; oculos inter se:** Quo signo tacite ostendebat admirari. **O fama ingens:** Multis dura aduersaria constituta est fama cum ipsi re correspondere non possint. **Ergo magna laus aeneae qui famam superet.** **Quibus laudibus aequem troiane caelo:** quasi dicat quibus uerbis possum promere laudes tuas quibus te caelo: caelestibus diis aequari potes: cum autem iustitiam & bellum ponat: ostendit illum & in pace & in bello optimum esse quibus ciuili homini nihil maius tribui potest haec autem duo ita magna esse affirmat: ut non possit discernere utrum maius. **Grati:** me mores beneficii accepti de humanis caesis.

Iamq; Oratores aderant ex Vrbe Latina
Velati ramis Oleae: ueniamq; rogantes.
Corpora per campos ferro quae fusa iacebant
Redderet: ac tumulo sineret succedere Terrae:
Nullum cum uictis certamen: & Aethere cassis:
Parceret hospitibus quondam: focerisq; uocatis,
Quos bonus Aeneas haud aspernanda precantes
Prosequitur uenia: & uerbis haec insuper addit:
Quenam uos tanto Fortuna indigna Latini
Implicuit bello: qui nos fugiatis amicos?
Pacem ne exanimis: & Martis sorte peremptis
Oratis: equidem & uiuis concedere uellem:
Nec ueni: ni Fata locum: sedemq; dedissent:
Nec bellum cum gente gero. Rex nostra reliquit
Hospitia: & Turni potius se credidit armis.
Aequus huic Turno fuerat se opponere morti:
Si bellum finire manu: si pelleret Teucros
Apparat: his decuit mecum concurrere telis.
Vixet: cui uitam Deus: aut sua dextra dedisset:
Nunc ite: & miseris supponite ciuibus ignem.
Dixerat Aeneas: olli obstipuerunt silentes:
Conuersiq; oculos inter se: atq; ora tenebant.
Tum senior: semperq; odium: & crimine Draces
Inensus iuueni Turno: sic ore uicissim
Orsa refert: O fama ingens: ingentior armis
Vir Troiane: quibus Caelo te laudibus aequet?
Iustitiae ne prius mirer: Belli ne laborum?
Nos uero haec patriam grati referemus ad urbem:

CSER. Siqua uia: idest rationem, & Dederit fortuna latino: & bene cum exceptione pollicetur dicens: si uoluntate nostra fortuna comites, & Fœdera Turnus: uel coniugis uel amicitiarum, & Fatales moles: quia audiuerat: Nisi fata locum sedem dedissent, & Saxa troiana: ambitiose ait quod si troianis fataliter debita, & Pepigere dies: pacti sunt ab eo quod est pacifcor & pepigi & pactus sum facit: sicut ab eo quod est parco & parsi & pepercit, & Pace sequestra: media & temporalis: Nam sequester est medius inter duos altercantes: apud quem aliquid ad tempus se ponitur, Pace ergo sequestram inducias dicit: idest pacem temporalem: & mediam inter bellum præteritum & futurum, & Mixtiq; impune

Et te: si qua uiam dederit Fortuna: Latino
Iungemus regi: quærat sibi fœdera Turnus.
Quin & fatales murorum attollere moles:
Saxaq; subuectare humeris Troiana iuuabit.
Dixerat hæc unoq; omnes eadē ore fremebāt.
Bis senos pepigere dies: & Pace sequestra
Per siluas Teucris: mixtiq; impune Latini
Errauere iugis. ferro sonat alta bipenni
Fraxinus: euertunt actas ad sidera Pinus.
Robora: nec cuneis: & olentē scindere Cædrū:
Nec plaustris cessat uectare gemētibus Ornos.
Et iam Fama uolans tanti prænuncia luctus
Euandrum: Euandriq; domos: & mœnia replet.
Quæ modo uictorem Latio Palanta ferebat.
Arcades ad portas ruere: & de more uetusto
Funereas rapuere faces: lucet uia longo
Ordine flammaram: & late discriminat agros.
Contra turba Phrygum ueniēs plāgētia iugit
Agmina: quæ postq; matres succedere tecto
Viderūt: in cœtam incēdūt clamoribus Urbē.
At non Euandrum Potis est uis ulla tenere:
Sed uenit in medios: Pheretro Palante reposto
Procubuit super: atq; hæret lachrymansq; ge
Et uia uix tādē uoci laxata dolore ē: (mensq;
Non hæc o Pala dederas promissa Parenti
Cautius ut sæuo uelles te credere Marti.
Haud ignarus erā: quātū noua Gloria in armis
Et prædulce decus primo certamine posset:
Primitiæ Iuuenis miseræ: belliq; propinqui
Dura Rudimenta: & nulli exaudita Deorum
Vota: præcesq; meæ: tuq; o sanctissima cōiux
Felix morte tua: neq; in hunc seruata dolorem.

sequestra: sequestrē eū appellamus: cuius fidei credit rex de quo cōtrouersia pendet: donec certū decernat: & a quadā similitudine inducias pacem sequestram appellat, & Quæ modo uictorē: ex qua re ostenditur quod uaria mutabilisq; sit fortuna quod est instabilis, & Arcades ad portas ruere: distributio est: nam magnus luctus fuit uirorū funeri occurrētium: maior mulierū intra urbē: maximus autē Euandri cui a principio uocē dolor præripuit, & Nō hæc o palanta: inde exorsus est: unde dolor proueniebat, & Haud ignarus erā: oratio: hæc artificio summo exornata cuius uires facile ex similibus hactenus interpretatis orationibus facile intelligemus, Accusauerat natum qui sibi inobtemperans fuisse: nunc ostēdit nō ex impia cōtumacia: sed ex magni animi audacia & gloriæ cupiditate peccasse, & Primitiæ Iuuenis miseræ: exclamatio ē per quam cōquerit fortunā statim a principio Palanti inimicā fuisse: & prima militiæ rudimēta durissima extitisse: & sua uota minime fuisse exaudita, & Tuq; o sanctissima cōiux felix morte tua: Maximum infelicitatis argumentum: cum qui infelices fuerunt nostrarū calamitatum comparatione felices possunt appellari: ut illud O ter quaterq; beati Quis ante ora patrum & Isaac.

latini: apud maiores magna erat cura fidei: adeo ut inter Porcenā & Romanos factis induciis: cum ludicircenses in urbe celebrarentur: ingressi hostiū duces curuli certamine cōtēderēt: & uictores coronarent, & Ferro bipenni: ad epitheton transtulit nomen proprium. Nam bipennis per se plēnū est: & securim significat: ut Crebrisq; bipennibus instāt, & Robora: modo genus est ligni. nam ē inter specialia nominatum, & Plaustris gemētibus: sub pōdere sonātibus, & Quæ modo uictorē latio palanta ferebat: bene modo. Vno enim eodemq; die & fortiter fecit & periit: ut Hæc te prima dies bello dedit: hæc eadem aufert, & Arcades ad portas ruere: eos dicit quod intra ciuitatem sunt, & De more uetusto: quia antea per noctem cadauera præfunerabatur cum faculis, & Rapuere faces: raptim & festinatē tulere, & Discriminat: diuidit: unde discrimen capitis muliebris dicitur, & Incendunt: implēt: ut Clamore incendunt cælum troesq; latiniq;, & Vis ulla: nec ætatis imbecillitas: nec seueritas regia, & Pheretro palante reposto: posito Palantis pheretro: nam antiptosis est, & Non hæc o pala dederas promissa parenti Cautius ut sæuo uelles te tradere marti: duplex expositio est, Aut enim hoc dicit: non enim mihi talia permittebas: ut crederē te cautius Dimicaturum: ut intelligamus Palantē pficiscētē pmisisse patri uictoriā: cædē hostiū: plurima spolia, Qui enī hoc cogitat cautelæ obliuiscit auuiditate pugnandi: Aut certe nō pro noie nēpe accipiamus: ut in Terē. Nō tu hunc rus hinc pdisse aiebas. nōne pro nēpe: ut sit sensus, Nēpe mihi hæc dederas pmisssa discedēs quia cautius fueras dimicaturus, & In armis: apud armatū: cuius cōsiliū cupiditas uictoriæ plerunq; conturbat, & Vota præcesq; meæ: supra Fors & uota facit, & Felix morte tua: ea re felix qua cæteri dolent,

CDONA. Pace sequestra: sequestra: pax ea ē quod sic interponit ut nō tollat sed differat bellū, & Postq; ma uel per mulieribus posuit: uel matres eorū quod cæsi fuerāt,

CHRI. Siqua uia dederit fortuna: nam fortuna disiu xerat latinū ab ænea & nō cōsiliū, Ergo: de uolūtate Latini nihil dubitas fortunam quod aduersa illū disiu xerat optat ut prospera reconciliet: & sic beniuolum suum regē æneæ reddit, & Quærat sibi fœdera Turnus: in eum hæc euomit: quod si dicat nō eē habēdam rationē eius quod soli sibi seruiens: ut cōiugio potiret cæterorum salutē in discrimē adduxit, & Pace se

CSER. Viuendo uici mea fata: diu uiuendo ut in Bucolicis Olycida uiui peruenimus. Vici autem mea fata per naturalem ordinem uita longiore superauit: namq; hic ordo naturalis est ut sint parentibus superstites filii. Fata ergo generalia dixit referens se ad naturalem ordinem: non ad fatum proprium. Nam fata superare nemo hominum potest: unde multi sic distinguunt. Contra ego uiuendo uici uitam scilicet filii. Nam hoc est superstes restare ut genitor: ut mea fata per exclamationem dictum sit. Sciendum tamen etiam irrationabilia dolentibus dari. Restarem: essem. Dedissem: reddidissem. Nec uos arguerim Teucris: exonerat eorum pudorem ne uideatur causa orbitatis fuisse: dicens hoc sibi fataliter debitum. Senectae: deest aetatis: nam senectas aetas dicitur. Salu. Senectas iam aetate: per se autem plenum est si senectus dicamus. Ducentem in latium teucros cecidisse iuuabit: lucrum quodam modo putat impedisse pro amicorum felicitate filium: qui morti fuerat acerbo funere fataliter debitus: & est a qualitate beneficii solacium. Non alio digner te funere pala: Latenter hic Aeneas ostendit pietas: qui in amici funus tanta contulit: ut praestare non possit. Tu quoque nunc stares immanis truncus in armis: sicut isti duces: de quibus haec sunt trophaea: nam supra ait: Indutosq; iubet truces hostilibus armis Ipsos ferre duces. Esset par aetas: uel mea: uel filii: Nam ad utrumque potest referri. Teucros quid demoror armis: ab armis: & hoc uidetur dicere: dimittendi sunt Troiani: ut morte Turni satisfiat doloribus meis: quod est posteriora significat. Meritis uacat hic tibi solus Fortunaeq; locus: nihil est aliud quod possit uel uirtus tua: uel fortuna praestare: nam his rebus uictoria contingit: nisi ut occiso Turno & uindictis filium: & patrem consoletis orbatum. Sed nato manes perferre sub imos: ac si diceret hanc solam esse causam: quae eum cogat ad uitae patientiam: ut filio Turni nunciatur interitus. Extulerat lucem: Asinius Pollio dicit ubique Virgilium in diei descriptione sermonem aliquem ponere aptum praesentibus rebus: ut hoc loco: quia funus & sepulturae res agit dicit extulerat. Nam & efferre est ad sepulturam ferre. Ter. Funus effertur imus. Item in quarto quia est nauigaturus Aeneas & relicturus Didonem dicit: Tithoni croceum linquens aurora cubile: quod licet superfluum sit: in multis tamen locis inuenit. Miseris mortalibus: qui sunt subiecti tot casibus. Hom. Δειλοισι βροτοισι: id est miseris mortalibus non timidis: cum δειλος & miser & timidum significet. Opera atq; labores: hoc opus & haec opera tunc dicimus quando negotium ipsum quod gerit significamus. Si autem foeminino genere dixerimus operas personas ipsas: quae aliquid faciunt significamus: ut Sal. sicut custodia dicitur quae custodit: ut Cernis custodia qualis: Nam ut hi qui custodiunt custodia dicantur usurpatum est: unde male est in usu: Custodiae audiunt. Constituere pyras: pyra est lignorum coeries: rogas cum ardere coeperit dicitur: bustum uero iam exustum uocat: quem ordinem seruat poeta dicens Constituere pyras. Inter subiectisq; ignibus atris Ter circum accensos decurrere rogos: Item Semiustaq; seruant busta. More tulere patrum: quia apud uarias gentes diuersa fuerunt genera sepulturae: inde est q; alii obruunt: alii exurunt: alii proprias remittunt ad patrias: alii per diem ut nunc isti: alii per noctem ut supra Palas: & perite has uarietates Virgi. posuit: namq; Heraclaeus qui omnia uult ex igne constare: dicit debere in ignem corpora resolui: Thales uero qui confirmat omnia ex humore percreari: dicit obruenda corpora: ut possint humore resolui. Ignibus atris: atqui ignes atris non sunt: sed epitheton traxit de negotio ut atris diceret: hoc est funebribus: ut paulo post Maestum funeris ignem: id est funebrem: nam maestus esse non potest ignis.

CDONA. Nihil in his uersibus dignum quod ponerem inueni.

CCHRI. Vici mea fata: Hyperbole est: Nemo. nisi sua fata uicit. Sed cum uolumus longam alicuius uitam dicius uixit plusq; sibi a fato concessum fuerat ut tantam uideret calamitatem. Multi. n. propter longiorem uitam in eas calamitates inciderunt: quas si prius decessissent omnino euitassent quod de Priamo testatur. Troum socia arma secutum: increpat seipsum quod non potius ipsemet in bellum processerit: & in quo praemortuus filii funus non aspexisset. Nec uos arguerim: Non tamen imputat mortem filii troianis: qui illum in bellum adduxerint: sed fato suae senectae. Illis autem debere fatetur q; post q; filio moriendum erat: cum tanta gloria mortuus fuerit.

Contra ego uiuendo uici mea Fata superstes
Restare ut genitor: Troum socia arma secutum
Obruerent Rutuli telis: animam ipse dedissem
Atq; haec popa domum me: non Palata referret.
Nec uos arguerim Teucris: nec foedera: nec q's
Iunximus hospitio dextras: fors ista senectae
Debita erat nostrae: quod si immatura maebat
Mors Natum caesis Volscorum milibus ante
Ducentem in Latium Teucros cecidisse iuuabit.
Quin ego non alio digner te funere Pala
Quam Prius Aeneas: & quam magni Phryges: & q
Tyrrheniq; Duces Tyrrheniq; exercitus ois
Magna Trophaea ferunt: quos dat tua dextera le
Tu quoq; nunc stares immanis truncus in armis: (to.
Esset par aetas: & idem si robur ab annis
Turne: sed infelix Teucros quod demoror armis:
Vadite: & haec memores regi mandata referte.
Quod uitam moror inuisam Palate perempto:
Dextera causa tua est: Turnum Natoq; patriq;
Quam debere uides. meritis uacat hic tibi solus
Fortunaq; locus: non uitae gaudia quaero:
Nec fas: sed nato Manes perferre sub imos.
Aurora interea miseris Mortalibus almam
Extulerat lucem: referens opera: atq; labores.
Iam pater Aeneas: iam curuo in littore Tarcon
Constituere pyras: huc corpora quisq; suorum
More tulere patrum: subiectisq; ignibus atris

ESER. Conditur in tenebras: id est fumi obscuritate completur. Cuncti fulgentibus armis: frustra hoc epitheton notant critici quasi circum euntes rogos alia arma habere debuerunt. Cincti: instructi. Decurrere rogos: pro circa rogos currere: Bene autem ait decurrere: non decucurrere. Nam uerba quae in praeterito perfecto primam syllabam geminant: ut curro cucurri: & tondeo totondi cum composita fuerint gemina re non possunt. Nam neq; decucurri: neq; detotondi dicimus: exceptis tantum duobus do & sto. Clangorq; tubae: ante enim mortui ad tubam deducebantur: unde Persius: Hic tuba candelae: tandemq; beatulus alto

Conditur in tenebras altum caligine Caelum.
Ter circum accensos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos: ter mœstum funeris ignem
Lustrare in Equis: ululatusq; ore dedere.

Spargit & Tellus lachrymis: spargunt & Ar/
It Caelo clamorq; uis: clāgorq; tubae. (ma.

Hinc alii spolia occisis direpta Latinis
Coniiciunt igni galeas: ensesq; decoros:

Frenaq; feruentisq; rotas: pars munera nota
Ipsorum clypeos: & non felicia tela.

Multa Boum circa mactantur corpora morti:
Setigerosq; fues: raptasq; ex omnibus agris

In flammam iugulant pecudes: Tū littore toto
Ardentis spectant socios: semustaq; seruant

Busta: neq; auelli possunt: Nox humida donec
Inuertit Caelum stellis ardentibus aptum.

Nec minus & miseri diuersa in parte Latini
Innumeras struxere Pyras: & corpora partim

Multa uirum terrae infodiūt: auctaq; partim
Finitimos tollunt in agros: urbiq; remittunt.

Cætera confusaq; ingentem cædis aceruom
Nec nūero: nec honore cremāt: tūc undiq; uasti

Certatim crebris collucent ignibus agri.
Tertia Lux gelidam Caelo dimouerat umbrā.

Mœrentes altum cinerem: & confusa ruebant
Ossa focus: tepidoq; onerabant aggere terræ.

Iam uero in tectis prædiuitis urbe Latini
Præcipuus fragor: & lōge pars maxima luctus.

Hic matres: miseræq; nurus: hic cara sororum
Pectora mœrentum: pueriq; parentibus orbi

uitis: more græco epitheton incongruum hoc loco posuit. Et longe pars maxima luctus: ualde hoc est melius q̄ quod legatur & longi. Hic matres: quia scit hæc nomina ad aliquid pertinere non addidit deflebant filios: aut maritos: aut fratres.

EDONA. Nihil quod non cognitu facile sit refert Donatus.

CHRISTO. Conditur caligine cælum: hyperbole est. Ter circum: sic enim consuetum erat apud antiquos. Spargitur: hæc oīa ostendūt ingentem luctum. Clangorq; tuba. Adultorū funera tubis efferebant. Persius. Hinc tuba candelae tandemq; beatulus alto Compositus lecto crassis luctatus amonis: in portas rigidos calces extendunt. Idem inuenies apud Home. in funere hectoris puerorum uero tibia celebrabantur. Hanc enim in Archemori funere dat Statius. quo in loco ait Lactantius hoc iubere Priscorum religionē: addit Acron quod lydiis tibiis læta: phrygiis mæsta canebantur. Et corpora partim: optima distributio nam excellentiores habebant a quibus in patriam referentur. Vulgus uero: & qui ex longinquo uenerant coaceruatim urebantur. Nam uero in tectis: miram & summo artificio comparauit uarietatem: ut cum & apud Arcades: & apud troianos: & apud latinos eundem mœrorem exprimere uellet: Tamen hæc omnia distinxit: tamē maiorem mœrorem dat latinis: quia maiore clade essent affecti.

Compositus lecto. Hinc alii spolia occisis direpta latinis: secundum suæ gentis ritum alii hostilia arma: alii peremptorū cremabāt. Feruentisq; rotas: nimio scilicet cursu: alibi: Volat ut feruidus axis. Horatius: Metaq; feruidis euitata rotis. Non felicia tela: quibus se defendere nequiuerunt. Mactant corpora morti: aut ī morte: aut morti ipsi deæ: Statius: In scopulis mors sæua sedet. Luc. Ipsamq; uocatam Quem petat e nobis mortem tibi coge fateri. Circa autem ideo: quia Home. dicit in morte Patrocli circa corpus extincti tam homines q̄ pecora immolabantur: & uno igne cremabantur. Quare sic εν του, Ψ. ad patrocli pyram.

εν δε τιθει μελιτος και αλειφατος αμφιφορας προς λεχεια νων πισυρας Δεριαυχενας ιππους:

εσσυμενωσ ενεβαλλε πυρη μεγαλασε ναχιξων. εννεα τωγ: ανσητι τραπηεης νυες ησαν.

και μεν τωυ ενεβαλλε πυρη δυο Δειρο τομησας:

Vnde est in sexto: Ossaq; lecta cado textit corinaus aheni. Raptas: raptim adductas: nā post iducias rapere nō poterāt. Aut certe raptas ante: belli scilicet tempore. Stellis aptum: coniunctum. Nec minus: et. Innumeras struxere pyras: hoc loco multis rebus ostendit immensam cædē factam esse rutulorū. Finitimos tollunt in agros: qui enim e longinquo uenerant referri nō poterant. Urbiq; remittunt: deest unicuiq; & meminit antiquæ consuetudinis. nā ante etiam homines in ciuitate sepeliebantur: quod postea Duellio consule senatus prohibuit: & legauit ne quis in urbe sepeliretur. Vnde imperatores & uirgines Vestæ quia legibus non tenerent in ciuitate habent sepulcra: deniq; etiam nocētes uirgines Vestæ licet uiuæ: tamē intra urbē in cæpo scelerato obruebantur. Nec honore: quia nec numero: nam aliud uerbum pendet ex altero. Confusa ruebant Ossa focus: aut q̄a dixit simul multos crematos: aut si ad honoratorum cadauera referas: ut supradiximus: confusa propter animalia simul concremata. Ruebant: de cineribus eruebant. Tepidoq; onerabant aggere terre: hypallage: hoc est ossa tepida. Prædiuitis:

SER. Iubet: uolunt: exposcūt, Ingrauat: maiorē inuidiam concitat, Testatur: testificat etiā legatorū: si dē: q̄ cū eo fuerūt, Obūbrat: subaudis Turnū tuē: defendit: & est trāslatio ab arboribus, hoc autē dicit amor reginæ ad fauorē popularē plurimū proderat Turno, Meritis sustentat fama trophæis: q̄a multos occiderat: ut ēt ipse dicturus ē, Ecce sup: insup ad cumulationē malorū, Mœsti: hoc sermōe nihil eos egisse significat, Magna Diomedis ab urbe: legif & magni, Nil dona neq; aurū: ordinē legatiōis exequit dicēs p̄fecta inani ter esse oīa: q̄ possent efficaces legatī p̄ficere auro: p̄ce: p̄missione, Pacē troiāo ab rege petēdū: sicut ēt supra diximus cū per gerūdii modū aliqd dicimus p̄ accusa/ triū elocutionē formemus necesse ē, Lucre, Aeternas quoniā p̄cnas in morte timendū, Itē Salu, Castra si/ ne uulnere introitū, Nā castra accusatiuus pluralis ē: q̄ multis errorē facit: ut uideat esse nominatiuus: q̄a neutra triptota sunt: & similis est notatiuus accusati uo, Rex ipse latin⁹: q̄ aut cōsolari debuit: aut defen/ dēdā reip̄, aliud inire cōsiliū, Fatalē aenē māifesto numine ferri: mō p̄nitiosum oībus Aenē, Māife/ sto numine, i, māifesto deorū iudicio ad Italiā uenisse numinū ira testat: quā cognoscimus tātoꝝ cæde so/ cioꝝ, Alta itra limina cogit: q̄rif cur ad priuatā do/ mū cōuocet senatus: q̄ non nisi ad publica & augura to cōdita loca cōuenire cōsueuit, Sed scimus domū Latini augurato p̄ditā: & eadē tā tēplū fuisse q̄ curiā, Nanq; in superioribus legimus tectū augustū, i, augu/ rio cōditū, inde paulopost Hinc sceptrā accipe & pri/ mos attollere fasces: Regibus omen erat hoc illis cu/ ria tēplū: Merito ergo ad domū regis: q̄si ad publicū locū cōuocat senatus: Nā ait in, vii, Tali intus templo diuū patriaq; latinus Sede sedens, Iccirco ēt in palatii atrio: q̄ augurato cōditū ē apud maiores cōsulebat senatus: ubi etiā arietes immolabant: q̄d (ut in, vii, diximus) Virg. ad Latini trāstulit domū, Multi dicunt perite Virgilū fecisse nec tēpli nec curiæ hoc loco cō/ memoratiōē: sed tantū dixisse intra tecta regia: ut ostēderet cōsiliū: q̄ initur nō esse cōplendū: q̄a nec ri/ te est inchoatū, Ea, n, quæ dicit Latinus effectu care/ bāt, Olli: secūdū Enniū, Fluūt: festināter incedūt, Et primus sceptris: primus inter sceptri feros: Nā apud maiores: oēs duces cū sceptris ingrediebant cu/ riā: postea cœperūt tantū ex consulibus: & signū erat eos consules fuisse, Aetola ex urbe remissos: quā cō/ diderūt hi q̄ de aetolia uenerunt graciæ prouincia: unde Diomedes habuit socios de tribus eius ciuitati/ bus: quas habet Aetolia Pleuron: Olenon: Calydon, Sic ergo Aetola dixit ex urbe: ut Et tandē euboicis cum arum allabitur oris, Et responsa reposcit: mire ait reposcit: Ante enim rex solet a legatis uniuersa cogno/ scere: & sic eos præsente populo iterum omnia iubere narrare, Vnde est: Ordine cuncta suo, Nam nihil licet p̄/ termittere unde & superflua narrari consueuerunt,

DONA. Ecce inopinatum: pronunciat malū hæc dictio: & graue satis ac uehemens, Neq; aug: quod q̄/ dē etiā qui nullo odio cōmoti sunt in p̄lium excitat: & ad iniurias: ut probauit in Pigmaliōe: & in Polymesto re, Alta ad limina: interiorem partem domus intelligit: & non curiam quā descripserat in qua de rebus læ/ tis agebatur, Olli conuenere: ostendit q̄ cupide propter magnitudinem periculi omnes concurrerent,

CHRI. Dix: quod ex deorū ira prouenerit: ergo iniustū & plenū supplicio, Turniq; hymenæos: Nā om/ nē causam bellī a Turno p̄fectā uolebat: q̄ ne amitteret lauinia coniugiū id moueri curauit nulla habita rōe fatorū, Quapropter ipsum solū obiciendā esse armis cū omne certamen sumat: ut ipse regnet, Ingrauat hæc drances: ostendit q̄d solet usu uenire quod in rep̄, sint semper aliqui q̄ in commune consulant: & sua libertate freti dū utilitati publice consulant: non recusent principiū odiū subire, Contra uero esse pl̄a rosq; q̄ factionē se/ cuti principibus faueāt p̄sertim si illoꝝ extent aliq̄ in rep̄, merita aut uirtutibus excellāt, Ecce super mœsti: sæpe euenit q̄ fortuna aliqd afferat q̄d in dubiis consultationibus maximū afferat momentū: nā eadē respōsa Diomedis si post captū cōsiliū relata sciuisent: paruū momētū attulissent, Deficit: animo & cōsilio: nā neq; tumultuati Turno satis tuto aduersari poterat: & aenē a diis faueri: & a satis uidebat præsertim cū ira deorū tanta strage afflictos latinos cerneret, Quapropter ueluti sapiens uir cū egeret consilio ab aliis sumendū cēsuit p̄sertim a primis q̄ ceteros auctoritate & sapiētia anteibant, Fluūt plenis uiis: ostendit & plurimos fuisse: & cū celeritate uenisse, Quæ referant fari iubet: recte nā petiturus cōsiliū omnes difficultates afferre debuit,

Dirum execrant Bellū: Turniq; Hymenæos:
Ipsū armis: ipsūq; iubent decernere ferro:
Qui rēgnū Italiæ: & prios sibi poscat honores.
Ingrauat hæc sæuus Drances: solumq; uocari
Testatur: solum posci in certamina Turnum:
Multa simul contra uariis sententia dictis
Pro Turno: & magnū Regiæ nomē obūbrat,
Multa uisq; meritis sustentat Fama Trophæis,
Hos inter motus medio flagrante tumultu:
Ecce super mœsti magna Diomedis ab urbe
Legati responsa ferunt: nihil omnibus actum
Tantorū impensis operū: nil dona: neq; Aurū:
Nec magnas ualuisse preces: alia arma Latinis
Quæreda: aut pacē Troiāo ab Rege petēdū:
Deficit ingenti luctu Rex ipse Latinus:
Fatalem Aeneam manifesto numine ferri
Admonet ira Deū: tumuliq; ante ora recētes,
Ergo concilium magnum: primosq; suorum
Imperio accitos alta intra limina cogit,
Olli conuenere: fluuntq; ad regia plenis
Tecta uiis: sedet in mediis Rex Maximus æuo
Et primus sceptris haud læta fronte Latinus
Atq; hic legatos Aetola ex urbe remissos
Quæ referant: fari iubet: & responsa reposcit
Ordine cuncta suo: tum facta silentia linguis,
Et Venulus dicto parens ita farier in fit,

CSER. Vidimus o ciues Diomede: aut Diomedem legēdū: ut sit latinus accusatiuus: & admittit̄ eēthlipsis: ut Multū ille & terris iactatus & alto. Aut si græcū accusatiuū facere uoluerimus Diomede legat̄: ut possit fieri synalæpha: ut Euryale infelix q̄ te regione reliqui. Si aut̄ Diomedem dixerimus nec latinū est nec græcū: aliter nec uersus cōsistit. Nunq̄, n. eēthlipsis fit p̄ n litterā: tamē melius est Diomede legat̄: ut sit græcus accusatiuus. Nomina, n. græca in es exeūtia: q̄ genitiuū in eos mittūt p̄ plenā elocutionē: cū eundē casum p̄ syneresim in us miserint: accusatiuū in e mittū necesse ē: id̄ q̄ cū naturā suā seruat̄ accusatiuū in uocalē mittūt: nō in cōsonatē:

Vidimus o ciues Diomede: Argiuaq; castra:
Atq; iter emensi casus superauimus omnes:
Contigimusq; manū: qua concidit Ilia Tellus.
Ille urbē Argiripam patriæ cognomine gentis
Victor Gargani condebat Iapygis agris.
Postq̄ introgressi: & coram data copia fandi:
Munera p̄ferimus: Nomē: Patriāq; docemus
Qui bellū itulerint: quæ cā attraxerit Arpos.
Auditis ille hæc placido sic reddidit ore.
O fortunatæ gentes: Saturnia regna:
Antiqui Aufonii: quæ uos fortuna quietos
Sollicitat: suadetq; ignota laceffere bella:
Quicumq; iliacos ferro uiolauimus agros:
(Mitto ea q̄ muris bellādo exhausta sub altis:
Quos Simois p̄mat ille uiros) ifanda p̄ orbē
Supplicia: & scelex̄ p̄enas expendimus oēs.
Vel priāo miserāda māus: scit triste Mineruæ

& debet syneresis plenitudinis seruat̄ rōnē: ut ecce ο ΔΙΟΜΗΔΗΣ plena declinatio ē: του ΔΙΟΜΗΔΕΟΣ: τῷ ΔΙΟΜΗΔΕΙ: τον ΔΙΟΜΗΔΕΑ p̄ syneresim aut̄ facit του ΔΙΟΜΗΔΟΥΣ τῷ ΔΙΟΜΗΔΕΙ: τον ΔΙΟΜΗΔΗ. ergo hic accusatiuus id̄ in e exit nō in en: q̄ cū integrū est hoc nomē i eos exit: & crescit ei⁹ genitiuus, si, n̄ ισοοῦλυ λαβος sit noiatiuus: accusatiuū in en mittit: nec habet sin gēitio: ut θουνη ΔΙΔΗΣ θουνη ΔΙ ΔΟΥ θουνη ΔΙ ΔΗΝ: nā Diomedes id̄ in genitio os hēt: q̄ cū integrū est: & ΔΙΟΜΗΔΕΟΣ facit hēt consonantē, p̄ Casus oēs: itineris, si, & bene uilitatē singulæ regē ḡnialitate uitauit ne diceret Flumina latrōes, p̄ Qua cōcidit ilia tellus: εμφοτινω̄ς dixit p̄ urbs Ilia: nā terra nō concidit: sed ciuitas, p̄ Argiripā: Diomedes fuit de ciuitate: quæ Argosippion dī: de qua Home, αργος ιπποβο τον. Horatius Aptū dicit equis argos: hic in Apulia condidit ciuitatē: quā patriæ suæ noīe appellauit: & Argosippion dixit: quod nomē postea uerustate corruptum est: & factum est ut ciuitas Argiripa diceret. Quod rursus corruptum arpos fecit, p̄ Gargani cōdebat Iapygis aruis: Iapygia pars ē apulīæ: in qua est mōs Garganus: q̄ per Calabriā usq; in adriaticū tendit pelagus. Lucanus: Appulus adriacas exit garganus in undas. Gargani aut̄ Iapygis figura est: p̄ gargai Iapygii: & hæc Iapygia apulia: a qua &

Iapyx uentus est noiatus. Nā Iapidia Venetiæ regio est ab oppido dicta, unde ē: Tū sciat aerias alpes & norica si quis Castella in tumultis & lapidis arua timauit. O fortunate gentes: q̄ habitatis regna saturnia. i. o uiri semp pace gaudentes: Nā legimus Aureaq; ut phibēt illo sub rege fuerūt Sæcula: & bene hoc laudat qd̄ eis psuadere desiderat. Antiq̄ aufonii: q̄ primi Italiā tenuerūt aufones dicti sunt. Quietos: q̄bus ē amor pacis a maiorib⁹ traditus pp̄ regnū Saturni. Ignota laceffere bella. st. troianorū: nō oīa generaliter bella: nā legimus Captiui p̄ dēt currus curuæq; secures. Suadet: uobis subaudis: nā uos a superioribus nō potest subaudiri: q̄ non te sed tibi dicimus suadeo. Violauimus: quasi sacra: nā uiolare de religiosis rebus dicimus: & ingenti arte dicit: ne aut uictoriā suā fileat: aut nō p̄cedendo cōtra eos quos uicit cōfiteat̄ ignauitā dicens nō esse cōtra eos pugnantē: quos uincere p̄niciosissimū est. Quos simois p̄mat ille uiros. i. toto orbe celebris. alibi: Vbi tot simois cor reptā sub undis Scuta uig; galeasq; & fortia corpora uoluit. Scelex̄ p̄enas expendimus oēs: luimus oēs p̄enas q̄ sunt statuta sceleribus. alii sceleris oīs legūt: nā oēs ad græcos nō pōt referri: q̄ nō pōt ptulere supplicia. Vel priāo miseranda manus: etiā Priamo: ut Carmina uel cælo possunt deducere Lunā: est autē Pacuii: q̄ ait si Priāus adesset: & ipse eius cōmiseresceret. Scit triste mineruæ sydus: fabula hoc hēt pp̄ Cassandræ stuprū græcis iratā esse Mineruā: uel q̄ ei uictores sacrificare noluerunt p̄ superbiā: unde eos redeuntes grauissimā tēpestate fatigatos per diuersa dispersit. Hora. Cū pallas usto uertit irā ab ilio. Re uera at̄ constat græcos tēpestate laborasse æquinoctio uernali: quoniā manubiæ minerales: id est fulmina tempestates grauissimas cōmouent: unde perite dicendo sydus utrunq; complexus est. Nam sydus & tempestatē significat: & re uera sydus: hæc aut̄ numina: q̄ inter sydera nō uidemus: licet sua signa pp̄ria nō habeat cū aliis potestate sunt pmixta: ut Ophiucus ipse est Aesculapii: gemini Apollinis & Herculis esse dicunt: sic Mineruæ aries esse dignoscit̄.

CCHRI. Vidimus: hysteron p̄teron: nam prius superarūt casus deinde uiderūt Diomedē. p̄ Qua cōcidit ilia tellus: ut faciat Aeneā formidabilem: ostēdit eum mirifice extollī ab illo cuius dextra Troia perierat. Neg; peccat qd̄ hoc dicat cum Achilli tribuat̄ hæc uictoria: tamē Maro ubiq; extollit Diomedē ut excuset aeneā: ut in primo libro ostēdimus. Postq̄ introgressi: ostēdit breuiter nihil p̄termissum a legatis ex iis rebus quibus Diomedes in auxiliū latinorū flecti potuerit: ergo solo metu ferre auxiliū denegauit. Ignota, q̄d, quæ si cognosceretis non lacefferetis: laceffere aut̄ ignota bella: id est laceffere uiros ignotos ad bellum. Quicumq; iliacos: duabus rationibus dehortatur ne laceffant & quia fortes sunt quod ostēdit cum ait Mitto ea quæ muris bellando exhausta sub altis & q̄ diis accepti fatalesq; sint: quando q̄ eos uicerūt post uictoriā tot p̄enas uictis persoluerint q̄ si diis fatisq; ita uolentibus id acciderit: ut etiam miserandi priamo ueniant. Argiripam: argos thessalicum: achaicū & ætholicum fuit inde argosippū suam urbem uocauit Diomedes: quæ postea a p̄stantia equorū Hippoliti dicta est Argiripa. Iapygis: Iapyx filius dædali fuit: a quo magna pars Apulīæ Iapygia dicta est: unde uentum inde flantem Iapygem dicunt. Triste: quod tristitiam ex calamitate intulit.

Aeneidos

ESER. Vitorq; caphareus: rō & rō ē cautes euboica: nā Euboea īsula ē: ī q̄ mōs ē Caphareus: circa quē græci piere naufragio. Vitor at̄ iō dixit: q̄a Nauphus Palamedis pater dolēs filiū suū factiōe iterēptū: ut ī secūdo me morauimus quū uideret græcos tēpestate laborare mōtē Caphareū ascēdit: eleuata facula signum dedit uicini port⁹: q̄re decepti græci iter asprimos scopulos naufragiū ptulerūt. ⁊ Atrides p̄tei menela⁹: Agamēnō & Menelaus uno qdē fataliter fuerāt supplicio destinati: nā Atre⁹ & Thyestes fratres fuerūt ī se iuicem saui: adeo ut Thyestes cū Aeropa fr̄is uxore cōcūberet: quo factō dolēs Atre⁹ liberos p̄prios ei epulados apposuit. Sed quū Thyestes post cognitū facin⁹ req̄reret ultionē a diis:

ei Apollo rōdit posse alio scelere illi⁹ facinoris uīdicē nasci. si cū Pelopea filia sua p̄cūberet: quo factō nat⁹ est Aegysth⁹ fatalis ī Atrei geminā plē: sed Iuppiter Menelai fata miserat⁹ ē pp̄ Helenā iugale cōfortiū: & eū p̄ diuersa errare maluit: q̄ Aegysthi manib⁹ iterire: hic errās ad ægyptū usq; puenit: ubi Prote⁹ de⁹ marinus regnauerat: cui rapta aliquā Theseo Helenā d̄f cōmēdata, uū qdā d̄nt q̄ ad eā q̄rēdā Menelaus sit ad ægyptū p̄fect⁹ post bella troiana. Quidā uolūt non eē raptā a Paride Helenā: sed aliā cām belli fuisse troiā: illā. s; q; Hercule q̄rētē Hylā suscipe noluerūt. Qui at̄ uolūt eā raptā a Paride hoc d̄nt q̄ recepta a Proteo p̄ Theseū ad Menelaū trāsītū fecerit: & sic eā Paris rapuerit: secūdū qd̄ ut supra dixim⁹ Menela⁹ ad ægyptū Iouis uolūtate puenit: uidelicet ne ab Aegystho posset iterimi. Qd̄ at̄ ait Protei colūnas rōne nō uacat. Nā Hercules colūnas legimus & ī Pōto & Hispania: hūc at̄ Proteū iuictū fortissimūq; cōstat fuisse. Nouimus at̄ q̄ oēs fortes Hercules dicebant. Vñ uñ hoc affectasse Vir. ut p̄ finib⁹ Protei colūnas diceret q̄s habuit Hercules: ut oīderet eū eē Hercule dictū. ⁊ Adusq; co. p. usq; ad fines ægypti: hoc ē usq; ad Pharō aī īsulā: nūc partē Alexādriæ. Luc. Nūc claustrū pelagi cōcepti Pharō: īsula quōdā In medio stetit illa mari sub tpe uatis Proteos: at nūc ē pellæis p̄ xia muris. Protei at̄ ē latinus gēitiuus cōstrictus p̄ synæsim. Adusq; at̄ sic ē dictū quēadmodū Siculo p̄spexit abusq; pachynno. Nā quū p̄positio p̄positiōi nūquā cohæreat: abusq; & adusq; licēter admissū ē. ⁊ Exulat: proprie: nā exulare dicunt q̄ extra solū eūt. Sāe sciēdū q̄a quo. tēpore Menela⁹ iit ad ægyptū pdidit Canobū gubernatorē: a quo uicia ciuitas: nomē accepit q̄ hodie mutata littera canop⁹ nofāt. ⁊ Cyclopas: græcæ declinatiōis accusati⁹ ē: uñ græcū habebit accētū. Nā latīe cyclopes diceret: & sic uersus stāt nō poterat. ⁊ Regnaq; neoptolemi: subaudi euersa: qd̄ ex inferioribus itelligit. Pyrrho at̄ qd̄ cōtigerit manifestū ē. Nā ut ī tertio legimus: quū uellet ducere Hermionē Menelai & Helenæ filiā & Orestī ante despōsatā: ab eo iter aras Apollinis iterēptus est ut ē Et scelerū furis agit⁹ orestes Excipit īcautū: patriasq; obrūcat ad aras. ⁊ Verfosq; p̄ates Idomenei: Idomeneus rex cretēsū fuit: q̄ quū tēpestate laboraret: uouit se sacrificaturū de re q̄ ei primū occurrisset si reuersus fuisset: sed quū casu ei priō fili⁹ occurrisset: & eū (ut alii dicūt) īmolasset: ut alii īmolare uoluisset: ob crudelitātē regno a ciuib⁹ pulsus ē: unde ē Fama uolat pulsū regnis cessisse paternis Idomeneia ducē: Alii dicūt q̄ abscedēs cuidā suū commēdauerat regnū: q̄ p̄ eius absentia occupauit īperiū: & reuersū pepulit: ergo uersos penates aut uersos & fūdītus direptos accipiēdū ē: aut certe ī aliena iura cōuersos. ⁊ Libyco ue habitātes littore Locros: ut ē ī tertio dixim⁹: Locri socii Aiācis Oilei fuerūt Epizephyrii & Ozoli: sed hi tēpestate diuisi sūt adeo ut Epizephyrii tenerēt Brutios: de q̄bus ait ī tertio Hic & naritū posuerūt mœnia locri: Ozoli uero deferrēt Pētapoli: de q̄bus nūc q̄rīt dicēs: Libyco ue habitātes littor̄ locros. ⁊ Deuicta asia subsedit adulter: legit & deuictā asiā: qd̄ si ē ita itelligim⁹: ut subsedit sit dolo possedit. Lucanus: Subsidere regnū chalcidos euboica: unde & subsessores dicunt q̄ ī isidiis tauros iterimūt: & hostiū dolo subsessos uocamus: ut sit sensus ab Agamemnone: de uictā asiā adulter Aegysthus factiōe possedit. Melius tamen est ut deuicta asia legamus: secundum qd̄ subsedit erit remāsīt: ut Extrem⁹ galeaq; ima subsedit Acestes: ut sit sēsus: asia pp̄ adulterium ptulit bella q̄ remanente adultero finita eē nil pfuit: ut cū indignatiōe sit dictū dum primum uīdicat adulterium: aliud rursus emerfit.

CHRI. Caphareus: mōs est Euboicæ in quo Nauplius ultus est mortē Palamedis. ⁊ Atrides protei: refert Herodo. Paridem cum e græcia in Troiam cum rapta Helena enauigaret tempestate cōpulsū in ægyptum apud canopicum nili hostium deuenisset & a phitione hutus hostii custode ad Proteum ægypti regem fuisse deductum. Proteus autē cognita causa ab illis qui Alexādrum accusabat illum triduo ex suo regno abire iussisse: Helenam uero & raptam pecuniam reddendam uito retinuisse. Quæ omnia non ignota Home. fuisse. idem acta affirmat: idq; ex poetæ uersibus ait patere: Adiungit etiā scribere sacerdotes cum græci ut iniurias ulciscerentur illum uenissent anteq; obsidione urbem cingerent misisse ad Priamum legatos: qui Helenam & pecuniā cum Helena raptam repererent. Verum cum troiani respondissent Helenā cum suis rebus non apud se sed apud Proteum esse nō credidisse græcos: sed urbē obsidisse: ac demum illa expugnata & Helena nō inuenta: Agamemnonē & Menelaum in ægyptum enauigasse & Helenam a rege recepisse: & ex ægypto in Libyam uenisse: inde quo progressi sint sacerdotes ignorare affirmant. ⁊ Protei columnas: idest quæ essent apud Memphim urbē ubi Proteus regnabat: intelligit autem duos obeliscos ibi in templo solis positos a filio Sestris qui ante illum regnauit. Hic cum Nilus totam ægyptum inundasset: & totum illud æquor a uētis exagretaretur hastam in medios fluctus iecit: ex qua re decem annos cæcus mansit. Vndecimo autem anno cum ex oraculi responso oculos mulieris utinam abluisset uidit: Quapropter diis cum ita: esset liberatus multa aliā donaria obtulit: & duos obeliscos singulos ex singulis lapidibus: quorum longitudo centum: latitudo. viii. cubitorum fuit, has igitur columnas nisi fallor appellat. Reliquas has historias ponit Serui.

CSER. Prima intra limina: in ipso limine imperit: id est in littore: quia secundum Homerum Clitæmne-
stra Agamemnoni occurrit ad lectus: & illic eum susceptum cum adultero inter epulas interemit.

ἄλλα μοι αἰγισθοῦς τεύχεος θάνατον τε μορον τε
δειπνισσοῦς ὡς τις τε νόσταντα νεβροῦν ἐπι φάτῃη.

Ἐν τῶν οὐλομένη αλοχῶ οἶνον δὲ νόλεσας

Quod & Iuuenalis tangit dicens: Quippe ille dies
auctoribus ultor Patris erat caesi: media inter pocula. Alii autem dicunt p in ipso ingressu: id est prima die: qua
domus suæ limen ingressus est: consilio Aegypti ab uxore uestem accepit clauso capite: qua implicatus adul-

teri mibus interit: & Inuidisse deos: Stheneli filius
Cylabarus Aegialiam Diomedis uxorem cognouit
adulterio: quo comperto Diomedes reuerti noluit:
sed in Apuliæ partibus sibi sedem cōdidit: quod Ve-
neris dolo dicitur esse perfectum: quam in bello tro-
iāo uulnerauerat: unde ait Inuidisse deos, & Pulchrā
calydonā uiderem: unā de supradictis ciuitatibus:
quibus imperauit, & Nunc etiam horribili uisu por-
tenta: hoc loco nullus dubitat fabulæ huius ordinē
a Virgilio esse conuersum. Nā Diomedis socios con-
stat in aues esse conuersos post ducis sui interitū: quē
extinctum impatienter dolebant, hinc eā aues hor-
dieq; latine diomedæ uocant: quas græci erodios
dicūt: cuius generis auem auspicio dixit Homerus,
Diomedi & Vlyssi speculatoribus apparuisse.

τοῖσι δὲ δεξιῶν ἦεν ἑρωδιον ἐγγύς Δοιο
πᾶλλας αἰθναῖσι. Habitabant autē in insula quæ
est haud longe a Calabria in cōspectu tarentinæ ciui-
tatis: quin etiā de his auib; dicit q; græcis nauibus
lætæ occurrant Romam uenientibus: latinas uehe-
menter fugiant memores originis suæ: & q; Diome-
des ab illyriis interemptus est, & Portēta sequuntur:
re uera enim portentū est homines in aues esse con-
uersos, & Et socii amissi: legunt nonnulli & admissis
pennis: Sed melius est amissi, & Lachrymosiss, dolē-
tes uel suam mutationem uel regis interitū: Nāq;

Coniugis infandæ prima intra limina dextra
Oppetit: deuicta Asia subsedit Adulter.
Inuidisse Deos: patriis ut redditus oris
Coniugiū opratū: & pulchrā Calydonā uiderē.
Nunc etiam horribili uisu portenta sequunt:
Et Socii amissi petierunt Aethera pinnis:
Fluminibusq; uagantur aues: heu dira meorū
Supplicia: & scopulos lachrymosis uocib; im
Hæc adeo ex illo mihi iā speranda fuerūt (plēt.
Tempore: cum ferro cælestia corpora demens
Appetit: & Veneris uiolauī uulnere dextram:
Ne uero: ne me ad tales impellite pugnas:
Nec mihi cum Teucris ullū post eruta bellū
Pergama: nec ueterū memini: lætor ue malorū:
Munera: quæ patriis ad me portastis ab oris
Vertite ad Aenēā: stetimus tela aspera contra:
Contulimusq; manus: experto credite quātus
In clypeū assurgat: quo turbie torqueat hastā.

hoc tangit latenter, & Speranda: pro timenda: ut Hunc ego si potui tantum sperare dolorem, & Cælestia corpo-
ra: Martis & Veneris: quæ numina uulnerauit in bello troiano, & Veneris uiolauī uulnere dextram: artificio/
se agit: nā sciens ea quæ dicunt in fine hæere animis: suos casus ultimos memorat, perire etiam Venerem a se
uulneratam tantum dicit: suppressens Martis nomen: quod ei poterat esse gloriosius: ut uideat omnia quæ
perulit odio Veneris pertulisse: contra cuius filiū nunc uocatur ad pugna: ut negans etiā nunc paria formida-
re uideat: Dextram autē secundum Homez qui ait ἐπι κερπῶ, & Tales impellite pugnas: quarum est pericu-
losa uictoria, & Nec mihi cū teucris ullum post eruta bellum est pergama: ne ei obiiciatur illa coniuratio: quā
apud Aulidem græci inierunt: dicit in troiæ excidio sacramētum coniurationis esse completum, Nāq; in tro-
ianos coniurauerant græci, huc enim spectat quod dicit Nullum se cum troiāis habere bellum post dirutam
troiam, & Nec ueterum memini lætor ue malorū: nec meminisse uolo uictoriarum mearum: quarum nullus
obliuisci consueuit: nec lætor troianorum malorū pro troianis malis quæ nobis bellantibus ptulerunt, non nō
potest de suis malis dicere: quū & mala sua nullus obliuiscatur: & ea ipse paulo ante memorauerit, Lætor autē
malorum figura græca est: sic Horatius: Agrestium regnauit populorum pro agrestibus populis, & Munera
quæ patriis ad me portastis ab oris: hinc iam suasio est & consilium: nam finita est auxiliorū negatio, unde &
paulo post Venulus ita diuidit dicēs: Et responsa simul quæ sint rex optime regis Audisti: & magno quæ sit
sententia bello: scilicet audisti & quemadmodum negauerit auxilia: & quod dederit nobis de pace consiliū,
& Stetimus tela aspera contra: contulimusq; manus: sensus est & comminus & e lōginguo inter nos bella tra-
ctauimus, & Quantus in clypeum assurgat: aut quantus est quoties in hostem pergens erigit scutum: aut pu-
gnandi executus est genus, Qui enim scripserunt de arte militari dicunt summum esse genus dimicādi quo-
ties calcato umbone aduersari se in hostilem clypeum erigit miles: & ita contra stantis uulnerat terga.

CDONA. Munera q; patriis: q; auxiliū nō dat: dat cōsiliū, & Hic pietate prior: ut facile sit impetrare pacem,
CCHRI. Nunc etiam horribili: Et socii amissi petierunt æthera pennis, Aristo, in libro de mirabilium au-
ditu ait: Diomedem ab Aenæa occisum: & loca in quibus imperauerat occupata. Interfecto illi honores diui-
ni in insula ab eo Diomedea appellata: & templum constitutū est: eius autem socii in aues cōuersi insulam illā
incolunt: Diomedæq; a latinis a græcis erodii uocantur, Græcis illic ad nauigantibus lætæ applaudunt, cæ-
teros omnes infestant, Sunt qui dicant hoc iccirco ita factum esse quod magna celeritate nauigantes pyriticā
exercebant: & solis græcis parcebant, Theoduntius ait: illas singulis annis aquam rostris in templum illud in-
ferre: & sic lustrare: Solinus uero scribit: has aues nusq; alibi nisi in insula Diomedea apparere: quæ e regione
Campaniæ est, Formam autem iis eandem: quæ fulcis esse colorem candidum: igneos oculos: rostra denta-
ta: ac grægatim uolitare duobus ducibus: altero qui a fronte agmen ducat: altero qui a tergo urgeat.

CSER. Si duo praeterea: hoc est alios duos. Dardanus: pro dardanius populus: & posuit principale p de riuatuo: sic Homerus τὸν Δαρδανὸν ἀπὸ Δάρδανος ἀν ἡρ. Cessatū est: tardatū est: quia nō habet quos imputer troianis triumphos: uult ei excidii tarditatem pro uictoria cedere. Vestigia rettulit: retroacta est & repulsa. Hic pietate prior: ideo Aeneam plus laudat q̄ latinis petituris est: utile: ut eū credāt se posse facilius exorare. Prior: p̄stantior: melior. Qua dat: qua potest: quacūq; ratione permittit: sic supra Si q̄ fata sināt. Per ora turbata: p̄ ora turbatoꝝ. Clauso gurgite: saxoꝝ obiectioe p̄cluso. Praefatus diuos: more antiquo: nā maiores nullā orationē nisi inuocatis numinibus incohabāt: sicut sunt oēs orationes Catonis & Gracchi. Nā generale caput in oībus legimus: unde Cicero irrisione ait: si qd ex uetere aliq̄ oratiōe: Ioue ego optimū maximū: & demosthenes i orōne p̄tra aeschinē. πρὸ τοῦ μὲν ὁ ἀνδρὲς ἀθηνῶν οἱ τοῖς θεοῖς εὐχομαι πᾶσι καὶ πᾶσιν.

Ante equidē summa de re statuisse latini: latenter arguit Turnū: q̄ sibi nō obtēperauit: ut foedus fieret in septimo ubi dixit: Te turne nefas te triste manebit Supplicū: Nā mō hoc tēpus reuoluit: uellē autē statuisse sic dixit: ut uellē fecisset: & ē cōpēdiōsa locutio quū querimur non esse factū qd̄ fieri debuit. Bellū importunū: cōcepit grauē iracūdiā: & sic in hac uerba prupit. Importunū autē qd̄ caret portu, quiete ubi nullus portus est: sicut cōtra opportunū: cui cōmoditas & occasio obuēnit ut portus: nā hoc quodāmodo dicit in naufragiū fert ista cōtentio: q̄ supra auduerat periculū esse sup̄are troianos. Cū gente deoꝝ: quia diis originē ducunt. Inuictisq;: atq; supra legimus: Bis capti phryges: sed uictos iō dicit: q̄ sequit̄ Nec uicti possunt absistere: possunt at̄ absistere mire ait: ac si diceret etiā si uellent eos discedere a bellis natura non patit̄. Accitis: euocatis: adiunctis. Spes sibi quisq;: subaudis fit: unusquisq; in seipso tantum sp̄e habeat. Sed haec quā angusta uidetis: caetera absolute dixit. exercitum: auxilia uires impii q̄ sic uidetis afflicta: qd̄ restat nisi ut pacē petāus.

DONA. Importunū: qd̄ defensoris nō hēt portū: & quod periculus nō inuenit rationis suffragiū. Cū gente deoꝝ: causa q̄re importunū sit. Quae n. pōt̄ iueniri defensio. Nec uicti possunt absistere ferro: q̄ potuisset dici tā diū durabimus: ut succumbā.

CHRI. Praeterea: eas in cauernulis a se effulsis nificare duplici relicto aditu uno ab oriēte: quo egrediant̄: altero ab occidēte quo regrediant̄. Graecis ueluti cū ciuibus applaudere: reliquis inimicari. Quotidie ædē celebrant alis madidis quibus excussis aqua illam lustrant. Refert Strabo in uenetis Diomedis diuinis statuū honores: & cādidū equū illi immolāt. In fine autē sexti libri: & multa alia refert de hoc Heroe: & duas ēē isulas in mari p̄pinquo Luceria Diomedes appellatas quae altera habiteat: Altera sit deserta i q̄ Diomedem quidam disparuisse aiunt: comitesq; in aues esse conuersos. Quae hodie quoq; mansuecant: & humanam quodāmodo uitam agere: & erga benignos mansuetudine uti a malignis: & sceleratis refugere. Fluminibus: q̄ aquaticae sunt aues. Stetimus tela aspera: Laudat Aeneam ut deterreat latinos a bello. Hic pietate prior: dat sp̄e posse placari quis bello fit lacessitus. Qua dat: Quasi dicat: uel etiā iniquis conditionibus si aliter nō dant̄. Praefatus diuos: nā religiosum oportet esse bonum principē: Est autem hoc uetustissimum Platonis pythagoraq; institutum: & a romāis priscis obseruatum: ut nihil acuratius inciperent: quin prius deos precarent̄. Oratio autem est in genere deliberatiua. Dolet autem consultationem quae bellum praecedere debuit inferum tempus esse dilatam. Ex qua re praemit aduersarios: qui incōsulte rem sunt aggressi. Ex quo nō mirum est si male successerit captat ergo beniuolentiam ab aduersariis. Bellum importunum: ostendit impossibilitatē uictoriae cum aduersus deos bellum sumat̄: & aduersus uiros inuictos: cum in re decernēda semper q̄renda sit facilitas: aut saltē possibilitas. Cum autē duo: ut diximus sint genera dicēdi unum ardēs erectū: & infensum: quale Turno & Dranci accomodat: quoniā ingentis uiroꝝ concitatissimis quadrat alteꝝ lene mite: & appensatum: hoc nunc latino accomodat: tum q̄ tale est ingeniū hominis: ut oīa mitiora cōcupiscat: tū quod pacem suafurus non asperioribus uerbis eos exacerbare debebat: sed mitioribus demulcere. Nec uicti possunt absistere ferro: q̄to ergo minus absistēt: cū euaserint uictores. Sp̄e si quā accitis aetolū habuistis in armis: Maximū argumentū: ut absistāt a bello quādo ipsi uicti sint: & alium de auxiliōꝝ spes omnis sublata sit.

Si duo praeterea tales Idæa tulisset
 Terra uiros: ultro Inachias uenisset ad urbes
 Dardanus: & uersis lugeret Græcia fatis:
 Quicquid apud duræ cessatū ē moenia Troia
 Hectoris: Aeneaq; manu: uictoria Graium
 Hæsit: & in decimum uestigia rettulit annum.
 Ambo animis: ambo insignes p̄stātibus armis:
 Hic pietate prior: coeant in foedera dextræ
 Quae datur: alit armis concurrāt arma cauetes:
 Et respōsa simul quae sint Rex Oprime Regū
 Audisti: & quae sit magno sententia bello.
 Vix ea Legati: uariisq; per ora cucurrit
 Ausonidum turbata fremor: ceu saxa morantē
 Quū rapidos amnes sit clauso gurgite mur-
 Viciaq; fremūt Ripæ crepitātib; ūdis. (mur:
 Ut primū placati animi: & trepida ora querūt:
 Praefatus Diuos: folio Rex infit ab alto.
 Ante equidem summa de re statuisse Latini
 Et uellem: & melius fuerat: non tempore tali
 Cogere concilium: cum muros obsidet hostis.
 Bellum importunum Ciues cū gente Deoꝝ:
 Inuictisq; uiris gerimus: quos nulla fatigant
 Prælia: nec uicti possunt absistere ferro.
 Spem: si quā accitis Aetolū habuistis in armis
 Poite: spes sibi q̄sq;: sed haec quā angusta uidetis:
 Caetera: qua rerum iaceant perculsa ruina:

ESER. Ante oculosq; interq; manus sūt oīa uestras: ac si diceret nō egēt narratiōe. **Inter māus:** πρὸ χειρῶν
 Nec quēq; incuso: excusatio hęc ostēdit obliquā eē ī Turnū orationē Latini. **Fuir:** exhausta: & consumpta est.
Toto certatū ē corpore regni: īperii oībus uiribus. **Dubīa mēti:** mēti: cogitāti. **Est antiquus ager thusco**
 mihi p̄ximus amni: hoc loco Donatus errauit dicēs Agrū quē Latinus dōare dispōit eē ī cāpania iuxta Vtēntē
 fluuiū cuius terras uicinas thusci aliquādo tenuerūt: ut idē dictū sit Thusco mihi p̄ximus amni: agit ēt hoc ar
 gumēto qd' illic ē locus q' hodieq; pinetū uocat: sed cōstat oīa loca eē cāpestria: nec p̄cedit illud quod dicit Cel

Ante oculos: interq; manus sunt oīa uestras.
 Nec quēq; incuso: potuit quæ plurima Virtus
 Esse: fuit: toto certatum est corpore Regni.
 Nunc adeo quæ sit dubiæ sententiā menti
 Expediam: & paucis (aīos adhibete) docebo.
 Est antiquus Ager thusco mihi p̄ximus amni:
 Longus in occasum fines super usq; sicanos
 Aurunci: rutuliq; serunt: & uomere doros
 Exercent colles: atq; horum asperrima pascūt.
 Hęc omnis regio: & celsi plaga pinea montis
 Cedat amicitia Teucrorum: & icederis æquas
 Dicamus leges: sociosq; in regna uocemus.
 Confidant: si tantus amor: & incœnia condant.
 Sin alios fines: aliamq; capeffere gentem
 Est animus: possuntq; solo decedere nostro:
 Bis denas Italo texamus robore Naues.
 Seu plures complere ualent: iacet oīs ad undā
 Materies: ipsi numerumq; modumq; carinis
 Præcipiant: nos æra: Manus: Naualia demus:
 Præterea qui dicta ferant: & fœdera firment
 Centum oratores prima de gente Latinos
 Ire placet: pacisq; manu prætere ramos
 Munera portantes: Aurisq; Eborisq; talenta.
 Et Sellam regni: Trabeamq; insignia nostri
 Consulite in mediū: & rebus succurrite fessis.
 Tum Drances idē infensus: quē gloria Turni

māoz: n̄p̄atorū īsigne fuit sella currulis & trabea. Nā diadema ut aliarū gētiū reges nō habebāt. Et sciēdū sellā
 curulē a curru dictā: qd' hi ea tānū utebant q' triūphali curru uecti fuissent. Sicut ēt palmata dī toga: q' mereban
 tur hi q' de hostibus palmā reportassent: cūq; a curru dicta sit: cuius priā syllaba p̄ducit: tñ curulis sedes tā pri
 mā corripit. Luc. Vacuæq; loco sedere curules. **In medium:** in cōmune: ut In medium quærebāt ipsaq; tellus.
CDONA. Centum oratores: hoc ab ænea didicisse uidetur.

CHRI. Est antiquus ager: ostēdit cōmoda: & sine multa iactura posse cōfici fœd' cū troiāis ī qbus uerbis
 iuēies semina argumētationū q' sint a facili ab hōesto ab utili: & necessario. Quæ oīa ī genere deliberatiuo cōsi
 derant. **Æq̄s:** in illis subiici uideamur. **Sina. si.** Dat aliq' spem forte illos habituros. **Iacet omnis:** Ergo si
 ne n̄fo dispēdio fiet æra: ut clauis & similia. Quibus atiq' potius æneis q' ferreis utebant: qm̄ æs aduersus rubi
 ginē diutius q' ferrū durat. licet. n̄ antiquoz ædificioz ruinis illos æneos nō ferreos dephēdere. Māus artifices
 q' māibus opant. **Naualia:** locū dicit fabricandū ī quo sub tecto cōmode naues edificare possint illa. n̄ naualia
 dicunt: neq; s̄ trabes itelligēdæ. Nā eas demōstrauit cū dixit: iacet oīs ad undā materies. Naualia at dicunt edi
 ficia itra q' naues ædificam' sic supra alii naualibus ite. **Cētū.** ut reddat par pari. Nā & ip̄e Aeneas totidē ad
 pacē petēdā miserat. Ergo elegit cētū ne nūero: & uirtute ciuiū Latini cederē uiderent: Neue ēt m̄ioris Aeneā fa
 cere uideret: q' ille se fecisset. **Auris.** Ex quo appet talētū de quo ī superiorib' dixius nō eē nūmū sed pōd' : nā
 pecuniā ex ebor' cudi nō ē reptū. **In mediū:** ī cōmune: nā illa demū optia ē p̄solatio: ī q' rēotis omnib' ai p̄turba
 tiōib' nō ad nostrā libidinē: sed ad publicā utilitatē oīa referim': itaq; f̄cte p̄sulebat: Attili' cū cōmurationē ca
 priuoz dissuadebat. **Tū. d.** describit naturā factiois: q' potius cōtra aduersarioz utilitatē: & gloriā fertur: q' ad
 publicā utilitatē consilia dirigit: & tamen oportet ipsum publicū cōmodum p̄ferre si sibi fidem tribui uult.

CSER. Obliqua inuidia: hoc est quæ nō ex aperto impugnabat Turnum: sed cum reipub. simulata defensione lacerabat. ¶ Largus opum: abundans opibus: diues: non qui multa donaret. ¶ Non futilis auctor: nō inanis: Nā futilis quoddā est uas lato ore: fundo angusto: quo utebantur in sacris Vestæ: quia aqua ad sacra hausta in terra nō ponitur: quod si fiet piaculū est. Vnde & excogitatum uas est quod stare nō posset: sed positū statim effunderetur. Inde & homo cōmissa nō retinens futilis dicit: cōtra nō futilis bonus in consiliis non inanis. ¶ Seditione potens: præpotens in mouendam nō in cōprimendā seditionem. ¶ Incertū de patre ferebat: nō ignobile: sed penitus ingnoratum. ¶ Onerat dictis: hoc sermone ostēdit eū eē exhortatione grauatū Latini. ¶ Rem nulli obscurā: callide & oratoricæ agit in omnibus: & adulatorie respōdet dictis Latini, supra, nulle dixerat Ante oculos iteq; manus sunt oīa uestras: Sane qua si p̄ditū oratorē exprimit: quia supra de eo dixit: Et lingua melior. ¶ O bone rex: bene addidit bone: & auxit epithetō dignitatē. Rex, n. mediū est. Nā & bonus esse & pessimus potest. ¶ Mussant: mō uerent signifi- cat: alias dubitat. Vnde Mussat rex ipse. Latini Quos generos uocet. Interdū susurrat: ut de apibus dicit: & pprie mussare obmurmurare: & muto esse uicinū. ¶ Flatusq; remittat: aut ponat superbiā: aut nostros flatus remittat. i. nobis respirare cōcedat. ¶ Cuius ob auspiciū: inuidiose Turni auspiciis ip̄tat: qđ tantus perit exercitus: ac si diceret si malis tuis omnibus nō egrederent: possent forsītā supare uirtute. Sane sciēdū hūc exprimere q̄cquid uerecūde celauit Latinus. ¶ Mores sinistros: cōtrarios: q̄a in principio Latino obtēperare noluit. ¶ Lumina ducū: i. p̄ceres: ut O lux dardaniæ. ¶ Cōsedisse urbē: in luctū esse demersam. ¶ Fugæ fidēs: illud respicit: qđ bella deseruit lunone faciēte: fugæ at figurate dixit pro fuga fidēs. ¶ Et cælū territat armis: dictū qđ Virgiliū grauitati nō congruit: sed perite hæc Drāci data sunt uerba: qui tumida uti oratione inducit. Vnde ei paulo post Turnus dicit: Quæ tuto tibi magna uolāt. Itē. p̄inde tona eloquio: item uentosa ī lingua. ¶ Deinde diximus Drācē librare se ad orationē Latini. Vnde nūc dicit Cælū territat armis: q̄a audierat bellū importunū Cines cū gēte deorū. ¶ Mitti dardāidis dicit: iubes: mitti autam: ebur: & sellā: & cætera: dicit de nauibus uel agro. ¶ Egregio genere dignisq; hymenæis: ergo Turnus uidet indignus. ¶ Aeterno fœdere iūgas: natā: i. cōiunctiōe: nā munera cōtemni poterāt: ī aeternū pacis fœdera firmabuntur generis cōiunctiōe. hoc autē dicto latenter etiā Latini pudorē exonerat: qui Turno etiam suam promiserat filiā: dicens causam rei publicæ præpōderare debere: & propter pacē ciuū Turno Aeneā esse præferendū.

CHRIS. Obliqua: recta: inuidiam dicere possumus cū aperte illam profiteamur: nam recta uia p̄cedimus. Ergo obliqua erit quæ occultatur: & ex insidiis uenit. ¶ Largus opum: oportet enim qui multorū studia in populo sibi acquirere uolunt multa uti largitione qua plurimos ciues corrūpant. Differt autē ut apparet apud Cicero, præsertim in libro de officiis largitio a liberalitate: liberalitas enim dat: & cui debet: & quātū: & quādo: & cuius causa debet itaq; est uirtus: largitio uero dando plura q̄ oporteat: & quibus non oporteat nō ad beneficentiam: sed ad corruptelā rēdit. ¶ Melior: potētior quæ res plurimū in factionibus ualet. ¶ Frigida: imbecillis. Nā uis a neruis est. Illi at summo calore fouetur. ¶ Nō futilis: siptote est: id est uehēmēs: & potēs. ¶ Auctore: Cuius gratia reliqui ad aliquid agendū moueantur auctores dicuntur. ¶ Onerat: obruit: deprimit inuidiosum odiorumq; facit. Aggerat iras accumulāt: Quia plura pluraq; addit: quibus ire cōtra Turnū crescant. ¶ Rē nulli obscuram: quasi dicat: consultas de ea re quæ nullam apud animos ciuū dubitationē habeat unde captat beniuolentiam ab ipsa re. ¶ Det libertatē: onerat inuidia aduersarium: & inde beniuolentiam captat. Ostendit quæ iccirco ciues non dare clara responsa: quia de re dubitent: quam omnes iustam fatentur: sed quia hominem potentem ac factiosum offendere uereātur. Det ergo libertatem: quasi dicat: liberet nos hac seruitute qua nos tāquā tyrannus premit. ¶ Flatus: fastum ac superbum: unde superbos inflatos: & tumentes appellamus. ¶ Auspicium infaustum: id est imperium nobis perniciosum & infelix: uel dixit infaustum qui malis auspiciis bellū gesserit. ¶ Moresq; sinistros: Quos malignitate ingenii contraxit. Quæ res sibi uitio imputari potest: magis q̄ infaustum auspicium. ¶ Dicam equidem: & a persona sua captat beniuolentiā cum demonstrat non impediri periculo mortis: quin proferat quæ utilia reipub. sint: & a persona Turni cum trahat ipsum in odium: & inuidiam dum illius uitam tyrannicam demonstrat. ¶ Lumina: principes intelligit: & totam urbem quasi ipsum uulgus. ¶ Fuge fidens: Crudele est quod tentet bella impia: & tamen posset aliquid animorum habere crudelitas: Quare ut meticulosum potius q̄ animosum esse ostendat hoc addit. Cælum territat: ex hyperbole inuidiam auget. Vnum non solum confirmat quæ dicta fuerant a Latino: sed addit unum Turnum esse nitendum.

Obliqua inuidia: stimulisq; agitabat amaris
Largus opū: & lingua melior: sed frigida bello
Dextera. consiliis habitus non futilis auctor:
Seditiōe potens: genus huic materna superbū
Nobilitas dabat: incertum de patre ferebat:
Surgit: & his onerat dictis atq; aggerat iras.
Rem nulli obscuram: nostræ nec uocis egentē
Consulis o Bone Rex: cuncti se scire fatentur
Quid fortūa ferat populi: sed dicere mussant:
Det libertatem fandi: flatusq; remittat:
Cuius ob auspiciū infaustū: moresq; sinistros
(Dicā eqdē: licet arma mihi: mortēq; minet)
Lumina tot cecidisse ducum: totamq; uidem?
Consedisse urbem luctu: dum Troia tentat
Castra fugæ fidens: & Cælum territat armis.
Vnum etiam donis istis: quæ plurima mitti
Dardāidis: dicitq; iubes: unum optime regum
Adicias: nec te ullius uiolentia uincat: (nāis
Qui Natā egregio Genero: dignisq; Hymenæis
Des pater: & pacē hanc aeterno fœdere iungas.

TERROR. Terror: terror proprie est qui alius infertur: ut si dicas ille habet terrorem: id est timendus est. Vnde & terribilis dicitur. Metus autem est quem habent timentes: sed nunc usurpatiuè terrorem pro metu posuit. Namque hoc dicit quod si tantum Turnum timemus. Veniamque oremus ab ipso cedat: Asper hic distinguit. Quid miseros toties in aperta pericula ciues proiicis: quasi uiles: & abiiciendos: & ingenti pondere uniuersa uerba sunt posita. Latio: non uni ciuati. Caput principium rei caput est: & est antiquum. Ter. Nam si hic mali est quicquid illi huic rei est caput. Nulla salus bello: plus est quam si spes diceret. Pacem te poscimus omnes: te poscimus qui so-

Quod si tantus habet mentes & pectora terror:
Ipsam optestemur: ueniamque oremus ab ipso
Cedat ius proprium Regi: Patriaque remittat.
Quid miseros toties in aperta pericula ciues
Proiicis: Latio caput: horum & causa malorum:
Nulla salus bello: pacem te poscimus omnes
Turne: simul pacis solum inuolabile pignus.
Primus ego inuisum: quem tu tibi fingis & esse:
Nil moror: en supplex uenio: miserere tuorum:
Pone animos: & pulsus abis: sat funera fusi
Vidimus: ingentes: & desolauimus agros:
Aut si fama mouet: si tantum pectore robur
Concipis: & si adeo dotalis Regia cordi est:
Aude: atque aduersum fides ser pectus in hostem.
Scilicet ut Turno contingat Regia coniux.
Nos animae uiles inhumata: infletaque turba
Sternamur campis: etiam tu si qua tibi uis est:
Si patrii quid Martis habes: illum aspice contra
Qui uocat.

Talibus exarsit dictis uolentia Turni:
Dat gemitum: rumpitque has imos pectore uoces.
Larga quidem semper Drance tibi copia fandi:
Tum cum bella manus poscunt: patribusque uocatis
Primus ades: sed non replenda est Curia uerbis:
Quae tuto tibi magna uolat: dum distinet hostem.
Agger murorum: nec inundat sanguine fossae.
Proinde tona eloquio solitum tibi: meque timoris
Argue tu Drance: tot quando stragis aceros
Teucroque tua dextra dedit: passimque Trophæis

amplectendos ut rem uilem abiicis. In aperta: manifesta quod non fortis est sed temerarius. Supplex: magna nocendi calliditas qua inimicum summa inuidia oneret. Aios seruente quadam consideratione. Desolauimus agros: nam de solo certebat quod factum est desertum. Scilicet ut Turno: necessario posita est in fine exclamatio: ut demonstraret causam priuatae ipsius Turni non esse admiscendum publicum periculum. Violentia Turni: ante ardens magis exarsit. Ostendit autem Drancem uti praepostera eloquentia cum tempore manibus & non uerbis sit utendum.

CHRISTIANUS. Quod si tantus habet: Complexio est color rhetoricus: Aut contempto Turno firmemus foedus: aut si quod turpe est ipsum timemus oremus ab eo quod nostrum est: scilicet ut concedat latino uti iure suo & patriae cuius ipse est rex. Nec dicuntur haec sine summa Turni inuidia: nam contra publicam utilitatem iniustum agere sceleratum est. sceleratus tamen dum id agit eripiens ius suum iustissimo regi. Sunt autem haec omnia augmenta ad inuidiam: Primum quod rogamus te tanquam regem quem alii parere oportebat: deinde quod oramus rem quam tua sponte praestare debebas: scilicet ut desinas a bello: in quo nulla sit salus: ut omnes poscimus: id est de iure petimus: ergo rem nobis debitam: & omnes poscimus & poscimus a te cui aequius est nos imperare quam obtemperare: nec solum poscimus sed supplicamus & supplicamus pacem quae ab omnibus appetenda est: & supplicamus non externis: sed tuis & iis qui ad id calamitatis deueniunt ut sint sane commiseratione digni. Pone animos: id est elationem animi quam nemo sapiens retinet. Qui enim recte sapit: ratione ducitur non furo-

re rapitur: sed maius etiam in te peccatum est. Nam cum reliqui etiam furentes soleant: si uincuntur timore animi deponere tu non deponis. Aut si fama mouet snia est: si tu non uis minuere gloriam tuam in rebus bellicis: & tantum tibi tribuis ne obicias nos hostibus tanquam uiles aias: sed ipse cum tibi & non nobis petas coniugium in hostem prodii: praesertim cum te uocet: quasi concludat quod & in humani & eius qui nihil alios faciat sit obicere hostibus alios: pro sua aut gloria aut uoluptate & simul et meticulosi. Exarsit uiolentia: Facile enim qui natura sua uiolentus est & uiribus omnia arrogat armis dictis acceditur: & prius intra se uehementer commouet. Dat gemitum: nam nulla res in maiorem dolore impellere potest uirum praestanti animo quam si meticulosus habeat. Rupit: subito & cum furore emittit. Imo pectore: ab intimo corde quod totum ira accensum esset. Larga: principium abruptum ut conuenit furenti: & quoniam obiecta erant diluenda. Prius quod ostendit potuisse illum copia uerborum auribus audire obstrepente persuaderi falsa: deinde cum maxime argueret ab eo timiditatis illum in primis consutat. Nam artis est cum auditores ab aduersariis nostris persuasi iam esse uideant ab eo argumeto incipere. Quod omnium ualidissimum fuisse uideat. Primum ergo ostendit illam allucinationem uerborum auditoris fallere potuisse: deinde consutat quod magis premebat. Postremo uirtutem quam in se obiecerat in illum retorquet quod quidam ironice Aristotelem. Ipsumque ad piculum faciendum iurat: concludit deique quicquid in illo iurium est: id totum esse in uerbis & in fuga.

SER. Insignis: capos nobilitas: clarificas: Nam uerbum est insignis: & dicit exauertori eius debere sententiam: quod de bello iudicat uirtutis ignarus. Istis: ΔΕΙΝ ΤΙΝΟΣ. Pulsus ego: quia ille dixerat: Pone animos & pulsus abi: & agit coniectura: nam hoc uult intelligi non posse dici merito pulsum eum qui: sequendo bella deseruit aperte: autem hoc dicit Potest merito credi quod pulsus sit is cuius tot extant trophaea: Cum stirpe: occiso. Palate interit eius cuncta posteritas. Bitias: subaudi ingens a consequentibus. Mille: finitus numerus pro infinito. Aggere septus: ut uestris o ciues undique septus Aggeribus. Nulla salus bello: capiti cane talia demens dardanio: Quoties argumetum non possumus soluere: aut contraria obiectione: aut risu: aut maledicto: ut in hoc loco aduersario respondemus. Cane: pro diuina. Proinde: itaque: & est ordo: Nulla salus: bello: proinde omnia magno Ne cessa turbare metu. Caetera per parentheses dicta sunt. Extolles uires gentis uictae contra premere arma latini: haec est uirtus eloquentiae: arma autem Latini inuidiose dicit: ut Drancem Latino reddat inuisum. Nam debuit mea dicere. Myrmidonum proceres: graecorum principes. Dicit autem Patroclum & Achillem: nam licet ipsi alii de fuerint: tamen myrmidonibus imperarunt hoc autem ponit iter impossibilia: & utique graeco puerbio ανω προταυου προουσι πηγα, sic Horatius: Et ante padus matina lauerit cacumina: & sic est modo dictum: ut in quarto Nunc lyciae sortes: nunc & Ioue missus ab ipso. Retro fugit aufidus undas: apuliae fluuius cadens in adriaticum pelagus. Vel cum se pauidum contra mea iurgia fingit: contra illud quod ait Det libertatem fandi: flatusque remittat. Nam hoc dicit timorem suum naturale inuidiose in eam causam retorquet: ut meae praesentiae non illius naturae quod timet esse uideat: hoc est, n. quod plinius iterat dices Et formidine crimen acerbatur. Artificis scelus: nam sceleratum est simulare formidinem. Habitet tecum & sit, in isto: pessima & uilis anima habitet tecum in membris congruis: Nam tale uile & pessimum accipimus: quam nefas est pira ea dextera: quam tantum uiros fortes consuevit occidere. Consulta reuertor: Consultor est qui consulit. Consultus qui consulitur. Consultum uero res ipsa de qua consultum. DONA. Iliaco tumidum tybrim sanguine: Magna popa effert sua facta: nunc ex turbulenta oratione ad mentem redit. Magne pater: occulta ironia est: quasi dicat: quomodo magnae patris qui non recte consulis filiae tuae. CHR. I. Pulsus: ergo in ea re persistit quam summo prebar poterat: atque omnia extollit nam cum iteremisset palate: ex cuius morte cum unico prius esset & post ultio senio iam flaceret optio iure poterat affirmare se domum Euandri funditus sustulisse haec, ratione & deprimeri multa & extolles quis non recedat a uero possumus. Haud ita me: Singula quae maiora a se facta exornat atque applicat. Nulla salus: postquam consutauerat id quod erat omnium maximum fortitudinem troianorum non esse qualem dicebat draces ostendit multis exemplis iuuenis aut in his duabus orationibus copiosissimum exemplo quo unam quaeque res in utraque parte disputare cum uehementia possumus. Postremo ut in deiectione dracem trahat: & demonstrat falsa illum retulisse cum dixerit quod sibi mortem minaret. Turnus affirmat illum hoc esse mentium ut inuidiam sibi concitaret. Se autem pudere sita meticulosum interimat Nunc ad te: Consutauerat dicta aduersarii ut egressus aures sibi praestaret latinus: nunc ad sententiam dicendam accedit: & primo demonstrat non esse actum de latinis: ut dixit drances.

Insignis agros: possit quid uiuua Virtus:

Experiare licet: nec longe scilicet hostes

Quaerendi nobis: circumstant undique muros:

Imus in aduersos: quid cessas: an tibi Mauors

Ventosa in lingua: pedibusque fugacibus istis

Semper erit:

Pulsus ego: aut quae merito Foedissime pulsus

Arguet: iliaco tumidum qui crescere Tybrim

Sanguine: & Euandri totam cum stirpe uidebit

Procubuisse domum: atque exutos arcadas armis:

Haud ita me experti Bitias & Pandarus inges:

Et quos mille die uictor sub Tartara misi

Inclusus muris: hostilique aggere septus.

Nulla salus bello: capiti cane talia demens

Dardanio: rebusque tuis: proinde omnia magno

Ne cessa turbare metu: atque extollere uires

Gentis bis uictae: & contra premere arma Latini

Nunc & myrmidonum proceres phrygia arma tre

Nunc & Tydeides: & Iarissae & achilles: (miscuit:

Amnis & adriacas retro fugit Aufidus undas.

Vel cum se pauidum contra mea iurgia fingit:

Artificis scelus: & formidine crimen acerbatur:

Nunc animam tale dextra hac (absiste moueri)

Amittes: habitet tecum: & sit pectore in isto.

Nunc ad te: & tua magne Patris consulta reuertor.

CSER. Si nullam nostris spē ponis in armis: insinuatione utitur: id est callido & subtili aditu ad persuadendum. Vult enim dicere melius esse interire: quā pacem rogare: quod quia aperte non audeat: latenter & paulatim ad hoc serpit. Namque inter principium & insinuationem hoc interest: quod principium est aperta rei narratio: Insinuatio (ut diximus) est callida & subtilis oratio. In armis: aut meis aut latinorum generaliter omnium. Si tam deserti sumus: propter Diomedem qui solus negavit auxilia. Neque habet fortuna regressum: omnia quæ sibi possunt obiici ponit: sed cum solutionibus suis: nam & fortuna non est immutabilis: & qui semel

Si nullam nostris ultra spem ponis in armis:
 Si tam deserti sumus: & semel agmine uerso
 Funditus occidimus: neque hēt Fortūa regressū:
 Oremus pacem: & dextras tendamus iermes.
 Quāq̄ o si solitæ quicq̄ Virtutis adesset:
 Ille mihi ante alios: fortunatusq; laborum
 Egregiusq; animi: qui ne quid tale uideret (dit:
 Procubuit: moriēs & humū semul ore: momor-
 Sin & opes nobis: & adhuc intacta iuuentus.
 Auxilioq; urbes Italæ: Populiq; supersunt:
 Sin & Troianis cum multo Gloria uenit
 Sanguine: sunt illis sua funera: parq; p̄ omneis
 Tempestas: cur indecores in limine primo
 Deficim⁹: cur añ tubā tremor occupat artus:
 Multa dies: uariūsq; labor mutabilis æui
 Rettulit in melius: multos alterna reuisens
 Lufit: & in solido rursus Fortuna locauit.
 Non erit auxilio nobis Aetolus: & Arpi.
 At Mesapus erit: felixq; Tolumnius: & quos
 Tot populi misere Duces: nec parua sequet
 Gloria delectos Latio: & Laurentibus agris.
 Est & uolscorum egregia de gente Camilla
 Agmen agens equitū: & florētis ære cateruas.

pellitur iterum potest reuerti: & auxiliis nō sunt penitus destituti: & in ipsorum exercitu est adhuc plurimum spei: est autem syllogismus. Quāq̄ o si solitæ quicq̄ uirtutis adesset: non se inertia arguit: sed quæritur de uirtute omīssa p̄ negligentiam. O autem dolētis est exclamatio: & intelligimus immortam esse illic eius orationem: nam exarsit dolore: quā aperte non potuit dicere moriendum potius esse quā hostes rogandos: quod tamen dixit conferens se ad alias personas: & laudans eos quibus contigit perire ne ista conspicerent. Ante alios: melior omnibus præferendus. Fortunatusq; laborū: sicut lætor bonorum: & est græcum εὐτυχεῖς τῶν πονῶν. Tale uideret: te laudare: uel hostes rogare: uel quod latenter insinuat tradi alteri sibi ante desponsatam. Semel ore momordit: cito cōfestim: quā tota mortis celeritate consumptus est. Vulnerati autem solēt uel terram uel arma mordere: ne dolorem eorū indicet gemitus. Lucius de Pompeio: Timuit ne quas effundere uoces Vellet: & æternam fletu corrumpere famā: & ē Homerus hemistichion: οὐδ' ἔλαλε σιωπῶν γάρον. Vrbes italæ: quia Diomedes pergrinus: fuerat: nam hoc dicit habemus robur italū non græcum militem inertem & dissolutum. Supersunt: superabundant: adsunt ultra quā bella deposcunt. Sin & troianis: mire agit post confirmatas partes suas troianorū uires imminuens: quid enim proderat dixisse quod superēt latinis auxilia: si etiā troianorum integræ uires esse probarētur? Cum multo gloria uenit sanguine: ac si diceret nō est iudicanda uictoria: quæ per immensa detrimenta contigit: & hoc ē: unde laudat Salustius duces qui uictoriam incruentato exercitu reportarunt. Sunt illis sua fu-

nera: id est troianis: legitur & illi: & aut Aenææ intelligimus: aut aduerbium loci est pro illic: ut in secundo Patet isti Ianua leto: pro istic. Parq; per omnes tempestas: alibi Quanta per idæos sæuis emissā mycenis Tempestas ierit campos. Inde cores: decor decoris facit: sicut auctor auctoris: decus decoris: sicut pecus pecoris: simili- militer facit in compositione indecor indecoris: ergo in neutro co breuis: in masculino producitur: unde appareret systolen fecisse Virgilium: nam indecores nominatiuus est pluralis a masculino ab eo quod est indecor: nam nō potest hic indecus facere: neutrum enim in us terminatum masculinum ex se nō facit: aut certe dicamus indecores declinationem esse: cuius nominatiuus singularis non inuenitur. In limine primo: quasi in ipso initio & aditu infelicitatis: & ad illud respexit quod supra dixerat: Semel agmine uerso Funditus occidimus. Multa dies: illi rei uehementer incumbit: quam dixerat Nec habet fortuna regressum dicens fortunam tam labores quā felicitatem pro temporum qualitate mutare. Dies: tempus. Lufit: deceptit: ut Quid natum toties crudelis tu quoq; falsis Ludis imaginibus? Et in solido rursus fortuna locauit: subaudi & multos: & est sensus: In solidum reuocauit oppressos & paulo ante derelictos: lufit uero & deceptit felices. Nō erit auxilio nobis aetolus & arpi: redit ad rem: quia occurrebat: sed negantur auxilia. Aetolum autem dicendo eius uires ex græciæ commemoratione debilitat. At mesapus erit felixq; tolumnius: bene dūo iunxit: quæ quæritur in bello fortitudinem & felicitatem: nam de Mesapo iam legimus: Quem neq; fas igni cuiq; nec sternere ferro. Vtrumq; autem contra Diomedem dicit: quem dicendo græcum inertem significat: infelicitatem uero eius supradicta legatorum uerba testantur. Nec parua sequetur gloria: liptotes figura: minus enim dixit quā uoluit: nā hoc significat latia pubes celerrime uictoriā adipiscet: quā uix græci post decēniū sint adepti. Est & uolscorū egregia de gente camilla: ut in septimo segregatā eā a uirorū multitudine effecit: & quā a sexu nō potest: laudat ex gente.

DONA. Ille mihi ante: Multi de Mezentio intelligunt. Procubuit moriens: quasi intelligat nō uictum sed sua uoluntate cecidisse.

CHRI. Nostris: quasi dicat: quæ tu inuidiosissima esse se penumero expertus es: & dissimulanter ne illū offendat arguit meticulositatem. Oremus pacem: permissio est neque hoc ante pertulit quā demonstrauit non esse

Aeneidos

orandum: & ostendat quanta ignominia futura sit: in hoc affirmat foelices eos qui ante occubuerunt quoniam hoc non uidebunt. ¶ Sin & opes: ostendit q̄ non sit cedendum quia adhuc & opes & auxilia supersunt latinis: nec omnia perdiderunt: & id quod perdiderunt nō sua ignauia: sed aduersa fortuna quæ mutari in melius possit perdiderunt. Adiungit postremo nec troianos sine clade discessisse a pugna. ¶ Non erit auxilio: cū supersint uires & opes latinis: nec minus afflicta sit hostium exercitus quā ipsi non uideatur esse: desperandum. Et quia responsa uenerant a Diomede quibus negauerat se auxilio uenturum ostēdit: multos esse duces qui iam uenerunt. His ergo omnibus argumentationibus non modo confutat desperationem rerū: sed omnia facilia ostendit: & omnia ostendit & turpia & inutilia: cum qui consultat tutum & honestum semper proponere debeat.

¶ SER. Quod si me solum Teucris in certamina poscunt: quia audiuit illum aspice cōtra qui uocat: etiam utitur ductu: nam oblique promittit se singulari certamine dimicare uelle: quum nolit: similiter & in duodecimo ait dicens irrisorie Sedeāt spectetq; latini. ¶ Tantumq; bonis communibus obsto: & in tantum obsum commodis publicis: ut nisi solus dimicauero cōcidat uniuersa rep. ¶ Non adeo: nō multum: nam uerecunde dicit assuetā esse manibus suis uictoriā. ¶ Tāta pro spe: ut solus dicat seruasse rēpu. ¶ Ibo animis contra: ac si diceret defunt uires corporis. ¶ Vel magnum præstet achillem: & præsto illū si melior illo sum: & præsto illi dicimus. Cice, in cæsaribus tāto ille superiores gloria uicerat: quanto omnibus tu præstitisti. ¶ Vulcani manibus paria induat arma: bene addidit Paria: nam etiam Aeneas habuit arma uulcāia: licet possumus dicere q̄ hoc Turnus non ignoraret, non tamen hoc ualde idoneum comprobatur. ¶ Vobis animam hanc soceroq; latino: bene sibi & fauorem conciliat populi: & a soceri nominis præiudicio Latini implicat uolūtātē. ¶ Vili ueterum uirtute secundus: dicimus & secundus illi & secundus ab illo. ¶ Nec drances potius siue hæc est ira deorum Morte luat: siue hæc uirtus & gloria tollat: Sensus obscure quidem dictus: sed facilis: & q̄ de usu nunq̄ recedat: nam ita irati de inimico dicitur consueuimus abeat: nec bonis meis nec malis intersit rebus: nolo sit aut gloriæ meæ participes: aut in me inuidiam ex infelicitatis communione commoueat: sicut nunc de Drance dicit: siue hæc ira deorū morte luat si periturus sum nolo inuidiam sustinere: si Drances pariter forte moriatur: si uero me uirtus & gloria comitabit: nolo ignauus felicitatis alienæ sit participes: si dū meis pugnat auspiciis forte superarit. ¶ Castra æneas aciemq; mouebat: ducebat exercitum: ut Nos castra mouemus: Luca, brūdufium

decimis iubet hanc attingere castris: id est decima deductione. ¶ Fremit arma iuuentus: hoc est fremebant ad arma: arma militaris uox est. ¶ Mussant: modo queruntur. ¶ Dissensu uario: alii enim Turni dicta: & alii Drancis probant. ¶ Piscoso ue amne padusæ: padusa pars est Padis: nam Padus licet unus sit fluuius: habet tamen fluentia plurima: e quibus qui est padusa quibusdam locis facit paludem: quæ plena est cygnorum. ¶ Stagna loquacia: in quibus habitant cygni loquaces. Rauci aut̄ τῶν μέσων est: nam modo canoros significat: alias uocis pessimæ: Iuuenalis: Rauci theseide codri: sicut uenenum etiam de bono & de malo dicitur: ut odor bonus & malus uocatur.

¶ DONA. Deuoui: qualitas ista uerborum miserationem potius: q̄ pugnaturi audaciam demonstrat.

¶ CHRI. Quod si me solum: hoc restabat de iis quæ in illum contorserat drances. Ergo pollicetur aperte si æneas hoc uelit se solum omnem bellum molem subiturum: neq; se esse adeo imbellem ut de uictoria desperet: ut quemquam quis fortissimum recuset. Postremo si pereundum sit paratus est deuouere animam. ¶ Socero & latino: id est ad salutem soceri & latinorum. Proprie enim deuouere est aliquid morti exponere: unde dicebatur milites deuoti: qui pro salute imperatoris mortem subire parati essent. ¶ Magnum præstet Achillem: Exhibeat se talem qualis Achilles fuit. ¶ Nec drances: Concludit quod siue uincendus sit propter iram deorum: siue ex uirtute reportaturus gloriam non uult. Drancem hæc pericula subire. ¶ Illi: hæc inter se: dum consultat: æneas exercitum ad obsidionem ducit: quæ res cum ciuibus summū afferret terrorē data est occasio Turno cum esset opus factō & non consulto: ut missio senatu ad arma concurreret omnibus sequentibus. Est tamē hic sensus moralis: nam demonstrat poeta ex temeritate principum multa detrimenta rebus publicis prouenire. ¶ Ruit: cum impetu uenit: ut solet in huiusmodi rebus fieri. ¶ Animi turbati: Nā tanta res non uenit sine

Quod si me solū Teucris in certamina poscūt: Idq; placet: tātumq; bonis cōmunibus obsto: Non adeo has exosa manus Victoria fugit: Ut tanta quicq̄ pro spe tentare recusem.

Ibo animis contra: uel magnum p̄stet Achillē Factaq; Volcani manibus paria induat arma Ille licet: uobis animam hanc: soceroq; Latino Turnus ego haud ulli ueterum uirtute secūdus Deuoueo: solum Aeneas uocat: & uocet oro: Nec Drances potius: siue est hæc ira Deorum: Morte luat: siue est uirtus: & gloria: tollat.

Illi hæc inter se dubiis de rebus agebant

Certantes: castra Aeneas: aciemq; mouebat.

Nūcius ingenti per Regia tecta tumultu

Ecce ruit: magnisq; urbem terroribus implet:

Instructos acie Tyberino a flumine Teucros:

Thyrenamq; manū rotis descēdere campis.

Extemplo turbati animi: cōcussa; uulgi

Pectora: & arrectæ stimulis haud mollib; iræ:

Arma māu trepidi poscūt: fremit arma iuuet̄:

Flēt mœsti: mussantq; patres. hic ūdiq; clamor

Dissensu uario magnus se tollit in auras.

Haud secus atq; alto in Luco cū forte cateruæ

Confedere auium: piscoso ue amne Padusæ:

Dant sonitū rauci per stagna loquacia Cygni.

perturbatione etiam magnorum uirorum cum sint grauiā & quod maius est improuifa: plebei penitus consternabantur: cum enim putabant hostes assiduis uulneribus & cædibus consternatos se non nisi ad plures dies collecturos ipsi instructa acie aderant. Quia in re laudatur etiam æneas: quod uictoria bene ut sciuerit. Fremit arma iuuentus: distributio est unicuique enim tribuit quod sibi natura inditum est. Nam Iuuentus propter calorem sanguinis ad ulciscendum excitabatur. Senes autem cum & prudentia plus cernerent picula & ex frigiditate sanguinis minus auderent: flebant. Mustant: dubitant quā sententiam dicant. Mustare proprie dicunt murmurare: Ennius in occulto mustabant. Vulgo uero pro tacere dicitur ut idem Ennius: Non decet mustare bonos: ait Festus: Ego autem puto mustare per onomatopœiā dici & rem cum loqui cupimus & aut pudore: aut timore ita impedimur: ut potius murmur quā apertam uocē emittamus: ppeaq; dicitur mustare uel dubitare uel nō audere: Sta, Excussæ procerū mētes: turbataq; mustant cōsilia. Loquatia sta, roboatiā e uocibus cignog.

Immo ait o ciues arrepto tempore Turnus
Cogite concilium: & pacem laudate sedentes.
Illi armis in regna ruunt: nec plura locutus:
Corripuit sese: & tectis citus extulit altis.
Tu Voluse armari Volscorum edice Maniplis
Duc ait: & Rutulos equites Mefapus in armis:
Et cum fratre Coras latis diffundite campis.
Pars aditus urbis firment: turesq; capessant
Cætera qua iussu mecum manus inferat arma:
Ilicet in muros tota discurritur urbe.
Cōcilium ipse pater: & magna incepta Latinus
Deserit: ac tristi turbatus pectore differt.
Multaq; se inculsat qui non acceperit ultro
Dardanium Aeneā: generumq; ascuerit urbi.
Præfodiunt alii portas: aut saxa: sudescq;
Subiiciunt: Bello dat signum rauca cruentum
Buccina: tum muros uaria cinxere corona
Matronæ: pueriq; uocat labor ultimus omnes.
Nec nō ad tēplū: summasq; ad Palladis arces:
Subuehitur magna matrum Regina caterua
Dona ferens: iuxtaq; comes Lauinia uirgo
Causa mali tanti oculos deiecta decoros:
Succedūt Matres: & templum thure uaporāt:

Arrepto tempore: inuenta opportunitate. Sedentes: pigri: ut Immunisq; sedens aliena ad pabula fucus. Armari: edice: figurate: dicitur armentur: edice autem est imperatiuus: nam ab omnium coniugationum infinito detracta re syllaba ultima fit imperatiuus: ut amare ama: docere doce: legere lege: audire audi: cum autem fac uel dic dicimus apocopen uerba patiunt. Maniplis: ars quidē exigebat ut ma haberet accentum: ni longa quidem est: sed ex muta & liquida: quod quoties fit tertia a fine sortit accentū: ut latebræ tenbræ: tamē in hoc sermone: ut secunda a fine accentū habeat uersus optinuit. Maniplis: signiferis: qui secundum antiquum morem in legione erant triginta. Legio autem habebat. vi. cohortes: sexaginta centurias: licet in his rebus accessu temporis ducum uarietas semper mutauerit militiæ disciplinam. Equites mēfapus i armis Et cum fratre coras latis diffundite campis: equitē in armis: idest armatum: nam figura est. Mefapus autem ut diceret uitauit homœoteleutō: nam uitiosum erat uoluse edice mēfape: ergo Mefapus aut antiquus est uocatiuus: ut Hesperidum fluuius regnator aquarum: item Socer arma latinus habeto: Aut certe nominatiuus est pro uocatiuo: quō etiam possit esse nominatiuus: ut sit Mefapus & Coras equitem diffundite pro diffundat: melior tamē est sensus superior. Cū fratre: scilicet cum Catillo: nam legimus Catillusq; acerq; coras. Qua iussu: pro qua iussero: & est antiquum. Ilicet: cōfestim ilico: quod ne diceret metri necessitas fecit: nam ilico dicimus. Magna incepta: quia de pace cogitabat: quā impleri non potuit. Multaq; se inculsat: pro multum: & est græca figura. Generumq; urbi: propter urbem. Luc. de Catone. Urbi

pater est: urbiq; maritus. Gener autem ideo dicitur: quia ad augendum genus adhibetur. Præfodiunt alii portas: idest anteportas fossas faciunt: quæ res nimiam indicat desperationem. Bello dat signū rauca cruentum buccina: bene bello dat: nam buccina insonans sollicitudinem: ac bella denunciât. sicut in septimo: Qua buccina signum dira dedit, prælium autem tubæ indicant: ut Attuba terribilem sonitum procul ære canoro increpuit. Vocat labor ultimus omnes: omnes ad laborem ultima necessitas conuocat. Nec non ad templum: secundum Homerum: qui indicat in summa desperatione matres ad templa concurrere: ut uictoria quæ non potest uiribus: possit deorum fauore conquiri. Sic enim monet Helenus

ἔντορ ἄταρ σὺ πολὺν δὲ μετέρχεο εἶπε δὲ πῆϊτα
εἰς γήον Ἀθηναίης γλαυκῶπιδος ἐν πολείῳ αἴρη
πέπλον ὅς οἱ Δονῆϊ χαριεστὸς ἠδὲ μὲγιστός
θεῖναι Ἀθηναίης ἐπι γούρασιν ἄνομοιο.

μητερῖσθ και ἐμῆ: ἡ δὲ ξυνάγουσα γεραιάς
οἰξάσα ἠλθισι θυρας ἱεροιο δομοιο
εἰναίενι μέγαρον: και οἱ πολυφιλτατος αὐτῆ.

Subuehit: pprie, matrōe, n. pilentis uehebant: ad templa gentes: ut Pilentis matres i mollibus, matres nunc famine: quidā sane arbitrabant iter matronā & matrē familias hoc iteresse quæ matrona dicat prima pueri mater: mater familias quæ plures peperit, alii hoc putat rectius matronam dici quæ in matrimonio cum uiro conuerit: & in eo matrimonio manserit etiam si liberi nondum fuerint: dictam matris nomine: spe atq; omine: unde & matrimonium dictum, matrem uero familias esse quæ in mariti manu mancipiq; aut in cuius maritus manu mancipi esset quæ in familiam quoq; mariti & sui hæredis uenisset, alii matronas uirgines nobiles dicunt, matres familias uero quæ in matrimonium per coemptionem cōuenerunt, nam per quandam iuris solennitatem in familiam migrant mariti, inter matrem uero & matrem familias quod mater est præter illam significationem quæ est ad aliquid quæ tantum cōue-

Aeneidos

nit in matrimonium, quod alii matri familias sicut hoc loco applicuerunt, & Dona ferens: peplum scilicet: si-
cut dixit in primo: ideo omisit hoc loco, nam Homeri locus est de hecuba peplum ferente hoc modo scilicet,
ταὶ Δαροαλλισαν νατα ας υ γεριας
ΕΝΘΕΣΑΥ ΟΙ ΠΕΠΛΟΙ ΠΑΜΠΟΙΝΙΛΟΙ ΕΡΓΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
των εν αειραμενη εναβη φερε δωρον σθηνη
& Oculos defecta decoros: sicut Oculos suffusa nitentes,
αυτη δεσ θαλαμον νατεβησα τονηδωντα
Et paulopost,
ος ναλλισος εην ποι νιλιασιν η δε μεγισος

¶ DONA. Nihil interpretationis habent hæc carmina.

¶ CHRI. Tempore: opportunitate temporis, & Cogite: pmissio est in re manifeste aliter suadete: est aut oratio ho-
mini rei: & tempore accomodatissima, & Tu uoluse: Ostendit maximam imperatoriam uirtutem in eo fuisse quod ex tempore
rebus diuersis optime consuluerit, & Dona ferens: est, n. huius sexus ut cum alia in bello auxilia ferre non possit ad deo-
rum supplicationes conuertantur, & Oculos deiecit: ex pudore cum esset causa mali tanti.

¶ SER. De limine: ad preces festinantium mulierum
ostenditur desiderium, & Armipotens p[re]s belli: antono
masua sunt proprie. hæc autem omnis oratio uerbum
ad uerbum de Homero translata est,

ποτνι αφηβαινη ερουσιπτολι δια θεαων,
Præses autem belli, quæ præest omnibus bellis: cuius
mutu semp bella tractant, & Frange manu telum: aut tua
manu: aut in eius manu tela confringe, Homerus,

αξον δε εγχος διομηδεος,
& Et ipsum pronum sterne solo: Homerus,
η δε και αυτον προνεαδος πεσεειν,

Bene autem sub ipsis portis quasi ad quas festinabat
Aeneas: unde est illud Præfodiunt alii portas, & Cin-
gitur ipse furens certatim in prælia Turnus: ceco-
nomia omnis hæc est: nam Turnus ideo cum mora ar-
matur & in teo capite circa arcem incedens admonet
singulos: ut a Lauinia possit uideri: & ut sit maior causa
dimicandi dum sponsæ placere contendit, & Furens:
amore Lauiniæ quæ uidebat: quod etiam sequens idicat
comparatio: nam dicitur est: Aut ille ipse armatus
tendit equarum, & Cingit in prælia: ut præliari pos-
sit: ut si dicas lego in aduocatione, i. ut aduocatus es-
se possim, & Iamq; adeo: aut uacat adeo aut certe sic si-
gnificat: ut sit sensus: adeo sic præparat in prælia: ut et
uniuersa arma præter galeam portaret, & Thoracæ in-
dutus: omnia quæ in axe uenturæ græca masculina in obli-
quo casibus a p[ro]ducunt: ut thorax thoracis: p[ir]ax p[ir]acis
nam sceminina corripuit: ut climax climacis: sed ad la-
tinum non trãseunt: Phalanx uero & aliter exit: peregrini-
um est etiam apud græcos, & Alta decurrens arcus
arce: illic enim & amata fuerat & Lauinia, Homeri,

νημηδας μεν πρωτα περι νημησιν εθνη
ναλας αργυρεοισιν επι σφυρι οισ αραρμας
δευτερον αυ εθρηνα περι σθηεσσιν ηδυνε
αμφι δαρω μοισι βαλετο εσφος αργυροηλον
χαληρον αυ ταρεπειτα σανος μεγα τεσβα-
ροντε:
ειλετο του δαπανευθε σελας γενεθηυτε με
γαστε,

& Spe iam precipit hostem: mente preoccupat hostis ad
uentum, & Qualis ubi abruptis fugit præsepia uiclis: et
hæc comparatio Homeri est uerbum ad uerbum translata,

ως δοτετις σρατος ιππος ανοσσης επι φατη
δεσμον απορρηξας βειη πεδιοιο κροαινων
ειωθως λουεθε ευρηεις ποταμοιο,
νυδιοων υφου δε ναρη εχει αμφι δεχαι ται
ωμοις αισσοντα: ο δε α γλαηφι πεποιβυς

& Potitus: ab eo quod est potior ris: nam Subnixus iapto potius uenit ab eo quod est potior poteris: nam ut et supra diximus
uerbum hoc modo tertiam: modo quartam iuenit esse coniugationis, & Arrectisq; fremit ceruicibus alte: arrectis ceruicibus fre-
mit non alte luxurias, & Ad ter, deflu, dicendo defluxit arte & quadam moderatione descendendi significauit: quod est etiam
in ascendendo apud huius rei pitos, & Sui merito si quod est fiducia forti: si unusquisque fortis habet aliquam confidentiam ex conscientia

Et mœstas alto fundunt de limine uoces:
Armipotens belli Præses Tritonia Virgo
Frange manu telum phrygii prædonis: & ipsum
Pronum sterne solo: portisque effunde subaltis.
Cingitur ipse furens certatim in prælia Turnus.
Iamq; adeo Rutulum Thoracæ indutus ahenis
Horrebat squamis: surasq; incluserat auro.
Tempora nudus adhuc: lateriq; acciserat ensem.
Fulgebatq; alta decurrens aureus arce:

Exultatq; animis: & spe iam precipit hostem.
Qualis ubi abruptis fugit præsepia uiclis
Tandem liber Equos: campoq; positus aperto
Aut ille impastus: armenta q; tendit equarum:
Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat: arrectisque fremit ceruicibus alte
Luxurias: luduntq; iuba per colla: per armos.
Obuia cui Volscorum acie comitante camilla
Occurrit: portisque ab equo Regina sub ipsis
Desiluit: quam tota cohors imitata relictis
Ad terram defluxit equis: tum talia sature:
Turne sui merito: si qua est fiducia forti:
Audeo: & Aeneadum p[ro]mitto occurrem Turmæ:
Solaq; tyrrhenos equites ire obuia contra.
Me sine prima manu tentare pericula belli.
Tu pedes ad muros subsiste: & mœnia serua.
Turnus ad hæc oculos horreda in uirgine fixus:
O decus Italiæ uirgo: quas dicere grates:
Quas ue referre parat: sed nunc: est omnia quando
Iste animus supra: mecum partire laborem,
Aeneas: ut Fama fidem: missiq; reportant
Exploratores: Equitum leuia improbus arma
Præmisit: quaterent campos: ipse ardua motis
Per deserta iugo superans aduentat ad urbem.

ριμφαεγου ναφερει μετα τηθεα καινο μονιππων

fortitudinis suæ: & ego audere nō dubito. Forti autē bene dixit: nam fortis communis est generis, hæc autem hoc uult dicere non sexū considerandū esse sed robur. Occurrere turmæ: equitatu: nā partē pro toto posuit. Quas dicere grates: secundū rhetoricam disciplinam dicit se uerba inuenire nō posse: quibus eius exprimat laudes: quū dixerit O decus Italia: sic alibi: Quibus cælo te laudibus æquem, cum præmiserit O fama ingens ingentior armis uir troiane. Sed nunc: ordo est: Sed nunc mecum partire laborem: nam per parentem dicitur est: Quando iste animus est super omnia: idest siquidem es magna: partire autem ideo quia illa dixerat: Solaq; tyrrhenos equites ire obuia contra. Quaterent campos: ad camporum perturbationem.

CDONA. Putabant: mulieres posse donis & precibus fauorem a dea impetrare.

CHRIST. Tēpora nudus: Nā ultima est ipsa galea q̄ sumatur. Tandē liber equus: optime bellicosum ducē bellicoso animali cōparat. Horrenda in uirgine: quod mirū est quod uirginalis uultus horrorem incutere possit. Quas dicere: idest agere uerbis. Referre: scilicet reddendo beneficiū. Neutrū ergo negat posse facere.

Furta paro belli conuexo in tramite siluæ
 Ut biuias armato obsidam milite fauces:
 Tu Tyrrenum equitē collatis excipe signis.
 Tecum acer Mesapus erit: turmeq; Latinæ:
 Tyburtiq; manus: ducis: & tu concipe curam.
 Sic ait: & paribus Mesapum in prælia dictis
 Hortatur: sociosq; duces: & pergit in hostem.
 Est curuo anfractu Valles accommoda fraudi
 Armorumq; dolis: quam densis frōdibus atrū
 Virget utrinq; latus: tenuis quo semita ducit:
 Angustæq; ferunt Fauces: aditusq; maligni:
 Hæc sup in speculis: summoq; in uertice mōtis
 Planicies ignota iacet: tutiq; receptus:
 Seu dextra: leuaq; uelis occurrere pugna:
 Siue instare iugis: & grandia uoluere saxa.
 Huc iuuenis nota fertur regione uiarum:
 Arripuitq; locum: & siluis insedit iniquis.
 Velocem interea superis in sedibus Opim
 Vnam ex uirginibus sociis: sacraq; Caterua
 Compellabat: & has tristes Latonia uoces
 Ore dabat: graditur bellū ad crudele Camilla
 O uirgo: & nostris nequiq; cingitur armis
 Cara mihi ante alias: nec. n. nouus iste Dianæ
 Venit amor: subitaq; aīum dulcedine mouit:
 Pulsus ob inuidiam regno: uiresq; superbas
 Priuerno antiqua Metabus: cū excederet urbe
 Infantem fugiens media inter prælia belli
 Subtulit exilio comitem: matrisq; uocauit
 Nomine Casmillæ mutilata parte Camillam.
 Ipse sinu præ se portans iuga longa petebat
 Solorum nemorū: tela undiq; saxa p̄mebant:
 Et circumfuso uolabant milite Volsci.
 Ecce fugæ medio summis Amasenus abundās
 Spumabat ripis: tantus se nubibus imber
 Ruperat: ille innare parans infantis amore

SER. Furta paro belli: insidias. Salu. Gēs ad furta belli peridonea. Biuias fauces: fauces dicuntur itineraria inter duos mōtes angusta & p̄ uia: dicta ad faucium animalium similitudinē. Collatis excipe signis: coniunctis ducibus quos memoraturus ē. Tyburtiq; māus: Catillus & coras duces. Et tu concipe curam: sicut ego: nā non dicit sicut Mesapus: aut alii: ne ei facere iniuriā uideat. concipe autē simul cū eis: cum. n. cōiunctiua particula ē: unde & cōuocari de pluribus dicimus. Valles: metri necessitate compellimur: ut uallis dicamus. Staius: Vallis in amplexu nemorū sedet: nā plenū ē ualles: ut nūc Vir. posuit: q̄ ita esse diminutio indicat: nā uallecula ut uulpes uulpecula facit: ergo in es uel in is quādo usurpatiuē quādo naturaliter exeūt noīa: sola diminutio indicat. eas autē q̄ in es exeunt longa sunt oīa si in genitiuo non crescant: ut labes uulpes ualles: nā si crescant breuiā sunt: ut miles tis. Quo semita ducit: legis & qua. Aditusq; maligni: pprie obscuri: ut Sub luce maligna. Ignota. Aeneas: nam de Turno dicturus ē: Huc iuuenis nota fertur regione uiarū. Tutiq; receptus: male quidā recessus legunt: nam receptus dicitur quo se tutus recipit exercitus: unde & signa receptui canere dicunt. Seu dextra leuaq; uelis occurrere pugna: siue p̄ ualles: siue p̄ mōtis radices. incertum est. n. q̄ sit uetus Aeneas. Arripuitq; locū: rapit tenuit. Insedit: pprie. nā insidere ē dolose aliquid expectare: unde & insidiæ noīatæ sunt. Velocē interea: licet interea particula negocia semp̄ p̄teritis futura coniungat: tamen abruptus est & uituperabilis trāsitus. habet at tales trāsitus & in superioribus libris: & in sequenti præcipue ubi Iuppiter appellat Iunonē. Opim: opim quādo dicitur nymphā significamus: si at dicimus opē auxiliū intelligimus. Ter. Iuno lucina fer opē: serua me obsecro. opes uero numero plurali auxilia & cēsus accipimus: nā Ops terra est uxor Saturni: quā græci Rheā uocant. Tristes uoces: habitū futuræ ofonis oīdit. Ore dabat: pleonasmos. Bellū ad crudele camilla: uno uerbo exitū rei docuit. Nris neq; armis: nris qbus utraq; gaudem⁹: ut et ipsa habeat cām doloris & maioris iracundiæ. Nec enim nouus iste dianæ uenit amor: firmiores sunt antiquiores amicitia. Te. Per amicitia q̄ coepta a paruulis cū ætate creuit simul. Iuue. Ille excludatur amicus lā senior cuius barbā tua Ianua uidit. Pulsus ob inuidiā. crudelitatis: nā sequit Neg; ipse manus feritate dedisset. Antiqua: nobili urbe: nā hoc priuernū dicit. Iuga longa petebat: longe posita remotiora. Salu. Et Metello procul agente longa spes

auxiliorum: idest longe posita. Solorum nemorum. desertorum. Ter. Venit meditatus alicunde ex solo loco. Item ipse Nō ne hunc abiici oportet in solas terras. Fugæ medio: dum fugit inter fuga: nam figuratum est.

CDONA. Excusat exilium: Metabi q̄ non sua culpa sed inuidia: id est superbia ciuium sit pulsus: & fugiens non opes sed filiam eripuerit hac causa Dianæ fauorem meruit.

CHRIST. Furta belli: insidias quæ in bello furtim parantur. Est curuo: topographia: id est loci descriptio. Pulsus ob inuidiam: mixta poetæ ingenium: nam cum Camillæ geneologia narratio alius modis apte non incidere: efficit ut illa ex ore Dianæ quadraret. Ob inuidiam: ergo innocens: ac propterea dignus qui a Diana exauditus sit. Vires superbas: scilicet aduersariorum: non autem superbas: id est nobiles: sed quibus superbe & non iuste uterentur: superbas igitur tyrannicas. Priuerno antiqua: id est chara: ut sit pathos: quia sit coactus relinquere charissimam patriam: nam pathos per sæpe a loco gignitur. Et dulces moriēs reminiscitur argos. Est autem priuernum oppidum quod hoc tempore pipernum appellat. Infantem: commiseratio ab ætate. Media inter prælia: comendatio Metabi a pietate quia nullo periculo prohibitus est relinquere infantem. In qua re etiam ostenditur animi fortitudo. Exprimatur etiam uis naturæ. Nam demonstratur quanta sit paterna charitas. Exilio comitem: quasi dicat: quæ futura sibi esset solatio in erumnis. Camilla: antiqui appellabant camillos: & camillas ministros: & ministras sacrorum. uolunt tamē alii non camillos sed casmillos esse appellatos: & litteram subtractam etrusca prononciatione: qui eam non prononciabāt propter quod in litteras liquidas accessit: Etrusci Camillum appellant Mercurium Iouis ministrum & hoc uidetur a græcis manasse: Samothracæ magnorum illorum deorum ministros casmillos appellant.

SER. Caroq; oneri timet: Anacreon πορτοῦ ἐποῦς: id est onus amoris. Vix hæc sententia sedit: ideo uix quia naturale est: ut quoties simul multa cogitamus uix aliquid comprobemus: unde uera distinctio est omnia secum uersanti subito. Et robore cocto: aut antiquam hastam fuisse significat: nam multi temporis aliquid coctum uocamus. Horatius: Plerunq; recoctus Scriba ex quinq; uirocorum deludet hiantem. Ita Persius: Vt ramale uetus prægrandi subere coctum: Aut re uera cocto robore: hastæ enim plerunq; igni durari consueuerunt. Huic relo: scilicet natam implicuit. Libro: liber dicitur interior corticis pars quæ ligno cohæret. alibi: Alta liber aret in ulmo: unde liber dicitur in quo scribitur: quia ante usum chartæ uel membranæ de libris arborum uolumina compaginabantur. Ipse pater famulam uoueo: bene ipse pater: quia aucto randi potestatem nisi patres non habent. Voueo autem consecro in tuum ministerium: unde & Camilla dicta est: licet supra dixerit & a matre esse nominatam: sed illud poetice dictum est: nam Camilla quasi ministra dicta est. ministros enim & ministras impuberes Camillos & Camillus in sacris uocabat. unde & Mercurius hetrusca lingua Camillus dicitur: quasi minister deorum. Sonuere unda: hic distinguendum est. Infelix camilla: non eo tempore quo euasit: sed nunc infelix: plerunq; enim epitheta præsentis temporis sunt: licet & peractis negociis: ut in secundo Infelix quæ se dum regna manebant Sæpius Andromache ferre in comitata solebat. Non illum tectis ullæ non mœnibus urbes acceperunt: mirum a nulla hunc ciuitate susceptum: nam licet Priuernas esset: tamen quia in thuscorum iure pene omnis Italia fuerat: generaliter in Metabum omnium

odia ferebantur: nam pulsus fuerat a gēte uolscorum: quæ etiam ipsa hetruscorum potestate regebatur: quod Cato plenissime executus est: hinc est Multæ illam frustra tyrrhena per oppida matres: quod non procedit nisi inter eos essent iura connubii. Non mœnibus urbes acceperunt: non tectis non mœnibus: hoc est nec in ciuitate nec in priuatam admissus est domum: & sic ista etiam in primo separauit: ut Vrbe: domo socias. Scindum autem mœnia abusiue dici omnia publica ædificia: ut Diuidimus muros & mœnia pandimus urbis: nã proprie mœnia sunt tantum muri: dicta quasi munia a munitione ciuitatis. Manus dedisset: consensisset. & hoc dicit si qui etiam eum suscipere uoluissent: ille tamen eorum consortia morum feritate fugisset. Pastorum & solis exegit montibus æuom: & pastorum æuom exegit in montibus solis: id est pastoralis usus est uita. Armentalis equæ: indomitæ: unde sequitur Lacte ferino.

CDONA. Telum immane bellator: Nã opus fuit ingenti relo & bellatore: id est uiro forti ad rem perficiendā.

CHRIST. Versanti subito uix hæc sententia sedit: ostendit celeritatem in consilio capiendo: nam insectatio hostilis non dabat longum spacium ad consultandum: ergo uersanti subito: id est cogitanti cum celeritate uix

Tardatur: caroq; oneri timet: omnia secum

Versanti: subito uix hæc sententia sedit.

Telum immane manu ualida qđ forte gerebat

Bellator solidum nodis: & robore cocto:

Huic natam libro: & siluestri subere clausam

Implicat: atq; habilē mediæ circumligat hastæ.

Quā dextra ingenti librans: ita ad æthera fat

Alma tibi hanc nemorū cultrix Latonia Virgo

Ipse pater famulā uoueo: tua prima per auras

Tela tenēs supplex hostem fugit: accipe testor

Diua tuam: quæ nūc dubiis committit auris.

Dixit: & adducto contorium hastile lacerto

Immittit: sonuere unda: rapidum super amnē

Infelix fugit in iaculo stridente Camilla.

At Metabus magna propius iā urgēte caterua

Dat sese fluuio: atq; hastam cū Virgine uictor

Gramineo donum Triuix de cespite uellit.

Non illum tectis: non ullæ mœnibus urbes

Acceperunt: nec ipse manus feritate dedisset:

Pastorum: & solis exegit montibus æuom.

Hic natam in dumis: interq; horrentia lustra

Armentalis Equæ mammis: & lacte ferino

Nutribat: teneris immulgens ubera labris.

fedit hæc sententia. Ostendit igitur quod & in consulendo usus est breuiate temporis & statim post captum consilium rem est aggressus. Ergo uix fedit sententia: id est uix placuit: & est aggressus. Circunligat habilem: id est ita circunligat in ea parte hastæ: ut possit esse habilis: id est facile haberi & tractari. Ipse pater: qui potestatem uouendi habeo: Educatio autem asperrima huius foeminae reddit illam parem uiris: nam ut ostendit Plato ut in cæteris animalibus ita in homine foemina mari se parem præstaret: nisi molliori educatione mollior redderetur. Quapropter spartanæ mulieres quia ut uiri exercebantur robustiores erant: quod optime Lycurgi legibus institutum est.

Vtque pedum primis infans uestigia plantis
 Institerat: iaculo palmas onerauit acuto.
 Spiculaque ex humero parua suspendit: & arcum
 Pro crinali auro: pro longæ tegmine Pallæ
 Tigridis exuuia per dorsum a uertice pendet:
 Tela manu iam tum tenera puerilia torfit:
 Et fundam tereti circum caput egit habena:
 Strymmoniaque Gruæ: aut albam deiecit Oloræ.
 Multa illam frustra Tyrrhena per oppida menses
 Optauere nurum: sola contenta Diana
 Aeternum telorum: & uirginitatis amorem
 Intemerata colit: uellem haud correpta fuisset
 Militia tali: conata laceffere Teucros.
 Cara mihi: comitumque foret nunc una meaque.
 Verum age: quando quidam fatis urget acerbis
 Labere Nympha Pulo: finesque inuisitatinos
 Tristis ubi infausto committit omine pugna:
 Hæc cape: & ultricem pharetra de peme sagittam.
 Hæc: quicumque sacrum uiolarit uulnere corpus:
 Tros: Italique ue mihi pariter det sanguine pœnas.
 Post ego nube caua miserandæ corpus: & arma
 Inspoliata feram tumulo: patriæque reponam.
 Dixit: at illa leuis cæli demissa per auras
 Insonuit nigro circumdata turbine corpus.
 At manus interea muris Troiana propinquat:
 Hetruscique duces: equitumque exercitus omnis

scit enim syllaba: ab eo quod est felicia ut felicium dicamus non procedit ne minor sit genitiuus nominatiuo plurali: similiter & ultricem & uultricem dicimus: licet in his neutrum genus in numero singulari non inueniatur. Violarit uulnere corpus: quia dixit sacrum. Tros Italus ue mihi: si simpliciter accipimus: ita intelligamus siue eam troianus interemerit: siue aliquis de Aenæ auxiliis, namque alii uolunt Aruntem de Turni esse partibus: & indignatum foemineum sexum plus in bello potuisse quam re hic dicunt perstrinxisse Virgilius: & re uera sic ubique loquitur: ut incertum sit Aruns de cuius partibus fuerit: unde est illud: Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis. Pariter: similiter uno modo: & est antiquum. Plautus in aulularia: Filium pariter moratum. Miserandæ corpus: hæc in œconomia præiudicia nominantur: quoties negotii futuri exitus tollitur: uult enim nos de Camillæ caduere nil ulterius expectare: sicut in primo fecit: Tu faciem illius noctem non amplius unam Falle dolo: quod præmissum sustulit commemorationem quando uel Cupido discesserit: uel Ascanius sit reuersus. Arma inspoliata: aut indetracta: aut ipsius inspoliata. Nigro circumdata turbine corpus: quia ad mœrorem luctumque descendit, contraque in octauo ubi ad lætitiã descendit Venus: claro eam nimbo circumdatam dicit: ut At uenus æthereos inter dea candida nimbos. Hetruscique duces: hetruria dicta est quæ eius fines tendebantur usque ad primam ripam Tyberis: & quasi ἑτεροῦπρία: & per syncopam ἑτεροῦπρία: Nam ἑτερος est alter: & οπος finis. Roma enim antea unam tantum tyberis ripam tenebat: luuenalis: Et quæ imperii fines tyberinum uirgo natauit.

CHRI. Intemerata colit: qua integritate iure: ita a Diana amabatur, ut cum non posset illi eripere lætum saltem pararet illi ultionem. Moralis autem sensus est qui deum colunt ab eo non deseri.

CSER. Cōpositi numero: id est rationabiliter: unde & sapenmero dicimus: id est frequenter & rationabiliter: hinc est Tum uero in numerum: id est in rationem in rhythmum: unde & metra numeros dicimus: ut Numeros memini si uerba tenerē. Sane modo est generalis descriptio equestris certaminis. paulo post descendit ad specialem: sicut fecit in quinto & de cursoribus & de nauali certamine. **H**orret ager: id est terribilis est. ut Hom. φρικὰ γούσινα ἀρούρα. Est autem uersus ennianus uituperatus a Lucillio dicente per irrisionem debuisse eam dicere Horret & alget. unde Horatius de Lucillio: Nō ridet uersus enni grauitate minoris. **C**āpīq; armis ardent: resplendent. & euripides in phænissis. ναταχάλλον ἄπεν πῆδιον ἀσπαπτῆν. **C**eleresq; latini: alludit ad militiā romanam: namq; & equites habuit Romulus: ut illo diximus loco: Tercentū scutati oēs uolscēte magistro: quos celeres appellauit uel a celeritate: uel a duce Celere: qui dicitur Remum occidisse: in cuius gratiā uicem a Romulo fieri tribunus equitū meruit: & tribunus celerū appellatus est. **A**la camillā: equitatus. Ala autem dicuntur equites q; alarum uice pedestrem exercitum tegūt. **I**ntra iactum teli: Homericum est. εὐβελῶους unde possit hasta missa in hostem uenire: hinc traxit Stat. Diceret quale quater iaculo spatium ter arūidine metas est & enniana oīs hęc ambiciosa descriptio. **P**ræcipitat: p̄ p̄cipitatur. **R**eiiciūt parmas & equos ad mœnia torquēt: reiciūt retro agunt. Sane nūc fugiūt nō timore sed lege præliandi. Salustius More equestris prælii sumptis tergis ac redditis. **M**ollia: domita: domitorum scilicet qui facile flectuntur. **S**uper iacit undam: super scopulos undam iacit. nam more suo dedit uerbo de tractam nomini præpositionem. **S**inu: curuatiōe: & flexu undarum. **E**xtram autem ad illud pertinet: quod ait supra: Penitusq; datis referuntur habenis. **A**estu reuoluta resorbens saxa fugit: aestus proprie est maris incerta commotio: Crescentis & decrescētis: unde aestuaria dicta: & Plautus in asinaria: quomagis te i altum capefcis: aestus te in portum refert. **V**ado labēte: hypallage pro labens ipse per uadū. **E**t sanguine in alto: εὐφῶτινος cædis ostēdit magnitudo. **H**astā intorsit equo: figurate: nā intorqueo in equum dicimus: ut In latus inq; feri curuam compagibus aluū Cōtorfit: equo ergo pro inequū. **F**erumq; sub aure reliquit: ex uulneris genere eū fugiētem itelligimus eē percussum. **V**oluitur ille excussus humi: humi uoluit: nā excussus p̄ se plenum est.

CHR. Numero: recto ordine. **A**equore: loco cāpestri. **P**ræsis habēnis: p̄ multi enim interest i pugna scire uti equo habereq; illū quocūq; flectere uelis. **I**n auras: ex opinione illoꝝ q; aiām uentū credūt eē. **R**eiiciūt: p̄ timore terga uertūt & dū uertūt terga illa parmis opitū. **V**ersiq; latini: nā cū ad mœnia peruēissent freti auxilio suoꝝ in hostes iterū redeūt. **H**i fugiūt: & qm̄ apud mœnia piculosior esset pugna: & quoniā in sequēdo hostes acies late uagātes a suo ordine discesserāt: unde nō erat facile ineptū sustinere. **D**atis ha admisso cursu. **Q**ualis: ubi nō ē cōparatio ad propriam naturam maris quod obseruatis temporibus aliquot horis ifluit: & aliq̄ refluit: de qua re alio loco disputatū est. **E**t Albertus magnus ostendit: quare nō omnia maria mouētur: neq; omnia q̄ mouētur eodē modo mouentur sed comparat mari uentis intumescenti: in quo fluctus fluunt: ad littus ac refluant.

Cōpositi numero i turmas: fremit æquore toto
 Insultans Sonipes: & pressis pugnat habenis
 Huc obuersus: & huc: tum late ferreus hastis
 Horret ager: campiq; armis sublimibus ardet.
 Nec non mesapus contra celeresq; Latini
 Et cum fratre Coras: & uirginis ala Camillæ
 Aduersi campo apparent: hastaq; reductis
 Protendunt longe dextris: & spicula uibrant:
 Aduentusq; Virū: fremitusq; ardescit Equoꝝ:
 Iamq; intra iactum teli progressus uterq;
 Substitit: subito erumpit clamore: furētēsq;
 Exhortantur equos: fundunt simul undiq; tela
 Crebra: Niuis ritu: Cælumq; obtexit umbra:
 Continuo aduersi Tyrrhenus: & acer Acōteus
 Connixi incurrunt hastis: primiq; ruina
 Dant sonitu igenti p̄ fractaq; quadrupedantū
 Pectora pectoribus rumpit: excussus Acōteus
 Fulminis in morem: aut tormēto pōderis actis
 Præcipitat longe: & uitam dispergit in auras.
 Extemplo turbata acies: uersiq; Latini
 Reiciunt parmas: & equos ad mœnia uertūt,
 Troes agunt: princeps turmas inuasit Asillas.
 Iamq; propinquabant portis: uersiq; Latini
 Clamorem tollunt: & mollia colla reflectunt.
 Hi fugiūt: penitusq; datis referuntur habenis.
 Qualis ubi alterno procurrans gurgite Pōtus
 Nunc ruit ad terrā: scopulosq; superiacit undā
 Spumeus: extremamq; sinu perfundit arenā.
 Nūc rapidus retro: atq; aestu reuoluta resorbēs
 Saxa fugit: littusq; uado labente relinquit.
 Bis Thusci Rutulos egere ad mœnia uersos:
 Bis reiecti armis respectant terga tegentes:
 Tertia sed postq; congressi in prælia totas
 Implicuere inter se acies: legitq; uirum Vir:
 Tū uero & gemitus moriētū: & sanguine in alto
 Armaq; corporaq; & permixti cæde uirorum
 Semianimes uoluuntur eq; pugna aspa surgit:
 Orsilochus Remuli (qm̄ ipsū horrebat adire)
 Hastā intorsit equo: ferrumq; sub aure reliq;
 Quo sonipes ic̄tu furit arduus: altaq; iactat
 Vulneris impaciens arrecto pectore crura.
 Voluitur ille excussus humi: Catillus lolam
 Ingentemq; animis: ingētem corpore: & armis

CSER. Deicit herminium: nomen hoc de historia romana est: nam cum Coclite contra thufcos Lartius & Herminius steterunt tempore quo pons publicus rumpebatur: unde & eum plurimum laudat: ac si diceret talis qualis fuit ille: Tantus in arma patet: ratum patebat in uulnere: id est in hostilia tela totus patebat: Per armos: abusiue: nam proprie armi quadrupedum sunt: Exultat amazon: suspendendum exultat: ut amazō intelligas quasi amazon: nam Camilla uolscā fuerat: sicut in primo. Dederatq; comam diffundere uentis Venatrix: id est quasi uenatrix: Indefessa: in fatigabilis: & omnia arma amazonum tradit: quas Titianus unimā

Deicit Herminium: nudo cui uertice fulua,
Cæsaries: nudiq; humeri: nec uulnera terrent
Tātus in arma patet. latos huic hasta p armos
Acta tremit: duplicatq; uiri trāssa dolorem.
Funditur ater ubiq; cruor: dant funera ferro
Certantes: pulchramq; petūt p uulnera mortē.
At medias inter cædes exultat Amazon
Vnū exerta latus: pugnae: pharetrata Camilla:
Et nunc lenta manu spargens hastilia densat:
Nunc ualidā dextra rapit indefessa bipennē.
Aureus ex hūero sonat Arcus: & arma Dianæ.
Illa etiam: si quando in tergum pulsa recessit:
Spicula conuerso fugientia dirigit arcu.
At circum lectæ comites Larinaq; uirgo
Tullaq; & aratam quatiens Tarpeia securim
Italides: quas ipsa decus sibi Dia Camilla
Delegit Pacisq; bonæ: Belliq; ministras:
Quales threiciæ cum flumina Thermodōtis
Pulsant: & pietis bellantur Amazones armis:
Seu circū Hippolyten: seu cū se martia curru
Penthesilea refert: magnoq; ululante tumultu
Fæminea exultant lunatis agmina Peltis.
Quē telo primū: quē postremū aspera Virgo
Deicis: aut quot humi morietta corpa fundis:
Eumenium Clycio primū patre: cuius apertū
Aduersi longa transuerberat Abiete pectus.
Sanguinis ille uomens riuos: cadit: atq; cruētā
Mādit humū: moriesq; suo se i uulnere uersat.
Tum Lirin Pegalumq; sup: quorū alter habēas
Suffosso reuolutus equo: dum colligit: alter
Dum subit ac dextram labēti tendit inermem
Præcipites: pariterq; ruunt. his addit Amastrū
Hippotadē: sequiturq; incūbēs eminus hasta:
Tereaq;: hat palicūq;: & demophoōta: chrōiq;
Quotq; emissa manu cōtor sit spicula Virgo:

mas uocat: nam hoc est amazon quasi αἰὲν ἀσφοῦ.
Spicula fugientia: pro ipsa fugiens: At circum lectæ comites: subaudi dimicant: qd̄ & sequens amazonum indicat comparatio: quæ inducuntur circa reginam bella tractantes: Larinaq; uirgo: nomina hæc nobilissimarum sunt Italiae fœminarum: Italides: pulchra deriuatio nō uera: nam uerum est itala: Italidis autem unde Italides magis patronymicū est quam deriuatiuum: sicut belias: unde & belides.
Quas ipsa decus: decus & ad delectas & ad ipsam potest referri: decus autem si ad Camillam: nobilitas: pulchritudo: si ad delectas: ornamentū. q̄s sibi elegit ornamentū. ad ornamentū. Dia camilla: generosa εὐγενής: nam græcum est: cuius nominis ætymologia pleriq; uolunt uenire ἀπο τοῦ Διός: quod si sic est dicemus dissentire deriuationem a principitate: nam dia di producit cum Διός corripit: si cut econtra quum lux producat: lucerna lu corripit.
Pacisq; bonæ belliq; ministras: cōgruum paci epitheton dedit: ut eam bonam diceret: quum bellum econtra sit pessimum: Nam sine dubio & belli sæui diceret: si ratio uersus admitteret. Quales threiciæ: Tanais fluuius est: qui separat Asiam ab Europa: circa quem antea Amazones habitauerunt: unde se postea ad thermodonta fluuium thraciæ transtulerunt quod etiam Salustius testatur dicēs: Dein campi themiscyrei quos habuere Amazones a Tanai fluuio incertum q̄ ob rem digressa. Thermodontis: plenum est: Thermodon: sed per synæresim Thermodon fecit: unde don circumflexum habet accentum: græca enim nomina necesse est ut circumflectantur quoties sit synæresis exigente metri necessitate: ergo si sit Thermodoondo acutum habebit accentum: quod si Thermodon fecerit: & in finalem transfertur: & mutatur accentus: nam sit circumflexus. Pulsant: Ennius ad musas: Quæ pedibus pulsatis olympum. Bellantur: pro bellant. Nam solent uerba pro uerbis poni: unde passiuam nunc declinationem sub actiua posuit significatione: sic in Georgicis: Et placidam paci nutritor oliuam: futurum tempus a passiuo posuit pro presenti ab actiuo: nam nutritor pro nutri posuit: sic apud Cicero: in officiis neq; ad eius qui punitur aliquem aut uerbis castigat: sed ad reipū. utilitatem referri punitur pro punit: unde est econtra: Nox humida cælo præcipitat: pro præcipitatur: actiuū pro passiuo. Hippolyten: hæc amazonum fuit regina: cui uictæ Hercules baltheum sustulit. Martia: aut bellicosa: aut Martis filia. Amazones. n. se parente marte natas esse

gloriari solebant. Quē telo primū: quē postremū: homericū est interrogationē ad ipsum referre: q̄ describit.
Cum musæ interrogari consueuerint: ut Vos o calliope prætor aspirate canenti. Aspera uirgo: epitheton ad officiū belli respiciēs: alias incōgrue uirginē asperā dicimus. Eumeniūq;: q̄a latina est declinatio iō ne accepit accētū: nā Stadius q̄a græce declinauit græcū accētū posuit dicens: Nūc eumeniū ante: & nūc ante thoas. Loga abiete: hasta abietali: nā arbore pro hasta posuit. Suffosso: casuro: nā suffossi equi dicunt: quos uulgo cespita-

tores uocant. Alii suffuso legunt: id est praecipiti: & iam cadenti. Dum subit: scilicet dum se ad sustentationem ruentis inclinat: & uult utrunq; tanta celeritate esse percussum: ut unum ictum putares: inde est enim Praecipites pariterq; ruunt. His addit amastrum: adiungit.

CHR. Amazonum: de his dictum in superioribus. Addam hoc q; missus Hercules ab Eurytheo: ut cingulum reginae Amazonum referret: praelium commisit in quo ex Amazonibus praestantissime cecidere: Aella philippis: Protea: Eribia: Celeno: Phoebe: Arthemis. Capte autem fuerunt: Deidamia: Asteria: Marpe: Termessa: Marpeffa: Achlipa: quae cingulum Hippolytae seruabat. Antiope Theseo data quae a plerisque hippolyte appellabatur. Quem telo: quasi dicat: tantam fuisse stragem ut hoc discerni non potuerit. Habet autem ista interrogatio: & admirationem: & exclamationem quod foemina haec potuerit.

SER. Armis ignotis: nouis inconsuetis. Lapyge: appulo equo. Pellis erepta iuueno: id est lorica. Nam proprie lorica est tegmen de loro factum: quo maiores in bello uti consueuerant. Agrestisq; manus armat sparus: bene agrestis: Na sparus est rusticum telum in modum pedi recurrum. Salu. Sparos & lanceas alii preacutas sudes portare. Vertitur in mediis: id est agit: nam graece $\alpha\nu\sigma\sigma\eta\ \phi\epsilon\tau\alpha\iota$ dixit. Toto uertice supra est: Statius de Capaneo: Et totum transcendit corpore bellum. Hunc illa exceptum: fraude circumuentum: ut Aemulus exceptum triton. Traicit: uis iactus ostenditur. Siluis: pro in siluis: & est archaismos casus pro casu. Muliebris armis: usus optinuit ut in nuptas uirgines nuptas mulieres uocemus: Nam apud maiores indiscrete uirgo dicebatur & mulier: utrunq; enim sexum ratum significabat: ut ecce hoc loco dicit armis muliebris: cum Camillam innuptam fuisse manifestum sit. Item in Bucolicis legimus: Ah uirgo: cum Pasiphaen constet ex Minoe ante amorem Taurifilios suscepisse. Terentius etiam mulierem post partum uirginem uocat in ecyra: Nam uitium est oblatum uirgini olim ab nescio quo improbo. Nomen tamen haud leue patrum manibus hoc referes: te lo cecidisse camilla: irrisio est amaritudinis plena: nam si uouerimus simpliciter accipere: ut ita sit dictum: quemadmodum supra Aeneae magni dextra cadis incipit contrarium esse superioribus: unde melius est ut pseueremus in sensu: & ita sit dictum magnum reuera gloriam laturus est ad manes parentum: quem foeminea tela superabunt. Sedentis: equis. Sane eum ex uicino intelligimus esse percussum. Interior: sinisterior: breuiore: scilicet circulo. Congemmat: hic distinguendum est: nam nemo dicit securim uulnus congemmat: sed securis. Incidit huic: figurate pro in hanc. Terentius: Ego in eum incidi infelix locum: ut neq; mihi amittendi neq; retinendi sit copia. Appenninicae bellator filius auni: quia liguria maiore parte sui appennino est constituta. Ligures autem omnes fallaces sunt: sicut ait Cato in secundo originum libro. Filius auni: Aunus: scilicet nam ut supra diximus cum dictis parentibus filiorum nomina supprimant eos patris cognomines intelligimus: ut Tiburti remulo ditissimus olim. Versare dolos ingressus: tractare: ut Seu uersare dolos: seu certe occumbere morti. Astu: malitia: nam proprie astutos malitiosos uocamus: unde in Terentio postquam de domino dixit seruus astute: Ille iratus ait Carnifex quae loquitur. Cicero Ita fit ut ista ratio existimetur astuta: meum tamen hoc consilium necessarium. Dimitte fugam: equi celeritatem cui fidis relinque. Fuga: id est celeritas: ut Iuuenalis etiam indicat uersus cuius clara fuga ante alios & primus in aequore puluis.

CHR. Sedentis: id est illius equitis qui in equo sedet. Lucent: apparent: quoniam rima quae est inter finem galeae: & summitatem parmæ relinquit illam partem corporis apertam. Congemmat: scilicet: id est duplicant uulnus agendo securim. Incidit huic: id est in hunc. icidere autem in aliquem est cum nihil tale expe-

Tor phrygii cecidere uiri: pcul Ornitus armis Ignotis: & equo uenator lapyge fertur.

Cui pellis latos humeros erepra iuueno

Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus

Et malae texere Lupi: cum dentibus albis:

Agrestisq; manus armat Sparus: ipse cateruis

Vertitur in mediis: & toto uertice supra est.

Huc illa exceptum (nec. n. labor agmine uerso)

Traicit: & super hac inimico pectore fatur.

Siluis te Tyrrhene feras agitare putasti.

Aduenit qui uestra dies muliebris armis

Verba redargueret: nomen tamen haud leue: Patrum

Manibus hoc referes telo cecidisse Camillae.

Protinus Orsilochum: & Butem duo maxima Teucorum

Corpora: sed Butem aduersum cuspide fixit

Loricam: galeamq; inter: qua colla sedentis

Lucent: & leuo dependet Parma lacerto.

Orsilochum fugiens: magnumq; agitata per orbem

Eludit gyro interior: sequiturq; sequentem.

Tum ualida: perque arma uiro perque ossa securim

Altior insurgens oranti: & multa precanti

Congemmat. uulnus calido rigat ora cerebro.

Incidit huic: subitoq; aspectu territus haesit

Appenninicae bellator filius Auni

Haud ligurum extremus: dum fallere fata sinebant.

Isq; ubi se nullo iam cursu euadere pugna

Posse: neq; instantem reginam auertere cernit:

Consilio uersare dolos ingressus: & astu:

Incipit haec. quid tam egregium si foemina forti

Fidis equo: dimitte fugam: & cominus aequo

Mecum crede solo: pugnaq; accinge pedestri.

stantes aliquam obuiam offendimus. Sæpius autem dicimus hoc de re infelici quæ de felici. Appennicola: liguribus maior enim liguriæ pars in montibus ab Appennino deductis posita est. Auno: non sine ratione fictum nomen. Nam Aunus antiquissimus rex est liguriæ. Fallere: nam urtium uernaculum est illius nationis. Cato in originibus ait: ligures esse uersipelles: fallaces: malignos. Consilio & astu: id est astuto consilio. Astu autem malitiosa calliditas est dictum ab asty græce urbe: nam qui intra urbes uersantur callidiores sunt quam qui in agro degunt. Asty autem non omnes græci sed Athenienses urbem dicunt: quod uerbum ægyptiacum est. Athenæ enim ut est apud Plato. ægyptiorum colonia est. Fraudem recte ut puto: Seruius fraudem: & non laudem legit. Non autem placet quod fraus pœnam significet: Nam quauis dicat Salustius: diem statuit antequam sine fraude liceat ab armis discedere. Sententia est antequam non dabitur fraudi. Ergo cui uentosa gloria: id est inanis gloria afferat fraudem. Nam cum ex tua uanitate tu iactes fortitudinem: si relinques equum cuius uiribus tu fallis homines ostendens te esse fortem cum ipsa fortitudo si tibi ab equo: si pedes pugnabis succumbes: & inanis tua gloria demonstrabitur.

Iam nosces uentosa ferat cui gloria fraudem.
Dixit: at illa furens: acrisque incensa dolore
Tradit equum comiti: pibusque assistit in armis:
Ense pedes nudo: puraque interrita parma.
At iuuenis uicisse dolo ratus: auolat ipse
(Haud mora) conuersisque fugax aufert habentis:
Quadrupedemque citum ferrata calce fatigat.
Vane Ligur: frustra que animis elate superbis
Nequique patrias tentasti lubricus artes:
Nec fraus te incolumem fallaci perferret Auno.
Hæc fatur uirgo: & pernicibus ignea plantis
Transit equo in cursu: frenisque aduersa phœnis
Cogredit: pœnasque inimico ex sanguine sumit.
Quam facile Accipiter saxo sacer ales ab alto
Consequitur pinnis sublimem in nube Columbam:
Cōprehensamque tenet: pedibusque euiscerat uncis.
Tunc cruor: & uulsæ labuntur ab æthere plumæ.
At non hæc nullis hominum ator: atque Deorum
Observans oculis summo sedet altus Olympo.
Tyrrhenum Genitor Tarcontem in prælia sæua
Suscitatur: & stimulis haud mollibus icitat iras.
Ergo inter cædes: cedentiaque agmina Tarcon
Fertur equo: uariisque instigat uocibus alas
Noie queque uocans: reficitque in prælia pulsos.
Quis metus o nunquam dolituri: & semper inertes
Tyrrheni: quæ tanta animis ignauia uenit?

Accipitris: Camilla compararetur columbæ. Tunc cruor & uulsæ labuntur ab æthere plumæ: ecclasis est: id est excursus. Nonnullis: id est non negligentibus: nam lipotes figura est, uult enim dicere: non leuiter Jupiter iruebatur ista certamina. Instigat uocibus alas: incitat: & irritat ad reditum, primum enim est ut fugere desinant: post ut in hostes impetum faciant. Nomine quemque uocans: per hoc extrema necessitas indicatur. Quis metus: qualis quantus: qui uos etiam sæminam timere compellit: unde paulopost: Quæ tanta animis ignauia uenit: Fæmina palantes agit. Nunquam dolituri: id est stulti. Stultus est enim quisquis iniuria non mouetur: & bene nunquam, siquidem ante sæuitiam Mezentii pertulerunt: nec se ulti sunt: nunc præbent terga mulieri, & ne hinc quidem commouentur dolore.

CHRISTIANI. Furens: nam fœmina impatientior iræ est quam uir: & appetentior gloriæ. Accipiter: accipitrum genera sexdecim ponit Plinius in eis enumerat circum altero pede claudum: item triorchena numero testium. Buteonem auis marti sacra est: unde græce ἰεπεῖς dicitur. Puto omne genus auium quæ ex raptu uiuunt accipitris nomine excepta Aquila uenire.

SER. Ventosa ferat cui gloria fraudem: hæc est uera & antiqua lectio: ut sit sensus pedes congregare: iam cognosces cui inanis iactantia afferat pœnam: nam fraudem pœnam ueteres uocabant: ut etiam in antiquo cognoscitur iure. Salustius in catilinario: Diem statuit ante quam sine fraude liceret ab armis discedere: si autem laudem legerimus erit sensus agnosces cui inanis gloria afferat laudem: uentosa autem gloria est: quam græci νενοδοσιον uocant. Paribusque assistit in armis: pedes sicut & illum congressurum putabat. Pura parma: tunc enim primum in bella descenderat: cum tirones pietas minime gestarent parmas. Fugax: fugiens: nam nomen est pro participio: non enim fugacem possumus accipere: quem supra legimus bellator. Vane ligur: aut fallax: aut inaniter iactans: Nam uanos stultos posteriores dicere cœperunt: unde tractum est etiam in neotericis. Iuuenalis: Sic libitum est uano qui nos distinxit orthoni, quid autem hoc loco uane significet consequentia demonstrant. Frustraque animis elate superbis. Lubricus: falax: mobilis. Pernicibus ignea plantis: modo uelocibus: alias perseverantibus. Nam pernix interdum uelox: interdum perseverans significat: ut ipse in Georgicis: Et inter dura iacet pernix in strato saxa cubili. Transit equum: cursu: nunc hoc incredibile esse uideretur: nisi præmisisset in septimo: Illa uel intactæ segetis per summa uolarer Gramina: nec teneras cursu læsisset aristas. Aduersa: opposita. Accipiter saxo sacer ales ab alto: sacer ideo quia est Marti consecratus: aut auibus execrabilis: ut Auri sacra fames: Aut quod uerius est nomen græcum expressit: nam ἰεπεῖς dicitur: hoc est sacer. ἰεπεῖς enim sacerdos uocatur. Cur autem græce ita dictus sit: ratione non caret: quæ nota est sacrorum peritis. Consequitur pinnis: noua laus Camillæ: siquidem accipiter columbam sequitur: ipsa præcedit hostem. Ipsa etiam auium comparatio est sumpta ex contrario: nam æquus uir accipitris.

Aeneidos

CSER. Atq; hæc agmina uertit: ΔΕΙΝΤΙΝΩΣ: idest multitudinem tãtam. Irrita: inertia qua nos ulcisci minime ualeant. At non in Veneré segnes: latenter dicit hoc fugitis mulierem: quia armata est. Alias primi ad hunc curritis sexum. Nocturnaq; bella: coitum alibi: Et si quando ad prælia uentum est. Curua tibia: symphonia: chorum. Bacchi autem ideo quia apud ueteres ludi theatrales nõ erant nisi in honorem Liberi patris. Expectate: pro expectatis: modum pro modo posuit. Secundus aruspex: pro secunda sacra: idest prospera: sicut e contrario Homerus ΜΑΥΤΙ ΝΟΝΩΝ: idest malorum diuine. In altos lucos: illic enim epulabantur sacris diebus. Moriturus & ipse: moriturus animo: nam moriturus non est: quod autem ait & ipse: aut ad Camillam: aut ad Venulum respicit. Turbidus: terribilis. Direptumq; ab equo dextra complectit hostem: hoc de historia tractum est: nam, C. Julius Cæsar cum dimicaret in gallia: & ab hoste raptus equo eius portaretur armatus: occurrit de hostibus qui eum nosset: & insultans ait cecos Cæsar: quod gallo rum lingua dimitte significat: & ita factum est: ut dimitteretur. hoc autem ipse Cæsar in ephemeride sua dicit: ubi propriam commemorat felicitatem. Exit: euitat: ut Atq; oculis uigilantibus exit. Vtq; uolans alte: homerica comparatio.

ορνις γαρ σφιεν επι ληε περιστε μεναι με μαδωσιν αιετος υψιπε της επι ριζερα λαον εεργων φοινη εν τα δρανιον τα φερων ονυχεσσι πελωροφ ξων ετασπεροντα: και ουπω ληετο χαρμησ: νοψε γαρ αυτο νεχοντα νατα σθαοσ περι Δειρην ΙΔνωθε ισ οπισω: οδ απω εθεν ηνεχα μαξε αληθισασ οδυνησι: μεσω Δε νι ναββαλ: ομιλω αυτον Δε νλα γφασ πε τετο πνοιησιν αυε μοιο.

¶ Ducis exemplū euentumq; scilicet uirtutem & felicitatem. Meonidæ: lydi: ut Meoniæ dilecta iuuetus. Arte: fraude dolo: ut Arte pelafga. Qua se cunq; ferens medio tulit agmine Virgo Hac aruns subit: ut etiam supra diximus: ita poeta loquitur: ut in aliquibus locis det suspicionem q; Aruns de turni partibus fuerit: nanq; & cum Camilla impetum fecit & cum ipsa rursus recedit: quod nisi de socio nõ procedit. Donatus etiam dicit esse manifestum signum socium fuisse: q; Apollinem foractis inuocat montis: de quo Turno uenisse constat auxilia: licet posset fieri: ut alterius loci inuocet numen. Item ad argumentum Vocat patrias remeabo inglorius uirbes: quod etiam de hoste procedit: nam superare foe minam nullam constat esse uirtutem.

CDONA. Aquilæ: Comparatio aptissima. Ut enim & Aquila: & serpens fortissimi sunt: ita illi duo fortissimi erant itidem mira pspicacitate: ut illi sunt.

CCHRI. Fæmina: indignatio a sexu. Pallantes: item a modo: nam quod fæmina illos pellat turpe est: quod autem ita pellat: ut palantes sine ordine fugiant turpissimum. Hæc agmina: quasi dicat: tam robusta: tam ualida. Quo ferrum: nam frustra fertis quo uti nõ audetis. At non in uenerem segnes: quasi dicat: cum torpetis in bello: utinam & in omni uoluptatum genere torpeatis. Aruspex: ab ara:

& inspiciendo dicitur quoniam cæsa iam hostia iuxta aram exta rimantur: & ex illorum situ: colore: imminutione: uel augmento futura prænoscent. Dicuntur alio uocabulo extispices ab extis inspiciendis. Direptumq; ab equo: ostendit non fuisse intentionem in socios ex tumiditate aut uaniloquentia: sed a conscientia proprie fortitudinis. Fuit enim omnino heroicum. Quod hoste ab equo ad se attraheret: secumq; portaret. Tollitur in cælum: mouebatur enim miraculo rei q; celeritate summa arma: & uirum tanta uir portaret: ut etiam superessent uires ait: & ferrum ex sua hasta raperet: illamq; interimeret: quis repugnantem conaretur. Poterat ergo suo iure sociorum inertiam reprehendere. Debitus: Fatis: uel destinatus a fati cum hoc fati deberet: scilicet interimere Camillam: uel debitus fati quoniam inde esset moriturus. Ostendit autem magnam fuisse eius astutiam.

Fæmina Palantes agit: atq; hæc agmina uertit.
 Quo feret: qd ue hæc gerius tela irrita dextris:
 At non in Venerem segnes: nocturna q; bella:
 Aut ubi curua choros indixit Tibia Bacchi:
 Expectate dapes: & plenæ pocula Mensa:
 Hic amor: hic studiū: dū sacra secūd' Aruspex
 Nunciet: ac lucos uocet hosta pinguis in altos.
 Hæc effatus equū in medios moriturus & ipse
 Cōcitat: & Venulo aduersum se turbidus ifert:
 Direptumq; ab equo dextra cōplectit hoste:
 Et gremiū ante suū multa uir concitus aufert.
 Tollitur in cælum clamor: cunctiq; Latini
 Cōuertere oculos. uolat igneus æquore Tarcō
 Arma: uirūq; ferens: tū summa ipsius ab hasta
 Defringit ferrum: & partes rimatur apertas:
 Qua uulnus letale ferat: cōtra ille repugnans
 Sustinet a iugulo dextrā: & uim uiribus exit.
 Vtq; uolans alte: raptum cum fulua Draconē
 Fert Aqla: iplicuitq; pedes: atq; unguib' ha sit:
 Saucius at Serpens sinuosa uolumina uersat:
 Arrectisq; horret squamis: & sibilat ore
 Arduus insurgēs: illa haud minus urget adūco
 Luctantem rostro: simul æthera uerberat alis:
 Haud aliter p̄dā Tyburtū ex agmine Tarcon
 Portat ouans: ducis exemplū: euetumq; secuti
 Meonidæ incurunt: Tum fati debitus Aruns
 Velocem iaculo & multa prior arte Camillam
 Circuit: & quæ fit Fortuna facillima tentat:
 Qua se cūq; furēs medio tulit agmine Virgo:
 Hac Aruns subit: & tacitus uestigia lustrat.
 Qua uictrix redit illa: pedeq; ex hoste repor:
 Hac iuueis furti celeres detorqt habenas. (tat:
 Hosq; aditus: iāq; hos aditus: oēm q; pererrat

CER. Circuitū: proprie: nā circuire insidiantium est: unde est Nec gregibus nocturnus obambulat. **Cer** tam hastam: ineuitabilem: unde contra Incertam excussit ceruice securim: id est ifirmam uitabilem. **Sacer** cybele: nam montem pro numine quod in eo colitur posuit: & bona occasio ad mortem Camillæ: ut sacerdotē maioris numinis conetur occidere: per quod quasi exauctoratur Dianæ fauor interueniēte maioris numinis iracundia. **Quem** pellis ahenis in plumam squamis auro conferta tegebat: cataphractum eum fuisse significat. Cataphracti autem equites dicuntur qui & ipsi muniti ferro sunt: & equos similiter munitos habent: de quibus Salustius: Equis paria operimenta erāt: quæ lin tea ferreis laminis in modū plumæ adnexuerāt: nūc pro līteo pellē imposuit: & æneas squamas æreas laminas intelligimus. **In** plumā: uero est in similitudinē plumæ: ut Excisum euboicæ latus ingens ru ptis in antrū: id est in antri similitudinē. Sane sciendum quod ipsos equites cataphractos dicimus. Salustius: Et sequebatur equites cataphracti. **Spicula** tor quebat lycio cortynia cornu: cretenses sagittas lycio arcu dirigebat: quod ut etiam supra diximus ad or natum poni consuevit. **Cassida:** p. cassis: nā accusa tiuum posuit pro nominatiuo. **Pictus** acu tunicas & barbara tegmina crurū: pictus tunicas pictus cru rum barbara tegmina: id est habebat uestem phry gionis arte perfectam. Sane armorum longa descri ptio illuc spectat: ut in eorum cupiditatem merito Camilla uideatur esse succensa. **Fœmineo:** impa tient: irrationabili: ut Fœmineæ ardētem. **Sūme** deum: ex affectu colētis dicitur: nā Iuppiter summus est. **Sancti** custos soractis apollo: Soractis mons est hirpinorū in flāminia collocatus: in hoc autē monte cū aliquādo Diti patri sacrum persolueretur (nam ma nibus cōsecratus est) subito ueniētes lupi exta rapue runt: quos cum diu sequerentur delati sunt ad quan dā speluncam halitum ex se pestiferum emittentem adeo ut iuxta stātes necaret: ex idē est orta pestilentia quia fuerāt Lupos secuti: de qua responsum est posse eam sedari si Lupos imitaretur: raptō utuerent: quod postea factū ē dicti sunt ipsi populi hirpini forani: nā Lupi sabinorū lingua hirpi uocantur. Sorani ue-

Vndiq; circuitū & certā quatit improbus hastā.
Forte sacer Cybele Coreus: olimq; sacerdos
Insignis longe phrygiis fulgebat in armis:
Spumātemq; agitabat equo: quē pellis ahenis
In plumam squamis: auroq; inserta tegebat.
Ipsē peregrina Ferrugine clarus: & Ostro
Spicula torquebat lycio Cortynia cornu.
Aureus ex humeris sonat Arcus: & aurea uati
Cassida: tū croceā chlamydēq; sinusq; crepā
Carbaseos: fuluo in nodū collegerat auro (tes
Pictus acu tunicas: & barbara tegmina crurū.
Hunc uirgo: siue ut templis præfigeret arma
Troia: captiuo siue ut se ferret in auro
Venatrix: unum ex omni certamine pugnae
Cæca sequebatur: totumq; incauta per agmen
Fœmineo prædæ: & spoliolum ardebat amore.
Telum ex insidiis cunctantem tempore capto
Coniicit: & superos Aruns sic uoce precatur.
Summe Deum sancti custos Soractis Apollo:
Quem primi colim⁹: cui pineus ardor aceruo
Palcitur: & medium freti pietate per ignem

ro a Dite: nā Ditis pater Soranus uocatur: quasi Lupi Ditis patris: unde memor rei Virgilius. Aruntem paulo post comparat Lupo quasi hirpinum foranum. **Pineus** ardor: ignis περίφορος. **Aceruo:** pyra coaceruatio ne lignorum. **Freti** pietate: iste quod hoc dixit: sed Varro ubiq; expugnator religiōis ait: quum quoddam me dicamentum describeret: ut solent hirpini: qui ambulaturi per ignes medicamento plantas tingunt.

DONA. Cybele: Locus est in quo Cybele colebatur. **Squama:** Serpentis: & piscis quam facit compositio naturalis. Nam & ordinibus digesta est: & uiarum plurimarum impressione distincta. **Quicquid** igit in hanc similitudinē facit artifex squama dicitur. Hæc fit ex minutis laminis inuicem se retinentibus: & ita digestæ ut est in nauibus pluma. **Peregrina:** Quasi dicat ex melioribus regiōibus aduēta. **Cornu:** Ligni species est. **Barbara:** nomen artis indicat: nam qui hanc exercent Burburicarii dicuntur qui auro: & uariis filis homi num: & aliarum rerum figuras exprimunt acu pingentes. **Tandem:** quia diu infectatus fuerat. **Teda:** hoc lignum naturali succo ueluti oleo: uiolenti⁹ ardet: Primi electi.

CHR. Forte sacer: Hos omnes uersus usq; ad eum locum. **Hūc** uirgo ex eo genere dicendi constat quod cultum: & floridum appellant. **Ferrugine:** De qua diximus in Geor. **Barbara:** quasi aurea: & ornata quoniā Barbari diuitiis pollent. **Vnde** alibi: Barbarico postes auro. **Hūc** ostēdit poeta naturalia penitus tolli nō posse: erat quidem egregia fœmina: & inter uiros enumeranda. Sed tamen ut fœmina nimia cupiditate talium rerum quas uiri contempnunt ardebat unde dixit fœmineo amore. **Incauta:** nam quicumq; nimia cupiditate fertur: rationem amittit: unde nullam sibi cautionem adhibere potest. **Soractis:** Hirpi familiæ in agro faliscorum sacrificium annum ad soracte montem apollini faciunt id operantes gestulationibus religionis impune exultant ardentibus lignorum struibus in honorem diuinæ rei: & flammis parentibus cuius deuotionis mysterium. **Senatus:** c. onorauit omnium munerum uocatione perpetua illis donata: **Ait** Solinus: idē ait Plinius. Soracte mons est in agro falisco sacer apollini. Atunt ad montis radicem locum fuisse Diti sacrum in quo cum sacra fierent Lupi ex ignibus exta rapuerunt: quos sacerdotes usq; ad terræ hiatum. **Vnde** pestilens aer exalabat infecti sunt qui morbo omnia uicina loca implicuit. Fuitque oraculum posse sedari morbum si incolæ raptō uiuerent: ut Lupi fecerunt. **Ob** hocq; appellati sunt hirpini forani: quia lingua sabinæ hirpus Lupum: & foranus Plutonem significat. **Hinc** samnites qui hirpos Lupos dicunt: uidentur a sabinis originem trahere.

Aeneidos

CSER. Multa pruna: iter prunas: pruna at̄ q̄ diu ardet dicitur. Hora. Prætextâ latū clauū prunæq; bathyllū: cū at̄ extincta fuerit carbo nominat̄. Terētius: Tā excoctā atq; atrā reddā q̄ carbo ē: nā pruna a purēdo dicta est. Exuuias pulsæ ue trophæū: exuuias occisæ: pulsæ trophæū: & pprie: nā ut supra dixi hos ūbus occisus triū phabāt: de fugatis figebāt trophæa. Partem mēte dedit partem uolucres disperfit in auras: bona moderatio Apollinis inter sacerdotis præces: & uoluntatem sororis: est aut̄ Homerus orante pro patroclo Achille.

ὄσ ἐφατ̄ εὐχομένους τοῦ Δηνάου ἄρτιε τὰ ξεύς
 ἦνον μενοί ἄπῶσαθαι πολεμοντε μαχηντῆ
 Δωνῆ σῶον Δανῆ νῆνσε μαχης ἄπῶνῆ εθαι.

το Δε τερον μεν εδωνε πατηρε τερον Δανε νευσευ

¶ Nil ip̄a nec auras: nec sonitus memor: hæc est anti qua lectio: nā apud maiores trahebatur interdum a græco genitiuus singularis: hinc etiam paterfamilias & materfamilias: quæ duo tātum nomina remāserunt nam nec huius auras dicimus: nec huius custodias secundum Salustium qui ait *Castella custodias thesaurorum pro custodia: & ita enim etiā Asper intelligit: licet alii custodias accusatiuum uelint.* Sane paterfamilias quando dicimus: familia indeclinabile est: si autē pater familiae dicere uoluerimus iam non erit unum nomen: sed locutio: & familiae erit datiuus: nam pater mihi est dicimus. Terentius *Natura tu illi pater es: consiliis ego.* Multi tamen uolūt in numero plurali nomē utrunq; declinari: ut *dicāus hi p̄res familiae horū patrū familiae.* ¶ Papillā exertā: nudā. Sāe māmilla est oīs eminetia uberis: pupilla uero breue illud unde lac trahit̄. ¶ Dominā: reginā: ut *Hi dominam ditis thalamo deducere adorant.* ¶ Virginis audet: sic fuerat consternatus: ut etiam uulneratā timeret. ¶ Occiso pastore lupus: bene pastori reginam cōparat: nā reges ipsi pastores uocant̄. Homerus, *ποιμνενα λαών.* ¶ Caudam pauitantiem remulcens: quæ timorem indicat pro ip̄se pauitans. ¶ Turbidus: nunc timidus: supra terribilis: ut *Venulo aduersum se turbidus infert.* ¶ Mucro: hinc apparet mucronem esse cuiuslibet teli acumen. ¶ Frigidā leto: alii telo legunt: & intelligūt uulnere. ¶ Partiri curas: subaudis cōsueuerat. ¶ Hæc ita fatur: unū abundat: nam supra ait alloquitur.

CDONA. Ante oēs: dimissis oīsbus actionibus.
CHIRI. Nihil ipsa nec auras: Ostēdit quod dixerat totumq; incauta per agmen. Ponit autē hoc optimū exēplum hominibus quantam perniciem afferant hominibus nimia cupiditates cum ita mētes occæcatas reddant: ut p̄cipites delati in oē piculū feramur. ¶ Exertā: Vt de amazōibus diximus. ¶ Hæsit: ita fixa est: ut non laberetur a uulnere. ¶ Virgineum: Pathos ab ætate & a sexu. ¶ Bibit: Quāuis p̄teritum sit dissyllabum: & propterea deberet produci prima syllaba tamen: ut in paucis aliis corripit̄. ¶ Trepidæ: Et festinæ & timentes. ¶ Fugit: exprimit naturam eius qui insidiis: ualeat aperto Marte nihil audeat. ¶ Lætitia: quia uoti compos fuerat. ¶ Metu: quia non erat locus fraudi: & ip̄se natura metulosus erat. ¶ Occurrere: Virgi. Viderat se illā uulnerasse: sed cum nesciret quale eēt uulnus homo metulosus ne illa mortem ulcisci anteq̄ caderet possit ue rebatur. ¶ Lupus: Optime illum Lupo comparat quod animal insidiis plus q̄ aperto Marte ualet. ¶ Turbidus: uehementer ex motu perturbatus. ¶ Illa trahit: Nam neq; ex uulnere ita animo consternata erat: quin telum educere tentaret. ¶ Mucro ferreus: id est ferrum hastæ in mucronem: id est in acutum productum. ¶ Labitur: Repertio est color qui ad commiserationem commouendum ualet. Mouet primum pathos a pulchritudine puellæ: inde a robore animi ipsius quæ in mortem manifesta non oblita est salutis publicæ. Ergo dum expiraret misit quæ Turnum ut periculo succurrant admonerēt. Vsa etiam est cautione: ut eam mitteret: cuius sibi fides in multis aliis rebus fuisset perspecta.

Cultores multa premimus uestigia pruna:
 Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis
 Omnipotens: non exuuias: pulsæ ue trophæū
 Virginis: aut spolia ulla peto. mihi cætera lau-
 Facta ferēt. hæc dira meo dū uulneŕ pestis (dē
 Pulsa cadat: patriā remeabo inglorius urbem.
 Audiit: & uoti Phœbus succedere partem
 Mēte dedit: patrem uolucres disperfit in auras
 Sterneret: ut subita turbatam morte Camillā:
 Annuat oranti: reducē ut pria alta uideret
 Non dedit: inq; notos uocē uertere procellæ.
 Ergo ut missa māu sonitū dedit hasta p̄ auras:
 Conuertere animos acies: oculosq; tulere
 Cuncti ad reginā Volsci: nihil ipsa: nec auras:
 Nec sonitus memor: aut ueniētis ab ætheŕ teli:
 Hasta sub exertam donec perlata papillam
 Hæsit: uirgineumq; alte bibit acta cruorem.
 Concurrūt trepidæ comites: dominamq; ruētē
 Succipiūt: fugit ante omnes exterritus Aruns.
 Lætitia: mixtaq; metu: nec iam amplius hastæ
 Credere: nec telis occurrere uirginis audet.
 Ac uelut ille: prius quā tela inimica sequantur
 Continuo in montes sese auius abdidit altos
 Occiso Pastore Lupus: magno ue Iuuenico
 Consciens audacis facti: caudamq; remulcens
 Subiecit pauitanti utero: siluasq; petiuit
 Haud secus ex oculis se turbid⁹ abstulit Arūs:
 Contentusq; fuga mediis se immiscuit armis.
 Illa manu moriens telum trahit: ossa sed inter
 Ferreus ad costas alto stat uulnere mucro.
 Labitur exanguis: labuntur frigida leto
 Lumina: purpureus quōdā color ora reliquit.
 Tunc sic expirans Accam ex æqualibus unam
 Alloquitur: si da ante alias quæ sola Camillæ
 Qui cum partiri curas: atq; hæc ita fatur.

CSER. Potui: absolute: uel pugnare uel uiuere. Succedat pugna: animus bellatrix ostenditur: quæ non se dolet lucem: sed bella deserere. Non sponte fluens: non sponte: ut supra: Portisq; ab equo regina sub ipsis Desiluit: quæ tota cohors inimica relictis Ad terram defluxit equis. Paulatim exoluit se corpore: Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras: seruat hoc ubiq; ut Iuuenum animas a corporibus dicat cum dolore discedere: qui adhuc esse superstites poterant: quod etiã de Turno dicturus est: idem Cicero: in Catone maiore ait: iã omnis conglutinatio recens ægre inueterata facillime diuellitur: & est Homerus,

Hactenus Acca soror potui: nũc uulnus acerbũ
Conficit: & tenebris nigrescunt omnia circum:
Effuge: & hæc Turno mãdata nouissima pfer.

Succedat pugna: Troianosq; arceat urbe.

Iamq; uale: simul his dictis linquebat habenas

Ad tarrã non sponte fluens: tum frigida toto

Paulatim exoluit se corpore: lentaq; colla

Et captum leto posuit caput arma relinquens.

Vitaq; cũ gemitu fugit indignata sub umbras.

Tum uero imensus surgens ferit aurea clamor

Sidera: deicta crudescit pugna Camilla.

Incurrunt densi simul omnis copia Teucrum

Thyreniq; duces: Euãdriq; arcadis alã.

At Triuia custos iam dudũ in montibus Opis

Alta sedet summis: spectatq; interrita pugnã.

Vtq; procul medio Iuuenũ in clamore furentũ

Prospexit tristi multatam morte Camillam:

Ingemuitq; deditq; has imo pectore uoces.

Heu nimium Virgo: nimium crudele luiti

Suppliciu: Teucros conata laceffere bello.

Nec tibi desertã in dumis coluisse Dianam

Profuit: aut nostras humero gessisse sagittas.

Nõ tamẽ inde corem tua te Regina relinquet

Extrema iã morte: neq; hoc sine nomine letum

Per gentes erit: aut Famam patieris inultã.

Nam quicũq; tuum uiolauit uulnere corpus:

Morte luet merita: fuit ingens monte sub alto

Regis Dercenni terreno ex aggere bustum

Antiqui Laurentis: opacaq; ilice tectum.

Hic Dea se primũ rapido pulcherrima nisu

Sistit: & Aruntem tumulto speculatur ab alto.

Vt uidit fulgentem armis: ac uana tumentem:

Cur inquit diuersus abis: huc dirige gressum.

Huc periture ueni: capias ut digna Camillã

Præmia: tu ne etiam telis: moriere Dianã:

Dixit: & aurata uolucrem Threissã sagittam

Deprompsit pharetra: cornuq; infensã tetedit:

Et duxit longe: donec curuata coirent

Inter se capita: & manibus iam tangeret æquis

Leua aciem ferri: dextra neruoq; papillam.

ne et: Dolet qã nõ putat illũ dignũ: qã Dianã telis periret.

ΨΥΧΗ: ΔΕΝ ΡΕΘΕ ΩΥ ΠΤΟΛΜΕΝΗ ΑΙ ΔΟΣ ΔΕ ΒΕΒΑΝΕΙ,
ΟΝ ΠΟΤΜΟΥ ΥΟΟ ΩΣ Α ΛΙ ΠΟΥΣ ΑΝΔΡΟΤΗΤΑ: ΚΑΙ
ΗΒΑΝ.

Clamor sidera: troianorum scilicet: qui exultabãt.

Crudescit: crudelior fit cædã multorum: nam cru-

duus & crudelis a cruore dicitur. Multatam: debili-

tatã. At triuia: custos: ministra. Conata laceffere

teucros: pp̄ illud Bellũ importunum ciues cũ gente

deorum. Inuictisq; uiris geritis. Coluisse dianam

profuit: nõ deam incusat: sed fatorum necessitatem:

cõtra quã nec numinis opitulatur auxilium. Sine

nomine: sine gloria: sine fama. Famã patieris inul-

tã: nec inuindicatã ignominiam sustinebis: quod

etiam Dido dolet dicens: Moriemur iultã: Sed mo-

riamur ait. Monte sub alto: ut Monte sub aërio.

Apud maiores nobiles aut sub montibus: aut in

montibus sepeliebantur. unde natum est: ut supra

cadauera aut pyramides fierent: aut ingentes col-

locarentur columnã. Luc. & regũ cineres extructo

monte quiescãt Cum Ptolemeorũ matres seriemq;

pendendam Pyramides claudant. Ac uana tumen-

tẽ: plenum νεϋολογία. Digna camillã præmia:

sic in secundo Persoluant grates dignas: & præmia

laudũ reddant. Item alibi: Et hæc tibi porto Dona

prius. Tu ne etiam telis moriere dianã: cum inge-

ti amaritudine dictum est: nam etiam ei genus inui-

det mortis: quod at ait tu ne et ad Niobes numero-

sam pertinet sobolem. Cornuq; infensã tetedit:

cornu accusatiuus est singularis: ac si diceret Arcũq;

infensã tetedit: nam horum dubiorum casus ex simi-

libus uel synonymis comprobantur. Coiret inter

se capita: homerica est ista descriptio pandaro foede-

ra istũ palladis confundente.

ΕΛΝΕ ΔΟΜΟΥ ΓΛΥΦΙ ΓΑΣ ΤΕΛΑΒΩΝ ΚΑΙ ΝΕΥΡΑ ΒΟΕ/
ΙΑ ΝΕΥΡΗΝ ΜΕΝ ΜΑΞΩ ΠΕΛΑΞΕΝ ΤΟΞΩ ΔΕ ΣΙ ΔΗΡΟΥ

CDONA. Pulcherrima: Bonam consilio hic in-

tellige. Cur inquit: Hæc loquitur secum ex dolo-

re. Tu ne etiã: idignatur qd telis Dianã sit piturus.

CHR. Hactenus: breuissima orõ: & rei: & tpi

accomodata. In primis, n. excusat ipotentia suã ne te

mere uideatur pollicita i supioribus fuisse. Succedat:

mihĩ deficiat. Arceat: Ostedit p̄sentaneũ picu-

lũ: nã arcemus qui iã ruũt. Iã ualle: ut in extrema

morte charitatẽ i eã ostẽdat. Cũ gemitu fugit indi-

gnata. Nã: quoniã imatura erat mors idignabatur

magis mori. Tũ uero. Ostedit qd possit dux egregi-

us i pugna: Cũ ipã sola tot hostes sustinere potuerit.

Qua exticta: & hostibus uires restauratã sunt: & sui

cõturbati facile cedebãt. Morte luet. in. Ex loci de-

scriptione rẽ facit uerisimilẽ. Derceni: Hic ex anti-

quissimis regibus latii fuit: quem aliqui sub nomi-

ne Latini posuerunt. Terreno: consueuere p̄isci

sepulchris: aut columnas superponere: aut magnas

moles: aut sepulchra i altis locis struere. Nisu cona-

miẽ. uolatu. Cur in. Orõ amara & felle plẽa. Tu

Cornu: Corneũ arcũ. Capita: Extremitates arcũs.

Aeneidos

CSER. Teli stri. **Hœ.** Λιγξέ Δοίτος. **Audiit una arūs hæsitq; i cor.** fer. celeritas iaculātis exprimit. **Sta.** cū iā pculsū dixisset extictū ait **Nec dū certi tacet arcus amyntæ.** **Ignoto cā.** i pul. li. faciēte numinis iracūdia ē relict⁹ ut nec sepulturā posset mereri. **Turbati fu.** ru. hoc ad Camillæ p̄tinet laudē: q̄ amissa im mutātur fata bellorū. **Acer at.** fugit tñ. **Defolatiq; mani.** signiferi deserti: qd̄ ē nimii discriminis: nāq; hoc ubiq; dux p̄cipit: ut frequēter circa se sint milites: sicut i Salu. legim⁹ **Manipli at̄ dicti sūt signiferi:** q̄a sub Romulo paup̄ adhuc Romanus exercitus hastis fœni manipulos illigabat: & hos p̄ signis gerebat: uñ hoc nomē remāsit. **Quidi. i fastis:** Illa qd̄ e fœno: sed erat reuerētia fœno: quantā nūc aqlas cernis h̄re tuas. **Pertica susp̄sōs portabat lōga mani/ plos:** unde manipularis noīa miles h̄t. **Laxos ar.** nō itētos: sed iā solutos. **Fœmineū clai.** patiētē. nā iā dixerat m̄tes: p̄ qd̄ muliebrē clamorē poteramus accipere. **Miserā mor.** q̄a sequit̄ **Lie i ipso.** **Moēnib⁹ i. p̄.** ubi se iā tutos eē credebāt. **Apire uiā.** dare aditū: & bono locutus ē ambitu: nā cū portis uia & aperit̄ & claudis̄. **Oriturq; mi.** cæ. sic in i. ubi itulit **Armoḡ facie & graiarū errore iubarū.** **Defēdētū: iō defēdētū & ruētū:** q̄a ad masculinū rettulit: & hi defendētes facit: qd̄ de fœminino dicimus: si at̄ de neutro loqua mur: defendētū ū dicamus necesse ē: q̄a hæc defēdētia facit: & ut supra dixim⁹ **genitiuus pluralis a noīatiuo plurali mīor eē nō dēt:** q̄ si forte minorē eū aliquādo iuenerim⁹ **metri necessitas facit:** & incipit etiā **pathos eē nō declinatio.** **Præcipites fo.** decliuēs: i q̄s qd̄ pōt p̄cipitari. **Pars cæ.** irrationabilis: q̄ in clausas portas more arietis ruebat: id est bellici machinamētī. **Sūmo certamine:** extremo discriminē: ut supra: **Vocat la bor ultimus omnes.** **Trepidæ:** licet trepidæ tamen oblitæ **sexus tela iaculabantur.** **Præcipites:** autē aut festinæ: aut in mortem ruētēs. **Primæq; mori pro mœnibus audeā:** nimii doloris est: ut **Me primā ab sumite ferro.** **Sæuissimus implet nūcius:** ut etiā supra diximus **nūcius ē tā qd̄ nunciatur:** qua qui nunciat. **nuncium quod nūciatur:** secundū quod nunc nec de fœmia: nec de re: quæ nōciatur procedit nuncius: unde multi uolunt alium nuncium intelligi: **Accam uero postea uenisse:** sed melius est ut nūcius de **Acca dictū intelligamus.** **Nouimus enim poni aliqua in sub/ auditione:** quæ ex aperto dicere nō debemus: ut **Nec dextræ erranti deus absuit:** cum necesse sit absuit aut **Iunonem:** aut **Alecto intelligamus.** **Item Salustius:** **Prima q̄ forte ueniētes exciperēt:** cū de insidiis loque/ ret: quas numeri tāū pluralis eē plus q̄ manifestū ē.

CDONA. Ignoto cāporū i puluere lin. **Quod fuit ultionis augmentum:** ut focii illius obliuiscerentur.

CHRI. Ignoto camporum in puluere linqūt: **Quod fecit acerbioris ultionis ut non solum inter/ ficeretur:** uerum etiam inhumatus relinqueretur.

Prima fugit: Ostendit quanta fuerit facta mutatio ex morte fortissimæ ducis: ut ide appareret quid ualeat in bello fortis imperator. **Fugæ autē descriptio illuc pertinet:** ut uirtus Camillæ manifestet̄: & quantum in pugna potuerit. **Aduersi:** scilicet hostibus. **Substantare:** Multo ego minus repellere. **Voluitur puluis turbidus caligine:** id est densus: quo ostendit cateruatim fugam factam. **Clamorem tollunt:** quia uident suos in fugam uersos. **Limine:** in ipso. **Mœnibus in patriis:** Pathos a loco. **Inter tuta:** Nō quæ essent: sed quæ esse solent. **Audent:** Quia timent ne hostes simul irruant. **Ante oculos parentum:** qua quidē re quid durius aut parētibus ipsis aut fugiētibus esse potuit. **Audent:** nam supra muliebres uires est. **Pro mœnibus:** pro defensione mœnium. **Interea:** Ostendit fortunam plurimum in re militari posse: Nam si hic nuncius quo uehementer turbatus. **Turnus est:** & propterea coactus ex insidiis discedere: & transitum Aeneæ liberum relinquere: paulo post uenisset: **Aeneam in insidiis excipere:** & exceptum uincere potuisset: **Admonet autem in hoc loco poeta etiam præclaros duces:** nisi fortuna assit: uinci posse.

Extemplo teli stridorem: aurasq; sonantes
Audiit una Aruns: hæsitq; in corpore ferrum.
Illum expirantem focii: atq; extrema gementē
Obliti ignoto camporum in puluere linqūt.
Opis ad æthereum pinnis aufertur Olympū.
Prima fugit domina amissa leuis ala Camillæ:
Turbati fugiunt Rutuli: fugit acer atinas.
Disiectiq; duces: desolatiq; manipuli
Tuta petunt: & equis auersi ad mœnia tēdunt.
Nec quisq; instantes Teucros: letumq; ferentes
Sustentare ualet telis: aut sistere contra:
Sed laxos referūt humeris languētibus Arcus:
Quadrupedūq; putrē cursu q̄tit ungula cā-
Voluit ad muros caligie turbidus atra (pum.
Puluis: & e speculis percussæ pectora matres
Fœmineum clamorem ad Cæli Sidera tollūt:
Qui cursu portas primi rupere patentes:
Hos inimica sup̄ mixto premit agmine turba:
Nec miserā effugiūt mortem: sed limine i ipso
Mœnibus in patriis: atq; inter tuta domorum
Confixi expirant animas: pars claudere portas
Nec sociis aperire uiam: nec mœnibus audent
Accipere orantes: oriturq; miserima cædes
Defendentum armis aditus: inq; arma ruētū.
Exclusi ante oculos lachrymātūq; ora parētū:
Pars in præcipites fossas urgente ruina.
Voluitur: immissis pars cæca & concita frenis
Arietat in portas: & duros obiice postes.
Ipsæ de muris summo certamine Matres
(Mōstrat amor uer⁹ patriæ) ut uidei Camillā
Tela manu trepidæ iaciunt: ac robore duro
Stipitibus ferrū: sudibusq; imitantur obustis
Præcipites: primæq; mori p̄ mœnibus audēt.
Interea Turnum in siluis sæuissimus implet
Nuncius: & Iuueni ingentē fert Acca tumultū.

Deletas Volscorum acies: cecidisse Camillam:
 Ingruere infestos hostes: & Marte secundo
 Omnia corripuisse: metum iā ad mœnia ferri.
 Ille furēs (nam sœua Iouis sic numina poscūt)
 Defert obfessos colles: nemora aspera linquit.
 Vix e conspectu exierat: campumq; tenebat:
 Cum pater Aeneas saltus ingressus apertos:
 Exuperat iugum: siluaq; euadit opaca.
 Sic ambo ad muros rapidi: totoq; feruntur
 Agmine: nec longis inter se passibus abſunt.
 Ac simul Aeneas fumantes puluere campos
 Prospexit longe: Laurentiaq; agmina uidit:
 Et seuum Aenean agnouit Turnus in armis:
 Aduentumq; pedum: flatuq; audiuit equorū.
 Continuoq; ineant pugnam: & prœlia tentent:
 Ni roseus fessos iam gurgite Phœbus Ibero
 Tingat equos noctemq; die labente reducat:
 Confidunt castris ante urbē: & mœnia uallāt.

Explicit Liber Vndecimus.

spacium morandum fuit: ut posset uel Aeneam uincere
 Loca plana & aperta relictis montibus: & syluis, Ingressus exuperat: Potuit enim ut ingressus est momē
 to temporis superare: Non autem potuisset si Turnus in insidiis mansisset.

ADILON.

Duodecimo Turnus diuinis occidit armis.

Modestini Iuriconsulti. Argumentū. XII.

Turnus iā fractis aduerso marte latinis.
 Semet i arma pat: pacē cupiēte latino.
 Fœdus pcutit passurus & oīa uictus.

CSER. Deletas uolscorum acies: fallū est tātū, n. fugerāt: sed uim exprimit nuncii: cuius mos est plus q̄ habet ueritas nunciare, Ingruere: i petum facere: ut Ingruit aeneas armis, Ille furēs & sœua Iouis sic numina poscunt: duplici ratione eū isidiā reliquit se cōmemorat dolore nimio & numinum uoluntate: qd' utrunq; ideo agit: ne capi possit Aeneas, Apertos: uacantes insidiis, Sœua Iouis sic numina poscūt: Homerus, ΔΙΟΣ ΔΕΤΕΛΕΙΕΤΟ ΒΟΥΛΗ, & Ambo ad muros: ut tueretur Turnus: ut obsideret Aeneas, & Fumantes campos: ueluti fumātis caligine pulueris, & Sœuum: fortē: ut Sœuus ubi æacide telo lacet Hector, Item Nec minus interea maternis Sœuus in armis, Ibero: oceano: occiduo, i. hispano, Hispaniā autem hiberiā ab hiberio flumine constat esse nominatam, & Confidunt castris: in sua quisq; digressi, & Mœnia uallant: hinc probatur: quia & q̄ tuentur: & qui obsident uallare dicuntur.

CHRIST. Deletas uolscorum acies: Non enim solum referebat quæ facta fuissent sed maiora addebat: Nam ut est apud Ouidium: auditisq; nouus semp aliquid adiicit auctor Quæ res impulit Turnum: ut consilium optime initium desereret, Nam in prouerbio est deum illis mentem eripere quos p̄cipitari uult, Hinc ait poeta: Nā sœua Iouis sic numina poscunt, Ergo falsus nuncius uictoriam eripuit, & Vix conspectu exierat: Ostendit ad quam breue

Vel saltem ab urbe arcere, & Campumq; tenebat, &

Urnus ut infractos aduerso, Postquā Turnus bello defecisse uidet latinos antea semper infractos, nāq; ita maior est sensus: quā si infractos ualde fractos accepis, & Sua nunc promissa repositi: quia dixerat Ibo animis contra uel magnū præstet Achillem, & Se signari oculis: ppter illud In te ora latini In te oculos referunt, & VIatro: aut insuper: aut anteq̄ aliquis exposcat: sponte sua se in certamen offert, & Suacius illæ κατ' εφορν, & Ille leo: idest princeps ferarum, Saucius autem pectus: idest suacium pectus habens, & bene alia uerba interposuit: quia saucius pectus sonabat aspernere: & imperitis poterat solœcismus uideri, & Graui uulnere: forti: ut Ferit ense grauē thymbraus osyrim, & Tum demum: nouissime: idest postq̄ fuerit uulnere laceffit, hæc enim leonum natura est: ut nisi lacessiti irasci nequeant, & Mouet arma: uires suas experitur: nam arma sunt unicuiusque rei possibilitas: unde est, Et q̄rere cōscius arma: idest dolos, & Latronis modo uenatoris: & est græcum: nam λατρευειν dicūt obseq̄ & seruire mercede: unde latrones uocantur conducti milites, Moris autē erat ut hos imperator & circa se haberet: & primos mitteret ad omne discrimen: unde nūc dicit latronis telo fixum leonē: quia etiā uenatores operas suas locare cōsueuerūt, Varro tamē dicit hoc nomē posse hēre ēt latinā etymologia: ut latrōes dicti sint quasi laterones: quia circūlatera regū sint: quos nūc satellites uocāt: una tamen ē significatio: licet diuersa etymologia: Plautus in pyrropolinice ostēdit quid sint latrones dicēs: Rex me

T iii

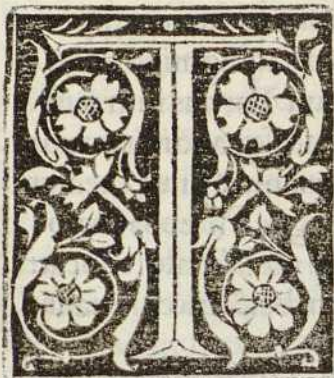
Seleucus misit ad cōducendos latrōes. ¶ Impavidus frangit telū. Luc. Per ferrū tāti securus uulneris exit. ¶ Fremit ore cruēto: fremit licet hēat os suo cruore perfusum. Sane ipsa comparatio exitum ostendit futurum: nam etiam Turnus ruet in mortem ferocitate compulsus: sic in quarto indicat futurum reginæ exitum dicens Qualis coniecta cerua sagitta. ¶ Gliciscit: crefcit: unde & glires dicti sunt: quos pingues efficit somnus. ¶ Turbidus: plenus terroris & perturbationis. Sane notandum affatur atq; in fit: nam iteratio est: qua frequenter est usus: licet nonnulli dicant temperare hoc interpositam coniunctionem. ¶ Re tractent: repetant: & reuoluant. ¶ Congredior: Sta ubi Polynicem ubiq; inducit loquentem: Non me ullius domus anxia culpet Expectent ue truces obliquo limine nati: unde etiam supra ait poeta Se signari oculis. ¶ Desertorem asiæ: ut Exulibus ne datur ducenda Lauinia teucris: unde est præmissa illa excusatio: & in tota secūdi œconomia: & in quarto ubi dicit: Me si fata meis paterētur ducere uitam Auspicis: & sponte mea componere curas Urbem troianā primū dulcesq; meorum Reliquias colerem. ¶ Sed deat spectētq; latini: ductus est ut diximus supra, pollicetur enim se singulari certamine dimicare uelle: quum nolit: nam dicit Sedeat spectentq; Latenter eos ignauia arguit: q; solus omnibus quiescentibus dimicet: quam rem plenius sequens indicat uersus: Et solus ferro crimen commune refellam: id est cōmunæ fugæ ac timoris dedecus solus pro meis uirtutibus comprimam.

¶ DONA. Infracos: Valdefracos. ¶ Latinos: Nō solum eius gentis milites. Sed omnes qui essent in exercitu Turni comparat leoni: Qui in bestias imperium habet: ut Turnus in suos: sed uulnerato: & qui ulcisci non potest. ¶ Desertorem asiæ: Tria conuitia a loco q; asianus: quasi dicat: ex corrupta prouertia: a genere q; esset Dardanus quasi rebellis: a fato q; esset proditor. ¶ Commune: nam commune dedecus est q; troiani Italiam teneant.

¶ CHRIS. Turnus ut infracos: Obseruatur ab optimo quoq; poeta: ut qualem a principio personam aliquam induxerit talem eam ad finem usque producat ergo quoniā iuictō: & excelso animo Turnum iam formauerat iure nunc in ultimo rerum discrimine illum facit: & paratum illum demonstrat & singulare certamen subitum: & mortem magno animo pro salutæ patriæ laturum. Se signari oculis: uel quod in suo exercitu iam milites inter se hæc mouebant: Vel quia sic putabat in ciuitate fieri. Vnde illum generositati leonis comparat. ¶ Mouet arma leo: ut in superioribus comparauit Aruntem Lupo quod animal dolo: & insidiis potiusquam animi generositatem rem agit: sic nunc generositatem Turni & animum inuictum comparat leoni: quo nullum ex brutis generosius est. Nam supplicibus parcit in imbecillos: ut sunt foeminae: & pueri: nisi necessitate cogatur non facit: sed de leone in Bucolicorum diximus. In primis autem illud q; si uulneratus fuerit: reliquis neglectis in solum percussorem fertur: Eum autem qui tela misit: nec tamen uulnerauit correptum rotat: rotatumq; stermit neq; uulnerat. ¶ Nulla mora in turno: diligentius notabis has duas orationes: & ut in Turno cognosces genus illud erectum: & concitatum: ita in latino id quod est graue maturum: & consideratum. ¶ Nulla mora: nō utitur principio: sed sibi beniuolentiam captat confutando id quo maxime ab aduersario promi poterat: scilicet quod alios periculis q; seipsum obicere malit. ¶ Dicta retractent: id est quæ dixerit dicta esse noluit. Nam cum aliquid tractando constituerimus: & deinde constitutionem factam infectam uelimus retractamus: & aliam in sententiam traducere conamur: unde diuus Augustinus retractionum illos libros dixit. ¶ Desertorem asiæ: trahit in contemptū: & onerat odio: quasi dicat: qui regnū proprium non est ausus defendere: & nunc petit sibi aliena. ¶ Et solus ferro: ne credas me recusare.

Hoc Turni Iuturna soror confundit: & ambos In pugnā populos agit eumentita Camertem. Aeneas uolucris tardatur membra sagitta. Anxia pro nato seruauit cura parentis. Urbs capitur. uitam laqueo sibi finit Amata. Aeneas Turnum campo congressus: utrinq; Circunfusa acie: uita spoliauit: & armis.

P. Virgilii Maronis Aeneidos. Liber. XII.

Vrns ut infracos aduerso Marte latios Defecisse uidet: sua nūc pmissa reposci: Se signari oculis: utro i placabilis ardet. Attolitq; aios: Pœnorum qualis in aruis Saucius ille graui uenātū uulnere pectus

Tū demū mouet arma leo: gaudetq; comantes Excutiens ceruice toros: fixumq; Latronis Impavidus frangit telum: & fremit ore cruēto: Haud secus accenso glifcit uiolentia Turno. Tum sic affatur regem: atq; ita turbidus in fit. Nulla mora in Turno: nihil ē qd' dcā retractēt Ignauia Aeneada: nec quæ pepigere: reculent. Congredior: fer sacra Pater: & concipe fœdus: Aut hac Dardaniū dextra sub Tartara mittā Desertorem Asia: sedeat: spectentq; Latini: Et solus ferro crimen commune refellam.

CSER. Corde sedato: quia de Turno ait: Atque ita turbidus inquit, pro decoro ætatis inducitur sermo, hoc est quod præcipit Horatius in arte poetica intererit: Multum dauus ne loquatur an heros: Maturus uel senex: an adhuc florente iuuenta, et præstans animi: & præstans uirum & præstans uiribus dicimus. Sane magnæ moderationis est hæc oratio: nam & laudat Turnum quasi uirum fortem, & tamen eum a singulari certamine dehortatur: dicens enim præstans animi: latenter eum ostendit inferiorem esse uirtute, et Expendere casus: ne ex abrupto de eius uirtute desperare uideatur: casuum uarietatem se timere commemorat, et Sunt tibi regna

Aut habeat uictos: cedat Lauinia coniux.
Olli sedato respondit corde Latinus:
 O præstans animi iuuenis: quantum ipse feroci
 Virtute exuperas: tanto me impèsius æquum est
 Consulere: atque omnes metuēt expēdere casus.
 Sūt tibi regna prius Dauni: sunt Oppida capta
 Multa manu: nec non Aius: aurumque Latino:
 Sunt alia innuptæ Latio & Laurentibus agris
 Nec genus indecores: sine me hæc haud mollia
 Sublatis apire dolis: simul hæc aīo hauri. (fatu
 Me natam nulli ueterum sociare procorum
 Fas erat: idque omnes homines: Diuique caneant.
 Victus amore tui: cognato sanguine uictus:
 Cōiugis & mœstæ lachrymis: uinclā oīa rupi.
 Promissam eripui genero: arma impia sumpsi:
 Ex illo: qui me casus: quæ Turne sequantur
 Bella uides: quantos primus patiare labores:
 Bis magna uicti pugna: uix urbe tuemur
 Spes Italas: recalent nostro Tyberina fluenta
 Sanguine adhuc: campi que ingētes ossibus albēt.

ut tua causa hominē tuum defendi, et Cognato sanguine: quia Venilia mater Turni soror est Amata, et Vincla omnia rupi: & religionis & fœderis, et Promissam eripui genero: uerum est, nam Aeneas per legatos promiserat filiam: cui postea itulit bellum: licet multi dicant ante Turno eam fuisse promissam: quod falsum est, nam ante Latinus nunquam eam Turno promiserat: nam nec Faunum consulere: si eam Turno ante promississet: sed tantum eum generum Amata cupiebat: quod etiam legimus: Quem regia coniux Adiungi generum miro properabat amore, et Qui me casus quæ bella sequantur: excusat turnum ut non ipsius esse uideatur: quod uictus est: sed suum: quia ausus est contra generum bella suscipere, et Primus: præcipuus, et Bis magna uicti: semel cum est occisus Mezentius: iterum cum interiit Camilla, et Albent: usurpatum uerbum albeo es.

CDONA. O præstans: enumerat bona ac mala iuuentutis & senectutis. In iuene enim quantum eminent uis corporis tantum in omnes casus incōsulta temeritate capitur: Sola meliorum spe ducitur. Totum fore prosperum putat: Nec aduersa præuidet: in sene uis corporis minor: consilii maior, et Omnia expēdere: abest ab eo temeritas cuius mala: aut in se expertus est: aut in aliis uidet, et O præstans animi: Laudat eius uirtutem cum per suafurus esset ne pugnaret: ne putaret quod illi deficeret. Ostendit deinde nuptias filia nunquam fuisse in sua potestate: sed in deorum numine. Ostendit sua causa omnia fecisse.

CHRISTO. Sedato: quasi dicat: qui prudenter quid agendum esset consultaret: & nulla animi perturbatione ferretur, et O præstans animi iuuenis: Captat beneuolentiā a persona turni cum eam illi laudem tribuat: quam ipse præter omnes amet: & dimoueat suspicionem: ne credat turnus quæ dicit latinus iccirco dicere quia parum suæ fortitudini fidat, et Sunt tibi: ostendit non odio aut contemptu Turni sed eius utilitate sic consulere, et Sine me: hæc ex magno in turnum amore proferuntur uerba, et Me natam nulli: non ergo meo consilio ductus: sed necessitate compulsus hæc facio, nam hæc tenus contra hominum uoluntatem: & deorum responsa tua causa hoc bellum suscepi: erratque pœnas solui, et Promissam eripui: ergo facta est iniuria: ut tibi obsequeretur: & uiolata fides in quo ostenditur quāto tibi filiam mallet quā aeneæ dare cum aduersus fidem fecerim, et Genero: si nulli uiolanda est: fides multo minus genero. Ex illo qui me casus ostendit in hac re non homines solum: sed deos offendisse: quod manifestum est cum ipsi a me pœnas expectissent: & ita in ultione perseuerent: ut uix urbem tueamur: quæ quidem res: & ad id pertinet: ut ostendat dum Turno obsequitur homines deosque sibi inimicos sumpsisse.

Aeneidos

CSER. Infania mutat: infania, n. est illuc reuerti unde uix euaseris, & Certamina tollo: finio remoueo: ut Tolyte cūcta inq; Fors dca refutet: parēthesis plēa abhominatiōis, & Natā & cōnubia nra petētē: iniquissimū est eū morti tradere: q; tuā affinitatem exoptat, & Respice res bello uarias: ne ignauia uideat arguere: admonet casuū ut supra Atq; oēs metuētē expēdere casus, & Mcestū patria ardea lōge diuidit: longe mcestū, ualde mcestū: nā longe diuidit nō pcedit: nō, n. ardea a laurēto lōgo ualde dissidet spatio, & Aegrescitq; medēdo: ide magis eius ægritudo crescebat: unde se ei Latinus remediū afferre sperabat, medendo at dū ei medet: & medicina afferet: nā gerundii modus est a passiuā significatione, & Vt

primum fari potuit: nimius, n. dolor iracūdiæ inter cluserat uocē: sic de Euādro: Et uia uix tandē uoci la xata dolore est, & Quā p me curā geris hāc pcor optime p me depōas: bis qdē ait p me: sed diuersa affe ctiōe: nā hoc dicit quā p salute mea sollicitudinē geris: hāc p mea fama & grā qso dereliq; & Debile fer rū: sic in. ii. Telū ibelle sine ictu cōiicit, & Nro de uul nere sanguis: qd' i ferimus: & dubie locutus est, & Lō ge illi dea mī erit: cōtra illud sed mris auxilio utif, & Noua sorte: magna, nā nouū non est q; fuerat ante promissum, Magnā aut sortē uocauit singulare cer tamē, & Per si qs amatae tāgit honos animū: si qd' a te regina rogat: tuā cōmouet mētē, & si quē honorē hēs Amatae, sic in. vii. Si q; piis aīs māet ifelicis amatae Grā, & In te oīs domus iclinata recūbit: totū digessit ante p spēs: & sic se cōtulit ad generalitatē: & ē a ruia trāslatio, & Menū cōmittere teucris: ab oī eū bello nō tantū singulari certamine dehortat, & Et me turne manent: mire agit: nā qa scit uirū fortē suam mortē facile posse cōtēnerē: deterret eū dicēs se simul eē mo ritura: ut qa piculū nō timet formidet iuidiā, & Acce pit uocē: ordo accepit uocē mris Lauinia, & Flagran tes p fusa genas, i. lachrymis p fusas habēs geas, Stat, Et gemitu mcestos imitata parētes, & Ignē subiecit rubor: hypallage est p cui ignis aī subiecit ruborē, Mouebat at itelligēs se eē rātoꝝ cām maloy: sic su pra: Cā mali tanti oculos deiecta decoros, nā quo ea formosior iducit: eo magis Turnus ardet: ut sequē tia idicant, & Violauerit ostro si qs ebur: Homerus: cōparatio unde & uiolauerit trāslulit: ille enim ait,

ὡς ἄοτε τίστ ἐλεφοντα γυνη φοι γίνι μινυβ.

& Aut mixta rubēt ubi lilia multa Alba rosa: aut ubi multa alba lilia pmixta rubēt rosa, i. rosae cōiunctio ne: naturaliter enim omnis candor uicinū trahit in se ruborem, & Illum turbat amor: inuenit occasionē qua Turnus magis moueretur in bellum,

CCHR. Si turno extincto: cū res eo euaserit: ut aeneas sit potiturus oīno cōiugio pstat: ut icolūi potius Turno q; extincto potiat, & Respice res, q; d. & si tua uirtus iuicta sit: tamē nō ē illi fidēdū: qa fortuna potius q; uirtus i re militari diat, Ad hęc iā se sibi imicā ostēdit, Captat postremo cōmiserationē a patre, Verū ille cū sola p turbatiōe ferret nullis rōnibus mouebat, Vt if at optia distributione, Nā cū diuerso rū igēioꝝ hoīes iducat latinū Turnū: & amata uniu cuiq; cōueniētē tribuit ofonē, Nulla ergo rōne motus ē Turnus q; totus p turbatiōibus extuabat, Maxi me at stimulat pulchritudine p sentis uirginis: ut mori malet q; illā relinq;re, Lauiniæ orationē nō dat: qm nō decebat puellā uerba iterpōere: at dat lachry mas: q; dolore ostēdat: & pudorē quo loq; phibeat, & Indum: quasi nobilissimū: nā indici elephants pæferuntur aphricanis, & Illū turbat amor: in aīo generoso nullæ maiores perturbationes esse possunt q; hinc pudor ne succumbat: & uictus discedat inde amor immensus regiae puellæ pulcherrimæ: nam amor est desiderium pulchri: & quāto pulchrior est res tāto maior est amor, & Ne lachrymis ne ue omine: nam lachrymæ eunti ad bellum malū portendunt: & uerba illa simul hęc inuersa relinquam lumina malum afferebant omen,

Quo referor toties: quæ mētē infania mutat

Si Turno extincto socios sum accire paratus:

Cur non incolumi potius certamina tollo?

Quid cōsanguinei Rutuli: quid cætera dicet

Italia ad mortem si te (Fors dicta refutet)

Prodiderim natam: & connubia nra petētem?

Respice res bello uarias: miserere parentis

Longæui: mcestū quē nūc patria Ardea longe

Diuidit, haud quiquam dictis uiolentia Turni

Flectitur: exuperat magis: aegrescitq; medēdo,

Vt primum fari potuit: sic incipit ore,

Quā p me curā geris: hanc pcor Optie p me

Deponas: lætumq; sinas pro laude pacisci,

Et nos tela pater: ferrumq; haud debile dextra

Spargimus: & Nro sequit' de uulnere sanguis:

Longe illi Dea mater erit: quæ nube fugacem

Feminea tegat: & uanis sese occulat umbris,

At regina noua pugnae conterrita sorte

Flebat: & ardētem generum moritura tenebat,

Turne p has ego te lachrymas: p siqs Amatae

Tangit honos aīum (spes tu nūc una senectæ:

Tu requies miseræ: decus: imperiumq; Latini

Te penes: in te omnis dom' iclinata recūbit)

Vnum oro: desiste manū cōmittere Teucris,

Qui te cunq; manent isto certamine casus:

Et me Turne manēt, simul hęc iuisa relinqua

Lumina: nec generū Aeneam captiua uidebo,

Accepit uocem lachrymis Lauinia matris

Flagrantes perfusa genas: cui plurimus ignem

Subiecit rubor: & calefacta per ora cucurrit,

Indum sanguineo ueluti uiolauerit Ostro

Siquis Ebur: uel mixta rubent ubi Lilia multa

Alba Rosa: tales uirgo dabat ore colores,

Illum turbat Amor: figitq; in uirgine uultus,

Ardet in arma magis: paucisq; affatur Amatae:

Ne (qso) ne me lachrymis: ne ue omine tanto

Prosequere in duri certamina Martis euntem

CESER. Neq; enim Turno mora libera mortis: hoc loco duplex est expositio: aut n. ordo est Ne quaeso mi me lachrymis: ita to mortis omine psequaris ad duri martis certamina pificentem: neq; n. Turno mora libera est nō eundi post iā pmissum singulare certamē. Aut certe hoc dicit noli me mī ad bellū euntē ominosis lachrymis psequi: neq; n. Turno est mora libera mortis, i. neq; n. in potestate est mea morā facere uenientibus fati: ac si diceret si imminēt piturus sum: etiā si minime ad bella pificat. Sciēdū tamē locū hunc unū esse de infolubilibus duodecim quæ habent obscuritatē: licet a multis p captu resoluant ingenii. Cum primū crastina

O mater: neq; enī Turno mora libera mortis.
Nūcius hæc Idmō phrygio mea dicta tyrāno
Haud placitura refer. cū primū crastina Cælo
Puniceis inuecta rotis Aurora rubebit:
Nō teucros agat i rutulos: teucrū arma q̄escāt:
Et rutulum. nostro dirimamus sanguine bellū.
Illo quæratu coniuX Lauinia campo.
Hæc ubi dicta dedit: rapidusq; i tecta recessit:
Poscit equos: gaudetq; tuēs ante ora fremētes:
Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia
Qui candore niues anteirent: cursibus auras.
Circūstant pperi aurigæ: manibusq; laceffunt
Pectora plausa cauis: & colla comātia pectūt.
Ipse de hinc auro squallentē alboq; Orichalco
Circūdat loricā humeris: simul aptat habendo
Ensemq; & Clypeum: & rubræ cornua cristæ:
Ensem: quē Dauno Ignipotēs Deus ipse parēti
Fecerat: & Stygia candentem tinxerat unda.
Exin quæ mediis ingenti annexa columnæ

nāq; primū de auto securis facta displicuit cā mollitie: simili rōne & argēti cōreptus ē usus. Mox orichalcū placuit donec ueniret ad ferrū: unde & dicunt sæcula ita fuisse diuisa: orichalcū at fuisse p̄ciosum: et Plau. docet q̄ ait in milite glorioso: Ego istos mores orichalco cōparē. & Alboq; orichalco: auris. cōparatiōe: nā albū non est. & Circūdat loricā humeris: nō arma hoc loco: sed explorat utrū arma apte & cōgrue eius mēbris inhæreant. & Aptat habēdo: ad habēdū: ut cōgrue possit inhære. & Cornua cristæ. i. comas: q̄s græci νεπατα noiant: unde & νεπεσι dicūt tōdere: cornua at sunt pprie cincinni. & Deus ip̄p̄a. ac si diceret nō p̄ mīstros. Sta. Plurimū ip̄i sudor ibi: & notādū q; affectate uariauerit: ut æneæ uno loco arma describeret: Turni uero hic hastā gladiū & loricā: In. viii. at scutū & galeā. & Exin: deide: nā ordīs ē aduerbiū. & Ingēti. c. hastæ p̄ colūnā exprimit: magnitudō: sicut in septimo equoz: ut Stabant tercentū nitidi in p̄sepibus altis. & Stygia unda: q̄si immortalē fecerat.

DONA. Stygia unda: consecrationem quandam ensis ostēdit. & Corripit: quasi dicat: sine conatu extulit quamuis tanta esset: ut adminiculis columnæ egeret.

CHRI. Tyrāno: nūc iuidiose dixit: q̄si aliēi ip̄i occupatori: supra at honorifice dixit ps mihi pacis erat dextrā tetigisse tyrāni. & Haud. p̄ q̄a uerebit meū cōgressum: neq; hoc dixit ad iactātiā sed ut ex sua p̄fidētia minueret timorē amata. & Cū. p̄. gnā & hæc p̄peratio uictoriā sibi certā. p̄mittere uidet. & Pilūno. o. orithyia filia Erethei regis athenaz: & uxor boreæ. Sumptū at ex Home. apud quē ē Erichthoniū armētū equaz habuisse ad quas sub forma eq̄ admissari uenerit Boreas q; inde equos p̄creauit uelocissimos: & cādidi coloris ex hac ple ait equos Orithyia arauo turni pilūno misisse: nō ē at ita absonū ut critici dnt q; fingat orithyia atheniēsem: & in thraciā raptā regi Italico: & tātō terraz iteruallo ab ea disiuucto dona misisse: nā regū ē ēteos principes q; in alia plaga sunt: sibi mūerib⁹ cōciliare: nā & nr̄is tp̄ib⁹ uidius ægypti regē: nō solū Ferdinādū regē neapolitanū: Veḡ et nr̄æ urbis dec⁹ Laurētiū medicē p̄clarissimis dōasse mūerib⁹: curasseq; ex æthiopia accersendas duas ziraphas bestias nr̄o cælo incognitas: q̄rū alterā neapolim: alterā florentiā mitteret: d̄. n. zirapha quā Plin. ca melopardalē noiat. Nabunā æthiopes uocat: ut ip̄e ait colo similē equo pedib⁹: & cruribus boui camello capite: albis maculis rutilo colore distinguētib⁹: unī appellata ē camelopardalis: hæc dictatoris Cæsaris ludis circē sibus primū uisa Rōæ ex eo subinde cernit aspectu magis q; feritate cōspicua: q̄re et louis fere notū iuenit. hæc Plin. ea at q; a babylonio sultāo missa iducta ē ab eius legato Malphoth i Urbē florentiā kal. Decēbris: āno a nr̄a salute octogesimo septio: supra millesimū ac q̄dricesimū: una cū māsuefacto leōe: quē ille rex ziraphæ i mūerib⁹ adiūxit: q̄m id aial florētio populo isigne eē sciebat. & Anterēt. ca. Veti. n. rapidissimi auras. i. miores uetos sup̄are uelocitate poterāt. & Habēdo. i. apta: ut cōmode uti possit: sicut dixit Habilēq; hūeris suspenderat arcū.

ΛΕΥΝΟΤΕΡΟΙ ΧΙΟΝΟΣ ΘΕΙΕΥ ΔΑΝΕΜΟΙΣΙΝ ΟΛΟΙΟΙ.

& Propri auris festini ueloces: & erit noiatius hic p̄perus: aurigas at p̄ agalsonibus posuit: nā aurigæ pprie sunt currus regētes. & Alboq; orichalco: apud maiores orichalcū p̄ciosus oibus metallis fuit: nāq; sicut Lucr. dicit: cū primū hoies filuas incēdissent: nullaz adhuc regē p̄iti terra casu fertilis oium ex icēdiū calore defudauit metalla: iter q; orichalcū p̄ciosi⁹ uisum ē: q̄d & splēdorē auri & æris duritiā possideret:

Aeneidos

¶ SER. Vi: id est uirtute, **¶** Actoris aurunci spoliū: uel quod Actori detraxerat Turnus: uel quod Actor cuidam alteri: nam ambigue posuit, **¶** Quassatq; trementem: quassat & tremefacit, **¶** Vociferans: hæc scilicet quæ dicturus est: plerunq; enim ita clamor ostēditur: ut statim ipsius clamoris uerba subdantur: sic supra Toruumq; repente Clamatio matres, Sane nunc ita ad hastam quasi ad aliquam personam loquitur: & ei intellectum & auditum dat sicut Cicero uerba reipus, sed ille ait si posset fieri Turnus uero quasi ad uirum sentiētem loquitur: nec immerito: nam eum inducit furentem: ut His agitur furiis totoq; ardentis ab ore Scintillæ absistunt: oculis micat acribus ignis, **¶** Vocatus hasta meos: inuocationes & præces: nam appellatio: est a uerbo quæ semp aut in io aut in us exit, si in io exeat tertiæ sunt formæ: si in us q̄rtæ: ut ab eo quod ē lego aut lectio aut lectus fit: sed hoc nos dicimus: quod ἐϋφωγοῦτερον: sicut nunc ab eo quod est uoco uocatus fecit non uocationes, **¶** Te maximus actor: antea gerere consueuerat, **¶** Te turni nunc dextra gerit: erus quæ est supra maximum quasi, **¶** Da sternere: figura græca: ut Donat habere uiro: item Dat ferre talentum, **¶** Lacerare reuulsam: ut laceratam reuellam, Laceratam autem propter illud: Et bis sex thoraca petitum Perforatumq; locis, **¶** Vibratos calido ferro: crispatos calamistro: nam calamistrum est acus maior: quæ calefacta & adhibita torquet capillos: unde etiam Cicero calamistratam comā appellat frequenter: quæ etiam uituperationi est: unde ecōtra ad laudem est positum ab Horatio Hinc & incomptis curiū capillis, **¶** Oculis micat acribus ignis: Homeri ἔοσσε Δοι πυρι λαμπέτοωντι ἐν θυ, **¶** Myrrhaq; madentes: unguentatos, **¶** Terrificos: hic apparet mugitus non tantum dolentum esse: sed etiam irascentium, **¶** Ciet: modo dat: sicut in tertio Iegimus: Lachrymasq; ciebant: nam proprie ciere est alteri aut dolorē: aut lachrymas commouere, **¶** Ad pugnam proludit: præmeditatur, Cicero: Si mecum in hac prolusione nihil fueris: id est in hac præmeditatione certaminis, **¶** Sæuos: fortis more suo: & ingētem moderationem dat Aeneæ: quippe quem inducit laborātem ut possit in iram moueri: cum Turnum dicat ita furere: ut nec Latini consiliis: nec Amatae præcibus possit obedire, **¶** Acuit martem: irritat se ad futura certamina, **¶** Componi foedere bellum: finiri: ut Antedem clauso compōet uesper olimpo, **¶** Tum socios mœstiq; metum solatur iuli: intelligimus hos spe singularis certaminis pro ducis salute esse turbatos, **¶** Responso latino certa referre uiros: ἠὲ τὰ τοσῶπα ἐν ὄν etiam latinum ad Aeneam legatos misisse intelligimus: nam supra Turnus tantum dixerat: Nuncius hæc idmon phrygiō mea dicta tyranno, **¶** Pacis dicere leges: quas paulo post in ipso foedere est dicturus Aeneas, **¶** Lucemq; elatis naribus efflant: ennianus uersus est ordine mutato: ille enim ait Funduntq; elatis naribus lucem, Et sciendum diem nusq; sic patenter descripsisse Virgi, **¶** Campum ad certamen: totus hic de foederibus locus de Homero translatus est: ubi Alexander cum Menelao est singulari certamine dimicaturus, **¶** Dimensi teucricq; uiri: inter se per certa spacia diuidentes quæ quisq; loca purgaret: & hoc loco Fauni lucū euertere troiani: unde est: sed stirpem teucrici nullo discrimine sacrū Sustulerāt puro ut possent cōcurrere cāpo, **¶** CHR. I. Vociferans nunc o nunq; tanta uaniloquentia nihil boui portendit: non enim uerbis est nimis in hostem inuehendum sed uirtute contra eundem est, **¶** Semianimi phrygis: nam adeo effeminati in phrygia sunt homines & cultu: & aliis delitiis: ut ad plenam uirilitem non possint adimplere, **¶** Myrrha: hæc arbor non solum in silua in qua thus nascitur: sed in multis quoq; arabia locis atq; etiam apud trogloditas: fatiua siluestri perferit, **¶** Arboris: Altitudo ad quinq; cubita nec sine spina cortice habet leuem: & unedoni similem Trogloditica siluestrium prima: Erytraea secunda: inciduntur ut gumi emittant: & ipse Bis & thus: sed a radice usq; ad ramos: sudant tamen priusq; incidantur stactem dictam cui nulla præfertur, Vis est ut calefaciat deficet: & abstergat, Occidit lumbricos: pellit foetus: ualet ad tussim antiquam cōfert asmaticis, **¶** His agitur furiis: nam ex animi furore potiusq; ex formidine hæc proueniebant, **¶** Oculis: sint enim oculi ueluti animi fenestræ per quos omnes animorum motus maxime apparent, **¶** Ignis: furor ille iræ admixtus qui est ex sanguinis accensione, **¶** Nec minus: idem & in aenea ardor animi demonstratur, **¶** Acuit martem: excitat seipsum ad prælium, **¶** Ira: iusta indignatione, **¶** Fata docens: quasi dicat: ostendens fatale esse q; uicto turno ea loca obtineant teucrici, **¶** Dicere leges: dicere condiciones quod superioris est,

Aedibus astabat: ualidam ui corripit hastam
 Actoris Aurunci spoliū: quassatq; trementē
 Vociferans: nunc o nunq; frustrata uocatus
 Hasta meos: nūc tēp̄ adest: te maxim⁹ Actor:
 Te Turni nūc dextra gerit: da sternere corpus:
 Loricamq; manu ualida lacerare reuulsam
 Semiuii Phrygis: & foedere in puluere crines
 Vibratos calido ferro: Myrrhaq; madentes.
 His agitur furiis: totoq; ardentis ab ore
 Scintillæ absistunt, oculis micat acribus ignis:
 Mugitus ueluti cum prima in prælia Taurus
 Terrificos ciet: aut irasci in cornua tentat
 Arboris obnixus trunco: uentosq; laceffit
 Ictibus: aut sparsa ad pugna proludit Arena.
 Nec minus interea maternis sæuos in armis
 Aeneas acuit Martem: & se suscitāt ira
 Oblato gaudens componi foedere bellum,
 Tum socios: mœstiq; metum solatur Iuli
 Fata docens: regi⁹q; iubet responsa Latino
 Certa referre uiros: & pacis dicere leges.
 Postera uix summos spargebat lumine mōtes
 Orta dies: cum primum alto se gurgite tollunt
 Solis Equi: lucemq; elatis naribus efflant:
 Cāpū ad certamē magnæ sub mœnibus urbis
 Dimensi Rutulicq; uiri: Teucricq; parabant

SER. Focos: quæquid igne fouet: foc⁹ uocat^r siue ara sit: siue quæquid aliud: in quo ignis fouet. Et diis cō, aras: dii cōes sunt: ut alii dūt Mars: Bellōa: Victoria: q⁹ hi in bello utriq⁹ parti possunt fauere. Ut at̄ altioris sciētiae hoīb⁹ placet: dii cōes sunt: q⁹ αἰῶνοι δῖνι: q⁹ cæli certas nō hēnt ptes: sed gñaliter a cūctis colunt: ubiq⁹, ne eos eē māise stū ē: ut mī deū: cui⁹ pās in oīb⁹ zonis ē. Nā & iō mī deū dī: q⁹ cū oīb⁹ ei⁹ ē cōis potestas. Alii cōes deos uolūt: Solē: Lunā: Plutonē: Martē: hi, n. apud hoīes iueniunt: & sunt in oīb⁹ terris: prior tñ sensus ē simplex & magis apt⁹ negotio. Aras: g. romāi, n. moris fuerat & cespitē aræ sup imponere: & ita sacrificare. Gramineas at̄ iō: q⁹ de bello res agit: & Marti sacrificat: cui gramē ē p̄se/

In medioq⁹ focos: & Diis Communibus aras
Gramineas: alii fontemq⁹: Ignemq⁹ ferebant
Velati Lino: & Verbena tempora uincti:
Procedit Legio Aufonidum: pilataq⁹ plenis
Agmina se fundunt portis: hinc Troius omnis
Thyrrenusq⁹ ruit uariis exercitus armis.
Haud secus instructi ferro: q̄ si aspera Martis
Pugna uocet: nec non mediis in milibus ipsi
Ductores auro uolitant: ostroq⁹ decori:
Et genus Assaraci Mnestheus: & fortis Afilas
Et Mesapus equom domitor Neptūnia ples.
Utq⁹ dato signo spatia in sua quisq⁹ recessit:
Defigunt tellure hastas: & scuta reclinant.
Tum studio effusæ matres: & uolgens inermū
Inualidiq⁹ senes: turres: ac tecta domorum
Obsedere: alii portis sublimibus astant.
At Iuno ex sūmo: q⁹ nūc albāus habet (mōti)
(Tūc neq⁹ nomē erat: neq⁹ honos: neq⁹ gloria
Prospiciēs tumulo cāpū spectabat: & ambas:
Laurentum: Troum⁹q⁹ acies: urbemq⁹ Latini
Extemplo Turni sic est affata sororem:
Diua Deam: stagnis quæ fluminibusq⁹ sonoris
Præsides. hunc illi Rex Aetheris altus honorē
Iuppiter erepta pro uirginitate sacrauit.
Nympha dec⁹ fluuior⁹: aīo gratissima nostro:
Scis ut te cunctis unam: quæcunq⁹ latinæ

pallage ē p̄ dea diuā: nā deos æternos dicius: diuos uero q⁹ ex hoīb⁹ fiūt. Aut bñ dixit d̄ lunōe diuā respiciēs ety/ mologia: nā in Hora: legim⁹ Sub diuo moreris uictia nil miserātis orci. in sub aere: quē cōstat eē lunonē. De⁹ at̄ uel dea gñale ē oīb⁹: nāq⁹ q⁹ græce θεος latie tior uocat^r: uñ de⁹ dict⁹ ē: q⁹ oīs religio sit tiori. Stagnis q̄. fl. sp. Iuturna fons ē in Italia saluberrim⁹ iuxta Numicū fluuiū: cui nomē a iuuādo iditū ē: cū, n. nāliter oīs aq⁹ noxia sit extraneor⁹ corpib⁹: hic oīb⁹ saluberrimus fons ē: de hoc at̄ fonte Romā ad oīa sacrificia aq⁹ afferri cōsueuerat. Nympha decus fluuior⁹: supra Nymphae gēus amnibus uñ ē. Aīo gratissima nfo: Home, ευωνυχαρισ με ve οωω. Cūctis ptulerim: liptotes figura p̄ cōtrarium, plus, n. dicit & min⁹ significat. nāq⁹ oēs ē p̄secuta. huic uero libēter indulgit: & dicit se hāc oībus ptulisse: q̄ si ēt alias in honore hūerit: tale ē & illd̄ Salustianū: Mare pō ticū dulci⁹ q̄ cætera: quū nullū dulce sit. Sane sciēdū nō imerito finxisse Vir⁹ nymphae, i. pti suæ idulsiſſe lūonē.

EDONA. Aras: pp̄ cōsecrationē foederis. Cōibus: quia adhuc incertū erat quo esset peruentura uictoria. Plenis portis: quasi securi erant facti de alieno certamine. Variis: quia diuersarum terrarū erant uiri. Animo gratissima nostro: simulata uerba pro tempore: nam pellex nunquam placet uxori.

CHRIST. Velati lino & uerbena: Placet q̄ dixit Sen. de limo: nā Caper & Iginus aiūt Vir⁹ sua māu scripsisse limo: sed librarior⁹ mēda scriptū est lino. Verbena: de hac herba dictū est in Bucoli. Iuturna nympha fuit q̄ tēplū habebat prope urbē: ubi erat fons cuius aq⁹ pota a febre liberabat. Pilata: participiū sine origine uerbi: & retulit ad romāos quor⁹ propria sunt pila Variis armis q⁹ ex uariis gentibus constabat. Volitāt: nā cū ducis sit omnia circūspicere assiduo mō ad postremos modo ad primos recurrūt. Dato signo: nō. n. uenerāt: ut pugnant: sed ut iō foedere singulare duor⁹ ducū certamen ociosi spectarēt. Defigere: autē hastas & scuta reclinare est eor⁹ q⁹ a pugna cessaturi sint. Tū studio: ponit id qd̄ usu uenire solet. Nympha: duces captat beniuolentiam a persona Iuturnæ & a persona sua: nam illa beniuola effecta facile quod incipit assequitur.

de bello res agit: & Marti sacrificat: cui gramē ē p̄se/ cratū: qd̄ scdm̄ Plinī nālī historia Ex hūano cruore p̄ creat^r. Gramē at̄ herbæ spēs ē: licet oīs herba gramē uocet: sicut robur oē lignū: quū sit & species. Fontēq⁹ ignēq⁹ ferebat: p̄ aq⁹ posuit a toto pte. Sane ad faciēda foedera aq⁹ & ignis adhibent: uñ ecōtra quos ar cere uolum⁹ a nro p̄sortio: eis aq⁹ & igni iterdicim⁹ i. reb⁹ q⁹ bus cōsortia copulant. Velati lino: atq⁹ foeciales & p̄ patrat⁹ p̄ quos bella uel foedera cōfirmant nunq⁹ utebant^r uestib⁹ lineis: uñ dicim⁹ errore factū: ut linea uestis p̄tra morē adhiberet ad foedera: q̄ firma futura n̄ erāt. Scim⁹, n. hoc ubiq⁹ seruare Vir⁹ ut reb⁹ q⁹ denegat exit⁹: det ēt infirma p̄cipia: sic in Thracia ciuitatē p̄dēs Aeneas: quā mox fuerat fliēt⁹: p̄tra morē Ioui de tauro sacrificauit: sic senā tū ad priuata Latin⁹ cōuocat tecta: q̄ i ei⁹ nō erāt firma cōsilia: sic paulo post in augurio liberat⁹ cygn⁹ in fluuiū cōcidit: q⁹ Turnū rutuli licet abrupto foedere liberare nō potuerūt. Cap tū & Igin⁹ hoc loco dicūt lectiōne eē corruptā: nā Vir⁹ ita reliq⁹ cōfirmat Velati limo. Lim⁹ at̄ ē uestis: q̄ ab umbilico usq⁹ ad pedes tegunt pudibūda popag⁹: hāc at̄ uestis in extrēo sui purpurā limā. in flexuosam. uñ & nomē accepit: nā limū obliquū dicius: uñ & Terē. Limis oculis dicit^r i. obliq⁹. Verbena tpa ui. Verbēa p̄prie ē herba sacra sumpta de loco sacro capitolii: q̄ coronabant foeciales: & p̄ patrat⁹ foedera facturi uñ bella idicturi: ab siue tñ ēt uerbenas uocam⁹ oēs frōdes sacratas: ut ēt laur⁹ oliua uel myrt⁹: ut Ter. Ex ara hīc uerbenas sume: nā myrtū fuisse Meāder testat: de quo Te. trāstulit. Legio. a. p̄ aufonidag⁹: qd̄ uēit ab eo qd̄ ē hic aufonida sic ut hic auriga: nā aufonis gñis ē foeminini: uñ aufonidū facit: qd̄ ut diceret est metri necessitate p̄puls⁹. Ruit: cū ipetu uēit: qd̄ fm̄ græcos ē ρυμασεν. Instructi. h. bōa p̄conomia & rei futuræ p̄paratio: ruptis. n. foederib⁹ in bella descēdēt. Vulg⁹ in senū. sac matrū: sicut ip̄e mēorauit. Diua. d. aut hy

CSER. Ingratū cubile: p qđ gratiā castæ nō respētat uxori Iupiter: nā cū Iupiter multas uitiaſſe dicereſ, ni-
hil tamē a Iunōe de Iuturna detractū ē: ſed poti⁹ auctū ē aduertēdū uerſū hūc ſine cæſura eē: nā heptimemeris:
q̄ habere credit: i ſynalcephā cadit: ut Magnanimi Iouis ingrātū aſcēdere cubile, Terētīus de hoc: Rarū cōcedā:
fieri nō poſſe negabo, ꝛ Cæli par, parte diuinitatis: nā locū numinū p honore poſuit, ꝛ Qua uiſa ē for, pati, q̄tū
q̄tenus pmiſit: & ſic ait Qua uiſa ē: ut ſupra Coeāt i ſcēdera dextræ Qua dat, Sane latēter oſtēdit fauorē numi
nū ſine cōceſſiōe fatōꝝ: nō poſſe pcedere, ꝛ Cedere res la, feliciter cūcta, pcedere, ꝛ Cōcurrere: p cōcurſurū eē li

cet qđ de ea bene pſenti uſa ſit tpe: q̄ ē futura cerne/
bat, ꝛ Nō pugnā aſpi, hoc, qm̄ numia quoties mori/
tuos uiderint eos: qbus fauēt: ab eis recedūt: ſit Sta,
Apollinē iducit Amphiarāu deſerētē ubi eū uicinū
morti eē cognouit: deſilūt mōerēs: lachrimaſq; auer
tit Apollo: & Hōe, Cū lāx hectoris expēdēte leue ſclī
nareſ ait: λιπε δε φοιβος απολλων, ꝛ Præſenti⁹:
efficacius: uehemētius: nā decet germanā illicita ēt p
fratris ſalute tētare, ꝛ Forſan mi, meli, ſe, ne ſorte poſ
ſit fatōꝝ ordo mutari, ꝛ Terq; q̄terq; māu pectus p
cuſſit honeſtū: q̄a ſolam doloris audierat cām: nihil
quēadmodū fratri poſſit mederi: nā paulo poſt Au
dierat aut tubella cie: cōceptūq; excute ſcēdus, ꝛ Nō la
chrymis hoc tēpus ait: nō flēdi: ſed ſubueniēdi tēpus
ē, Sta, i matꝝ cōſolatiōe Accēſo ſletibus igne, ꝛ Cōce
ptūq; excute ſcēd⁹: placitū aīo pdeſtiatū ut fiat, ꝛ Au
ctor ego audēdi: noīa i tor deſinētia ſcēminina ex ſe
faciūt qđ trix termināſ (ſi tñ a uerbo ueniāt) ut ab eo
qđ eſt lego & lector & lectrix facit: doceo doctor do
ctrix, ſi āt a uerbo nō uenerit cōia ſūt: nā ſimiliter &
maſculia & ſcēminina i tor exeūt: ut hic & hęc ſena/
tor: hic & hęc balneator: licet Petrōius uſurpauerit
balneatricē dicēs, tale ē hic & hęc auctor: ſed tūc quū
ab auctoritate deſcēdit: ut hoc loco, Cū āt ab eo uēit
qđ eſt augeo & auctor & auctrix facit: ut ſi dicas au
ctor diuitiāꝝ: uel auctrix patrimōiū, ꝛ Reliqt in, q̄a li
cet dederit ei cōſiliū dicēdo forſā eā reliqt icertā, ꝛ In
terea reges: lōgū hypbaton: nā ordo ē, Interea reges
pcedūt caſtris: cetera, n, p parētheſim dicta ſunt: nec
ē eclipsiſ: cū ſermo i oībus cōgruat, ꝛ Ingēti mole: pō
pa ambitu: nā mō hoc ſignificat, ꝛ Solis aui ſpecimē:
ut ēt i, vii, dixius: Latinus ſcām Heſiodū i ασπι λο/
ποιτα: Vlyxiſ & Circeſ filius fuit: quā multi ēt Mari
cā dnt: ſcām quē nūc dicit Solis aui ſpecimē: nā Cir
ce Soliſ ē filia, Sane ſciēdū Virg, i uarietate hitoria:
ſua ēt dcā uariare: ſed de Vlyxe ut ēt ſupra dixius in
vii, Tēpoꝝ: nos rō credere nō ſinit, ꝛ Bigiſ it turnus
i albiſ: quoties utimur noīb⁹ tātū pluraliſ numeri:
& unū uolum⁹ ſignificare: ita dicius unas bigas: unas qđ drigas: unas ſcalas, Sal, Hi poſtq̄ i una mōenā cōuenere,

ꝛ Romāe ſtir, ori, hoc ad laudē Auguſti reſpicit, ꝛ Magnæ ſpes altera romale qđā magna uolūt & legūt, ꝛ Pu
raq; in ueſte ſacerdoſ: impolluta, & pura dī ueſtiſ: qđ feſtiſ diebus uti cōſueuerāt ſacra celebraturū, ꝛ Setigeri ſcē
tū ſuiſ: romāo more: ut Et caſa iungebāt ſcēdera porca, nā Home, aliud genus ſacrifici cōmemorauit dicens,

νηρυνεſ Δαρα αſυ θεων φερον ορνια πριſα
αſωνω εν αι γειω, φερε Δε ηρατιρα φαεινον

αρνε Δυω: και οινον ευφρον ανερπον αρουρηſ

est q̄ ait ſcētū ſuiſ, Itē Intōſamq; bidētē, i breuē adhuc: nā i reb⁹ qđ uolebāt ſiniri celeri⁹ ſenilibus ēt aīalibus de
creſcētib⁹ ſacrificabāt, i reb⁹ uero qđ augeri & pfirmari uolebāt: de minorib⁹ & adhuc creſcētib⁹ immolabāt,

CHRI. Diſce, t, n, m, i, nā cū nō poſſim āpli⁹ defendere Turnū nolo me tibi nō pdixiſſe doleas, ꝛ Imparib⁹, qđ
nō dixit iparib⁹ uirib⁹: ſed fatiſ: ut culpā ab hoīe i fata reiiciat, In uita ē pathoſ ab ætate, ꝛ Parcarūq; dieſ: & uis
inimica ppinqt: Sniā ē qđ dieſ quē pce afferūt ex uiolēta ē morte, ꝛ Nō, p, a, h, n deſerit illū q̄a pdat ſed cū auxi/
liū aduerſuſ fata pſtare nō poſſit nō uult illi morturo adēſſe qm̄ graui⁹ nos cruciāt qđ uidēuſ qđ audiuſ: ex eo
ergo qđ ondit q̄tū illū amet facit fidē iccirco abire: qm̄ illi auxilio eē nō poſſit, ꝛ Forſan, m, m, ſnō, niſllā oīno ſpe
priuare uult: ne illā aīo deſiciēs nihil deiceps tenet, ꝛ Hōeſtū: pulchrū, ꝛ Cōceptūq; exiſ, docet eē remediū quo
ſingulare certamē tolli poſſit: ſi ſcēd⁹ pturbet: atq; ex eo certamē remoto reſtat ſpecies qđ mortē euadere poſ
ſit, ꝛ Bix ſex: pp, xii, ſigna zodiaci qđ pagrāſ i ſinguliſ diuerſa hēt uires, ꝛ Romāe ſtirpiſ origo, q, d, q, i hac die
iacturus eēt ea fundamēta imperiū: qbus Roma inde ſurgere poſſet, ꝛ Spes altera romæ: ſunt nonnulli qđ dicāt
Ciceronē ſenio iā confectū cū adoleſcentiſ Maroniſ carmina audiſſet uehemētēq; obſtupuſſet illū alterā ſpē
Romæ appellāſſe: qđ nunc poeta ad Aſcaniū trāſtulit & iure quidem, Nam ide iuliorum familia futura erat,

Magnanimi Iouis ingratum ascendere cubile:

Prætulere: Cæliq; libens in parte locarim:

Disce tuum: ne me incuses Iuturna dolorem:

Qua uisa est Fortuna pati: Parcaq; sinebant

Cedere res Latio: Turnum: & tua moenia texi:

Nunc uideo iuuenē imparibus concurrere fatiſ

Parcarumq; dies: & Vis inimica propinquat:

Nō pugnā aſpiceſ hāc oculiſ: nō ſcēdera poſſi,

Tu pro germano: ſiquid præſentiuſ audeſ:

Perge: decet: forſan miſeroſ meliora ſequent.

Vix ea: cum lachrymas oculiſ Iuturna pfudit:

Terq; quaterq; manu pectus pcuſſit honeſtū.

Non lachrymiſ hoc tempuſ ait Saturnia Iuno

Accelera: & fratē: ſiquiſ moduſ: eripe morti:

Aut tu bella cie: conceptumq; excute ſcēdus.

Auctor ego audendi: ſic exhortata reliquit

Incertam: & trifti turbatam uulnere mentiſ.

Interea reges (ingenti mole Latinuſ

Quadriiugo uehitur curru: cui tēpora circū

Aurati biſ ſex radii fulgentia cingunt

Soliſ aui ſpecimen: bigiſ it Turnuſ in albiſ

Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.

Hinc pater Aeneas Romanæ ſtirpiſ origo

Sidereo ſagrans Clypeo: & cæleſtib⁹ armiſ:

Et iuxta Aſcāiuſ magnæ ſpeſ altera Romæ)

Procedunt caſtriſ: puraq; in ueſte ſacerdoſ

Setigeri ſcētum ſuiſ: in tonſamq; bidentem

CSER. Dant fruges manibus falsas: far & sal: quibus rebus & cultri aspergebantur & uictima, Erant autē probationes utrū esset animal aptū sacrificio: obliquū etiā cultrū a fronte usq; ad caudā ante immolationē du- cere consueuerant: nā hoc est quod dicit Tépora ferro summa notāt pecudū. ¶ Esto nunc sol testis: bene primo inuocat deū: quem orientē intuens uidit, nā ait: Illi ad surgentē conuersi lumina solē, Esto autē multi uolunt tertiā esse personam, si mihi Sol testis: q̄ sequitur & hęc terra: ut elocutionē per nominatiuū factam intelli- gamus: sed hoc non procedit: q̄ sequentia uocatiuū habent: ut Et tu saturnia Iuno. Itē Tuq; inclyte mauors: unde per uocatiuū eū omnia dixisse accipiamus. In hoc uero tantū ad nominatiuum fecisse transitum, ¶ Et hęc mihi terra precanti: licet etiā hic possit esse uocatiuus, nam λειντινῶς est dictum hęc terra esto testis: ac si diceret o italica terra testis esto Ho- meri simile iuramentum,

Attulit: admouitq; pecus flagrantibus aris,
 Illi ad surgentis conuersi lumina Solis
 Dant fruges manibus falsas: & tempora ferro
 Summa notant pecudū: paterisq; altaria libāt,
 Tum pius Aeneas stricto sic ense precatur,
 Esto nūc Sol testis: & hęc mihi Terra precāti:
 Quā propter tantos potui perferre labores:
 Et pater omnipotens: & tu Saturnia coniux
 Iam melior iā Diua p̄cor: tuq; inclyte Mauors
 Cūcta tuo q̄ bella pater sub numine torques:
 Fontesq; fluuiosq; uoco: quæq; ætheris alti
 Relligio: & quæ cæruleo sunt numina Ponto:
 Cesserit aufonio si fors uictoria Turno
 Conuenit Euādri uictos discedere ad urbem.
 Cedet Iulus agris: nec post arma ulla rebelles
 Aeneadæ referēt: ferro ue hęc regna laceffent.
 Sin nostrum annuerit nobis Victoria Martē
 Ut potius reor: & potius Dii numine firmēt:
 Non ego: nec Teucris Italos parere iubebo:
 Nec mihi regna peto: parib; se legibus ambæ
 Inuictæ gentes: æterna in fœdera mittant,
 Sacra: Deosq; dabo: focer arma Latin; habeto
 Imperium solenne focer: mihi mœnia Teucri
 Constituent: urbiq; dabit Lauinia nomen,
 Sic prior Aeneas: sequitur sic deinde Latinus
 Suspiciēs Cælum: tenditq; ad Sydera dextrā,
 Hęc eadem Aenea Terram: Mare: Sidera iuro
 Latonæq; genus duplex: Ianumq; Bifrontem:
 Vimq; deum infernam: & diri sacraria Ditis

terræ eadem autē bene dixit: nā pro mari ille fontes & fluuios posuit: pro syderibus solē, ¶ Latonæq; genus du- plex: ac si diceret utrunq; sexū Latoniæ sobolis: & bene in fœderibus duplicia inuocant numina: quia in unum duo coitari sunt populi, ¶ Ianum quoq; rite inuocāt: quia ipse faciendis præest fœderibus, nam postq; Romu- lus & Titus Tatius in fœdera conuenerūt: Iano simulacrum duplicis frontis effectū est: quasi ad imaginē duo- rum populorum, Legimus tamen Ianum quadri frontem fuisse, unde Martialis ait: Et lingua pariter locutus omni, nā omnes de duobus non dicimus, ¶ Vimq; deū: duritiem: inexorabilitatem, ¶ Sacraria ditis: sacrarium proprie est locus in templo: in quo sacra reponuntur: sicut donarium est ubi reponūtur oblata: sicut lectister- nia dicuntur ubi in templo homines sedere consueuerunt.

CCHRI. Sol: Quia omnia uidet: & ad quē reliqua oīa numina referebant antiq; ¶ Terra: quæ mihi fatalis es, ¶ Saturnia: nam ab Heleno iussus fuerat Iunonem quoad posset placaret, Præterea dea regnoꝝ est: & de re- gnis disceptat, ¶ Mauors: cuius munerā exercemus, Addidit flumina & mare: ut omnia aquarū numina assint & religionē alti ætheris, ¶ Si fors uictoria: duo proponit si succum bet neq; se neq; suos unquā cōtra impositas cōditiones itur, sin uincet mira clementia inuictos uisur; & pœnes latinū regnū relictur;: sola tātū sacra datu- rū, ¶ Ambæ inuictæ gētes: ita nullo discrimine regent: ut utraq; inuicta restet, ¶ Dextrā: q̄ sit pignus fidei, ¶ Ia- nū bifrontem: de quo in primo lib. diximus, Ianus simulachrū habuit in hostio tēpli uictis sabinis: Cū Romu- lus & Tatius percussere fœdus, Plariq; putant eū tunc bifrontē fuisse propter imaginem duorū populorum,

ἔξέ πατρι Διὸν μελεων Νυδισέ: μεγιστὴ
 ἠέλιος θεὸς παντ ἔφορας: καὶ παντ ἑπαῖνοσῆς
 καὶ ποταμοὶ καὶ γαῖα: καὶ οἱ ὑπενεβῆε ναμοντας
 ἀνθρώπους τινυυθου: οἱς ἐπιτορνου ομοσση
 ὑμεῖς μαρτυροὶ ἐσε φυλασσετὲ Δορνια πῖσα
 ¶ Quam propter tantos: ter habet accētū cū præpo-
 nit: ut si dicas p̄pter quā at nūc penultima habet ac-
 cētū: quia est post posita p̄positio: ut græce περι βα-
 σι λειας cum contra dicatur βασι λειας περι: quia
 est postposita p̄positio, ¶ Iā melior iam diua p̄cor:
 ac si diceret non saturnia: idest iā minime nocens sed
 troianis p̄pitia, ¶ Torques: sustines: regis, ¶ Quæq;
 ætheris alti religio: plus specialia intulit generalita-
 tem, ¶ Cesserit aufonio si fors: ut si forte: & bene du-
 bitat de hoc: contra cum ad suū uenerit nomē dicit
 Ut potius reor & potius dii numine firmēt. Sane ra-
 tiōe nō caret q̄ primo de uictoria Turni loquit: post
 descēdit ad suam, scit, nā in auguriis prima postero-
 ribus cedere, ¶ Rebelles: homo rebellis dicit: res ip̄a
 rebellino: nō rebellatio: sic Suetonius, ¶ Annuerit uī-
 ctoria martē: hypallage: p̄ si nosfer Mars annuerit
 uictoriā: nam Martē uictoria comitat, ¶ Inuictæ: q̄
 si inuictæ: & bene sibi cōciliat populum: nā sine du-
 bio una cū rege uincet, ¶ Sacra deosq; dabo: magna
 enim fuit apud maiores sacroꝝ cura: sicut diximus
 supra, unde nūc Aeneas id agit ne pereant: & re uera
 cōstat sacra phrygia: nūc latinis tradita coluisse ro-
 manos, ¶ Latinus habeto: aut antiquus uocatiuus:
 aut habeto tertia p̄sona sit, Sane sciendū q̄ crebra fo-
 ceri cōmemoratiōe sibi fauorē Latini cōciliat, Itē di-
 cēdo Mihi mœnia teucri cōstituēt: popularē gratiā
 captat: q̄ supra dixerat Drances: Saxaq; subuectare
 humeris troiana iuuabit, ¶ Terrā mare sydera iuro:
 ornatior elocutio & crebra apud maiores q̄ si uellis
 addere præpositionē: ut si dicas: iuro per maria per

CSER. Qui foedera fulmine sancit: confirmat: sancta esse facit: & hoc ideo: quia cum fiunt foedera: si coruscatio fuerit: confirmant. Vel certe quia apud maiores arae non incendebant: sed ignem diuinum precibus eliciebant: qui incendebat altaria. Sancire autem proprie est sanctum aliquid: consecratum facere fuso sanguine hostiae: & dictum sanctum quasi sanguine consecratum. Si tellurem effundat in undas: hypallage: per si undas effundat in terras. Diluuium miscens: aquae superfusione uniuersa perturbans. Ut sceptrum hoc: Homei locus uerbum ad uerbum: *οὐδ' ἀναθλήσει: πῆρι γὰρ ῥα ἐχάληνος ἐλεψέ φύλλα τε καὶ φλοῖον: νύν αὖ τε μὴν ἡς ἀχαιῶν ἐν παλαμῆς φοροῦσι Δινασσωλοῖ: οἰτὲ θεμισσας πρὸς Δίος εἰ ρύαται οὐδετοὶ μέγας ἔσσειται ὄρνος.* *φύσει: ἔπει δ' ἠπρώτα τομὴν ἐν ὀρεσσι*

ΛΕΛΟΙΠΕΝ

οὐδ' ἀναθλήσει: πῆρι γὰρ ῥα ἐχάληνος ἐλεψέ φύλλα τε καὶ φλοῖον: νύν αὖ τε μὴν ἡς ἀχαιῶν ἐν παλαμῆς φοροῦσι Δινασσωλοῖ: οἰτὲ θεμισσας πρὸς Δίος εἰ ρύαται οὐδετοὶ μέγας ἔσσειται ὄρνος.

¶ Dextra sceptrum nam forte gerebat: per parthesim dictum est. Ut at sceptrum adhibeat ad foedera: haec ratio est: quia maiores semper ad foedus simulachrum Iouis adhibebat: quod cum tediosum esset: precipue quando fiebat foedera cum longe positis gentibus: inuentum est ut sceptrum tenentes: quasi imaginem simulachri redderet Iouis. Sceptrum in ipso est proprium: unde nunc tenet sceptrum Latinus: non quasi rex: sed quasi pater patratus. Immo de stirpe: id genere masculino usus est: quia de arboribus loquitur: nam de hominibus genere foeminino dicimus: ut Heu stirpem inuisam: dixit tamen usurpauit Hora: de arboribus: ut Stirpesque raptas & pecus & domus. Matre caret: uel terram: ut Antiquam ex grite matrem: uel arborem: ut Parua sub ingenti matris se subiicit umbra: sic: nam melius carmini respondit homerico *τομὴν ἐν ὀρεσσι* ΛΕΛΟΙΠΕΝ. Aere decoi: orichalco. Dedit gestare: ut Dat ferre. Talibus inter se firmabant foedera dictis: Latinus & Aeneas. Turnum autem non inducit iuramentum: quod dux est: quod praesente rege non habet potestatem: & imitatus est Homei: quod post iusiurandum Menelai Alexandrum quasi feruidum & adolentem a foedere inducit exclusum: & Priamum adhibitu ad foederis confirmationem. Rite sacratas: rite expurgatas solennitate qua diximus supra. Videri: misceri. Infiniti sunt pro indicatiuis. Propius: diligentius: ut Propius res aspice nostras. Non uiribus aequis: eos congressuros subaudi. Incessu tacito: ipse tacitus: hypallage est. Cui genus a pauis ingens: cuius auctoritatem commendabat & origo maior & paterna uirtus: & propria fortitudo. Pro cunctis talibus: quibus est Turnus & attedit sensum superioris ubi ait Turnus: Et solus ferro crimine commoerellam. An uiribus aequis non sumus: bene addidit uiribus: nam legimus in Salu. Memorare possem quibus in locis populus romanus ignes hostium copias parua manu fuiderit. Virgi. Exigui numero sed bello uiuida uirtus. En oes: ne occurreret: sed est in castris alter exercitus. Fatalisque manus: troianorum: quod fataliter ad Italiam uenerunt: ut sit iteratio. Hetruria autem infensa pro hetrusci: qui etiam Turno inimici sunt causa Mezentii.

DONA. Incessu tacito: quatuor ponit signa timoris. Primum est ingressus tacitus: dum uix pedem mouebat. Alter quod aram uenerabatur oculis de-

iectis. Tertium tabentium genarum ex macie repentina. Quartum palloris.

CHRIS. Matre caret: quasi nutrice. Arbos: nam proprie arbos est cum radicibus haeret: & habet uitam. In medio conspectu procerum: qui ipsos reges circundabant. Et uiscera uiuis: nam in foedere porcus foedus: crudeliter interficiebatur: unde dixit quod carnes eriperent ab animali adhuc uiuente. At uero rutulis impar ea pugna uideri: Vulgi est ut quemadmodum felicibus fortunatisque inuidet: sic eorundem si ex alto gradu in miseriam decidat: miserant. sic turnus qui paulo ante plerisque sua gloria torquebat: tunc in tantum periculum uenturus ad commisionem impellebat. Cum ergo putarent facile uictum iri iniquo animo huiusmodi pugnam ferebant. Hanc occasionem naeta iuturna potuit facile exercitum ad uiolandum foedus impellere: praesertim assumpta forma Camertis in quo non parua esset auctoritas: Nam sub ea forma orationem habuit qua uehementer latinos moueret.

Audiat haec genitor qui foedera fulmia sancit.
Tango aras: mediosque ignes: & numina testor:
Nulla dies pacem hanc Italis: nec foedera rupet:
Quo res cunctae cadent: nec me uis ulla uolentem
Auertet: non si tellurem effundat in undas
Diluuium miscens: Caelum uel in Tartara soluat:
Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
Nunc fronde leui fundet uirgulta: nec umbras
Cum semel in siluis imo de stirpe recisum
Matre caret: posuitque comas: & brachia ferro
Olim arbos: nunc artificis manus aere decoro
Inclisit: patribusque dedit gestare latinis.
Talibus inter se firmabant foedera dictis
Conspectu in medio Procerum: tum rite sacratas
In flammam iugulat pecudes: & uiscera uiuis
Eripiunt: cumulantque oneratis lancibus aras.
At uero Rutulis impar ea pugna uideri
Iamdudum: & uario misceri pectora motu.
Tum magis ut propius cernunt non uiribus aequis.
Adiuuat incessu tacito progressus: & aram
Suppliciter uenerans demisso lumine Turnus:
Pubentesque genas: & iuuenili in corpore pallor:
Quae simulac Iuturna soror crebescere uidit
Sermonem & uolgi uariare labantia corda:
In medias acies formam assimulata Camerti:
Cui genus a proauis ingens: clarumque paternae
Nomen erat uirtutis: & ipse acerrimus armis:
In medias dat sese acies haud nescia rerum:
Rumoresque ferit uarios: ac talia fatur.
Non pudet o Rutuli cuncti pro talibus unam
Obiectare animam: numero ne an uiribus aequi
Non sumus: en oes & Troes: & Arcades hic sunt.
Fatalisque manus infensa Hetruria Turno.
Vix hostem: alterni si congregiamur: habemus.

SER. Deuouet aris: q̄a ait supra de Turno suppliciter uenerās. Itē supra uobis animā hanc: focerog; latino Deuoui: nā ipsa iterat uerba. **V**iuosq; p ora feret: tāq; de uiuo oēs loquent; uel nominis imortalitate uiuet & laudibus. **L**ēti: ociosi: ut Nos patriā fugimus: tu tityre lētus in umbra. **F**œdusq; precant; ifectū: rogāt ut prō nō factō sit: ne piaculū uideant; admittere. **E**t alto Dat signū cælo: ut religio alia religiōe soluat;. **P**ræsenti⁹: efficacius: & alibi Nec tā p̄sentes alibi cognoscere diuos. **M**ōstroq; fefellit: bene fefellit: nāq; hoc auguriū nec oblatiuū ē nec iperatiuū: sed immissū factiōe Iuturnæ: q̄ carere fide idicat sedes negata: nā ubicūq; firmū itro ducit auguriū dat ei firmissimā sedē: ut Ipsa sub ora uiri cælo uenere uolātes: Et uiridi sedere solo. Itē An te sinistra caua monuisset ab ilice cornix. In hoc at augurio liberatū cygnū cecidisse in aquā dicit: quā ista bilē eē manifestū est. **L**ittoreas agitabat aues palu stres: nā littus dī oīs terra aq; uicina: ut Viridiq; in lit tore cōspicit; sus. **E**xcellētē: magnū: sicut in exerci tu magn⁹ ē Turn⁹. **C**ōuertit; clamore fugā: redeūt cū clamore: sicut in exercitu solet. **A**uguriū salutāt: uenerant;: & pprie: nā salutari dicimus deos. **T**er. At ego hinc deos domū salutātū pgā: & Plautus in cur culiōe: q; est q̄ opto capite salutāt Aesculapiū. **E**xpe diuntq; man⁹: se dimicare uelle significāt. **H**æc n. est cōsensus militaris. **L**uc. Elatasq; alte q̄cūq; ad bella uo caret Promisere manus. **Q**d̄ sæpe petiui: q̄ si ipera tiuū hoc auguriū uult uideri. **A**ccipio agnoscoq; deos: mō q̄ si de oblatiuo loquit;: nā i oblatiuo augu riū i potestate uidētis ē utrū id ad se p̄tinere uelit: an refutet & abhominet;: ergo nūc auguriū dicit se libē ter amplecti: & agnoscere circa se fauorem deorum. **Q**uos iprobus aduena: iter p̄raf auguriū: & cōfir mat ad p̄sens negociū p̄tinere. **L**ittora uestra: bo na iteratio: nā supra ait Littoreas agitabat aues. **V**i populat; antiq;: nā uetetes & populo & popolor dice bant: nūc tñ popolor dicim⁹: illud penit⁹ de usu re cessit. **P**enitusq; p̄fundo uela dabit: ut supra de aq̄la Pētusq; i nubila fugit. **D**ēsate cateruas: sicut cygni: hostē p̄ auras facta nube p̄mūt;. **E**t aduersos telū cō torsit in hostes: hoc loco ab Homeri recessit œcono mia: ille enim inducit Mineruam persuadētē Pan dario ut iacto in Menelaum telo fœdera dissipet. **α**γχοῦ δι σαμῆν ἑπέα πτέροεν τα προσ ηύδα ηρα γυμοι τοι πυθοιο λυναογος με δαιφρον τλαιης νέν ἀεγέλαω επι προεμῆν ταχυιον πασι δε νέν τρωεσσι χαριν και ηυδος ἀροιο ἐν παν των δε μαλιστα αλεξαν δρω βασιλη

Ille quidem ad superos: quorū se deuouet aris
Succedet Fama: uiuosq; per ora feretur.

Nos patria amissa dominis parere superbis

Cogemur: qui nunc lenti consedimus aruis.

Talibus incensa est Iuuenum sententia dictis:

Iā magis: atq; magis: serpitq; p̄ agmīa murmur

Ipsi Lauretes Mutati: ipsiq; Latini:

Qui sibi iam requiem pugnae: rebusq; salutē

Sperabāt: nunc arma uolūt: fœdusq; p̄cātur

Infectum: & Turni sortē miserantur iniquam.

His aliud maius Iuturna adiungit: & alto

Dat signum Cælo: quo non p̄stātius ullum

Turbauit mentes italas: monstroq; fefellit.

Nāq; uolans rubra fuluus Iouis Ales in æthra

Littoreas agitabat aues: turbamq; sonantem

Agminis aligeri: subito quum lapsus ad undas

Cygnū excellētē pedibus rapit iprobus uncis.

Arrexere animos Itali: cunctaq; uolucres

Conuertunt clamore fugam: mirabile uisu:

Aetheraq; obscurāt pinnis: hostemq; p̄ auras

Facta nube premunt: donec uī uictus: & ipso

Pondere defecit: p̄damq; ex unguibus Ales

Proiecit fluuio: penitusq; in nubila fugit.

Tū uero auguriū R utuli clamore salutant:

Expediūtq; manus: primusq; Tolūnius augur

Hoc erat: hoc uotis inquit quod sæpe petiui

Accipio: agnoscoq; deos: me me duce ferrum

Corripite o Rutuli: quos iprobus aduēa bello

Territat: inualidas ut aues: & littora nostra

Vi populat: petet ille fugā penitusq; p̄fundo

Vela dabit: uos unanimi densate cateruas:

Et regem uobis pugna defendite raptum.

Dixit: & aduersos telum contorsit in hostes:

se. nā putauit bōa portēdi: cū ifelicia eēnt. **S**onātē: q̄a canori sūt cygni. **H**oc at auguriū uerū fuit: sed nō itelle ctū: **C**ygnus. n. i. Turn⁹ capt⁹ erat ab aq̄la q̄a ueniebat lacerād⁹ ab hoste uī federis: in quo reliq; aues p̄mebāt ho stē: q̄a milites urgebāt fœd⁹ ne fœuiret;. **V**n cygn⁹ elapsus ē ab aq̄la oppressa turba auiū. i. Turn⁹ ab aenea: sed nō recepit se i tutū stabilēq; locū. **P**etēt. i. sicut fugit aq̄la & petet p̄fundū: ut illa petiuit p̄fundū cælū: nā p̄fundū cōmune ē ifimis & altis. **T**elū con. in ho. qm̄ neq; credibile erat neq; leue: ut fœdus tāta religiōe celebratū ru peret: iccirco plures causas qbus uel iuiti ipelli possent posuit poeta. **N**ā & Iuno qd̄ factō op⁹ eēt iuturnā admo nuit & iuturna sub p̄fona in q̄ eēt auctoritas orationē uehemētē ad rē p̄suadēdā habuit. **P**ostremo augurium quo deciperent; posuit. **D**eniq; auctorē cōtorquēdi hastā augurē fecit cui & foelicia p̄dicēti cū esset ēt augur & telū ueluti id quod diceret uehementer crederet contorquēdi credendum erat. **A**dde quod interfectus est is cui statim octo fratres fortissimi affuerunt. **H**is rebus & latini & troiani facile ad pugnam elici potuerunt.

Aeneidos

CSER. Sonitum dat: id est facit, ut supra: Tu das epulis accubere diuū: & Plau, in aulularia e mortuū ego me uelim læto malo q̄ illi hodie seni dē īsidias, ꝑ Certa: id est inuitabilis: unde incerta ē infirma & uitabilis, ꝑ Hasta uolās: minus est nāq; ꝑ Hozē unū: ordo est: transadigit unū costas: & figurate dicit unū pro unius, ꝑ Terit qua futilis aluo balthesus: rē phisicam dixit, omnia, n. quibus utimur non nos terunt: sed ea nos terimus: ut annulū: uestem, ꝑ Animosaq; phalanx: q̄ si phalanx, i. legio, ꝑ Cæci: salutis improuidi, ꝑ Inundant: more undæ fluunt, ꝑ Sic omnis amor unus habet: sic, i. dum paulatim suis inuicem subueniāt. Omnes enim in bellū coacti sunt: sic Sal, ꝑ Diripere aras: deiecerunt: dissipauerūt, ꝑ Ferreus imber: permansit in trāslatione: q̄a dixerat tēpestas teloz, ꝑ Ferunt: auferunt, nā aphæresis est: ut temne re pro contemnere, ꝑ Pulsatos diuos: uiolatos: læsos fractis foederibus, ꝑ Infrenāt alii currus: id est equos: sicut alibi neq; audit currus habenas, ꝑ Subiiciunt in equos: super equos iaciunt: sed proprie non est locus magisq; contrarie, nam subiicere est sup̄ter aliqd iacere, ꝑ Regisq; insigne gerentē: id est diadema habentē, ꝑ Auidus cōfundere foedus: legitur & auidū: sed melius auidus: q̄a Mesapus Turno fauebat: qui erat impar ad singulare certamen, ꝑ Altus equo: eq̄ magnitudinem latenter ostendit, ꝑ Hoc habet: hoc est letali percussus est uulnere, Terentius: Certe captus est: habet, sane sarcasmos est de loci qualitate inuentus, nā q̄a super aras cecidit ait: Hæc melior magnis data uictima diuis, ꝑ Torrem: erit nominatiuus hic torris: & ita nunc dicimus, nam illud Ennii & Pacuuii penitus de usu recessit: ut hic torrus huius torri dicamus, ꝑ Nidorē: modo putorem, ꝑ Ferreus somnus: Homerus, ὄρνιθος ὑπνος.

CDONA. Diripere aras: uocati furore certandi, ꝑ Hoc habet: id est bene se habent res, ꝑ Meliorē uitam cum ioco dixit: quia in aram cecidit, ꝑ Olli: quasi dicat: dura quies: quia est quies non dura: & somnus non ferreum: & nox non æterna, ꝑ Ruitis: aliud est ire: aliud tendere: aliud ruere.

CCHRI. Craterasq; focosq; Optime ponit ante oculos qualis quantusque sit furor popularis: nam cum in turba illa increbuerit, increbescit autem ꝑ sæpe uel minimis de causis nihil consilio geritur: Nulla est religionis nulla ducum reuerentia: neq; sacris neq; profanis parcunt: unde oportet ipsos duces uel illis obtemperare uel fugere, ꝑ Subiiciunt: sursum iaciunt, non enim componitur a sub quod est subter: sed a subsum: id est sursum antiqua præpositione ut in Bucolicis, Quantum uere nouo florem se subiicit alnus, ꝑ Voluitur aris: pathos a loco ut est sanguine turpātem quas ipse sacrauerat aras ab ara, Et hinc indignatio quod rebus præparatis religioni abuterentur ad cædes, ꝑ At pius æneas: Et fortis & religiosi hominis sibi officium ascribit: qui ut foedus iētum inuiolatum maneret nihil omisit: sed ut diximus nihil proficit in turba iam furore concita, ꝑ Turnus: nam ad singulare certamen iturus uehementer sibi timebar: Nunc turbato foedere & saucio aduersario rediit bōa spes, ꝑ Superbus: nimis elatus arriidente fortuna: Si autē oēs locos in qbus de Turno poeta scribit annotabis: illū audacem potiusq; fortem descriptū inuenies, In hoc loco crudelissime oīa agit,

Procurrēs sonitū dat stridula cornus: & auras
Certa secat: simul hoc: simul igēs clamor: & oēs
Turbati cunei: calefactaq; corda tumultu,
Hasta uolās: ut forte nouē pulcherrima fratrum
Corpora constiterant: cōtra quos fida creatur
Vna tot Arcadio coniux tyrrhena Gilippo,
Horū unū ad medium teritur qua futilis aluo
Balthesus: & laterum iuncturas fibula mordet:
Egregium forma iuuenē: & fulgentibus armis
Transadigit costas: fuluaq; extendit Arena,
At fratres animosa Phalanx accensaq; luctu
Pars gladios stringūt māibus: ps missile ferrū
Corripiunt: cæciq; ruunt: quos agmina contra
Procurrūt Laurētū, hinc dēsi rursus inundant
Troes Agiliniq; & pictis Arcades armis:
Sic omnis amor unus habet discernere ferro,
Diripere aras, it toto turbida Cælo
Tempestas telorum: ac ferreus ingruit imber,
Craterasq; focosq; ferunt: fugit ipse Latinus
Pulsatos referens infecto foedere Diuos,
Infrenant alii currus: aut corpora saltu
Subiiciunt in equos: & strictis ensibus adsunt:
Mesapus regem: regisq; in signe regentem,
Tyrrhenū Aulesten: Auidus cōfundere foedus
Aduerso proteret equo, ruit ille recedens:
Et miser oppositis a tergo uoluitur aris,
In caput inq; hūeros: ac feruidus aduolat hasta
Mesapus: teloq; orantem multa trabali
Desuper altus equo grauiter ferit: atq; ita fat̄,
Hoc hēt, hæc melior magnis data uictia diuis,
Concurrunt Itali: spoliantq; calientia membra,
Obuius ambustum torrem Chorinæus ab ara
Corripit: & uenienti Ebuso, plagamq; ferenti
Occupat os flammis, illi ingens barba reluxit:
Nidoremq; ambusta dedit: super ipse secutus
Cæsariem leua turbati corripit hostis:
Impressaq; genu nitens terræ applicat ipsum,
Sic rigido latus ense ferit, Podalirius Alium
Pastorem: primaq; acie per tela ruentem
Ense sequens nudo superiminet, ille securi
Aduersi frontem mediam: mentumq; reducta
Disiicit: & sparso late rigat arma cruore,
Olli dura quies oculos: & ferreus urget
Somnus: in æternam claudunt lumina noctē,
At pius Aeneas dextram tendebat inermem

Nudato capite: atq; suos clamore uocabat
 Quo ruitis: q̄ ue ista repēs discordia surgit:
 O cohibete iras: iētum iam fœdus: & omnes
 Composita leges: mihi ius concurrere soli
 Me sinite: atq; auferte metus: ego fœdera faxo
 Firma manu: Turnū iā debent hęc mihi sacra.
 Has inter uoces: media inter talia uerba
 Ecce uiro stridens alis allapsa sagitta est
 Incertū quā pulsa manu: quo turbine adacta:
 Quis tantā Rutulis laudē Casus ue: Deus ue
 Attulerit: pressa est insignis gloria facti.
 Nec sese Aeneæ iactauit uulnere quisq̄.
 Turnus ut Aeneam cedētem ex agmine uidit:
 Turbatosq; duces: subita spe feruidus ardet:
 Poscit equos: atq; arma simul: saltuq; superbus
 Emicat in currum: & manibus molitē habenas.
 Multa uirum uolitans dat fortia corpora leto:
 Semineces uoluit multos: aut agmina curru
 Proterit: aut raptas fugientibus ingerit hastas:
 Qualis apud gelidi cū flumina cōcitus Hebrī
 Sanguine? Mauors Clypeo increpat: atq; furētes
 Bella mouēs imittit equos: illi æquore aperto
 An̄ notos Zephyrūq; uolāt. gemit ultia pulsu
 Thraca pedum: circumq; atræ formidinis ora:
 Iræq; insidiæq; dei comitatus aguntur.
 Talis equos alacer media inter prælia Turnus
 Fumantes sudore quatit (miserabile) cæsis
 Hostibus insultās: spargit rapida ungula rores
 Sanguineos: mixtaq; cruor calcatur Arena.
 Iāq; neci Sthenelūq; dedit: Thamarīq; Polūq;
 Hūc cōgressus: & hūc: illū emin? eminus ambo
 Imbrasidas Glaucū: atq; Ladē: quos ibra? ipse
 Nutrierat Lycia: paribusq; onerauerat armis
 Vel cōferre manū: uel equo præuerrere uētos:
 Parte alia media Eumedes in prælia fertur
 Antiqui proles bello præclara Dolonis.
 Nomine auom referēs: aīo manibusq; parētē.
 Qui quōdā castra ut danaū speculator adiret
 Ausus Pelidæ precium sibi poscere currum:
 Illum Tidides alio pro talibus ausis
 Affecit precio: nec equis aspirat Achillis.
 Hunc procul: ut cāpo Turnus prospexit apto:
 Ante leui iaculo longum per inane secutus
 Sistit equos biuges: & curru desilit: atq;
 Semianimi: elapsoq; superuenit: & pede collo
 Impresso dextræ mucronem extorquet: & alto
 Fulgentē tinxit iugulo: atq; hęc insuper addit:

C SER. Nudato capite: scilicet ut posset agnosci.
 Sane quæritur quemadmodum nudato dixerit: cū
 supra eum nusq; induxerit capite tecto. nam nuda-
 tum est quicquid fuit antea coopertum: nudum ue-
 ro dicitur quod tectum ante non fuerat. ergo aut nu-
 dato pro nudo accipiamus: ut sit pro nomine parti-
 cipium. aut dicamus tectū eum habuisse caput cum
 descendit ad campum. nam legimus Sidereo flagras
 clypeo & celestibus armis. Suos clamore uocabat:
 utrunq; exercitum iam suum uocabat ut talis eius
 fuerit clamor. cur in uos inuicem ruitis. mei? Re-
 pens: aut subito ut sit aduerbium: id est repente: ut so-
 le recens orto pro recenter: aut repens discordia pro
 repentina. Faxo: faciam. Incertum quam pulsa
 manu: hoc loco adhuc quidem quasi dubitat tamē
 ab Iuturna intelligimus immisum quendam: qui
 uulneraret Aeneam. qd̄ at paulo post Iuno dictura
 est de Iuturna Non ut tela tamen non ut contende-
 ret arcum: minime est mirandum. nam scimus uni-
 cuiq; imputari quod alter in eius gratiam fecerit: si-
 cut est Et potes in totidem classes conuerrere nym-
 phas. Aeneam autem ab homine uulneratum indi-
 cat Iuppiter paulo post dicens Mortali decuit uiola-
 ri uulnere diuum. Molitur: regit: est acyrogia.
 nam proprie molitur est parat. Hebrī: fluuii thra-
 ciæ. Sanguineus mauors: gaudens sanguine αἰμο-
 χερης. Clypeo increpat: sonat: alibi arguit: ut In-
 crepat ultro Cunctantes socios. Vltima: hoc est to-
 ta. si enim gemit ultima omnis sine dubio. Misera-
 bile cæsis: miserabiliter: nomen pro aduerbio. Ipse
 nutrierat: Solēt enim plerunq; filios aliis dare nutri-
 endos parentes. unde Persi. Cum sapimus patruos.
 Ausus pelidæ precium sibi poscere currus: diffici-
 lis hypallage: nam hoc uult dicere qui ut Achillis
 equos possit accipere: ire ausus est ad castra græco-
 rum. ordo enim non procedit: qui ut iret ausus est
 petere. Affecit precio: modo pœna. nam precium
 est τὸν μῆσων. Terent. Ego ob stultitiam præcium
 fero: unde græci τιμοριον pœnam uocant ἀπο τῆς
 τιμῆς: quod est precium. Nec equis aspirat achil-
 lis: aspirare apud maiores accedere significat. Cicero
 Nunquā aspirauit ad curiam: sed hic figurate dixit
 aspirat equis pro ad equos occisus est nec ad equos
 Achillis accessit. melius tamen est: ut de Diomede in-
 telligamus ut sit sensus diomedes occidit Dolonem.
 qui equos Achillis ausus est petere: quos nec ille: qui
 eum uicit poposcit. Dextræ mucronē extorquet:
 quasi proeconomia est: ut non eum suo interimat
 gladio: ne agnoscat q̄ Metisci est etiam nunc: suum
 requirat: quo facto perire poterat sequens fracti gla-
 dii œconomia.
 DONA. Sanguineus: non ipse: sed qui aliis san-
 guinem effundit.
 CHRI. Hebrī: flumen thraciæ cuius hostium
 nobilitatum est tumulo Polydori. Mauors: Nam
 thracia ut dictum est ei attribuitur. Equos: scili-
 cet δεινοῦ & φοβου. Ante notos: Quia celeritate
 præuenit. Dei comitatus: Nam insidiæ: ma: tus: di-
 fcordia: & iræ: Comites sunt bellantium. Hūc con-
 gressus: Vt uarietate omne auditoribus tedium fa-
 stidiumque auferat.

¶ SER. En agros: quos uictore Aenea te accipere posse credebas: inde enim sarcasmos facta est, nā cōfuetudo erat ut uictores imperatores agros suos in litibus darent: ut in historiis legimus. Item in Luca, An melius fierent piratae magne coloni, & Sternacis equi: ferocis: qui facile sternit sedentem, & Edoni borea: traciū: nam edon mons est thraciae. Sane sciēdū hoc loco errasse Donatū: qui dicit edonii legēdū est: ut do breuis sit secūdū Lucanum: qui dicit Edonis ogvgio decurrit plena lyæo: nāq; certum est sytholē fecisse Lucanū: unde edoni legēdum est: ut sit hic edonus huius edoni. Statius & Virgiliū & artem secutus ait: Tristius edonas hyemes hebrumq; niua lem: nō edonias, & Aegæo: mari scilicet sicut sequētia indicāt, & Sequiturq; ad littora fluctus: nam male ait Donatus montem esse unde flat boreas: quū certū sit eum de hyperboreis montibus flare, & Instātem phegeus: aut sibi aut omnibus, & Ad currum: pro curru se obiecit, & Citatorum: aphæresis est: pro concitatorum, & Pilicem: loricam si longa est: & accentum habet: sicut bisulū si producitur: qā & filā & licia dicimus, & Degustat: leuiter tāgit: unde cōtra de alto uulnere ait: Virgineūq; alte bibit acta cruorē, & Procursum: ipetu, & est una pars oratiōis p. cursum, & Sæuit: qā nō pōt. in bella pcedere, & Ense secēt lato uulnus: aiū uiri fortis expressit, & Lapis aptū nomē medico: nā ἰατρὰ dicūt curare, & Auguriū citharāq; dabat: uera lectio est dabat: nā nō dedit Sane p citharā sciētia indicat harmoniā, & Ut depositi: desperati: nō cōfuetudo erat ut desperati ante lanuas suas collocarenē: uel ut extremū spiritū redderēt terrā: uel ut possent a trāseuntibus forte curari: q aliquando simili laborauerant morbo. Cicero, Aegra & prope depositā rei pu. partem. Stati. in Theb. Ite ferte depositis opē, & Potestates herbarum: uim Possibilitatē: nā in herbarū cura nulla est rō: unde et ait mutas artes: licet alii mutas artes tactū uenæ uelint, Alii mutas artes musicæ comparatiōe, & Vsiq; medēdi: ἐμπειρίῃ scientiam: hoc est medicinā in usu nō in rōne cōstantē, & Inglorius: cōparatiōe sagittarū: & harmōiæ & diuinitatis, & Pæoniū in morē: medicinalem a Pæone: nam doricae linguae est Pæon. nam naturale est Pæon.

¶ CHRIS. En agros: arma & hostilis insultatio & temere effusa, nō. n. decet uirum excelsio animo præstātē ita efferri præsertim Marte adhuc dubio, & Nō tulit instantē: Ut rē uariet: neque omnes, & Turno cedētes, & Inducat: hūc repugnātē facit, & Interea: Exor nat narrationē suā cū illā uariet: & insperatos exitus tribuat, Ostendit at & in Aenea & in turno qd possit fortuna: Nā & Turnus sese uictorē sperabat: & Aeneas omni pene spe destitutus erat: Cum lōge aliter eēt euēturū: Vnde aurea sententia est Senecæ: Nemo cōfidat nimium secundis: nemo desperet meliora lapsis, Præterea: ut Turnū uictoria insolentiorē quā oporteret ponit: ita Aeneas quamuis spem amisisset: Semper inuictum gerit animum, Adde postremum & illud Quod deus bonis semper fauet, Violauerat turnus fœdera: At Aeneas dum illud obseruari curat: in calamitatem incidit, Quapropter meruit eius inocentia a deo subleuari præsentē cum in se curando nullum dolorem subire recusaret,

En agros: & quam bello Troiane petisti
 Hesperiam metire iacens: hæc præmia: qui me
 Ferro ausi tentare: ferunt: sic menia condunt.
 Huic comitem Buten coniecta cuspide mittit,
 Cloreaq;: sibarimq;: daretaq;: Therfilochūq;
 Et sternacis equi lapsum ceruice Thymœeten:
 Ac uelut Edoni Boreæ cum spiritus alto
 Insonat Aegæo: sequiturq; ad littora fluctus
 Qua uenti incubuere: fugā dāt nubila Cælo:
 Sic Turno: quacunq; uia lecat: agmina cādūt:
 Conuersaq; ruunt acies: fert impetus ipsum:
 Et cristam aduerso curru quatit aura uolantē.
 Nō rulit instātē Phegeus animisq; fremētē.
 Obiecit sese ad currum: & spumantia frenis
 Ora citatorum dextra detorsit equorum:
 Dum trahitur: penderq; iugis: hūc lata relectū
 Lancea consequitur: rumpitq; in fixa bilicem
 Loricam: & summū degustat uulnere corpus.
 Ille tamē Clypeo obiecto conuersus in hostem
 Ibat: & auxilium stricto mucrone petebat:
 Quē rota præcipitē: & procursum cōcitus axis
 Impulit: effuditq; solo. Turnusq; secutus
 Imam inter galeam summi Thoracis: & oras
 Abstulit ensē caput: truncumq; reliquit arena.
 Atq; ea dū campis uictor dat funera Turnus:
 Interea Aeneam Mnehesteus: & fidus Achates
 Ascaniusq; comes castris statuere cruentum
 Alternos longa nitentem cuspide gressus:
 Sæuit: & infracta luctatur arundine telum
 Eripere: auxilioq; uiam: quæ proxima: poscit
 Ense secēt lato uulnus: teliq; latebram
 Rescindant penitus: seseq; in bella remittant.
 Iamq; aderat Phœbo ante alios dilectus lapis
 Iasides: acri quondam cui captus amore
 Ipse suas artes: sua munera lætus Apollo
 Auguriū: citharamq; dabat: celeresq; sagittas,
 Ille ut: depositi proferret fata parentis.
 Scire potestates herbarum: usumq; medendi
 Maluit: & mutas agitare inglorius artes.
 Stabat acerba fremens ingentē nixus in hastā
 Aeneas magno iuuenum: & mœrentis Iuli
 Concursum: lachrymisq; immobilis: ille retorto
 Pæonium in morem senior succictus amictu
 Multa māu medica: Phœbiq; potētib; herbis
 Nequiq; trepidat: nequiq; spicula dextra
 Sollicitat: prensatq; tenaci forcipe ferum.

CSER. Nulla uia fortuna regit: nullus euetus rone praestat. Nihil auctor apollo: medicina iuuentor nam Aesculapius praest medicina: qua Apollo inuenit: q in Ouidio pro se ait Inuentu medicina meum est. Propiusq; malum: ex fuga scilicet troianorum. Stare: plenu ee & alibi: Stare puluere caelu Stat & iuniperi. Indigno dolore: q fuerat natus ex uulnere indigne illato p insidias scilicet. Dictamum: hac herba licet ubiq; nascat: melior tamen increta est. Puberibus caulem foliis: hoc est adultis: sicut in quarto: Puberes herbae & est reciproca iter herbas & homines translatio: nam & pubertatem herbarum & florem iuuentutis uocamus. Faciem circum

Nulla uia Fortuna regit: nihil auctor Apollo
Subueit: & saeuos capis magis ac magis horror
Crebrescit: ppiusq; malum est: ia puluere Caelu
Stare uident: subeunt equites: & spicula castris
Densa cadunt mediis. it tristis ad aethera clamor
Bellantum iuuentum: & duro sub Marte cadentum.
Tum Venus indigno nati concussa dolore
Dictamum genitrix cretae carpit ab Ida
Puberibus caulem foliis: & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita Capris
Gramina: cum tergo uolucres haesere sagittae.
Hoc uenus obscuro faciem circumdata nimbo
Detulit: hoc fufum labris splendentibus amne
Inficit occulte medicans: spargitq; salubris
Ambrosiae succos: & odoriferam Panaceam:
Fouit ea uulnus lymphae longaeus lapis
Ignorans: subitoq; omnis de corpore fugit
Quippe dolor: ois stetit imo uulnere sanguis.
Iamq; secuta manum nullo cogente sagitta
Excidit: atq; nouae rediere in pristina uires:
Arma citi properare uiro: quid stas lapis
Conclamat: primusq; animos accedit in hoste:
Non hac humanis opibus: non arte magistra
Proueniunt: neq; te Aenea mea dextera seruat.
Maior agit Deus: atq; opa ad maiora remittit.
Ille auidus pugnae suras incluserat auro
Hic atq; hic: oditq; moras: hastamq; coruscant
Postq; habilis lateri Clypeus: loricaq; tergo e:
Ascanium fufis circum complectitur armis:
Summaq; per galeam delibans oscula fatur.
Disce Puer Virtutem ex me: uerumq; labore:
Fortunam ex aliis. nunc te mea dextera bello
Defensum dabit: & magna iter praemia ducet.
Tu facito: mox cum matura adoleuerit aetas:
Sis memor: & te aio repetentem exempla tuorum
Et Pater Aeneas: & auunculus excitet Hector.
Hac ubi dicta dedit: portis sese extulit altis
Telum imane manu quatit: simul agmine deso

esse: & cum impetu egredi ostendit poeta pluribus uerbis: Nam turba multitudo indistincta est: & ruit habet impetum: & fluere seriem hominum continuatam: ut fluutus est: ostendit. Relictis castris hoc est ab omnibus desertis: indubitata enim uictoria omnem curam seruandorum castrorum remouerat.

data: a parte enim totum corpus accipimus. Fufum amnem: pro aqua: a toto partem: sic supra: Fontesq; ignemq; ferebant. Ambrosiae succos: ambrosia cibus est deorum: nam nectar potat: ab immortalitate dicta an. sine & spotos mortalibus. Panaceam: genus herbae. Sciendum tamen Lucretium panacea ubiq; sale dicere: unde possumus & hoc loco sale intelligere. nam oem pellit dolore: sed melius herba quae ait odoriferam. Quippe dolor: quasi dolor cuius natura haec est: ut adhibito remedio statim recedat. Nam dolor consequens est res non principalis: unde sublata causa est ipse statim recedit. hic ait quippe nam in uia aqua inherens laxare coeperat telum: quod antea inferebat dolorem. In pristina: in usum priorum. Maior agit deus: Apollo inuentor medicinae scilicet. Verumq; labore: quem per me ipse suscipio: non qui ex aliorum uirtute impatoribus ascribi consuevit. Fortunam ex aliis: subaudi mus optam. neq; in fortuna discit: & est zeugma non integrum. Inter praemia: ad praemia. Cicero: Dico te priore nocte uisisse iter falcarios. ad falcarios. Matura adoleuerit aetas: adolefendo matura esse coeperit.

CHRIST. Dictamum: de hoc iam diximus: atq; etiam de ambrosia. Panacea: de hac herba Pli. Panaces ipso nomine omnium morborum remedia promittit numerosum: & diis & iuuentoribus ad scriptum Multae eius species: unum asclepion dicitur: quoniam is filium Panaceam appellauit. Hac auulsa scrobem uario genere frugum repleri religio est & terrae piamentum: id autem quod ex macedonia effertur bucolicum uocat armenariis sponte erumpentem succum excipientibus: Alterum genus heracleon uocant ab Hercule inuentum. Vocat etiam origanum heracleoticum: quoniam syluestri origano sit simile. Tertium chyronon panaces dicitur ab inuetro re: folium habet lapato simile maius tamen & hirsutum: flos aureus. Quartum est centaurion ab eodem Chyron repertum: Sed & pharnaceon quoniam in contro uersa est an sit a Pharnace rege deductum. Huius radix odorata est & in umbra siccata uino gratiam affert. Lapis conclamat. Nam maior fides medico in hoc quam aeneae danda erat. Opera ad maiora: Optima enim coniectura erat aeneam debere magna moliri: postquam deorum cura seruatus erat. Frustra enim seruassent si paulo post erat periturus. Praebet igitur magnam spe futuram uictoriae. Auidus. quod sua sponte cupiebat: sed uerbis medici magis incendebatur. Disce puer uirtutem: Non gloriosi est hominis: sed optimi patris qui suo exemplo filium ad uirtutem excitare cupit: Licet enim gloriari Parentem: ut filium incendat ad eandem gloriam acquirendam. Portis: castrorum quae alte erant propter aggerem & fossam. Simul agmine denso: Nam qui paulo ante fugiebant Saucio imperatore: cum eodem in bella redeunte frequentes alacresq; sequuntur. Eos autem qui sequuntur & plurimos

CSER. Antæus mnestheusq; seruauit το πρῆτον
 necesse, merat ut uulnerato dūce multi cum eo in ca
 stra remearent, & Miscetur: modo confunditur, ali
 bi perturbatur: ut Miscet agens telis inter frondea
 turbam, & Aggere turnus: eminentia, de uia autem
 aggerem non possumus dicere: nisi uia aggerem di
 cere uoluerimus, i. uia coaceruationem: quam hi
 storici uiam militarem dicunt: ut Qualis sæpe uia
 deprensus in aggere serpens, & Atrum rapit agmen:
 pulueris nube coopertum, & Abrupto sider: magna
 tempestate, alibi Sorbet in abrumptum fluctus, Itē
 Scit triste mineræ sidus, & It mare per mediū mi
 seris: Statius p' enius de hoc sensu: Deflent sua dam
 na coloni, Et tamen oppressos miserantur in æquo
 re nautas, & Ruet: eruet: euertet, aliter dictum est in
 secundo Ruet alto a culmine troia, & Talis: taliter: si
 mili modo: sic paulo post: Similis medios iuturna
 per hostes, & Rhœteius: troianus a promōtorio tro
 iæ, & Cuneis se qsq; coactis Agglomerant: dēsentur:
 ut cuneatim dimicent: scilicet in cuneorum modū
 compositi, & Tollitur in cælum clamor: occiso eo: q
 auctor dirumpendi fœderis fuerat: ex ortus est cla
 mor: & statim secuta fuga rutulorum: ut Versiq; ui
 cissim Puluerulenta fuga rutuli dāt terga per agros,
 & Nec tela ferentes insequitur: id est nec contra stan
 tes nec fugiētes dignatur occidere, & magna Aeneæ
 ostenditur pietas: qui nec uulneratus irascitur: ut ue
 lit contra legem fœderis in bellum moueri, & Virago:
 uirago dicitur mulier quæ uirile implet officiū,
 & Aedes peruolat: per aedes uolat: nā more suo uer
 bo dedit detractam nomini præpositionem, & Va
 cuis: magnis: ut Vacua atria lustrat Saucius, & Nec
 cōferre manum: cum Aenea nam alios persequitur,
 & Auia: ab ea scilicet parte q̄ ueniebat Aeneas, & Tor
 tos orbis: obliquas & implicatas uias, & Vestigatq;
 uirum: inquit, Translatio a canibus: qui per uesti
 gia & pedum signa feram indagant, & Disiecta per
 agmina: dissipata aduentu Aeneæ, & Heu quid agat:
 Omne aduerbium uerbo cohæret unde heu & at &
 similia quia uerbo cohærere nō possunt separatim
 fecerunt aliam partem orationis: scilicet interiectio
 nem: quā sola latinitas possidet: cū græci sub aduer
 bio tales comprehendant uoces ut φεῦ,
CCHRJ. Ipse neq; aduersos: Tāquam qui fœdus
 quamuis ab hoste uiolatum seruaturus in solum
 Turnum ferat, & Ipsa subit: turpe enim fuisset Tur
 no si sua sponte subter fugia quæ fisset, & Parua: num
 muscas legit, & Loquacib⁹: impropria locutio: id est
 garulis, & Iamq; hic germanum: sæpe ducebat ger
 manum in conspectu æneæ: ne fugere uideretur, De
 inde ne manus conferre cogeretur diuertebat, & Tū
 uero: iam satisfecerat fœderi: & sepius iniustissime
 laceffitus nō poterat non ulcisci iniurias, Quis cum
 summo stupore pronunciandum: quasi dicat: non
 possunt hæc exprimi, & Aeterna gentes in pace futu
 ras: Nam ex duobus populis unus erat futurus,

Antæus Mnestheusq; ruunt: omnisq; relictis
 Turba fluit castris: tum cæco puluere campus
 Miscetur: pulsusq; pedum tremit excita tellus,
 Vidit ab aduerso uenientes aggere Turnus:
 Videre Ausonii: gelidusq; per ima cucurrit
 Ossa tremor: prima ante oēs Iuturna Latinos
 Audiit: agnouitq; sonū: & tremefacta refugit:
 Ille uolat: campoq; atrum rapit agmen aperto:
 Qualis ubi ad terras abrupto sydere Nimbus
 It mare per medium: miseris heu præscia lōge
 Horrescunt corda agricolis: dabit ille ruinas
 Arboribus: stragemq; satis: ruet omnia late:
 Ante uolant: sonitumq; ferunt ad littora Vēti,
 Talis in aduersos ductor Rhœteius hostes
 Agmen agit: densi cuneis se quisq; coactis (rim
 Agglomerāt: ferit ense grauē Thymbræus Osi
 Archetiū Mnesthe⁹: epulonē oprūcat Achates
 Vsentemq; Gyas: cadit ipse Tolumnius augur
 Primus in aduersos telum qui torserat hostes,
 Tollitur in Cælum clamor: uersiq; uicissim
 Puluerulēta fuga Rutuli dant terga per agros,
 Ipse neq; aduersos dignatur sternere morti:
 Nec pede congressos nec equo: nec tela ferētes
 Insequitur: solum densa in caligine Turnum
 Vestigat Iustrans: solum in certamina poscit,
 Hoc concussa metu mentem Iuturna Virago
 Aurigam Turni media inter lora Metiscum
 Excudit: & longe lapsum temone relinquit,
 Ipsa subit: manibusq; undāteis flectit habenas
 Cūcta gerēs: uocēq; & corpusq;: & arma Meti
 Nigra uelut magnas dñi cū diuitis ædes (sci:
 Peruolat: & pinnis alta atria lustrat Hirundo
 Pabula parua legens: nidisq; loquacibus escas:
 Et nūc porticibus uacuis: nūc humida circum
 Stagna sonat: similis medios Iuturna p hostes
 Fertur equis: rapidoq; uolās obit omnia curru,
 Iamq; hic germanū: iāq; hic ostendit ouātem:
 Nec conferre manū patitur: uolat auia longe,
 Haud mīus Aeneas tortos legit obuius orbis:
 Vestigatq; uirū: & disiecta per agmīa magna
 Voce uocat: quoties oculos coniecit in hostē:
 Alipedumq; fugam cursu tentauit equorum:
 Auerfos toties currus Iuturna retorsit,
 Heu quid agat: uario nequiq; fluctuat æstu:
 Diuersaq; uocāt animum in contraria cura,

CSER. Huic: pro in hunc: & est ordo huic dirigit. Se collegit in arma: ita se textit ut nulla parte possit feri
ri. Apicem tamen incita summū: galeæ eminentiā: quam græci conum uocant: in qua eminent cristæ. Mul
ta Iouem & læsi testatur fœderis aras: licet haberet causam iracundiæ: quod & fugiebat Turnus: & ipse appetere
batur infidiis: non tamen ante prorupit ille in bellum: q̄ Iouis fidem: & læsa fœdera testaretur. Nullo discrimi
mine cædem suscitāt: indiscrete obruncat uniuersos: quibus ante pari pepercerat modo. Irarum effundit ha
benas: potestatem: facultatem: ut Et premere & laxas sciret dare iustus habenas: & hic moderate locutus est. nā

Huic Mefapus: uti leua duo forte gerebat
Lenta leuis cursu præfixa hastilia ferro:
Horum unum certo contorquens dirigit ictu.
Substitit Aeneas: & se collegit in arma
Poplite subsidens: apicē tamen incita summū
Hasta tulit: summasq; excussit uertice cristas.
Tum uero assurgunt iræ: infidiisq; subactus
Diuerfos ubi sensit equos: currumq; referri:
Multa Iouem: & læsi testatus fœderis aras:
Iam tandem inuadit medios: & Marte secundo
Terribilis sæuā nullo discrimine cædem
Suscitāt: irarumq; omnes effundit habenas.

Quis mihi nūc tot acerba Deus? q̄s carmiē cæ
Diuerfas: obitūq; ducū: quos æquore toto
Inq; uicē nunc Turnus agit: nūc Troius Heros
Expediat: tanton placuit concurrere motu
Iuppiter æterna gentes in pace futuras?

Aeneas Rutulum Sucronem (ea prima ruētes
Pugna loco statuit teucros) haud multa mora
Excipit i latus: & q̄ fata celerrima: crudū
Transadigit costas: & crates pectoris ensem.

Turnus equo deiectū Amycū: fratremq; Diorē
Congressus pedes: hūc uenientē cuspide lōga:
Hunc mucrone ferit: currūq; abscisa duorum
Suspendit capita: & rorantia sanguine portat.
Ille Talon: Tanaīnq; neci: fortemq; Cethegum
Treis uno congressu: & mœstum mittit Onytē
Nomen Echionium: matrisq; genus Peridiæ:
Hic fratres Lycia missos: & Apollinis agris:

Et iuuenem exosum nequiq; bella Mœcetem
Arcada: piscosæ cui circum flumina Lernæ
Ars fuerat: pauperq; domus: nec nota potentū
Munera: conductaq; pater tellure serebat.

At ueluti immissi diuersis partibus Ignes
Arentem in siluam: & uirgulta sonantia Lauro
Aut ubi decursu rapido de montibus altis
Dāt sōitū spumosi Amnes: & i Aequora currūt
Quisq; suū populatus iter: nō segnius ambo

pro aridam, & Dant sonitum spumosi amnes: bellum
cundo In segetem ueluti cum flamma furentibus austris

Ennius Effundit irarū q̄drigas dixit. Quis mihi
nūc tot acerba deus: ac si diceret nec musa nec Apol
lo sufficūt. Stadius: Maior ab aoniis sumēda audacia
lucis Mecū omnes audete dea. Inq; uicem: nanq;
uacat. Tanton placuit cōcurrere: apostrophe ad Iouem.
Sane tanton on circumspectitur. nā cū p apostro
pham apocopen uerba patiunt: is q̄ in integra parte
fuerat perseverat accētus: ut tanto ne: idē fit tanton.
Ruentes teucros quos insequēbat Turnus. Cru
dū ensem: modo durum: aliis crudelem. Et crates
pectoris. Donatus superflua uult esse coniunctionē:
& ut sit epexegetis adigit ensem per costas: idest pec
toris crates ubi celerius fata complentur: & hoc est
quod ait supra: Haud multa moratur. Amycum
fratremq; diorem: hi duo duces sunt etiā supra me
morati: ut Nūc amyca sum gemit. Itē Et nunc ter
tia palma diores: unde ad terrorem populi eorum
capita religabant in curru. Curru aut aut septimus
casus est: aut datiuus antiquus secundum regulam:
ne sit maior a nominatiuo plurali. Mœstum ony
tē: naturaliter tristē seuerū: quē græci ονελαστων di
cūt: mittit autē sociū supra memoratis. Sane Onytē
Donatus dicit aut gētile aut patronymicō: ut nomē
eius propriū sit Echionius: sed hoc nō pcedit: q̄a nec
patronymicō in tes exit: nec Onytes a qua gēte ueni
at usq; lectum est: ppriū ergo ē: & sequēs uersus erit
nomen echionii. thebanam gloriā per piphrasim:
nā echionii sunt thebani a rege Echione: unde male
quidam legunt nomine: echionium. Matrisq; ge
nus peridiæ: periphraasis: hoc est filiū Peridiæ. Ly
cia missos & apollinis agris: uacat &: nam per επεση
γηση lycia arua Apollinis dixit: ut Nunc lyciæ sor
tes. Exosum nequiq; bella: sic supra Iniecere manū
parcæ: nā per transitum ostendit urgētibus fatis eū
ad bella deductū: quæ nequiq; sem p uitare cupiebat:
hunc autē Mœcetē oriūdo arcadem fuisse intelligi
mus sed habitasse circa argos: nam lerna palus argi
uorum: in qua eum dicit solitū fuisse piscari: nā hoc
significat piscosæ cui circum flumina lernæ ars fue
rat. Pauperq; domus: hic & hæc pauper dicitur:
nā paupera usurpatū est: sic Plautus Paupera est mu
lier: sed hoc hodie nō utimur: ea enim nomina quæ
ablati uo singulari in e exeunt: si foemina ex se fa
ciunt heteroclitā: idest alterius declinationis esse nō
possunt: ut puta quia ab hoc hospite facit: hic & hæc
hospes dicamus necesse est. Luca. Hospes in externis
audiuit curia tectis ab hoc leōe hic & hæc leo: ab hoc
latrone hic & hæc latro: ab hoc fullōe hic & hæc ful
lo: ab hoc nepote hic & hæc nepos: nam ut neptis di
camus per successionis discretionem admissum est.
Sciēdū hospita: paupera: læna: læa usurpata a poetis.
Potentum numerā: obsequia: quæ pauperes diu
tibus loco mūerum soluunt. Arentem in siluam:
semper incendio & fluminibus comparat: sic in se
Incidit: aut rapidus montano gurgite torrens.

CSER. Nescia uinci pe. Horatius: Pelidae stomachū cedere nescii. Murranū hic atauos & noia: hoc est cur
 ius noie maiores oēs murrani dicti sūt: & reges fuerūt: ut Per regesq; actū genus oē latinos. Scimus in plerunq;
 solere fieri ut primi regis reliq; nomē etiā possideat: ut apud romāos Augusti uocant: apud albāos Siluii: apud
 p̄sas Arfacidae: apud aegyptios Ptolemæi: apud atheniēses Cecropidae: Vnde superfluū ē qd' ait Donatus debe
 re nos accipere interemptū esse Murranū: dum auos & atauos Turni tantum commemorat: & effert laudibus
 maximis. Per regesq; actum genus omne latinos: Horatius Et nepotum per memores genus omne fastos:
 de Lamo. Nec domini memorum pculcat equo/
 rum: domini immemorū. Dextra nec tua te gra/
 ium fortissime creteu Eripuit turno: nec dii texere
 cupentum: ita Aeneam comparat Turno: ut eum su
 periozem esse significet: nam quem Turnus interi/
 mit: fortitudo sua liberare nō potuit: ei uero quem
 occidit Aeneas: ne sua quidem numina prodesse po
 tuerunt: Sane sciendum Cupentum lingua sabino/
 rum sacerdotem uocari. Late terrā: aliud ex altero
 ostenditur: nā p hoc corporis exprimit magnitudo:
 ut Stabat tercetū nitidi in p̄sepibus altis. Euerfor
 achilles: sepat Achillē a græcis: ut Reliquas danaum
 atq; imitis achilli. Mortis erant metæ: id est mors:
 quæ metā ē & finis: nā metā finē uitæ dicimus: non
 mortis. Sciēdū tamē hoc de Homæe trāslatū: q ait
 οὐρανὸ τοιο τελευτή hoc est finis mortis: nam in ipsa
 morte finis est: Lyrnessi domus alta: lyrnessios ciui/
 tas est phrygiæ unde fuit Briseis: & p transitū docet
 neminē posse statura uitare. Cōuersæ acies: in bel/
 lum coactæ. Pro se quisq; uiri: pro q̄litate uiriū suage
 sic in qnto Pro se quisq; uiri & depromunt tela pha/
 retris. Summa nitunt opum ui: hemistichium en/
 nianum. Métē aeneæ genitrix pulcherrima misit:
 cōsiliū: ut Qua facere id possis nostrā nūc accipe mē/
 tem. Et pulcherrima: ppetuū est epitheton nec ad
 negociū ptinēs: Sāe bona usus ē oecōnomia ut dice/
 ret istictū numinis pfectū ēē Aeneā ad ciuitatis exci/
 diū: nā incōgruum fuerat occupatū bello p se tale ce/
 pisse cōsiliū. Vrbiq; aduerteret agmen: cōtra urbē.
 Acies circūtulit: oculorū. & bona occasione pue/
 nit ad id: ut Aeneas possit ciuitatē aspiceret. Immu/
 nē belli tanti: sine officio dimicādū: nā imunis ē q̄ ni/
 hil præstat q̄ si sine muneribus siue muniis. Impu/
 ne quietā: q̄ specialiter debuit pœnas luere pp foedus
 abruptū. Pugna accēdit maioris imago: subaudis
 eum. Nec scuta aut spicula densi deponūt: ex eo qd'
 nō ē factū qd fieri soleat idcauit: ut supra Desigūt tel
 lure hastas: & scuta reclinat. Esto: p sit. Iuppiter
 hac stat: p nobis religio ē quā læserūt rutuli ruptis
 foederib. Nouimus at iterfuisse foederi & deos alios
 & Iouis imaginē sceptri p̄sentia reddita. Neu qs ob/
 iperū subim. seito: tertia p̄sona ē ito: seiat: & hortat
 eos ut ita i bellū eāt q̄ si res fuerit aū disposita: nā hoc
 dicit repētū iperū nullā nobis afferat morā: sicut
 paulopost Scæla iprouiso subitusq; apparuit ignis.
CCHARL. Nūc nūc qd. & si aū uterq; furebat tamē
 oē illud cōparatiōe illius t̄pis nihil erat. Rūpūt: ex
 nimia ira: nā ipsa idignatio flat & islato rūpit. Nescia uinci:
 Nā i quo ē habitus fortitudinis is dediscit
 oēm pusillanimitatē. Totæ adeo: nō describit solū
 sed p̄git celeritatē & uehemētiā pugnatiū. Hic mētē
 aeneæ genitrix: Optimū figmētū: Nā amor potūda:
 rei genū excitat: ut timemur: oēm uia ad rē pficiē/
 dā. Tumulūq; capit: ut ab oibus & uideri & audiri
 posset. Nec sid. Quod prudētia fuit: Nā nō ita au/
 diēdus erat: ut interim cōtra hostes parati nō essent,

Aeneas: Turnusq; ruunt per prælia: nunc nūc
 Fluctuat ira intus: rumpuntur nescia uinci
 Pectora: nunc totis in uulnera uiribus itur.
 Murranū: hic atauos: & auorū antiqua sonātē
 Nomina per regesq; actū genus omne latinos:
 Præcipitem scopulo: atq; ingenti turbine saxi
 Excutit: effunditq; solo: hūc lora: & iuga sup̄ter
 Prouoluere rotæ: crebro super ungula pulsu
 Incita: nec domini memorū proculcat equorū.
 Ille ruenti Hilo: animisq; immane frementi
 Occurrit: telumq; aurata ad tempora torquet.
 Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro:
 Dextera: nec tua te Graium fortissime Creteu
 Eripuit Turno: nec Diu texere Cupentum
 Aenea ueniente sui: dedit obuia ferro
 Pectora: nec misero Clypei mora profuit ærei.
 Te quoq; laurentes uiderunt Aeole campi
 Oppetere: & late terram consternere tergo.
 Occidis: argiua quem nunc potuere Phalāges
 Sternere: nec priami regnorū euerfor Achilles.
 Hic tibi mortis erāt metæ: domus alta sub Ida
 Lyrnessi domus alta: solo laurente sepulcrum.
 Totæ adeo conuersæ acies: omnesq; Latini
 Omnes Dardāidæ Mnestheus acerq; Sereustus
 Et Mesapus equom domitor: & fortis Afilas
 Tuscorumq; Phalanx: Euandriq; Arcadis alæ.
 Pro se quisq; uiri summa nituntur opum ui:
 Nec mora: nec requies: uasto certamine tēdūt.
 Hic mētē Aeneæ genitrix pulcherrima misit:
 Iret ut ad muros: urbiq; aduerteret agmen
 Ocyus: & subita turbaret clade Latinos.
 Ille ut uestigans diuersa per agmina Turnum:
 Huc atq; huc acies circuntulit: aspicit urbem
 Immunem tanti belli: atq; impune quietam.
 Continuo pugna accendit maioris imago
 Mnesthea: Sergestumq; uocat: fortēq; Serestū
 Ductores: tumulumq; capit quo cætera teucrū
 Concurrit Legio: nec scuta: aut spicula densi
 Deponunt: cello medius stans aggere satur.
 Ne q̄ meis esto dictis mora: Iuppiter hac stat:
 Neu quis ob iceptum subitū mihi segnior ito:

Urbem hodie caussam belli: regna ipsa Latini
 Ni frenum accipere: & dicto parere fatentur:
 Eruam: & æqua solo fumantia culmina ponā.
 Scilicet expectem libeat dum prælia Turno
 Nostra pati: rursusq; uelit concurrere uictus?
 Hoc caput o Ciues: hæc belli summa nefandi.
 Ferte faces prope: fœdusq; reposcite flāmis:
 Dixerat: atq; animis pariter certantibus omnes
 Dant Cuneū: densaq; ad muros mole ferunt.
 Scalæ improuiso: subitusq; apparuit ignis:
 Discurrunt alii ad portas: primosq; trucidant:
 Ferrum alii torquēt: & obumbrāt æthera telis.
 Ipse inter primos dextram sub mœnia tendit
 Aeneas: magnaq; inculat uocat Latinum.
 Testaturq; deos: iterum se ad prælia cogi
 Bis iam Italos hostes: hæc altera fœdera rūpi:
 Exoritur trepidos inter Discordia ciues:
 Urbem alii referare iubent & pandere portas
 Dardanidis: ipsumq; trahunt in mœnia regē.
 Arma ferunt alii: & pergunt defendere muros.
 Inclusas ut cum latebroso in pumice Pastor
 Vestigauit Apes: fumoq; impleuit amaro.
 Illæ intus trepidæ rerum: per Cerea castra
 Discurrunt: magnisq; acūt stridoribus iras.
 Voluitur ater odor tectis: nūc murmure cæco
 Intus saxa sonant: uacuas it fumus ad auras.
 Accidit hæc fessis etiam Fortuna Latinis:
 Quæ totam luctu concussit funditus urbem.
 Regina: ut tectis uenientem prospicit hostem:
 Incessi muros: ignes ad tecta uolare:
 Nusq; acies cōtra Rutulas: nulla agmīa Turni
 Infelix pugna iuuenem in certamine credit
 Extinctum: & subito mentem turbata dolore
 Se caussam clamat crimenq; caputq; malorū.
 Multaq; per mœstum demens effata furorem
 Purpureos moritura manu discindit amiētus:
 Et nodum informis leti trabe nectit ab alta.
 Quæ cladem miseræ postq; accepere Latinæ
 Filia prima manu floeos Lauinia crines
 Et roseas laniata genas: tum cætera circum
 Turba furit: resonant late plangoribus ædes.
 Hinc totam Infelix uolgarur Fama p urbem.
 Demittunt mentes: it scissa ueste Latinus

genia: ita uarie oriūtur sententiæ. Includas ut cum: quadrat ex omnibus partibus ista comparatio: si diligen-
 ter aduertes. Per cerea castra: Quoniam ad bellum refertur recte dixit castra. Accidit: Cum res ad interi-
 tum deducunt fata semper calamitatibus calamitates adduntur.

CÆSER. Caussam belq; illic erat Lauinia. Hoc
 caput o ciues: sicut supius drances Turno: O latio ca-
 put & cunctorū cā malorū. id est principiu. Fœdus
 reposcite flāmis: grauitate fermōis declamatiōi pon-
 dus iposuit: nā hoc dicit flāmas fœderis urbis inno-
 uemus icēdio: nā hic reposcite est inouate: reuocate.
 Discurrūt alii ad portas primosq; trucidāt: subau-
 di improuiso: & hæc simul pñūciāda sunt: ut simul
 facta uideant: quo uehemēs uis bellica possit agno-
 sci. Inter primos: inter duces: inter pñicipes. Hæc
 altera fœdera rumpi: bis rumpi fœdera. Bis hostis
 italos fieri: bis se in prælia sæua cōpelli: nā uarie ean-
 dē rē iterat: bis aut fœdera facta sunt semel per Illo-
 neū: & paulo ante pp singulare certamē. Referare
 iubēt: id est uolūt: ut Iubeo chremetē. Ter. Trahūt
 ī mœnia regē: trahere uolūt: nā uolūtas ai ē nō facti.
 Trahūt aut: sicut possit iminēs uidef discrimē. Dona-
 rum dicit trahūt ī mœnia pro dilacerat in mœnibus
 rum oribus suis. Includas ut cū latebroso ī pumice
 pastor: pene oīa istius cōparationis uerba ad supradi-
 ctū prinēt bellū. Nā ita apes iclufæ sūt ut hoīes q ob-
 dent: ita ciuitatē timētū latebras dicimus: sicut apū
 aluearia. Itē pastor ut rex: & re uera pastor est ductor
 exercitus: Vt Homerus ποιμὲν ἄλλων. Pumice aut
 iste in genere masculino posuit: & hūc sequimur: licet
 Catullus dixerit genere fœminino: arida modo
 pumice rex politū. Fumo amaro: qui elicit lachry-
 mas. Trepidæ rerū: nesciētes qd agāt: & ignaræ au-
 xiliū. Ater odor: noue: nā in odore equis color est:
 sed hoc dicit odor ater atræ rei sumi. Sater odor pes-
 simus: ut Fumoq; impleuit amaro. Etia fortuna: ca-
 sus: nā oīs casus in potestate fortunæ ē. Tectis ueni-
 entē pspicit hostē: aut e tectis pspicit: aut cōtra tecta
 ueniētē. Incessi muros: iuadi. Mentē turbata: ut
 Oculos suffusa. Et nodū in formis leti: alii dicunt
 q inedia se iterem it. Sane sciēdū q, cautū fuerat ī pō-
 tificibus libris: ut q laqueo finiuiisset uitā: insepul-
 tus abiiceret: unde bene ait Informis leti qsi mortis
 ifamissimæ. Floeos lauinia crines: antiq lectio flo-
 reos habuit. florulētos pulchros: & ē sermo ennia-
 nus. Et roseas laniata genas: moris fuit apud anti-
 quos: ut ante rogos humanus sanguis effunderetur
 uel captiuorum uel gladiatorum: quorum si forte
 copia nō fuisset: laniātes fœminæ genas suum effun-
 debant cruorem: ut rogis illa imago restitueret. Ta-
 men sciendum cautum lege duodecim tabularum
 ne mulieres carperent faciem his uerbis: Mulier fa-
 ciem ne carpito. Hinc totam: de domo regia. In-
 felix fama: rerum infeliciū nuncia. Demittunt
 mentes: desperant, sic contra sperantes aliquid men-
 tes erigunt.

CÆSAR. Scilicet: expectem indignatio est: sed
 tamen nō ita idignatur: ut a iustitia discedat. Scal-
 læ improuiso: Summæ enim prudentiæ & celeri-
 tatis fuit ita incautos scalis præuenire: Vt nihil tale
 futuz opinarētur. Exorūt trepidos iter discordia
 ciues: Hoc n. facit ipræmeditatus casus: nā ī re ipro-
 uisa cum consilii capiendi tempus non datur unus-
 quisq; ad suum ingenium redit: & ut uaria sunt in-

¶ SER. Coniugis attonitus fatis urbisque ruina: & priuatis & publicis luctibus. & Immundo puluere: bene immundo addidit: sicut in geor. Et cinerē immū dū iactare per agros: quā ē puluis ille quo utuntur puellae cinis uocat: unde et ciniflones dicti sunt. Hor. Cuius licticani ciniflones parasiti. & Bellator: epithetō partitō ipis. & Minus successū latus equorū: infirmitas autē ēt ex equorū tarditate ueniebat. & Attulit hūc illi cæcis terroribus aura: naturale enim est ut a qua parte uentus flat: idē clamor audiat. & Cōmixtū clamorē: ex impugnatione & morte reginæ. & Arrectas aures: ad audiendū sollicitas. Ter. Arrige aures Pamphile. & Amēs: cōsiliū egēs: nescius rei gerendæ: nā mentē & cōsiliū significare diximus: ut Mētē æneæ genitrix pulcherrima misit. & Occurrit dictis: oroni eius uerbis obuiā uenit. & Prima uictoria: i. primū. & Nec numero inferior pugnae nec honore recedes: nec pauciores iterimes: nec minor te quā Aeneā comitabit gloria nā occisorū multitudo cōpēsat hoc quod tu fugientes interimis. Sane sciendū in hac oī oratione Iuturnā occurrere quāstionibus tacitis. & Prima parte fœdera turbasti: prima aut inchoatiua: aut tu prima: nā plus eius orationē Tolūnius tela cōtorfit. & Nā quod ago: argumentū a necessario. & Ne uoce uocantē: atqui hoc nusquam legimus: sed aut notā το σιωπῶν ἀένοι intelligimus aut mortis est omen audire quod nō dicit: uidere quod minime occurrit sic in quarto: Hic exaudiri gemitus & uerba uocatis Visa uiri. & Superat: uiuit: ut Superat ne & uescitur aura. & Ne nostram dedecus uisens aspiceret: ac si diceret fortasse uiueret: nisi id uoluisse occumbere: ne nos uictos uideret. & Teucris potuntur corpore & armis: i. et sepultura caret: nā ut in Home. legimus de uirorū fortium cadaueribus erat inter hostes grāde certantē: quā maxime apparet de Patrocli cadauere. & Dextra nec dracis dicta refellam: i. uirtute: nā pro rei officio ipsam rē posuit: pro uirtute dextrā. & Usque adeo ne mori miserū ē: tacitæ quaestioni occurrit. & Supis auersa uolūtas: quā ut supra diximus: donec uiuimus curā sumus superis diis post mortē ad inferos pertinemus: quibus se modo commēdat. & Istius inscia culpæ: uel fugæ: quā fuga grande crimen ē apud uirū fortē: uel rupti fœderis: uel læsæ religionis: a qua re se dicit eē alienū. propter futura supplicia. & Indignus auorū: græca figura est. nos enim indignus illa re dicimus. cōtra græci ἀνοξίος σέφαρ uou: id est coronæ indignus.

¶ CHRI. Et nos: nā hac maxime ratione possumus æquare hostes. & Fallis dea: i. quāuis dea sis: non tamen decipis. Validissima est oratio: primo enim demonstrat suum aduentum nihil posse conferre: sequi uenire non ut uictoriam uideat: sed ipsum uictum. Post hæc demonstrat dū æneā fugit in eam incidisse ignominiam: ut præstet illi mori quā turpiter uiuere: nam cum uiros excellentissimos interfici passus sit: ultimum dedecus accedit captiuitas urbis & soceri & uxoris: quæ nisi succurrat in cōspectu suo occidēt. Quid autem acerbius sibi accidere potest: quā præbere facultatem: & Dranci & reliquis suis aduersariis: ut iure illum repræhendere possint. Quid uero magis ignominiosum quā fugere in eā regionē in qua toties uictor euaserit: & se æneam superaturum sit pollicitus. & Sancta ad uos animos: quasi dicat: præstat innocentem mori quā nocentem uiuere. Maximum autem omnium scelerum uiro forti uideretur turpiter cedere. & Vix ea fatus: iustus rationibus mouebatur ne fugeret uerū si qua in re dubitasset præsentī casu & nuncio socrus extincte confirmari potuit.

Coniugis attonitus fatis: urbisque ruina
 Canicie immūdo perfusam puluere turpās:
 Multaque se inculsat qui non acceperit ante
 Dardanūm Aeneā: generumque ascuerit ultro.
 Interea extremo bellator in Aequore Turnus
 Palantes sequitur paucos iam segnior: atque
 Iam minus atque minus successū latus equorū.
 Attulit hunc illi cæcis terroribus aura
 Cōmixtū clamorem: arrectasque impulit aures
 Confusæ sonus urbis: & illelabile murmur.
 Hei mihi quid tanto turbantur mœnia luctus?
 Quis ueruit tantus diuersa clamor ab urbe?
 Sic ait: adductisque amens subsistit habenis.
 Atque huic in faciem Soror ut conuersa Metisci
 Aurigæ: currusque: & Equos & lora regebat.
 Talibus occurrit dictis: hac Turne sequamur
 Troiūgenas: qua prima uiam uictoria pandit:
 Sunt alii qui tecta manu defendere possunt.
 Ingruit Aeneas Italis: & prælia miscet.
 Et nos saua manu mittamus funera Teucris.
 Nec numero inferior pugnae: nec honore recedes.
 Turnus ad hæc.

O soror: & dudum agnouit: cum prima parte
 Fœdera turbasti: teque hæc in bella dedisti:
 Et nunc nequiquā fallis dea: sed quis Olympo
 Demissam tantos uoluit te ferre labores?
 An fratris miseri letum ut crudele uideres?
 Nā quid ago? aut quæ iā spōdet fortūa salutē?
 Vidi oculos ante ipse meos ne uoce uocantem
 Murrantum: quo non superat mihi carior alter
 Oppetere ingentem: atque ingenti uulnere uictū.
 Occidit infelix: ne nostrum dedecus uisens
 Aspiceret: Teucris potuntur corpore: & armis
 Excindi ne domos (id rebus defuit unum)
 Perpetiar: dextra nec dracis dicta refellā: bit?
 Terga dabo: & Turnū fugietē hæc terra uide-
 Usque adeo ne mori miserū ē: uos o mihi Mæes
 Este boni: quoniā superis auersa uoluntas.
 Sancta ad uos anima: atque istius inscia culpæ
 Descendā magnorū haud unquam indignus auorū.
 Vix ea fatus erat: medios uolat ecce per hostes
 Vectus equo spumante Sages aduersa sagitta

Saucius ora: ruitq; implorans nomine Turnū
 Turne in te suprema salus: miserere tuorum
 Fulminat Aeneas armis: summasq; minatur
 Deiecturum arces Italum: excidioq; daturum.
 Iamq; faces ad tecta uolant: in te ora Latini
 In te oculos referūt: mussat Rex ipse Latinus
 Quos generos uocet: aut q̄ sese ad fœdera fle-
 Præterea Regina tui fidissima: dextra (ctat:
 Occidit ipsa sua: lucemq; exterrita fugit:
 Soli pro portis Mefapus: & acer Atinas
 Sulentat aciem: circum hos utrinq; phalāges
 Stāt densæ: strictisq; seges mucronibus horret
 Ferrea: tu currum deserto in gramine uersas.
 Obstipuit uaria confusus imagine rerum
 Turnus: & obtutu tacito stetit: æstuat ingens
 Imo in corde Pudor: mixtoq; insania luctu:
 Et furis agitated Amor: & conscia Virtus.
 Ut primū discussæ ūbræ: & lux reddita mēti ē
 Ardentes oculorum acies ad mœnia torsit
 Turbidus: eq; rotis magnam respexit ad urbē.
 Ecce autem flammis inter tabulata uolutus
 Ad Cælum undabat uortex: turrimq; tenebat:
 Turrim cōpactis trabibus quā eduxerat ipse:
 Subdideratq; rotas: pōtesq; instruxerat altos.
 Iam iam fata soror superant: absilte morari.
 Quo Deo: & quo dura uocat Fortūa: seq̄mur:
 Stat cōferre manū Aeneæ: stat qcqd acerbū ē
 Morte pati: neq; me idēcorē germana uidebis
 Amplius: hunc oro sine me furere ante furorē.
 Dixit: & e curru saltum dedit ocyus aruis:
 Perq; hostes: per tela ruit: mœstamq; sororem
 Deserit: ac rapido cursu media agmina rūpit.
 Ac ueluti montis saxum de uertice præceps
 Cum ruit auulsum uento: seu turbidus imber
 Proluit: aut annis soluit sublapsa Vetustas:
 Ferē in abruptū magno mōs: improbus actu:
 Exultatq; solo siluas: armenta: uirosq;
 Inuoluens secum: disiecta per agmina Turnus
 Sic urbis ruit ad muros: ubi plurima fuso
 Sanguie terra madet: stridūtq; hastilib⁹ auræ.
 Significatq; māu: & magno simul incipit ore.
 Parcite iam Rutuli: & uos tela inhibete Latini:
 Quæcunq; est Fortūa: mea ē: me uerius unū
 Pro uobis fœdus luere: & discernere ferro.
 Discessere omnes medii: spaciumq; dedere.
 At pater Aeneas audito nomine Turni

CSER. Imploras noie turnū: ex multis rebus in
 dicat pturbationē q̄ festinās uenit: q̄ p̄ hostes uulne
 ratus: q̄ Turnū noie appellat: nā cōtumelia est noie
 supiore uocare: sic in Georgicis: M̄ Cyrene mater:
 quom p̄misset et crudelē nomine dicit: sicut cōtra
 Aeolus ad lunonē ait Tuus o regina qd optes Explo
 rare labor: Turne in te suprema salus miserere tuo
 rū: omnia q̄ supra lurna dixerat: oratio ista dissol
 uit: Fulminat aeneas armis: exaggeratio ē: sic pau
 lo post Horrēdūq; intonat armis: Minat̄ deiectu
 rū arces: q̄ dixerat: Et æqua solo fumantia culmina
 ponā: Mussat: modo dubitat: Præterea regīa: q̄
 occurrebat Amatā pro eius partibus niti: Soli pro
 portis: cōtra illud: Sunt alii q̄ recta manu defendere
 possunt: Varia cōfusus imagine rerum: multiplici
 nūcio: Et obtutu: uarie tacito stetit uultu: & obtu
 tus est pprie uultus: quem græci dicūt προσώπων
 P̄ Pudor: pp̄ illud: Tu currū deserto in gramine uer
 fas: Insania: q̄ in hostes ferebas: Mixto luctu: pp̄
 Amatae cognitā mortē: Discussæ umbræ: postq̄
 mētis caligo discessit: qd sequētia indicat: & lux mē
 ti reddita ē: Turbidus: plen⁹ pturbatiōis: Quāe
 ip̄ qd̄ ei maiorē creabat dolorē: Subdideratq; ro
 quo posset trahi ad ea loca: qb⁹ hostis istabat: Quic
 qd acerbū ē. m. p̄ aut qcqd morte acerbū ē placet pa
 ti: hoc ē iferna supplicia: uel q̄ pōt̄ superbus hostis in
 ferre: sicut de Hectore legimus. Aut certe positius
 est pro cōparatiuo: placet pati si quid ēt morte acer
 bi⁹ inuenit: Furere ante furorē: figura antiqua: ut
 feruitutē feruit: dolet dolorē: & est sensus sine me fu
 rere ante bellicū furorē: scilicet priusq̄ ad eū ueniā ut
 pugnā mente cōcipiā: & instructus furorē in bella
 prorumpā: Saxū de uertice præceps Cū ruit: cōpa
 ratio ipsa futurū ostendit euentū. Simul notandū q̄
 sicut supra in plio ita & nunc in cōparatione præfer
 tur Aeneas: nam Turnū parti cōparat montis: mōti
 b⁹ æq̄t aeneā: & ē cōpatio de Hom. sumpta sic dicēs.
 ον τῆν ἄτα σφάνης ποταμὸς χει μάρροος ὡσῆ
 ρῆς ἄσπετω οὐβρῶ ἀγαδέος ἔχματα πέτρης
 ὕψι ἀναρῶσῶν πέτεται ντυπέει δέο ὕπ αυ
 του:
 ὕλη: ο δ ασφαλὲς ἑεῖ: εὐπελὸν ὄφραν ἰνηται
 ἰσὸπέδου το τε δουτι νυλιβ δεται εσσυμένοσ
 τερ
 P̄ Auulsum uēto: pprie: nā & Turnus inuitus attra
 hit ad bellū: Mōs improbus: pars mōtis: & εὐφρατι
 νος dictū est: sic supra ait: Haud partē exiguā mōtis
 P̄ Magno actu: magno ipulso: Vbi pluria fuso san
 guine terrā madet hypallage est p̄ ubi plurimo san
 guine terra madet: Stridūt hastilib⁹ au, sic Home.

P̄ Tela inhibete: cohibete: & est translatio a nautis.
 P̄ Me uerius unum Pro uobis fœdus luere: uerius:
 iustius: & sensus: hic est iustius est me unum pro oī
 bus rupti fœderis pœnas exoluere.

CHRI. Imo in corde pudor: ualidissimæ erāt
 singulæ p̄ se huiuscemodi pturbatiōes: pudor ne si
 bi obiceretur fuga furor ex indignatiōe q̄ inuictus
 uinceret: luctus ex morte socrus & amor ex magni
 tudine in furorē adducens: Quo deus: uerba sunt
 aī inuicti & oīa pati parati: ut turpitudinem fugiat,

Aeneidos

CSER. Quātus athon: hęc est uera lectio: nā si Athos legeris os breuis est: & uersus: nō stat. Athon āt dicit accusatiuus indicat: nā hūc athona facit: sicut Apollō Apollona. Quod aut Herodotus: hūc Athō & hūc Apollon dicit: attica declinatiōis est. Athō āt mōs est thraciæ adiacens circa lemnon insulā, & Niuali Vertice se tollens pater appēninus ad auras: mōs est Italiæ: de hoc Luc. Nullo quoq; uertice tellus Altius intumuit: p̄p̄iorq; accessit olympo. & Troes & oēs: græce declinauit: unde breuis est es sicut supra Troes agūt. & Armaq; deposuere: uel spectaturi: uel defessi. & Inter se coisse uiros & cernere ferro: uera & antiq; ē hęc lectio: nā Enniū secutus est qui ait Olli cernebant magnis de rebus agentes:

& item Ferro non auro uitam cernamus uterq; p̄p̄ofleritas cœpit legere & decernere: secundum quam lectionem synalœpha opus est excluso os: ut sit Inter se coisse uir & decernere ferro. & Fors & uirtus miscetur in unum: casus in Turno: uirtus in Aenea: nam in bello etiam casus plurimum ualet. Cice in milioniana: Adde casus: adde incertos exitus: Martemq; communem. & Ac ueluti ingenti syla summo ue taburno: Syla mōs & silua est lucaniæ: taburnus mons campaniæ. Salu. De fugitiuis in silua syla fuerunt: unde pessime quidam silua legūt quia propriū appellatiuo exaq̄ri nō pōt: unde propriū bene iūxit. & Pauidi cessere magistri: p̄p̄rie magistri sunt militum: pastores pecorū: sed reciproca sunt inter se ista trāslatiōes: nā ductor militū pastor uocat: ut diximus supra: & magistros pecorū dicimus. Ctc. Quē magistrū pecoris esse dicebant. & Mussantq; iuuenca: dubitat: sic supra Mussat rex ipse Latinus. & Iuppiter ipse duas æquato examine lances: aut poetice dictū est: & ratione caret: nā Iuppiter ignorare nō poterat: aut certe illud quærēt quis sibi de Turno & Aenea mortis afferat causam, nam dicunt phisici mortē minime ad deū pertinere, nā bona tantū præstāt: nec ad eum quæ sunt mala pertinent: unde Cicero in officiis ait: Sed q̄ nocere deos non putant: his exceptis hominibus obesse plurimum arbitrantur. Tamen sciendum locum hunc a Vir. ita esse translatum: ut in Home. lectus est.

ΚΑΙ ΤΟ ΤΕ ΔΗ ΧΡΥΣΕΙΑ ΠΑΤΗΡΕΤΙ ΤΑΙΝΕ ΤΑΛΑΝΤΑ
ΕΝ ΔΕ ΤΙΘΕΙ ΔΥΟΝΗΡΕ ΤΑΝΥΛΕΓΕΟΣ ΘΑΝΑΤΟΙΟ
ΤΗΝ ΜΕ ΝΑΧΙΛΛΗΟΣ ΤΗΝ ΔΕΝΤΟΡΟΣ ΙΠΠΟΔΑΜΟΙΟ
ΕΛΠΕ ΔΕ ΜΕΣΣΑΛΑΒΩΝ: ΡΕΠΕ ΔΕ ΕΥΤΟΡΟΣ ΑΙΣΙΜΟΝ
ΗΜΑΡ.

ΩΧΕΤΟ ΔΕΙΣ ΑΙ ΔΑΟ: ΛΙΠΕ ΔΕ ΦΟΙΒΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝ,
& Examine: examē p̄p̄rie est silū quo trutina regit,
& Damnet labor: liberet: ut Damnabis tu quoq; uotis. & Vergat pondere letū: bene uergat: nā morientes inferos petunt. & Trepidig; latini: atqui læti esse debuerunt: sed nimia Aeneæ ostenditur uirtus, nāq; naturale ē ut sociis timori sit inferioris audacia: unde nūc latini sunt territi ex eo quod superiorem ferrire ausus est Turnus.

CCHRI. Quantus athon: mons hic Macedōiæ uel ut aliis placet thraciæ mari ægeo imminens tātā altitudinis: ut umbram suam in lemnum usq; iacere quidam dicant. Referuntq; habere in suo cacumine urbem attothon nomine: in qua homines duplo temporis quam alibi uiuant. Hunc montem cum continenti coniunctus esset Xerxes illum ducta fossā insulam reddidit. Fuit autem fosse latitudo tanta: ut duo triremes iunctæ enauigarent. & Eryx: mons siciliæ: quem alio loco descripsimus. & Appenninus: a liguria incipit uniuersamq; Italiā longitudine diuidens ad promontorium ultimum: quod appellatur Iunonis lacinæ definit. & Stupet ipse Latinus: Nam sua prudentia id considerabat quod reliqui nō aduerterent. & Fors & uirtus: uterq; enim uirtute sua utebatur & fortuna. & Inimica in prælia tauri: de natura & pugna taurorum est expressum in Georgicis.

Deferit & muros: & summas deferit arces:
Præcipitatq; moras omnes: opera omnia rūpit
Latitia exultans: horrendumq; in tonat armis:
Quāt⁹ Athos aut q̄tus Eryx: aut ip̄e coruscis
Cum fremit ilicibus quantus: gaudetq; niuali
Vertice se attollēs pater Appēninus ad auras.
Iam uero & Rutuli certatim: & Troes: & oēs
Conuertere oculos Itali: quiq; alta tenebant
Mœniā: quiq; imos pullabant Ariete muros.
Armaq; deposuere humeris: stupet ipse Latin⁹
Ingentis genitos diuersis partibus orbis
Inter se coisse uiros: & Cernere ferro.
Atq; illi ut uacuo patuerunt æquore campi
Pro cursu rapido coniectis eminus hastis
Inuadunt Martem clypeis: atq; ære sonoro.
Dat gemitum Tellus: tū crebros ensibus ictus
Congemināt: Fors: & Virtus miscēt in unū.
Ac ueluti ingenti Syla summo ue Taburno
Cum duo conuersis inimica in prælia Tauri
Frontibus incurrunt: pauidi cessere magistri.
Stat pecus oē metu mutū: mussantq; Iuuenca
Quis pecori ip̄eritet: quē tota armēta sequāt.
Illi inter sese multa uī uulnera miscēt:
Cornuaq; obnixa infigunt: & sanguine largo
Colla: armosq; lauāt: gēitu nemus oē remugit:
Haud aliter Tros Aeneas: & Daunius Heros
Cōcurrūt clypeis: ingēs fragor æthera cōplet:
Iuppiter ipse duas æquato examine lances
Sustinet: & fata imponit diuersa duorum:
Quē dānet labor: & quo uergat pondere letū.
Emicat hic (impune putans) & corpore toto
Alte sublatum consurgit Turnus in ensē:
Et ferit: exclamant Troes: trepidiq; Latini:
Arrectæ amborum acies: at perfidus ensis
Frangitur: in medioq; ardentem deferit ictu
Ni fuga subsidio subeat: fugit ocyor euro.

Vt capulum ignotū: dextramq; aspexit inermem:
 Fama est præcipitem cum prima in prælia iunctos
 Conscendebat equos patrio mucrone relicto
 Dum trepidant: ferrum aurigæ rapuisse Metisci.
 Inq; diu: dum terga dabant palantia Teucris
 Suffecit: postq; arma Dei ad Volcania uentum est
 Mortalis mucro: glacies ceu futilis ictu
 Dissiluit: fulua resplendent fragmina Arena.
 Ergo amens diuersa fuga petit æquora Turnus:
 Et nunc huc: deinde huc incertos implicat orbis.
 Vndiq; enim densa Teucris inclusere corona.
 Atq; hinc uasta Palus: hinc ardua mœnia cingunt.
 Nec minus Aeneas: quanq; tardante sagitta
 Interdum genua impediunt: cursumq; recusant
 Insequitur: trepidiq; pedem pede feruidum urget:
 Inclusum ueluti si quando in flumine nactus
 Ceruum: aut puniceæ septum formidine pinnæ
 Venator cursu Canis: & latratibus instat.
 Ille autem insidiis: & ripa territus alta:
 Mille fugit: refugitq; uias, at uiuidus umber
 Hæret hians: iam iamq; tenet: similisq; tenenti
 Increpuit malis: morsuq; elusus inani est.
 Tum uero exoritur clamor: ripæq; lacusq;
 Responsant circa: & Cælum tonat omne tumultu.
 Ille simul fugiens Rutulos simul increpat omnes
 Nomine quemq; uocās: notumq; efflagitat enssem.
 Aeneas mortem contra: præsensq; minatur
 Exitium si quisq; adeat: terretq; trementes
 Excisurum urbem minitans: & faucibus instat.
 Quinq; orbis explent cursu: totidemq; retexunt
 Huc: illuc: nec enim leuia: aut ludicra petuntur
 Præmia: sed Turni de uita: & sanguine certant.
 Forte sacer Faunō foliis Oleaster amaris
 Hic steterat: olim nautis uenerabile lignum:
 Seruati ex undis ubi figere dona solebant
 Laurenti Diuo: & notas suspendere uestes.
 Sed stirpem Teucris nullo discrimine sacrum
 Sustulerant: puro ut possent concurrere campo.
 Hic hasta Aeneæ stabat: huc impetus illam
 Detulerat: fixam & lenta radice tenebat.
 Incubuit: uoluitq; manu conuellerè ferrum
 Dardanides: telosq; sequi quem prendere cursu
 Non poterat: tum uero amens formidine Turnus:
 Faune precor miserere: inquit: tuq; optima ferrum
 Terra tene: colui uestros si semper honores:
 Quos contra Aeneadæ bello fecere pphanos.

C SER. Vt capulum ignotum dextramq;
 aspexit inermen: locus hic totus ad gloriā Aeneæ
 pertinet: nāq; id agit ne uideatur Turnus
 armorum uilitate superatus: unde & ei reddi-
 rur gladius: quo etiam cum diuinis armis ab
 Aenea possit extingui, & Patrio mucrone reli-
 cto: scilicet nō eo quo uulneratum uidit aeneā:
 sed quo fuerat ante usus pater Daunus. Sane pa-
 trio modo paterno significat: nam Dauni fue-
 rat gladius: unde est illud Ensem quem dau-
 no ignipotens deus ipse parenti Fecerat. Alias
 patrium a patria est deriuatiuum, & Mortalis
 mucro: mortali manu factus, & Vndiq; enim
 densa teucris inclusere corona: strategema est:
 nam postq; Turnū uidere fugere troiani claus-
 re loca: per quæ euadere poterat, & Cursumq;
 recusant: retardant: scilicet genua: quæ impe-
 diebat uulnus illatum sagitta. Sane perite facit
 ut gladio non utatur Aeneas: sed hasta eminus
 superare contendat: quia impediēte uulnere
 nec sequi poterat: nec in ictum consurgere: un-
 de est Hic gladio fidens: hic acer & arduus ha-
 sta, & Inclusum flumine: comparatio Apollōi.

Pterius in ceruo
 p. 53.

& Puniceæ septum formidine pinnæ: Lucanus,
 Claudit odoratæ metuentis aera pennæ, & Ve-
 nator canis: p uenaticus, & Insidiis: pennarū, s.
 & Viuidus umber: acerrimus thuscus, nā um-
 bria pars est thuscia, & iam iamq; tenet: ita ut
 uideretur intuentibus: & hi duo uersus uerbum
 ad uerbum sunt translati de Apollonio.

& Increpat: obiurgat: incusat: ut Aestatem in-
 crepitans seram, & Efflagitat enssem: cum cla-
 more deposcit, & Terretq; tremētes: quis enim
 faucibus non timeret instantem: quum eum in-
 teger fugeret? & Ludicra petuntur: uilia digna
 ludo: hi uersus de Homero translati.

ΕΠΕΙ ΟΥΧ ΙΕΡΗΙΟΝ ΟΥΔΕΒΟ ΕΙΗΝ ΑΡΝΥΣΗΝ
 ΑΤΕΠΡΟΣΙΥ ΑΕΘΛΙΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΑΝΔΡΩΝ
 ΑΛΛΑ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ ΘΕΟΥ ΕΝΤΟΡΟΣ ΙΠΠΟΔΑΜΟ-
 ΙΟ.

& Sacer oleaster: fere omnia latina arborū no-
 mina generis scemini sunt: exceptis paucis:
 ut hic oleaster: hoc filer, Virg, Molle filer, Item
 hoc buxum: licet & hæc buxus dicatur: nam
 superfluam quidam uolunt facere discretio-
 nem: ut hæc buxus de arbore dicamus: buxū
 uero de ligno compositum, Legimus enim in
 Virgi, de tibiis Buxusq; uocat berecintia ma-
 tris idææ. Item cum de arboribus loquetetur
 ait: Et torno rasile buxum, & Venerabile lignū:
 antiquam arborem uoluit exprimere: ubi fi-
 gere dona solebant proprie: ut Aut sacra ad fa-
 stigia fixi, & Nullo discrimine: sine intuitu reli-
 gionis, & Fixam lenta radice tenebat: plenum
 est: quam radix fixam tenebat, & Ferrum terra
 tene: pro tellus elementum pro dea posuit.

C HRI. Aut puniceæ septum formidine
 pinnæ: & de ceruis dictum eorumq; stupore.

CSER. Non cassa in uota: nō ad inania uota poposcit auxiliū, ¶ Luctans moratus: luctatus & moratus erat integrum: quod uitaui propter ομοτελευτον. ¶ Rursus in aurigæ faciem murata metisci: ΝΑΤΑ ΤΟ ΣΙΟΠΩ/ ΔΕΥΟΥ intelligimus Iuturnam in numen reuerfam postq̄ currus reliq̄, ¶ Audaci nymphæ: ut supra diximus ubicunq; inducit nitētem aliquem sine effectu audacem dicas, ¶ Armis animisq; resecti: resecti sicut armis ita & animis: nanq; armorum inopia animi ante utriusq; torpebant, ¶ Certamina martis anhelii: alii certamine legunt: ut sit sensus: adfistunt contra se Martis anhelii certamine, ¶ Fulua de nube: de aere elemēto suo, ¶ Quæ iam finis erit coniux: quid deniq; restat Indigetē Aeneā: deniq; uerba ista quasi iā tediatis sunt ad longā Iunonis iracundiā: unde & paulopost ait: Desine iam tandem: precibusq; reflectere nostris, ¶ Indigetē æneā scis ipsa: subaudis fore: & indigetes dii duplici ratiōe dicunt: uel secundū Lucr. nullius rei egeat: qui ait Nihil indiga curæ: Vel certe idigetes dii sunt ex hominibus facti: & dicti indigetes q̄ si in diis agētes, ¶ Mortalin decuit uiolari uulnere diuom: non letali: sed aut quo mortales laborāt: aut a mortali il/ lato: diuū autē subaudi futurū, ¶ Quid. n. si te Iuturna ualere: parēthesis est. poterat. n. excusare se Iuno nil se fecisse cōmemorans: sed eā auctore fuisse Iuppiter dicit pp̄ illud auctor ego audendi, ¶ Desine iā tandē: singula p̄nuncianda sunt, ¶ Nec te tantus edat dolor: si desine oditis urgere troiāos. Sane edo is edit integrū uerbū est: ut lego legis it. Nā edo es est esse anomalū constat, ¶ Troianos potuisti: iam nō potes: ideo. n. præterito usus est, ¶ Summisso uultu: habitū futuræ oratiōis ostendit, ¶ Quia nota mihi tua magna uoluntas Iuppiter: necessitatē obiecerat fati dicēs. uentū ad supremū ē: sed Iuno sciens fatū eē q̄ qd Iuppiter dixerit: se cedere eius uolūtati asserit. nā agit ut conciliet sibi fauorē eius ad petitionē futurā, ¶ Digna indigna pati: omnia: & prouerbialiter dictū est, ¶ Nō ut tela tamē nō ut cōtenderet arcū: hoc loco q̄ si Iuturnā iecisse sagittā significat: sed ut supra diximus: possumus accipere q̄ alter in eius gratiā in Aeneā tela contorsit, ¶ Pro uita: ac si diceret p̄ re nobis data: iā superis, ¶ Ad iuro stygii caput implacabile: p̄ iuro. nā prothesis est. qdā tamē uolūt iuro tūc dici debere: cū confirmamus aliqd̄ aut p̄mittimus: ut iuro me facturū: adiuro uero cū negamus: ut ad iure me non posse: me nō fecisse. Ter. Adiurat se non posse apud uos Pamphilo absente perdurare. potest tamen & ad ualde significare, ¶ Vna superstitio: religio: metus: dicta eo quod superstet capiti omni religio. & est Homeri locus.

ΚΑΙ ΤΟ ΝΑΤΕΙ ΒΟΜΕΝΟΝ ΣΥΓΧΟΣ ὙΔΡΟ ΟΣΤΕ ΔΕΥΙΣ ΟΡΝΟΣ ΔΕΙΝΟ ΤΟΤΟΣ ΤΕ ΠΕΛΕΙ ΔΑΝΟΡΕΟΣ ΤΗΘΕΟΙΣΙΝ, ¶ Reddita: data: nā prothesis est, ¶ Nulla fati quod lege tenet: bene fati. nā uictoriæ lex est ut uicti cedāt in habitum nomenq; uictorū, ¶ Pro maiestate tuorum: respexit ad Saturnum qui aliquando in Italia regnauerat: unde ait tuorum. nam & Latinus inde originem ducit: ut Fauno picus pater: isq; parentem Te Saturne refert tu sanguinis ultimus auctor.

CCHRI. Troianos potuisti: Ad uitam moresq; pertinet: hæc fabula. Iuno autē est ipsa ambitio quæ impellit Turnum: id est iniustum regem: & fœdus rumpere: & multa infanda patrare, ¶ Verum Iuppiter: id est ipse tandem huiusmodi impia pacta cohæret atq; eum præstat fauorem recte a gentibus: & uictores euadere possint, ¶ Pro latio obtestor: ostēdit impudentiam ambitiosorum: qui etiā uicti aliquid contra fas petere audeant.

Dixit: opemq; Dei non cassa in uota uocauit.
Nanq; diu luctans: lentoq; in stirpe moratus
Viribus haud ullis ualuit discludere morsus
Roboris Aeneas: dum nititur acer: & instat:
Rursus in aurigæ faciem mutata Metisci
Procurrit: fratriq; ensem Dea Daunia reddit.
Qd̄ uenus audaci nymphæ indignata licere
Accessit: telumq; alta ab radice reuellit:
Olli sublimes armis: animisq; resecti
Hic gladio fidens: hic acer: & arduus hasta
Insistunt contra certamina Martis anhelii.
Iunonem interea Rex omnipotentis Olympi
Alloquitur fulua pugnas de nube tuentem.
Quæ iam finis erit coniux: qd̄ deniq; restat:
Indigetem Aeneam scis ipsa: & scire fateris
Deberi Cælo: fatiq; ad sidera tolli. (res)
Quid struis: aut q̄ spe gelidis in nubibus hæ/
Mortalin decuit uiolari uulnere diuom:
Aut ensem (quid .n. sine te Iuturna ualere:)
Ereptum reddi Turno: & uim crescere uictis:
Desine iā tandē: precibusq; inflectere nostris:
Nec te tantus edat tacitā dolor: & mihi curæ
Sæpe tuo dulci tristes ex ore recurrent:
Ventū ad supremū est: terris agitare uel undis
Troianos potuisti: infandum accendere bellū:
Deformare domū: & luctu miscerē hymenæos:
Vlterius tentare ueto: sic Iuppiter orsus.
Sic dea summisso contra Saturnia uultu:
Ista quidē quia nota mihi tua magna uolūtas
Iuppiter: & Turnum: & terras inuita relinquo:
Nec tu me aerea solam nunc sede uideres
Digna: indigna pati: sed flāmis cincta sub ipsa
Starē acie: traheremq; inimica ī plia Teucros.
Iuturnam misero (fateor) succurrere fratri
Suasi: & pro uita maiora audere probaui.
Non ut tela tamen: non ut contereret arcū:
Adiuro Stygii caput implacabile fontis:
Vna superstitio superis quæ reddita Diuis.
Et nūc cedo eqdem: pugnasq; exosa relinquo:
Illud te: nulla fati quod lege tenetur:
Pro latio optestor: pro maiestate tuorum:

SER. Esto component: consentit: sed inuita. Sit romana potens itala uirtute propago: hoc uidetur dice
re: si fataliter imminet ut a troianis origo romana descendat: troiani italorum nomen accipiant: ut romani de
italis non de troianis uideantur esse progeniti. Es germana Iouis saturniq; altera proles: locus de obscuris:
de quo quidam hoc sentiunt petis pene illicita: sed concedenda sunt: quoniam soror Iouis es: id est Saturni fi
lia: quod si uoluerimus admittere: dupliciter sequens uersus erit incongruus: ut Irarum tantos uoluis sub pe
ctore fluctus: unde melius est ut ita intelligamus soror Iouis es: id est Saturni: unde non mirum est tantam te

Cum iam connubiis pacem felicibus (esto)
Component: cum iam leges & fœdera iungēt:
Ne uetus indigenas nomen mutare Latinos
Neu Troas fieri iubeas: Teucrosq; uocari
Aut uocem mutare uiros: aut uertere uestes:
Sit Latium: sint Albani per secula Reges.
Sit Romana potens Itala uirtute propago:
Occidit: occideritq; sinas cum nomine Troia.
Olli subridens hominum: rerumq; Repertor
Es germana Iouis: Saturniq; altera proles:
Irarum tantos uoluis sub pectore fluctus:
Verū age: & inceptū frustra summitte furorē.
Do quod uis: & me uictusq; uolensq; remitto:
Sermonē Ausonii patrium: moresq; tenebunt:
Utq; est: nomen erit: commixti corpore tātum
Subsident Teucri: morem: ritusq; sacrorum
Adiiciam: faciamq; omnes uno ore Latinos.
Hinc gen⁹ Ausonio mixtū qd' sanguine surget
Supra hoīes: supra irā Deos pietate uidebis.
Nec gens ulla tuos æque celebrabit honores.
Annuīt his Iuno: & mentem lætata retorfit.
Interea excedit cælo: nubemq; reliquit.
His actis aliud genitor secum ipse uoluit:
Iuturnamq; parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur geminæ pestes cognomine Diræ:
Quas & tartaream Nox intempesta Megarā
Vno eodemq; tulit partu: paribusq; reuinxit
Serpentum spiris: uentosq; addidit alas.
Hæ Iouis ad solium: sæuiq; in limine Regis
Apparent: acuuntq; metū mortalibus ægris.
Siquādo letū horrificū: morbosq; Deum Rex
Molitur: meritas aut bello territat urbes:
Harū unam celerē demittit ab æthere summo
Iuppiter: inq; omen Iuturnæ occurrere iussit:
Illa uolat: celeriq; ad terram turbine fertur:
Non secus ac neruo p nubem impulsa sagitta
Armatam sæui Parthus quam felle ueneni
Parthus siue Cydō telum immedicabile torfit
Stridens: & celereis incognita trāsilīit umbras:

rūpat: ut legētis tediū excludat. Alitis: noctuā uel bubonē itelligit. Pro uirgi. p erepto uirginitatis honore.
CHRI. Dicuntur geminæ pestes: de his in superioribus diximus: Hic tamen demonstrat quales sint fu
rit aduersus superos: Asper ait Megaram habere uim tantum apud inferos.

retinere iracundiam sub pectore: nā scimus unum
quemq; pro generis qualitate in iram moueri: nobi
les enim & si ad p̄sens uidentur ignoscere: tamen in
posterum iram seruant: quod nunc Iunoni uidetur
obiicere, nam cum se concedere diceret: petit tamen
quod grauiter possēt obesse troianis: sic Home. in
ducit Calchanta dicentem de Agamemnone. Re
gum iræ ita se habent: ut etiam si ad p̄sens indulgere
uideat: stimulos iracūdiæ ad futurū referuēt. (PHI
ΗΡΕΙΣΣΩΝ ΥΑΡ ΒΑΣΙΛΕΥΣ: ΟΤΕ ΧΩΣΕΤΑΙ ΑΥΔΡΙΧΕ
ΗΠΕΡ ΥΑΡ ΤΗ ΧΟΛΟΝ ΥΕ: ΚΑΙ ΑΥΤΗ ΜΑΡΝΑΤΑ ΠΕΨΑ
ΑΛΛΑ ΥΕ: ΚΑΙ ΜΕΘΟΠΤΙΘΕΝ ΕΧΕΙ ΝΟΤΟΝ ΟΦΡΑ ΤΕΛΕΣΘΗ
Do qd uis: bene p̄senti usus ē tpe nā pmissio ī diis
p̄facto ē. Subsident: remanebūt: latebūt latinorū. s.
multitudine: ut Galeaq; ima subsedit acestes, p̄ Ri
tusq; sacrorū adiiciā: uerū ē: nā sacra m̄ris deū romāi
phrygio more coluerūt. p̄ Mētē lætata retorfit: iste
quidem hoc dicit: sed constat bello punico: secundo
exorātā Iunonem: tertio uero bello a Scipione sacris
qbusdam etiam romā eē trāslatā. p̄ His actis: remo
to Turno auxilio. p̄ Dimittere ab armis: p̄ trāsītum
historiæ usus ē uerbis: nā qui ab exercitu relaxantur
ab armis dicūtur dimitti. Salusti. De appio ubi eum
tota in cōtōe ab exercitu cogit discedere dicit se eius
opa nō usurū: eūq; ab armis dimittit. p̄ Pestes cogno
mine diræ: p̄prie pestes uocantur: diræ uero cogno
mine: & dictæ diræ q; non nisi ante iratū Iouē uidē
tur: ut sæuiq; ī limine regis Apparent diræ. p̄ Tartā
reā megaram: bene tartareā addidit: ut ostendat eē
& terrenam & aeream Megarā. nam ut ē in tertio
diximus: uolunt p̄iti quādam triplicē potestate & in
terris & apud supos: sicut ē furiæ apud iferos. Ideo
aūt dicit has ex nocte p̄genitas, ut ostēdat & latēter
oriri: & itolerabile esse irā deorū. p̄ Vno eodēq; tulit
partu: dispositio hæc poetæ: q; dicit has & similes eē
furiis & cū his eē p̄creatas. hoc agit ut ostēdat illam
prudētū opinionē eē tā apud supos q; in terris: sicut
apud iferos furias. p̄ Apparet: p̄sto sunt ad obsequiū:
unde ē apparitores cōstat esse noiatos. p̄ Letū horri
ficū: uolūt Iouem nō esse mortis auctorem: sed posse
mortis genere uel prodesse uel obesse mortalibus.
p̄ Inq; omen iuturnæ occurrere iussit: ut Iuturnæ
omē fraternæ mortis efficeret. p̄ Nō secus ac neruo
p nubem: sic illa descendit ut solet sagitta descēdere.
hinc Statius traxit ut diceret de disco iacto Similisq;
cadēti Crescit in aduersos. Impulsa autē p̄prie: sic iū
pra Incertum qua pulsa manu. p̄ Felle ueneni: amari
tudine ueneni parthini. sagittas ueneno oblinūt. Luc.
Spicula nec solo spargunt fidentia ferro. Stridula sed
multo saturantur tela uenēo. p̄ Trāsilīit umbras: hy
perbole ē: nāq; umbras semp tela comitant. hinc ait
Trāsilīit umbras sagitta maleenī qdā auras legunt.
DONA. Nō se iterponit p̄bola q; narratio iter

SER. Talis se taliter collecta ex nimia scilicet furiae magnitudine. Culminibus desertis: noctua dicit non bubonem: nam ait Alitis in parua. Bubo autem maior est. Serum canit: triste: diurnum: ut Sera per terfici cecinerunt omina uates. Salustius: Serum bellum in angustiis futurum. Sonans clypeumque euerberat alis: signa sunt ista plangentium. Stridorem: uocis: scilicet sonum: nam utrunque tangit augurium & oscinum & praepetum: quod grauius posset obesse troianis. sic Home inducit calchantem.

ἄνθρωπος δ' αὐτὸς ποτατὸ οὐρομένη φιλάττην
τὴν δ' ἐλελίξεν ἀμενὸς πτερυγὸς λαβὲν ἀμφιᾶχυν

Dirae: immiti: quae posset fratrem cernere tot laboribus subditum. Mōstro: augurio ex Iouis uoluntate uenienti. Obscenae uolucres: inuidiose dixit: nam una est. Quo uitam dedit aeternam: quia occurrebat: sed praestitit immortalitatem: dicit hanc aeternam esse causam doloris. Glaucō amictu: quasi nymp̄ha propter undae similitudinē. Ingens arboreū: non sunt duo epitheta: sed Aeneas ingēs telū coruscat arboreum. Contrahe: collige. Est autem hostilis iracūdia. Caput quassans: concutiens & cōquassans caput. Et Iuppiter hostis: ordo est ferox hostis. Saxū circūspicit: Home: totus hic locus est.

ἀλλαν ἀχασσαμένους λίθου εἶλετο χεῖρι παχέῃ
νεῖ μένον ἐν πείδι ὠμελάγα τρηνήν τέ μέγαν τε

Et alibi,

ἐν τῷ ἀρπάζας λααν φέρειν: ὄσρα πύλαων
εἴηνε προῶθεν.

Capo quod forte iacebat limes agro positus: secundū artē priori respondit. sic Salustius: Est in carcere locus quod tullianū appellatur. Manu raptū trepida: aut festina: aut re uera trepida: quia sequitur. Sed neque currentē: nec se cognoscit euntē. Torquebat: bene imperfecto usus est tēpore: quia nō est perfectū quod uoluit: ut Nec spaciū totū euasit: nec ptulit ictū.

DONA. Aeneas in stat: redit ad narrationem quam interruperat interpositis dictis Iunonis: Iouis: & Iuturnae. Ingens arboreum: Non astam: sed gestatorem laudat. Pinnis: Semper pinna & non penna est apud Donatum.

CHRI. Alto: profundo: ut ne tam crudele spectaculum uideret: nam grauiora: ut iam diximus sunt quae uidemus quae audimus. Arboreum: expressit quid diceret ingens. Quae nunc deinde mora: amara in hostem uerba & hominis indubitata uictoriam sibi proponentis & quae simpliciter aeneae clementiae non conuenirent: sed merita Turni haec ab eo extorquebat. Ille caput quassans: non discedit a ferocitate sua: & uictus se uictum ferri non uult. Neque humanis aeneae uiribus cedit: sed a Ioue superari dolet. Torquebat: incipiebat quod contorquere: sed defecerunt uires: ut rem perficere non posset. Genua labant: proceleumaticus pes est: qui ex quatuor syllabis constat. Potest tamen re dire ad dactylum si u quae uocalis est cōuertatur in consonantem & facta syneresi genua duarum sit syllabarum. Concreuit: contiguit: ut Subito concreuit flumine crusta. De hoc dictum est in Georgicis. Per inane: uacuum. At qui dare uacuum non: Sed regisum ab aere occupatum dicimus uacuum: quia ita cedit aer ut Nihil esse uideatur.

Talis se fata nocte tulit: terrasque petiuit:

Postquam acies uidet Iliacas: atque agmina Turni:

Alitis in parua subito collecta figuram

Quae quodam in bustis: aut culminibus desertis

Nocte sedens seque canit importuna per umbras:

Hanc uersa in faciem Turni se pestis ad ora

Fertque: refertque sonans: clypeumque euerberat alis.

Illi membra nouos soluit formidine torpor:

Arrectaeque horrore comae: & uox faucibus haesit.

At procul ut dirae stridorem agnouit: & alas

Infelix Crines scindit Iuturna solutos

Unguibus ora soror caedans: & pectora pugnis.

Quid nunc te tua Turne potest germana iuuare?

Aut quod iam miseram superat mihi: qua tibi lucē

Arte morer: talin possum me oppoere mostro:

Iam iam linquo acies: ne me terrete timentem

Obscenae uolucres: alarum uerbera nosco:

Letalemque sonum: nec fallunt iussa superba.

Magnanimi Iouis: haec per uirginitate reponit:

Quo uitam dedit aeternam: cur mortis adempta est

Conditio: possem tantos finire dolores

Nunc certe: & misero fratri comes ira per umbras

Iam mortalis ego: haud quicquam mihi dulce meorum

Te sine frater erit. o quae satis ima dehiscat

Terra mihi: mensesque Deam demittat ad imos:

Tantum effata: caput glauco contextit amictu

Multa gemens: & se fluuio dea condidit alto.

Aeneas instat contra: telumque coruscat

Ingens arboreum: & saeuo sic pectore fat. (etas:

Quae nunc deinde mora est: aut quod iam turne retra

Non cursu: sauis certandum est cominus armis.

Verte omnes tete in facies: & contrahe quicquid

Siue animis: siue arte uales: opta ardua pinnis

Astra sequi: clausumque caua te condere terra.

Ille caput quassans non me tua feruida terrent

Dicta ferox. Dii me terrent: & Iuppiter hostis.

Nec plura effatus: saxum circūspicit ingens

Saxum antiquum: ingens campo quod forte iacebat

Limes agro positus: litem ut discerneret aruis.

Vix illud lecti bis sex ceruice subirent

Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Ille manu raptum trepida torquebat in hostem

Altior insurgens & cursu concitus Heros.

Sed neque currentem se: nec cognoscit euntem

Tollentem ue manu: saxumque imane mouente:

Genua labant: gelidus concreuit frigore sanguis.

Tum lapis ipse uiri uacuum per inane uolutus

SER. Nec spatium euasit: hic distinguendum ut sit totum nec totum pertulit ictum: id est euacuatus est impetus ipsius spacio longiore. Ac ueluti insomnis: comparatio Homeri. Nec quo se eripiat: totum enim Troiani clauerant. Sortitus fortunam oculis: hunc locum ad ferendum oculis elegit Aeneas: quem fortuna destinauerat uulneri. Fulmine tanti: pro tonitru sine quo nunquam fulmen mittitur. Atri turbinis instar: multis utitur comparationibus ad exprimendum nimium impetum. Et instar ut supra diximus per se plenum est: nec recipit praepositionem: licet Serenus ad instar dixerit: quod in idoneis non reperit auctoribus. Ictus:

Nec spatium euasit totum: nec pertulit ictum.
Ac ueluti insomnis oculos ubi languida pressit
Nocte quies: nequiquam auidos extendere cursus
Velle uidemur: & in mediis conatibus aegri
Succidimus. non lingua ualet: non corpore nota
Sufficiunt uires: nec uox: nec uerba sequuntur:
Sic Turno quacunq; uiam Virtute petiuit:
Successum Dea dira negat: tum pectore sensus
Vertuntur uarii: Rutulos asperat: & urbem.
Cunctaturq; metu: telumq; instare tremiscit:
Nec quo se eripiat: nec qua ui tendat in hoste.
Nec currus usq; uidet: aurigamq; sororem:
Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat
Sortitus Fortunam oculis: & corpore toto
Eminus intorquet: murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt: nec fulmine tanti
Dissultant crepitus: uolat atri turbinis instar
Exitium dirum hasta ferens: orasq; recludit
Loricæ: & Clypei extremos septemplex orbis
Per medium stridens transit femur: incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Consurgunt gemitu Rutuli: totusq; remugit
Mons circum: & uocem late nemora alta remittunt.
Ille humilis: supplexq; oculos: dextramq; precantem
Protendens: equidem merui nec deprecor inquit.
Vtere sorte tua: miseri te si qua parentis
Tangere cura potest: oro: fuit & tibi talis
Anchises genitor: Dauni miserere senectæ:
Et me seu corpus spoliatum lumine maui

percussus: nunc participium est: ac si diceret cecidit elisus. Equidem merui: secundum artem rhetoricam: nam quoties personae in inuidia sunt aliae pro his proponuntur: unde ait: Ego quidem occidi me reor: sed tu debes ignoscere parentis intuitu. Nec deprecor: non refuto. Vtere sorte tua: interfice hostem tuum. Fuit & tibi talis Anchises: hic distinguendum ut duo dicat: & habuisti patrem: & pater es. Et me Redde meis: ordo est redde meis: sed ne ex apertorem uiro forti pudendam peteret: interpositione usus est dicens Seu corpus spoliatum lumine maui.

DONA. Insomnis: ponit parabolam quam quisq; in se expertus intelligere potest quid Turno euenerit. Urbem: uel in qua erat Lauinia: uel unde expectaret auxilium: quod pudor petere uetabat. Nec quo se eripiat: fugiendi occasio deerat. Audi fiducia negabatur: nullum sperabat auxilium sorore iam remota. Humilis: corpore: id est supplex deiecto fastu.

CHRI. Nec spatium euasit: id est non est egressus ex toto illo spacio: qui intercedebat inter se & Aeneam. Ergo defecit in spacio antequam ad Aeneam perueniret: hinc est quod non pertulit: id est ad destinatum finem tulit. Nam per in compositionem at solutam rem demonstrat. Hinc illud est: Vt si quis legere incœperit & non totum legerit dicat legi: sed non perlegi. Quod autem de insomnio dicit physicum est. Sortitus fortunam oculis: id est sumens fortunam: id est fortunam ictum oculis: quia oculis praelegit quo telum dirigat: quæ res sibi futura sit fortunata. Nec fulmine tanti Dissultant crepitus: sententia est non uenit tanto impetu fulmen: nam fulminis impetu scinduntur nubes. Vnde ipse dissultando gignunt crepitum. Turbinis: de quo iam dictum. Ille humilis: optimum exemplum: nam superbiores qui sunt nunquam cedere potiori uolunt: nisi cum penitus uicti sunt: & quo tempore nihil illis predest. Merui nec deprecor: Cum uiro forti pudenda res uideretur uitam ab hoste deprecari: id artificio se latere agit: & primo permittit mortem suam sibi: quæ res uidetur posse uehementer hosti

miseri cordiam commouere. Deinde cum persona sua odiosa sit: interponit personam parentis: quod ualidissimum esse poterat: praesertim apud eum qui in patrem sapientissimus fuit. Vtere sorte tua: non concedit plenam uictoriam sibi: non enim dixit utere fortitudine tua: sed fortuna quæ tibi magis quam uirtus fauit. Miseri parentis: Commiseratio a statu quod miser: & a sanguine quod parens: & postremo ab ætate: cum dicit: dauni miserere senectæ. Et me: dum praecatur reddat cadauer potest flectere ut condonet uitam. Vicisti: Magna est laus quod uicti testimonio uictor euadas. Et uictum: Cum summo gemitu pronunciantur. Non enim mouetur morte uir fortis: Sed quod uictus sit.

SER. Tendere palmas aufonii uidere: ad gloriam Aeneae pertinet q̄ se Turnus cunctis praesentibus uictu fatetur. **T**ua est lauinia coniu: quae fuerat causa certaminis. **V**lterius ne tende odiis: noli uelle crudelitatem tuam ultra fata protendere: sed redde corpus sepulcro. **A**cer in armis: non tantum ad praesens refertur: sed quia semper in armis acer esse consueuit. **C**unctantem flectere sermo coeperat: omnis intentio ad Aeneae pertinet gloriam: nam ex eo quod hosti cogitat parcere: pius ostenditur: & ex eo quod eum interemit pietatis gestat infigne, nam Euandri intuitu Palantis ulciscitur mortem. **I**nfelix Balteus: nulli domino felix, & sic est dictu infelix balteus sicut Lacedaemōios hymenaeos.

Et sciendum balteum habuisse Turnum ad insultationem: & iactantiam: non ad utilitatem. **V**nde est **A**tq; humeris inimicum infigne gerebat. **M**onumenta doloris: proprie, nam & monumentum ab eo dictum est quod mentem moneat. **H**ausit: uidit: ut Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto. **P**alas Immolat: ad suae mortis & abrupti foederis ultionem te tanquam hostiam immolat Palas. **F**rigore: morte: ut Corpusque lauant frigentis: & unguunt. **V**itaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras: indignata uel quia mox preces ueniam non meruerant: uel quia Lauiniam fore sciebat Aeneae: uel quia: ut supra de Camilla diximus: discedebat a iuuenae, nam uolunt physici animam discedere a corpore inuitam: cum quo adhuc habitare naturae legibus poterat, sic **H**ome, ΨΥΧΗ ΔΕΝ ΜΕΛΕΩΝ ΠΤΑ/ ΜΕΝΗ ΑΙΔΟΣ ΔΕΒΕΒΗΝΕΙ: ΟΥ ΠΟΤ. ΜΟΥ ΥΟΟΟΥΣ ΑΛΙ/ ΠΟΥΣ ΑΝΔΡΟΤΗ ΤΑ ΚΑΙ ΗΣΗΝ.

DONA. Victoria aeneae: quam ponit in fine operis perficit atq; absoluit cumulum laudum aeneae: quas a principio ad finem omni artificio continuauit.

CHRI. Aufonii: Quos ego cupiebam adhibere testes meae uictoriae testes erunt meae ignominiae. **E**t haec etiam flectere potuerunt aeneam: ut cum natus esset plenam uictoriam in uictum clementia uerteret: quod omnino fortissimi uiri est. **A**ufonii: apud quos summam gloriam ex rebus per multa tempora praclarissime gestis acquisuerat apud eosdem momento temporis & illam amitto & ignominiam subeo. **V**idere: quod neque haecenus uiderat: nec uisuros putarant. **T**ua: Qua quid mihi miserius accidere potest: ut uictor premium uictoriae secum auferat. **L**auinia: Emphasim habet nomen: quasi dicat: quam ego mea uita carior habui: & propter quam omnes hos labores pertulisti. **V**lterius ne tende odiis: non enim est magni & excelsi uiri: cum hostem tanta gloria superarit: & omnia sit premia consecutus: eum occidere uelle: nam inter magnas fortitudinis partes reponitur inimicitias condonare: nam uindictam quaerere humilis pusillique animi esse apparet, hinc Iuuenalis, **A**d summam collige quod uindicta nemo magis gaudet quam foemina. **S**tetit acer: constitit non metu: Quia acer sed inclinatus ad misericordiam: ignouissetq; si Turnus Palanti ignouisset. **S**ed cum ex Balthei admonitu recordaretur crudelitatis Turni magis pius iudicauit amico Euandro: & qui sua causa filium unicum amiserat satisfacere quam inimicissimo Turno uitam concedere: ut pietate potiusquam crudelitate ipsum interemerit. **A**dmonet praeterea Poeta multa in uita facere homines tanquam ad suam immortalitatem & Gloriam pertineant: ex quibus deinde in exitum ruunt. **I**d enim ob direptum Palantis baltheum opinione sua deceptus in se expertus est Turnus. **F**uriis & ira: implacabili indignatione. **T**u: tam immitis. **I**ndute spoliis meorum: quod non ad tuam defensionem: sed ad superbiam & iactantiam pertinet. **M**ihi: emphasim habet: quasi dicat: tam forti: tam inuictarum in meos collatarum persecutori. **P**alas: non mea crudelitas: Sed ultio quam palanti dabo. **I**mmolat: non ueluti hostem casum: sed ueluti hostiam quae fracti foederis iustissimum piaculum sit. **S**clerato: contra pacem primo & contra iura hospitalitatis: **D**einde contra foedus arma sumperat.

Redde meis: uicisti: & uictum tendere palmas Aufonii uidere: tua est Lauinia coniu.

Vlterius ne tende odiis: stetit acer in armis Aeneas uoluens oculos dextramq; repressit. Et iam iamq; magis cunctantem flectere sermo Coeperat infelix: humero cum apparuit alto Balteus: & notis fulserunt cingula bullis: Palantis pueri: uictum quem uulnere Turnus Strauerat: atq; humeris inimicum infigne gerebat Ille oculis postquam saui monumenta doloris Exuuiasq; hausit: furiis accensus: & ira Terribilis tu ne hinc spoliis induite meorum Eripiare mihi: Palas te hoc uulnere Palas Immolat: & poenam scelerato ex sanguine sumit. Hoc dicens ferrum aduerso sub pectore condit Feruidus: ast illi soluuntur frigore membra: Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras.

Explicit Liber duodecimus.

Explicit Liber duodecimus.

Maphei Veggi laudēsis poetæ clarissimi: Liber Ter-
tiusdecimus Additus duodecim Aeneidos libris.

Urnus ut extremo uitâ sub Marte profudit,
Subdunt se rutuli æneæ troiana sequentes
Agmina: dehinc superis meriti redduntur
honores.

Congaudet gnato ac sociis memorat ante malorum
Actorum pater æneas: turni inde latinus
Morte dolet: patriæ miseranda incendia daunus
Euerſæ: & cari deflet pia funera gnati,
Connubium instaurat gnata: lætosq; hymeneos,
Rex focer æneæ genero: gens utraq; pacto
Fœdere pacis ouat: tum nomine coniugis urbem
Instruit: & tandem placida sub pace regentem
Transtulit æneam uenus astra in summa beatum.

Urnus ut extremo deuictus
Marte profudit
Effugientē animam medioq;
sub agmine uictor
Magnanimus stetit æneas ma-
uortius heros
Obstupuere omnes: gemitū
dedere latini
Et durum ex alto reuomen-
tes corde dolorem.

Concussis cecidere animis: ceu frondibus ingens
Sylua dolet lapsis boreali impulsa tumultu,
Tum tela infigunt terræ: & mucronibus herent:
Scutaq; deponunt humeris: & prælia damnant
Infantumq; horrent optati martis amorem
Nec frenum nunc colla pati captiua recusant:
Et ueniam orare: & requiem finemq; malorum
Sicut acerba duo quando in certamina tauri
Concurrunt largo miscentes sanguine pugnam
Cuiq; suum pecus inclinât: sin cesserit uni:
Palma duci: mox quæ uictor pecora ante faebant
Nunc sese imperio subdunt uictoris: & ultro
Quanq; animū dolor altus habet: parere fatentur
Non aliter rutuli licet ingens meror adhaufit
Pectora pulsa metu cæsi ducis: in clypea malunt
Arma sequi: & phrygium æneam: fœdusq; præcari

Pacis: & æternam rebus belloq; quietem
Tunc turnum super assistens placido ore profatur
Aeneas: quæ tanta animo dementia creuit:
Ut teucros superum monitis summiq; tonantis
Imperio huc uectos patereris daunia proles
Italia: & pactis nequicquam expellere tectis?
Disse Iouem reuereri: & iussa facessere diuum,
Magnum etiam capiti ira Iouem: memoresq; malorū
Sollicitat uindicta deos: en ultima tanti
Meta furoris adest: quo contra iura fidemq;
Iliacam rupto turbasti fœdere gentem,
Ecce suprema dies aliis exempla sub æuum
Venturum missura Iouem ne temnere frustra
Fas sit: & indignos bellorum accendere motus:
Nunc armis lætare tuis: heu nobile corpus
Turne iaces: at non tibi erit lauina paruo
Nec dextra tamen æneæ cecidisse pudebit,
Nunc rutuli hinc auferte ducem uestrū: arma uirūq;
Largior atq; omnem defendæ mortis honorem:
Sed quæ palantis fuerant ingentia balthei,
Pondera transmittam euandro: ut solacia cœso
Haud leuia hoste ferat: turnoq; exultet adempto
Vos memores tamen aufonii melioribus uti
Discite bellorum auspiciis: ego sidera iuro
Nunq; acies: nunq; arma libeus in prælia moui:
Sed uestris actus furiis defendere toto
Optauī: & licuit troianas robore partes,
Nec fatus plura æneas se lætus ad altos
Verrebat muros & troia tecta peteba:
Vna ipsum teucrorum omnis conuerſa iuuentus
Exultant sequitur: uolucresq; per arua pedum ui
Quadrupes citat incusans acri ore latinos:
Ignauosq; uocans: itrepiat altus plausibus æther
Et quis inhumata rogis dare corpora surgat
Ingens cura animo sociosq; imponere flammis
Maius opus tamen æneas sub pectore uoluens
Primū aris meritos superū mandabat honores:
Tum pingues patrio iugulant ex more iuuenos,
Immittuntq; fues: niueasq; in templa bidentes
Purpuream effuso pulsantes sanguine terram
Viscera diripiunt: & cæsim in frustra trucidant,
Denudatq; gregem: & flammis ueribusq; remittunt
Tum uina effundunt pateris: & dona lyei
Accumulant: plenis uenerantur lancibus aras,
Thura ignes aduolent: onerata altaria fumant,
Tum plausus per tecta mouent: magnūq; tonantem
Extollunt: ueneremq; & te saturnia iuno
Iam placidam: & meliorem ingenti laude fatentur
Mauortemq; ipsum: tum cætera turba deorum
In medium effertur summis cum uocibus altos
Perlata ad cœlos: ante omnis gratior unus
Aeneas duplices mittebat ad æthera palmas:
Et puerum pauca ore dabat complexus iulum
Nate in quo spes una patris per tanta laborum
Quem uariis actus fatis discrimina duxi
Ecce inuenta quies: ecce illa extrema malorum
Erumnis factura modum acceptissima semper
Atq; optata dies: quam dura in bella uocatus
Sæpe tibi diis auspiciis meminisse futuram
Iam memini: nunc te cum primum aurora ruebit
Crastina sublimem rutulorum ad mœnia mittam.
Dehinc sese ad gentem iliacam uolebat: & alto
Pectore uerba trahens blando est sic ore locutus,

O socii per dura ac densa pericula uesti
Per tantos bellorum æstus duplicesq; furores
Armorum: per totq; hyemes: per quicquid acerbum
Horrendum: graue: triste: ingēs: per quicquid iniquū
Infaustum & crudele foret conuertite mentem
In melius: iam finis adest: hic meta malorum
Stabit: & optatam latia cum gente quietem
Jungemus: dabit inde mihi lauinia coniunx,
Bello acri defensa italo cum sanguine mixtam
Troianam transferre æterna in sæcula gentem
Vnum oro socii ausonios communiter æquo
Ferte animo: & uosmet socero obseruate latinos:
Sceptrum idem sublime geret sententia mentem
Hæc habet: at bello uos & præstantibus armis
Discite me & pietate sequi quæ gloria nobis
Cesserit in promptu est: sed cœlum & sydera testor
Qui uos tantorum eripui de clade malorum
Idem ego sub maiora potens uos præmia ducam,
Talibus orabat: uariosq; in pectore casus,
Præteritos uoluens partamq; labore quietem
Haud: paruo: nimium ardenti exundabat amore
In teucros: grauius tandem euasisse periculis
Exultans: uelut exiguis cum ex æthere gyrans
Incubuit pullis: & magno turbine miluus
Infilens auido ore furit: stragemq; minatur
Tum cristata ales perculso pectore mater,
Confurgit misero gnatorum exterrita casu
Rostrum acuit: totisq; petit conatibus hostem
Et multa expulsus ui tandem cedere cogit
Dehinc perturbatos crocitant exquiri: & omnes
Attonitos cogit pro caris anxia gnatis
Et tanto ereptos gaudet superesse periclo,
Non secus anchisa genitus mulcebat amicis
Troianos dictis: antiquum corde timorem,
Flagrantis agitant curas & gaudia longis
Tandem parta malis: & quæ perferre molestum
Ante fuit: meminisse iuuat: uerum altior idem
Ingenti & clara æneas supereminet omnes
Virtute excellens: & pro tot numina donis
Exorat: summisq; louem cum laudibus effert,
Interea rutuli: magnum & miserabile funus
Exanimumq; ducem tulerant sub tectâ frequentes
Correpti mœrore animos: largumq; pluentes
Hymbrem oculis: & iam lato clamore latinum
Defessum & uarios agitantem pectore casus
Complerant qui: postq; altos crebescere questus
Et turnum ingenti confossum uulnere uidit:
Haud tenuit lachrymas: dehinc mœstū leniter agmē
Corripuit manibus uerbisq; silentia ponens
Ceu spumantis apri quando per uiscera dentes
Fulmineos canis excepit præstantior omni
Ex numero: tunc infausto perterrita casu
Cætera turba fugit latrantum: atq; ore magistrum
Circunstans querulo pauit: magnoq; ululatu
Infremit: ac cōmota manu dominisq; iubentis
Ore silet: gemitumq; premit: seseq; cohercet,
Haud aliter rutuli suppressa uoce quierunt,
Tunc sic illachrymans rex alto corde latinus
Verba dabat: quantos humana negocia motus
Alternasq; uices miscent quo turbine fertur
Vitta hominum o fragilis damnosa superbia sceptri
O furor o nimium dominandi innata cupido

Mortales quo cæca uehis: quo gloria tantis
Inflatos transfers animos quæ sita periculis?
Quot tecum insidias: quot mortes: quanta malorū
Magnum tormentum geris: quot tela quot enses
Ante oculos si cernis habes: heu dulce uenenum
Et mundi lætalis honos: heu tristia regni
Munera: quæ haud paruo consistunt: & grādia rerū
Pondera: quæ nunq; placidam promittere pacem
Nec requiem conferre queant: heu sortis acerbæ
Et misere regale decus: magnoq; timori
Suppositos regum casus paciq; negatos:
Quid turne ingenti ausoniam mouisse tumultu
Et dura æneas turbasse in bella coactos,
Quid iuuat & uiolasse sacræ promissa quietis
Pignora quæ tibi tanta animo impatientia uenit
Ut martem cum gente deum: iussuq; tonantis
Huc uesta gereres: & nostris pellere tectis
Vltro instans uelles nateq; abrum pere fœdus
Pollicitæ genero æneæ: & me bella negante
Dura mouere manu: quæ tanta infania mentem
Implicuit: quotiens te in sæui martis euntem
Agmina sublimēq; in equo: & radiātibus armis
Tentauit reuocare: & iter suspendere cœptum
Corripui: & pauitans cedentem in limine frustra,
Inde ego quanta tuli: testantur mœnia tectis
Semirutus magniq; albentes ossibus agri:
Et latium toto uacuatum robore: & ingens
Exitium fluuiiq; humana cede rubentes
Et longi trepidiq; metus: duriq; labores
Quos totiens senior per tanta pericula cœpi,
At tunc turne iaces: ubi nam generosa iuuentæ,
Gloria: & excellens animus: quo splendidus altæ
Frontis honos: quoniam illa decens it frontis imago
Ha quantas dauno lachrymas acresq; dolores
Turne dabis: quanto circumfluet ardea fletu
Sed non degeneri: & pudibundo uulnere fossum
Aspiciet: saltem hoc miseræ solamen habebit
Mortis: ut a neæ troiani exceperis enses,
Hæc fatus lachrymisq; genas impleuit obortis,
Tum sese ad turbam uoluens miserabile corpus
Attoli: & charam mœsti genitoris ad urbem
Deferri atq; pios fieri mandabat honores,
Mox circumfusi rutuli lato agmine cæsum
Sublimē ingenti iuuenem posuere pheretro:
Multa super teucrum raptorum insignia secum
Et galeas: & equos: ensesq; & tela ferentes
Post curus phrygia sudantes cæde sequuntur,
It lachrymans: & ducit equum docta arte metiscus
Rorantem: & fletu madidum qui uexerat ante
Victorem turnum: atq; hostili strage furentem
Hinc alii uersa arma gerunt: tum cætera pubes
Flens sequitur: largisq; humectat pectora guttis
Et iam fessi ibant per muta silentia noctis
Cædentis sese: gressumq; ni tecta latinus
Flexerat ingenti turbatus funere mentem
Vna omnes lachrymas: matres: pueriq; senesq;
Fundebat mœstam implentes mugitibus urbem,
Inscius ad tantos daunus superesse dolores
Et gnatum extremo consumptum Marte superbā
Effudisse animam: largisq; ad mœnia duci
Cum lachrymis: alios gemitus curasq; fouebat
Namq; ex diuersa caderent dum parte latini:

Et calido turnus fœdaret sanguine terram
 Urbem ingens flâma: & muros inuaserat altos
 Fumabatq; rutis miseri patris ardea tectis
 Et tota in cinerem uergebat: & astra fauillæ
 Altiolæ implebant: nec spes plus ulla salutis
 Siue quidem sic diis placitū est: seu presia turni
 Signum ut fata darent horrendo Marte perēpti
 Extemplo concussi animos: turbataq; ciues
 Pectora cedentes miserandæ sortis iniquum
 Deflebant casum: longoque ex ordine matres
 Atq; auidos totis fugiebant uiribus ignes.
 Ac ueluti cum nigra cohors posuere sub alta
 Arbore & in fissâ radice cubilia longo
 Formicæ instantes operi: si dura securis
 Incumbat: uersosq; infringat culmine paruas
 Sæua casus: mox certatim sese agmine sparso
 Corripiunt: mœstæq; fuga: trepidæq; feruntur.
 Et uelut ignitum testudo euerfa calorem
 Cum sensit luctata diu: pedibusq; renitens
 Caudam agitantq; caput magna uicedere tentat
 Aestuât: & multa insidians conamina miscet,
 Haud aliter miseri per tanta pericula ciues
 Iactabant sese: & turbata mente ferebant,
 Ante omnes senio confectus ad æthera uoces
 Fundebat querulas daunus: superosq; uocabat:
 Tum uero e medijs uisa est consurgere flammis
 Percussisq; ales uolitare per aera pennis
 Indicium nomenq; urbis uersæ ardea seruans
 Et cui sublimes stabant in moenibus arces
 Mutata effusis nunc circumlabitur alis,
 Attoniti nouitare omnes: monitisq; deorum
 Haud paruis cõfusi humeros atq; hora tenebant
 Ad daunus patriæ ardenti concussus amore
 Euerfæ: duos gemitus sub corde premebat.
 Hæc inter magno uolitans prænuincia motu
 Fama ruit: latiq; animos clamoribus implet
 Aduentare nouum multo cum milite funus:
 Et turnum exanimem: & lætali uulnere uictum
 Mox turbati omnes nigras duxere frequentes
 Incensas ex more faces ardentibus agri
 Collucent flâmis: dehinc se uenientibus addunt
 Quos postq; toto uidere ex agmine matres
 Percussis uocem palmis ad sidera tollunt,
 At daunus cari ut patuerunt funera nati
 Substitit: & demum ingenti correpta dolore
 Ora mouens medium sese furibundus in agmē
 Proripuit: turnumq; super prostratus & hærens
 Quum primum fari potuit: sic edidit ore
 Nate patris dolor: & fesse miseranda senectæ,
 Rapta quies: quo me tantis iactare periculis
 Duxisti: & sæuis tandem deuictæ sub armis,
 Quo tua me præstans animi constantia uexit:
 Hic clare uirtutis honos: & gloria sceptri:
 Hoc magni decus imperii: tales ne triumphos
 Nate refers: hæc illa quies promissa parenti
 Afflicto totiens hæc meta optata laborum,
 Heu miserum quam præcipites labentia casus,
 Sæcla agitant quanto uoluuntur fata tumultu:
 Qui iam sublimes referebas clarus honores:
 Et magnus toto in latio: quem troes in armis
 Horrendum: & trepidi totiens sensere furētem
 Nūc mi turne iaces miserandū: & flebile corpus
 Iam mutū ē sine uoce caput: quo pulchrior alter

Non fuit tota ausonia: nec genitor ullus
 Eloquio: nec quis positus ingentior armis
 Nate ubi forma nitens niueaq; in fronte serenus
 Ille decor: dulcisq; oculorum aspectus & altæ
 Sydereus ceruicis honos: his gloria martis
 Contigit auspiciis: tali reditura paratu
 Discedens uoluisti auidis te credere bellis,
 Heu mortem inuisam quæ sola ultricibus armis
 Elatos frenas animos communia toti
 Genti sceptrâ tenens æternaq; fœdera seruans:
 Quæ magnos paruosq; teris quæ fortibus æquas
 Imbelles populisq; duces: seniumq; iuente
 Heu mortem obscuram quæ causa idigna coegit
 Eripere atq; meum crudeli uulnere natum
 Afficere: o felix tam grato cædis amata
 Successu lætare tuæ quæ tanta dolorum
 Fugisti monumenta grauisq; immania casus
 Pondera quid misero genitori plura paratis
 O superi: natum rapuistis: & ardea flammis
 Cõsumpta in cinerē uersa est: nunc æthera pennis
 Verberat: hæc me turne tua plus cæde cruento,
 Deerat adhuc fors ista patris suprema senectæ,
 At uero tali se res cum fœdere uersant
 Ut quem infesta furens miserum fortuna moraf
 Illum omni petat infrendens: & turbine cogat:
 Dixerat: & multa illachrymans largo ora rigabat
 Hymbre trahēs duos gemitus rabidosq; dolores
 Qualis: ubi incubuit ualidus louis unguibus ales
 Et paruum effuso diuulsit sanguine fœrum
 Cerua uidens: miseri turbatur funere nati
 Postera lux latum splendore impleuerat orbem
 Tunc pater infractos fatali matre latinus
 Defecisse uidens italos: totamq; potenti
 Cedere fortunam æneæ belliq; tumultum
 Ingentisq; animo curas & fœdera uoluens
 Connubii promissa suæ nataq; hymenæos
 Præstantes uocat electos ex agmine toto
 Mille uiros: qui dardanium cõmittentur ad urbē
 Spectatum uirtute ducem: iungitq; togatos
 Multa oratores memorans: & euntibus ultro
 Imperat ut (quando auspiciis: monitisq; deorum
 Troianam misere italo cum sanguine gentem
 Expediat) placido intersint animosq; reuisant:
 Aeneadasq; uehant alta inter mœnia læti,
 Interea ipse urbem labefactum & uulguis inermē
 Componit: solidatq; animos requiemq; futuram
 Sponder: & æternam uentura in sæcula pacem
 Inde iubet meritos turba plaudente triumphos
 Sublimesq; domus fieri regalis honores
 Atq; alacris monet unanimes ut fronte serena:
 Occurrant genero uenienti: & pectore toto
 Excipiant gentem iliacam: magnisq; receptent
 Plausibus: optateq; effundant pacis amores,
 Iamq; instructa cohors teucrorum castra subibat
 Cinctâ comas ramis oleæ: pacemq; rogabat:
 Quam bonus æneas ad se intra regia duci
 Tecta iubet: causamq; uia placido ore requirit
 Tunc senior sic incipiens ardentia drances
 Verba mouet nimium erepti pro funere turni
 Exultans: o troianæ dux inelyte gentis
 Gloria spesq; phrygū: quo nec pietate: nec armis
 Maior in orbe fuit: uicti obtestamur: & omnes
 Iuramus deosq; deasq; inuitus in unum

Conflatum uidit latium: & temerata latinus
Fœdera nec phrygios unq̄ turbauit honores
Quin nate (quando superum sic uota ferebant)
Connubia: & generum magno te optabat amore
Sed quicquid tanto armorū flagrante tumultu
Tantorū furtisq; operum: atq; laboribus actū est:
Id rapidus turni: & stimulis incensus iniquis
Confectusq; odiis furor attulit ille negantes
Inuitasq; dedit latias in prælia gentes
Illum omnis conuersa cohors poscebat in armis
Cederet: & magnum sineret succedere pactis
Connubiis anchisiadē inde optimus ambas
Iungebat palmas defessa ætate latinus
Infra: tus: nimioq; ardentem Marte roga bat:
Nec nostræ potuerat præces inflectere durum:
Nec diuum portenta animum: quin acrius ignē
Spumabat ferus ore uomens: bellumq; ciebat,
At uero indignum inuenit pro talibus ausis
Exitium qui te tandem uictore momordit
Nigrantem prostratus humū: nunc improbus ædes
Tartareas uisurus eat quæratq; sub imo
Nunc alias acheronte acies: aliosq; hymenæos,
Tu melior succede bonis laurentibus hæres,
In te omnisq; domus: & fessi inclinata latini
Spes iacet: unum omnes itali sup aurea mittunt
Sydera: & ingentem bello & cœlestibus armis
Extollunt: & uera canunt præconia uoces,
Te grauium ueneranda patrū consultaq; turba
Inualidig; ætate senes: te læta iuuentus:
Et cupida matres: pueri: innuptæq; puellæ,
Vnanimes æquo ore uolunt: turniq; sub armis
Exultant cecidisse tuis: te tota precatur
Aufonia & claris præstantem laudibus effert:
In te unum conuersi oculi: pater ipse latinus
Iam senior sola hæc longeuæ munera uitæ
Qui gnatam tibi iungat habet generiq; nepotes
Troianos italo admixtos in sæcula mittat,
Ergo age magne ueni teucrorum ductor: & altos
Ingredere: & celebres cape quos sp̄dem⁹ honores
Finiterat: cunctiq; eadem simul ore fremebant,
Quos pius æneas hylari cum fronte receptos
Prosequitur paucis: & amico pectore fatur,
Nec uos: nec placida solitum sub pace latinum
Arguerim: uerum infesti uiolentia turni
Tātū opus: haud dubito: & tātū discrimina martis
Conciuit: iuuenilis enim plus laudis amore,
Quicquid idest tamen aufonii nil pacta recuso
Connubia: & sanctam æterno cum fœdere pacem
Iungere: rex idem imperium: & ueneranda tenebit
Sceptra focer: statuemq; mei mihi mœnia teucri
Et nomen natæ urbis erit: sociosque penates,
Adiiciam uos: communes in sæcula leges:
Concordesq; ingenti animo mitetis amores:
Interea quod restat adhuc imponite flammis:
Corpora: quæ duri miseranda infania belli
Arripuit: dehinc nos cū primum crastina surget
Clara dies: læti laurentia tecta petemus,
Dixerat: & tanto affatu conuersa tenebant,
Ora simul: stupefacti omnes: & apertius ingens
Mirantes pietatis opus: mox robore toto
Congestas rapuere pyras: ignemque repostis,
Ciuiibus immiscere: altumque sub æthera fumus
Euolat: atque atris cœlum sublimē tenebris

Conditur innumeras ex omni rure bidentes
Glandilegosq; fues iugulant pinguesq; iuencos
Immittuntque rogis latos incendia campos,
Enudant: fremit impulsus clamoribus aer,
Iamq; sequens clarū extulerat lux aurea phœbū
Tunc teucri aufoniiq; omnes mixto agmine læti
Confedere in eqs: & gressum ad tecta mouebant
Laurentia: atque altis erectam mœnibus urbem:
Ante omnes pius æneas: post ordine drances
Multa duci senior memoras: dehinc unica proles
Ascanius: multumque animi maturus aethes:
Et grauis ilioneus mnesteusq; acerq; serestus
Sergestus fortisque gyas: fortisque cloanthus,
Post alii mixtimque itali teucricq; sequuntur
Interea effusi stabant per mœnta ciues:
Sublimisq; alta statuebant laude triumphos
Troianam cupido expectantes pectore turbam,
Et iam aduentabant quos læta fronte latinus
Occurrens magna excepit comitante caterua,
At postq̄ medio uenientem ex agmine uidit
Dardaniam æneam haud uera illufit imago,
Namq; omnes super excellens atq; altior ibat,
Et late regalem oculis spargebat honorem
Sydereis: tunc cum primum data copia fandi est
Et uoces capere atq; optatas iungere dextras
Incipit: & prior affatur placido ore latinus:
Venisti tandem: cupidum nec fixa fefellit
Spes animum lux troianæ clarissima gentis:
Magnorum quem iussa deum tot castibus actum
Italia & nostris uoluerunt sistere tectis:
Quanḡ humana furens nimis ausa licētia sanctas
Turbarit leges: & diuum exciuerit iras,
Quin etiam inuictum totiens meq; arma negatē
Tradiderit duri perferre pericula martis
Factum etenim: sed nec paruo stat numina iustas
Indignata animis: miserē ultritia pœnas
Nunc age magne phrygū ductor: quādo oīs origo
Sedittonis abest: & tanti criminis auctor,
Connubiis secede: & promissis hymenæis,
Sunt mihi regna: iacent ereptis oppida muris
Sola autem fessæ spes unica nata senectæ
Te generū: & natum tempus cōplector in omni
Quē cōtra bonus æneas rex maxime nullam
In te horum causam armorū tantiq; tumultus
Crediderim: placidæ assueto sub tempore pacis
Et si qua est: pone hanc curā pater optime queso
Nunc adsum: & patrē & focerū te letus in omnis
Accipio casus: magni mihi surgit imago
Anchisæ: & rursus ardebo genitoris amore,
Talibus orabant inter se: & tecta subibant
Regia cum studio effusæ matresq; nurusque
Longeuiq; patres stabant iuuenumque cohortes
Pulchra reuiscētes troianæ corpora gentis
Ante omnes magnum æneam: cupidoq; notabāt
Altū animo genus: & præstantē frontis honorem
Quæsitamque alacres pacemq; optata quietis:
Munera laudabant: ceu quando longus & ingens
Agricolas tenuit resolutis nubibus humber
Suspensos currumq; diu requieuit aratrum,
Tunc si clarus equos spaciofo limine titan
Lasset: & aurato cœlum splendore serenet
Lætitia exundant: & sese hortantur agrestes,
Nos secus aufonii tam læto in tempore rerum

Composuere animos & iam rex alta latinus
 Atria regalesque aditus intrarat: & una
 Optimus aeneas: sequitur quem pulcher iulus:
 Dehinc itali mixtiq; phryges: tum splendida lato
 Applausu: & magno completur regia coetu,
 Hæc inter matrum innumera nurumq; caterua
 In medium comitata uenit lauinia uirgo:
 Sydereos deiecta oculos quam troius heros
 Virtute & forma ingentem mirabile dictu
 Ut uidit primo aspectu stupefactus inhæsit:
 Et secum turni casus miseratus acerbos
 Qui haud parua spe ductus ouans in prælia tatos
 Ciuisset motus: durisq; arfisset in armis
 Tum uero æterno iunguntur foedera nexu
 Connubii: multaq; canunt cum laude hymenæos
 Dehinc plausus fremitusq; altus super aera mittit:
 Et lætam uocem per regia tecta uolutant,
 At fidum interea aeneas affatur achaten,
 Vadat: & andromachæ quondã data mûera uestes
 Intextas auro ferat: & quod sæpe solebat
 Dum res troianæ stabant circumdare collo
 Auratum gemmis circumseptumq; monile,
 Præterea magnum cratera in pignus amoris
 Quem priamus patri anchisæ donauerat olim
 Nec mora iussa sequens pulcherrima portat achates
 Munera: tum focer ingentem cratera latinus:
 Donatum capit: ac coniunx lauinia uestes
 Atq; monile decens placido dehinc pectore sese
 Demulcent: uariisq; trahunt sermonibus horas,
 Et iam tarda epulas fugientis tempora lucis
 Poscebant: mox regali conuiuia luxu
 Effundunt latoq; alta intra tecta paratus,
 Conuenere omnes strato discumbere in ostro
 Delitiis iussi: & dapibus se inferre futuris,
 Dat manibus chrystalus aquas: mensisq; reponit
 Flauentem cererem: tum læta fronte ministri
 Innumeri magno distinguunt ordine curas
 Pars dapibus reficit mensas: pars pocula miscet:
 Craterasq; replet: nunc ac nunc uoluitur illac
 Turba frequens uarios miscensq; per atria motus
 At puerum pater immotis spectabat iulum
 Luminibus: uultum admirans moreq; latinus:
 Et grauius puerili ex ore cadentia uerba:
 Maturumq; aium ante annos: & multa rogabat
 Permixtas referens uoces dehinc oscula figens
 Dulcia complexum manibus: iunctumq; fouebat
 Et nimium exultans foelicem & munere diuum
 Donatum aeneam pro tali prole ferebat,
 Postq; epulis compressa fames: traducere longam
 Incipiunt fando: & labentem fallere noctem:
 Nunc duos troiæ casus gentesq; pelagas:
 Nunc fera laurentis memorantes prælia pugna:
 Quo primum diffusæ acies: quo tela uicissim
 Pulsa loco qui primus ouans inuasit agmen
 Fulmineumq; ardens in equo madefecerit enseni
 Præcipuæ tros aeneas seniorq; latinus:
 Magnorum heroum latiiq; antiqua potentis
 Gesta recensabant fugientemq; horrida gnati
 Arma sui saturnum italis latuisse sub oris,
 Hinc latium dixisse: genusq; in montibus altis
 Composuisse uagum legesq; & iura dedisse
 Et bacchi: & frugum cultus: dehinc tecta secutum
 Esse paterna louem: utq; electra atlantide certus

Iasio idæas caelo phrygiæ isset ad urbes
 Dardanus ex chorito multa cum gente profectus
 Utq; insignem aquilam dono: & loue præ superbus
 Hectoreæ gentis signum: illustresq; tulisset:
 Primus auum titulos troianæ stirpis origo
 Talibus atq; aliis inter se longa trahebant
 Tempora: tum fremitus lætæq; per atria uoces
 Alta uolant: strepitu ingenti tectum omne replet
 Dant lucem flammæ: & lato splendore coruscant
 Consurgunt phryges & cythara resonante sequunt
 Aufonii: & plausum igeminant seq; agmine toto
 Permiscunt: uariantq; pedes: raptimq; feruntur
 Et iam festa nouem largo connubia luxu
 Attigerant celebrata dies: tum maximus heros
 Aeneas urbem curuo signabat aratro:
 Fundabatq; domos: & amictas aggere fossas
 Ecce aut fatu haud paruam diffundere flammam
 Ingentem: & fulgore leuem: & se nubibus altis
 Miscentem summo lauinia uertice uisa est,
 Obstupuit pater aeneas duplicesq; tetendit
 Ad cœlum cum uoce manus: si iuppiter unquam
 Gens monitis troiana tuis: terraq; marisq;
 Paruit imperiisq; libens: si numina uestras
 Si merui coluiq; aras: per siquid agendum est,
 Quod restat: placidam foelici afferte quietem
 Augurio: & firmate: malisq; imponite finem,
 Talia iactantem circumstitit aurea mater
 Si uenerem confessa almo & sic edidit ore,
 Gnate animo pone hanc curam: & meliore capeffe
 Signa deum gaudensq; bonis succede futuris,
 Nunc tibi parta quies: nunc meta: extrema malorum
 Nunc tandem optatam componunt sæcula pacem,
 Nec flammam ad cœlos perlatam e uertice caræ
 Coniugis horrefce: at constantem dirige mentem,
 Namq; erit illa tuum celebri quæ sanguine nomē
 Troianosq; auctura duces ad sydera mittat,
 Hæc tibi magnanimos sublimi prole nepotes
 Conferret: egregiis totum qui laudibus orbem
 Complebunt totumq; sua uirtute potentes
 Sub iuga uictoresq; trahent: quos gloria summo
 Oceanum transgressa ingens æquabit olympo:
 Quos tandem innumera ardens post illustra regæ
 Gesta deos factura uehit super æthera uirtus:
 Hanc flammam uentura tuæ præconia gentis
 Designant: hoc omnipotens e fulmine signum
 Sydereo dedit at tantarum in munera laudem
 Quam statuis dicas a nomine coniugis urbem:
 Præterea sacros troia exardente penates
 Ereptos compone noua intra mœnia: & altos
 Infer ad æternum mansuros tempus honores:
 Hi (tibi mira feram) tanto urbis amore trahent,
 Ut uecti ad sedes alias loca prima latini
 Sponte sua repetent: iterum: iterumq; reuersi,
 O foelix quem tanta manent: dehinc pace tenebis,
 Sub placida gentem iliacam: post festus: & æuo,
 Confectus tandem elyias focer ibit ad umbras
 Succedes scæptro: atq; italis dominabere leges
 Communes teucrisq; ferens, tum lætus ad altum
 Te mittes cœlum: sic stat sententia diuum:
 Dixit: & inde leues fugiens se uexit ad auras,
 Aeneas tanto stupefactam nomine mentem,
 Percussus: diuæ peragit mandata parentis,
 Et iam compositos foelici in pace regebat

Dardanidas: & iam decedens scæptra latinus
Liquerat: & pius æneas successerat omnem
Ausoniam: lataq; potens dititione tenebat,
Iam paribus phryges: atq; itali se moribus ultro
Et socia ingenti firmabant pectora amore
Concordiq; æquas miscebant fœdere leges,
Tum medio uenus exultans se immisit olympto
Ante Iouem: & complexa pedes sic ore locuta est
Omnipotens genitor qui solus ab æthere summo
Cuncta moues: qui rex hominum curasq; receses
Dum teucros traheret fortuna inimica recordor
Spondebas finem erumnis: rebusq; salutem,
Nec tua me promissa pater sententia fallit,
Namq; omnes gaudere sacra tris pace per annos
Viderunt italæ nullo discrimine partes:
Verum ad syderei missurum culmina cœli
Pollicitus magnum æneam: meritumq; ferebas
Illaturum astris: quid nunc sub pectore uersas?
Iamq; optat matura pollos æneia uirtus,
Olli hoium sator atq; deum dedit oscula ab alto
Pectora uerba ferens: quæ tum cytherea potentem
Æneam æneadasq; omnes infessus amaui:
Et terra: & pelago: & per tanta pericula uectos
Nostri: & sæpe equidem indolui cōmotus amore
Gnata tuo: tandemq; malis Iunone secunda
Imposui finem: nunc stat sententia menti:
Qua ductorem alto phrygium succedere cœlo
Institui: & firma est: numeroq; inferre deorum
Constat: & id concedo libens: tu si quid in ipso
Mortale est adime: atq; astris ingentibus adde:
Quin si alios sua habet uirtus: qui laude perenni
Accingant sese gestis præstantibus orbem
Exhorrent: illos rursus super æthera mittam,
Assensere omnes: superi: nec regia Iuno
Abnuat: at magnum æneam suadebat ad altum
Efferri cœlum: & uoces addebat amicas,
Tum uenus aerias descendit lapsa per auras,
Laurentumq; petit uicina numicius undis
Fulmineis ubi currit in æquora harundine tectus
Tunc corpus gnati abluere: & deferre sub undas
Quicquid erat mortale iubet dehinc læta recentē
Fœlicemq; animam secum super aera duxit
Immisitq; æneam astris: quem iulia proles
Indigetem appellat: templisq; imponit honores,

¶ Alcini uersus,

De numero uatum si quis se ponat homerum
Proximus a primo: tum maro primus erit,
Et si post primum maro se ponatur homerum:
Longe erit a primo quisquis secundus erit,
¶ Corneli galli uersus,
Temporibus lætis tristamur maxime cæsar
Hoc uno amisso quem gemo uirgilium
Sed uertit relegi: si tu patiere libellos
In quibus æneam condidit ore sacro,
Roma rogat: precibusq; & eni tibi supplicat orbis,
Ne pereant flammis tot monumenta ducum
Atq; iterum troiam: & sed maior flamma cremabit
Fac laudes italum: fac tua facta legi,
Æneamq; suam fac maior nuncius ornet,
Plus satis possunt cæsar's ora dei,

¶ P. V. Maronis hortulus,

Adeste musæ maximi proles Iouis
Laudem feracis prædicemus hortuli,

Hortus salubres præbet corpori cibos:
Variosq; cultus sæpe cultori refert,
Hulus suauis: multiplex herbarum genus
Vnas nitentes: atq; fœtus arborum,
Non desit hortis & uoluptas maxima:
Multisq; commixta modis iucunditas:
Atq; strepentis uitreus ambit liquor,
Sulcoque ductus irrigat riuus sata
Flores nitescunt discolorum gramine
Pinguntq; terras gemmeis honoribus,
Apes susurro murmurant gratæ leui:
Cum summa florum uel nouos rores legunt,
Fœcunda uitis coniuges ulmo grauat
Textas: ut inumbrat pampinus harundines
Opaca præbent arbores umbracula:
Prohibentq; densis feruidum solem comis,
Aues canoros garulæ fundunt sonos,
Et semper aures cantibus mulcent suis,
Oblectat hortus: auocat: pascit: tenet:
Animosq; mœsto demit languores graues,
Membris uigorem reddit: & uisus capit,
Refert labori plenior gratiam,
Tribuit colenti multiforme gaudium

¶ De Vino & Venere,

Nec ueneris: nec tu uini capieris amore:
Vno namq; modo uina uenusq; nocent,
Ut uenus eneruat uires: sic copia uini
Et tentat gressus: debilitatq; pedes,
Multos cæcus amor cogit secreta fateri
Archanum demens detegit ebrietas,
Bellum sæpe petit ferus exitiale cupido
Sæpe manus itidem bacchus ad arma uocat,
Perdidit horrendo troiam uenus improba bello
Et lapithas bello perdis iacche graui
Deniq; cum mentes hominum furiarit uterque
Et pudor & probitas & metus omnis abest
Compedibus uenerem: uinclis constringe lyæum,
Nec te muneribus lædat uterq; suis
Vina sitim sedant natis uenus alma creandis
Seruit: finem horum transiluisse nocet,

¶ De Liuore,

Liutor tabificum malis uenenum
Intactis uorat ossibus medullas,
Et totum bibit artibus cruorem,
Quod quisquis furit inuidetq; forti,
Ut debet sibi pœnas semper ipse est,
Testatur in gemitu graues dolores:
Suspirat gemit: incutitq; dentes:
Sudatq; frigidus: intuens quod odit:
Effundit mala lingua utrus atrum
Pallor terribilis genas colorat:
Infœlix macies renudat ossa
Non lux, non cibus est suauis illi,
Non potus iuuat: aut t' sapor lyæi:
Nec si pocula iuppiter propinet,
Atq; hæc porrigat: & ministret hebe
Aut tradat ganymedes ipse nectar,
Non somnum capit: aut quiescit unquam
Torquet uiscera carnifex cruentus
Vesanos tacitus mouet furores,
Intentas animo faces erinis,
Et talis titii quæ uultur intus
Qui semper lacerat comesti mentem

Viuu pectore sub dolente uulnus.

Quod chironia nec manus leuaret:

Nec phœbus: soboles ue clara phœbi.

¶ De cantu syrenarum.

Syrenes uarios cantus acheloia proles:

Et solis: miseros ore ciere modos

Illarum uoces: illarum musa mouebat:

Omnia quæ thimæle carmina dulcis habe

Quod tuba: quod lytu: qd' cornua rauca fuerit

Quodq; foraminibus tibia mille sonat.

Quodq; leues calami qd' suauis cantat & ædo:

Quod lyra: quod cythara: qd' moribūdus olor

Illectos nautas dulci modulamine uocis:

Mergebant auidæ fluctibus ionis

Sanguine sisiphio generatus uectus ulyxes.

Et tutos solida præstitit arte suos.

In leui cæra sociorum callidus aures.

Atq; suas undis præbuit ipse manus.

Transiuit scopulos & inhospita littora classis.

Illi præcipites dissiluerè freto.

Sic blandas uocis notas: ac carmina uicit.

Sic tandem exitio monstra canora dedit.

¶ Eiusdem de die festo.

Clarus inoffenso radiabat lumine titan:

Lectificusq; dies erat omnibus æthere puro.

Vosq; simul iuuenes animis & uoce fauentes

Concelebrate diem uoris foelicibus alium:

Prosper ut is semper redeat natiq; quot annis

Asmenide referant alacres sua mantua uati.

¶ De fortuna.

Fortuna omnipotens: insipientibus

Tantum furis atrox quæ tibi uendicas

Euertens quæ bonos eligis improbos

Nec seruare potes muneribus fidem.

Fortuna immeritos auget honoribus.

Fortuna innocuos cladibus afficit

Iustos illa uiros paupertie grauatur.

Indignos eadem diuitiis beat

Hæc aufert iuuenes: & retinet senes

Iniuusto arbitrio tempora diuidens.

Quod dignis admittit transit ad impios

Nec discrimen habet: rectaq; iudicat:

Inconstans fragilis perfida lubrica.

Nec quos clarificat perpetuo fouet

Nec quos deseruit perpetuo premit.

¶ De Orpheo.

Treicius quondam uates

Fide creditur canora

Mouisse sensus trium fratrum

Atq; omnes tenuisse uagos:

Et surda cantu concitasse saxa

Suaui sono testudinis

Arbores secutæ umbram ferunt prebuisse uati:

Sed placidis hominum dictis

Fera corda mitigauit:

Doctaq; uitam uoce temperauit:

Iusticiam docuit: coetu quoq; congregauit uno

Moreq; agrestes expoliuit orpheus.

¶ De seipso.

Mellisuum quisquis romanū nescit homerum

Me legat: & lecto credat utrunq; sibi.

Illius immensos miratur græcia campos:

At minor est nobis: sed bene cultus ager.

Non miles pastor curuus non deficit arator

Hæc grais constant: singula trina mihi

¶ De ætatibus animalium.

Per binos deciesq; nouem superexit in annos

Iusta senescentem quos implet uita uirorum.

Hos nouies superat uiuendo garrula cornix:

Et quater egreditur cornicis sæcula ceruus:

Alipedem ceruum ter uincit coruus & illum

Multiplicat nouies phœnix reparabiles: ales:

Quam nos perpetuo decies peruer timur æuo:

Nymphæ amadriades: quax longissima uita est

Hæc cohibet finis uiuacia fata animantum:

Cætera secreti nouit deus arbiter æui.

¶ De ludo.

Sperne lucrum: uersat mentes uesana libido

Fraude carere graues: ignari credite doctis:

Lausuri nummas: animos quoq; ponere debent

Iraisci memini uictos placet optime frater.

Ludant secure quibus est æs semper in archa

Si quis habet nummos ueniens exhibit inanis

Lusori cupido semper grauis exitus instat.

Sancta probis pax est: irasci desine uictus.

Nullus ubiq; potest foelici ludere dextra.

Intio furiis ego sum tribus addita quarta.

Pleste truces animos: ut uere ludere possis.

Ponas maturæ bellum precor iraq; cesset.

¶ Monastica de erumnis Herculis.

Prima cleonei tolerata erumna leonis:

Proxima lerneam ferro: & face cõtudit hydram

Mox herymantheum uis tertia perculit aprum.

Aeripedis quarto tulit aurea cornua cerui.

Stymphalidas pepulit uolucreis discrimine quinto

Treiciam sexto spoliavit amazona baltheo.

Septima in argeis stabulis impensa laboris.

Octauo expulso numeratur adorea tauro.

In diomedeis uictoria nona quadrigis.

Gerione extincto decimã dat hyberia palmam

Vndecimũ mala hesperidũ distracta triũphum

Cerberus extremi suprema est meta laboris.

¶ Argumenta, xii. libro: æneidos.

Aeolus immittit uentos lunone præcante:

Troianosq; uagos libycas expellit in oras.

Solaturq; uenerem dictis pater ipse dolentem

Aeneam recipit pulchra carthagine dido:

Cui uenus ascanii sub imagine mittit amorem.

¶ Secundi.

Cogitur æneas bellorum exponere causas:

Graiorumq; dolos: & equũ fraudemq; sinonis.

Excisamq; urbem: priamq; miserrima fata:

Vtq; patrem impositum forti ceruice per ignes

Extulerit claramq; amiserit ipse creusam.

¶ Tertii.

Post casum troiæ fabricata classe superstes:

Vela dat æneas: urbemq; in littore thraces

Mox aliam pulsus creteis condidit horis.

Cedit & hinc: helenũq; uidet: præceptaq; sumit:

Aethnæum cyclopa fugit sepelitq; parentem.

¶ Quarti.

Ardet amore graui dido: soror anna suadet

Nubere iunguntur nimbo cogente sub antro.

Incusat precibus patrem contemptus hiarbas:

Nauigat æneas iustu louis: illa dolore

Impaciens: & amore necem sibi protinus infert.

¶ Quinti.

In siculas iterum terras fortuna reducit
Aeneam tumuloq; patris perfoluit honorem,
Tum cogit naues incendere troadas iris,
Troes ibi linquunt socios uenus anxia placat
Neptunum: somnus palynuge mergit in undas.

¶ Sexti.

Sacratam phœbo cumatum fertur in urbem
Rex phrygius: uatisq; petit responsa sybillæ,
Misenum sepelit post hæc adit infera regna
Congressusq; patri discit genus omne suorum
Quoq; modo casus ualeat superare futuros.

¶ Septimi.

Tandem deueniunt laurentia troes in arua,
Et pace accepta læti noua moenia condunt,
Nocte fatam iuno furiam uocat illa latinos
Inter: & aeneidas: bellum ferit: & ciet arma,
Protinus auxiliis terra instruit itala turmas.

¶ Octaui.

Vidit ut aeneas summa ui bella parari:
Arcadas euadrumq; senem sibi foedere iungit:
Dardaniq; duci sociatur hetruria tota,
Arma petit genitrix: dat mulciber: in clipeoq;
Res pingit latias: & fortia fata nepotum.

¶ Noni.

Ad turnum propere iunoni mittitur iris:
Infestatq; animos: aciem mouet ille phrygasq;
Obsidet inde igni euerfa est aenea classis,
Euryalus: nifusq; ruunt: nece proelia noctis,
Vi turnus potitur castris: impelitur inde.

¶ Decimi.

Placat & uxorem dictis & iurgia natae
Iuppiter auxiliis instructus troius heros:
Aduenit: occurrunt populi: atq; i littore pugnat
Occidit: a turno palas: uictorq; superbus
Aeneæ eripitur: mezentius interit acer.

¶ Undecimi.

Occis proprium pars utraq; reddit honorem
Supplicibus calydone satus negat arma latinis,
Cum turno alterno iurgat certamine drances
Aeneas equitem præmittit & obuia uirgo
Excipit: extincta rutuli dant terga camilla.

¶ Duodecimi.

Troianis rutulifq; placet coniungere foedus.
Id rutuli rumpunt: nato uenus alma medetur
Dictamo: rutulifq; ruunt periuria uicti.
Cogitur aeneæ dauni concurrere proles
Palantea necem misero dant cingula turno.

¶ P. V. Maronis de musarum inuentis.

Clio gesta canens transactis tempora redit,
Melpomene tragico proclamat mœsta boatu,
Comica lasiuo gaudet sermone thalia,
Dulciloquis calamos euterpe flatibus urget
Terpsicore affectus citharis mouet iparat auget
Plectra gerês eratho saltat pede: carmine uultu
Carmina calliope libris heroica mandat,
Vrania poli motus scrutatur & astra
Signat cuncta manu: loqiturq; polyminia gestu
Mentis apollineæ uis has mouet undiq; musas
In medio residens cõplectitur omnia phœbus,
Clio historias inuenit: melpomene tragædias
Thalia comœdias: euterpe tibias: terpsicore
Psalterium: eratho geomethriã: calliope litteras

Vrania astrologiam: polymnia rhetoricam,

¶ Epitaphia uirorum illustrium.

¶ Palladius.

Conditus hic ego sum: cuius modo rustica musa
Per syluas: per rus uenit ad arma uirum.

¶ Asclepiades.

Tityron ac segetes cecini maro: & arma uirumq;
Mantua me genuit: parthenope sepelit.

¶ Eusebius.

Virgilius iacet hic: qui pascua uersibus edit,
Et ruris cultus & phrygis arma uiri.

¶ Pompelianus.

Qui pecudes: qui rura canit: qui proelia uates,
In calabris moriens hac requiescit humo.

¶ Maximianus.

Carminibus: pecudes: & rus: & bella canendo:
Nomen inextinctum uirgilius meruit.

¶ Vitalis.

Mantua mi patria est: nomē maro: carmina siluæ
Ruræ: cum bellis: parthenope tumulus.

¶ Basilis.

Qui siluas: & agros: qui proelia uersibus ornat
Mole sub ac situs est ecce pœta maro.

¶ Asmodianus.

Pastores: uates ego sum: cui rura ducesq;
Carmina: sunt hic me pressit acerba quies.

¶ Vouianus.

A siluis ad agros: ab agris ad proelia uenit,
Musa maronis adest nobilis ingenio.

¶ Eugenius.

Bucolica expressit: & ruris præcepta collendi,
Mox cecini pugnas: mortuus hic habito.

¶ Iulianus.

Hic data uirgilio requies: qui carmine dulci
Et pana segetes: & fera bella canit.

¶ Hilasius.

Pastores cecini: docui qui cultus in agris:
Proelia descripsi: contegor hoc tumulo.

¶ Aliud.

Subduxit morti uiuax pictura maronem:
Et quem parca tulit: redit imago uirum.

¶ Aliud.

Lucis damna nihil tanto nocuere poetæ
Quem præsentant honos carminis: & plutei.

¶ Virgilius.

Mantua me genuit: calabri rapuere: tenet nunc
Parthenope: cecini pascua rura duces,
Tristia fata tui dum fles in daphnide flacci
Docte maro fratrem diis immortalibus æquas,
Pastor arator æques: pau colui superau:
Capras rus hostes fronde ligone manu,
Iuppiter in cœlis: cæsar regit omnia terris,
Tarpeo quondam consedit culmine cornix:
Est bene non potuit dicere dixit erit
Litterarem gestam loquitur: res ipse medullam
Verbi quam uiuax mens uidet: intus habet,
Sus luuenis serpens casu uenere sub imo
Sus iacet extinctus: serpens pede: ille ueneno
Anguis aper luuenis pereunt in uulnere morsu
Hic fremit: ille gemit: sibilat hic moriens,
Sus serpens luuenis pariter patiēre uicissim,
Dente perit luuenis serpens: pede portus ab ictu

CP.V. Maronis: de speculo

Edditur effigies: liquidaque tuentis
in unda.

Qualis in aduerso speculorum cer-
nitur orbe.

Formam pura refert oculis spectantibus unda:
Quales obiecti speculi fulgore uidentur.
Fontis aquæ referunt simulachra imitantia uege.
Qualia leue refert speculi cum cernimus æquor
Exprimit oppositas in mollibus unda figuras:
Leuati quales speculi nitor ipse remittit.
Apparet mendax in limi fronte figura:
Qualem reiectat speculi nitidissimus orbis.
Unda quieta refert alto de gurgite formas:
Ac ueluti speculum nitido splendore coruscans.
Spectantis faciem mundissimus assimulat fons:
Sicut in opposito speculi solet æquore cerni.
Forma repercussus liquidarum fingit aquarū.
Qualis purificio speculorum ex orbe reducit.
Fontibus in liquidis: simplex generatur imago.
Ut solet e speculo facies resplendente referri.
Effigies liquido respondet ab æquore fontis.
Qualis & a speculo simulatrix unda resultat.
Effingit species purissimus ardor aquarum
Palma uelut speculi uiuas imitantia formas.
Fonte repulsatur depicta tuentis imago:
Ceu seui in speculo solet apparere figura.

C Mira Virgilii uersus experientia.

Qua ratis egit iter iuncto boue plaustra trahunt.
Postq̄ tristis hyems frigora iunxit aquas.
Sustinet unda rotā patulæ modo peruia puppi:
Ut concreta gelu marmoris instar habet.
Quas mō plaustra pmunt undas: ratis an̄ secabat
Postq̄ brumali diriguere gelu.
Unda rotam patitur: celerem nunc passa carinā:
In glaciem solidam uersus ut amnis abit.
Quæ solita ē ferre unda rates: fit peruia plaustris
Ut stetit in glaciem marmore uersa nouo
Semitā fit plaustro: qua puppis aduēcta cucurrit
Postq̄ frigoribus bruma coegit aquas.
Orbita signat iter: modo qua citus alueus exit:
Strinxit aquas tenuis ut glacialis hyems.
Amnis iter plaustro dat qui dedit ante carinæ:
Duruū ut uentis unda sit apta rotis.
Plaustra boues ducunt: qua remis acta carina est.
Postq̄ diriguit crassus in amne liquor.
Unda capaxq̄ ratiū: plaustris iter algida præbet:
Frigoribus sæuis ut stetit amnis iners
Plaustra uiam carpunt qua puppes ire solebant:
Cum frigus boreas obstupescit aquas.

C Mira Virgilii experientia de iri.

Thaumantis proles uarianti ueste figuras
Multicolor picto per nubila deuolat arcu
Iris & insigni decorat ceruamine cœlum
Cum sol ardentem radios in nubila iecit:
Cunq̄ colorifico nymnos fulgore repleuit.
Apparet uarii radiis distincta coloris
Clara sub æthereis fulgens thaumantia proles
Nubibus: ut radiis pluuiū sol attingit hymbre:
Et picturato cœlum uelamine cingit
Discolor æthereis apparet nubibus iris:
Postq̄ flammiferi rapuerunt lumina solis:
Et cœlum uariis miranda coloribus ornat

Vmbriferas nubes radiis ubi contigerit sol
Luce sub aduersa uarios iacit unda colores:
Dicitur hæc iris picto spectantibus arcu
Dum nubes radiis fulgentibus attingit atras
Phœbus & aduerso lumen resplendit hymbri
Tunc iacit in segnes per nubila densa colores
Mirifico nubes ambit thaumante creata:
Quas cum ex aduerso tetigit rota fulgida solis
Tunc iris uario circumdat nubila cinctu
Nuncia lunonis uario decorata colore
Aethera nubificum complectitur orbe decoro
Cum phœbus radios in nubem iecit aquosam:
Nubila cum phœbus perfudit lumine claro:
Tūc fit ut humor aquæ suffulgeat: atq̄ colores
Sub uaria specie iaceat mirabilis arcus.
Tū radiis hymbres: & aquag; pendulus humor
Frangitur existit: quam græcia nominat iris
Multorum insignis uario splendore colorum
Iris habet uarios subiecta luce colores:
Quam sol hymbrifera fulgens de luce creauit
Cum pepulit radiis obstantia nubila clavis.
Luce repentina tum sol impleuit aquosus
Aduersas nubes effulget protinus iris
Picta ueste decens: & multicoloribus alis.

C De quattuor temporibus anni.

Verg; nouum stabat tinctum florente corona:
Stabat nuda æstas: & spicea ferta gerebat.
Stabat & autumnus calchatis cordibus uuis.
Et glacialis hyems canos hirsuta capillos.
Vere sinum tellus aperit: floresq̄ ministrat
Tempore solis ager messis fert pinguis opimas.
Fœcundos autumnæ lacus de uitibus implet.
Vis hyemis glacie currentis alligat undas.
Frigoribus pulsus nitidum uer æthera mulcet:
Scindit agros æstus phœbeis ignibus ardens
Autūno dat hyems mixtum uicina teporem.
Albentes hæc durat aquas: & flumina nescit.
Ver pingit uario gemmantia prata colore.
Ignea uestit agros culmis cærealibus æstas.
Viribus autumnus turgentes detrahit uuas.
Frigidus hyberno grauidus niue: nubilus æther
Vere uenus gaudet florentibus aurea fertis.
Flaua ceres æstatis habet sua tempora regna.
Vinifero autūnus summa ē tibi bacche potestas.
Imperium sæuis hyberno tempore uentis.
Vere grauis fundit tellus cum floribus herbas.
Frugiferas agris fert æstus torrida messes.
Pomifer autūnus tenero dat palmite fructum.
Mox humus hybernis albescit operta pruinis.
Vere nouo lætis decorantur floribus arua.
Et riget æstiuus hirsutus campus arstis
Labra per autūnum musto spumantia feruent.
Et ponunt frondes hyemali frigore syluæ.
Ver placidum uario nescit de flore coronas.
Spicea ferta gerit calidissima solibus æstas.
Temporag; autūnus cingit tua bacche racemis
Tristis hyems montes niueo uelamine uestit.
Ver agrum nitidum gemmis stellantibus ornat
Et feruens æstas pinguis frugibus arua.
Mox autumnali redolet uindemia foeru
Frōde nemus male nudat hyēs: amnesq̄ rigescunt
Purpureos flores humus effert uere comanti:
Et cæteris donis horrescunt arua per æstum.

Bacche tuo tempus fluit autumniq; liquore
 Obtegitur tellus per frigora ueste niuali.
 Vere tepet picto zephyris spirantibus aer.
 Decrescunt celere aestiuis ignibus amnes
 Temperies autumnæ fluit tua nectare dulci.
 Perq; hyemem lentus cœlo niuis aduolat imber.
 Veris honos tepidi floret: uere omnia rident.
 Arua sub aestiuis nudant torrentia labris.
 Vite coronatas autumnus degrauat ulmos:
 Decurrit ipse rigor siluis hyemalis honorem.
 Flore solum uario depingit odoriferum uer.
 Falciferamq; deam messes remorantur in æstu.
 Dat musto grauidas autumnus pomifer uuas.
 Scitonia gratialis hyems niue cana senescit.

CP.V. Maronis de ortu solis

Aurora oceanum croceo uelamine fulgens.
 Liq̄rat: & bitugis uecta ruhebat eq̄s.
 Lucepolum nitida perfundit candi-
 dus orbis.
 Et clarum emicuit sole oriente iubar.
 Rosida puniceo palantias exit amictu
 Astrigerum inficiens luce oriente polum:
 Sol infigne caput radiorum ardente corona
 Promit ab æquoreis tethios ortus aquis.
 Extulit oceano caput aureus igniferum sol
 Fugerunt toto protinus astra polo.
 Concessere deo tenebræ rebusq; colores
 Lux iterum cunctis reddidit alma suis.
 Tithoni coniunx roseo sub limine iubar
 Inficit: & cœlum: lutea sydereum
 Cum sol igniferus currus e gurgite magno
 Sustulit: & claris astra fugauit equis.
 Nox abit astrifero uelamine cincta micanti:
 Et reteggit stellas: exoriturq; dies.
 Emicat oceano phœbi rota clara relicto.
 Illustrata nitent lumine cuncta suo.
 Aurea fulgebat roseis aurora capillis.
 Et matutino rore madebat humus.
 Tethios unda uago cum profilit æquore titan
 Flammiferos uultus ore micante ferens
 Exoritur phœbus perfundens luce nitenti
 Et maria: & terras: steliferumq; polum.
 Astraq; cesserunt fulgentia crinibus aureis:
 Et mox sydereas oculit atra faces.
 Sol oriens cursusq; suos e gurgite tollens
 Oceano: claro reddidit orbe diem.
 Flammiferumq; iubar: terraq; pollog; reduxit:
 Et pepulit radius astra repente suis.
 Memnonis ut genetrix infecerat humida cœlū
 Et rosæis manibus sydera dispulerat.
 Phœbus athlantheis e fluctibus aureus orbem.
 Sustulit igniferum: luxq; diesq; redit.
 Preuia flammiferi cursus aurora ruhebat
 Extuleratq; alto gurgite phœbus equos
 Noctiuagosq; simul radius uagantibus ignes
 Depulerat cœlo reddideratq; dies
 Vix aurora suo rubefecerat æthera curru
 Summaq; canebat roribus herba nouis.
 Profilit e mediis candens rota tethios undis:
 Et uaga cesserunt sydera solis equis
 Surgit ab oceano tithonis fulgida coniunx:

Et ueste ambrosæ subruit ipsa pedes.
 Tum phœbus radiis nitidū fulgentibus orbem
 Depelit e tenebris: noxq; peracta fuit.

CP.V.M. De Herculis laboribus.

Compressit nemeæ primum uirtute
 leonem.
 Extincta est anguis quæ pululat hy-
 dra secundo.

Tertius euictus sus est erymanthius ingens.
 Cornibus auratis ceruum necat ordine quarto.
 Deicit horrifono quinto stimphalidas arcu.
 Abstulit hyppolyte sexto sua uincula uitæ.
 Septimus angei stabulum labor egerit undis.
 Octauo domuit magno luctamine taurum.
 Tū diomedis equos nono cum rege perempto.
 Geryonem decimo triplici cum corpore uicit.
 Undecimo abstractus uidit noua cerberus astra.
 Postremo hesperidum uictor tulit aurea mala.

CP.V.M. De littera y.

Ittera pythagoræ discrimine secta bi-
 corni
 Humana uitæ spēm præferre uidet.
 Nam uia uirtutis dextrum petit ar-
 dua callem

Difficilemq; aditum primū spectantibus offert
 Sed requiem præbet fessis in uertice summo
 Molle ostendat iter uia lata: sed ultima meta
 Præcipitat captos: uoluitq; per ardua saxa
 Quisquis enim duros casus uirtutis amore
 Vicerit: ille sibi laudemq; decusq; parabit.
 At qui desidiam: luxumq; sequetur inertem
 Dum fugit oppositos incauta mente labores.
 Turpis inopsq; simul miserabile transigit æuū.

CP.V.M. De signis cœlestibus.

Rimus adest aries: taurusque insigni-
 bus auro
 Cornibus: & fratres: & cancer aquati-
 le signum.

Tum leo terribilis ueniens: atq; innuba uirgo.
 Libra subit: caudaq; animal quod dirigit ictum:
 Armatusq; arcu chiron: & corniger hircus
 Fusor aquæ simul: & fulgenti piscis in auro
 Creditor est helles: & proditor est europus:
 Et gemini iuuenes: & pressus ab Hercule cancer:
 Horrendusq; leo sequitur cum uirgine sancta
 Libraq; lance pari: & uiolentus acumine caudæ.
 Inde sagittiferi facies: senis & capricornus:
 Et qui potat aquam puer urniger: & duo pisces.
 Signorum princeps aries: & taurus: & una
 Tyndaridæ iuuenes: & seruida brachia cancri:
 Herculeusq; leo: nemeæ pauor almaq; uirgo
 Libra iugo æquali pendens & scorpis acer.
 Centaurusq; senex chiron & cornua capri:
 Et iuuenis gestator aquæ: piscisq; supremi.
 Corniger astrorum ductor taurusq; secundus.
 Tum sydus geminum: & cancri repentis imago
 Truxq; leo & uirgo quæ spicea munera gestat:
 Et libram quam cæsar habet chelasq; minaces.
 Atq; arcu pollens: & falsi gurgitis hircus:
 Vrnaq; ny mbiferi: piscisq; nouissima forma

Dux aries: & frons tauri metuenda minacis,
 Et ledæ soboles: & cancri torridus ignis:
 Terribilisq; leo: speciesq; uirginis almæ
 Momentūq; sequens caudadq; timēdus adunca,
 Hinc tendens arcū: liquidī caper æquoris inde,
 Troianusq; puer geminiq; sub æthere pisces,
 Rubigenne iuuenis uictor: tauriq; trucis frons:
 Et proles duplex Iouis & nepa torrida flammis
 Aestifer inde leo mixta cum uirgine fulgens,
 Quam sequitur libra: & uiolēta cuspide sæuus
 Semiuit arcipotēs: subit & capricornus aquosus
 Et cui nomen aquæ faciunt: piscesq; gemelli,
 Corniger in primis: aries & corniger alter
 Taurus: itē gemini sequitur quos cancer adustus
 Terribilisq; fera species: & iusta puella:
 Libra simul: nigrūq; ferens in acumine uirus:
 Centaurusq; biformis adest pellagiq; puella:
 Atq; amnem fundens: & pisces sidus aquosum,
 Cornigeri ductor gregis: europæ quoq; uector,
 Et duo tyndaridæ: tum cancer sole perustus,
 Herculeaq; manu pressus leo: & optima uirgo:
 Hinc trutinæ species: uenit armatusq; ueneno
 Scorpius: atq; sagittifer: æquoreiq; capri frons:
 Quiq; urnam gerit: & pisces duo signa sub uno
 Principium signis ouium sator: inde iuuenus
 Progenies duplex: & aquarum cancer alumnus,
 Pressa sub herculeis manibus fera: iustaq; uirgo
 Libra subest: caudadq; ferens letale uenenum,
 Tum geminus chiron: & corniger æquores alti:
 Dilectusq; Ioui puer: & duo sydera pisces:
 Dux gregis & placidū pendēs sup æthera taurus
 Germaniq; pares: & cancro iam comes æstus:
 Atq; leo primus labor herculis & pia uirgo,
 Libra comes sequitur minitans & scorpius ictu,
 Et qui tela gerit centaurus: & æquoris hircus,
 Deucalionis aquæ: & pisces extrema figura,
 Velleris aurati fulget pecus aurea cœlo
 Letus & amphion: cancriq; figura calentis
 Insequitur leo sæuus: & almæ uirginis astrum
 Hinc æquale iugum caudadq; uenenifer unca,
 Centaurusq; minax arcu: & neptunna proles,
 Quiq; refudit aquas: & pisces: ultimus ordo,
 ¶ Versus Ouidii,

Qualis bucolicis: quantus tellure domanda
 Vitibus: arboribusq; apibus: pecoriq; satiq;
 Aeneadum fuerit uates: tetraſtica dicent,
 Contineat quæ quisq; liber: lege carmina nostra
 ¶ Summa uirgilianæ narrationis in tribus
 opibus: Bucolicis: Georgicis: & Aeneidæ,
 Pastorum musam uario certamine promit
 Ruris item doctles culturam carmine monstrat
 Arboribus uitem: prolem quoq; iungit oliuæ,
 Pastorumq; palen: & curam tradit equorum,
 Tunc apium seriem mellisq; & dona recenset
 Aeneas profugus intrat carthaginis oras,
 Conuiuiū series narratur troica belli:
 Tertius hinc complet narrantis in ordine gesta,
 Ardet amans dido fatum sortita supremum,
 Quintus habet tumuli uaria spectacula patris
 Infernos ditis manes: & regna pererrat,
 Aeneas latium italias simul intrat in oras,
 Intonat hic bellum tecti de culmine turnus,
 Euryalum & nisum deflet cum matre iuuentus

Palanti exitium: & turni deluditur orsus,
 Euandrusq; sibi multorum funera deflet
 Mezentī interitus canitur post funera lausi,
 Ultra dehinc fertur telo mactata camilla,
 Turni uita fugit infernas mœsta sub umbras,

bus laboribus exercitos atq; expeditos itelligimus.
 ¶ Aio tuo, magnitudie ai tui. ¶ Diluuii: qualis sim-
 plicitas fuit tpe diluuii. ¶ Sic uixere: laudat ipm a iu-
 stitia. ¶ Virgo: iustitia: q̄ una cū pudicitia neq̄tia mū-
 di reliq̄sse. p̄dita est nō cū fide ut multi scribūt: dicē-
 te luuei satyra Credo pudicitia Saturno rege mora-
 tā: Postq̄ ad supos aſtrea recessit hac comite atq; duā
 pariter fugere forores: & hoc cū de pudicitia: loq̄ref.
 ¶ Præcinctos: illustres. ¶ Inuide: ad iuidos q̄ crimina-
 bant ex corporis mollicie: ac dicit illā animi prudē-
 tia cōpescitā: sicq; nihil offuisse. ¶ Solutæ aut tibi uē-
 tosi: notat uestiū tenuitatē quæ uētos faciūt. Dicit tē-
 pore quo gubernator urbis relictus est ab Augusto
 Sicilia petentē urbē omni impedimento liberā fuisse.
 Quis spoliavit, q̄d. nemo te spoliavit amante. ¶ Ip̄e:
 solēt dictiones nōnunq̄ uacare teste Serui, q̄n. n. Vir.
 inq̄t Nūc dextra igeminās nūc ille sinistra ille, n. abū-
 dat. ¶ Maius erat: laudat Meccenate q̄a nō erat ambi-
 ciosus in desiderādis triumphis cū potuisset habere
 tū ab illis se abstinuit: q̄d. quidē maius fuit. ¶ Nym-
 phas: musas. ¶ Iugera: habuit, n. hæc iugera in æsq̄ui-
 liis: & his cōtentus ab Hora, fuisse perhibet: nisi q̄d. i
 ædificiorū molle reprehēdit: ex qua exulās in sabinis
 & ipsius Horatii agrum spectare poterat. ¶ Pierides
 phœ, colens ipse Meccenas musas studiosissime ue-
 nerabat poetas: ut Virgiliū: Horatiū: Propertiū. ¶ Ar-
 gutas: sonoras q̄ ues erāt i tuis hortis: uel aues poe-
 tas itelligit, q̄d. Meccenate eē numerandū iter p̄no-
 ros poetas. ¶ Meonii: cōmendat Meccenate a poeti-
 ca. ¶ Meoni: idest Homeri: nā uariæ fuerunt sniæ de
 ipsius patria ephorus, n. cum aē dixit: pindar. ¶ smyr-
 næum & chiium Antimachus: & nicāder Colopho-
 nium: Aristarch. ¶ & Dionysius Atheniēsem: Aristo-
 teles hietem: nonnulli salaminium: alii argiuum
 contendunt. Oui, Meonium: unde est: Aspice meo-
 nidem a quo ceu fonte perenni Vatum pieriis ora ri-
 gantur aquis. ¶ Marmora: marmorea. ¶ Faceret: fa-
 cere poterat. ¶ Defunctus: emeritus. ¶ Pius: pii dicū-
 tur qui maiores suos excolunt. ¶ Illum piscosi: Osta-
 uis uicit Sextum pompeium bello nauali in mari
 ficulo. ¶ Piscosi: Aspi. ¶ Pelori: pelorus sūmus est ex
 promontoriis siciliæ aduersus italiā. ¶ Rates: scilicet
 Sexti pompeii. ¶ Puluere in æma, æmathia appellat
 Thessalia ab Emathone filio deucalionis. ¶ Saxa, p̄-
 notat Meccenatem fuisse secutum Augustum in bel-
 lo cōtra Sextum: pompeiū pagrippā & fratē & cō-
 missa pugna nō lōge a carybdi & scylla ea pte q̄ pelo-
 us Italiā respicit. ¶ Piscosi, adicit q̄a circa ipm pro-
 mōtorium pp̄ aspa saxa optimi sūt pisces. ¶ Illū: Me-
 ccenate. ¶ Ignibus, i. incēdere naues inimicorū. ¶ Phi-
 lippi: cāpi thessaliæ a philippo rege denoiati. ¶ Pulue-
 re, æ. i. certamine: nā & cōtra Cassium & Brutū Me-
 ccenas octauū secutus ē. ¶ Tener: fuit scdm Senecā: q̄
 eum mollissimū dixit corpore etiam: effœminato.
 ¶ Niliacæ carinæ: significat & illū fuisse secutū Aug.
 ad bellum ætiacum habitum tamē contra Antoni-
 um & Cleopatram: quā nauigia sequebant ægyptia
 ca unde niliacæ dixit. ¶ Circum: quādo erat & ante
 & circū Aug. erat semp̄ fortis. ¶ Secutus: octauus ui-
 ctoria potitus est de Antonio & Cleopatra: quā idē
 Antonius imperio urbis ornare pollicitus fuerat in
 stupri præmium: uerum deuictus est: & Cleopatra

Paucaq; pomosi iugera certa soli:
 Pierides phœbūq; colens in mollibus hortis:
 Sederat argutas garrulus inter aues:
 Marmora meonii uincunt monumenta libelli:
 Viuitur ingenio: cætera mortis erunt:
 Quid faceret: defunctus erat: comes ipiger idē
 Miles & augusti fortiter usq; pius.
 Illum piscosi uiderunt saxa pelori
 Ignibus hostiles reddere ligna rates.
 Puluere in æmathio fortem uidere philippi
 Quam tener ille fuit: tam grauis hostis erat.
 Cum fræta niliacæ texerunt lata carinæ
 Fortis erat circum: fortis & ante ducem.
 Militis æoi fugientis terga secutus
 Tertius ad nili dum fugit ille caput.
 Pax erat: hæc illos laxarunt ocia cultus.
 Omnia uictores marte sedente decent.
 Actius ipse lyram plectro percussit eburno
 Postq̄ uictrices conticuere tubæ.
 Hic modo miles erat: ne posset femina romam
 Dotalem stupri turpis habere sui.
 Hic tela in profugos tantū curauerat arcum
 Misit ad extremos exorientis equos.
 Bacche coloratos postq̄ deuicimus indos.
 Potasti galea dulce iuuante merum.
 Et tibi securo tunica fluxere soluta:
 Te puto purpureas tunc habuisse duas.
 Sum meor: & certe memini sic dicere thyrsos
 Bacchica purpurea candidiora niue.
 Et tibi thyrsus erat gemmis ornatus: & auro.
 Serpentes hederæ uix habuere locum.
 Argentata tuos etiam sandalia talos:
 Vinxerunt: certe: nec puto bacche negas:
 Mollis es solito mecum tum multa locutus:
 Et tibi consulto uerba fuere noua.
 Impiger alcide multo defuncte labore:
 Sic memorant curas te posuisse tuas:
 Sic tecum tenera lætum luisse puella
 Oblitum nemeæ iamq; erymanthe tui.
 Ultra num quid erat: torristi police fusos
 Lenisti morsu leuia fila parum.
 Percussit crebra te propter lydia nodos:
 Te propter dura stamina rupta manu.
 Lydia te tunicas iussit lasciuæ fluentes
 Inter lanificas ducere sape suas.
 Claua torosa tibi pariter cum pelle iacebat

Quam pede suspenso percutiebat amor,
 Quis fore credebat cū iā p̄mit impiger ifans
 Hydros ingentes uix capiente manu.
 Tunc ne renascentē tereret uelociter hydram:
 Frangeret immanes uel diomedis equos,
 Vel tribus aduersis cōmunem fratribus aluū
 Et sex aduersas solus in arma manus:
 Fudit & æolidas postq̄ dominator olympi
 Dicitur in nitidum procubuisse bouem.
 Atq; aquilā misisse suam: quæ quereret ecquis
 Posset amaturo uina referre Ioui.
 Valle sub idæa: dum te formose sacerdos
 Inuenit: & presso molliter ungue rapit.
 Sic est, uictor amet, uictor potiatur in umbra.
 Victor odorata dormiat inque rosa.
 Victorem uictus metuat: metus imperet illi.
 Membra nec instrata cernere discat humo.
 Tempora dispēsant usus, & tempora cultus:
 Hæc hoies: pecudes: hæc moderantur aues:
 Lux est: taurus arat, nox est, requiescit arator,
 Liberat e merito feruida colla boui.
 Conglatiantur aquæ, scopulis se cōdit hirūdo
 Verberat & gelidos garrula uere lacus.
 Cæsar amicus erat: poterat uixisse solute
 Cum iam cæsarides quod cupiebat: erat:
 Indulsi merito: non est temerarius ille.
 Vicinus augusto iudice dignus erat.
 Ergo saxa parens postq̄ scyllæia legit
 Cyaneosq; metus iam religanda ratis:
 Viscera desiecti mutauit arietis agni
 Oetias: & succis omne perita suis.
 His te meccenas iuuenescere posse decebat,
 Hæc utinam nobis colchidos herba foret,
 Reddit arboribus florens reuirētibus æstas,
 Ergo non homini quod fuit ante redit:
 Viuacesq; magis ceruos decet esse pauentes:
 Si quorum in torua cornua fronte rigent:
 Viuere cornices multos dicuntur in annos
 Cur non angusta conditione sumus?
 Pascitur auroræ tithonus nectare coniunx:
 Atq; ita iam tremulo nulla senecta nocet.
 Ut tibi uita foret semper medicamine sacro:
 Te uellem auroræ complacuisse uirum,
 Illius aptus eras croceo recubare cubili,
 Te dare purpurea lora regenda manu.
 Tū mulcere iubā: tum iam torisset habenas

Alexandriā usq; ad nili caput aufugit, & Aeoi: aut mī
 litis q̄a ex oriēte ip̄am plures sunt secuti: & Herodes
 rex iudeorū: & Amathus arabie: & Polemō ex p̄oto:
 & bessi: & Philadelphus ex paphlagōia & glices quā/
 do Mithridates ex comagena Amyntas Lycadiū ex
 mauritāia: & pene totus oriēs, & Ipe: Meccenas: q̄ exa
 ctis bellis dedit operā musica: & poetica, & Hic: me/
 ccenas, & Femia turpis: cleopatra meretrix, & Dotalē:
 q̄a ī cōuiuuiis: & crapulis Antōius p̄miserat ip̄erū ur
 bis: sic Meccenas ī pfugos Egyptios fugiētes quos pe
 pulit usq; oriētē, & Bacche: uertit sermonē ad bacchū
 & colligere hīc possum⁹ ex poetæ uerbis: q̄ uictoria:
 & triūpho ipsius dei interfuisset: se dicit Gallū poetā
 opus hoc scripsisse, q̄ppe ī cuius corpus euphorbi: &
 Pithagoræ ac Hōeri & Enni aīo intrasse p̄bat: uerū
 fuerit sic uel ne īcertū habeo, Quicūq; ille sit nihil oī
 no refert, & Coloratos: nigros factos colore solis, Ali/
 bi Virg. in Geor. iiii. Vsq; coloratis amnis deuex⁹ ab
 indis, & Tunica: uestes lōge duas, uestes habuisse eo
 tpe, & Thirfos: hastas p̄p̄inis iuolutas: ī q̄bus in sacris
 bacchi & choreis utebant, & Purpura: etiā reperitur
 alba quum proprie sit rubra, & Tibi cono bacche,
 & Vix habere: tygres uix habebant locū propter mul
 titudinem gēmarum seu serpentum, & Sandalia: ge/
 nus calciamentorum alborum: quibus magni uiri
 utebantur, & Noua: nō militarie: sed dulcia: & amori
 apta, & Impiger: alcide uertit sermonem ad Hercule,
 & Defuncto, i. qui euasisti a multis laboribus, & Puel/
 la tenera: quia habebat Omphalē: cui secūdū oracu/
 lum responsum parere coactus erat, Dum nauigans
 in aphricam a quorūdam ex amicis suis sponte esset
 uenundatus, Illa enim Iordane menioꝝ: id est lydio/
 rum reginæ filia fuit, Nemei laboris habito in sylua
 nemæa propter mortem leonis circa montē trito/
 nem: & et in apro erymantheo arcadiæ agros deua/
 stante: & mandatū erat: ut eum uiuū afferret, & Mor/
 fu: nam mulieres filando solent mordere fila, & No/
 dos: quia Omphale faciebat multos nodos cā tua o
 Hercules: quoniam: & tu idē faciebas, & Torosa: mē/
 brosa ex duro amore uersus, Omphalem, & Pede su,
 quia Hercules suspendebat pedē suū super pedē ai/
 cem: sicut sæpius nos fecimus renascentē pp̄ focun/
 ditatem capitis, & Equos: equos Threici Diomedis
 humana carne uescētes iterem Hercules, & Tribus
 frageryonē tangit qui in insula erythrea existēs tria
 corpora habebat: & sic sex manus, & Alu, uentrem,
 & Aeolidas: rhetū & ephialtē Aeoli filios, & Dñator:
 Iuppiter, & Nitidū: clax̄ diē, Hoc sc̄dm morē thraciæ
 q̄ quietas dies: & sc̄lices cādido lapillo denotabant,
 & Referre ioui: quia uoluit hīc Ganymedē, & Sacer/
 dos: fecit, n̄ ipsum sacerdotē in ida sylua, & Formose:
 o Ganymedes, & Potiatur: Meccenas amica, & In, u. i.
 hortis suis, & Rosa: pestana maioris odoris sc̄dm mo/
 rē antiquū lectos: & anacleteria ex rosaz̄ filios cōficte
 bat: ad suauitatē spirandam: ut & de principe Anto/
 nio Helius Lampridius refert, & Dispensant: diuidūt
 & ordinant: omnia fieri solent secundū seriem tem/
 poris, & Cæsar amicus erat: cōcludit in laudem Me/
 ccenatis nil fuisse quod a Cæsare ipetrare nequisset,
 & Amicus: Meccenati erat paratus ad omnia eius
 uota, & Indulsi, i. gessit morem ei, & Saxa parens: la/
 son legit, i. nauigauit: de Iasone loquor: Oethas rex

colchoꝝ filiã habuit Medeaꝝ. ¶ Oethas: dicitur ab oetha Theophrastus ponit herbã in ægypto qua reuiuiscunt homines: Iuba historicus tradit succis herbã rã reuocari homines ad uitã Xanthus primo hystoriarũ ait draconis. Catulũ reuocatum ad uitã herba quadã q̄ bali appellãt. ¶ Colchidos: medea in formã uetulã mutata intrauit Iolchon regiam peliã regis Theffalia: testãt se missã ab hiperboreis cũ q̄busdã medicaminibus: ut faceret Iuuenẽ peliã: & ut fidẽ daret uerbis suis experimẽto probauit: macstauit. narietẽ & in ahenõ coxit: & inde restituit in uitã: pelias senex phanaticus cupiens Iuuenescere p̄perauit: ut id fieret: & sic a Medea cãsus fuit. ¶ Ergo saxa: laudat & ipm Iasonis cõparatiõ: & Aesonis ad Iuuetutẽ reuocati ac dicit eo mō reuocari ad Iuuentutem debuissẽ Mecœnatẽ: parẽs Medea mĩ ob filios quos habuerãt ex Iasone. ¶ Cyaneos metus: symplegadas ita. n. denominant ultra pontũ itra se scopuli cõcurrẽtes. ¶ Arietis: significat. Medea postq̄ ad Iolchon urbẽ peliã regis puenit: ut suã doctrinã: atq; artẽ ostederet: macstasse arietẽ & in ahenõ decoxisse: mox in agnũ restituisse: qđ cũ Pelias optaret Iuuenescendi gratia atq; id faceret a Medea cãsus fuit per eius filias: ut Oui. testat. ¶ Oethas: Medea filia oethã regis: & p̄ syneresim prima breuis: & secũda lōga in unã conuertit syllabã longã. ¶ Oẽ: ad oẽ fuerat perita Oui. Medea faciũt ad scelus oẽ manus. ¶ Herba: Plini. ex Theophrasto & ex multis aliis testat in ægypto herbã qua homines reuiuiscunt. ¶ Quidã: hãc moli: nõnulli balin: cuius succo draconis catulos ad uitã reuocasse: quidã Xanthus dixit huiusmodi herbã Medeam usum poeta ostẽdit. ¶ Quod fuit: si herbã reuiuiscunt tanto magis debent homines reuiuiscere. ¶ Cerui uiua. cerui teste Plini. exuperant. c. annos: & mutatis cornibus Iuuenescunt. ¶ Angusta: quia ita cito nos morimur. ¶ Cornices: noningẽtos annos uiuere produuntur unde: & Ouidi. Ora capitq; nouem cornicis sacula passa. ¶ Aurorã: aurora titãtis: & terrã filia fuit: dictãq; ab eo qđ ab igne solis: ut auro aurefcit Titõs filius Laomedontis Priami patris relicto fratre ex phrygia in assyriã se contulit: breui in re militari præstãtissimus fuit. Regi gratus duxit uxorẽ filiam regis æthiopum. ex qua genuit Mẽnonem ea tempestate Priamus uexabatur bello Teutrai regis cappadociã: regnũ phrygiã tũc subditũ erat regibus assyriorum Tithonus qđ præfectus erat assyriorum misit Memnonem filium cũ decẽ milibus æthiopum totidemq; susianis: & cum ducẽtis curribus: ut primo auxiliũ ferret. Alii uolũt Tithonos fuisse duos: & phrygẽ: & assyriũ: & scribũt unũ peon. Alterũ Memnonis patrẽ: sed alterũ imperasse phrygiã & lydiã: & ex uxore dindimene genuisse Cybelẽ: Tithoni de Tithono Aurorã marito plurima scripta sunt. Itaque satis est intelligere illum senem delectatione tamen coniugis Iuuenescẽtem quottidie & Memnonem filium in troianorum auxiliũ quondã missum ex ultima plaga orientis. Vt tibi uita foret: ut fieres maritus aurorã. ¶ Iubam: crines. ¶ Tori: uult comparare eum Hespero athlantis filio. ¶ Thori: sponsã. ¶ Hesperon illum: hesperus filius fuit athlãtis: cum ascendisset montem athlantem nunquam amplius uisus fuit Crediderunt incolã imperiti ascendis-

Procedente die respicientis equi
 Quesuere tori Iuuenem: sic hesperon illum
 Quem nexum medio soluit in igne uenus.
 Quem nũc in fuscis placida sub nocte nitentẽ
 Luciferum contra currere cernis equis.
 Hic tibi coritium: cristas hic donat olentis:
 Hic palmiferis balsama missa iugis.
 Nunc p̄ciũ candoris hẽs: nũc reddit umbris.
 Ve sumus obliuiscere decubuisse senem.
 Ter pylium fleuere sui: ter nestora canum:
 Dicebant tamen hunc non satis esse senem.
 Nestoris annosa uicissim sæcula: si me
 Dispensante tibi stamina nempe forent.
 Nũc ego quid possum? tellus leuis ossa teneto.
 Pendula librato pondus: & ipsa tuum.
 Semper ferta tibi dabimus: tibi semper odores
 Non nunquam sitiens florida semper eris.
 Sic est meccenas fato ueniente locutus
 Frigidus & iam: iam tum moriturus erat
 Me ne inquit Iuuenis primeui turpiter ante
 Angustam bruti non cecidisse fidem:
 Pectora maturo fuerat puer: integer æuo
 Et magnum magni cæsaris illud opus.
 Dissidio uellemq; prius: non omnia dici
 Inciditq; pudor quã prope dixit amor:
 Sed manifestus erat moriẽs: quãrebat amata
 Coniugis amplexus: oscula: uerba: manus
 Si tamen hoc satis est: uixi te cæsare amico.
 Et morior dixit dum moriorq; satis.
 Mollibus ex oculis aliquis procederet humor
 Cum dicar subita uoce fuisse tibi.
 Hoc tibi contingat: iaceam tellure sub æqua:
 Nec tamen hoc ultra me potuisse uelim.
 Sed meminisse uelim: uiuã sermonibus: illic
 Semper ero: semper si meminisse uoles
 Et decet: & certe uiuam tibi semper amore:
 Nec tibi quã moritur desinit esse tuus.
 Ipse ego quicquid ero cineres interq; fauillas
 Tunc ego non potero non memor esse tui.
 Exemplum uixi te propter molle beate
 Vnus meccenas teq; ego propter eram:
 Arbiter ipse sui: uoluit quod contigit esse
 Pectus eram uere pectoris ipse tui.
 Viue diu micare senex: pete sydera sero:
 Est opus hoc terris: te quoq; uelle decet.
 Et tibi succrescant Iuuenes bis cæsare digni:

Sed tradant porro cæsarís usq; genus.
Et tibi securo quod primum liuia coniunx
Expleat amíssi munera rupta gener.
Cum deus in terris diuis insignis auitis
Te uenus in patrio collocet ipsa sinu.

.P. V. Maronis coppa.

Oppa syrísca caput graia redimi-
ta mitella

Crispum sub crotalo docta moue
re latus: (na

Ebria famosa saltat lasciuia taber-

Ad cubitum raucos excutiens calamos.

Quid iuuat æstiuo defessum puluere abesse

Quam potius bibulo decubuisse toro?

Sunt coppæ: calices: cyati: rosa: tibia: chordæ

Triclinia umbrosis frigida harundinibus.

Est & mænalis quæ garrit dulce sub antro:

Rustica pastoris fistula more sonat.

Est & uappa cado nuper diffusa picato:

Est strepitans rauco murmure riuus aquæ.

Sunt etiam croceo uiolæ de flore corole:

Sertaq; purpurea lutea mixta rosa.

Et quæ uirgineo libata achelois ab amne

Lilia uimineis attulit in chalatis:

Sunt & caseoli: quos iunctia fisciina siccato:

Sunt autumnali cærea pruna die:

Castaneæq; nuces & suaue rubentia mala.

Est hic munda cæres: est amor: est bromius.

Sunt & mora cruenta: & lentis uua racemis:

Et pendet iunco ceruleus cucumis.

Est tuguri custos armatus falce saligna.

Sed non: & uasto est inguine terribilis.

Huc alibida ueni fessus iam sudet a sellus:

Parce illi: uestri delitium est a sinu.

Nunc cantu crebro rumpunt arbuta cicadæ

Nunc uere in gelida sede lacerta sedet.

Si sapias æstiuo recubans nunc proluet uitro:

Seu uis cristallo ferre novos calices

Eia age panpinea fessus requiesce sub umbra:

Et grauidum roseo nocte caput strophio.

Formosus tenere decerpes ora puellæ:

Ah pereant cui sunt prisca supercilia.

Quid cineri ingrato seruans bene olétia ferta:

An ne coronato uis lapide ista tegit?

Pone merum & talos: pereat q; craftina curat

Mors aurem uellens: uiuite ait: uenio.

se coelū: & esse stellā: q̄ eadem mane dicitur lucifer. Alii uolūt Venerē adeo perditā fuisse amore hesperi for-
mosi Iuuenis: ut eius nomen sumpserit: & uenus est
quæ dicitur hesperus: & Lucifer. hic uero hesperus filius
fuit auroræ: & cæphali: Hoc at̄ idē q̄a pythagorei ean-
dem inuenere esse stellā q̄ sero & mane apparet: & in
sero hesperus in mane Lucifer appellat̄. Ignis: amo-
re. Hic: Lucifer, & Corytiū: crocum intelligit: q̄ plu-
rimum in coryco ciliciæ antro abundat. Crisias iu-
gis palmife, palmifero inter assyriā: & phoeniciam lo-
cus est palmaꝝ abundantissimus ex quo etiā loco bal-
sama aduehi produnt ex arbore modica: & hoc non
longe ab hierosolymis. Candoris: uirtutis. Nesto-
ra canum: quia Nestor uixit tres ætates: fuitq; nelei
filius Neleus in messania regione cōdidit oppidum
Pilo unde Nestor pilius. Pili tres sunt in poloponeso:
in pisea regione: & hæc pilos condita ab Emathonte
tertio in messania patria Nestoris. Tellus: o tellus.
Librato: pro libris. Serta, i. semper ponā coronā
super tumulū tuum: & sacrificabo. Angustā: breuē
in Cæsarem, q. d. uoluissē mori ante bella ciuilia.
Illud opus fuerat enī nutritus a Cæsare. Disidio:
Quæ fuit iter Augustū Cassiū & Brutū. Amor: co-
git me ulterius loq̄ manifestus moriēs: determinata
erat ei mors. Si tamē hoc satis: mecœnas incipit al-
loq̄ Augustū. Humor: lachryma. Sub æqua: non
ponderosa, potuisse ultra iacere nō desidero in me-
liore tellure q̄ tu. Erā rectus pectoris: erā cor cordis
tui. Te quoq; uelle decet: uidelicet. id est diu uiuere.
In terris: ob cōmoditatē mortaliū. Cæsare: hoc di-
citur pp̄ Tiberiū adoptatū ab Augusto: & germanicū
ad ipso Tiberio. Qui & Drusum tyberii fratrem: ut
enim Suet. tradit ex Scribonia Iulia nata est ex Liuiā
infans qui conceptus fuerat immaturus fuit editus
Iulia Marcello Augusti iunxit: deinde M. Agrippæ:
ex quo tres nepotes Caium: & Titum: & Lucium:
Agrippam: & Iuliā neptes de quibus late apud Sue-
toni tradunt: pducāt: & amplificent: munera rupta
quia in partu filius obiicit patrio sinu: id est in Cæsa-
ris sinu: id est faciet te deū. Cæsaris usq; genus: sem-
per sint ex genere tuo. Liuia coniunx: scilicet perdi-
dit quia Liuia Drusilla fecit abortiuum ex Augusto.

Oppa syrísca: ois huius opusculi summa
est hortetur Mecœnatē: & socios ad uo-
luptatem insinuatione quadā uis cop-
pæ mecœnatis libertæ: q̄ a loco sic noia-
ta græciæ apud orchomenon: Boetiæ. Sunt, n. Cop-
pæ iuxta cephusum amnē qui lacum facit coppa idem
nominatū: syrísca quæ uenerat ex syria. Graia mi-
tella: fuit, n. mitra ornamentum capitis primū apud
Mæonios: deinde ægyptiū: & syrii usi sunt teste He-
ro. Virgi. Mæonia mētum mitra crinesq; madente.
Crotalo: crotalū instrumētū musicū quo ægyptiū
in deorū ceremoniis utebant̄: & q̄dem a cruo quod
est pulso denominarunt nonnulli græcorū: pro plau-
stro resonante posuerunt. Alii anulū ex ære factū qui
ferreo baculo pcutiebat̄ ad sonitū reddendū intel-
lexerūt. Calamos: phystulas q̄s ipsa pulsabat. Rau-
cos: sonoros. Ad cubitū: id est quietē. Bibulo: nā
q̄ dormiūt uident̄ bibere susurādo ī somno. Cup-
pæ: uasa uinaria. Cordæ: cytharæ. Triclinia: lecti-
erant: uel triclinia in q̄bus ueteres comedebāt. Ha-

rundinibus: quæ solebant apponi ad uoluptates.
 ¶ Menalio arcadico: idest quales solent esse in mon-
 te arcadio ubi solebant pastores: & etiam potest re-
 ferri ad euandrum qui uenerat ex arcadia: ubi erat
 palantem: & palattum condiderat. ¶ Vappa: uinum
 asperum: & fetidum: & Vappa dicitur uinū euapo-
 ratū: idest quod amisit saporem. ¶ Picata: nigra uel
 a pice lege Martialem. ¶ Chorolæ: dicuntur a choro
 & sic a chorona cecropio apud Himetum montem
 Atheniensem solent adesse apes. ¶ Luthea: rubicun-
 da apud Bucoli. ¶ Mollia luteola: Achelas nympa
 fuit acheloi filia. n. Acheloi dicunt sirenes: ut idem
 Vir. alibi sirenum cantus uarios acheloi proles Fi-
 scina canistrum: & calathus. ¶ Bromius: cognomen
 bacchi est a Bromo quod est cōsumo uino. n. mode-
 rate sumpto omnes hūores repelluntur. ¶ Tugurii:
 casa pastoralis. ¶ Custos priapus saligna: ex salice fa-
 ctus. ¶ Alybida: priape a lybidibus apud quos in ue-
 neratione est. ¶ Illi: Asselo Vestrii. quod habetur ex
 uobis. ¶ Vitro: cyato Vitreo. ¶ Aestiuo: Optimo: &
 apto tēpore Aestatis. ¶ Strophium: Coronam. ¶ De-
 cerpes: Capies. ¶ Prisca pereant: illi qui seruant graui-
 tatem: ut prisci nostri habuere. ¶ Cineri ingrato: ni-
 hil sentienti alibi idem Virgilius in uia. ænei. Flebāt:
 & cinere ingrato suprema ferebant: solebāt enim se-
 pulchra unguentis: & floribus odoriferis spargere
 antiqui quod testatur Tibullus dicēs illis quas mit-
 tit diues panchaia merces æoi quæ arabes diues: &
 assyria. ¶ Pone pereat: & funde Vinum. ¶ Curat: qui
 seruat uoluptatem ad diem crastinum.

St & non: deridet dialecticos & sophistas
 quorum omnis scientia nugax: & uana ē:
 nec aliud continet quam: est & non. Fate-
 mur huiusmodi disputationibus inge-
 nium reddi acutius: sed tamen barbarius fieri in pri-
 mis autem effectum eorum expōit inde ipotethi-
 cū quendā syllogismum adducit. ¶ Cuncti: morta-
 les. ¶ Illorum: dialecticorum hominū. ¶ Ocii: quie-
 tis. ¶ Alterutro: unum dicimus. ¶ Obsistunt: aduer-
 santur. ¶ Seorsis: a se remotis: & icognitis: ut mores
 sunt illorum sic & disputant. Si cōsentitur ab aduer-
 sario. ¶ Subiciat: subiungat: & dicat aduersarius nō
 est uerum: subito sunt controuersia. ¶ Cuneati: ad
 similitudinem cunei facti. ¶ Coniugia: maritus &
 uxor agitant hæc est: & non sic: & nati faciunt cum
 patribus. ¶ Consona: conueniens agitat mouet lites.
 ¶ Dogmaticas: dogma significat decretum: & iudi-
 cium atq; deliberationem. ¶ Sophorum: sapientiū.
 ¶ Est lux: exemplum ponit hipotethicorum syllo-
 gismorum quorum species sunt quinque syllogismo-
 rum dialecticorum octo & x. tradantur. ¶ Et lux: fa-
 teris esse lucem: ergo est dies. ¶ Nō est dies: non uide-
 tur dies. ¶ Certamina: disputationes qualis uita ex-
 clamatio poetæ qui miratur quod semper uita ho-
 minum uersatur in his monosyllabis est: & non.

Ir bonus: sermo de uiro bono hic habet
 quo Maro noster: non minus alios sapiē-
 tes quæ se in numero sapientū esse decla-
 rat: qui tam recte interpretatur hominem
 bonū: & sapientem: & merito Apollini cōparandus
 uidetur: qui Socrate sapiētem solum iudicauit. ¶ Iu-
 dex: qui iudicat seipsum ad unguē: idest perfectio-

.P. V. Maronis est: & non.

St & non cuncti monosyllaba no-
 ta frequentant.

His demptis nihil est hominum
 quod sermo uoluet.

Omnia in his: & ab his sunt om-
 nia: siue negocii

Siue ocii quicq; est: seu turbida: siue quietis.
 Alterutro: pariter nonnunquam sæpe seorsis
 Obsistunt dubiis: ut mores ingeniumq;
 Et faciles: uel difficiles contentio nacta est:
 Si consentitur mora: nulla interuenit est: est.
 Si dissentitur dissensio subiiciet: non.
 Hinc fora dissultant clamoribus: hinc furiosi
 Iurgia sunt circi: cuneati hinc lata theatri
 Seditio: & tales agitat quoq; curia lites.
 Coniugia: & nati cum patribus ista quietis
 Verba serunt studiis: salua pietate loquentes
 Hinc etiam placidis schola consona disciplinis
 Dogmaticas agitat placido certamine lites.
 Hinc omnis certat dialectica turba sophorum
 Est lux: est ne: dies ergo non conuenit istuc.
 Nā facibus multis: aut fulguribus quotiēs lux
 Est nocturna homini: non est lux ista diei.
 Est & non igitur quotiēs lucē esse fatendū est
 Sed nō esse diem. mille hinc certamina surgūt.
 Hinc pauci multi quoq; talia cōmeditantes.
 Murmure cōcluso rabiosa silētia rodūt (sant.
 Q ualis uita hominū: duo q̄ monosyllaba uer

.P. V. Maronis uir bonus.

Ir bonus & sapiens (qualem uix re-
 perit ullum

Milibus e cunctis hominum con-
 sultus apollo)

Iudex ipse sui: totum se explorat ad unguem:
 Quid proceres: uaniq; læuis: qd opinio uulgi
 Securus: mūdi instar hñs teres atq; rotundus
 Externæ ne quid labis per leuia fidat.
 Ille diem quam longus erit subsidere cancri:
 Quātaq; nox tropico se porrigit i capricorno
 Cogitat: & iusto trutine se examine pensat.
 Nequid hier: ne quis pturbet se angulus: eqs
 Partibus ut coeat: nil ut deliret amissis.
 Sit solidū quodcūq; subest: nec inania subtus
 Iudicet amotus: digitis pallantibus ictus.
 Non prius in dulcem declinat lumina somnū:

Omnia quam longi reputauerit acta diei.
 Quo p̄ter gressus: qd̄ gestū in tpe: quid non:
 Cur isti facto decus affuit: aut ratio illi:
 Quid mihi p̄teritum: cur hęc sententia sedit
 Quam melius mutare fuit: miseratus egētem:
 Cur aliquem fracta per sensu mente dolorem:
 Quid uolui: qd̄ nolle bonū foret: utile hōesto
 Cur malus ante tuli: nū dicto: aut deniq; uultu
 Perstrictus quicq;: cur me natura magisq;
 Disciplina trahit: sic dicta & facta per omnia
 Ingrediens: ortoq; uespere cūcta reuoluens
 Offensus prauis dat palmā: & prēmia rectis.
 P. Vir. Maronis rosā.

Er erat: & blando mordentia frigo
 ra morfu
 Spirabat croceo m̄e r̄uecta dies:
 Strictior æoos p̄cesserat aura iu-
 gales

Aestiferum suadens aticipare diem:
 Errabam riguis per quadrua cōpita in herbis
 Maturo cupiens me uegetare die:
 Vidi concretas per gramina fessa pruinas
 Pendere: aut olerum stare cacuminibus
 Caulibus: & patulis terretes colludere guttas
 Et cœlestis aque pondere tunc grauidas,
 Vidi pestano gaudere rosaria cultu
 Exoriente nouo rosida lucifero.
 Rara pruinosis canebat gemma frutetis
 Ad primos radios interitura die.
 Ambigeres raperet ne rosis tunc aura ruborē:
 An daret & flores tingeret orta dies.
 Ros unus: color unus: & nūc mane duorum
 Syderis & floris est domina una uenus:
 Forsan & unus odor: sed celsior ille per auras
 Diffatur: spirat proximus iste magis:
 Communis paphiæ dea syderis & dea floris
 Præcipit unius muricis esse habitum.
 Momentum interea: quo se nascencia florum
 Germina comparibus diuiderent spatiis
 Hęc uiret angusto foliorum tecta galero.
 Hanc tenui folio purpura rubra notat.
 Hęc peperit prima fastigia celsa obelisci
 Mucronem absoluens purpurei capitis.
 Vertice collectos illa exinuabat amictus:
 Iam meditans foliis se numerare suis
 Nec mora ridentis calathi patefecit honorem
 Prodens inclusi semina densa croci.

nem: nā metaphora a marmorariis sumpta: qui un-
 guem super marmora elaborata: & plana facta du-
 cūt. Quin & possumus deducere ab his qui magna
 diligētia: & consideratione aliqd̄ faciunt: & in ipsa re
 cogitanda unguis mordent. Persius. Nec demorsus
 sapit unguis. Securus: sapiens non q̄rit quid faciat
 proceres: & cæteri hoies. Rotūdus: omnis res ro-
 tūda p̄fectior ē. Leuia: polyta: & ornata. Ille: sapi-
 ens. Crācri: cācer signū celeste: ad qd̄. xv. Kalē. Iulii.
 sol accedit: p̄ qd̄ æstatē designat. Capricorno: capri-
 cornus signū celeste est cœlo sacratum pp̄ memoriā
 Amaltheæ capræ: quæ Iouē aluisse: & lactasse p̄dicē
 ad hoc signum sol accedit. xv. kalē. Ianuarias. Tropi-
 cum dicitur a tropi q̄ est cōuersio. Eo. n. tpe sol se cō-
 uertit retrogradit̄ exp̄sat se examine in medio spa-
 cio. Hiet: ultra aperiet: se coeat uul uir sapiens q; ui-
 ta sua sit æqua ex omni parte. Amufis regula siue li-
 nea qua latoni aut fabri utunt̄: sed late pro oī ordi-
 ne sumitur. Deierare: a lyra quæ sulcum significat
 cōponitur: & de p̄positione: & errare atq; etiam sul-
 cum: & uia regulā icēdere notat. Subest: omnis lo-
 cus quē sapiens uult eē solidū. Decus: ornamentū.
 Rō: iudiciū: placuit miseratus si quē uidet egentē.
 Cur aliquē: cur passus sum dolorē: nam cur ego
 potius ducor: & uicor malignitate nr̄æ q̄ doctrinæ
 præstantia. Prauis rebus ledit̄ sapiens: bonis letat̄.

Er erat: opusculū Vir. de rosa: in quo uir-
 gines hortatur ad uoluptatem percipien-
 dā: & pariter uiros intelligere possumus
 rudiri ad ætatis suæ cōmoda percipiēda
 ita enim pulchritudo: & uirginem decus præterit:
 & breue temporis sortite sunt: sicut rosa quæ mane
 aperta: & uiuacitatem ostendens peracto die langu-
 da: & fragilis uero rubore dep̄dito aperet. Ver: tps
 ueris quo oīa florent. Reuecta: reducta. Croceo:
 purpureo pp̄ auroræ ruborē. Strictiorq;: q̄a no-
 ctes s̄t breuiore. Anticipare: atē cape. Quadrua:
 q̄drata. Riguis: asp̄is. Vegetare: uiuaciorem me eē.
 Pruinis: rores Gramina: herbas. Guttas: congela-
 tas. Grauidas: caules: opp̄sitos pruinis: pestū oppi-
 dū i capania abūdatissimū rosarū. Biferi q̄ rosaria pe-
 sti. Lucifero: stella matutina. Cæbat: albescebat.
 Rosida plena rore ad primos radios quia quādo sol
 oritur rosa liquefit. Duorū: auroræ: & floris color
 unus. Ille: ocior floris dea Venus dea floris: & stelle
 Murex conchille quo tingitur purpura hęc rosa: ga-
 lero: appellat galerū illa folia: q̄bus uestit̄ rosa. Obel-
 iscus: Amianus Marcellinus dicit obelis cū lapide
 asperimū i figura metæ cuiusdā sensim a procerita-
 te in celsum cōsurgentē eē: & ut radiū imittere pau-
 lati gracilescentē: ipseq; q̄drata in uerticē productū
 augulū manuq; artificis leuigatū: ad cuius similitū-
 dinem rosā ipsius cubarē: n̄ hīc poeta obeliscū ap-
 pellant rosā uir obeliscus atēq; apperiat. Mucronē: cu-
 spidē. Illa: alia rosa explicabit amictus folia: q̄ sunt
 tanq̄ amictus. Meditās: cogitans. Rosa: q̄do ē ap-
 ta: ut calatus ridens, i. latus. Rutilauerat: splendue-
 rat: sed facta ē. Pallida. Punica: rubicūda. Rubo-
 re: rosarū. Nouatus: nouatiōes. Iuncta: cōiūcta: & ui-
 cina. Aeuū: suū q̄a rosa uiuit lōgo tpe noīe & fama
 atq; gloria. Qui in amoribus. Ventura memores iā
 nūc estote senectæ Sic nullum uobis tps̄ abibit iers.
 Y iiii

P Astor oues de more ad umbrā cōpellens
ad fontē platanis & aliis arboribus inū/
bratā puenit huius aquā serpens bibere so/
litus illuc peruenit: pastorē q̄ ob dormie/
rat repite morſu impetrare nitebat. Culex pastorem
mordēs excitauit pastor culicē māu captū iteremiti:
& indignatus postea q̄ culice suā salutis cām intere/
merat: iteq̄ obdormiuit: culicē inq̄ete uidete ei oēm
iferorū curā mōstrantem excitatus deniq̄ somno ei
sepulchre miro instruit ornatu. ¶ Thalia: musas louis
& Memoriae filias poetæ tradunt: alii tēpidis ac Io/
uis alii terræ ac cœli. Quidā tris esse fenserūt Home/
ix esse asserit. Hesio. noīa recenſet uidelicet Clio: Eu/
terpe: Thalia: Melpōene: Terpsicore: Erato: Polym/
nia: Vraia: Calliope. Dio. hęc noībus pprietatē pōit
pp̄ gloriā: q̄ poetarū laudibus orit̄ ob uoluptatē pce/
ptā ab audientibus: quoniā poetarū laus lōgo tpe ui/
ret a melodia qua demulceat audietes oblectatio ob/
doctrinā bona. Quod docti ament hoīes poetæ imor/
talitas ob suauitatē gloriā q̄ uiros doctos ad cœlū
tollat gloriā. Quod cantus suauitate cæteras antece/
dēs magis ab auditoribus extiment. ¶ Phœbus erit:
Phœbus & Diana latonæ & Iouis filii phœbū lyrā
Mercurio accepisse ait Higinius. ¶ Almachimærao:
nō p̄cula carmileſo monte lycie est cōuallis quæ dā
noīe chimera a littore porrecta immediteranea: hic
finxerunt de monstro chimæra: q̄ occidit bellero/
phō: fabula tamē ē Xāthus flumē quē priores sirbin
uocabāt ad decem stadia lembis nauiganti ē latonæ
templū ultra quod ad sexaginta studia est Xāthus in/
ter lycias urbes maximā olim Latoniā cū filius deue/
nisse & ut sitim sedaret confediſſe ppe paruū lacum
qui & sub chimæra est. Est & chimæraliciæ mons q̄
flammas uomit ab eo labit̄ Xanthus q̄ descendit in
phrygiā in radice mōtis spaciū facit lacū: ad quē per/
uenit Larōa cū filiis æstiuo tpe ut sitim sedaret Ru/
ſtici idegre ferentes lacū intrāt turbauerūt aquā qui
statim demutati sunt ī ranas. ¶ Siue educat illū luna:
legi noluit nō alma ut hoc sit q̄ diana p̄buit se fieri
obstetricem. ¶ Seu decus astrigeri: idest Iuppiter qui
educauit bacchū. Nam liber pater & apollo idem est
ut ipse ait ī geon. Liber & alma ceres: idest sol & luna.
¶ Seu q̄ parnasia rupes hinc: ī parnaso Boetiæ mon/
te est uasta rupes hęc uel numinis maiestate uel situ
honorem in sentibus generat undiq̄ fere præceps in
forma theatri recessus: quo sonitus uocēsq̄ multipli/
ces audiunt. hic est Apollinis delphici templum: hic
fons castalius musis dicatus has horas pie res nario/
threitia habitauere unde pierius fons & prerides mu/
sæ: nec Ouidio assentiamus: qui dixit hoc nomen a
filiabus. Pieri cum eis certantibus & deuictis in picas
mutatis musas accepisse. ¶ Phlegra gigantheo phle/
gra sylua & uallis est in theſſalia: ubi omnes gigan/
thes cōtra Iouē pugnauerūt: & fulminati a Ioue occi/
si sunt cuius ī fidē fasces saxaq̄ adhuc ibi cernuntur.
Solinus meminit: Alia phlegra est in Italia nō lōge a
cumis. ¶ Nec centauros iapithus Apollinis & Scil/
biæ penei filius circa peneū flu. theſſaliæ iperauit a
quo illi populi iapithæ appellati sunt hic ex Cirione
phorbātē: & periphantē liberos suscepit. Periphax ex

Hęc mō quæ toto tumulauerat igne comarū:
Pallida collapsisq̄ deseritur foliis.
Mirabat celerem fugitiua ætate rapinam:
Et dum nascuntur consenuisse rosas.
Ecce & defluxit rutuli coma punica floris
Dum loquor: & tellus tacta rubore micat
Tot species tantosq̄ ortus: uariosq̄ nouatus
Ipsa dies aperit: conficit ipsa dies.
Cōquerimur natura breuis qd̄ gratia floꝝ est.
Ostentata oculis ilico dona rapis.
Quam longa una dies ætas tam longa rosarū:
Quas pubescentes iuncta senecta præmit:
Quam modo nascentē rutilus cōspexit eous:
Hanc radiens sero uestpere uidit anum.
Sed bene quod paucis licet interitura diebus
Succedens æuum prorogat ipsa suum.
Collige uirgo rosas: dū flos nouus & noua pu/
Et memor esto æuū sic properare tuum. (bes
P. Vir. Maronis ad Octauium culex.
Vsimus octauī gracili modulan/
te thalia.
Atq̄ ut araneoli tenuem forma/
uimus orsum.
Lusimus: hęc p̄pter culicis sunt
carmina dicta
Omnis ut historiæ per ludum consonet ordo.
Notitiæq̄ ducum uoces licet inuidus adsit:
Quisquis erit culpæ iocos musamq̄ paratus
Pondere uel culicis leuior: fama q̄ feretur.
Posterius grauiore sono tibi musa loquetur
Nostra: dabunt cum securos mihi tpa fructus
Ut tibi dignato poliantur carmina sensu:
Latonæ: magniq̄ decus Iouis: aurea proles
Phœbus erit nrī princeps: & carminis auctor
Et retinente lyra fautor: siue educat illum
Alma chimærao xanthi perfusa liquore:
Seu decus astrigeri: seu qua parnasia rupes:
Hinc atq̄ hinc patula præpandit cornua frōtes:
Castaliæq̄ sonans liquido prælabitur unda.
Quare pierii laticis decus ire sonores
Naiades: & celebrate deum ludente chorea:
Et tu sancta pales ad quam uentura recurrunt
Agrestum bona: securā sit cura canentis
Aerios nemorum saltus feror inter & astra.
Et tu cui meritis oritur fiducia chartis
Octauī uenerande meis allabere cceptis
Sancte puer, tibi nāq̄ canit non pagina bellū:

Phlegra gigāteo sparsa ē quo sanguine tellus.
 Nec centaureos iapithas compellit in enses.
 Vrit erichthonia oriens non ignibus arces:
 Non perfossus athos: nec magno uincula pōto
 Lacta meo quærent iam sera uolumine famā.
 Non hellepontus pedibus pulsatus equorum
 Græcia cum timuit uenientis undiq; perfas:
 Mollia sed tenui pede currere carmina uersu
 Viribus apta suis phœbo duce ludere gaudet.
 Hoc tibi sancte puer mortalibus: & tibi ceter.
 Gloria perpetuum lucens māsura per æuum.
 Et tibi sede pia maneant locus: & tibi sospes
 Debita foelicis memoretur uita per annos.
 Grata bonis liceat: sed nos ad cœpta feramur:
 Igneus æthereas iam sol penetrarat in arces.
 Candida q; aurato quatiebat lumina curru.
 Crinibus & rosæis tenebras aurora fugabat.
 Protulit e stabulis ad pabula læta capellas
 Pastor & excelsi montis iuga summa petiuit
 Lurida qua patulos ualebant gramina colles:
 Iam syluis: dumisq; uagæ: iā uallibus abdunt
 Corpora: iamq; omni celeres e parte uagante
 Tondebant tenero uiridantia gramina morfu:
 Scrupea desertas hærebant ad caua rupes:
 Pendula projectis carpuntur & arbuta ramis.
 Denraq; uirgultis auide labrusca petuntur
 Hæc suspenā rapit carpēte cacumina morfu:
 Hæc salicis lentæ: uel quæ noua nascitur alnus
 Hæc teneras fruticum sentes rimantur at illa
 Imminet in riui præstantis imaginis undam.
 O bona pastoris: si qui non pauperis usum
 Mente prius docta fastidiat: & probet illis
 Omnia luxuriæ precii incognita curis:
 Quæ lacerat auidas inimico pectore mentes:
 Si non assyrio fuerint his lauta colore
 Attalicis opibus data uellera. si nitor auri
 Sublaqueare domos animum non angit aurū
 Picturæq; decus. lapidum nec fulgor in ulla
 Cognitus utilitate manet: nec pocula gratum
 Alconis referent boeti q; toreuma: indi
 Cœchea bacca maris precio æsta pectore puro.
 Sæpe sup tenero procumbūt gramine corpus:
 Florida cum tellus gemmantis picta p herbas
 Vere notat dulcis distincta coloribus arua:
 Atq; illum thalamo latum retinente palustri:
 Ociæq; inuidia degentem: ac fraude remota:

astigæa octo liberos gēuit natu maior Antiō ex Ay/
 clace Ixonē pcreauit: & cū piciffet soceq; in ardē/
 tē foueā a Ioue purgatus ē tādē ausus iterpellare Iu/
 nonē de stupro itersposita a Ioue iforma Iunōis nube
 ex ea cetauros pcreauit. Hos ferūt tanq; pythoi co/
 gnatos: ab eo regni p̄ni p̄tē petiisse: Qd̄ tenuēti bel/
 lū a Cetauris illatū ē: quō sedato quū Pyritho⁹ Hip/
 podamiā despōdiffe Theseo ad nuptias ac centauris
 uocatis in humo ebrii fœminis q̄ in nuptiis erāt stu/
 prū iferre uoluere: q̄ iniuria p̄ mot⁹ These⁹ & iapi/
 tæ multis cetauris perēptis reliquos ex ciuitate ex/
 pulerūt: hāc ob cām centauri una aduersus Iapithas
 p̄fecti plures iterefecere. Qui cædi supfuere p̄ti ī pho/
 lō arcadiæ p̄fecti sunt p̄tim in malea habitauerunt.
 ¶ Perfossus athos: Xerxes p̄sax rex bellū p̄tra græcos
 & p̄fertī Atheniēses gessit: cunq; p̄sia classis ad eleūtē
 cheronēsi stationē haberet: ne p̄ desidīa torpesceret
 iussu regis mōtē athō p̄fodere cœpit adiuuātibus &
 accolis p̄positi opi fuer Arthaces arthacis fili⁹ & bu/
 bares Megateri filius ē: mōs athos ingēs ad mare p̄/
 tingit: definēs in peninsula effigia: cū isthmo. xii. sta/
 diorū: ī quo ē urbs sana noīe. ¶ Fossa fiebat iusta senā
 retro limitē: latitudinē fossæ duæ triremes i plebant
 strymō fluui⁹ hostia p̄pe sunt p̄otibus uictus fuit.
 ¶ Nō hellepōt⁹: Hero. li. viii. pons ī hellepōto abi/
 denuf q; & sestō. vii. stadii spacio factus tēpestare pri/
 mū delapsus ē: mare idignat⁹ xerxes iussit hellepō/
 tū trecētis uerberib⁹ p̄cuti: & sacci p̄pedes mea stig/
 mata & colaphos icuti cū barbara execratiōe q̄si di/
 siesta pontis pœnas daret opis p̄positis caput p̄cidit
 aduocati alii: triremes biremes & triremes simul.
 cccix. uersus exinū p̄otū ab altero latere. cccxiii. p̄oto
 trāsuerfas hæ anchoris uastissimis tenebant relicto
 spacio iter ordinē nauigiōrū ut eēt trāsitus nauib⁹ in
 p̄otū. Cōtinēti. Machinamēta lignea annexa fure fu/
 nib⁹ lino & scyrpo superiniecte postea trabes fuere.
 sup q̄s iposuerē nostrā facto hic inde aggere ne aspe/
 ctu maris aīalia trāsēūtia terrerent octo dies cōsum/
 psere trāsēūdo. ¶ Assyrio co. babilō assyria diuerso
 colore itexuit: sed ānoq; astalus itexere iuenit unū at/
 talicū & attalice uestes & babilōicæ. ¶ Bis lauta. in
 colore pluries imersa: de eis Tibull⁹: Sola puellaz di/
 gna ē cui molia charis Vellera det fucis bis madefa/
 cta tyros. ¶ Domos: gto cāu positū ē: nā Sue. auctori/
 tate Octau⁹ august⁹ solit⁹ ē p̄nūciare domos p̄ do/
 mus ī gto casu & senius & sinu⁹ & p̄ stulto batediū:
 & p̄ pullo pulelatiū: Vir. ut Octauio gratificaret eo/
 dē mō casum primū p̄nūciauit. ¶ Alcōis referēt bo/
 to. toreuma sunt opa magnifice sculpta. Sal. ī Catili.
 Cū tabulas signa toreumata emunt. ¶ Cœchea. b. m.
 Margaritas maxie idus ocean⁹ fert: ut Pli. meminit
 Margaritas gēus cōchiliū ē. ¶ Boeti q; to. Pli. l. xxxiii.
 dicit p̄ximos amenitore fuisse boetiū Agraganta &
 Miē: quoz oīum erāt opa in ifula Rodioz boetus
 apud Iydiā Mineruā ī tēplo agragas ī tēplo liberi pa/
 tris in ipa rhodo baccas cetaurof q; celatos ī scyphis.
 ¶ Hæc pocula gratū Acōis: alcō Oui. meminit ī Me/
 ra. nostrū argēteoz q̄ ænæ paterā celauerat: craterē
 ænæ quē fabricauerat alcō Hile⁹: & lōgo celauerat
 argumēto. ¶ Illi falce de co. ad priapū alludit: de quo
 sic in obsceno carmiē nō me praxiteles scopas ne fe/
 cit: Hic sumphidiaca māu polir⁹. Sed lignū rude ut

Iteus dolauit: dixit mihi tu priapus esto: Filius fuit Ve-
 neris & Diōysii, & Aegyptii: at dicunt de priapo scribē-
 tes: iisdē cū ceteris osiridis corporis partes a titanibus
 dilaniari reperisset p̄ter pudēdā q̄ illi ī flumē iecerāt
 p̄cepisse sacerdotibus p̄ deo coli ea ī tēplo q̄ suspendi
 iussit: & ut Dio, meminuit nō mō ī ciuitatū tēplis mi-
 nime: sed ī agrestibus locis uinearū & hortorū custos
 coli meruit fructuū fures falce castigās cui sacra cū lu-
 do fiūt: appellat̄ ēt Ithyphalus & typhō, & Ille, q̄ libe-
 thura: p̄ter arabia nullis: ut Plin. mēnit ac ne arabiaē
 qdē uniuersa sed ī ea tātū regiōe q̄ Saba appellat̄: qd̄
 significare grāci ministeriū uocāt ī hac ē p̄chaia re-
 giūcula qd̄ā spectat, n. saba ortus solis aestiui undiq̄
 in uici parib⁹: & a dextra maris scopulis incesa id so-
 lū e rubro lacteū tradit̄ Alexādro magno in pueritia
 siue p̄ simonia thura aris īgerētī p̄dagogus Leonī-
 des dixerat: ut illo mō cū deuicisset turiferas gentes
 sacrificaret: at ille arabia poti⁹ thure onustā nauium
 misit ei: large exhortatus ut deos adoraret, & O pecu-
 o panes & c. inter ossā & olympū nemorosa planicies
 & cōualis ē ī Thessalia: tēpe uocāt̄ mōtib⁹ circūdata
 olī palus: sed postea quū Hercules fracto mōte dedit
 alueū nihil amoenius atq̄ delectabilius: secat, n. plani-
 ciē peneus flus, semp̄ liq̄dus: cuius ripa arborib⁹ inū-
 brate ab ea similitudine poetā: ut mēnit Prob. loca
 oīa amœna & delectabilia tēpe appellauerūt: peneus
 at̄ quinq̄ milia passuū lōgitudīe & ferme sex latitu-
 diē ultra uisū hoīes attollētib⁹ & dextera leuaq̄ le-
 uiter cōuexis iugis iter sua luce uiridate allabit̄ uiri-
 dis calculo amœnus circa ripas gramie canorus auiū
 cōcētā: Solū nō adeo ferax allicit atq̄ iucūdū aspectu
 ut uisentes ipsa amœnitas alliciat & iuuet, & Fontis
 amadrya, Plin. referētē nō q̄rcus dī sed robur: q̄ arbor
 est & spēs q̄rcuū: durior tamē Amadryades non q̄r-
 cū: sed roborū dea & sacerdotes gallici q̄ uaticina-
 bant̄ ī ruborib⁹ druidā appellati sūt, & Aemulus as-
 tra o pastor, s. q. poeta, v. Hesiodo, q̄ pastor fuit & pe-
 cudes patuit, Ouis, priō de arte docet: Pascētī pecudes
 uallibus asera tuis, & Radios hipio, regina quā ēt ob
 prudētīā & uirtutē magna mater appellata ē titheae
 & cœli filia ex fratre suo hiperiōe ī uirū assumptū lu-
 nā & solē genuit, Poetā tātū usurpauere ut patris no-
 mē p̄ filio ponere ē ī utrūq̄ oceanū indicū q̄ ab oriē-
 te & athlanticū ab occidēte q̄ terras ab occidēte cōtin-
 git ut Mela ait, & Flammas capaces: nam solidū est
 in medio cursus spacio utrūq̄ complectitur oceanū
 & ideo flāmas capaces, & Luce tuo delia diua: lucus
 erat sub cytherone mōte in quo erat graphius fas ea
 qua sunt thessalica tēpe: ubi se cū nymphis diana la-
 uabat: sed cū Acteon uoluisset uidere quid esset ī fon-
 te: uidit dianā nudā: ideo ab eadē Acteon ē mutatus
 in ceruū: & suis canibus dilaniatus atq̄ laceratus est:
 Ouis ī ibidē Quiq̄ uerecūdaē speculātē labra diana:
 idē de pōto in q̄nto Inscius actēō uidit sine ueste dia-
 nā Præda fuit canibus nō minus iste suis: idē etiā in
 opere met, Diana delia dicta a delo insula: in qua na-
 ta ē, & Venit, n. Nictilius Bacchus dicit̄: q̄ eius sacri-
 ficia noctu fiebat̄: q̄ ex Asia prius in grāciā: e grācia
 ī Italiā trāslata, Agaue Cadmi filia pentheum ex
 echione filiū sacra bacchi spernentē furorē & baccho
 instigata iteremīt: ubi ad se redit pœnitētia ducta &
 dolore ī antrum secessit sub citherone ubi lacus est

Pollentemq̄ sibi uiridi cum palmite lucens
 Mollia pampineo subter coma uelat amictu.
 Illi sunt gratæ rotantes lacte capellæ:
 Et uenus: & fecunda pales: & uallibus imis
 Semper opaca nouis manantia fontibus antra
 Quis magis optato quæat esse beator æuo:
 Quā qui mēte procul putas: sensusq̄ p̄bando
 Non auidas agnouit opes: nec tristia bella
 Nec funesta tenet ualide certamina classis
 Quo spoliis dū sancta deū fulgentibus ornet
 Tempa: nec euectos finē transcendit habēdi,
 Aduersum sociis ultro caput hostibus offert.
 Illi falce deus colitur non arte politus.
 Ille colit lucos, illi panchaica thura
 Floribus agrestes herbis uariantibus adsunt.
 Illi dulcis adest requies: & pura uoluptas
 Libera simplicibus curis huic imminet omnis
 Dirigit hunc sensus: hæc cura est subita cordi:
 Qualibet ut requie motus contēptor abūdet,
 Iucundoq̄ locet languentia corpora somno.
 O pecus: o panes: o gratissima tempe
 Fontis amadryadum quarum nō diuite cultu
 Aemulus asera o pastor sibi quisq̄ poeta
 Securam placido traducit pectore curam.
 Talibus in studiis baculo dum nixus apricas
 Pastor agit curas: & dum non arte canoro
 Cōpacta solidum modulatur arūdine carmen
 Tendit & euectus radios hyperionis ardor:
 Lucidaq̄ æthereo ponit discrimina mundo:
 Dū iacet oceanum flāmas in utrunq̄ capaces:
 Et iam compellente uage pastore capellæ
 Ima susurantis repetebant ad uada lymphæ:
 Quæ subter uiridē residebant cæcula muscū,
 Iam medias operum partes euectus erat sol:
 Cū densas pastor pecudes cogebat: in umbras
 Et procul aspexit luco residere uirenti
 Delia diua tuo: quo quodam uicta furore
 Venit nyctileum fugiens cadmeis agaue
 Infandas scelerata manus: & cæde cruenta.
 Quæ gelidis baccata iugis requieuit in antro.
 Posterius pœnam nati se morte futuram
 Hic etiam uiridi ludentes panes in herba:
 Et satyri dryadesq̄ choros agere puellæ
 Naiadum cœtu: tantum non orpheus hebrū
 Restantem tenuit ripis syluasq̄ canendo:
 Quantum te penu remorantem diue chorea,

Multa tuo læta fundentes gaudia uultu.
 Ipsa loci natura domum resonante susurro
 Quis dabat & molli fessas refouebat in antro
 Nam primum prona surgebant ualle patētes
 Aeriæ platanus: inter quas impia lothos:
 Impia quæ socios ithaci mœrentis abegit:
 Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos.
 At quibus insigni curru proiectus equorum
 Ambustos phaeton luctu mutauerat artus:
 Heliades teneris amplexæ brachia truncis.
 Candida fundebant tentis uelamina ramis:
 Posterius cui demophoon æterna reliquit
 Perfida lamentandi mala perfida multis
 Perfide demophoon & nunc defende puellā:
 Quam cōmitebant fatalia carmina quercus:
 Quercus ante datæ cereris quā fœmina uitæ
 Illas triptolemi mutauit sulcus aristis
 Hic magnum argiæ nauī decus edita pinnus
 Procreas decorat syluas: hirsuta per artus
 Aperit aereis contingere montibus astra:
 Illicis & nigræ species: & lata cupressus:
 Umbrosæq; manent fagus hederæq; ligantis
 Brachia fraternos plangat ne populus: artus
 Ipseq; excedunt ad summa cacumina lætæ.
 Pinguntq; aureolos uiridi pallore corymbos.
 Quis aderat ueteris myrtus non nescia fati.
 Ad uolucres patulis residentes dulcia ramis
 Carmina per uarios edunt resonantia cantus.
 His suberat gelidis manans e fontibus unda.
 Quæ leuibus placidū riuus sonat orta liquorē
 Et q̄q̄ gemmas auium nox obstrepit aures
 Hanc querulæ referūt uoces: quis nantia limo
 Corpora lympha fouet: sonitus alit aeris eccho
 Argutis & cuncta fremunt ardore cicadis
 Et circa passim fessæ cubuere capellæ.
 Excelsisq; super dumis: quæ leuiter afflans
 Aura susurantis possit confundere uenti.
 Pastor ut ad fontes densa requieuit in umbra:
 Mittem cōcepit proiectus membra soporem.
 Anxius insidiis nulli: sed lentus in herbis
 Securo pressos somno mandauerat artus
 Stratus humi dulcē capiebat corde quietem.
 Ni fors incertos iussisset ducere casus.
 Nam solitum uoluēs ad tempus tractibus idē
 Immanis uario maculatus corpore serpens
 Mersus: ut in limo magno sub syderis æstu

Diæ. Orphe⁹ œagri fili⁹ sono lyræ sisebat flumina
 montes & syluas mouebat. Hebrū: hebr⁹ thraciæ
 flu. Peneu: peneus thessaliæ flu. p tempe discurrens.
 Aeriæ platanus: platanus arbor durat in multū tps
 spaciū: ut Plidocet ait. nē delphica platanus agamiē/
 nonis māu sata: & altera gargaphiæ arcadiæ luco in
 aulochrōe q̄ ab apanica itur in phrygiā ostēdit. plata/
 nus ex q̄ pependit Marfias uictus ab apolline q̄ iam
 cū magnitudine effecta ē arbor. n. est solū ad umbrā
 uoluptatis cā cōparata. Quas impia lothos: lothos
 arbor in quā eius noīe nymp̄ha Neptūni filia fugiēs
 Priapū dicit cōuersa: quā Plis laudat est alia q̄ Romæ
 ante domos ad umbræ amœnitatē pōebat tibi sit
 eadē & nūc appellat amaremus q̄ cerasa hēt acria in
 obsoniis dulcia syluis inqt quos succo nobilis arbor
 & dulces poscit lothos minus hospita baccha. Dixi/
 mus & de arbore lotho in ultio de pōto: quā aphri/
 ca gignit nā Vlyxes. ciconibus tēpestare delatus est
 in aphricā unde uix abduxit socios q̄ gustauerāt fru/
 ctū lothi in quā ēt cōuersos fabulant. Vnde Ouidiū
 de tristibus: Sic noua delychiō lothos gustata pala/
 to Illo quo nocuit grata sapore fuit. Heliades: solis
 filiæ dictæ sunt Helios græci nos solē dicimus: inde
 Heliades hæc cū phœtonē fratrem: q̄ antea Eridanus
 uocabat: & iō padus in quē fluuīū cecidit fulmina/
 tus eridanus dictus ē: deplorassent in populus cōuer/
 sæ sunt: siue ut in Bucō. idē affeti erat in aluos dicēs
 Atq; solo proceres erigit alnos: phæton. Clymenes
 & solis filius cū affectatum paternū currū regere nō
 posset: mundūq; incendisset a Ioue fulminatus ē: &
 in padū deiectus. Perfide demophoon. nūc defen/
 de puellā Phyllis Licurgi thraciæ regis filia Demo/
 phoōta Thesei arheniensis filiū ferē naufragū e bello
 Troiāo redeūtē excipit hospitio fouit & classes eius
 amore capta repauit: & data de cōiugio fide Demo/
 phoon a puella primā reuifere uno mēse reditū: i/
 petrauit: & cū pmissio tēpore non rediisset puella tū/
 diu fleuit donec lachrymæ maturuerūt & in arbore
 demutata ē: pleriq; amygdalū eē uolūt: Plidocet puel/
 lā se in amygdalo siue frondibus suspendisse & ster/
 nutio auctore arbore tamē demū uiruisæ cū reuer/
 si Demophoōtis cōiugis sensit āplexū: amplexu cō/
 gnitio flores simul ac frondes emisisse: licet Plidocet
 nunq; uirere arbore: ex q̄ Phyllis se suspendit. Quer/
 cus ante datæ: Ceres ut Plidocet auctor frumētū usum
 dedit & leges priā adinuenit: iō legisera est dicta: an/
 te. n. rudis mortalitas glādibus uescebat Triptole/
 mus: ut idē ē auctor bouē & aratrū reperit: ut alii uo/
 lunt briges atheniensem: Ouidiū in q̄rto de ponto ait:
 Quis mel aristæo: qs baccho uina falerna: Tripto/
 lemo fruges poma dat alcynoo. Illicis & nigræ: illex
 arbor duplex est sed hæc de qua poeta loquit dicit
 a græcis similaces folia habet similia oleæ: gladem
 paruam. Myrtus non nescia ueteris fati: myrtus in
 tumultū adhibebat: & priō uisa ut meminīt Theo/
 phrastus in tumulto elpenoris nauis. Vlyxis guber/
 natoris: & ideo Viriū Polidori tumulto eam natam
 dixit Plidocet refert in ueliterno myrtus est cōspiciuæ
 magnitudinis māu prioris Aphricā sata subest spe/
 cus in quo manes eius custodire draco tradit: & iō
 myrtus nō est nescia fati ides mortis. Corpora lym/
 pha fouet sonit alit ac. Eccho uocalis nymp̄ha gar

rulum admodū de multis uerbis id habet nouissi-
ma tātū referat. Iuno cū posset multas nymphas cū
Ioue deprehendere istius sapius loquacitatē dū fu-
gerent nymphæ retardata: quod animaduertēs lu-
no fecit ut tamen in fine loquendi uoces ingemina-
ret audita uerba reportet. Nec nō Narcisum Lyropes
& Cephisi filiū tū. xvi. annū agentē adamauit: cui cū
uagaret sorte p̄ deuia rura sæpe loq̄ conata: nā repu-
gnāte destitit: expectabat. n. ut ille pri⁹ emitteret uo-
cē: tādē seductus a fidis comitibus exclamauit puer
equis adest idē respondit eccho: stupet hic: & cōuer-
sus in oēs partes iteꝝ huc ueni inquit nō minus illa
iterat: tandē puer hic coeamus. u. conueniamus dixit
libētius respōsurā nulli sono coeamus retulit eccho:
& egressa e siluis est ut iniceret manu sperato collo.
¶ Fugiēs puer cōplexu: Ante ait emoriā q̄ sit tibi co-
pia nostri & sic qd̄ fuerit sp̄reta pudibūdā tecta frō-
dibus in syluis latet & antris: & dolore macie q̄ con-
sumpto corpore ex ea tamē uox superfuit ossa uero
in faxa cōuersa sunt: Succus corporis in aera. ¶ Tolle-
bant auræ uehēmētis: Tollere est inferre uel eleuare:
Virgi. tertio Geor. Tollentēq; minas & sibilla colla-
tumentem: & in primo æneidog: Et mulcere dedit
fluctus & tollere uentos: auræ. n. uires inferebant &
eū ad omnia agilē faciēbāt. ¶ Iā q̄tit & biugis oriens
herebo cit equos nox: eq̄ noctis sunt nigri: diei cādi-
di: solis: ruffi: lunæ: alter niger: alter albus: Pompo.
Et nullos lunā habere dixit at̄ Nox ē umbra terræ:
nā cū terra apponit̄ soli nox ē: & nisi interueniat sol:
ut Catullus dixit nox est. ¶ Et piger aurato uesper p̄-
cedit ab oeta: oeta thessaliæ mōs: q̄ mare atigit uer-
sus Athicā regionē: in quo cōbustus Hercules fuit: a
quo occidentē. n. sol stellas credūt oriri sicut mæe sol
exoriri uī ab ida troadi monte: ut Lucra. ait uesper
ut meminit. M. Varro Plauto uesperugo dī ut uesp̄
uesperugo uespere uirgilīæ occidunt. A. Pacuio Lu-
cifer iubarq;: qd̄ iubata sit stella tps̄ in utrunq; Ver-
speꝝ & Luciferū uolunt tēpus esse noctis: sed Catul-
lus dicebat oēs tenebras nominare noctē. ¶ Ereptus
de terris e cladibus ad mea mæes: manes dii inferi di-
cunt̄ ab eo qd̄ dicebant antiq̄ Manon hoc est bonū
nō q̄ boni sint: sed q̄ bonos putabant qbus animas
cōmendabant: & manes appellauerūt: hinc immæe
non bonū: id est horrendū & asperum dicit̄. De hinc
etiam mane dicit̄ principium dicitur: quod Marcus
Varro & ab eo quod cū manat ab oriente dies ab eo
& homines: nā luce & mane apud Roma. dicit̄ sunt
& Lucii & manii. ¶ Lumina collucēt infernis: tēplū
tribus modis dicit̄: ut. M. Varro asserit ab natura ab
auspiciis ab similitudine: natura in cælo ab auspiciis
in terra ab similitudine sub terra: in cælo tēplū di-
cit̄ ut in Hecuba magna tēpla cœli tū cōmixta stel-
lis splēdidis in terra ut peribœa scrupēa faxa bacchi
tēpli prope egrediunt̄ sub terra ut in andromacha
acherusia tēpla alta orei saluete infera: Quod cœli ē
quatuor partes ducit̄: sinistra ab oriente: dextra ob
occasu: antica ad meridiē: postica ad septētrionem:
sub terra tēplū aterendo circa cellū qua attuimur
dictū est tēplū. ¶ Et tityos latona: tityus louis filius
ex helcro orcomeni: q̄a interpellaret Latonā de stu-
pro adactus ad inferos ab Apolline dat poenas: nam
eius semp̄ consumptū renascens iecur uultures dir-

Obuia uibranti carpens grauis acra lingua:
Squamosos late torquebat montibus orbes.
Tollebant auræ iuuentis ad omnia nissus.
Iā magis: atq; magis corpus reuolubile uoluēs
Attollit pectus nitidis fulgoribus: & se
Sublimi ceruice caput. cui tristia superne
Edita purpureo lucens maculator amictu
Aspectuq; micant flāmantia lumina toruo:
Metabat sese circum loca. tum uidet ingens
Aduersum recubare ducē gregis actior instar
Lumina diffundens intendere: & obuia toruo
Sapius arripiens infrendere: quod sua quisq̄
Ad uada uenisset: naturæ comparat arma.
Ardet mente: furit stridoribus: intonat ore.
Flexibus & uersis torquetur corporis orbis.
Manant sanguinæ per tractus undiq; guttæ
Spiritus rumpit fauces: cui cuncta paranti
Paruulus hunc prior humeros cōteret alūnus:
Et mortem uitare monet per culmina namq;
Qua deducta genas p̄debat lumina gēmis.
Ac sentoris erat naturæ papula telo
Icta leui tum prosluit furibundus: & illum
Obtritum morti misit: cui distus omnis
Spiritus excessit sensus: tum torua tenentem
Lumina respexit serpentem cominus. inde
Impiger exanimus uix compos mente refugit.
Et ualidum dextra truncum detraxit ab ore.
Qui casus sociaret opem: numen ue deorum
Prodere sic dubium uoluit sed uincere tales
Horrida squamosi uoluētia membrā draconis
Atq; reluctantis cerbris: fœdæq; petentis
Ictibus ossa feris: cingunt: qua tēpora cristæ:
Et quod erat tardus omni langore remoto.
Nescius aspiciens timor obcæcauerat artus
Hoc minus implicuit dira formidine mentem
Quem postq̄ uidit cæsum languescere: sedit:
Iā q̄tit: & biugis oriens herebo cit equos nox:
Et piger aurato uesper procedit ab oeta:
Cū grege cōpulso pastor duplicatibus umbri
Vadit: & in fessos requirē dare cōparat artus
Cuius ut intrauit leuior per corpora somnus
Languidaq; effuso requirūt membra sopore
Effigies ad eum culicis deuenit: & illi
Tristis ab euentu cecinit conuicia mortis.
Inquit: quid meritis ad quæ dilatus acerbas
Cogor inire uices: tua dum me carior ipso

Vita fuit uita: rapior per inania uentis.
 Tu lentus refoues iucunda membra quiete
 Ereptus de terris e cladibus ad mea manes
 Viscera lethæas cogunt transnare per undas.
 Præda charontis agor. uidet ut flagrantia tædis
 Lumina collucent infestis omnia templis
 Obuia thisiPHONE serpentibus undiq; cõpta:
 Et flâmas: & scæua quatit mihi uerbera pœna
 Cerberus: & uiris flagrant latratibus ora:
 Anguib; hic atq; hinc carêt cui colla reflexis.
 Sanguineûq; micant ardorem luminis orbis.
 Heu quid ab officio digressa est gratia: cum te
 Restitui superis læti iam lumine ab ipso:
 Præmia sunt pietatis ubi: pietatis honores
 In uanas abiere uices: & rure recessit
 Iusticiæ prior illa fides: instantia uidi
 Alterius sine respectu mea fata relinquens:
 Ad pariles agor euentus. fit pœna merenti.
 Pœna sit exitiû modo sit: cum grata uoluntas
 Existat par officium: feror auia carpens:
 Auia cimerios inter distantia lucos:
 Quem circa tristes densent in omnia pœnæ
 Nam uictus sedet imanis serpentibus othos
 Deuinctus mœstus procul aspiciens ephialtê:
 Conati quondam cum sint incendere mundû
 Et tityos latona tuas memor anxius iras
 Implacabilis ira iacet uiuus alitis esca.
 Tereor a tantis insistere tereor umbris:
 Ad stygyas reuocatus aquas: uix ultimus anni
 Restat nectareas diuum qui prodidit escas:
 Gutturis arenti reuolutus in omnia sensu.
 Quid saxû pcul aduerso: qui môte reuoluit:
 Contèpisse dolor quẽ numina: uincit acerbis
 Ocia quærentem frustra sub lite puellæ.
 Ite quibus tædas accendit tristis erynnis.
 Sic imen præfata dedit connubia mortis.
 Atq; alias alio densat super agmine turmas
 Impietate fera: cum cerna colchida matrem
 Anxia sollicitus meditantem uulnera natis.
 Iam pandionias miserandas prola puellas
 Quar; uox q̄rula est: supat qd' bistonijs rex.
 Orbis epops mœret uolucres euectus i auras
 Ad discordantes cadmeo sanguine fratres
 Iam truculêta ferût: infestaq; lumina corpus
 Alter in alterius iamq; aduersatus uterq;
 Impia germani manat quod sanguine dextra:

piût. Ad stygyas reuocatus aq̄s: tantalus Iouis filius
 rex paphlagoniæ Ioui: Mercuri & Cereri hospitio exce-
 ptis filiû Pelopẽ epulandû dedit. Abstinerunt dii. Ceres
 brachiû qd' deuorauerat restituit Eburnû patrẽ dii
 apud iferos hûc affecere supplicio: ut sitiens aquâ quâ
 hêt ad mêtû nō possit degustare: & esuriens pomâ: su-
 pra ceruicẽ p̄dētia exerce nō possit. Alii uolūt iō da-
 re pœnã tatalû qd' admissus ad deos secreta: & my-
 stica sacra ea uulgarit. Auia cimerios inter. d. lucos
 cimeriû fuit uetustissimû oppidû prope cumas ad
 acherusiã paludẽ ubi est descensus ad inferos: iō cyme-
 rios lucos p̄ iferno usurpauit: Habitauere & illic po-
 puli Cymerii egrediẽtes cauernas: & nō egrediẽtes:
 nisi nocturno tpe erāt hi sacerdotes dâtes oracula de-
 leti a Cãpão rege cū semel eẽnt metiti oraculû. De-
 uictus: mœstus procul asper, ephialtê Aloys. Titais fi-
 lius ex uxore Iphimeri deuolata a Neptunno duos
 pueros generauit Ephialtê & Othõ hi singulis die-
 bus crescebāt unde supbia moti Iouẽ ad pugnã iter-
 pellauerūt q̄ re Iuppiter indignatus apud iferos de-
 iectos p̄petuis afficit cruciatibus Viriã. ænei. Vidi &
 aloidas geminos imania uidi Corpa q̄ mãibus ma-
 gnû rescindere cœlû Agressi supiq; Iouẽ detrudere
 regnis. Quid saxû pcul aduerso q̄ môte reuoluit:
 sisyphus Corynthis q̄ tuc ephyre dicebant rex æoli fi-
 lius: & Creutis p̄ hospites coacti cū illi pedes lauarêt
 nacto tpe in ope p̄cipitabat in mare q̄ apud inferos
 saxû a môtis uertice ad radices p̄ceps cõtinuo: dein-
 de & sublime euoluere coactus e hûc Thefeus uicit.
 Ocia q̄rētẽ fru. sub li. pu. Danaus belli filius. L. filias
 ægypti fratris totidẽ coniuges dare negas ex ægypto
 pulsus primo magna nauis argos nauigauit: & Stene-
 leo pulsus argis p̄iuit ægyptus filius inseq̄ iussit: ac ne
 redirêt: nisi interẽpto fratre. Danaus: ut si liberaret
 p̄misit nuptias: admonuit uero filias: ut noctu ma-
 ritos trucidarêt oēs efficiūt p̄ter Hiper mestrã q̄ lino
 siue lino pepcit. Sic hymẽ p̄fata: hymû bacchi Ve-
 neris filius: ut Capella tradit desperatus puellæ cõnu-
 bia p̄ littora solus uagabat: piratã q̄ ad sacra elusine
 Cereris p̄fiscẽtes uirgines rapuerat: capiunt: & puel-
 læ liberant in primis hymẽ athenas ueniẽs hoc de-
 tulit: & nuptias ob beneficiû a m̄re puellæ impetrat:
 quã ob foelicitatẽ: ut in nuptiis Iunõis memoriã hy-
 mẽ uocarêt atheniẽses p̄stituere: ut apud Ro. Thala-
 sio. Anxia sollicitis meditatẽ uulnera natis: Medea
 Oetæ regis colcorû rex Perse filia: qd' Iason eius uir
 Creusam Creontis corynthiorû filiã in uxorẽ acce-
 perat: sese spretã ægre ferens uiro coram duos natos
 Dyndimû & Theffandru interemit relictu theffalo
 a quo theffalia dicta est: Hinc uesta draconibus ad
 Aegeû fugit. Iam pandionias miserãda: & c. Pãdiõ
 athenarum rex filiam Prognẽ Thereo thraciæ regi
 seu Magare uxorẽ dedit: hic alterã eius sororem stu-
 prauit: q̄ cognita Progne una cū Philomela sorore
 Ithin filiu epulandû patri thereo posuerunt: quærit
 Ithin pater sepius intercenãdum. Progne ait q̄ pascis
 intus habes Philomela uero puero pueri cruentum
 caput offert: & repulsa mensa ambas ense insequit &
 sic sese p̄cipitãtes p̄ dolore p̄gne in hyrundinẽ: Philo-
 mela in auẽ lusciolam: Ithis in carduellû seu fasanû.
 Thereus in cristarã auẽ: q̄ regû decus ostendat uertit
 nomine opops: unde Ouidi. meta. lib. vi. Vertitur in

uoluerum cui stant in uertice Cristæ: Prominet in modicum pro longa cuspidē rostrum nomē opops uolucris facies Armata uidetur: At discordantes Laïus Cadmi pronepos Aedipodam generat Aedipodes Etheoclem & Pollinicum ex locasta propria matre eos reliquit: ut alternis regnarēt annis. Etheocles polinici regnum non restituit: sed exulem facit: confugit ad Adrastum argorum regem: & accepta filia argiam in uxorem conspirantibus: cum eo Thideo Parthenopeo Adrasto amphī Hyppomedonte: & Capaneo regibus: qui pari fato occubuerunt p̄ter senē Adrastum pollinices non mutuis uulneribus cū etheocle fratre occubuit ī duello: māsitq; defunctis discordia: Nā cum cremarentur pira sese in duas diuisit partes. ¶ Ecce itaci coniunx semp̄ decus una charōtis. ¶ Penelope icari: seu icariuntis filiā errātem Vlyxem cōiugem per decēniū summa castitate expectās p̄ eos oēs quos hēbat multos & p̄sertim Eridamāta summa una cōstātia reppullit. Dicimus icarion & icarius nominādi casu. ¶ Hic calcedonias admeti: calcedon megarensium urbs ē prope Constantinopoli fati cōdita: sed sterili loco Calcedonii cæci appellati qđ neglexerunt locū fertilē & Amœnum ubi Byzatiū postea conditū. Aduersum p̄ferre faces alcestis ab omni: alcestis seu Alceste Perilei filia nupsit Diueto phereorū regi ex quo genuit Eumelū: qđ ī bello troiano fuit hęc cōtinebat marito mortem ex oraculo cū alii ex propinquis recusarent: spōte subiit. Quid misera eurydice tanto: Eurydice Talionis filia uxor Orphei ic̄ta ab angue cum eam īsequeret Aristæus perit Orptheo dolentia Proserpina concessa in culpa eius ablata: qua p̄ Eurydice ad cāpos Elysios trāslata est: & Orpheus apud īferos pro ea dat p̄cenas: alte in excessū referēs a nauibus ignes. Argolicis phrygios. Hec̄tor p̄gressus ad naues ignē in prora iacere ac s̄uire ic̄cēdis cōperat: territi græci resistere non poterant. Aduoluti omnes ad genua a Gallis auxilia implorantes. Hoc tempore rediens aiā ephrygia s̄uīetē respexit Hec̄torem primo īpetu hostē nauibus repulit: & extincto igni ip̄m hēctore īctū saxi turbauit, prostratū eripuerunt māibus Aiācis troiāi: & semianimē tulerūt ītra muros. Aiāx uictor fugientes īsequēbatur non sine magna strage. ¶ Sygæaq; præter: sygæū urbs fuit ī littore etiā Augusti tempore diruta ī ea nauale achiuorum & portus & achaica castra prope etiā lacus erat. ¶ Idamōs: troadis. ¶ Rhetei littoris ora: Pli. ait. mille quingentis passibus rem otum a portu ilium est īmune. nam omnis rerum claritas apud poetas extra sinum sunt Rhoethea littora hitata his opidis rhœteo: dardania arisbe. ¶ Et iam strymōii: strimō fluuius thraciæ ei⁹ hostia sunt ad radices Athi mōtis. ¶ Rhœsi: rhœsus rex iouis filius affinitate iunctus erat Priamo: tū mercede conductus auxilium ferebat: & prius q̄ copias auxiliares ilio inferret interfectus fuit. Nā paulo ante captus erat Dolon uir troianus: qui tortus ab Vlyxe confessus est affuturum Rhœsum: & oraculo nunciatum si eius equi bibissent Xanti aquam fore Troiani æternam: & non posse expugnari.

DOMITII Calderini Commentarii In Culicem Maronis Explicit.

Heu mutandus nunquam labor: auferor ultra
 In diuersa magis distantia lumina ceruo:
 Elysiam tranandus agor delatus ad undam
 Obuia tisiPHONE comites heroidas urget
 Aduersum perferre faces. alcestis ab omni
 Inuiolata uacat cura: quod s̄aua mariti
 Hic calcedonia admeti cura morata est.
 Ecce ithaci coniunx semp̄ decus una charontis
 Fœmineū concepta decus manet: & procul illā
 Turba ferox iuuenum telis cōfixa procorum:
 Quin misera eurydice tanto mœrore recessit:
 Pœnaq; respectus: & nūc manet orpheus in te:
 Audax ille quidem qui mitem cerberon unq̄
 Credidit. aut illi ditis placabile numen.
 Nec timuit phlegētōta furens ardētibus undis
 Nec mœsta obtentu ditis ferrugine regna
 Defossasq; domos: ac tartara nocte cruenta
 Obsita: nec faciles ditis sine iudice sedes:
 Iudice: qui uitæ post mortem indicat acta
 Sed fortuna ualens audacem fecerat orphea.
 Iam rapidi steterant amnes & turba ferarum
 Blanda uoce sequax regionē infederat orphei
 Iamq; unam uiridi radicem mouerat altæ.
 Querc⁹ humo steterāt amnes syluæq; sonore
 Sponte sua. cantus rapiebant cortice amara
 Labentes biuuges etiam per sydera luna
 Pressit equos: & tu currentis menstrua uirgo
 Auditura lyram tenuisti nocte relicta.
 Hęc eadem potuit ditis te uincere coniunx
 Euridicemq; ultro ducendam reddere: non fas
 Non erat inuitam diuæ exorabile mortis
 Illa quidem nimium manes experta seueros
 Præceptum signabat iter: nec rettulit inter
 Limina nec diuæ corrumpit limina lingua
 Sed tu crudelis: crudelis tu magis orpheu
 Oscula cara petens rupisti iussa deorum
 Dignus amor uenia gratum si tartara nossent
 Peccatum meminisse graue: & uos sede piorū:
 Vos manet heroum cōtra manus. hic & uterq;
 Aeacides: peleus namq; & telamonia uirtus
 Per secura patris locantur numina: quorum
 Connubiis uenus: & uirtus iniunxit honorem:
 Hunc rapuit feritas: illum nereis amauit
 Assidet: hac iuuenis sciat te gloria sortis:
 Alter in excessum referens a nauibus ignis
 Argolicis phrygios torua feritate repullos

O quis non referat talis diuortia belli:
 Quæ troiæ uidere uiri: uidereq; graui
 Teucris cū magno manaret sanguine tellus
 Et simois: xantiq; liquor: sygæaq; præter
 Littora cum troas sauiuos hectoris ira
 Viderit in classes inimica mente pelagas
 Vulnerat: tela: neces: ignes inferre paratos.
 Ipsa magis: namq; ida potēs feritatis: & ipsa
 Datq; faces altrix cupidis præbebat alūnis:
 Omnis ut in cineres rheti littoris ora
 Classibus ambustis flāma lachrymāte daret.
 Hinc erat oppositus cōtra telamonius heros
 Obiectoq; dabat clypeo certamina: & illinc
 Hector erat troiæ summū decus: acer uterq;
 Fulminibus cœlo ueluti fragor editur ense
 Tegminibus: telisq; super: sygæaq; præter
 Eriperet reditus: alter uulcania ferro
 Vulnere proiectus depellere nauibus instat
 Hoc erat æacides uultu lætatus honore:
 Dardaniæq; alter fuso quod sanguine cāpis
 Hectora lustrauit uictor d' corpe troia (hui⁹)
 Rursus acerba fremit: paris hūc qd' lætat: &
 Arma dolis ithaci uirtus quod concedit iceta:
 Hinc gerit euersos proles laertia curus.
 Et iam strymonii rhesi: uictorq; dolonis
 Pallade iam lætatur ouās: rursusq; tremescit
 Pamoicon: asiāq; horret lestrygonas atrox.
 Illū scylla rapax canibus succincta moloffis
 Aetneusq; cyclops illū: metuēda charybdis
 Pallētesq; lacus: & squallida tartara terrent.
 Hic & tantalæ gener æacus amplus atridæ
 Assit argiuum lumen: quo flamma tegente
 Oris ericthonias prostrauit funditus arces
 Reddidit heu graui⁹ pœnas tibi troia: furēti
 Hellepontiacis obiturus reddidit undis.
 Illa uices hominū testata est copia quōdam:
 Ne quisquā propriæ fortunæ munere diues
 Iret in æternū cœlum sup omne: propinquo
 Frangitur inuidiæ telo decus ibat in altum:
 Bis ergo repetens patriam: ditataq; præda
 Arcis erictoniæ cōes huic erat aura secunda
 Per placidum cursu pelagus nereis ad undas
 Signa dabat: pars inflexis superata carinis
 Cum seu caelesti fato: seu syderis ortu
 Vndiq; mutatur cœli nitor: omnia uentis:
 Oīa turbibus sunt anxia: iam maris unda

Syderibus certat consurgere: iamq; superne
 Corripere: & sol: & sydera cuncta mirantur.
 Ac uenit in terras cœli fragor. hic modo læta
 Copia nunc miseris circundatur anxia fatis.
 Immoriturq; super fluctu: & saxa capharei
 Euboicas: & per cautes caicaq; late
 Littora cū phrygiæ passim uaga pda pacta
 Fluctuat æquoreo nunc oīs naufraga fluctu.
 Hic alii sidunt pariles uirtutis honore
 Heroes: mediisq; siti sunt sedibus omnes:
 Oīs roma decus magni quos suscipit orbis
 Hic fabii deciūq; hic est oratia uirtus:
 Hic & fama uetus nunq; mortura per æuum
 Curtius: & mediis quē quondā sedibus urbis
 Deuotum bellis consumpsit gurges in unda
 Mutius: & prudēs ardorem corpore passus
 Legitime cessit cui fracta potentia regis:
 Hic curius claræ socius uirtutis: & illæ
 Flāminius deuota dedit qui corpora flāmis
 Iure igitur talis sedes pietatis honores
 Istic sciopadæq; duces deuota triumphis
 Mœnia quos rapidos libycæ carthaginis hor
 Illi laude sua uigeant. ego ditis opacos (rent
 Cogor adire lacus uiduos a lumine phœbi
 Et uastū phlegetōta pati: quos maxia minos
 Conscelerata pia discernit uincola sede.
 Ergo quam causam mortis: quā dicere uitæ.
 Verberibus sæuæ cogunt ab iudice pœnæ:
 Cum mihi tu sis causā mali ne: cōsciis ad sis.
 Sed tollerabilibus curis hæc imemor audis.
 Et tamen in uanis demittes somnia uentis.
 Digredior nunq; rediturus: tu cole fontes:
 Et uirides nemorum syluas: & pascua lætus:
 Et mea diffusas rapiantur dicta per auras.
 Dixit: & extrema tristis cum uoce recessit.
 Hunc ubi sollicitum dimisit inertia uitæ:
 Interius grauius mētem æger: nec tulit ultra
 Sēsibus infussum culicis de morte dolorem.
 Quantumcunq; sibi uires tribuere seniles:
 Quis tamen infestū pugnās deuicerat hostē
 Riuum pp aquæ uiridi sub fronde latentem
 Confirmare locū capit ipiger hūc: & in orbē
 Destinatus: ac ferri cupidum repetiuit in usum
 Granineam uiridi foderet de cespice terram.
 Iam memor inceptū peragēs sibi cura laborē
 Cōgestū cumulauit opus: atq; aggere multo

Telluris tumulus formatum creuit in orbem:
 Quē circum lapidē leui de marmore formās
 Conserit assidue curæ memor: hic & acanthos
 Et rosa purpureo crescit rubicunda colore:
 Et uiolæ oē genus: hic est & spartica myrtus
 Atq; hiacynthos & hiccilico crocus edit⁹ aruo
 Laurus itē phæbi dec⁹ exurgēs rhodo daphne
 Lilia: & roris nouania cura marini:
 Herba thuris opes prisca imitata sabinis:
 Crysanthusq; hederæq; nitor pallante coribo.

C Domitii Calderi, Vero, in diras, P. V. M. enarratio.

B Attare cygneas: sūma opusculi huius est talis: Quum bello ciuili inter, M. Antonium & Augustū habito Cremonenses, M. Antonio fauissent uictoria potitus Augustus cū in eos ultioē puniēdos animū direxisset. Ariū centurionē missis traditur ad diuidēdos inter milites cremonēses populi agros sed cum nō suffecissent: & uicinorū mantuanorū agros diuisit quo circa Virgiliani agri iter alios militibus dati sunt: qđ ægre ferens, Ma. nō solū pp̄ deperditos agros: uerū et̄ ppter amicā lydiā in Mārua derelictā hoc opusculū scripsit Vir. & diras appellauit: hoc ē malæ fortunæ imp̄cations i hostes factas. Dirigit at̄ ad battarū nō uicū: ut aliq̄ male sentiūt: sed sicut pōt ex uerbis Vir. colligi battarus arbor erat i agro uirgiliāo itaq; fagū de q̄ i bu. scribit itelligim⁹. Repetamus: qā scripserat mortē culicis lachrymabile. Cygnus: olor ē appellat̄ auis ē alba: & cū ad mortē puēit maxio dolor agit: adeo ut flere uideat̄: hic Oui. in fa. de Ariōe loquēs ueluti canētia dura Trāfixus pēna tpa cantat olor: significat igitur hoc loco lachrymabiles uoces se repetitūz de amissione agri sui: q̄ les culex sup̄ egerat. Sedes: rura mea diuisa itra milites. Quib⁹: agris. Indiximus: deuouimus. Diras: imp̄cations. Ant. lu. oia sunt i cōtrariū qđ ē ip̄ossible. Gliscet: crescet. Auenā: p̄ stilo poetico: & scribēdi charactere accipit̄ ēn. herba iter frumēta nascēs: & acrescēdi auditate auenā appellata ē. Montib⁹ & sil. ga: & circūdabat arua Vir. hinc in Buc. Frigus captabis op. & alibi Qua se subducere colles sulcipiunt molliq; iugū dimittere cliuo. Lycurge: rex thraciæ q̄ quū iācra bacchi sperneret falce genu subsecuit suū: dicit ergo tale omen ario se dicturū: & milienū torū noiabant eū in quo ager cōtigerat Virgilianus. Trinacriæ: dicit postq̄ sibi ablati sunt agri talis eos sequat̄ sterilitas: q̄ lē habuerunt siculi: cū inde Proserpina a Pluto. fuisset raptā. Senis no. pa. mei Virg. q̄ dicebat. Rusacus rex. Sulci: uox sulci agri absconditatis. Effœtas uacuas: Cereris: frumētū. Aestu: in æstate sunt oia pestifera. Oculis: neq; audiant: neq; uideatur aliqua dulcia. Optima: tu battarus. Viretū: uirgultum. Dextera: militis Arii. Iuppiter: aer. Boreæ thra. ga boreas flat ex thracia q̄ ē in septētrioē. Immania: imantē. Fulua cali. respicit puluerē q̄ solet a gente uento caligare oculos. Tua flex te arbore scā. Cianeo: non a colore cœlesti: sicut quidam itēptati sunt dixit: sed a cyaneis petris in regione ponti frēq̄nter se mouētibus epitherum traduxit: ut ita ex motu aeris

Et bacchi libyæ regis memor: hic amarāthus
 Bumastusq; uirens: & semper florida pinus
 Non illinc narcisus abest: cui gloria formæ
 Igne cupidineo proprios exarsit in artus.
 Et quoscūq; nouāt uernatia tempora flores.
 His tumulus sup̄ insertur: tum frōde locat̄
 Elogium: tacitā quod firmat littera uoce.
 Parue culex custos pecudū nil tale merenti
 Funeris officium uitæ pro munere reddo.

P. Virgilii Maronis diras: idest carmen ex cratorium ad battarem.

Attare cygneas repetamus carmine uoces:

Diuisas iterum sedes: & rura canamus

Dura quibus diras indiximus impia uota.

Ante lupos rapient hedi: uituli ante leones:
 Delphini fugient pisces aquile ante columbas
 Et conuersa retro rerum discordia gliscet
 Multa prius: fuerit: q̄ non mea libera auena.
 Montibus & syluis dicam tua fata lycurge
 Impia: trinacriæ sterilecant gaudia nobis.
 Nec fœcunda senis nostri fœlicia rura
 Semina parturiant segetes: non pascua colles
 Non arbusta nouas fruges nō panpinus uuas:
 Ipse non syluæ frondes. non flumina montes
 Rursus: & hoc itez̄ repetamus battare carmē
 Effœtas cereris sulci condatis auenas.
 Pallida flauescant æstu sitientia prata.
 Immatura cadant ramis pendentia mala.
 Desint & syluis frondes: & fontibus humor:
 Nec desit nostris deuotum carmen auenis.
 Hæc ueneris uario florentia ferta decore
 Purpureos campos quæ pingit auena colore
 Hinc auræ dulces: hinc suauis spiritus agri
 Mutent pestiferos æstus: & tetra uenena
 Dulcia non oculis: non auribus ulla ferantur
 Sic p̄cor: & nostris superēt hæc carmina uotis
 Ludimus: & multum nostris cantata libellis
 Optima syluarum formosis densa uiretis.
 Tondemus uirides umbras: nec læta comātes
 Iactabis mollis ramos inflantibus auris.
 Nec mihi sæpe meū resonabit battare carmen
 Militis impia cum succedit dextera ferro

Formosæq; cadent umbræ: formosior illis.
 Ipse cades iterum domini foelicia ligna
 Nequicq; nostris potius deuota libellis
 Ignibus æthereis flagrabit iuppiter ipse:
 Iuppiter hanc aluit. cinis hæc tibi fiat oportet.
 Thracis tum boreæ spirent immania uires.
 Purus agat mixtam fulua caligine nubem
 Africanus: imineat nimbis mutantibus hymber
 Cum tua cyaneo resplendens æthere sylua
 Non iterum dicens herebo tua lydia dixit
 Vicinæ flammæ rapiant ex ordine uites
 Pascantur segetes diffusis ignibus auræ:
 Transuolet arboribus: cõiugat & arbor aristas
 Pertica: quæ nostros metata est impia agellos
 Qua nostri fines olim cinis omnia fiat.
 Sic precor & nostris superet hæc carmia uotis
 Vnde quæ nostris pulsatis littora lymphis
 Littora quæ dulcis auras diffunditis agris:
 Accipite has uoces: migret neptunus in arua
 Fluctibus & spissa campos perfundat harena
 Qua uulcãus agros pastor iouis ignibus arceat
 Barbara dicatur libicæ soror altera syrtis.
 Tristius hoc memini reuocasse battare carmen
 Nigro multa mari dicunt portenta natare:
 Monstra repentinis terentina sæpe figuris:
 Cum subito emersere furenti corpora ponto
 Hæc agat infesta neptunus cæca tridenti.
 Atrû conuertens æstum maris: undiq; uentis:
 Et fuscum cinerem canis exauriat undis:
 Dicantur mea rura: ferrû: mare: nauta caueto
 Rura: quibus diras indiximus impia uota.
 Si minus heu neptunne tuis infundimus aris:
 Battare fluminibus ut nostros trade dolores.
 Nam tibi sunt fontes: tibi flumina semp amica.
 Nil est quod perdam ulterius merita oia dici.
 Flectite currentes lymphas uaga flumina retro
 Flectite & aduersi rursum diffundite campis.
 Incurant amnis passim remeantibus undis:
 Nec nostros exire sinas erroribus agros
 Dulcius hoc memini: reuocasti battare carmen
 Emanent subito sicca tellure paludes.
 Et metat hinc mille spicas ubi legimus olim:
 Occupet arguti grylli caua garrula rana:
 Tristius hoc rursum dicam mea fistula carmẽ
 Præcipitent altis fumâtes montibus hymbres
 Et lata teneant diffusos gurgite campos.

& uentorû ipsius arbo. mouent huc atq; illuc traherent: & impleret ueluti cianæ insula. ¶ Lydia: ly. n. amica Vir. n. noie proprio: sed placabile notare uoluit. Nulq; n. meretrices placabiliores q; lydia reperiunt. ut n. solû a futuroribus p. cia exigant q; a. o. illis psoluât. ¶ Pascant: deuoret. ¶ Auræ: uetog. ¶ Trâs: uolet: eripiat: & eradice. ¶ Metata: mensurata: & q; menta facit. ¶ Pertica: lignea. ¶ Vnde: aq; myntii fluiui declarauit: & littus n. solû maris uerû: & fluminis dici posse. ¶ Accipite: audite. ¶ Neptunus: mare ipm trafeat i arua mera: Pastos: cõsuptos. ¶ Barbara: sylua d. r. barbara: & syrtes loca esse africae fines ægyptû uersus piculosissima a s. rim d. c. a. qd e traher. Est n. i. a. q. l. itas maris: & terræ magna & i uno loco profundissima: i alio uero satis uadosa spiratq; ueto cum mulus harenæ q; supra mare fuerat i. pfundissimas residet ualles: & q; deprimebat mox sup aq; aggerit & sunt syrtes maiores: & miores: & spacio passuum ducetog. qnq; gita milliû. ¶ Sepant: mior a carthagine trecetis milibus passuû distat: & totidẽ ambitus maior uero qd rigetis. xxv. milibus passuû. Ser. uero ubicuq; harenosa i mari sūt loca syrtes asserit uocitari. ¶ Barbara: aspa iculta: & alter syrtis. i. tota harenosa. Dicunt hoies porteta nasci tumete mari. ¶ Nigro: turbato: & pcelloso. ¶ Agat. h. faciat hæc porteta neptunus amado. ¶ Fuscû. g. terrâ nigra. ¶ Dicant: mea rura uideant eẽ qdã mare turbidû. ¶ Mius. i. mius damus o Neptûne tuis altaribus q; debeamus factu o Battare qd fontes tui spgant p arua mea: ut uideatur mare retro currẽtib; undis. ¶ Sinat. e. i. faciãt qd sp sint i meis agris rores. i. inuadatiões: sotiû. ¶ Caua: cõcauitatẽ. Gryllus. i. si rana i eo loco ubi stabat grylli. ¶ Minates. i. milites qui minates nobis tereant tali b; i. b. n. b; & cogant relinqre meos agros belli inter. ¶ M. Antoiû & Aug. Cumulo cumulu huc i bua. Vir. optie declarauit cû inqt iãq; sepulchrû icipit appere bianoris hic. n. bianor Amnis tusci: & Matus Thyresia filius fuit a q; matura denoiata e: huius sorore Lydiã fuisse dixer a q; & deomari potuit amica Vir. p. u. i. dicebat Vir. rufacus. Casus: euẽ? & fortua: emigeret: discedet suspiret lydia illa lydia uidet uos fontes: & alloq; & cãtat uobis discetis uos fontes agrig; mei amariq; lydia: uiticula pua uitis illeferis cõcubẽdo currite o niphæ currite dũ ergo expono meas q; rimonias tauro loue europã respicit filiã agcoris regis phoeniciæ q; cû armẽtis delectaret: & sæpe supra ascẽdere cõsueuisset: iuppiter i fortissimũ tauz. p. uersus eã absumptã i hos locos detulit: qbus nomẽ europe iditũ e. ¶ Auro: ad danaẽ Acrisii filiã rettulit q; i turri ænea clausa erat: ne qs eã stuprasset pp oraculũ qd erat: ut filius maior parẽte nasceret: q; re iuppiter in pluuũ auz. conuersus gremio puellæ exceptus fuit sicq; ea cõpssit: & ex ea Persæ? nat? fuit. ¶ Auertas. a. d. h. c. n. e. capiaris ei? amof. ¶ Vaccula: pua uacca. ¶ P. h. h. i. r. e. ¶ Interpellatos aia. n. u. q; plorãt amof. ¶ Impeditos: iterruptos sicut ergo sydera sp. redeunt iucis suas: sed ego n. possũ rdĩr ad meos agros. ¶ Tui. o. oia uos estis uos: uos. s. l. u. a. & phœbe. ¶ Estis. o. oia tenebris. ¶ Voluebant: errant. ¶ Similis. a. rã aureo sæculo nymphæ secutæ erabãt per syluas: & loca. Miodis: tagit ariadnẽ filiã Miois q; i littore a theseo derelictã. ¶ Bacchus ripuit: & i cœlo ductã i sy dus cõuertit: &

Quis dñis infesta minantes stagna relinquāt.
Vnde lapsa meos agros peruenerit unda.
Piscetur nostris in finibus aduena arator:
Aduena ciuili qui semper crimine creuit.
O male deuoti pratorum crimina agelli:
Tuq; inimica tui semper discordia ciuis
Exul ego indēnatus egens. mea rura relinquit:
Miles aut accipiat funesti præmia belli.
Hic ego de cumulo mea rura nouissima uisam.
Hinc ibo in syluas: obstabunt iam mihi colles.
Obstabunt montes: campos audire licebit.
Dulcia rura ualete & lydia dulcior illis:
Et casti fontes: & scelix nomen agelli:
Tardius ha misera descendite monte capellæ.
Mollia non iterum carpetis pabula nota.
Tuq; resiste pater: & prima nouissima nobis
Intueor campos: longum manet hostis in illis.
Rura ualete iterum: tuq; optima lydia salue:
Siue eris: & si non mecum morieris: utrunq;
Extremum carmen reuocemus battare auena:
Dulcia amara prius fient: & mollia dura.
Candida nigra oculi cernent: & dextera leua:
Migrabunt casus aliena in corpora rerum:
Quam tua de nostris emigret cura medullis
Gaudia semp enim tua me meminisse licebit.
Inuideo: uobis agri: formosaq; prata.
Hoc formosa magis. mea qd' formosa puella
Est uobis: tacite uelstrum suspirat amorem.
Vos nunc illa uidet: uobis mea lydia ludit:
Vos nunc alloquitur: nunc aridet ocellis.
Et mea summissa meditatur carmina uoce.
Cantat & interea: mihiq; cantabit in aurem.
Inuideo uobis agri. discetis amare:
O fortunati nimium: multumq; beati:
In quibus illa pedis niuei uestigia ponet.
Aut roseis digidis uiridem decerpserit uuam:
Dulcia namq; tumet nondum uiterula baccho
Aut inter uarios ueneris stipendia flores
Membra declinarit: teneraq; ille serit herbam
Et secreta meos furtim narrabit amores.
Gaudebunt syluæ: gaudebunt mollia prata:
Et gelidi fontes: auiumq; silentia fient
Tardabunt riuu labentes currite lymphæ:
Dum mea iucundas exponat cura quærelas:
Inuideo uobis agri mea gaudia habetis.
Et uobis nunc est mea quæ fuit ante uoluptas:

coronā astronomi eam appellāt. Vir. prio Geor. Gno/
siaz ardētis decedat stella coronæ. Numina autem ut
plurimum suas aicas cœlo cōsecrabant. ¶ Vitam: quia
oēs uirgines in signū castitatis signum gerebāt: hoc est
lineas fascias in signum ligatæ uirginitatis solebant &
zonam afferre qua cingebantur: ut etiam Catulus in
primo passeris ostendit dum inquit: quod zonam to/
luit diu ligatam. ¶ Meæ: noxa quod cōcubuerim dum
Lydia. ¶ Iuppiter ante sui: priusquā factus est coniunx
quā diceretur: quasi dicat habuit cōitum cum Iunone
priusq; esset coniunx. ¶ Opus: rhœtia. ¶ Illi: mœsto uul/
cano. ¶ Aurora: Amauit Titonum. Ipsi enim nunquā
habuit talem inſœlicitatem qualem ego. ¶ Aurea: qua/
si dicat deberem ego etiam habere ætatē auream: qua/
lem habuerunt dei. ¶ Leua: fors aduersa. ¶ Tanta mala
mihi fuere: ut ita manea qd' me uix posses cognoscere.

Hei male tabescūt morientia membra dolore
Et calor infuso decepit frigore mortis.

Quod mea nō mecum dña est: non ulla puella
Doctior in terris fuit: ac formosior: ac si
Fabula non uacua ē tauro loue digna: uel auro
Iuppiter euertas: auro mea sola puella est
Ecclix taure pater magni gregis: & decus ad te
Vaccula nonunq; secreta cubilia captans
Frustra te patitur syluis mugire dolore.
Et pater hædorū scelix: semperq; beate
Siue petis mōtes præruptos saxa pererrans:
Siue tibi syluis noua pabula fastidire:
Siue libet campis: te cū tua lata capella est.
Et mas quocūq; est illi tua scemina iuncta
Interpellatos nunq; plorauit amores
Cur non & nobis facilis natura fuisset?
Cur ego crudelem patior tā sæpe dolorem?
Sydera per uiridē redeunt cū pallida mundū
Inuicē phœbe excurrrens: atq; aureus orbis
Luna tui tecū est cur non est & mea mecum
Luna dolor nostri quid si miserere dolentis
Phœbe gerens in te laurus celebrabit amorem
Et quē pompa deū non syluis fama locuta est.
Omnia uos estis. secum sua gaudia gestat.
Aut insperfa uidet mūdo: q; dicere longum est
Aurea quin etiam cum sæcula uoluebantur:
Conditio similisq; foret mortalibus illis:
Hæc quoq; præterea notū minoidis astrum:
Quæq; uirum uirgo sicut captiua secuta est.
Lædere cælicolæ potuit uos nostra quid æras?
Conditio nobis uitæ quæ durior esset.
Ausus ego primus custos uiolare pudores?
Sacratamq; meæ uitam tentare puellæ?

Immatūra meæ quoq; noxe soluere facta:
 Istius atq; utinam facti mea culpa magistra
 Prima foret lætū mihi uita diutius esset.
 Nō mea nō ullo moreretur tempore fama:
 Dulcia cum ueneris furatus gaudia primū
 Diceret atq; ex me dulce foret orta uoluptas
 Nam mihi nō tātum rubuerūt impia uota:
 Auctor ut occulti noster foret error amoris
 Iuppiter ante sui semper mendacia factus
 Cū Iunone prius cōiunx: q̄ dictus uterq; est
 Gaudia libauit dulcem furatus amorem.
 Et mecum tenera gauisa est ludere in herba.
 Purpureos flores quos insuper accūbebat.

C Domitii Calderini Cōmentariū Aethnæ Vir.
 Oc Virgilianū eē opus plarīq; ex aucto-
 ribus testant: & Senecæ epistō adeo ut Na-
 sonē nō ob aliā cām opus de æthna dimi-
 sisse affirmet nisi pp Virgili. quē ima scri-
 psisse coptū habebat. Cornelius seuerus et ob eandē
 cām deterritus tradit summa tamen opa est ut cām
 æthnæ incendii referet. Nō q̄lē poetæ asserūt: sed q̄
 a sūmis poetis exposita sit: q̄s nō ignoret æthnā flagrā-
 tem adeo: ut niues neq; cadere auctores existimaue-
 rint: atq; ut quinquagenā: & centēna milia passuū are-
 nas flāmarū globus eructaret. Ardet autē noctibus
 sp̄ & miraculū igneū materiā tāto æuo sufficere pa-
 tet: crater eius ambitu stadia. xx. fauilla tauro miniū
 & catinū usq; puenire affirmant. Fragorem uero ad
 maronē: & gemellos colles quocūq; mō tū p noctē
 lucere: & splēdentē appere affirmauere a cacumine.
 Nā iterdiu fumo: & caligine obsedet. ⁊ Dodona:
 dodona epyri syluas in q̄ oracula per colūbas redde-
 bant: licet Herodotus mulierē q̄dā reddidisse affir-
 met Phaselia ī litia mōs est ardēs: ut æthna quē Pli-
 appellat phasem ibidē: sicut & in patera apollo ora-
 cula reddebat hinc litias sortes alibi poetā appella-
 se affirmant. ⁊ Cynthos: mons est ubi apollo et co-
 lebatur alibi insulā unā esse cicladum legimus. ⁊ De-
 los: delos isula in ægæo mari ducta q̄ dilai. manife-
 sta appollinis responsa pberent. Securi regis. i. Satur-
 nis. ⁊ Amēs secretos: q̄a tacite fluit oleū: & matrē in-
 tellige medeā. ⁊ Diē auersum: tangit fabulā Atrei &
 thiestis. ⁊ Sparsum semine: tāgit Cadmū qui dente
 seminavit draconis unde nati sunt homines armati
 posset etiam intelligi de lasone. ⁊ Quis nō piure: tā-
 git thesea q̄ Phædrā sororē Ariadnes elegit ī uxorē
 licet ipsi Ariadne iureiurando se eā in uxorē ductu-
 rum promisisset. ⁊ Minoīda: filiā minois Ariadnē.
 ⁊ Principio: in narratiōis huius p̄cipio dicit se neq;
 executurū poetica figmenta: sed tātū res physicas: ac
 causas ueras igniū spirantiū ex Aethnæ resonare ca-
 uernis in successū: & remotiōe Aethnæ subterranei
 sunt meatus adierā usq; isulam ubi Vulcanus cum
 aliis suis fabris fulmina fabricare dicit hinc ictibus
 loca omnia resonat: unde Virgi. insula sicarnum ui-
 xit latus æoliāq; erigitur lyparim fumantibus ar-
 dua saxis. Quam subter pecus & cyclopum exesa ca-

Gaudia formoso supponens gaudia collo.
 Tum credo fuerat mauros distentus in armis
 Nam certe uulcanus opus faciebat: & illi
 Tristi turpabatq; mala fuligine barbam.
 Non aurora nouos etiam plorauit amores
 Atq; rubens oculos roseo celauit amictu
 Talia cælicolæ nunqd minus: aurea promo:
 Ergo quid deus atq; hæros cur nō minor ætas:
 Infelix ergo non illo qui tempore natus
 Quo facilis natura fuit: fors o mea leua
 Nascendi miserūq; genus quo sera libido est.
 Tanta meæ uitæ cordis fecere rapinam.
 Ut maneā: quod uix oculis cognoscere possis.

P. Virgilio Maronis æthna: quæ a quibusdā
 Cornelio tribuitur.

Æthna mihi ruptiq; cauis forna
 cibus ignes:

Et quæ tam fortes uoluant incen-
 dia causæ

Quod fremat imperium: quid
 raucos torqueat æstus

Carmē erit: dexter mihi carminis auctor apollo

Seu tibi dodone potior: tecumq; fauentis

Seu te cynthos habet: seu delos gratior illa:

In noua pierio properent a fonte sorores

Vota: per insolitum phæbo duce tutius iture:

Aurea securi quis nescit secula regis?

Cum domitis nemo cererem iactaret in aruis:

Venturisque malas phiberet frugibus herbas:

Annua sed sacræ complerent horrea messes.

Ipsa suo flueret bacchus pede: mellaq; lentis

Penderent foliis: & pingui pallas oliua

Secretos amnes ageret: cum gratia ruris

Non cessit cuiq; melius sua tempora nosse:

Ultima quis tacuit iuuenū certamina colchos

Quis non argolico defleuit pergamon igni

Impositam: & tristi natorum funere matrem

Auersum ue diem: sparsum ue in semine dentē

Quis non periuræ doluit mendacia puppis

Desertam uacuo minoīda littore quæstus

Quicqd in antiquū iactata est fabula carmē.

Fortius ignotas molimur pectora curas.

Qui tanto motus operi: quæ causa perrennis

Explicit indensum flammæ: & ructet ab imo

Ingenti sonitu moles & proxima quæq;

Ignibus irriguis urat mens carminis hæc est.

carminis antra æthnea tonēt. ¶ Validiq; incudibus
 ictus. ¶ Sine pignore: idest ratione. ¶ Proxima: idest
 tertia. ¶ Phlægæis: campi phlægæi ideo dicti q̄a ibi
 stāt in copia maxima ignis. His natura secundū mul-
 tos auctores loquor qui dicūt gigantes pedes habu-
 isse serpētinis. ¶ Sinuat: curuat. ¶ Coaceruatus: accu-
 mulatas. ¶ Mater: terra q̄a dicunt filii terræ gigan-
 tes. ¶ Sub terris audent: poetæ ex sciētia nō solū terū
 humanarū: uerū etiā diuinarū ponit autē carmina
 pro ipsiſ poetis. ¶ Mētiti: quia nō habent rē manife-
 stam. ¶ His tityus: Tityus tityani & eiare filius lato-
 ne uim inferre uoluit: licet Virgī terræ filiū nec non
 ab ea nutritū Nec non; & tityum terræ omnipoten-
 tis alumnū: tāta enim magnitudinis fuit: ut uix eū
 iugera agri caperent fœdū lasciuium. ¶ Sollicitat
 magna: quia habent aquas: & poma nec tamē esuri-
 ens contingere potest: damnatus enim ad inferos q̄a
 deorū sacra reuelarat. Ouidi. Quærit aquas in aquis
 & poma fugacia carpit Tātalus: hoc illi garrula lin-
 gua dedit: & hoc in libro de fine titulo. Alibi tamen
 propter Pelopem filiū inter epulas deorū appositū
 ad huiusmodi pœnas damnatum legimus. ¶ Sollici-
 tant: quæ fiunt. ¶ Minos: æacus & rhadamātus per
 poetas iudices inferorum traduntur. ¶ Idemq; ro-
 tant: ixiō Iouis scriba ac unus ex centauris: qui cum
 Iunonis concubitu se iactaret a Ioue fulminatus: &
 ad inferos damnatus uoluitur rota: unde Tibullus:
 illic Iunonem tentare ixiōnis ausi Versantur celeri
 noxia membra rota. Alter ixiō legitur apud Por-
 phyrionem qui socerum suum prodidit facta ignis
 fouea: ut nō solum dotem uerum cuncta ipsius pos-
 sideret. Hora. Taurus in europem. i. iuppiter muta-
 tus in taurum. ¶ In ledam candidus: quoniam mu-
 tatus fuit in cygnum mutatus deuenit in Danaem
 Acrisi filiam in pluuuiam aurum. ¶ Corymbus: he-
 dera habet racemos læquales sicut terra quæ ē in
 æqualis. ¶ Edit: cōsumit deuorat. ¶ Oblātia molis:
 molem obstantem. ¶ Vapores: uentorum furores.
 ¶ Omnia: elemēta. ¶ Sinus: curuitates. ¶ Tenui: ex re-
 minima. ¶ Confluita: in aquas fluētes. ¶ Occasus: si-
 nes suos. ¶ Pigra: decisa. ¶ Cesset: det locū. ¶ Abstrue:
 absconde. ¶ Sæuior: sub terra maiores si qua obstan-
 tia ipsi ignes obstant: & impellūt. ¶ Hinc: ex hac cā:
 idest igne: & uentis sunt terræ motus. ¶ Spissā: si nō
 haberet illas concauitates. ¶ Faciem antiquam: in
 chaos antiquū. ¶ Aethna est fides: aethna enim facit
 testimoniū qd' est uerisimile. ¶ Duce me: nō potero
 te edocere: si uolueris perscrutari. ¶ Vasti: profundū.
 ¶ Euomit: q̄a aethna euomit: & emittit saxa combu-
 sta in mare. ¶ Hic uasti: cupit expōere miracula mō-
 tis aethnæ: ac dicit terribiles cauernarū introitus ma-
 rimerfos eē. ¶ Mergunt: exeunt. ¶ Exigit: ultra se ex-
 tendit. ¶ Spissæ: duræ & frequētes. ¶ Discordia: quo-
 niā nō pmittūt rupes ultra extēdi ignes. ¶ Domitæ:
 pars aethnæ ardet: pars consumpta est incēdio. ¶ Co-
 gūt: q̄a q̄ uidemus oculis cogimur credere. ¶ Arcēt:
 ab introitu. ¶ Nymbus: multitudo imo sūdo aethnæ.
 ¶ Sepulta: quietā. Enchaladus caput suum sepultū
 hēt sub aethnā. ¶ Dirē: Pluto. nā si apiet aethnā: uide-
 rent tartara. ¶ Dextra: potētia. ¶ Exigif: cogif emit-
 tere. ¶ Vasa: appellat uasa illa saxa pumicea: q̄a sunt
 cōcaua. ¶ Rotāt: uoluūt. ¶ Par: q̄a sp̄ eadē est uiolētia

Principio: ne quem capiat fallacia uatum
 Sedes esse dei: tumidilq; e faucibus ignem
 Vulcani ruere: & clausis resonare cauernis.
 Festinantis opus non est tam sordida diuis
 Cura neq; extremas ius est dimittere inertes
 Sydera se ducto regnant sublimia cœlo
 Illa neq; artificium curant tractare laborem:
 Discrepat a prima facies hæc altera uatum:
 Illis cyclopas memorant fornacibus ufos.
 Cum super incudē numerosa in uerbera fortes
 Horrendū magno quaterēt sub pōdere fulmen
 Armarētq; Iouē. turpe est sine pignore carmē:
 Proxima uiuaces aethnei uerticis ignes
 Impia sollicitat phlægæis fabula castris:
 Tentauere nefas olim detrudere mundo
 Sydera: captiuiq; Iouis trasserre gigantes
 Imperium: & uictō leges imponere cœlo.
 His natura suos aluo tenus ima per orbes
 Squameus intortor sinuat uestigia serpens.
 Construitur magnis ad prælia mōtib; agger:
 Pelion ossa creat: sūmus p̄mit ossan olympus
 Iam coaceruatus nituntur scandere moles.
 Impius: & milles metuentia cominus astra
 Prouocat infestus cunctos ad prælia diuos.
 Iuppiter e cœlo metuens: dextraq; coruscant
 Armatus flāmam renouat caligine mundum:
 Incurfant uasto primum clamore gigantes.
 Hic magno tonat ore p̄: geminatq; fauentes
 Vndiq; discordes comitū simul agmine uetos
 Densa per attonitas rumpunt fulmina nubes.
 Atq; in arma ruit quæcūq; potentia diuum.
 Et mars sauus erat: iam cætera turba deorum
 Stant utrūq; metus: ualidos tū Iuppiter ignes
 Increpat: & iactō proturbat fulmine montes.
 Illic deuectæ uerterunt terga ruina
 Infectæ diuis acies: atq; impius hostis
 Præceps cum castris agitur: materq; iacentis
 Impellens uictos: tum pax est reddita mūdo:
 Tum liber celsa uenit per sydera cæli:
 Defensiq; decus mundi nunc redditur astris
 Gurgite trinacrio morientem Iuppiter aethna:
 Obruit enceladū: uasti quoq; pondere montis
 Aestuat: & petulans expirat faucibus ignes.
 Hæc est mendosæ uulgata licentia famæ.
 Vatribus igeniū est: hanc auget nobile carmen
 Plurima pars scænica est rerum fallacia uates:

Sub terris nigros uiderunt carmina manes.
 Atq; inter cineres diris pallentia regna
 Mentiti uates stygias undasq; canentes.
 Hic tityon septem strauere in iugera fœdum
 Sollicitant, magna te circum tentale pœna:
 Sollicitatq; firim minos tuaq; æacæ in umbris
 Iura canunt: idemq; rotant exionis orbem
 Quicquid: & interius falsi sibi conscia terra.
 Nō est terra satis: speculantur numina diuū.
 Nec metuunt oculos aliena admittere cœlo.
 Norunt bella deum: norunt abscondita nobis
 Coniugia: & falsa quotiēs sub imagine peccēt.
 Taurus in eropē: in ledam candidus ales:
 Iuppiter ut dianæ preciosus fluxerit hymber
 Debita carminibus libertas ista: sed omnis
 In uero mihi cura canam quo feruida motu
 Aestuat æthna: nouosq; rapax sibi pgerat ignes
 Quacuq; immēsus se terræ porrigit orbis
 Extremi maris curuis agitur ab undis
 Non totum in solidū defit, nāq; omnis hiatus
 Secta est ois humus: penitusq; cauata latebris
 Exiles suspenſa uias: igiturq; animantis
 Per tota errantes percurrunt corpora uenæ.
 At uitam sanguisq; omnis qua com meat idem
 Terra uoraginibus conceptas digerit auras:
 Scilicet: haud olim diuiso corpore mundi
 In maria: ac terras: & sydera fors data cœlo
 Prima secuta maris: deseditq; in fi ma tellus.
 Sed totis rimosa cauis & qualia acruis
 Exeat imparibus iactis ex tempore saxis
 Ut crebro intorsus spacio uacuata corymbos
 Pendeat in sese simili quoq; terra figura
 In tenues laxata uias non omnis in arctum
 Nec stipata coit: siue illi causa uetusta est.
 Nec nata est facies: seu liber spiritus intra
 Effugiens molitur iter: seq; limpha perenni
 Edit humū limo: furtumq; obstantia mollis
 Haud etiam inclusi solidum uidere uapores
 Atq; igni quæ sita uia est siue omnia certis
 Propugnauere locis non est hic causa dolendi:
 Dum stet opus causæ, quis, n. nō uiderit illud
 Esse sinus: penitus tantos emergere fontes
 Cum uidet: ac torrens imo se emergere hiatus
 Nō ille ex tenui: uocemq; agat acta necesse est
 Confluit errantes: arcessant: undiq; abundis:
 Et trahat ex pleno quod fontē cōtrahat amne:

in æthna non enim magis æstuat uno tēpore q̄ alio
 ¶ Duce: spiritu uentorū, ¶ Militat: ardet, ¶ Subſeq̄r:
 narrabo causam: quia ignis ſilet, ¶ Pecudū: non ſolū
 hæc uidebunt mirāda hoībus uerū ēt rebus inani/
 matis, ¶ Capiti cœlū, i. caput, ¶ Cœlo: ſacula per om
 nia tpa, ¶ Aeterno: q̄a machina huius icēdiū i æthna
 ſemper duratura eſt, ¶ Orbita: rotunditas, ¶ Annus:
 ſol per annū ſuum curſum facit, ¶ Incōdita: incōpor
 ſita, ¶ Vices: alternationē: & uiciſſitudinē, ¶ Phœbe:
 luna, ¶ Senefcit: tres ptes ſunt æſtatis: eſt noua adul
 ta: & p̄ceps, ¶ Axem, i. polū Arctīcū q̄ elice a grais na
 uigātibus petiſ cynoſura uero a tyriis: q̄ eſt i polo an
 tarctico, ¶ Cometē: quoniā mutationē i dicat regno
 rū: marisq; pcellas: & tēpeſtatē nauigātibus, ¶ Boo
 res arctophilax: q̄ ſi boum agitator nāq; eſt ultimus
 ſeptē ſtellarū: ideo Boetes appellatur, ¶ Tenax: perti
 nax, ¶ Pugnax: q̄ ſtella martis denotat bellū, ¶ Oriō:
 ſtella q̄ orto ſuo i dicat pluuias: ideo alibi in æneidæ
 Cū ſubito aſurgēs fructu nymbosus oriō, ¶ Index:
 tēpeſtatis, ¶ Notis: ſignis cognoscere homiēs prius
 uolunt cognoscere terreſtria q̄ cœleſtia, ¶ Noctes: ſi
 ne lucro ſunt noctes q̄a non ſunt exercitæ, ¶ Callent:
 habēt duritiem: & tumiditatem durant in māibus
 in alia parte membrorū, ¶ Viti: ad uinū producēdū,
 ¶ Diuiti: p̄gūi horrea ubi reponunt frumēta, ¶ De
 ſecto: ſalce ſecto & incifo, ¶ Nullū fallere opus, i. ſcire
 oīa opera, ¶ Vertimus: uertendo exquirimus, ¶ Mir
 nas: quia gigantes q̄ uoluerunt expellere Iouē cœlo
 miſſi ſūt ad tartara, ¶ Aīa: flat⁹ ipſius æthnæ, ¶ Ser
 uēt: ſtēt in ipō introitu, ¶ Cōiuratis: Simul flātibus,
 ¶ Corpora pulſata: i. aerē: & hoc pacto fiūt nubes, So
 noro: tibi cine tritone, ¶ Opē: copias aquarū, Cortina
 ſecretior locus tēpli dicebatur ubi cor uatis itume
 ſcebat: & extēdebat ad carmina & oracula dicēda: &
 ſimiliter locus uelatus in teatro ex quo egrediunt
 recitatores miniū dici pōt modis ſonis, ¶ Animā fla
 tū nomina tota: q̄a nō poſſunt intelligi qui uēti ſint:
 & exeāt, ¶ Animas: uentos humore pluuiis quæ ex
 uentis creat obliuit circunlauat, ¶ Vis potētia: q̄a au
 ra eſt lenior uento, ¶ Vacuos: uētos ſuffocāt claudūt
 iter, ¶ Neruos: uires igniū ardētes, ¶ Confluuio: flu
 ctuū copia, ¶ Recessos: remotionem terrarū, ¶ Hiāt:
 aperit, ¶ Irriter: cōmouet, Arcū curuitatē, ¶ Rūpūt:
 erumpunt, ¶ Nefas: opinionē nefandā ex aīo, ¶ Ege
 ſtas: miſeria p̄ſto paratæ ſunt flāmæ, ¶ Teneros: par
 uos ignes, ¶ Turo: ſine fractione, ¶ Exundat: diffun
 dit, ¶ Vernacula: uulgaris: & familiaris: & ut dixero
 materna, ¶ Bitumē: genus cretæ, Quod ſi quādo ac
 cēdit exingui nō poſteſt: & de natura ſulphuris eſt,
 ¶ Molares: lapides, ¶ Incēdi: pro icēdi, ¶ Quæras fer
 ro: pcutias ſaxū ferro ſubito emittit ignē, ¶ Aciē ſplē
 dorē, q̄d, nihil eſt ſplēdidus, ¶ Stipat: circūdat, ¶ Vi
 as: uenas ipſius lapidis, ¶ Miranda: q̄d emittat ignē,
 ¶ Odoris: q̄a ipē lapis eſt niger q̄ ſi cōbuſtus ab igne,
 ¶ Et naria: iſula in ſinu puteolano: quā Pli. dirit a ſta
 tione nauiū Aenæ fuiſſe denominatā q̄a ēt ibi ſunt
 incendia eſt enī locus inter neapolim: & cumas ubi
 olim erat incendiū: dedit nomē æthnæ nā Ethno, i.
 cōbuo, ¶ Effixit: frigida facta ē, ¶ Alto: mari, ¶ Preſ
 ſo canali: ſtriſta uia, Nota eſt ſignū, Peſtem conſum
 ptionem, ¶ Ieiunus: auidus, ¶ Sobaris: ſobaros uehe
 mēs dicif unde ſobaris uehemētibus ignib⁹, Amif⁹

sis opibus furo. Mitis quia descendit in similitudi-
nem fluminis. Molles: reparatio. Quod si forte ca-
uis cōtractus uasibus hæsit: sinū prima longa signifi-
cat uas. Virgili in Bucō. Sinū lactis & hæc tibi liba
priape quot annis. Messis flammea: copia flamarū.
Robore: duritia: Examen multitudo saxorū. Ve-
nas: in quibus regnat ignis. Pignore: promissione.
Porta: apertio. Cōseruat: splēdorē suū. Fricas
u. frigiditas fricas significat frigeo. Solido: quasi du-
ra. Animos: uires ipsius ferri. Lenticiē: debilitatē.
Aurea: splēdida propter ignem. Obnoxia: qua et
illa sunt splēdida. Parenti: cœlo in aere. Seuū ho-
stē: ignem. Vsu: nō est talis ignis quo utimur nos
pro usu sed qualiter utitur Iuppiter in fabricādis ful-
minibus. Folles: instrumēta quibus ignis creatur.
Instigant: sollicitēt. Fratres: zoetum & Amphio-
nē: nō & Etheoclē & pollinicē hoc loco. Ileū: zoe-
tus. Ille can. Amphio eurotas fl. Thessaliae iuxta
quem Apollo pait armenta admeti. Raptum p-
fun. Amphiarau Lygurgi. Sparsa geua: Lycurgus
rex thraciae: qui genu sibi abscindit dum Bacchi sa-
era cōtēneret. Victrici: quia uicit Neptunnū in im-
ponendo nomine. Athenis orat. n. fugit cōtentio in-
ter Neptunnū: & Mineruā de imponendo nomine
cōtractum q: ut nomē imponeret: qui signū utilius
ostenderet percussa terra Neptūnus effudit equum:
animal bello aptum Minerua uero oleam arborem
pacis: sed pax bello pstat. ideo athena uictrix habita-
nomen imposuit. Theseu: notat patrē Thesei ægea
præcipitasse se in fluctus: nomenq; mari dedisse: dū
thesea redeuntē a Minotauro interfecto expectaret:
cui mandarat: ut si uictor esset uela nauium alba fe-
rentur: si uictus nigra: uerum oblitis nautis mutare
uela nigra relata sunt. Sicq; credēs filiū a minotauro
absumptū excidit in mare. Perfide: inquit propter.
Ariadnē: ab ipso Theseo derelicta i littore. Fidus
tangit: fabulā icari: qui cū agricolæ merū potasset: il-
le ebrii uenenū potasse existimantes eū peremerunt.
Canis uero qui eū comitarat ad Erigonē sororem: si-
ue ut alii dicūt filiā quæ cum minime redeuntē ica-
rum uideret sibi fidissimum: & omnia loca pquisi-
set: ab oraculo habuit in alieno elemēto quæ ritaret:
sicq; in aere perquisiuit sacris adhibitis quæ oscylla
uocantur: de quibus Virgili in Georgi. Oscylla ex al-
ta suspendunt Mollia pinu athenarum quia icarus
atheniens fuit. Amphiona: Iouis filius ex anthiopa
cantu & cythara adeo eruditus: ut eo pulsante lapi-
des se cōponerent in ædificium. Sicq; thebana mo-
nia scribuntur fuisse constructa Hora i poetica. Du-
ctis & amphion thebanæ cōditor arcis Saxa moue-
re sono testudinis: & prece blāda Ducere quo uellet.
Sorores: Philomellā dicit acceptā a Progne sorore:
dū a Thereo fuisset uiolata. Hospita autē tecti. Dicit
quia in parietibus nidificāt hirūdines. Ferreus: the-
reus: upupa. Hecora: Hector enim: ut tradit Da-
res phrygius puæ staturæ fuit. Magni ducis: Achil-
lis: q sepultus fuit in sigæo promontorio ad quē tu-
mulū quū uenisset Alexāder magnus o fortunāte in-
quit tu iuuenis: q tuæ uirtutis. Home habuisti pco-
nē. Impiger: ita n. ex natura Achilles erat: uñ Hor.
Scriptor honoratū si forte repōis achillē. Impiger:
tracūdus inexorabilis acer. Victus paridē dicit: qui

Flumina quin etiam latis currentia riuis
Occasus habuere suos: aut illa uorago
Direpta in præceps fatali condidit ore:
Aut occulta fluunt tectis ad operta cauernis.
Atq; inopinatos referunt procul ædita cursus
Quod si diuersos emittat terra canales:
Hospitiū fluminū: aut semita nulla profecto
Fontibus: & riuis constet uia pigraq; tellus
Conserta in solidum segnis sub pondere cesset.
Quod si præcipiti conduntur flumina terræ
Cōdita si redeunt: si qua et incondita surgunt:
Haud mirum clausis etiam si libera uentis
Spiramenta latent: certis tibi pignora rebus:
Atq; oculis hæsurā uias dabit ordine tellus:
Immensum plerunq; sinus: & iugera pessum
Intercepta leget: densq; abscondita nocti
Prospectare procul chaos ac sine fine ruina
Cernis & in syluis spatioq; cubilia retro:
Antraq; demissis pedibus fodisse latebris.
Incomperata uia est operū: tantū influit intra
Argumenta dabunt ignoti uera profundi.
Tu modo subtiles animo duce percipe curas
Occultamq; fidem manifestis astrue rebus:
Nam quo liberior: quoq; est animosior ignis:
Semper: & inclusus nec euectus: sæuior ira est.
Sub terra: pētūsq; mouēt hæc plura necesse ē.
Vincla magis soluāt: magis hoc obstātia pellāt
Nec tamen in rigidos exit contenta canales.
Visa niuē flāma auertit: qua proxima cedunt:
Obliquum secat: qua uisa teterrima causa est.
Hinc tibi terra trēor motu: hic tibi dēsus. hiatu
Spiritus exagitat uenas: cessantiaq; urget.
Quod si spissa foret: solidoq; instaret inani
Nulla daret miranda sui spectacula tellus.
Pigraq; & pondus confestim mobilis esset
Sed summis si forte putas concredere causis
Tantū opus: & summis alimentū uiribus oris
Quæ ualida i prōpto cernis: ualidosq; recessus
Fallere: sed nōdum tibi lumine certa q; recto.
Nāq; illuc quodcūq; uacat specus oīs hiatum:
Et res introitu soluunt: adituq; patenti
Conuersæ languent uires: animosq; remittūt.
Quippe ubi cōtineat uētos: qua q; morantis
Inuacuo desint: cessat: tantumq; profundi
Explicat errantes: & in ipso limine tardant.
Angustis opus est turbare: in faucibus illos

Feruet opus: densiq; p̄munt: p̄miturq; ruina
 Hinc furtim boreæ atq; noto: nūc un⁹ uterq; ē
 Hinc uenti rabies: hinc sæuo quassat hiatu.
 Fundamenta solo trepidant. urbescq; caducæ
 Inde (neq; est aliud) si fas est credere mundo:
 Venturam antiquam faciem: ueracius omen
 Hæc primo species iterum: naturaq; terræ.
 Intorsus cessante solo trahit undiq; uenas:
 Aethna sui manifesta fides: & proxima uero ē
 Non illic duce me occultas scrutabere causas
 Occurrent oculis ipse cogentq; fateri.
 Plurima namq; patent illi miracula monti:
 Hic uasti terrent aditus: merguntq; profundo

tor fuit Hæctoris in interficiendo Achillem sagitta
 ab Apollie directa: & ipse tamē a Pyrrho uictus fuit
 atq; interemptus. ¶ Graia: athenas dicit. Leges soli
 nis. ¶ Paphia Veneris: quam Apelles depinxit Athe
 nis. ¶ Dioclydæ: nati ex filia dioclei q; fuit filius Orfi
 lochi: ut est apud Homerum: dioclei inde appellan
 tur oēs postea qui diuinā gloriā habent. ¶ Minacem:
 xersem: qui combussit athenas hominibus uacuas.
 ¶ Visenda: & longe magis debes extimare quod mi
 racula æthnæ tāto magis sunt uisenda. ¶ Excaduit:
 extra cādorem & ardorem exarsit. ¶ Sæuo: loue ful
 mina mittente. ¶ Euaserat: ille qui iuerat ad uidēdū
 æthnā quæ est urbs in ipso mōte: & exusta fuit. ¶ Pa
 scunt deuorant. ¶ Amphion: frater Zoetus. ¶ Pios:
 idest dū illi uadunt ad arripiendos patres ab incen
 dio flammæ non illis nocent: sed cedunt ignes. ¶ Di
 tis: Plutonis. ¶ Priorum: iuerunt ad loca beatorum.

Corrigit hic artus penitusq; quod exigit ultra
 Hinc spissæ rupes obstant: discordiaq; ingens
 Inter opus nectunt uarium: mediumq; cohercēt
 Pars igni domitæ: pars ignes: ferre coactæ.
 Ut maior species æthnæ succurrat inanis.
 Hæc illis sedes tantarumq; area rerum est.
 Nunc opus artificem incendit: causafq; reposcit
 Non illos parui aut tenuis discriminis ignes.
 Mille sub exiguo ponam tibi tempore ueras
 Res: oculiq; docent: certas res credere cogunt.
 Quinetiam tactu moneant contingere toto
 Si liceat prohibent flammæ: custodiāq; ignis
 Illi operum est: arcent aditu: diuinaq; rerum:
 Ut maior species æthnæ succurrat inanis.
 Cura sine arbitrio est eadē: procul omnia cernis.
 Nec tamen est dubiū penitus q; torquear æthna
 Aut quis mirandus tante faber imperet arti.
 Pellitur exusta glomeratus nimbus harenæ.
 Flagrantes properant moles: uoluuntur ab imo
 Fundamenta fragor tota nunc rumpitur æthna.
 Nunc fusca pallent incendia mixta ruina.
 Ipse procul magnos miratur Iuppiter ignes.
 Nec ue sepulta noui surgant in bella gigantes
 Neu ditem pudeat regni: neu tartara cœlo
 Vertat in occulto: tantum premit omnia dextra
 Congeries operis saxorum: & putris harena.
 (Quæ nec sponte sua faciunt: nec corporis ulli
 Sustentata cadunt: robustis uiribus) omnes
 Exigitur: uertit uasa uertice sæuo
 Indensum congesta rotant: uoluuntq; profundo
 Hæc causa expectata ruunt incendia montis.
 Spiritus inflatis nomen languentibus aer.
 Nam prope naturæ par est uiolentia semper
 Ingenium uelox illi: motusq; perennis.
 Vetum opus auxilio interpellat corpore: nullus
 Impetus est ipsi: q; spiritus iperatur. (ignis
 Nunc princeps magnusq; sub hæc duce militat
 Huic quoniā in promptu est operi natura soliq;
 Vna ipsi uenti quæ res incendia pascit
 Cum subito cohibetur: inest quæ causa silenti
 Subsequar immensus labor est: sed fertilis idem
 Digna laboranti respondent præmia curis.
 Non oculis solum pecudum miranda fuere
 More nec effusis in humū graue pascere corpus

Nosse fidem rebus: dubiasq; exquirere causas.
 Sacra perurgentem: capitiq; attollere cœlum
 Scire quot: & quæ sint: cur magno talia mundo
 Principia occasus metuunt ad sæcula pergunt.
 Et firma æterno religata est machina mundo
 Solis scire modū & quāto minor orbita lunæ est
 Cur illi breuior: cur isti peruolet orbis
 Annuus ille monet quæ certo sydera currant
 Ordine: quæq; suo careant incondita cura.
 Scire uices etiam signorum: & tradita iura
 Nubila cur cœlo terræ denunciet hymbres.
 Quo rubeat phœbe: quo frater palleat igni
 Tempore cur uariant anni primaq; iuuenta
 Ver præit æstatem: cur istas ipsa senescit
 Autumnusq; obrepit hyems: & in orbe recurrit
 Axem scire helices: & tristem nosse cometem.
 Lucifer unde micet: quæ ue hesper⁹: unde bootes
 Saturni cur stella tenax: cur martia pugna:
 Quo rapiant nautæ: quo sydere linthea tendant
 Scire uias maris: & cœli prædicere cursus
 Quo uolet orion: quo sæuus incubet index.
 Et quæcunq; iacent tanto miracula mundo.
 Non digesta pati: nec aceruo condita rerum:
 Sed manifesta notis certa disponere sede:
 Singula diuini est animi ac iucunda uoluptas:
 Sed prior hæc hominū cura est cognoscere terrā
 Et quæ nunc miranda tulit natura notare.
 Hæc nobis magna affinis cœlestibus astris
 Nam quæ mortalis species: quæ amentia maior
 In louis errantem regno perquirere uelle:
 Tantū opus ante pedes transire: & perdere segnes
 Torquemur miserī in paruis: p̄mimurq; labātes
 Dum sese precio: redimant: uerumq; professæ
 Tum demum uiles taceant: inopesq; relictæ
 Noctes atq; dies festinant arua coloni.
 Callent rure manus glebarum: experimur usu.
 Fertilis hæc segetiq; feratior: altera uiti.
 Hæc platâis hum⁹: hæc herbis dignissima tellus
 Hæc diti melior pecoris: syluisq; fidelis.
 Aridiora tenent oleæ successior ulmis
 Grata leues cruciant animos: & corpora causæ.
 Horrea uti saturent: tumeant & dolia musto.
 Plenaq; de secto surgant fœnilia campo.
 Sic audi semper quod uisum est carius istis

Implendus sibi quisq; bonis est artibus: illis
Sunt animi fruges: hæc rerum maxima merces:
Scire quod occulto naturæ terra coerces
Nullum fallere opus non multos cernere sacros
Aetnæi montis fremitus animumq; furentis
Non subito pallere sono: non credere subter
Scrutamur rimas: euertimur omne profundum
Queritur argenti semen nunc aurea uena,
Torquentur flamma terræ: ferroq; demantur
Cælesti migrasse: minas ad tartara mundi
Nosse quid impediatur uentos: quid nutriat ignes
Vnde repente quies & multo foedere pax sit:
Concreuant animi penitus seu forte cauere:
Introitusq; ipsi seruent: seu terra munitus
Rara foraminibus: ne ue in se abstrahat auras
Plenus hæc etiam rigido qua uertice surgit,
Illinc infestus: atq; hinc obnoxius intus
Vndiq; diuersas admittere cogitat auras
Et coniuratis addit concordia uires,
Siue intorsus agunt nubes: & nubibus auster
Seu forsan flexere caput: tergoq; feruntur
Præcipientes delecta sono premit una fugato,
Torrentesq; aures: pulsataq; corpora densat,
Nam ueluti sonitura diu tritone canoro
Pellit opes collectus aquæ: uictus mouere
Spiritus: & longas emugit buccina uoces,
Carminesq; irrigo magni cortina theatri
Imparibus numerosa modis canit arte regentis,
Quæ tenuem impellens animam subremigat undam
Haud aliter summotâ furens torrentibus aura
Pugnat in augusto & magnum & cômurmurat
Credendum est et uentorum existere causas: (ætna
Sub terris similes harum quas cernimus extra
Vt condensa cremant inter se corpora: turba
Elisa in uacuum fugiant: & proxima secum
Nomina tota trahunt tutaq; in sede resistent
Quod si forte mihi quædam discordia tecum est
Principiis quod his credas consurgere uentos:
Non dubium rupes aliquas penitusq; cauernas
Prouehere ingenti sonitu casuq; propinquas
Diffugere: impelliq; animas: hinc cernere uentos:
Aut humore etiam nebulas effundere largo:
Haud campis: agrisq; solent: quos obruiuit amnis,
Vallibus exorients caligat nubilus aer,
Flumina parua ferunt auras: uix proxima uento est,
Eminus aspirat fortis: & uerberat humor,
Atq; hoc in uacuos si tanta potentia rerum est,
Hoc plura efficiunt: introclusiq; necesse est
His agitur causis extra penitusq; coactis
Exagitant: uentos pugnant in faucibus ante
Pugnantes suffocant: & intus uelut unda profundo
Terq; quaterq; exusta graues ubi peribit euros
Ingeminat fluctus: & primos ultimus urget,
Haud secus astrictus certamine tangitur ictu
Spiritus inuolensq; suo sibi pondere uires
Densa per arduos exercent corpora neruos,
Et quacunq; iter est properat transitq; morantem
Donec confluuium reuolvens æstibus amnis
Exilit atq; furent tota uomit igneus ætina,
Quod si forte putas iisdem decurrere uentos
Faucibus: atq; isdem pulsus remeare notandas
Res oculis locus ipse dabit: cogetq; negare

Quamuis cæruleo sicco sic frigeat æther:
Purpureoq; rubens surgat iubar aureus ostro
Illinc obscura semper caligine nubes
Pigraq; defuso circumstrepit humida uultu,
Prospectat sublimis opus: uastosq; recessus
Non illam uidet æthna: nec ullo intercipit æstu,
Obsequitur quacunq; iubet leuis aura: reditq;
Placantes etiam cælestia numina thure
Summo cerne iugo: uel qua liberrimus ætina
Improspectus hiat tantarum semina rerum
Si nihil irriter flammis: stupeatq; profundum,
Huic igitur credis torrens ut spiritus illi
Qui rupes terramq; uorat: qui fulminat ignes,
Cur exit uires: & præces flexit habenas
Præsertim ipsa suo decliua pondere nunquam
Corpora diripiant: uariocq; absoluere arcu,
Quod nisi fallor adest species tantusq; ruinis
Impetus attentos oculorum transfugit ictus,
Nec leuitas tantos igitur ferit aura: mouetq;
Sparsa liquore manus sacro ubi uentilat ignes
Uerberat ore tamen pulsataq; corpora nostra
Incurfant adeo tenuis uim causa repellit,
Non cinerem stipulam ue leuem non arida sorbet
Gramina non tenuis plantis humor exit eisdem
Surgit adoratis sublimis fumus ab aris
Tanta quies illi est: & pax innoxia rapti
Siue peregrinis agitur propriisq; potentis
Coniurant animæ causis illæ impetus ignis
Et montis partes atras subuertit harena,
Vestaq; concursu trepidantia saxa fragoris
Ardentesq; simul flammis ac flumina rumpunt,
Haud aliterq; cum prono iacere sub astro,
Aut aquilone fremunt siluæ dant brachia nudo
Implicitæ: hæc serpunt iunctis incendia ramis
Nec te decipiant stolidi mendacia uulgi
Exhaustos cessere sinus: dare tempora rursus:
Ut rapiunt uires: repetantq; in proelia uicti:
Pelle nefas animo: mendacemq; exue famam,
Non est diuitiis iam sordida rebus egestas,
Nec paruo mendicat: opes nec congregat auras:
Præsto sunt opere uentorum: examina semper:
Causa latet quærunt pariter: coguntq; morari
Sæpe premit fauces magnis exhausta ruinis
Congeries: clauditq; uias luctamine ab uno:
Et scisso ueluti tecto: sub pondere præsto est,
Haud secus aut teneros cum succum frigida monti
Desidiam totoq; licet discedere montes
Post ubi continere moramue ocius urgent:
Pellunt oppositas moles: ac uincula rumpunt
Quicquid in obliquum est frangunt iter acrior ictu
Impetus exoritur: magnis operata rapinis
Flamma micat: latosq; ruens exundat in agros
Si cessant a iure ferunt spectacula uenti,
Nunc superant quæcunque regunt incedia siluæ:
Quæ flammis alimeta uocent: quod nutriet æthna
Incendi poterunt illis uernacula causis
Materia oppositumq; igni genus utile terrent:
Vritur assidue callidus nunc sulphuris humor,
Nunc spissus crebro probetur uimine succus
Pingue bitumen adest: & quicquid cominus atras
Irritat flammis illius corporis æthna est,
Atq; hanc materiam penitus discurrere fontes

Infectæ erumpunt: & aquæ radice sub ipsa
 Pars oculis manifesta iacet: quæ corpora ipsa dura
 Ac lapis in pingui feruent incendia succo
 Quineriam uariæ quædam sint uimine saxa
 Toto monte liquant illis custodia flammæ
 Vera tenaxque data est: sed maxima quippe molaris
 Illius incendi lapidis sic uindicat æthnam
 Quem si forte manu teneas: & robore cernas
 Nec seruare putes ignem: nec spargere posse:
 Sed simul ac ferro quæras: respondet & ictu
 Scintillat color: hunc multis circumdare flammis:
 Et potes extorquere animos atque exue robur
 Fundetur ferro citius: nam mobilis illi
 Et metuens natura mali est: ubi cogitur igni
 Sed simulatque hausit flammæ: non tutior hausit
 Vlla domus seruans aciam: duramque tenaci
 Septa fides tutum est illi patientia uictio:
 Vix unquam redit in uires: atque euomit ignem,
 Totus enim denso stipatur robore tarda
 Per tennes admissa uias incendia nutrit:
 Cunctanterque eadem: & pigre accepta remittit,
 Nec tamen hoc uno quod motis plurima pars est
 Vincit & incendii causam tenet: illa profecto
 Miranda est lapidum uiuax animosaque uirtus,
 Cætera materies quæcumque est fertilis igni
 Ut semel accensa est: moritur: nec restat in illa
 Quod repetas tamen cinis: & sine semine terra est
 Sic semel atque iterum patiens ac mille perausis
 Ignibus instaurat uires: nec desinit ante
 Quam leuis ex cocto defecit robore pumex:
 In cinerem putrescens iacet delapsus harenas,
 Cerne locis etiam similes arsisse cauernas
 Illic materie nascentis copia maior
 Sed genus hoc lapidis certissima signa colori
 Quod nullas adiunxit opes: & languit ignis
 Dicitur insidiis flagrans æthnaria quondam,
 Nunc extincta super tectisque neapolim inter
 Et cumas locus ad multis iam frigidus amnis
 Quauis in æternum pinguescat ab ubere sulphur
 In mercem legitur tanto est fecundus æthna
 Insula cui nomen facies dedit ipsa rotunda
 Sulphur enim solū: nec obfusa cacumine terra est
 Et lapis accretus relegendis ignibus aptus:
 Sed raro fumat: qui uix succenditur ardet
 In breue mortales flammæ quod copia nutrit
 Insula durat uulcani nomine sacra:
 Pars tamen incendi maior effixit & alto
 Iactatas recipit classes: portoque tuetur
 Quæ restat minor est: & diues ubere terra est:
 Sed non æthneis uires quæ conferat illi,
 Atque hæc ipsa tamen iam quondam extincta fuisset
 Ni furtim generet secretis callibus humor
 Materiam: siluamque suam pressoque canali
 Huc illuc ageret uentos: & posceret ignes
 Sed melius res ipsa nota est spectataque ueris
 Occurrit signis: nec tentat fallere pestem,
 Nam circa latera: atque imis radicibus æthne
 Candentes efflant lapides: desiectaque saxa
 Intereunt uenis manifesto: ut credere possis
 Pabula: & ardendi cam lapidem esse molarem:
 Cuius defectus ieiunis colligit ignis,
 Ille ubi collegit flammæ iacet & simul ictu

Materiam accendit: cogitque liquefcere secum
 Haud equidem mirum factum quod cernimus extra
 Si leniter opus restat magis: uritur: illic
 Sollicitatque magis uicina incendia saxum:
 Certaque uenturæ præmittit pignora flammæ:
 Nam simulatque mouet curis turbamque minutus
 Diffugit extemploque solum trahit ictaque ramis:
 Et graue sub terra murmur demonstrat: & ignes
 Tum pauidum fugere: & sacris recedere rebus
 Parere: & tuo specularis omnia colli:
 Nam subito efferuent onerosa incendia ruptis
 Accensæ subeunt moles: truncæque ruinæ
 Et uolunt: atque astra sonant examina harenæ,
 Nec recipit flammæ: motus hinc defensus anhelat
 Atque appetit se hostis: decrescit spiritus illic,
 Haud aliter quam cum læto deuicta trophæo
 Prona iacet campis acies: & castra sub ipsa
 Tum si quis lapidum summo pertabit igni
 Asperio sospita est: & quædam fordida fax est:
 Qualem purgato cernes discedere ferro,
 Verum ubi paulatim exiuit sublata caduci
 Congeries saxi angusto euertice surgunt,
 Sic ueluti in fornace lapis torretur: & omnis
 Exiuit penitis uenis subit altius humor
 Amissis opibus leuis sine pondere pumex
 Excutitur liquor ille magis seruare: magisque
 Fluminis in speciem mittis procedere tandem
 Incipit: & primis dimittit collibus undas
 Ille paulatim bis sena in milia pergunt
 Quippe nihil reuocat, curtis nihil ignibus obstat
 Nulla tenet frustra moles simul omnia purgans
 Nunc siluas rupeque uorat hæc tela solum que
 Ipsa adiurat opes: facileque sibi induit annos
 Quod si forte cauis contatus uasibus hæsit
 Ut pote inæquales uoluens perpascitur agros
 Ingeminat fluctus: & flantibus increpat undis
 Sicut cum curuo rapidum mare cernitur æstu
 Ac primum tenuis sinu agit ulteriores:
 Progrediens late diffunditur: & succernens
 Flumina consistunt ripis ac frigore durat:
 Paulatimque ignes coeunt ac flammæa messis,
 Exiuit facies tunc prima: ut quæque rigescit
 Effumat moles: atque ipso pondere tracta
 Voluitur ingenti strepitu præcepseque sonanti
 Cum solido inflexa est pulsantes dissipat ictus,
 Et quia disclusa est candenti robore fulget,
 Et micat examen plagis ardentia saxa,
 Scintillat procul esse fide procul esse ruentes
 In columi feruore cadunt uerum impetus ignes
 Si fumant quondam ut ripas traiecerit amnis
 Vis iunctis quisque fixo demouerit illas
 Vicenos per sæpe dies: dies iacet obruta moles,
 Sed frustra certis disponere singula causis
 Tentamus: si firma manet tibi fabula mendax,
 Materiam ue credas aliam: furere igne fauillam
 Plurima proprietate simul concrefcere: sique
 Commixtum uento flagrare bitumine sulphur
 Nam post exustam cretam quoque robore fundit
 Et figulos huic esse fidem de hinc frigoris usu
 Duritiem reuocare suam: & constringere uenas
 Sed signum commune leue est atque irrita causa
 Quæ trepidat: uerum ubi certo pignore constat

Nam uelut arguti naturæ æreus ignis
Condomitus constat: eademq; & robore saluo
Vltraq; q̄ possis æris cognoscere portam,
Haud aliter lapis ille tenet seu forte madentes
Effluit in flammâs: seu sit securus ab illis
Conseruatq; notas: nec uultu perdidit ignes,
Quinetiam extremâ multis color ipse resoluit
Non odor aut ætas putris: magis ille magisq;
Vna operis facies: eadem perq; omnia terra est,
Nec tamen inficior lapides ardescere certos:
Interius furere accensos: hæc propria uirtus,
Quin ipsis quædam siculi cognomina saxi
Imposuere: fricas etiam ipso nomine signant
Fussiles esse notas: nunq̄ tamen illa liquefcunt
Quamuis materies foueat succosior intus
Nec penitus uenæ fuerint commissa molari,
Quod si quis lapidis miratur fusile robur:
Cogitet obscuri uerissima dicta libelli
Et dicet uero mihi insuperabile gigni
Omnia quæ rarum natura semina iacta:
Sed nimium hæc mirû densissima corpora sæpe
Et solido uicina: tamen compescimus igni,
Non animos æris flammis succumbere cernis?
Lenitiem plumbi non exiit: ipsaq; ferri
Materies prædura tamen subuertitur igni,
Spissaq; suspensis fornacibus aurea saxa
Exudant precium quendam fortasse profundo
Incomperta iacent: similisq; obnoxia forte,
Nec locus ingenio est oculi te iudice uincens,
Nam lapis ille riget percussus: & ignibus obstat
Si paruis torrere uelis cæloq; patenti
Candentem præssumq; agendû fornace coerce
Nec sufferre potest: nec sæuum durat in hostem,
Vincitur: & soluit uires captusq; liquefcit,
Quæ maiora putas autem tormenta moueri
Poffe manu quæ tanta putas incendia nostris
Sustentare opibus: tantis fornacibus æthna
Vritur & sacro nunq̄ nec fertilis igne
Sed non qui nostro seruet moderatior usu
Sed cæli propior uel quali Iuppiter ipse
Armatus flamma est: his uiribus aditus ingens
Spiritus astrictis elisis faucibus: ut cum
Fabriles operas rudibus contendere massis
Festinant ignes quatiunt: follesq; trementes
Exanimant: pressosq; instigant agmine uentos,
Hæc operis fama est: sic nobilis utitur æthna,
Terra foraminibus uires trahit: urget in arcum
Spiritus: incendit uiuus per maxima saxa,
Magnificas laudes operosaq; uiscere templa
Diuitiis hominum aut sacra memorare uetusta
Traduce materia teris per proxima fati
Currimus: atq; auidi ueteris mendacia fama
Eruimus: cunctasq; libet percurrere gentes:
Nunc iuuat ogygiis circumdata mœnia thebis
Cernere quod fratres ille impiger ille canoro
Condere fœlices aliena inter serit æuo:
Inuitata piis nunc carmina saxa lyraq;
Nunc gemina ex uno fumantia saxa uapore
Miramur: septemq; duces raptumq; profundo
Detinet eurotas illic: & sparsa lycurgi:
Et facer in bellum numerus sua turba recenti,
Nunc hic cecropiæ uariis spectantur athenæ
Carminibus: gaudentq; sui uictrix minerua,

Excidit hic reduci quondam tibi perfide theseu
Candida sollicito permittere uela parenti
Tu quoq; athenarum carmentam nobile fidus
Erigone sedes uestra amphiona canoris
Euocat in filuis: & tu soror hospita tectis
Acciperis: solis fereus ferus exultat agris,
Miramur troiæ cineres: & flebile uictis
Pergamon extinctosq; suos phrygas hecтора puū
Cōspicimus magni tumulū ducis hic: & achilles
Impiger: & uictus magni iacet hecторis ultos:
Quin etiam graia fixas timuere tabellas:
Signa quæ nunc paphiæ rorantes parte capillos
Sub cruce nunc parui ludentes colchide nati
Nunc tristes circa subiecta altaria ceruæ
Velatusq; pater: nunc gloria uiua minoris
Quin etiam illa manus operū turbæq; morantē
Hæc uisenda puta terræ dubiusq; marisq;
Artificis naturæ ingens opus aspice: nulla
Cum tanta humanis phœbus spectacula cernes
Præcipueq; uigil feruens cum sirius ardens
Insequitur miranda tamen sua fabula montem
Nec minus ille pio q̄q; fors nobilis ignis
Nam quando ruptis excanduit æthna cauernis,
Et uelut euerfis penitus fornacibus ignes
Et uecta in longum rapidis feruoribus unda:
Haud aliter sæuo q̄ cum Ioue fulgurat æther:
Et nitidum obscura cœlum caligine torquet:
Ardebant aruis segetes: & milia cultu
Iugera cum dominis: siluæ collesq; uirentes
Vix dum castra putant hostē nouisse tremebant
Et iam finitima portas euascerat urbis
Tum uero ut cuiq; est animus uiresq; rapinæ
Tutari conantur opes: gemit ille sub auro,
Colligit ille arma: & stulta ceruice reponit:
Defunctumq; raptis illum sua carmina tardant,
Hic uelox nimium properat sub pōdere pauper
Et quod cuiq; fuit cari fugit ipse sub illo
Sed non incolumis dominum sua p̄da secuta est,
Cunctantes uorat ignis: & undiq; torret auaros,
Consequitur fugisse ratos & præmia captis
Increpat: ac nullis parsura incendia pascunt,
Vel salis parsura dies: namq; optima proles
Amphion paterq; pari sub munere fortes,
Cum iam uicinis streperent incendia tectis
Aspiciunt pigrumq; patrem matremq; senemq;
Heu defestos: posuissent limine membra,
Parcite auara manus dicens attollere prædas
Illis diuitiæ solæ materq; paterq;
Hanc rapies prædam mediumq; exire per ignē
Ipso dante fidem properato maxima rerum:
Et merito pietas homini tutissima uirtus,
Erubuere pios luuenes attingere flammæ,
Et quæcunq; ferunt illi uestigia cedunt,
Fœlix illa dies: illa innoxia terræ,
Dextera sæua tenent leuaq; incendia feruent,
Ille per obliquos signis fratremq; triumphans
Tutus uterq; pio sub pondere sufficit illam
Et circa geminos auidus sibi temperat ignis,
Incolumes abeunt tandem: & sua numina secū
Salua ferunt, illos mirantur carmina uatum
Ille se posuit claro sub nomine ditis,
Nec sanctos luuenes attingunt sordida fata
Sed iure cessere domus: & iura priorum,

IT si me uario iactatum laudis amore:

Irritaque expertum fallacis præmia uulgi

Cecropius suaues: expirans hortulus auras
Florentes uiridis sophiæ complectit' umbras:
Tu mea quæret eo dignū sibi querere carmen
Longe aliud studium aliosq; accincta labores
Altius ad magni suspendit sydera mundi
E placitū multis causa est ascendere collem:

Non tamen absistam cœptū detexere munus
In quo: iure meas utinam requiescere musas:
Et leuiter blandum liceat deponere morem.

Quod si mirificum genus omnes
Mirificum sæcli modo sit tibi uelle libido
Si me iam summa sapientia pangeret arte

Quattuor antiq; heredibus est data consors
Vnda hominum errore lōge lateq; per orbem
Despicere: atq; hūiles possum contēnere curas
Non ego te talem uenerar' munere tali:

Non equidem quāuis interdum ludere nobis
Et glacilé molli liceat pede claudere uersum.
Sed magno intexens si fas est dicere peplo

Qualis erichtheis olim portatur athenis:
Debita cum castæ soluuntur dona mineruæ:
Tardaue confecto redeūt quinquennia lustro

Cum leuis alterno zephyrus cōcrebuit euro:
Et prono grauidū prouexit pondere cursum
Fœlix ille dies fœlix dicitur annus:

Fœlices qui talem annum uidere: diqm;:
Ergo palladiæ texuntur in ordine pugnae.
Magna giganteis ornatur pepla trophæis.

Horrida sanguineo pinguntur prælia succo:
Additur arata delectus cuspide typho:
Qui prius osæis consternens æthera saxis

Aemathio censum duplicabat uertice olympū
Tale deæ uelū solemnī in tempore portam
Tali te uellem iuuenum doctissime ritu

Purpureos inter soles: & candida lunæ
Sydera cæruleis orbem pulsantia signis
Maturæ rerum magnis intexere chartis:

Aeternū sophiæ coniunctum carmine nomen
Nostra tuæ senibus loqueretur pagina sæclis
Sed quoniā ad tāt' nūc primū nascimur artes

Nūc primū teneros firmamus robore neruos.

ET si me uario: opusculū hoc Vir. ad Messalam dirigit: q; Augusti tēpore magnis in rebus: & præsertim militaribus exercabatur eratq; præterea orator non indignus & poeta. cupiebat igitur malo beniuolentissimum illum sibi efficere: cūq; nonnulla ad Mecœnatem & octauū scripsisset: Cyrim ad ipsum Messalam direxit: in quo libro ostendit famæ atq; gloriæ gratia semper se fuisse accensum librosq; græcos nō solū poeticos uerum philosophicos euoluisset. Nunc quoq; nec ipsam poeticam relinquere affirmat laudis eiusdem gratia: ideoq; nō immerito cyrim opus appellat: nam cyriso pconizo est & cyris præconiū: licet auem quandam esse uideatur: Virgi. ostendere sophiæ philosophiæ. Fallacis: inconstantis. Nec ea: scilicet philosophia Eo uulgo. Aliosq; poeticos: nam tunc dabat operam philosophiæ: nunc intendit dare operam carminibus. Collem: locum difficilem. Absistam: desistam. Munus: poeticum. In quo: munere poetico. Morē: scribendi. Omnes: artes uel musæ. Pangeret: cantaret. Consors: scilicet philosophia est data heredibus Pythagoram hoc loco Platonem Epicurum & Aristotelem intellexerit: qui p̄cipue de Philosophia bene meriti fuerunt at scripserunt. Vnde ex qua philosophia: quasi dicat: possum per philosophiam rephendere mores hominum: ea. nos impellit ad bene beateq; uiuendum. Humiles: terrestres curas & diuina considerare atq; cœlestia. Peplum: uelū appellamus quo maxime uestales utebantur: sed etiam dicit' infigne ex serico factum in quo depingitur aliquid: aut scribit': ut populo appetere consueuit. Qualis: uersus. Erychtheis: q; Erychtheus fuit rex atheniensibus: ac nomen imposuit suū ipsa. n. athena dicebat. Quinq; tria: sacra singulis quinq; annis fiebat & p̄sertim in qnq; diebus: uñ qnquatria Mineruæ appellata sunt. Zephyrus: describit tps̄ i quo fiebat sacra Mineruæ uidelicet in reditu Zephiri in primo uere. Texunt': in peplo pugnae: palladiæ gesta contra gigantes. Succo: colore rubro. Typho: additur etiā typho in peplo: qui etiā fuit unus ex gigantibus dux p̄cipuus. Osæis: ossæ mōtis. Aemathio uertice: i. pelio mōte thessaliæ: nam æmathia thessalia dicit' a rege post deucalionem. Dea: palladi solenni: in festis qnquatriis. Doctissime: o Messala poetā sicut ostendit Tribulus. in carmine Te Messala canā. Intexere: depinge. Naturæ: inter naturales. Senib': futuris ætatibus. Nascimur: icipimus. Rebus: gestis. Impia scylla: nūc pponit qd sit dicturus Scylla nisi filia Minois amore capta: patrem suum p̄didit crinēq; aureū quo durate fatū erat ut regnū sibi p̄petuū esset subsecuit sed tandē spreto a Minoe quū nauigaret in auē fert' cōuersa: sed infra latius declarabimus. Cæruleis: nigrescentibus. Vrbe: Megarensi. Nisus. n. pater regnabat megara: q; diruta fuit a Minoe. Amant: illā scyllam: nā crebro scribūt de scylla. Polimnia: musa. Scyllæū: monstrū uocatur: sed nota uarias esse opiniones: quidā dicūt Scyllam: nisi in quo monstrum siue saxum scylleum cōuersum: alii dicunt Phorci & creteidos filiam spreto Tritone adamasse neptunnū ex quo Tritō iratus acceptis a Circe uenenis locū maris in quo scylla laua'

re se confueuerat infecit: quem cum intrasset puella
mox mutata est in monstrum: & esse inguina canes
uidebantur latrantes hero secundū quosdam huius
formam, Virgiliū tertii aenei, describit dicens prima
hominis facies: & pulcro pectore uirgo Pubetenus:
postrema immani corpore pistrinx Delphinum cau/
das utero commissa luporum: Homerus quoq; pe/
des, xii. habuisse & colla sex caputq; in singulis terri/
bile e nauiq; auferre hominum corpora solitam si/
cut sex accepit e nauī Vlyxis quidam dicunt ab am/
phitrite mare fuisse infectū irato Scyllā a mari a Ne/
ptunno, Quid, uero asserit amatam a Glauco quem
cum circe ad suum amorē diuertere nequiret: Vene/
nis suis mare infecit dicebat enim Glauco prius in
mari frondes nascituras: & montibus algas quae in
littoribus nascunt q̄ obliuisci scyllae possit amoris
q; autē hic poeta scyllaeum saxum dicit tāgit hysto/
riam: nā teste Solino saxum est in mari siculo plures
sub se habens resectos scopulos: & cum fluctus ma/
ris ingreditur latratū canum representat, Erum/
nis: calamitatibus Vlyxis, Dulichium: oppi, Vlyxis
in regno laertis eadē fere carmina in Bucolicis sunt,
Meonia: Home, qui dicit filiam fuisse Phorci nō
Nisi, Vulgo: ubiq; Colophonico: quoniam Ho/
merus Colophonis suis habet: quae urbs est mece/
nia: ubi Appollo maxime celebrat: & etiam ab op/
pido clarius appellatur, Cratim: quia ut diximus
phorci: & Crateidos nymphae filia fuit, Erictaei: Nā
quidam dicunt ipsam Erictaei filiam Regis: atheniē
siū, Nonnulli Athidos filiam: quae filia Crania fuit
qui etiam athenis teste Strabone imperauit, Neut/
tra: Nec Cretis nec Athis toto carmine est libido Ve/
neris in Scyllam, Exactis: ductis Venenis, Pater:
neptūnus, Amphitrites: uxor fuit neptūni, Tru/
cem: tempestuosum, Sanguine: quoniam fecit illā
scyllam mutari in monstrum sparso prius eius san/
guine, Quae stu: lucro: Nam ob praedā amātū fuit
conuersa in monstrum, Vallata: circūdata, Numen:
qui quādo numina: mari ibant uolebat ea de/
fraudare, Edictā ueneri: Venus enim affecit, Scyl/
lam hac pena quoniam spoliabat amantes: cum gra/
tis eis seruire debuisset, Pachinnus: promontoriū
sicillae, Palepaphiae: Veneris, Quicquid: oīa sunt
ibi quae decantata sunt a poetis, Notescere: claram
feri, Diua: Venus, Meditāti: Nam scylla semper
meditabatur decipere amantes, Crocus: calta: nar/
cifus hyacinthus flores, Pandionis: pandion enim
rex fuit athenarū: & pater Nisi qui habuit filiā Scyl/
lam, Atheos: athenienses, Tensa: Vrbs in pelopō/
neso est plurali tantum numero declinata sicut ar/
thassata non longe est a pilo, Latex: aqua, Quarum:
concharum, Attei: ipsius Athis, Deus phoe/
Hoc dicit propter nympham Alchatoem Megarē/
sem quae ab Appolline amata fuit: & quae dedit no/
men cuidam Arci Megarensium: in quam ipsa scyl/
la ascēdere cōsueuerat: ut spectaret littora maris: Di/
citurq; Appollo in ipsius arcis moenibus cytharam
se condidisse acceptā a Mercurio Cyllenio ab cille/
ne monte arcadiae dicto, Quo circa quotiens Arcis
lapides mouebant: sonitum reddebat cythara: Vn/
de modulandi rationē accepisse mortales, lib. viii, re/
fert Regia turris, e, uo, a, m, In quibus auratam pro/

Nec tamē interea q̄ possumus: in quibus aui
Prima rudimenta: & primos exigimus annos
Accipe dona meo multum uigilata labore:
Et promissa tuis non magna exordia rebus
Impia prodigiis ut quondam exercuit amplis
Scylla nouos auium sublimis in aere cœtus
Viderit: & tenui consendens sydera penna
Ceruleis sua tecta super uolita uerit alis.
Hac pro purpureo pœnam scælerata capillo:
Proq; patris soluens excisa funditus urbe:
Cum plures illam & magni messala poetæ
Nam uerum fateamur: amat: polymnia uerū
Longe alia perhibent mutata membra figura
Scyllaeum monstra in saxum conuersa uocari
Illam esse erumnis quam saepe legamus Vlyxi
Candida succinctā latrātib; inguina mōstris
Dulichias uexasse rates: & gurgite in alto
Deprensos nautas canibus lacerasse marinis.
Sed neq; mœnia hæc patiuntē credere chartæ
Nec malus istorum dubiis erroribus auctor.
Namq; alias alii uulgo finxere puellas:
Quae colophonico scyllae dicuntur homero
Iple gratinei matrem sed siue erichthei:
Siue illam monstro genuit gradaeua biformi:
Siue est neutra parēs: atq; hoc in carmine toto
Inguinis id uicium ueneris descripta libido
Siue etiam exactis speciem mutata ueneris
Infelix uirgo: quid enim commiserat illa:
Ipse pater timidam saeua complexus harena
Coniugium carae uiolauerat amphitrites.
At tamen exegit longo post tempore pœnas:
Ut cum cura luæ ueheretur coniugis alto
Ipsa trucem multo misceret sanguine pontum.
Seu uero: ut perhibent: forma conuinceret oēs:
Et cupidos quæstu passim spoliaret amantes
Piscibus & canibus rabidis uallata repente est.
Horribiles circum uidit sibi sistere formas.
Heu quotiens mirata nouos expaluit artus
Ipsa suos: quotiens heu pertimuisse latratus
Aula quod est mulier numen fraudare deoz
Edictam ueneri uotorum uertere pœnam:
Quā mala multiplici iuuenū qd̄ septa caterua
Dixerat, atq; aīo meretrix iactata serarum
Infamem tali meritorum more fuisse
Docta palepaphiae testatur uoce pachinnus.
Quicquid & ut quisquis tali de clade locutus

Omnia sunt: potius liceat notescere crini:
 Atque unam ex multis scyllam non esse puellis:
 Quare & quæ cantus meditantem mittere certos
 Magna nimis cupidis tribuisti præmia diua:
 Pierides quarum custos altaria postes
 Munere sæpe meo ificiunt foribusque hyacinthi.
 Deponunt flores: aut suaue rubens narcissus:
 Aut crocus coniungens lilia calta:
 Sparsaque liminibus floret rosa: nunc age diua
 Præcipue nostro nunc aspirate labori:
 Atque nouum æterno prætexite honore uolumen.
 Sunt pandionis uicinæ sedibus urbes
 Actæos inter coles & candida thesæi
 Rurpureis late ridentia littora conchis.
 Quarum non ulli fama concedere digna
 Stat megara attæi quondam mutata labore
 Archadio phœboque decus: namque affuit illi
 Vnde etiam citharæ uoces imitatur acutas.
 Sæpe lapis recrepat cylleniam munera pulsus:
 Ut ueterem sonitu phœbi testatur honorem
 Hanc urbem ante alios quæ tunc florebat in armis
 Fecerat infestam populator remige minos:
 Hospitioque seni fuit hypolidosaque uictio
 Carpathium fugiens & flumina ceratea
 Texerat hunc bello repetens cortiniam heros
 Attica crataea sternebat rura sagitta:
 Sed neque tunc ciues: neque tunc rex ipse ueretur
 Infesto ad muros uolitanti ex agmine turmas
 Ducere: & indomita uirtute retundere mentes
 Respõsum quoniam satis est meminisse deorum
 Nam capite a summo regis (mirabile dictum)
 Candida cæsaries: florebant tempora lauro
 Et rosæus medio fulgebat uertice crinis
 Cuiusque seruata diu natura fuisset
 Tam patriam incolumen nisi regnumque futurum
 Concordes stabili firmarunt numine parca.
 Ergo omnis cano residebat cura capillo.
 Aurea solempni comptum quoque fibula ritu
 Corfellæ tereti nectebat dente cicadæ.
 Nec uero hæc uobis custodia uana fuisset:
 Nec fuerat nisi scylla nouo concepta furore:
 Scylla prius miseri patriæque inuenta sepulchrum
 Omnium cupidis si non inhiasset ocellis.
 Sed malus ille puer quem nec sua flectere mater
 Iratum potuit: quem nec pater: atque auus idem
 Iuppiter, ille etiam pœnos domitare leones:

les latonia fertur Deposuisse lyram saxo sonus eius
 in hæsit Sæpe illuc solita est ascendere filia nisi: Et pe
 tere exiguo resonantia saxa capillo: quod idem hoc
 loco poeta commemorat. Hanc urbem ante al. tan
 git quemadmodum. Minos uenit contra megaram.
 Remige bello: nauali Hyppolydosa: ab equis feri
 da dicitur componiturque ab hippos quod est equus: &
 lydosa quasi lidora: id est fetida: & maledica. Interdum
 hippolydosa igitur erat megara propter mortes. Car
 pathium: carphatos insula est Rhodiorum: & oppi
 in creta: sed ab insula carpathium mare est appellatum.
 Cerathus: fluuius cretæ apud gnosum ciuitatem.
 Heros: minos attica rura: athenas sagitta cretea ga
 in creta: & præcipue apud gnosum sagittis aptissimi
 calami nascuntur. Respõsum: reddit causam quia
 Nisus non timebat bellum: & pugni Minois: & hoc
 propter crinem fatalem quo durante non poterant
 mœnia urbis deuastari. Fibula: nectebat crinem ni
 si. Corfellæ: ex ebore facta, corfellæ in africa oppi
 est ubi sunt elephantes inde corsellæ eburnæ. Fu
 rore: amore minois quia scylla patri: Niso: & patriæ
 ruina fuit. Malus puer: nunc damnat cupidinem:
 quia fuit causa tanti mali. Auus idem: qui ex Vene
 re natus: quæ erat filia Iouis: licet plures cupidines
 enarrarentur: alius enim ex Mercurio: & Diana: &
 alius ex Marte. Ille: etiam nunc docet potentiam cu
 pidinis. Magnum: est dicendum de superis: scilicet
 Iunonis puer enim Iuuenem furentem fecit. Ipsa
 inscia: Scylla. Dea: Iunonis. Suspensam: penden
 tem: quia quando mulier incedit habet uestem la
 xam: quæ uidetur ludere. Ignis: amor pallentis: sic
 in Bucolicis. Pallenti cedit oliuæ. Pila: nesciebat
 ludere pila: quemadmodum puellæ furentes solent.
 Diua: Iunonis quia mulieres colebant per quam
 etiam iurabant Iuue, per Iunonem iurante ministro.
 Adolescentum: qui ex minimis dictis patiuntur in
 iuriam. Fortia tela: qualibus: Hercules tyrinthius
 fuit: & usus Thyrius in peloponneso urbs insignis
 mœnibus fuit: & quidam dixerunt coli ibidem cupi
 dinem. Virginis: scyllæ. Bistonis: est lacus in thra
 cia iuxta quæ ex buxo tibiam inuenerunt qua phry
 gii usi sunt. Antistira: sacerdotissa. Sitonum: siton
 ciuitas est thraciæ: unde sithones populi thraciæ.
 Storacæ: storax: genus arboris ex qua odoriferum
 fiebat unguentum: & quo capillos aspergebant. Bac
 cata: gemmis ornata. Coeli: simulabat se uidere sy
 dera cœli: & speculari: Sed solum faciebat: ut posset
 spectare regem Minoem amatum. Psaltaria: genus
 instrumenti musici. Libico: eburneo. Rubor: quia
 pallentes sunt amantes: lege Ouidi, in amoribus.
 Præceps: sine respectu salutis. Ostro: uestis ex
 ostro in quo mitteret hosti nunc paternum crinem.
 Rapto: capillo Nisi patris. Quis bonus: poeta ex
 cusat puellam: quod quisque iudex optimus existima
 ret puellam non rapuisse crinem paternum dedita
 opera: sed potius ex ignorantia: & casu quodam.
 Celeres: aues ueloces. Humani: quia ex humano
 corpore factæ sunt aues. Dauliades progne: & phi
 lomela quæ fuerunt de daulia oppido thraciæ caris
 sima scylla: cognatos quia nisus pater scyllæ frater erat
 philomellæ: & prognes ex pandione parente rege
 athenarum. Cyris: id est scylla quæ Cyris etiã de

nominata est: quia capillū patris secuit. **Cyris** enim
 græcæ etiam tondeo significat. Itq; uana ab aucto-
 ribus denominatio ipsius declaratur. **Præuertite:**
 ite ante omnes nubes. **Calcheus:** chalcis oppidum
 est lochorum: & in euboëa est: sed non propterea ni-
 sus megarensium rex chalcheius nominatus est: sed
 potius ab aureo capillo: nam calchos æs & Metallū
 significat. **Iamq; adeo:** describit tempus quo scylla
 rapuit crinem: Niso parēti: nam incassum. **Primis**
 pedibus: idest punctis pedū ut ita dicā. **Furta rapien-**
do crinem. **Altum:** alte. **Mundi:** quieti & fereni.
Charme: puella filia cuiusdam ogygiū: idest theba-
 ni. **Phœnicis:** hic est nomen propriū cuiusdam ce-
 ferani. **Charme:** nutritrix ipsius scyllæ. **Alūna:** uer-
 ba charmes ad scyllam eius alumna. **Pote:** potens.
Quod: idest sed. **Rhamnusia:** dea indignationis
 dicitur: & nemesis a quibusdam nominatur rhamnu-
 sia a rhamni op. de quo Lu. in euboia denominata
 est: in qua etiam ciuitate fortuna colebatur Luca. Et
 timidis infesta colit qua numina rhamnisi: & Ouid.
 Exiget ad diras ultrix rhamnusia poenas: pprie enim
 ait contra siphos eius deæ ut Plinius ait in capitolio si-
 mulachrum erat: & neq; ipsius latinum nomen ha-
 betur. Itaq; male quidam pro fortūa interpretatur.
Pocula: nec uenisti ad bibendum nec comedendū
 dum. **Flumina cursus:** talis sensus est in Bucoli. Et
 mutata suos requierūt flumina cursus. **Myrra:** cy-
 nare cypriorum regis filia quæ parentis concubitū
 affectauit: ex quo Adonis natus traditur: Adrastea
 ipsa Rhamnusia uel nemesis dicta quia circa cir-
 cū Adrastus rex illi templum condidisse proditur.
Amatuntia: appellatur ab amatunte insula in ma-
 ri ægæo: q̄ ueneri sacra fuit. Facit ergo deriuatiuum
 amatus amatuntius a um: amatūteus a um. **Amatū-**
tia scylla: tam rudis es o Scylla quod unico signo
 possum cognoscere furores tuos ergo non est quod
 te iactes: idest mihi aliquid dicas de amore tuo. **Di-**
ctynna: Diana a creten denominata est quia uirgo
 quædam cretensi suam uirginitatem Dianæ dicās:
 a Minoe cum opprimeretur: & fugæ uia nulla dare-
 tur: in mare se præcipitē dedit postea eius cadauer
 rhete cōpertum fuit quod græcæ dictiō dicitur: sed
 cum patria peste laboraret: responsum habuerunt
 a Diana ædem consecraret: quod ipsi facientes Dia-
 nam ipsam dictynnam uocauerunt: unde Tibullus
 Perq; suas impune sinit Dictynna sagittas. **Scoria:**
 scoriam metallorum squammam: & purgationem
 denominant. **Scoria:** idest cura & ingēti passione.
Marmoreum: album Illa autem responsio scyllæ.
Consueto: quo mortales uti solent: sed potius de
 uino Cordi: non sum capta amore paterno. **Heu**
heu: quoniam amor meus est in medijs hostibus.
 Non dicere non sint omnia permittit dicere: & ape-
 rire tibi. **Pater deum:** Iuppiter donauit sceptri ho-
 nore quia fecit ipsum regem. **Hauustum:** potum a
 me quia gustauit: & bibi lac tuū. **Incisa remota:** q̄ si
 dicat: si nulla habetur spes. **Peperissem lethū:** mor-
 tua essem. **Turpauit crinem:** audita oratione Scyl-
 læ illico charme crines terra maculauit. **Seruitiū**
tuū: o minos. **Quæ** supple dat senioribus. **Quid**
ego: supple dico hæc omnia. **Britomartis:** uirgo il-
 la dicta fuit quam Minos: ut uirginitate spoliaret

Et ualidas docuit uictas mansuescere tigres:
 Ille etiam diuos homines: sed dicere magnū est
 Idem cum superis acuebat paruulus iras.
 Iunonis magnæ (cuius periuria diuæ:
 Olim se meminisse diu periura puella:
 Non ulli liceat uiolauerat inscia sedem
 Dum sacris operata deæ lasciuit: & extra
 Procedit longe matrum comitumq; cateruam
 Suspensam gaudens in corpore ludere uestē:
 Et tumidos agitante sinus aquilone relaxans:
 Nec dum etiā castos agitauerat ignis honores
 Nec dum solenni lympha perfusa sacerdos
 Pallentis foliis caput exornarat oliuæ
 Cum lapsa e manibus fugit pila: cunq; relaxæ
 Procurrit uirgo quo uti ne prodita ludo
 Aurea iam gracili soluisset corpore palla:
 Omnia quæ retinere gradū cursumq; morari
 Possent: o tecum uellem tua semper haberes
 Non nunquam uiolata manu sacraria: diuæ
 Iurando infelix nequicquam iura piasses:
 Et si quis nocuisse tibi periuria credat
 Causa pia est: timuit fratri te ostendere Iuno.
 At leuis ille deus cui semper adolescentum
 Quæritur ex omni uerborum iniuria dicto.
 Aurea fulgenti depromens tela pharetra
 Heu nimium tereti: nimium tiryntia iussu
 Virginis interea defixerat omnia mente.
 Quæ semel ac uenis hausit sitientibus ignem:
 Et ualidum penitus concepit in ossa furorem:
 Sæua uelut gelidi sithonum bistonis hores
 Icta ue barbarico cybeles antistita buxo:
 Infelix uirgo tota bacchatur in urbe
 Non storace ideo flagrantes picta capillos
 Cognita nō teneris pedibus: sic omnia seruans
 Non niueo retinens bacchata monilia collo
 Multum illi incerto trepidant uestigia cursu.
 Sæpe redit patrios ascendere prodita muros:
 Aereasq; facit causam se uisere turres.
 Sæpe etiam tristes uoluens in nocte quærelas
 Sedibus ex altis cœli speculatur amorem:
 Castraq; prospectat crebris lucentia flammis:
 Nulla colum mouit carū nec respici aurum:
 Non arguta sonant: tenui psalteria chorda.
 Non libyco molles plauduntur pectine tela:
 Nullus i ore rubor: ubi. n. rubor obstat amori:
 Atq; ubi nulla malis reperit solatia tantis

Turbidulamq; uidet labi per uiscera mortem.
 Quo uocat ire dolor: subigunt quo tēdere fata
 Fertur: & horribili preces impellitur ostro.
 Ut patris ah demens crinem de uertice ferret
 Furtim: atq; arguto dentosum mitteret hosti.
 Nanq; hæc conditio raptori opponitur una
 Siue illa ignorans quis nō bonus omnia malit
 Credere: quam tanti sceleris damnare puellā?
 Heu tñ infelix: quid, n. imprudentia prodest?
 Nise pater cum quo rapta crudeliter urbe
 Vix erat una super sedes in turribus altis
 Fessus ubi extracto possis conscendere nido.
 Tu quoq; auis moriere: dabit tibi filia pœnas:
 Gaudete o celeres subnixæ nubibus altis:
 Quæ mare q̄ uirides syluas lucosq; sonantes
 Incolitis: gaudete uagæ blandæq; uolucres
 Utq; adeo humani mutatæ corporis artus
 Vix o crudelis fatorum lege puellæ
 Dauliades crudele uenit carissima uobis
 Cognatos augens reges numerumq; suorum
 Cyris & ipse pater uos o pulcherrima quondā
 Corporea cæruleas puerite in æthera nubes:
 Qua nouus ad superū sedes calcheius: & qua
 Candida concessos ascendat cyris honores,
 Iamq; adeo dulci deuinctus lumina somno
 Nisus erat: uigilumq; procul custodia primis
 Excubias foribus studio iactabat inani:
 Cur furtim tacito descendens scylla cubili
 Auribus arrectis nocturna silentia tentat:
 Et primum tenuem singultibus aera captat:
 Tum suspensa leuans digitis uestigia primis
 Egreditur: ferroq; manus armata bidenti
 Euolat: ac demptæ subitam in formidine uires
 Cæruleas sua furta prius testatur ad umbras:
 Nam qua se ad patrium tendebat semita limē
 Vestibulo in thalami paulū remorat: & altū
 Suspicit ad cœli nutantia sydera mundi:
 Non accepta piis promittens munera diuis:
 Quam simul ogygii phœnicis filia charmæ
 Surgere sensit anus: sonitum nam fecerat illi
 Marmoreo æratus stridens in limine cardo:
 Corripit extemplo fessa languore puellam:
 Et simul o nobis sacrum caput inquit alumno
 Non tibi nequicq; uiridis per uiscera pallor
 Aegroto tenuis suffudit sanguine uenas,
 Nec leuis hoc faceret neq; n. pote cura subegit

persequēbat, Naupacto, Liuius ciuitatem ætholiæ
 fuisse ostēdit in bello macedonico ubi meleager uer
 sabatur sagittis in uenatibus utens, ¶ Cornu: ergo
 naupacto: id est arcu quali naupactoi utebant, ¶ Di
 ctæus: a dictæ nympha uela dictæ monte cræteo,
 ¶ Obnyxe: certatim: & magno conatu, ¶ Phoræ: a lo
 co: id est uirginis phoræ alii poete, ¶ Tuo nomine:
 tua causa, ¶ Hyrcanos: hyrcania armenia sylua in
 qua serpentes abundant, Vnde comites hyrcanos, i
 sæuos, ¶ Negaur: mori pro te quis nature cursus pro
 pe esset, ¶ Coritus: ciuitas ciciliæ croci abundantissi
 ma: & quidem suauis, ¶ Flamea: uela tenuissima q̄
 bus uirgines sponsæ quum ad maritum ducebant
 uterentur tegēdi pudoris gratia, Vnde Claudianus
 flāmea sollicitum præuellatura pudorem, ¶ Lege: fa
 tali scilicet, ¶ Ilythiæ: Ilythia Diana est appellata: q̄
 dea syluarum est: Illi enim sylua est: & theadea: unde
 Ilythea syluarum dea, ¶ Molli: lasciuia, ¶ Poteris: po
 test fieri, ¶ Quid, n. q. d. omnia poteris aput paretem
 ruum cū sis unica, ¶ Referto: narrabis patri, ¶ Futu
 ros habebis: & me: & deos hominesq; fauētes, ¶ Vir
 ginis: scyllæ, ¶ Bibulum: quia lumen bibit oleum:
 id est ardendo consumit, Oera mons inter macedo
 niam & thessaliam: in quo primus solis ortus græ
 cis apparet, ¶ Optant: fugiunt: quia puellæ fugiunt:
 & cupiūt uideri: ut in Bucō, Et fugit ad salices: & se
 cupit ante uideri, ¶ Patriæ aures: cohortabantur pa
 trem ad pacem cum Minoe, ¶ Incepto: uel uirgineo:
 quia uirgines nesciunt loqui uel incepto propter fu
 rorem: ut Vir, Incipit affari mediq; in uoce resistit,
 ¶ Mendacia: omnia dicebāt: & simulabant patri: ut
 fieret pax, ¶ Vates: scylla corrupit uates: ut dicerent
 faciendam pacem cum Minoe, ¶ Extis: animalium,
 ¶ Ancipites: dubias, ¶ Ter nouena, xxvii, fila: ut i Bu
 coli, Ter litiā, ¶ Generata: scylla filia, ¶ Idæis: troiāis
 faciebant enim sacra Ioui nunq̄ cognita troianis: &
 græcis, ¶ Talum: herbam uerbenā, ¶ Amicleo: id est
 spartano amyclæ enim ē ciuitas sparthæ, ¶ Iolchia
 cis: qualibus usa est Medea in iolcho quæ est ciuitas
 thessaliæ ubi regnum erat Pelia: & Aesonis patris
 ipsius Iasonis: qui ad iuuentam euocatus fuit Auxi
 lio Medæe erant præterea ueneficæ multæ in The
 ssalia: & herbæ ueneficiis: aptissimæ, ¶ Stabulis: id est
 ab aula sua nam stabulū apud antiquos erat prior:
 & præstantior pars domus, ¶ Tondere: secare, ¶ Re
 uehi: reduci, ¶ Coma: capillus aureus, ¶ Ostro sydo
 nio, n. purpureo nam sydon ciuitas ubi nascitur mu
 rex: ex cuius sanguine tingitur ostrū, ¶ Glaucō: uiri
 di, ¶ Matre: Ino, ¶ Palæmon: Learcus nota est fabula
 apud Ouidium in fastis, ¶ Chara Iouis soboles: de
 Polluce & Castore intelligit, ¶ Has adeo uoces: con
 cludit quemadmodū ipsa scylla conquesta fuerat:
 & de Minoe: quod non merita secundū spem suam
 fuisset consecuta, ¶ Lumina: oculos, ¶ Arcebant: cō
 stat, n. posteaq; parēt Scylla prodidit: & ad Minoe ue
 nit sperans cōnubio ipsius iungi ad prorā nauis su
 spendi iussa, ¶ Quāq; nil testibus illis: eadē uerba fer
 me sunt in Bucō, ¶ Mātina: i. thracia: nā mātinæ po
 puli thraciæ sunt: q̄bus imperauit There? Prognēs
 maritus, ¶ Cognato sanguine: q̄a sum filia Nisi fra
 tris philomelæ: & prognēs q̄ fuit uxor terei, ¶ Pollē
 tis: i. plēdentis imperio, ¶ Vincit: ligata ad prā nauis

Vetum est: o Minos quod prodidisti patriam quod sum digna tali supplicio. Quorum direptis: quasi dicat: ego existimaui eos ulturos iniuriam a me patriam illatam. Ipsi: megarenses. Non te: cui seruiui. Flammam: quia feci incendi omnia templa propter te: plus amaui te quam patrem & regnum paternum. Abstulit: me hæc eadem uerba sunt in Bucos. De Ithiis: non sum rapta diuitiis tuis: nec coralio nec electro. Lachrymoso: quia ex lachrymis: arboris populi defluit. Incensam: inflammatam nullum habui: respectum deorum dummodo te amarem. Pronuba: quia faces pineæ fieri solent quæ accenduntur in nuptiis. Lybis: eburneus: quia in lybia sunt elephantes ex quibus est ebur. Menalias: arcadias. Captiui: omnes captiui in bello mactabantur. Marmorea: alba. Adductis: curuatis. Clafsis minois describit recessum minois a megara. Solos: mari. Isthmos strictura: illa terræ appellatur inter Ionium & Aegeum mare. Luca: Qualiter undas qui secat & geminum medium mare separat isthmus. Nec patitur conferre fretum si terra recedat: Ionium ægeo fræget mare. Cypselidæ: cypsello isthmis & iadæ filio dicti sunt corinthii: Et enim fuerat oraculum primum corynthiorum tyrannum fuisse: cui successit Periander filius: & nomen habuit a mensuræ frumentariæ genere quod Cypsellam nominauit quippe eum querentibus corynthis interficere in mensurâ frumentariâ mater proditur condidisse. Scyronis: scyron in megaræ montibus habitasse traditur: atque appellantes hospites interficere solitum & prædari inde scyronia saxa denominata sunt. Speleum: cepullam significat: sed portus est sub saxo scyronis infestus olim minois: & inde rupes Minoia uocitata. Pyreum: pyreum locum forum atheniensem significat pariter & portum eiusdem nominis fuisse tradunt. Cycladas: insulas in mari ægeo. Strophadæ: similiter insulæ appellatæ sunt a conuersione: quam fecerunt Zætus: & Calais Beroc: & orythiæ filii depulsis hyrpiis a mensis piner: & plothæ antea dicebantur. Hermiona ciuitas est in conspectu maris: ægei. Delos: notissima insula origine phœbei & dianæ. Cynthus: ciuitas. Pharos & donysa: insulæ cycladum clarissimæ marmoribus. Aeginam: seryphum etiam clarissimas insulas non magnitudine sed quod ad eas consueuit damnatus aliquis dimitti: Egonia uero in peloponneso est: ubi eadem est hermione & dicta est teste Ouidia matre Aeaci: ait enim Aeacus aeginam genitricis nomine dixit: est enim in epidauri conspectu. Conuixit nepos. Amphitrite uxor: Neptunium uerum ponitur pro omni mari quod circuit terram: id est oceano. Aliis aeris: quia conuersa est in auem. Anser cygno: qui habuit rem cum læda: sed inde Iuppiter erat. Honos: reuerentiâ oris & formæ suorum quia post illa tempora nunquam petiit oras megarenses. Exigit: præterit ætatem suam in scopulis: & rupibus. Halyetos: de genere aquilarum: quæ tallem habent naturam: ut non proprio generis sui concubitu nascantur: sed ex diuersis aquilis fetus quos noscunt generoso cogendo eos intueri in dies sola res pascunt. Infesti: quia pater nifus est inimicus huic uia. Atrox: pater nifus.

Haud fallor quod te potius rhamnusia fallar.
Nam qua te causa nec dulcis pocula bacchi
Nec grauidos cereris dicam contingere fetus.
Qua causa ad patrium solam uigilare cubile
Tempore quo fessas mortalia pectora curas:
Quo rapidos etiam requiescunt flumina cursus.
Dic age nunc miseræ saltem quod sæpe petenti
Iurabas nihil esse mihi cum mœsta parentis
Formosos circum uirgo remorere capillos.
Hei mihi ne furor ille tuos inuasit artus
Ille arabis myrrhæ quondam qui cepit ocellos
Ut scelere infando quod nec sinit: adrastea
Lædere utrunque uno studeas errore parentem
Quod si alio quouis animo iactaris amore
Nam te iactari non est amatuntia nostra
Tam rudis ut nullo possim cognoscere signo.
Sin confessus amor noto te macerat igne.
Per tibi dictynnae præsentia numina iuro
Prima deum dulcem mihi quæ donat alumna
Oia quæ potius digna atque indigna laturam
Milia uisuram quam te tam tristibus istis
Sordibus: & scoria patiar tabescere tali.
Hæc loquitur: mollique ut se uellauit amictu
Frigidulam iniecta circumdat ueste puellam:
Quæ prius ut tenui steterat succincta corona
Dulcia dein genis rotantibus oscula figens
Persequitur miseræ causas exquirere tales:
Nec tamen ante ullas patitur sibi reddere uoces
Marmoreum tremebunda pedem quæ rettulit itra
Illa autem quid nunc me inquit nutricula torques
Quid tantum properas nostros nouisse furores
Non ego consueto mortalibus uxor amore
Nec mihi notorum: deflectunt lumina uultus.
Nec genitor cordi est ultro: namque odimus oes.
Nil amat hic aius nutrix quod oportet amari
In quo falsa tamen lateat pietatis imago
Sed media ex acia: mediis ex hostibus: heu heu
Quid dicam: quo ue ipsa malum hoc exordiar ore
Dicam equidem: quonia quod non tibi dicere nutrix
Non sinis: extremum hoc munus morientis hæto.
Ille uides nostris qui mœnibus assidet hostis:
Quem pater ipse deum scæptri donauit honore.
Cui parca & tribuit nullo quod uulnere lædi
Dicendum frustra circumueor omnia uerbis.
Ille mea ille idem oppugnat præcordia minos
Quod te per diuum crebros obtestor amores.

Perq̄ tuum memoris haustu mihi pectus alūnæ
 Ut me si seruare potes: nec perdere malis,
 Sin autem optatæ spes est incisa salutis:
 Ne mihi quē merui inuideas nutricula mortem,
 Nam si te nobis malus o malus optima charme
 Ante hunc conspectum casus ue deus ne tulisset
 Aut ferro hoc (aperit ferrum quod ueste latebat)
 Purpureum patris dempsissem uertice crinem:
 Aut mihi præfenti peperissem uulnere letum,
 Vix hæc ediderat: cum clade exterrita tristi
 Intonfos multo deturpat puluere crines:
 Et grauius questu charme complorat anili,
 O mihi nunc iterum crudelis reddite minos,
 O iterum nostræ minos inimice senectæ
 Semper: & aut olim nata o te propter eundem
 Aut amore insane luctum portauit alūnæ:
 Tene ego tam longe capta: atq̄ euecta nequiu
 Tam graue seruitium: tam duos passa labores
 Effugere: obsistam exitium crudele meorum
 Iam iam nec nobis ea quæ senioribus ullum
 Copia uiuendi: uitæ genus: aut qd ego amens
 Te erepta brito martis spes est uana sepulchri
 Te brito marti diem potui producere uitæ,
 Atq̄ utinam cereri: nec tantum grata dianæ
 Venatus esses uirgo seftata uirorum:
 Gnosia nau pacto contendens spicula cornu
 Dictas ageres ad gramina nota capellas:
 Nunq̄ tam obnixè fugeres minos amores,
 Præceptis aerei specula de montibus isses
 Vnde alii fugisse ferunt: & numina phoræ
 Virginis assignat: alii quo notior esses:
 Dytinnam dixere tuo de nomine lunam,
 Sin hæc uera uelim: mihi certe nata perisses,
 Nunq̄ ego te summo uolitantē in uertice montis
 Hircanos inter comites agmenq̄ ferarum
 Conspiciam: nec te redeuntem amplexa tenebo.
 Verum hæc tum nobis graui: atq̄ indigna fuere
 Tum mea luna tui cum spes integra maneret
 Et uox ista meas nondum uiolauerat aures,
 Tene etiam fortuna mihi crudelis ademit?
 Te ne sola meæ uiuendi causa senectæ
 Sæpe tuo dulci nequicq̄ capta sopore
 Cum premeret natura: mori me uelle negau
 Ut tibi coritio glomerarem flamma luto
 Quo nunc me infœlix: aut q̄ me numina seruant?
 Anescis qua lege patris de uertice canos
 Edita candentes prætexat purpura crines:
 Quæ tenuit patrio pressit suspensa capillo:
 Si nescis aliquam possum sperare salutem,
 Inscia quando quidem scelus est conata nefandū
 Sina est: quod metuo: per me mea alumna tuumq̄
 Expertum multis miseræ mihi rebus amorem
 Perdere sæua præcor per flumiua sacra ilythiæ
 Ne tantum in facinus tam molli mēte sequaris:
 Non ego te incepto (fieri quod non pote) conor
 Flectere amor: neq̄ sit cū diis cōtendere nostrum
 Sed patris incolumi potius te nubere regno,
 Atq̄ aliquos tamen esse uelis tibi alumna penates
 Hoc unum exitio docta atq̄ experta monebo,
 Quod si non alia poteris ratione parentem
 Flectere (sed poteris: quid enim non unica possis?)

Tunc potius tamen ipsa pro eum sure licebit
 Cum facti causam tempusq̄ doloris habebis
 Tunc potius conata tuo: atq̄ incerta referto
 Meq̄ deosq̄ tibi comites mea alumna futuros
 Pollicor: nihil est quod texat in ordine longum
 Hic ubi sollicitos animi releuauerat æstus
 Vocibus & blanda pectus spe uiserat ægrum
 Paulatim tremebunda genis obducere uestem
 Virginis: & placidam tenebris captare quietem
 Inuerso bibulum restringens lumen oliuo
 Incipit: ad crebros infani pectoris ictus
 Ferre manu assiduis mulcens præcordia palmis
 Noctem illam sic mœsta sup morientis alūnæ
 Frigidulos cubito subnixa pependit ocellos,
 Postera lux: ubi læta diem mortalibus alūm
 Et gelido ueniens mane quatiebat ab oeta,
 Quem pauidæ alternis fugitant optantq̄ puellæ
 Hesperium uitant: optant ardescere solem
 Præceptis paret uirgo nutricis: & omnes
 Vndiq̄ conquirunt nubendi sedula causas,
 Tentantur patriæ summissis uocibus aures:
 Laudanturq̄ bonæ pacis bona: multus inepto
 Virginis insolitæ sermo nouus errat in ore
 Nunc tremere instantis belli certamina dicit:
 Communemq̄ timere deum nunc regis amicos
 (Namq̄ ipso uerita est orbari mœsta parente)
 Cū loue cōmunes qui quondā habuere nepotes
 Nunc etiam confecta dolo mendacia turpi
 Inuenit: & diuum terret formidine ciues
 Nunc alia ex aliis nec desunt omnia quærun,
 Quineriam castos ausa est corrumpere uates:
 Et cum cæsario cecidisset uictima ferro:
 Ut sint qui generum minora auctoribus extis
 Iungere: & ancipites suaderent tollere pugnas:
 Aut nutrix patula componens sulphura testa
 Narcissum cassiamq̄ herbas incendit olentes:
 Terq̄ nouena ligat triplici diuersa colore
 Fila: ter in gremium circum inquit despue uirgo
 Despue ter uirgo: numero deus impare gaudet
 Hinc magno generata loui frigidula sacra
 Sacra nec idæis aurbus: nec cognita gratis
 Pergit amyclæo spargens altaria thallo
 Regis lolchiacis animum defigere uotis:
 Verum ubi nulla mouet stabulis fallacia nisum
 Nec possunt homines: nec possunt flectere diui:
 Tanta est in paruo fiducia crine cauendi:
 Rursus ad inceptum sociam se adiungit alūnæ
 Purpureumq̄ parat rursus tondere capillum,
 Cum longo quoniam captat succurrere amori
 Non minus illa tamen reuehi qd mœnia crescāt
 Gaudeat: & Cineris patriæ est iucunda sepulchro
 Ergo metu capiti sylla est inimica paterno:
 Tum coma sidonio florens succiditur ostro,
 Tum capitur megara: & diuū responsa probant,
 Tunc suspensa nouo ritu de nauibus altis
 Per mare cæruleum trahitur nisea uirgo:
 Cum plures illam nymphæ mirantur in undis:
 Miratur pater oceanus: & candida tethis:
 Et cupidus secum rapiens galathæa sorores,
 Illa etiam iunctis magnumq̄ piscibus æquor
 Et glauco bipedum curru metitur æquorum

Leucothoe: paruusq; dea cum matre palemon
illi etiam æternas sortiti uiuere luces.
Cara iouis soboles: magnum iouis incrementum
Tyndaridæ niueos mirantur uirginis artus.
Has adeo uoces: atq; hæc lamenta per auras
Fluctibus in medijs questu uoluebat inani
Ad cœlum infœlix ardentia lumina tollens.
Lumina: nam teneras arcebant uincula palmas:
Supprimite: o paulum turbata o flamina uenti
Dum queror: & diuos q̄q̄ nil testibus illis
Profeci: extrema moriens tamen alloquor hora.
Vos ego: uos adeo uenti testabor & auræ
Vos o mantina: si qui de gente uenitis:
Cernitis illa ego sum cognato sanguine uobis
Sylla quod ah salua liceat tibi dicere progne:
Illa ego sum nisi pollentis filia quondam:
Certatim ex omni petiit quam grãcia regno:
Qua curuus terras amplectitur hellepontus.
Illa ego sum minos sacrato fœdere contunx
Dicta tibi: tamen hæc: & si non accipis audis
Vincta me tam magni tranabo gurgitis undas:
Vincta tot assiduas pendebo ex ordine luces:
Non equidem me alio possum contendere dignã
Supplicio: q̄q̄ patriam carosq; penates
Hostibus immittiq; addixi ignara tyranno.
Verum est hæc minos: illos scelerata putauit.
Si nostra ante aliquis nudasset fœdera casus:
Facturos quorum direptis mœnibus urbis.
O ego crudelis flamma delubra petiui.
Te uero uictore prius uel sydera cursus
Mutatura suos: q̄ te mihi talia captæ
Facturum metu: iam iam scelus omnia uincit
Ten ego plus pario dilexi perdita regno:
Ten ego. nec mirum uultu decepta puella
Ut uidit: ut perii: ut me manus abstulit error.
Non equidem ex isto speraui corpore posse
Tale malum nasci: forma uel sydere fallor.
Non me delitijs commouit regia diues
Coralio fragili: & lachrymoso mouit electro
Me non florentes æquali corpore nymphæ.
Non metus incensam potuit retinere deorum
Omnia uincit amor: quid enim non uinceret ille?
Non mihi iam pingui sudabunt tēpora myrrha
Pronuba nec castos accendet pinus odores.
Non lybis assirio sternetur lectulus ostro.
Magna q̄ror: nec ut illa q̄dem communis alumna
Omnibus iniecta tellus tumulabit harena
Me ne inter comites: ancillarumq; cateruas
Manalias inter famularum munere fungi
Coniugis atq; tue quæcunq; erit illa beata
Non licuit grauidos penso deuoluere fusos:
At belli saltem. captiuam lege necesses.
Iam fessæ tandem fugiunt de corpore uires:
Et caput inflexa lentum ceruice recumbit.
Marmorea adductisq; labascunt brachia nodis.
Aequoreæ pestes immania corpora ponti
Vndiq; conueniunt: & glauco in gurgite circum
Verbera caudarum atq; oris minitantur hiatus:
Iam tandem casus hominum: iam respice minos.
Sic satis hoc: tantum solam uidisse malorum
Vel fato fuerit nobis hæc debita pestis

Vel casu incepto merita uel deniq; culpa.
Omnia nam potius q̄ te lesisse putabo.
Labitur interea reuoluta ab littore classis.
Magna repentino sinuantur littora coro:
Flectitur in uiridi remus sale: languida fesse
Virginis in cursu moritur quærimonia longo.
Deserit angustis inclusum faucibus isthmon
Cypselidæ magni florentia regna corinthi.
Præterit abruptas scyronis protinus arces:
Infestumq; suis dire testudinis exit
Spelæum mutiq; cruentas hospite cautes.
Iamq; adeo tutum longe pyraeum cernit.
Et notas secum heu frustra respicit athenas:
Iam procul e fluctu minoia respicit arua:
Floreresq; uidet iam cycladas: hinc strophodasq;
Hinc sinus: hinc statio: contra patet hermiona
Liquitur ante alias longe gratissima delos
Nereidum matri: & neptunno ægeo
Prospicit incinctam spumanti littore cynthum:
Marmoreamq; parõ: uiridēq; ad lapsa donysam
Aeginamq; simul: sementiferamq; seriphum
Fertur: & incertis iactatur ad omnia uentis
Cymba uelut magnas sequit cū paruula classes
Apher: & hyberno bacchatur in æquore turbo.
Donec tale decus formæ uexauerit ægram
Non tulit: ac misero mutauit uirginis artus
Cæruleo pollens coniunx neptunna regno
Sed tamen externam squammis uestire puellam
Infidosq; inter teneram committere pisces
Nū statuit: nimium est auidū pecus amphitrites
Aeris potius sublimen sustulit alis
Esset ut in terris facti de nomine cyris:
Cyris amycleo formosior ansere ledæ.
Hic uelut in niueo teneræ cum protinus ouo
Effigies animantur & internodia membris
Imperfecta nouo fluitant concreta colore.
Sic liquido scyllæ circumfusum æquore corpus
Semiferi incertis etiam nunc partibus artus
Vndiq; mutabant: atq; undiq; mutabatur
Oris honos primum multis optata labella.
Et patula frontis species concrefcere in unum
Cœpere: & gracili mentum producere rostro.
Tum qua se medium capitis discrimen agebat
Ecce repente uelut patrios imitatur honores
Purpuream concussit apex in uertice cristam:
At membris uarios intexens pluma colores
Mansurum uolucris uestiuit tegmine corpus:
Lentaq; perpetuas fuderunt brachia pennas
Inde alias partes minioq; infecta rubenti
Crura: nouamq; aciem obduxit squalida pellis
Et pedibus teneris unguis confixit acutos.
Et tamen hoc demum miseræ succurrere pacto.
Vix fuerat placida neptunni coniuge dignum
Nam quam illam post hac oculi uidere suorum
Purpureas saluo retinentem uertice uitras
Non thalamus tyrio fragrans accepit amomo
Nulla illam sedes: quid enim iam sedibus illis:
Quæ simul ut sese cano de gurgite uelox
Cum fonitu ad cœlum stridentibus extulit alis
Et multum late disperfit in æquore rorem
Infœlix uirgo nequicq; morte recepta

Incultum solis in rupibus exit æuum:
 Rupibus: & scopulis & littoribus desertis,
 Nec tamen hoc iterum poena sine: nãq; deum rex
 Omnia qui imperio terrarum milia uersat
 Commotus talem ad superos uolitate puellam:
 Cum pater extinctus cæca sub nocte lateret
 Illi proprietate sua: nam sæpe uidemus
 Sanguine taurorum supplex resperferat auras
 Sæde deum largo decorarat munere sedes
 Reddidit optatam mutato corpore uitam,
 Fecit & in terris halyetos ales ut esset,
 Quippe aquilis semper gaudet deus ille coruscus
 Huic uero misere quoniam iam nata deorum
 Iudicio natiq; & coniugis ante fuisset
 Infesti apposuitq; odium crudele parentis
 Iamq; utinam æthereo signorū munere, præstans
 Vnum quem dupliki stellarum sydere uidi
 Scorpius alternis clarium fugiant orionem
 Sic inter sese tristis halyetus in iras
 Et cyris merori seruant ad sæcula fato
 Quacunq; illa leuem fugiens secat æthæra pennis
 Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
 Insequitur nisus: qua se fert nisus ad auras
 Illa leuem fugiens raptim secat æthæra pennis

Publii Virgilio Maronis catalecton,
 Priapus loquitur.

Ere rosa: autūno pōis æstate frequētor
 Spicis una mihi est horrida pestis hy/
 Nã frīgēs metuo: & uereor ne (ems
 ligneus ignem

Hic deus ignarus præbeat argolicis
 Ego hæc ego arte hæc frabricata rustica
 Ergo arida uiator ecce populus
 Agellum hunc sinistra tute quem uides
 Heriq; uillam hortulumq; pauperis
 Tueor: malaq; furis arceo manus
 Mihi corola picta uere ponitur
 Mihi rubens arista sole seruido:
 Mihi uirenta dulcis uua pampino
 Mihi glauca oliua duro cocta frigore
 Meis capellæ delicata pascuis
 In urbem addulta lacte portant ubera
 Meisq; pinguis agnus ex ouilibus
 Grauem domum
 Teneraq; matre mugiente uacula
 Deum profundit ante templa sanguinem
 Proin uiator hunc deum uerberis:
 Manunq; sursum habebis: hoc tibi expedit,
 Parata nanq; crux est arte mentula,
 Velim pol iniquis: ac pol ecce uillicus
 Venit ualentī cui reuulsa brachio
 Fuit ita mentula apta claua dextræ
 Hunc iuuenes locum uillulamq; palustrem
 Testam uimine iunco carisq; maniplis
 Quercus arida rustica formata securi
 Nutrior magis & magis ut beata quotannis
 Huius nam domini colunt mediumq; salutant

Pauperis tugurii pater filiusq;
 Alter assidua colens diligentia ut herba
 Asperasi dumosa meoq; remota facello
 Alter parua ferens semper munera larga
 Florido mihi posuit pietas uere corollas
 Primitiis & tenera uirens spica mollis arista
 Luteæ uiolæ mihi lacteumq; papauer,
 Pallentesq; cucurbitæ: & suaue olentia mala
 Vna pampinea rubens educata sub umbra
 Sanguinea etiam mihi: sed tacebimus arma
 Barbarus linit hirculus cornipedesq; capellæ
 Proquis omnia honoribus hoc necesse Priape
 Præstare: & domini hortulum uineamq; tueri
 Quare hic o pueri mala abstinete rapina
 Vicinus prope diues est negligensq; Priapus
 Inde sumite semitam hæc deinde uos feret ipsa
 De qua sæpe tibi uenit: sed sæpe uidere
 Non licet occultitur lumine clausa uiri
 De qua sæpe tibi non uenit adhuc mihi nam
 Si occultitur longe est tangere quod nequeas
 Venit aut ibi sed iam mihi nuntius iste
 Quid prodest illi: dicere: quæ rediit
 Hormethiorum amator iste uerborum
 Iste iste rhetor namq; quatenus totus
 Thucidides tyrannus atticæ febris
 Thaugallicum imminet ipsemet male illisit
 Ista omnia uerba ista miscuit fratri
 Aspice quem uideo subnixum gloria regno
 Altius: & cæsi sedibus extulerat
 Terrarum hic bello magnum concusserat orbē
 Hic reges asie fregerat hic populos
 Hic graue seruitium tibi iam tibi roma minatur
 Cætera namq; uiri cuspide conciderant
 Cum subito in medio rerum certamine preceps
 Corruit & patria pulsus in exilium
 Tale deum numen tali mortalia nutu
 Falax momento temporis hora dedit
 Quocunq; iræ ferunt uariæ nos tempora uitæ
 Pangere quæ terras quosq; uidere homines
 Dispeream si te fuerit mihi carior alter
 Alter enim quis te dulcior esse potest?
 Conuenit ante alios diuidiumq; furores
 Cuncta neq; indigna multa dedere bona
 Cuncta quibus gaudet phœbus deus ipseq; phœbo
 Doctior o quis te musa fuisse potest,
 O quis te in terris loquitur iucundior uno
 Clio nam certe candida non loquitur
 Quare illud satis est si te permittis amari
 Non contra ut sit amor mutuus inde mihi
 Ite hinc manes rhetorum manipli
 Instat roso non achaico uerba
 Et uos reliquit arquiteq; uarroq;
 Scholasticorum uario madens pingui
 Ite hinc inani cybalon iuuentutis
 Tuq; o mearum cura sexte curarum
 Valle sabine iam ualete formosi
 Nos ad beatos uella immittimus portus
 Magni petentes docta scyronis
 Vitamq; ab omni uendicamus cura
 Ite hinc camœnæ: nam nos quoq; limite sæuæ
 Dulces camœnæ: nam fatebimur uerum

Dulces fuistis: & amen meas chartas
 Reuistote: sed prudenter & raro
 Socer beate: nec tibi nec alteri
 Generq; noctu impudicum caput
 Tuq; nunc puella talis & tuo
 Stupore pressa rus habitet mihi
 Vt ille uersus usq; quaq; pertinet
 Gener socerq; perdidistis omnia
 Scilicet hoc sine fraude uarro dulcissime dicam.
 Dispeream nisi me perdidit iste portus
 Sin autem praecepta ueritant: me dicere: sane
 Non dicam: sed me perdidit iste puer
 Villula quæ scironis eras & pauper agelle
 Verum illi domino tu quoq; diuitiæ
 Me tibi & hoc una mecum quos semper amaui
 Si quid de patria tristius audiero
 Commendo primisq; patrem tu nunc eris illi
 Mantua quod fuerat quodq; cremona prius
 Pauca mihi niueo: sed non incognita phœbo
 Pauca mihi doctæ dicite pegafides
 Victoria est magni: magnum deus ecce trium
 Victor qua terræ: quaq; patent maria
 Horrida barbaricæ portans insignia pugnae
 Magnus & aeneides usq; superbus eryx
 Nec minus idcirco nostros expromere cantus
 Maximus & sanctos dignus inire choros.
 Hæc itaq; insuetis iactor magis optime curis
 Quid de te possim scribere: quid ue tibi
 Namq; fatebor enim quæ maxima deterrendi
 Debuit hortandi maxima causa fuit
 Pauca tua in nostras uenerunt carmina chartas
 Carmina cum lingua tum sale cecropio
 Carmina quæ pylum scælis accepta futuris
 Carmina sed phylum uincere digna senem
 Molliter huic uiridi patulæ sub tegmine quercus
 Moeris pastores: & moelibeus erant
 Dulcia iactantes alterno carmina uersu
 Qualia trinacriæ ductus amat iuuenis
 Certatim ornabant omnes heroida diuæ
 Certatim diuæ munere quæq; suo
 Fœlicem ante alios tanto scriptore puellam
 Alterno famam dixerit ipse prior:
 Non illa hesperidum ni munere capta fuisset
 Quæ uolucrem cursu uicerat hyppomantem
 Candida cygneo non edita tyndaris ouo
 Non supero fulgens cassipæa polo
 Non defensa dru multum certamine equorum
 Optabant grauide quod sibi quæq; manus
 Sæpe animam proh qua pater impius hausit
 Sæpe rubro similis sanguine fluxit humus
 Raptato curru nimiumq; per æthera terræ
 Immiti expectant fulmine & hymbre louem
 Non ocus raptum belli liquere penates
 Tarquini patrios filius atq; pater
 Illo quo primum dominatus Roma superbos
 Mutauit placidis tempora consulibus
 Pruita nec immeritis donauit mater alumnis
 Mæmia messalis maxima publicolis
 Nā quid ego immēsi memorē studia ista laboris?
 Horrida quid duræ tempora militiae?
 Castra foro solitis urbi proponere castra

Tam procul hoc nato tam procul hoc patria
 Immoderata patri iam sydera iam colores
 Sternere uel dura posse super filice
 Sæpe trucem aduerso perlans sydera pontum
 Sæpe audendo mare & uincere sæpe hyemem
 Sæpe etiam densos immittere corpus in hostes:
 Communem belli non meminisse deum:
 Nunc celeres afros peritura in milia gentis
 Aurea nunc rapidi flumina adire tagi
 Nunc aliam ex alia bellando quærere gentem
 Vincere & oceani finibus ulterius:
 Non nostrum est in quā tantas attingere laudes:
 Quin ausim hoc etiam dicere uix hominum est
 Ipsa hæc ipsa ferent regē monumenta per orbem
 Ipsa etiam egregium facta decus parient
 Hos ea quæ tecum finxerunt carmina diui
 Cynthius & musæ bacchus: & egiale
 Si laudem aspirem humilis sed adire syrenas:
 Sic patrio graios carmine adire sales
 Possumus optatis plus iam procedimus ipsis
 Hoc satis est: pingui nil mihi cum populo
 Sabinus ille quem uidetis hospites
 Ait fuisse multo celerrimus
 Neq; ullus uolantis impetus eis
 Nequisse præterire siue Mantuam
 Opus foret uolaret siue Brixiam
 Neq; hoc negat triphonis æmuli domus
 Negare nobilem insulam ue ceruli
 Vbi iste post sabinus ante quintio
 Bidente dicit attondiffe forcipe
 Comata colla nequis orion iugo
 Premente dura uulnus ederet iuba
 Cremona frigida & lutuosa gallia
 Tibi hæc fuisse & esse cognitissima
 Ait sabinus ultima ex origine
 Tua stetisse ultima in uoragine,
 Tuas in palude deposuisse sarcinas
 Et inde tot per orbitosa milia
 Iugum tulisse leua siue dextera,
 Strigare mulas siue utrunq; coeperat
 Neq; ulla uota semitalibus deis
 Tibi esse sancta propter hoc nouissimum
 Paterna lora proximumq; pectinem
 Sed hæc prius fuere nunc eburnea
 Sed æquæ sedes æquæ dedicat tibi
 Gemellæ castor: & gemellæ castoris
 Quis deus optauit te nobis abstulit: an quæ
 Dicunt animo pocula dura mero
 Vobiscum si est culpabilis sua quemq; sequunt
 Facta quidem meriti crimen habent cyarhi
 Scripta quidem tua nos multum mirabimur
 Raptum & Romanam flebimus historiam
 Sed tu nullus erit: peruersi dicite manes
 Nunc superesse patri quod fuit inuidia
 Superbe noctu repuditum caput
 Datur tibi puella quam petis datur,

CP.V. Maronis moretum,
 Am nox hybernas bis quinq; perege-
 rat horas
 Excubitorq; diem cātū pdixerat alcs:

Similis exigui cultor cum rusticus horri
 Tristia uenturae metuens ieiunia lucis
 Membra leuat uili sensim demissa grabato
 Solicitatq; manu tenebras explorat inertes
 Vestigatq; focum: laesus quem deniq; sensit
 Paruulus exusto remanebat stipite fumus
 Et cuius obductae celabat lumina prunae.
 Admouet his pronam submissa fronte lacernam,
 Et producit acu stupas humore carentes,
 Excitat & crebris languentem fancius ignem,
 Tandem concepto tenebre fulgore recedunt
 Oppositaq; manu lumen defendit ab aura
 Et reserat clausa quae prauidet hostia clauis
 Fusus erat terra frumenti pauper aceruus.
 Hinc sibi depromit quantum mensura patebat,
 Quae bis octenas excurrit pondere libras,
 Inde abiit: assistitq; mole paruamq; tabella
 Quam fixam paries illos seruabat in usus
 Lumina fida locat: geminos tunc ueste lacertos
 Liberat: & cinctus uillosae tegminae caprae
 Peruertit caudamq; cauum geminum molarum
 Aduocat inde manus operi partitus utraq;
 Leua ministerio dextra est intenta labori
 Haec rotat assiduis gyris: & concitat orbem
 Trita ceres silicum rapido decurrit ab ictu
 Interdum fesse succedit leua sorori
 Alternatq; uices: modo rustica carmina cantat:
 Agrestiq; suum solatur uoce laborem
 Interdum clamat cybalem: erit unica custos
 Afragens tota patriam testante figura
 Torta comam: labroq; tumens & fusca colore,
 Pectora lata iacent mammis: compressior aluo
 Cruribus exilis: spatiosa prodiga planta
 Continuis rumis calcanea scissa rigebant,
 Hanc uocat: atq; arsuram fossis imponere ligna:
 Imperat: & flamma gelidos adolere liquores:
 Sed postquam impleuit iustum uersatile finem
 Transfert inde manu fusas in cribra farinas:
 Et quatit: ac remanent summo purgamina dorso
 Subsedit sincera foraminibus loquatur
 Emendata ceras: leui tum protinus illam
 Componit tabula: tepidas superingerit undas,
 Contrahit admixtas tum frondes: atq; farinas
 Transuersat durata manu liquidumq; coactu
 Interdum grumos spargit sale: iamq; subactu
 Leuat opus palmisq; suum dilatat in orbem,
 Et notat impressis equo discrimine quadris,
 Infert inde foco: cybale mundauerat aptum
 Ante locum testisq; tegens superaggerat ignes
 Dumq; suas peragit uulcanus: uestaq; partes:
 Similis in terra uacua non cessat in hora
 Verum aliam sibi quaerit opem: neu sola palato
 Si non grata ceres: quas iungat comparat escas
 Non illi suspensa focis carnaria iuxta
 Durati sale terga suis: trunciq; uocabant,
 Traiectus medium parto: sed caseus orbem
 Et uetus astricti fascis pendebat anethi
 Ergo aliam mollitur opem sibi prouidus heros
 Hortus erat iunctus casulae: quem uimina pauca:
 Et calamo redimita leui munibat arundo,
 Exiguus spacio: uariis: sed fertilis herbis,

Non illi deerat: quod pauperis exigit usus.
 Interdum locuplex a paupere plura patebat:
 Nec sumptus erat illud opus sed regula curae
 Si quando uacuum casula pluuiae ue tenebant:
 Festa uelux: si forte labor cessabat aratri
 Horti opus illud erat: uarias disponere plantas
 Norat: & occulte committere semina terrae
 Vicinosq; apte cura submittere riuos
 Hic holus hic late fundentes brachia betae
 Foecundisq; rumex: maluaq; inulaq; uirebant,
 Hic cicer: & capiti nomen debentia porra
 Sic etiam nocuum capiti gelidumq; papauer:
 Grataq; nobilium requies lactuca ciborum
 Et grauis in latum dimissa cucurbita uentrem:
 Verum hic non domini: quis n. contractior illo
 Sed populi prouentus erat: noctisq; diebus
 Venales holerum fasces portabat in urbem,
 Inde domum ceruice leuis: grauis aere redibat:
 Vix unquam urbani comitatus merce marcelli
 Cepa rubens sectiq; famem domat aere porri:
 Quaeq; trahunt acri uultus nasturcia morfu
 Intribaq; & uenerem reuocans eruca morantem
 Tunc quoq; Tale aliqd meditans intrauerat hortum
 Ac primum leuiter digitis telure refossa
 Quattuor educit cum spicis alia fibris,
 Inde comas apii graciles: rutamq; rigentem:
 Vellit: & exiguo coriandra trementia filo,
 Haec ubi collegit: laetum confedit ad ignem
 Et clara famulam possit mortaria uoce,
 Singula tum capitum numerofo cortice nudat
 Et sumis spoliat corriis: tentaq; passim
 Spgit humi: atq; adiicit seruatum gramine bulbum
 Tingit aqua lapidisq; cauum dimittit in orbem:
 Hic salis inspargitq; micas: sale diuus adusto
 Caseus adiicitur: dictas super inserit herbas:
 Et leua uestem setosa sub inguina fulcit,
 Dexteram pistillo primum fragantia mollit
 Allia: tum pariter mixto terit omnia succo:
 Et manus in gyrum: paulatim singula uires
 Deperdunt proprias: color est e pluribus unus,
 Nec totus uiris: quia lactea frustra repugnant,
 Nec de lacte nitens: quia tot uariatur ab herbis
 Saepa uiri uares acer iaculatur apertas
 Spiritus: & summo damnat sua prandia uultu,
 Saepa manu summa lachrymatis lumina tergit
 Immeritoq; furens dicit conuitia fumo,
 Procedebat opus: non iam salebrosus ut ante:
 Sed grauior lentus ibat pistilus in orbem
 Ergo palladii: guttas instilat oliui
 Exiguusq; super uires infundit aceti:
 Atq; iterum commiscet opus: mixtumq; retractat
 Tum demum digitis mortaria tota duobus
 Circuit: inq; globum distantia contrahit unum
 Constat ut effecti species nomenq; moreri,
 Exiit interea cybale quoq; sedula panem:
 Quem recipit lotis manibus pulsoq; timore
 Hinc famis: inq; diem securus similis illam
 Ambit crura ocreis paribus: tectusq; galero,
 Sub iuga parentes cogit lorata luencos,
 Atq; agit in segetes: & terrae condit aratrum,
 ¶ Laus Omnipotenti Deo,

Tabula librorum qui in hoc uolumine continentur.

P.V. Maronis uita.	Publius	P.V. Maronis de musarum inuentis,	Clio
P.V. Maronis Bucolicorum liber cum Ser. grammatici commentariis: nec non & Probi: Christophoriq; Landini: & Antonii Mancinelli,		Epitaphia uirorum illustrium,	Conditus,
P.V. Maronis Georgicon libri iiii. cum Seruio eius in terprete Probo: Christophoroq; Landino: & Antonio Mancinello,		P.V. Maronis de speculo,	Redditus,
P.V. Maronis aeneidos libri duodecim cū Seruui grāmatici: & Donati atq; Christophori Landini itēprærationibus,	Arma uirum	P.V. Maronis de ortu solis,	Aurora,
Alcini uersus,	De numero,	P.V. Maronis de Herculis laboribus,	Compressit,
Cornelii galli uersus	Temporibus	P.V. Maronis de litteras,	Littera,
P.V. Maronis hortulus,	Adeste,	P.V. Maronis de cælestibus signis,	Primus,
P.V. Maronis de uino & uenere,	Nec,	Verfus Ouidii,	Qualis,
P.V. Maronis de liuore,	Liur,	Summa Virgilianæ narrationis in tribus operibus:	Pastorum,
P.V. Maronis de cantu syrenarum,	Syrenes,	Bucolicis: Georgicis: & Aeneide,	Carminis,
P.V. Maronis eiusdem,	Clarus,	P.V. Maronis priapeia,	Virgili cum
P.V. Maronis de fortuna,	Fortuna,	Elegia in meconatis obitu: quæ dicitur non sit,	Defferam,
P.V. Maronis de Orpheo,	Threicius,	P.V. M. coppa cū Domitii cōmētariis,	Coppa,
P.V. Maronis de seipso,	Mellissuum,	P.V. Maronis est & non,	Est & non,
P.V. Maronis de ætatibus animaliu.	Per binos,	P.V. Maronis uir bonus,	Vir bonus,
P.V. Maronis de ludo,	Sperno,	P.V. M. de rosis Domitio interprete,	Ver erat,
P.V. Maronis de erumnis Herculis,	Prima,	P.V. M. culex cū domitii ex positione,	Lusimus,
Argumēta duodecim librorū aeneidos,	Aeolus	P.V. M. diræ cū Domitii itēpratione,	Battare,
		P.V. M. æthna: quæ a quibusdam Cornelio tribuitur quod opus Domitius exposuit,	Aethna mihi,
		P.V. Maronis cyris,	Et si me,
		P.V. Maronis catalecton,	Vere rosa,
		P.V. Maronis moretum,	Iam nox,

Impressum Venetiis per Bartolomeum de Zannis de Portefio. M, D, VIII, Die, iiii, Augusti,

REGISTRVM HVIVS OPERIS.

a	namq;	ro: maxime	SER. Pautas: li celebrarunt,	L	SER. Ante
P.V.M.	SER. Et	SER. Picti	SER. Limo,	D	SER. Patriis
ANTONIVS	SER. Libra	SER. Pulsam	z	SER. Portun	SER. Terror:
ioſe ſupauit,	SER. Auerſo	q	SER. Arrectis	SER. Acarnā:	SER. Si nullā
eodem inq;	i	SER. Sigdo	SER. Exceſſeſ	SER. Velatū:	perturbatiōe
b	SER. Aut	SER. Caſus	SER. Fida	uenientium,	T
Tytire tu	SER. ſpiran,	SER. Nigra	SER. His	E	SER. circuitū
ſic & Hora,	SER. Letis	SER. Volcani	&	SER. Cælo	SER. Potui:
SER. Exiret	SER. Et	r	SER. Manus	SER. Fuge:	Deletas
SER. In æthe,	k	Periit autem	SER. Cape	SER. Variæ	SER. Corde
c	Hæſtenuſ	Arma:	SER. Capti,	Sic fatur	V
faſte	SER. Principio	SER. Vi ſupe,	SER. Lucifer	F	Nudato
SER. Bis	SER. Iſmara	ÆNNE	q	SER. Omnia	SER. Nulla
taſtus,	SER. Solido	s	SER. Habita,	inferiori,	SER. Huic:
deam quæ	l	SER. Cōnu,	SER. Corup,	ideſt priua,	Vrbem
d	SER. Hinc	SER. Oterq;	SER. Haud	datur autem	O
ſantes riſu	SER. An	SER. Magi	SER. Ionio	G	periculo: ſed
SER. Vos	SER. aſcreūq;	SER. Poſt	g	SER. Quo	SER. Qd cūq;
SER. Deus	SER. Aut	r	SER. Hic &	SER. Me	SER. Poenag
SER. Cum	m	SER. Antēor	SER. Iunonis	SER. Quid	SER. Aduerſi
e	SER. Hone,	SER. Olli:	SER. Cura	SER. Totog;	p
SER. Hic	SER. Iam	ſit matre	tes: & tamen	H	SER. Et cly,
SER. Sinum	SER. Hinc:	buit autem	A	SER. Ad ſimi,	SER. Quo de,
rentes quæ	SER. Alba	u	q̄ in noſtris	SER. Scelerū	SER. abnuera
SER. Cōiugis	n	SER. Obſcu,	exequi	nuit: illuſ	SER. Sors
f	SER. Cuncta	ter Cice,	SER. Anna	Martha	Q
SER. Daphni	SER. Nipha,	SER. En pria,	git de diuino	I	SER. Verſat
SER. Doris	lapii ſacellum	SER. Vt Cur,	B	SER. Ille	SER. Hæret
men eius in	hit: & in	x	Post martem	SER. Spoliis	SER. Mafore
Virgilius in	o	SER. Quis	SER. Omnia	telligeretur,	SER. Neſcia
g	SER. Porta	SER. Stat	& miſſus:	SER. Aspirat	R
SER. Liquif	neſcium	SER. Nate	SER. Iſequere	K	mo optimum
SER. Non	SER. Carpa,	SER. Cum	C	SER. Extrēo	ADILON
SER. cōtinuo	SER. Pallēte,	y	SER. Dii mo,	SER. Eſt	Seruabat
SER. Aut	p	uideo:	ſcilicet ſſe uſa	SER. Quod	SER. Arſura,
h	SER. Philly,	SER. Fatebor	SER. Corpōſ	SER. At non	S

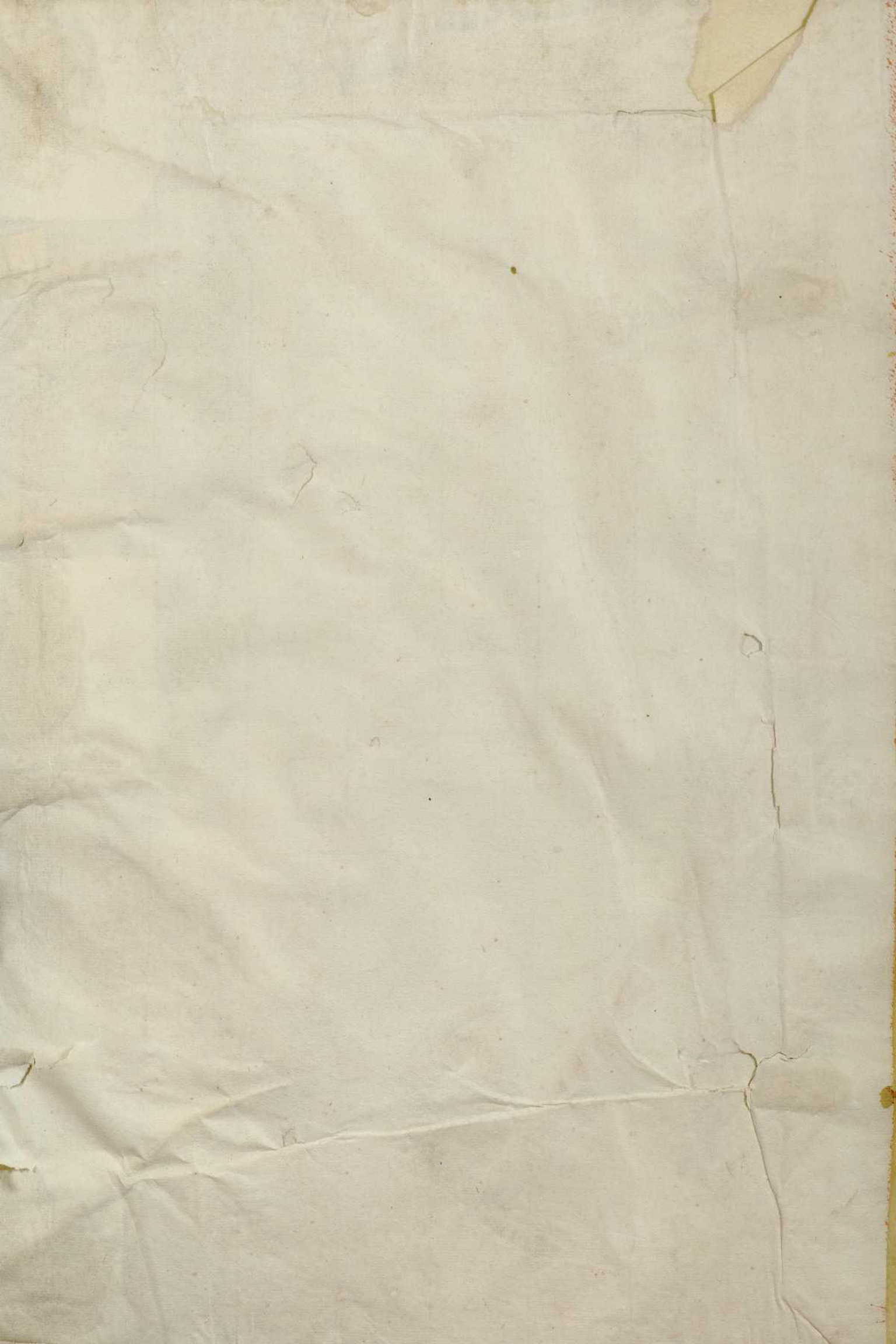

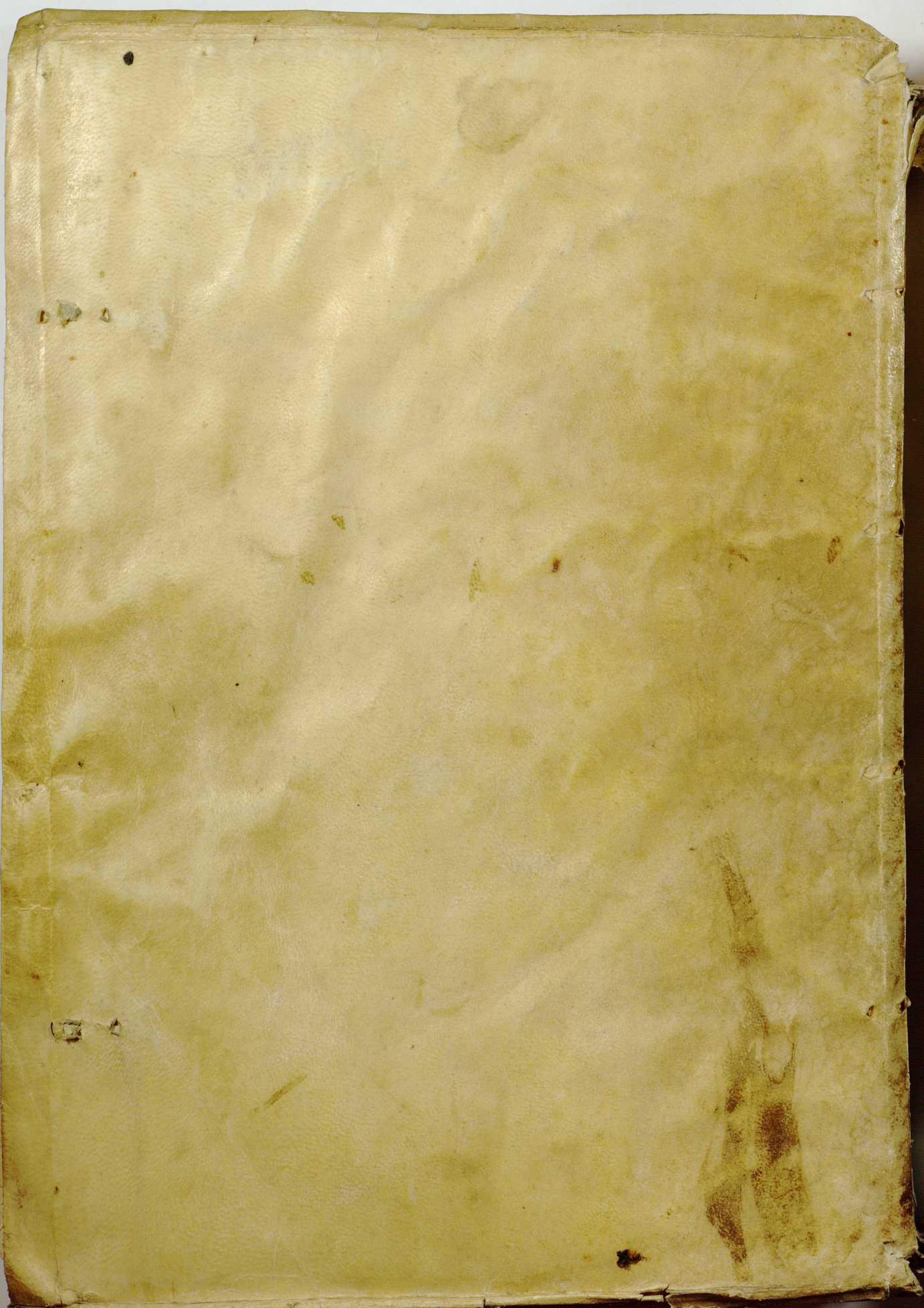

5

No. Caja
A-17